

ความสำคัญของคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789ของฝรั่งเศสที่มีต่อบทบัญญัติ
เกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540

นางสาวสรภัทร์ สีระสาพร

สถาบันวิทยบริการ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชานิติศาสตร์

คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2547

ISBN 974-17-7147-9

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE IMPORTANCE OF THE FRENCH DECLARATION OF THE RIGHTS OF MAN AND
CITIZEN 1789 FOR THE PROVISIONS CONCERNING RIGHTS AND LIBERTIES
UNDER THE CONSTITUTION OF THE KINGDOM OF THAILAND 1997

Miss Sorapat Sirasaporn

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Laws in Laws

Faculty of Law

Chulalongkorn University

Academic Year 2004

ISBN 974 -17-7147-9

สรภัทร สีระสาพร : ความสำคัญของคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789ของฝรั่งเศส
ที่มีต่อบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540.
(THE IMPORTANCE OF THE FRENCH DECLARATION OF THE RIGHTS OF MAN AND
CITIZEN 1789 ON THE PROVISIONS CONCERNING RIGHTS AND LIBERTIES UNDER THE
CONSTITUTION OF THE KINGDOM OF THAILAND 1997) อาจารย์ที่ปรึกษา : รศ. ดร. เกรียงไกร
เจริญธนาวัฒน์ , 356 หน้า. ISBN 974-17-7147-9.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาถึงที่มาและความสำคัญของคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.
1789 ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการรับรองสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมือง โดยการศึกษาในเรื่องดังกล่าวได้
ทำการศึกษาในลักษณะวิเคราะห์เปรียบเทียบกับ บทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของรัฐธรรมนูญแห่ง
ราชอาณาจักรไทยฉบับต่างๆ โดยเฉพาะรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 โดยอาศัยกรอบ
แนวคิดและหลักการที่สำคัญของคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 เป็นแกนหลักในการวิเคราะห์
เพราะต่างก็ล้วนมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือ เพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน จำกัดการใช้อำนาจที่มี
ชอบของผู้ปกครอง ทั้งนี้เพื่อแสวงหาแนวคิดและมาตรฐานของหลักการและทางปฏิบัติของการรับรองสิทธิและ
เสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน ที่สามารถเชื่อมโยงกันได้ในบริบทของสังคมที่ต่างภูมิภาคกัน

จากการศึกษาพบว่า ความสำคัญของคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ที่มีต่อ
บทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ได้ปรากฏในรูปของแนวความคิด
เกี่ยวกับลัทธิปัจเจกชนนิยม (Individualism) ลัทธิเสรีนิยม (Liberalism) สัญญาประชาคม (Social Contract)
และความคิดเรื่องสิทธิทางการเมือง(Political Rights)บางประการ ที่สะท้อนให้เห็นในรูปของบทบัญญัติที่รับรอง
สิทธิเสรีภาพของบุคคลแต่ละคน และได้กลายมาเป็นส่วนหนึ่งของแนวคิดที่ฝังรากลึกในระบอบรัฐธรรมนูญไทย
มาตั้งแต่สมัยแรกเริ่ม อีกทั้งหลักการดังกล่าวยังได้รับการพัฒนาให้สอดคล้องกับสภาพการเมือง เศรษฐกิจ
และสังคม ในปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไป

อย่างไรก็ตาม ในส่วนของการปฏิบัติตามบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของรัฐธรรมนูญ จะเห็น
ได้ว่า ปัจจัยสำคัญประการหนึ่ง คือ สัมพันธภาพทางอำนาจการเมืองการปกครอง อันเป็นต้นกำเนิดของ
รัฐธรรมนูญ ล้วนส่งผลทำให้ลักษณะของการรับรองสิทธิและเสรีภาพมีระดับที่แตกต่างกัน หรือในบางครั้งก็ไม่
ปรากฏบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพอยู่เลย ดังนั้น ประชาชนจะได้รับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพมากน้อย
เพียงใด จำเป็นอย่างยิ่งที่กระบวนการต่างๆที่เกี่ยวข้องในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งทัศนคติของผู้ใช้อำนาจ
ปกครองจะต้องตระหนักถึงความสำคัญดังกล่าว และในส่วนของประชาชนเองจะต้องพยายามศึกษาและทำ
ความเข้าใจในหลักสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของรัฐธรรมนูญ เพื่อให้สามารถปกป้องสิทธิและเสรีภาพของตน
ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สาขาวิชา นิติศาสตร์

ปีการศึกษา 2547

ลายมือชื่อผู้เขียน.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....

4486115234 : MAJOR LAWS

KEY WORD : DECLARATION OF THE RIGHTS OF MAN AND CITIZEN 1789 / HUMAN RIGHTS

SORAPAT SIRASAPORN : THE IMPORTANCE OF THE FRENCH DECLARATION OF THE RIGHTS OF MAN AND CITIZEN 1789 ON THE PROVISIONS CONCERNING RIGHTS AND LIBERTIES UNDER THE CONSTITUTION OF THE KINGDOM OF THAILAND 1997.

THESIS ADVISOR : ASSOC PROF. KRIENKRAI CHAROENTHAVAT , Ph.D., 356 pp.
ISBN 974-17-7147-9.

This thesis aims to study the source and the importance of the Declaration of the Rights of Man and Citizen 1789 in respect of the guarantee on the rights of man and of the citizen. The thesis methodology is mainly based on comparative analysis with the provisions relating to Rights and Liberties under the Constitution of the Kingdom of Thailand, particularly the recent Constitution in 1997. The analysis is relied on the main concept and principle of the Declaration of the Rights of Man and Citizen as they are having the same purposes. That is to protect the rights and liberties of people as well as to resist the abuse of power by the administrator. This is to find out the concept and the standard of the principles and practices to guarantee the fundamental rights and liberties of people which are in common though it is in different regions.

According to the study, it appears that the importance of the Declaration of the Rights of Man and Citizen 1789 has influenced the provisions on the rights and liberties under the Constitution of the Kingdom of Thailand by introducing the concept of individualism liberalism social contract and political rights. These are seen on the provisions concerning the guarantee on the liberties of individuals which subsequently becomes part of basic concept in the constitutional at the beginning. In addition, such principle has also been developed in line with the changes of the political economic and society condition nowadays.

With regard to the compliance of the provisions on the rights and liberties in the constitution, it shows that the relationship between the political and administrative powers, as the source of constitution, is one of the other substantial factors that have entirely effected to the different level of the characteristic of the guarantee of the rights and liberties or, perhaps, none of such provisions is prescribed in some constitutions. Thus, the rights and liberties of people will be protected more or less, it is necessary that all related procedures in the societies, especially the administrator should keep in mind the importance of rights and liberties of people. Whilst, the people shall keep their effort in educating and understanding the principle of fundamental rights and liberties in the constitution so as to protect their rights and liberties effectively.

Field of study Laws

Student's signature

Academic year 2004

Advisor's signature.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความกรุณาอย่างยิ่งของท่านคณาจารย์ ผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์ ที่ได้กรุณาสละเวลาอันมีค่าให้เกียรติรับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ โดยตลอดเวลาในการศึกษาวิทยานิพนธ์ท่านได้ชี้แนะแนวทางในการเขียนวิทยานิพนธ์อย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งช่วยกรุณาตรวจพิจารณาและให้ข้อคิดเห็นทางวิชาการอย่างละเอียดถี่ถ้วน อันเป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขปรับปรุงเนื้อหาในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ นับเป็นส่วนสำคัญยิ่งที่ทำให้ผู้เขียนมีความพากเพียรพยายามศึกษาวิทยานิพนธ์จนสำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์วิทิต มันทาภรณ์ ประธานกรรมการวิทยานิพนธ์ ศาสตราจารย์ ดร.นันทวัฒน์ บรมานันท์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ฉันทิชย์ โสทธิพันธ์ กรรมการวิทยานิพนธ์ ที่ได้ให้เกียรติรับเป็นคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ซึ่งท่านได้กรุณาตรวจสอบเนื้อหาโดยละเอียด ตลอดจนให้คำชี้แนะเชิงวิชาการอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการแก้ไขเนื้อหาวิทยานิพนธ์ให้ครบถ้วนสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ คุณอำพล-ปราณี สีระสาพร บิดามารดาผู้เป็นที่รักและเคารพอย่างยิ่ง ที่คอยสนับสนุนและให้อินาตทางการศึกษาแก่ผู้เขียนมาโดยตลอด รวมทั้งขอขอบคุณ แพทย์หญิงพัทธีปียา สีระสาพร ที่คอยช่วยเหลือและให้กำลังใจผู้เขียนเสมอมา

นอกจากนี้ ผู้เขียนขอขอบคุณ คุณวิจิต จรัสสุขสวัสดิ์ ที่ให้ความช่วยเหลือทางด้านภาษา ฝรั่งเศสแก่ผู้เขียน รวมทั้งนางสาวสันธนา เอื้ออารักษ์ นางสาวชนันภรณ์ บุญเกิดทรัพย์ และพี่ๆ เพื่อนๆทุกท่าน ที่คอยให้ความช่วยเหลือและเป็นกำลังใจในการทำวิทยานิพนธ์แก่ผู้เขียน

ท้ายนี้ หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีคุณค่าและประโยชน์ประการใดต่อวงการศึกษาด้าน นิติศาสตร์แล้ว ผู้เขียนขอขอบความดีนี้เป็นกตเวทิตาคุณแก่ บิดามารดา คณาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่าน แต่หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีข้อบกพร่องผิดพลาดประการใดแล้ว ผู้เขียนขอน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียว

สรภัท สีระสาพร

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง	ฐ
บทที่	
1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	5
1.3 สมมุติฐานของการวิจัย	6
1.4 วิธีดำเนินการวิจัย	6
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย	6
2 แนวคิดและวิวัฒนาการเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพในยุคกำเนิดคำประกาศ	
สิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. 1789 (ปลาย ศตวรรษที่18)	8
2.1 ความหมายของสิทธิ	8
2.2 ความหมายของเสรีภาพ	8
2.3 วิวัฒนาการเกี่ยวกับการรับรองสิทธิเสรีภาพยุคกำเนิดคำประกาศ	
สิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ของประเทศฝรั่งเศส	9
2.3.1 ที่มาและความสำคัญของคำประกาศ	9
2.3.1.1 สภาพการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมทั่วไป ยุคก่อนกำเนิด	
คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. 1789 : ก่อนการ	
ปฏิวัติฝรั่งเศส ค.ศ. 1789	10
2.3.1.2 สภาพการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมทั่วไป ยุคกำเนิด	
คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. 1789 : ในช่วง	
เวลาปฏิวัติฝรั่งเศส ค.ศ.1789	21

2.4	วิวัฒนาการเกี่ยวกับการรับรองสิทธิเสรีภาพ ของประเทศไทย	43
2.4.1	แนวคิดที่มีอิทธิพลต่อการรับรองสิทธิเสรีภาพ	43
2.4.1.1	หลักการทางพระพุทธศาสนา	43
2.4.1.2	ความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นปกครองกับผู้อยู่ใต้ปกครอง.....	51
2.4.1.2.1	ระบบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์.....	51
2.4.1.2.2	ลัทธิเทวราชา-ธรรมราชา	53
2.4.1.2.3	ระบบอุปถัมภ์ค้ำชู	57
2.4.1.2.4	ระบบศักดินา	59
2.4.2	สภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพ ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง (พุทธศักราช 2475 (ค.ศ. 1932))	61
2.4.2.1	ยุคคอมมูตยาธิปไตย (พุทธศักราช 2325-2416)	62
2.4.2.2	ยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (พุทธศักราช 2416-2475)	75
2.4.3	สภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพ ภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง (พุทธศักราช 2475 – 2540)	90
2.4.3.1	รัฐธรรมนูญที่อยู่ภายใต้ระบอบเผด็จการทางทหาร	92
2.4.3.2	รัฐธรรมนูญที่อยู่ภายใต้ระบอบกึ่งประชาธิปไตย	109
2.4.3.3	รัฐธรรมนูญที่อยู่ภายใต้ระบอบประชาธิปไตย	111
2.5	บทสรุป	136
3	หลักการและสาระสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการรับรองสิทธิเสรีภาพ ตาม คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. 1789	139
3.1	อิทธิพลของแนวคิดที่มีต่อคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789..	139
3.1.1	อิทธิพลทางศาสนา	139
3.1.2	อิทธิพลทางด้านปรัชญา	141
3.1.2.1	สำนักคิดทางคริสต์ทางศาสนา (chrétienne)	141
3.1.2.2	สำนักกฎหมายธรรมชาติ	142
3.1.3.3	สำนักปรัชญาแห่งแสงสว่าง	143

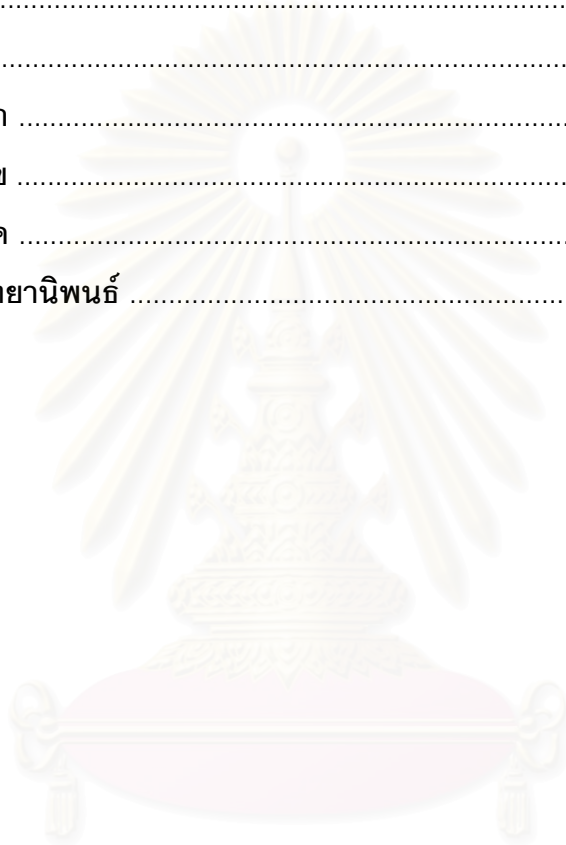
หน้า

3.1.3	อิทธิพลทางกฎหมายและทางการเมืองภายนอก	152
3.1.3.1	แนวคิดเสรีนิยมของอังกฤษ	153
3.1.3.2	แนวคิดคำประกาศอิสรภาพของอเมริกา	155
3.2	แนวคิดของคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789	157
3.2.1	เป็นคำประกาศ	158
3.2.2	เป็นคำประกาศที่รับรองสิทธิตามธรรมชาติ	158
3.2.3	เป็นคำประกาศรับรองสิทธิมนุษยชนและพลเมือง	159
3.3	เจตนารมณ์ของคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789	162
3.3.1	เป็นคำประกาศที่เป็นเลิศทางวิชาการและมีความเป็นนามธรรมสูง (Une déclaration intellectuelle et abstraite)	162
3.3.2	เป็นคำประกาศที่มีลักษณะความเป็นสากล (Une déclaration à vocation universelle)	162
3.3.3	เป็นคำประกาศของปัจเจกชนนิยมธรรมชาติ (Une déclaration de nature individualiste)	163
3.4	หลักการและองค์ประกอบที่สำคัญของคำประกาศสิทธิมนุษยชนและ พลเมือง ค.ศ.1789.....	165
3.4.1	หลักการเกี่ยวกับการรับรองสิทธิมนุษยชนและ สิทธิพลเมืองขั้นพื้นฐาน	165
3.4.1.1	การรับรองสิทธิมนุษยชน	165
3.4.1.2	การรับรองสิทธิพลเมือง	172
3.4.2	หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิเสรีภาพ	174
3.4.3	หลักการเกี่ยวกับองค์ประกอบโครงสร้างสถาบันทางการเมือง	175
3.5	ความสำคัญและแนวปฏิบัติของคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ต่อพัฒนาการการรับรองสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่ง สาธารณรัฐฝรั่งเศส	179
3.5.1	รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส ฉบับก่อน ค.ศ.1958	179
3.5.1.1	สภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพในช่วงระยะเวลา ค.ศ.1791-1848 (ยุคสาธารณรัฐที่1)	180

3.5.1.2	สภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพในช่วงระยะเวลา ค.ศ.1848-1852 (ยุคสาธารณรัฐที่2)	199
3.5.1.3	สภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพในช่วงระยะเวลา ค.ศ.1875-1940 (ยุคสาธารณรัฐที่3)	202
3.5.1.4	สภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพในช่วงระยะเวลา ค.ศ.1946-1958 (ยุคสาธารณรัฐที่4)	207
3.5.2	รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศสฉบับลงวันที่ 4 ตุลาคม ค.ศ.1958 (ฉบับปัจจุบัน)	211
3.6	บทสรุป	230
4	วิเคราะห์เปรียบเทียบหลักการและสาระสำคัญของคำประกาศสิทธิมนุษยชน และพลเมือง ค.ศ.1789 กับสภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับที่สำคัญ).....	232
4.1	แนวความคิดและอุดมการณ์ที่เกี่ยวข้องกับที่มาของการรับรองสิทธิเสรีภาพ ตามรัฐธรรมนูญ	232
4.2	ลักษณะของบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการรับรองสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ.....	242
4.3	สภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทยในอดีตบางฉบับ : บทวิเคราะห์เปรียบเทียบ ความเชื่อมโยงแนวคิดและมาตรฐานสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมืองตาม คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 กับหลักสิทธิเสรีภาพตาม รัฐธรรมนูญ	247
4.3.1	แนวคิดและมาตรฐานบทบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ของประชาชน	247
4.3.1.1	การรับรองสิทธิมนุษยชน	250
4.3.1.2	การรับรองสิทธิพลเมือง	256
4.3.2	สภาพความเป็นจริงของปัญหาและปัจจัยในทางปฏิบัติในการ ดำเนินการให้เป็นไปตามหลักการรับรองสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ : บทสะท้อนลักษณะอำนาจทางการเมืองการปกครอง	262

4.4	สภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 (ฉบับปัจจุบัน) : บทวิเคราะห์ เปรียบเทียบความเชื่อมโยงแนวคิดและมาตรฐานสิทธิมนุษยชนและ สิทธิพลเมือง ตามคำประกาศสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมือง ค.ศ.1789 กับการรับรองสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ	269
4.4.1	ข้อพิจารณาเกี่ยวกับ“สิทธิมนุษยชน” กับ “สิทธิพลเมือง” ตามรัฐธรรมนูญ	271
4.4.2	แนวคิดและมาตรฐานการรับรองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ของประชาชน	274
4.4.2.1	การรับรองสิทธิมนุษยชน	275
4.4.2.2	การรับรองสิทธิพลเมือง	284
4.4.2.3	การรับรองสิทธิทางเศรษฐกิจและสังคม	293
4.4.3	สภาพความเป็นจริงของปัญหาและปัจจัยในทางปฏิบัติในการ ดำเนินการให้เป็นไปตามหลักการรับรองสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ : การละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนโดยอำนาจรัฐ	300
4.5	หลักการปกป้องสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญเพื่อให้มีผลใช้บังคับ ได้ในทางปฏิบัติ	310
4.5.1	หลักการปกป้องสิทธิเสรีภาพจากอำนาจรัฐ	310
4.5.1.1	การปกป้องสิทธิเสรีภาพจากการใช้อำนาจที่มีขอบของ ฝ่ายบริหาร	311
4.5.1.2	การปกป้องสิทธิเสรีภาพจากการใช้อำนาจที่มีขอบของ ฝ่ายนิติบัญญัติ	313
4.5.1.3	การปกป้องสิทธิเสรีภาพจากการใช้อำนาจที่มีขอบของ ฝ่ายตุลาการ	315
4.5.2	หลักการปกป้องสิทธิเสรีภาพจากปัจเจกชน	318
4.6	บทสรุป	320

5 บทสรุป	322
รายการอ้างอิง	332
ภาคผนวก	349
ภาคผนวก ก	350
ภาคผนวก ข	353
ภาคผนวก ค	355
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	356

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
ตารางแสดงพัฒนาการสภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพ ในรัฐธรรมนูญแต่ละฉบับ ของประเทศไทย	128-136
ตารางแสดงพัฒนาการสภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพ ในรัฐธรรมนูญแต่ละฉบับ ของประเทศฝรั่งเศส	220-230
ตารางแสดงการเปรียบเทียบหลักการรับรองสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมืองตาม คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 กับบทบัญญัติสิทธิเสรีภาพ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540	290-292

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

นับตั้งแต่ศตวรรษที่ 18 ที่ถือเป็นยุคสมัยแห่งการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านแนวคิดทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองการปกครอง และยังเป็นจุดเริ่มของที่มาและพัฒนาการของแนวคิดเกี่ยวกับการรับรองสิทธิเสรีภาพสมัยใหม่ ที่ได้ก่อรูปและพัฒนาท่ามกลางการต่อสู้เรียกร้องอย่างหลากหลาย รูปแบบไม่ว่าในสังคมประเภทใดก็ตาม เนื่องจากธรรมชาติของมนุษย์มีความต้องการที่ไม่สิ้นสุด จึงก่อให้เกิดการกดขี่ การเอาัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะระบบการเมืองการปกครองที่ให้อำนาจอภิสิทธิ์แก่ชนชั้นปกครองมากเกินไปจนเป็นการลดทอนสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคของชนชั้นผู้อยู่ใต้การปกครอง ความบกพร่องและช่องว่างของสภาพการเมืองการปกครองและสังคมนี้เอง จึงนำไปสู่การเคลื่อนไหวเรียกร้องต้องการในการเข้าถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมและจำกัดอำนาจของกษัตริย์และผู้ปกครองในขณะนั้น ทั้งนี้เพื่อจุดมุ่งหมายเรื่องสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคของปัจเจกบุคคล จะเห็นได้จาก ทั่วทุกแห่งไม่ว่าจะในสังคมตะวันตกหรือสังคมตะวันออก ได้มีการปฏิรูปเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเมืองการปกครอง และมีผลกระทบต่อสัมพันธภาพทางอำนาจของมนุษย์ ทั้งในด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะภายหลังจากการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการเมืองการปกครองครั้งสำคัญของสังคมมนุษย์

ดังจะเห็นได้จาก การปฏิวัติครั้งใหญ่ของประเทศฝรั่งเศส ค.ศ.1789 ที่ถือเป็นการปฏิวัติเพื่อประชาธิปไตย ซึ่งมีลักษณะพื้นฐานแตกต่างจากการปฏิวัติอื่นๆ กล่าวคือ เป็นการปฏิวัติสังคมครั้งใหญ่ที่ชนชั้นหนึ่งโค่นล้มอีกชนชั้นหนึ่ง ชนชั้นกลางเข้ามามีบทบาทแทนที่อภิสิทธิ์ชนเดิม มีการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านระบบการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคม ก่อให้เกิดแนวคิดจำกัดอำนาจของผู้ปกครอง มีการจัดทำเอกสารทางการเมืองที่บัญญัติรับรองคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ที่เรียกว่า คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ที่เน้นความสำคัญของการรับรองสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมืองขั้นพื้นฐานของปัจเจกชน ในขณะเดียวกัน ก็มีหลักการที่เกี่ยวข้องกับการจำกัดสิทธิเสรีภาพด้วยเช่นกัน ซึ่งหลักการดังกล่าวมิใช่เป็นเพียงหลักการสำคัญที่มีอิทธิพลเฉพาะภายในประเทศฝรั่งเศสเท่านั้น แต่หลักการที่ปรากฏในคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789ยังกลายเป็นต้นแบบของหลักกฎหมายมหาชนสมัยใหม่ ที่เกี่ยวข้องกับการ

รับรองสิทธิเสรีภาพของประชาคมโลก ที่ต่างก็ได้รับอิทธิพลและแนวความคิดที่มาจากหลักการสำคัญที่ปรากฏในคำประกาศดังกล่าวด้วยเช่นกัน อาจกล่าวได้ว่า คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมืองค.ศ.1789 ทำให้การปฏิวัติฝรั่งเศสเป็นการปฏิวัติสากล ที่จุดชนวนแนวคิดในการกำจัดความอยุติธรรม เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาค ให้เกิดขึ้นในประเทศต่างๆทั่วโลก และมีอิทธิพลต่อนานาประเทศอย่างมากมา *

ต่อมา แนวความคิดเกี่ยวกับการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้รับการพัฒนามากขึ้น กล่าวคือ คำประกาศแสดงสิทธิและเสรีภาพ(Déclarations des droits) ในยุคปลายศตวรรษที่18 และที่19นั้น นับเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นของความคิดทางเสรีนิยม ซึ่งเข้าใจว่า รัฐเป็นศัตรูที่สำคัญของสิทธิเสรีภาพของบุคคล คำประกาศเหล่านี้จึงยืนยันความเป็นอิสระของบุคคลเท่าที่เกี่ยวกับรัฐ สิทธิเสรีภาพที่คำประกาศประกาศออกมา คือ สิทธิเสรีภาพที่จะมาที่จะไป การล่องละเมียดในที่อยู่ที่อาศัยมิได้ การห้ามกักขังยัดหน่วงโดยพลการ เสรีภาพในทางความคิด เสรีภาพในการนับถือศาสนา เสรีภาพของหนังสือพิมพ์ เสรีภาพในการชุมนุม เสรีภาพในการประกอบกิจการ และสิทธิในกรรมสิทธิ์ ล้วนเป็นเสรีภาพที่เห็นกันว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับบุคคล(individual) ที่จะขยายเติบโตเบิกบานออกไป หรือถ้าตรงกันข้ามก็เป็นสิ่งที่ถูกบีบคั้นขมขื่นจากรัฐ โดยคำประกาศเหล่านี้ไม่ได้ กล่าวถึงสิทธิเสรีภาพของกลุ่มหรือสิ่งที่ยึดกันรวมกันเลย รวมทั้งเสรีภาพของการรวมกันเป็นสมาคมหรือเสรีภาพของการเข้าเป็นสมาชิกของสมาคมอาชีพ(liberté syndicale) และเมื่อเป็นเช่นนี้ก็เป็นที่ธรรมดาว่า จะมีการรับรู้ถึงเรื่องสิทธิเสรีภาพของการหยุดงานหรือการผลงานไม่ได้ ดังนั้น ในสังคมตะวันตกทุกวันนี้ คำประกาศแสดงสิทธิได้กล่าวถึงเสรีภาพของกลุ่มหรือของส่วนรวมและการพึ่งพาอาศัยขององค์หรือร่างแห่งสังคม(corps social) และกล่าวแสดงให้เห็นถึงวิวัฒนาการที่รู้สึกกันได้อย่างมากในความนึกคิดที่เกี่ยวกับบทบาทของรัฐ ส่วนคำประกาศแสดงสิทธิแบบเก่าๆนั้น ทำให้รัฐมีพันธกรณีที่จะเดินไม่เพียงต้องทำอะไรโดยทั่วไปเท่านั้น แต่คำประกาศแสดงสิทธิในปัจจุบันจะแสดงให้เห็นว่า รัฐมีพันธกรณีจะต้องเข้าเกี่ยวข้องกับแทรกแซงอย่างไร คือในครั้งก่อนนั้น สิทธิของมนุษยชนตั้งอยู่บนรากฐานของการที่รัฐถูกห้ามมิให้จับกุมบุคคลโดยพลการ รัฐถูกห้ามมิให้รบกวนบุคคลในทางความคิดเห็นของเขา หรือในทางความเชื่อถือของเขา จะห้ามการเผยแพร่โฆษณาของ

* สำหรับประเทศไทยส่วนหนึ่งของคณะผู้เปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อ พ.ศ.2475 ก็เคยศึกษาอยู่ในประเทศฝรั่งเศส จึงได้รับอิทธิพลความคิดเรื่องสิทธิเสรีภาพ และความคิดเรื่องการปฏิวัติเพื่อประชาธิปไตย มาจากประเทศฝรั่งเศสด้วยเช่นกัน ดังปรากฏในหลัก6ประการของคณะราษฎร ที่นับเป็นครั้งแรกที่มีการยืนยันรับรู้สิทธิเสรีภาพของมนุษย์และของพลเมือง ไว้ในเอกสารที่เป็นลายลักษณ์อักษรอย่างเป็นทางการ

หนังสือพิมพ์ไม่ได้ จะล่องล้าเข้าไปในกรรมสิทธิ์ของบุคคลมิได้ แต่ในทุกวันนี้ตรงกันข้ามสิทธิของมนุษยชนตั้งอยู่บนพื้นฐานหรือพันธกรณีที่มีแก่รัฐ ที่จะต้องทำ หรือสอนให้เข้าใจในการทำงานและให้มีงานทำ(une formation et un emploi) จะต้องให้บุคคลมีความสุขสบายในวัยชราตามควร มีการรับประกันต่อการเจ็บป่วย และต่อการเลี้ยงชีพแห่งสังคม เป็นต้น¹

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับสภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนได้รับการพัฒนาและตระหนักถึงความสำคัญขึ้นเป็นครั้งแรกในสังคมตะวันตก ดังที่ปรากฏในรูปของคำประกาศแสดงสิทธิ ซึ่งเป็นการแสดงถึงความคิดในทางการเมืองที่ภายหลัง ทำให้เกิดรัฐธรรมนูญขึ้น พร้อมกับการปกครองภายใต้ระบอบประชาธิปไตย ที่มีหัวใจสำคัญคือ การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน จำกัดและควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ดังตัวอย่างที่เห็นได้อย่างชัดเจน ในคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789ของประเทศฝรั่งเศส ที่ได้รับการรับรองโดยรัฐธรรมนูญหลายฉบับด้วยกัน โดยเฉพาะรัฐธรรมนูญ ค.ศ.1958 (ฉบับปัจจุบัน) อีกทั้ง หลักการที่ปรากฏในคำประกาศดังกล่าวยังได้รับการตีความขยายความครอบคลุมสิทธิเสรีภาพตามพลวัตการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม โดยองค์กรที่เกี่ยวข้อง อาทิ คณะตุลาการรัฐธรรมนูญ (Conseil Constitutionnel) ศาลปกครอง(Conseil d' Etat) ในเวลาต่อมา นับเป็นการพิสูจน์ให้เห็นแล้วว่า พัฒนาการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนในระยะเริ่มแรก มักมีที่มาจาก การต่อสู้เรียกร้องของประชาชน โดยเรียกร้องเอากับผู้ปกครองที่มีอำนาจเหนือกว่า ทั้งในทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ที่สืบเนื่องมาจาก ความขัดแย้งไม่ว่าจะเป็นโครงสร้างของระบบการปกครอง สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคมในขณะนั้นเอง ส่งผลให้มีการตระหนักถึงความสำคัญในสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคของปัจเจกชน และเป็นเรื่องที่สามารถนำไปปฏิบัติให้เกิดผลได้อย่างจริงจัง และได้กลายเป็นปัจจัยสำคัญและแบบอย่างที่ทำให้ประเทศฝรั่งเศส สามารถมีระบบการเมืองการปกครองที่มีความชอบธรรมและมีประสิทธิภาพ

สำหรับในประเทศไทย ซึ่งจัดเป็นหนึ่งในสังคมตะวันออก แนวความคิดเรื่องสิทธิเสรีภาพของประชาชน ก็ปรากฏอยู่ไม่น้อย แม้จะมีวิถีทางปฏิบัติที่แตกต่างไปจากสังคมตะวันตกก็ตาม โดยในสังคมไทย แนวความคิดเรื่องสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้ปรากฏอยู่ในวิถีการดำรงชีวิตและวัฒนธรรมของชาวไทยมานับแต่โบราณกาล สิทธิและเสรีภาพในสังคมไทยจึงเป็นผลสะท้อน

¹ ไพโรจน์ ชัยนาม, สถาบันการเมืองและกฎหมายรัฐธรรมนูญ ภาค1 ความนำทั่วไป (กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราชุดตำราลำดับที่5 คณะกรรมการสัมมนาและวิจัย คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ,2524), หน้า131-132.

มาจาก การดำเนินชีวิตของประชาชนภายใต้หลักธรรมแห่งพระพุทธศาสนา และจากการใช้หลักธรรมของผู้ปกครอง อาทิ หลักทศพิธราชธรรม หลักจักรวรรดิวัตร หลักสังคตฤๅ ในการปกครองของพระมหากษัตริย์ ทำให้เห็นได้ว่า แนวความคิดเรื่องการรับรองสิทธิเสรีภาพในปรัชญาสังคมตะวันตก แท้จริงแล้วไม่ได้เป็นสิ่งที่แปลกใหม่ในสังคมไทย หากแต่เป็นสิ่งที่ชาวไทยมีอยู่มาบ้าง น้อยบ้าง ตามสภาวะการดำเนินชีวิต สภาพบ้านเมืองในแต่ละช่วงสมัย และถึงแม้ว่า จะได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์ทรงอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญตั้งแต่ปี พ.ศ.2475สภาพอำนาจการเมืองการปกครองก็ยังคงรวมอำนาจอยู่ที่ศูนย์กลางอยู่เช่นเดิม ทำให้เห็นว่า โครงสร้างทางการเมืองการปกครองของประเทศ ยังไม่มีความเป็นประชาธิปไตยอย่างเต็มที่ การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองของประชาชนยังมีอยู่อย่างจำกัด โดยเฉพาะรัฐธรรมนูญฉบับที่ผ่านมาในอดีต ได้ถูกร่างขึ้นและให้ความเห็นชอบโดยผู้มีอำนาจทางการเมือง ประชาชนไม่ได้มีโอกาสเข้าร่วมมีบทบาทแต่อย่างใด อีกทั้งบทบัญญัติที่รับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนที่ปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญในอดีตแต่ละฉบับ ก็มีระดับที่แตกต่างกัน ตามแต่ความผันผวนของสภาพอำนาจทางการเมืองการปกครอง (จะสังเกตได้ว่าสิทธิและเสรีภาพดังกล่าว เป็นสิทธิเสรีภาพที่ได้รับแนวคิดมาจากคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ในคราวการปฏิวัติฝรั่งเศส ซึ่งเป็นสิทธิเสรีภาพที่กำหนดไว้เพื่อป้องกันการกดขี่ข่มเหงจากการใช้อำนาจของผู้ปกครอง) ทำให้สิทธิเสรีภาพของประชาชนถูกละเมิดมาโดยตลอด ไม่ว่าจะเป็นการถูกละเมิดโดยองค์กรหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ดังปรากฏว่านับตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง ประเทศไทยมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญถึง16ฉบับ มีการปฏิวัติรัฐประหาร 16ครั้ง กระแสเรียกร้องประชาธิปไตยของประชาชนได้เกิดขึ้นหลายครั้ง ในช่วงระยะเวลาดังกล่าว ที่ในบางครั้งอาจทวีความรุนแรงถึงกับมีประชาชนได้รับบาดเจ็บและเสียชีวิต อันเป็นการชี้ให้เห็นถึงการละเมิดสิทธิเสรีภาพอย่างร้ายแรง เนื่องมาจาก โครงสร้างการรวมศูนย์อำนาจและการใช้อำนาจรัฐที่ไม่ชอบธรรม อย่างไรก็ตาม จากปัญหาการละเมิดสิทธิเสรีภาพ ที่เกิดขึ้นอย่างร้ายแรง ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา นำไปสู่แนวคิดริเริ่มในการจัดทำรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ที่ถือเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่มีบทบัญญัติ วางหลักการพื้นฐานที่เป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยมีลักษณะสำคัญที่แตกต่างไปจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญในอดีตเป็นอันมาก ไม่ว่าจะเป็นสิทธิเสรีภาพในการมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครอง สิทธิทางเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนการมีกลไกตรวจสอบการใช้อำนาจขององค์กรหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐอย่างชัดเจน

ด้วยเหตุนี้ ผู้ศึกษาจึงเลือกศึกษาในเชิงลักษณะการวิเคราะห์เปรียบเทียบความสำคัญของแนวคิดและมาตรฐานการรับรองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน ตามคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ของประเทศฝรั่งเศส ที่จัดเป็นหนึ่งในสังคมตะวันตกกว่ามีความสำคัญเพียงใด เพื่อเชื่อมโยงแนวคิดและหลักการกับสภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนเฉพาะหลักการพื้นฐานที่สำคัญ ที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยซึ่งจัดเป็นหนึ่งในสังคมตะวันออก ทั้งนี้เพื่อแสวงหาแนวคิดและมาตรฐานของหลักการและทางปฏิบัติของการรับรองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน ที่สามารถเชื่อมโยงกันได้ระหว่างการรับรองสิทธิเสรีภาพในสังคมที่ต่างภูมิภาคกันต่างทั้งทางด้านวิถีชีวิตและวัฒนธรรมโดยการศึกษาเปรียบเทียบลักษณะสภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพของทั้งสองประเทศ จะช่วยให้เข้าใจลักษณะของหลักการที่เกี่ยวข้องกับการรับรองสิทธิเสรีภาพที่สำคัญประเภทต่างๆ รวมทั้ง การเสริมสร้างทัศนคติและมโนทัศน์ที่มีต่อสังคมและมนุษย์ได้ชัดเจนมากขึ้น

1.2 วัตถุประสงค์และขอบเขตของการวิจัย

มุ่งศึกษาเฉพาะที่มาและความสำคัญของแนวคิดหลักการที่สำคัญของคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789ของประเทศฝรั่งเศส และทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบสภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทั้งในอดีตและปัจจุบันว่ามีลักษณะเพียงใด

1.2.1 ทำการศึกษาถึงที่มาและความสำคัญของคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. 1789 ต่อการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชน

1.2.2 ทำการศึกษาถึงแนวความคิดและวิวัฒนาการเกี่ยวกับการรับรองสิทธิเสรีภาพของประเทศไทย

1.2.3 ทำการศึกษาถึงอิทธิพลของแนวคิดหลักการและสาระสำคัญของคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. 1789 ที่เกี่ยวกับการรับรองสิทธิเสรีภาพ

1.2.4 ทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบถึงความสำคัญของแนวคิดและมาตรฐานการรับรองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ตามคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 กับ สภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทั้งในอดีตและปัจจุบัน

1.3 สมมติฐานของการวิจัย

คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ของประเทศฝรั่งเศส ได้มีการวางหลักการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ก่อกำเนิดหลักกฎหมายมหาชนขึ้น ซึ่งมีได้มีอิทธิพลเฉพาะแต่ในประเทศฝรั่งเศสเท่านั้น แต่หลักการที่สำคัญในคำประกาศดังกล่าวยังแผ่ขยายอิทธิพลไปยังประชาคมโลก กลายเป็นหลักสากลที่ประชาคมโลกยึดถือในปัจจุบัน จะเห็นได้จากบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยที่เกี่ยวข้องกับสิทธิและเสรีภาพ คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ถือเป็นบทเรียนและยอมเปรียบเทียบมีอิทธิพลสร้างสรรคต่อกันและกันยิ่งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบัน (พุทธศักราช 2540) แม้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยในอดีต จะไม่ยึดถือเนื้อหาของคำประกาศดังกล่าวมากนัก

1.4 วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีการศึกษาแบบวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยการศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ ตำรากฎหมาย บทความทางวิชาการของผู้ทรงคุณวุฒิ วิทยานิพนธ์ เอกสารต่างๆในสาขานิติศาสตร์และสาขาอื่นที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวข้องในเรื่องดังกล่าว โดยค้นคว้า ความสำคัญของแนวคิด วิวัฒนาการ หลักการและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการรับรองสิทธิเสรีภาพตามคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. 1789 ของประเทศฝรั่งเศสเป็นหลัก และนำแนวคิดและหลักการในเรื่องดังกล่าว มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์เปรียบเทียบกับหลักการเกี่ยวกับการรับรองสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทั้งในอดีตและปัจจุบัน

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1.5.1 ทำให้เห็นและเข้าใจถึงที่มาและความสำคัญของคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. 1789 ต่อการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชน

1.5.2 ทำให้เห็นและเข้าใจถึงแนวความคิดและวิวัฒนาการเกี่ยวกับการรับรองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประเทศไทย

1.5.3 ทำให้ทราบถึงอิทธิพลของแนวคิดหลักการและสาระสำคัญของคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. 1789 ที่เกี่ยวกับการรับรองสิทธิเสรีภาพ

1.5.4 ทำให้ทราบถึงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบถึงความสำคัญของแนวคิดและมาตรฐานการรับรองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานตามคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. 1789 กับสภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทั้งในอดีตและปัจจุบัน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

แนวคิดและวิวัฒนาการเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพในยุคกำเนิด คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. 1789 (ปลายศตวรรษที่ 18)

2.1 ความหมายของสิทธิ

สิทธิ (Right) หมายถึง สิ่งที่ไม่มีการปร่าง ซึ่งมีอยู่ในตัวมนุษย์มาตั้งแต่เกิดหรือกำหนดขึ้น โดยกฎหมายให้ได้รับประโยชน์ และมนุษย์เป็นผู้เลือกใช้สิ่งนั้นเอง โดยไม่มีผู้ใดมาบังคับได้ ไม่ว่าจะ เป็นสิทธิประเภทใดไม่มีการบังคับว่าต้องใช้สิทธินั้นเสมอไป จะใช้หรือไม่ใช้สิทธิที่ตนเองมีอยู่ย่อม เป็นไปตามความสมัครใจของผู้มีสิทธิดังกล่าว และไม่ถือว่าเป็นการผิดกฎหมายหรือต้องรับโทษแต่ ประการใด กล่าวอีกนัยหนึ่ง สิทธิ คือ อำนาจที่กฎหมายรับรองให้แก่บุคคลในอันที่จะกระทำการ เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินหรือบุคคลอื่น เป็นอำนาจที่กฎหมายรับรองให้แก่บุคคลคนหนึ่ง ในอันที่จะ เรียกร้องให้ผู้อื่นอีกคนหนึ่งหรือหลายคนกระทำการบางอย่างบางประการให้เกิดประโยชน์แก่ตน²

2.2 ความหมายของเสรีภาพ

เสรีภาพ (Liberty) คือ สภาวะการณ์ของมนุษย์ที่ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของบุคคลอื่น หรือ ปราศจากการถูกหน่วงเหนี่ยวขัดขวาง บุคคลใดบุคคลหนึ่งย่อมมีเสรีภาพอยู่ตราบเท่าที่บุคคลนั้น ไม่ถูกบังคับให้ต้องกระทำในสิ่งที่ไม่ประสงค์จะกระทำ หรือไม่ถูกหน่วงเหนี่ยวขัดขวางไม่ให้กระทำ ในสิ่งที่บุคคลนั้นประสงค์ที่จะกระทำ³ อีกทั้ง การใช้เสรีภาพตามธรรมชาติของมนุษย์จะต้อง

¹ สกล สกลเดช, การคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ในหมวด 3 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540, ใน สิทธิมนุษยชนและสิทธิเสรีภาพของชนชาวไทย, วิชัย ศรีรัตน์, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2543), หน้า 25-26.

² วรพจน์ วิศรุตพิชญ์, รายงานการวิจัย สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ (ศึกษารูปแบบการจำกัดสิทธิ เสรีภาพที่รัฐธรรมนูญให้ไว้ได้อย่างเหมาะสม (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2538), หน้า 16.

³ อุดม รัฐอมฤต, นพนิธิ สุริยะ และบรรเจิด สิงคะเนติ, การอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือการใช้สิทธิและ เสรีภาพของบุคคลตาม ม.28 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 (กรุงเทพมหานคร : สำนักงาน ศาลรัฐธรรมนูญ, 2544), หน้า 87.

อยู่ภายใต้ขอบเขตที่จำกัด ไม่ให้การใช้เสรีภาพของตนเป็นการก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่น การใช้เสรีภาพจะใช้ตามอำเภอใจทุกอย่างไม่ได้จะต้องมีขอบเขต กล่าวคือ จะต้องไม่เป็นการกระทำผิดกฎหมายบ้านเมือง⁴

ดังนั้น เสรีภาพก่อให้เกิดหน้าที่เชิงปฏิเสธแก่ผู้อื่นที่จะไม่มารบกวนการใช้อำนาจเลือกประเพณีของเรา และในขณะเดียวกันก็ทำหน้าที่ให้เราที่ไม่สามารถเข้าไปรบกวนการใช้อำนาจเลือกประเพณีของผู้อื่น⁵

2.3 วิวัฒนาการเกี่ยวกับการรับรองสิทธิเสรีภาพยุคกำเนิดคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ของประเทศฝรั่งเศส

หากพิจารณาถึงวิวัฒนาการสภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพของประเทศฝรั่งเศส จะเห็นได้ว่าในช่วงศตวรรษที่18ที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และความเจริญก้าวหน้าทางปัญญา ทำให้ชาวฝรั่งเศสเริ่มตระหนักถึงความสำคัญของสิทธิเสรีภาพมากขึ้น จากเดิมที่สิทธิเสรีภาพของชาวฝรั่งเศสจึงมีอยู่อย่างจำกัดหรือแทบจะไม่มีเลย จนกระทั่งเมื่อเกิดการปฏิวัติครั้งใหญ่ค.ศ.1789 (The French Revolution) ซึ่งนำไปสู่การประกาศคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมืองค.ศ.1789 สิทธิเสรีภาพของชาวฝรั่งเศสจึงได้รับการรับรองและคุ้มครองมากขึ้น

2.3.1 ที่มาและความสำคัญของคำประกาศ

ก่อนการปฏิวัติครั้งใหญ่ของฝรั่งเศสค.ศ.1789 สภาพทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมของฝรั่งเศส ต้องเผชิญกับปัญหาและอุปสรรคมากมาย กล่าวคือเดิมฝรั่งเศสมีระบบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้ปกครองรัฐและมีพระราชอำนาจเด็ดขาดในการปกครองรัฐ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองจึงถูกจำกัด ความเหลื่อมล้ำทางสถานะเศรษฐกิจและสังคม ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างชนชั้น ประกอบกับอิทธิพลแนวคิด

⁴ สุภาพ ปริบุญเสวี, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายรัฐธรรมนูญทั่วไป และวิวัฒนาการรัฐธรรมนูญของไทย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เทพเนรมิต ,ม.ป.ป.), หน้า94.

⁵ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, คำอธิบายกฎหมายมหาชน เล่ม3 ที่มาและนิติวิธี,พิมพ์ครั้งแรก (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2538), หน้า348.

เกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของนักปรัชญาในยุคนั้น การปฏิวัติครั้งใหญ่ของฝรั่งเศสจึงเกิดขึ้นในปี ค.ศ. 1789 ถือเป็น การปฏิวัติเพื่อประชาธิปไตยอย่างหนึ่ง ก่อให้เกิดแนวคิดจำกัดอำนาจของผู้ปกครอง และมีการบัญญัติรับรองคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน นำไปสู่การจัดทำ *คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789* (La Déclaration des droits de l' homme et du citoyen) ซึ่งเป็นเอกสาร และหลักทางการเมืองสำคัญที่สุดชิ้นหนึ่งในการปฏิวัติฝรั่งเศสและของประชาคมโลก และเป็นต้นแบบ เป็นคำสอน และหลักการทางการเมืองสมัยใหม่ ทำให้ประเทศฝรั่งเศสได้ชื่อว่า เป็นประเทศแห่งสิทธิมนุษยชนมาจนถึงทุกวันนี้⁶

2.3.1.1 สภาพการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมทั่วไป ยุคก่อนกำเนิดคำประกาศ

สิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. 1789 : ก่อนการปฏิวัติฝรั่งเศส ค.ศ. 1789

สภาพการเมือง

สมัยก่อนการปฏิวัติฝรั่งเศส ค.ศ.1789 ประเทศฝรั่งเศส ดำเนินวิธีการปกครองแบบระบอบเก่า (Ancien Régime) กล่าวคือ กษัตริย์แห่งราชวงศ์บูร์บองของฝรั่งเศส ทรงเป็นประมุขที่มีอำนาจสิทธิ์ขาดตามระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาตั้งแต่ตอนปลายศตวรรษที่สิบหก จนกระทั่งถึง ค.ศ.1789 ในฐานะที่ทรงเป็นเสมือนผู้แทนของพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของ ตามระบอบกษัตริย์แบบเทวสิทธิ์ (Divine Right of the King) หลักทฤษฎีนี้ถือว่าชาติเป็นเสมือนครอบครัวใหญ่มีกษัตริย์เป็นประมุขโดยพระเจ้าทรงเลือกตั้งหน้าที่ของกษัตริย์ก็คือ ปกครองพลเมือง เช่นเดียวกับบิดาปกครองบุตร หน้าที่ของพลเมืองคือเชื่อฟังกษัตริย์ เช่นเดียวกับบุตรเชื่อฟังบิดามารดาของตน ถ้ากษัตริย์ทรงทำผิด ช่มชู้ ทารุณ อยุติธรรมก็ยอมเป็นโชคร้ายของพลเมืองเอง พลเมืองไม่มีสิทธิอย่างใดที่จะเป็นกบฏต่อผู้ปกครองของตน เช่นเดียวกับบุตรที่ไม่ฟังทำลายบิดามารดาของตน⁷ ฉะนั้นเมื่อพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของมอบอำนาจให้กษัตริย์ปกครองในนามของพระองค์ การทำพิธีราชาภิเษกที่เรียกว่า La cérémonie du Sacre ทำให้กษัตริย์ผู้ได้รับมอบอำนาจนี้จะต้องทรงเป็นที่เคารพเชื่อฟังของปวงชน

⁶ เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, “หลักความเสมอภาคตามกฎหมายฝรั่งเศส”, ใน *รวมบทความกฎหมายมหาชนจากเว็บไซต์ www.pub-law.net*, นันทวัฒน์ บรรณานันท์, บรรณาธิการ(กรุงเทพมหานคร: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 2545), หน้า101.

⁷ เจริญ ไชยชนะ, *ประวัติศาสตร์สากล* (พระนคร: การพิมพ์ไชนัซ, 2497), หน้า750-751.

ทั่วไป ในฐานะของผู้แทนพระผู้เป็นเจ้าของเจ้าและจะทรงรับผิดชอบในการกระทำต่างๆที่ต่อองค์พระผู้เป็นเจ้าของเจ้าเท่านั้น⁸

ความจริงแล้วสภาพการปกครองแบบนี้เกิดขึ้น เพราะสิ่งแวดล้อมและความจำเป็นบังคับตั้งแต่ปลายสมัยกลางคือ ระหว่างปีค.ศ.1336-1453 ได้เกิดมีสงครามระหว่างอังกฤษกับฝรั่งเศสที่เรียกว่าสงครามร้อยปี* การรบครั้งนี้ทำให้ชาวฝรั่งเศสมีความรักชาติและยกย่องกษัตริย์มาก และทำให้ชาวฝรั่งเศสตระหนักถึงความจำเป็นในการใช้จ่ายเงินเพื่อการสงครามครั้งนี้โดยยอมตกลงให้สภาพฐานันดร (Estates General) ของฝรั่งเศสมีหน้าที่ปฏิบัติตามคำสั่งของกษัตริย์ กล่าวคือ ยอมให้กษัตริย์ใช้เงินตามพระราชประสงค์ที่ขบไล่ชาวอังกฤษโดยไม่มีข้อแม้แต่ประการใด ดังนั้น เมื่อสิ้นสงครามร้อยปี เท่ากับสภาพฐานันดรยอมรับโดยปริยายไว้ล่วงหน้าก่อนว่ากษัตริย์มีอำนาจเก็บภาษีประชาชนทุกชนชั้นทุกปีเป็นการถาวร กษัตริย์ฝรั่งเศสไม่ต้องเรียกประชุมสภาพฐานันดรประจำเพื่อเก็บภาษีแต่ละครั้ง ผลทางการเมืองก็คือ ทำให้กษัตริย์ปกครองได้โดยไม่ต้องขอความเห็นชอบจากผู้แทนปวงชนจึง ทำให้สถาบันกษัตริย์ฝรั่งเศสมีลักษณะพัฒนาไปในในทางอำนาจมากขึ้นจนกลายเป็นสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในที่สุด⁹

ดังจะเห็นได้ชัดเจน ในรัชสมัยของพระเจ้าหลุยส์ที่14 นับว่าเป็นแบบฉบับของสมบูรณาญาสิทธิราชย์อย่างแท้จริงทำให้กษัตริย์พระองค์อื่นเจริญรอยตาม พระองค์ตรัสเสมอว่า “ L' Etat c'est moi ” (ฉันนี่แหละคือรัฐ) พระองค์ทรงมีความคิดเห็นอยู่เสมอว่า พระองค์ทรงมีสิทธิเด็ดขาดเหนือทรัพย์สินและพลเมืองของรัฐ พลเมืองต้องเชื่อฟังคำสั่งของกษัตริย์โดยปราศจากข้อโต้แย้ง อำนาจอธิปไตยของพระองค์ คือ สิ่งเดียวกับเจตจำนงของประชาชน ทรงได้รับเทวบัญชาให้มาเป็นผู้ใช้อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจตุลาการ และอำนาจบริหารประเทศฝรั่งเศส¹⁰

⁸ เอียม ฉายางาม, ประวัติศาสตร์ฝรั่งเศส ค.ศ.1789-1848, พิมพ์ครั้งที่1(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2523), หน้า2.

* สงครามที่พระเจ้าเอ็ดเวิร์ดที่3 แห่งอังกฤษได้อ้างสิทธิในราชบัลลังก์ฝรั่งเศส แต่มิใช่สาเหตุเดียวเท่านั้น ยังมีสาเหตุในด้านการแข่งขันทางเศรษฐกิจ เรื่องการจับปลาในเขตทะเลเหนือ และแถวช่องแคบอังกฤษระหว่างชนชาติอังกฤษกับฝรั่งเศส การรบครั้งนี้ทำให้ชาวฝรั่งเศสมีความรักชาติ และยกย่องกษัตริย์มาก (อาจารย์ผู้บรรยาย วิชา มธ.112, บันทึกประกอบคำบรรยายวิชา มธ.112 อารยธรรมยุคใหม่ (ภาคหนึ่งถึงภาคสี่), (กรุงเทพมหานคร : คณะศิลปศาสตร์ มธ. 112, 2516), หน้า196.)

⁹ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, คำอธิบายกฎหมายมหาชน เล่ม1 วิวัฒนาการทางปรัชญาและลักษณะของกฎหมายมหาชนยุคต่างๆ, พิมพ์ครั้งที่3(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2538), หน้า40

¹⁰ เจริญ ไชยชนะ, ประวัติศาสตร์สากล, หน้า758.

ดังนั้น ความรู้สึกของชาวฝรั่งเศสส่วนใหญ่ที่มีต่อสถาบันกษัตริย์ขณะนั้นเต็มไปด้วยความเคารพเทิดทูนควบคู่ไปกับความเกรงกลัวอำนาจ เนื่องจากทรงเป็นเจ้าของชีวิตของพลเมืองทุกชนชั้น พระราชประสงค์ของพระองค์ คือ กฎหมายของแผ่นดินอีกทั้งพระราชอำนาจในการพิจารณาตัดสินคดีในเรื่องต่างๆ รวมทั้งระบบการออกหมายจับกุม (Lettre de cachet) คนมาคุมขังโดยพลการไม่จำเป็นต้องมีการไต่สวน “นานเท่าที่กษัตริย์พอพระทัย”¹¹ มักเป็นการกระทำโดยมิชอบและสร้างควาหวาดกลัวและโกรธแค้นให้แก่ชาวฝรั่งเศสเป็นส่วนใหญ่

อย่างไรก็ตาม พระราชอำนาจของกษัตริย์ก็มีข้อจำกัดด้วยเช่นกัน จะเห็นได้จาก กษัตริย์ฝรั่งเศสทรงปฏิบัติตาม กฎหมายพื้นฐานแห่งราชอาณาจักร (Lois fondamentales du royaume) ซึ่งมีฐานะเป็นจารีตประเพณีโบราณ ซึ่งมีผลบังคับสูงสุดผูกพันกษัตริย์ให้ต้องทรงเคารพเสมือนหนึ่งเป็นรัฐธรรมนูญจารีตประเพณี¹² เช่น ในการสืบสันตติวงศ์ผู้สืบราชสมบัติจะต้องเป็นชายเท่านั้น และโอรสองค์ใหญ่ที่สุดจะมีสิทธิในราชสมบัติก่อน หรือในการบริหารประเทศกษัตริย์ต้องเคารพอภิสิทธิ์ที่กษัตริย์ฝรั่งเศสองค์ก่อนๆ ได้พระราชทานให้แก่บุคคลบางคน หรือบางหมู่คณะ ตั้งแต่ดั้งเดิม อภิสิทธิ์เหล่านั้นมักเป็นอุปสรรคขัดขวางการใช้อำนาจสิทธิขาดของกษัตริย์อยู่เป็นประจำ¹³

นอกจากนี้ สถาบันที่เป็นอุปสรรคขัดขวางพระราชอำนาจมากที่สุด คือ สภาปาลเลอมองต์แห่งกรุงปารีส (Parlement de Paris) ซึ่งกษัตริย์สร้างมาเพื่อแบ่งเบาภาระในการปกครอง ได้พยายามที่จะมีอำนาจนอกเหนือจากการทำหน้าที่เป็นสภาตุลาการสูงสุด โดยการเข้ามาควบคุมการใช้อำนาจตามอำเภอใจของกษัตริย์ ดังเช่นที่สภาฐานันดรเคยปฏิบัติมาก่อน อีกทั้ง การปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้ตรวจและลงทะเบียนพระราชโองการฉบับต่างๆ สภาปาลเลอมองต์แห่งกรุงปารีสพยายามจำกัดพระราชอำนาจด้วยการใช้สิทธิทักท้วง และคัดค้านมาตรการบางอย่างที่เรียกว่า Le droit remontrance แต่พระมหากษัตริย์ทรงมีพระราชอำนาจที่ไม่จำเป็นต้องฟังคำคัดค้านของสภาเหล่านั้นก็ได้ พระองค์อาจทรงใช้พระราชอำนาจด้วยการเรียกประชุมสภาปาลเลอมองต์ ที่

¹¹ เจ.เอ็ม.ทอมป์สัน, ประวัติศาสตร์ยุโรป ค.ศ.1494-1789, แปลโดย นันทา ไซติกะพุททะและนิออน สนิทวงศ์ ณ อยุธยา, (กรุงเทพมหานคร: คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), หน้า250.

¹² S.Goyard-Fabre et R. Sève, les questions de la philosophie du droit, (Paris : PUF, coll. questions, 1986), pp.72-74. ซึ่งอ้างคำพูดของ Maurice Hauriou นักกฎหมายมหาชนผู้มีชื่อเสียงของฝรั่งเศส อ้างถึงใน บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, คำอธิบายกฎหมายมหาชน เล่ม3 ที่มาและนิติวิธี, หน้า209-210.

¹³ เอ็ม ฉายางาม, ประวัติศาสตร์ฝรั่งเศส ค.ศ.1789-1848, หน้า2.

เรียกว่า Le lit de justice อันเป็นการประชุมวิสามัญที่พระองค์ทรงเป็นประธาน และทรงบังคับให้ปาลเลอมองต์แห่งกรุงปารีสปฏิบัติตามพระราชประสงค์ โดยปราศจากข้อโต้แย้ง¹⁴

ทางด้านการบริหารราชการแผ่นดิน ประเทศฝรั่งเศสมีการรวมศูนย์อำนาจอยู่ที่กษัตริย์ในรูปของรัฐบาลกลาง โดยมีนายกรัชมมนตรี (Chancellor) รัฐมนตรีอีก 4 คน (Secrétaire d'Etat)* แต่ผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่สุดเปรียบเสมือน นายกรัชมมนตรี คือ รัฐมนตรีคลัง (Surintendant โดยดำรงตำแหน่งเป็น Contrôleur général des Finances) เนื่องจากอยู่ในฐานะที่เป็นผู้ควบคุมทางการเงินทั่วไปของประเทศ ทำให้เป็นผู้ที่ควบคุมการบริหารด้านอื่นๆ ไปด้วยในขณะเดียวกัน โดยคณะรัฐมนตรีดังกล่าวจะต้องขึ้นตรงกับพระมหากษัตริย์ และทำตามพระราชประสงค์ของกษัตริย์อีกทั้งในการพิจารณา วางนโยบายการบริหารราชการแผ่นดินเป็นสิทธิของพระมหากษัตริย์ ทรงสงวนไว้สำหรับพระองค์แต่เพียงผู้เดียว โดยทรงปรึกษารื้อกับสภาที่ปรึกษาด้านต่างๆ ที่เรียกว่า Conseils**

ดังนั้น เมื่อพิจารณาระบบการบริหารของรัฐบาลกลางพบว่าเป็นระบบที่ไม่มีการวางหลักเกณฑ์ ที่เป็นระเบียบแบบแผนอย่างชัดเจน หรือแม้จะมีการวางหลักเกณฑ์บ้างแต่ก็เป็นหลักเกณฑ์ที่ใช้กันมาแต่สมัยกลาง ไม่ทันสมัย ไม่แน่นอน มิได้มีการแบ่งแยกหน้าที่อย่างชัดเจน ทำให้แต่ละกระทรวง ทบวง กรม มีอำนาจหน้าที่ซ้ำซ้อนกัน ทำให้มีจำนวนข้าราชการไม่สอดคล้องกับปริมาณงาน อีกทั้งนโยบายการขยายตำแหน่งราชการที่สืบเนื่องมาจากปัญหาทางการเงินของกษัตริย์ ให้กับพวกชนชั้นกลางที่มีฐานะโดยสิ่งตอบแทนที่พวกนี้ได้รับคือ เงินเดือน อภิสิทธิ์ และ

¹⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 2

* นอกจากจะได้รับมอบหมายให้ดูแลเรื่องกิจการเรื่อง ต่างประเทศ กลาโหม กองทัพเรือ และกิจการราชสำนักแล้ว ยังรับผิดชอบการบริหารด้านอื่นแล้วแต่กษัตริย์ทรงมอบหมายอีกด้วย

** ในรัชสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ได้มีการปฏิรูปสภาที่ปรึกษาดังกล่าวโดยจัดรูปแบบให้ชัดเจน ออกเป็นงานที่ปรึกษาของราชการ Conseil d' En-Haut ให้คำปรึกษาทางด้านนโยบายที่สำคัญทั่วไป และงานด้านการต่างประเทศ , Conseil des dépêches ให้คำปรึกษาด้านเตรียมร่างกฎหมายระเบียบ, Conseil Royal des finances ให้คำปรึกษาด้านการคลังและงบประมาณ กับงานด้านการตัดสินคดีปกครองและคดีทางยุติธรรม เรียกว่า Conseil d'Etat privé, finance et direction ซึ่งแยกงานออกเป็น 3 แผนก คือ แผนกแรกตัดสินคดีระหว่างเอกชนที่อุทธรณ์หรือฎีกามา เรียกว่า Conseil d' Etat privé แผนกที่สองตัดสินคดีปกครองและการคลัง เรียกว่า Conseil d' Etat et Finances และแผนกการคลัง (direction des finances) ภายหลังได้พัฒนาเป็นสภาแห่งรัฐ (Conseil d' Etat) ในปัจจุบัน (บรรศักดิ์ อูวรรณโณ, คำอธิบายกฎหมายมหาชนเล่ม 1 วิวัฒนาการทางปรัชญาและลักษณะของกฎหมายมหาชนยุคต่างๆ, หน้า 44.)

เกียรติยศ ชื่อเสียง ก่อให้เกิดผลที่ตามมาหลายประการ กล่าวคือ ข้าราชการเหล่านี้ไม่จำเป็นต้องซื้อฟังก์ชันการควบคุมระบบราชการเป็นไปได้อย่าง เพราะตำแหน่งได้กลายเป็นสมบัติส่วนตัวที่สามารถสืบทอดสิทธิภายในตระกูลได้ และถึงแม้จะมีมาตรการในการถอดถอนออกจากตำแหน่งก็มักเป็นไปด้วยความยากลำบาก และยังเป็นกรเปลี่ยนแปลงค่าใช้จ่าย เพราะต้องคืนเงินค่าตำแหน่งให้กับข้าราชการเหล่านั้น

ส่วนการปกครองในระดับภูมิภาค มีการแบ่งหน่วยการปกครองดังนี้ กูแวย์ร์มองต์ส์ (les gouvernements) โดยมีผู้สำเร็จราชการทหาร (Gouverneurs) เป็นหัวหน้าปกครองต่อมาภายหลังเปลี่ยนมาแบ่งเป็นหน่วยทางปกครองที่เรียกว่า เซเนราลิตส์ (Généralités) ซึ่งมีอยู่ 33 เขตด้วยกัน โดยขึ้นกับ ผู้ว่าราชการภาค (Intendants) เป็นตำแหน่งที่กษัตริย์แต่งตั้งโดยตรงจากผู้รับผิดชอบสำนวน (Maître des requêtes)¹⁵ ตำแหน่งนี้มีความสำคัญ เพราะทำหน้าที่เป็นผู้ปกครองภาคแทนกษัตริย์ ดูแลการบริหารการปกครองให้เป็นไปตามคำสั่งของรัฐบาลกลาง ส่งผลให้กษัตริย์ทรงสามารถปกครองได้ทั่วประเทศเป็นครั้งแรก

ทางด้านกระบวนการพิจารณาคดี กฎหมายที่ใช้บังคับแก่คดีมีความแตกต่างกันในระหว่างพื้นที่โดยลากเส้นจากเจนีวาไปผ่าครึ่งอ่าวบิสเคย์¹⁶ ทางตอนใต้ของฝรั่งเศส จะใช้กฎหมายที่เป็นลายลักษณ์อักษร เรียกว่า le droit écrit ที่มีแนวคิดมาจากหลักกฎหมายโรมันบังคับแก่คดี ส่วนทางตอนเหนือจะใช้กฎหมายจารีตประเพณี เรียกว่า le droit coutumier โดยขึ้นอยู่กับขนบธรรมเนียมประเพณีที่ถือปฏิบัติกันมาในแต่ละชนชั้นและพื้นที่ กล่าวคือ พวกขุนนางจะได้รับการพิจารณาแตกต่างจากสามัญชน ในกรณีที่ขุนนางเป็นโจทก์จะต้องสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนมาก เพราะต้องจ่ายทั้งค่าทนายความและค่าป่วยการ ให้แก่ผู้พิพากษาคดีของตนในรูปของการซื้อเครื่องเทศเป็นของกำนัล (épices) เป็นของกำนัล

นอกจากนี้ วิธีการลงโทษยังเต็มไปด้วยความรุนแรง กล่าวคือ ยังมีการใช้ระบบทรมานบีบบังคับจำเลยให้เปิดเผยรายชื่อของผู้ร่วมคบคิดในการกระทำผิดด้วยวิธีการป่าเถื่อนต่างๆ บทลงโทษก็มีได้กำหนดหลักเกณฑ์ที่แน่นอน ตามความร้ายแรงของความผิดที่ได้กระทำ อีกทั้ง ยังมีการ

¹⁵ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, คำอธิบายกฎหมายมหาชน เล่ม 1 วิชาความรู้ทางปรัชญาและลักษณะของกฎหมายมหาชนยุคต่างๆ, หน้า 45.

¹⁶ เจ.เอ็ม.ทอมป์สัน, ประวัติศาสตร์ยุโรป ค.ศ. 1494-1789. แปลโดย นันทา โชติกะพุกณะและนิออน สนิทวงศ์ ณ อยุธยา, หน้า 251.

ใช้เหล็กเผาไฟผู้ต้องโทษ หรือ ผูกแขนขาของนักโทษติดกับม้า4ตัวแล้วให้ม้าวิ่งฉีกออกเป็น 4 ส่วน หรือไม้กึ่งซึ่งฟัดติดกับวงล้อรถอีกด้วย¹⁷

สภาพเศรษฐกิจและการคลัง

สภาพเศรษฐกิจของประเทศฝรั่งเศสสมัยก่อนการปฏิวัติเมื่อพิจารณาทางด้านเกษตรกรรม กรรมวิธีในการเพาะปลูกและเครื่องมืออุปกรณ์ที่ใช้มีความล้าหลัง การเพาะปลูกได้ผลผลิตที่ไม่เต็มที่ เพราะต้องอาศัยปัจจัยทางธรรมชาติเป็นตัวกำหนดประกอบกับชาวนาส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นเจ้าของที่ดิน ที่ดินส่วนใหญ่ยังเป็นของขุนนางและยังคงมีสิทธิในระบบฟิวดัลอยู่ โดยชาวนาที่เช่าที่ดินจากขุนนางจะต้องจ่ายค่าสิทธิของขุนนาง (des droits seigneuriaux) กล่าวคือ เป็นการจ่ายค่าเช่าที่ดินตามที่ได้ทำสัญญาไว้ โดยอาจจะจ่ายจากเงิน หรือสิ่งของที่เป็นส่วนหนึ่งของผลิตรวมทั้งหมดของก้านัลที่ต้องนำไปให้ขุนนางตามโอกาสที่สำคัญในแต่ละปี อีกทั้ง ยังต้องถูกเกณฑ์แรงงานในที่ขุนนาง แต่ส่วนมากชาวนามักจะจ่ายภาษีเป็นเงินแทนการถูกเกณฑ์แรงงาน¹⁸ ทำให้ชาวนาต้องประสบกับความยากลำบากมาก

ทางด้านอุตสาหกรรม ยังมีความล้าหลังมักเป็นอุตสาหกรรมขนาดเล็กในครัวเรือนที่ใช้วัตถุดิบและแรงงานในท้องถิ่นใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ง่าย ๆ ทำให้ผลิตสินค้าได้เป็นจำนวนน้อย ส่วนอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ที่มีกำลังในการผลิตสินค้าเป็นจำนวนมากก็มักเป็นของนายทุนเอกชนหรือเป็นโรงงานของรัฐที่เรียกว่า Manufactures de l' Etat และ Manufactures royals ที่กษัตริย์ฝรั่งเศสทรงจัดตั้งขึ้นหรือให้การอุปถัมภ์ด้วยการพระราชทานอภิสิทธิ์บางประการ¹⁹

ทางการค้าขาย การประกอบธุรกิจของเอกชนยังอยู่ในขอบเขตที่จำกัดและมักถูกผูกขาดโดยกลุ่มพ่อค่านายทุนบางกลุ่ม อีกทั้งมาตรการในการจัดเก็บภาษีศุลกากรและมาตรการในการตั้งกำแพงภาษีแต่ละเมืองที่มีความแตกต่างกัน* ทำให้เป็นอุปสรรคในการค้าขาย ส่งผลให้สินค้าที่ส่งเข้าไปจำหน่ายมีราคาสูงขึ้น เมืองแต่ละเมืองจึงพยายามผลิตสินค้าจำหน่ายเอง

¹⁷ เอี่ยม ฉายางาม, ประวัติศาสตร์ฝรั่งเศส ค.ศ.1789-1848, หน้า4-5.

¹⁸ ชนาทิพย์ เกสรวัดนะ, ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมฝรั่งเศส (สมัยฟื้นฟูศิลปวิทยาการ จนถึงสมัยปฏิวัติฝรั่งเศส), พิมพ์ครั้งที่1(กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,2543), หน้า151.

¹⁹ เอี่ยม ฉายางาม, ประวัติศาสตร์ฝรั่งเศส ค.ศ.1789-1848, หน้า8.

* สังเกตได้จากเมืองส่วนกลาง 13 มณฑล ระหว่างแม่น้ำเซนและลัวร์ ได้ร่วมกันจัดตั้งสหภาพศุลกากร (Custom Union) ขึ้นเรียกว่า Five Great Farms ซึ่งในเมืองดังกล่าวมีการค้าเสรีแต่เมืองอื่นๆต่างก็มีการตั้ง

ทางด้านการเงินการคลัง ระบบการเก็บภาษีของประเทศฝรั่งเศสนั้น มีหลักเกณฑ์ดังนี้

- ภาษีทางตรงซึ่งคิดเป็น จำนวน 2 ใน 5 ของภาษีทั้งหมด พวกอภิสิทธิ์ชนได้รับการยกเว้นภาษีประเภทนี้ ได้แก่ ภาษีไต้ย (Taille) ภาษียายบุคคล (Capitation) และภาษีร้อยชักห้า (Vingtieme) พวกสามัญชนเท่านั้นที่มีหน้าที่ในการเสียภาษีดังกล่าว เนื่องจากพวกอภิสิทธิ์ชนจะถือว่าการเสียภาษีเป็นหน้าที่ของชนชั้นต่ำนอกจากนี้ หลักเกณฑ์ในการเรียกเก็บภาษีก็ไม่เท่าเทียมกัน กล่าวคือ แต่ละหน่วยการปกครองจะถูกรัฐกำหนดว่าจะต้องเสียภาษีเป็นจำนวนเงินเท่าไร จากนั้นแต่ละพื้นที่ต้องไปเรียกเก็บจากประชาชน²⁰ ทำให้อัตราการเสียภาษีของประชาชนมิได้คิดตามสัดส่วนของรายได้อย่างแท้จริง

- ภาษีทางอ้อม ได้แก่ ภาษีเกลือ (La Gabelle) เรียกเก็บจากเกลือที่ใช้สำหรับปรุงอาหาร โดยรัฐเก็บตามจำนวนที่ซื้อขายและในราคาของรัฐกำหนด ซึ่งไม่เท่าเทียมกันทั้งประเทศราคาอาจจะแตกต่างกันถึงสามสิบห้าเท่า²¹ กับภาษีเหล้าองุ่น (Les aides) นอกจากนี้ ยังอาจถูกลงโทษถ้าดื่มเหล้าไวน์มากกว่า 4ขวด ต่อปี หรือใช้เกลือน้อยกว่า 6ปอนด์ ในแต่ละปีจะมีคนถูกจับเพราะหลีกเลี่ยงภาษีเกลือถึงประมาณสามหมื่นคน และมากกว่าห้าร้อยคนถูกแขวนคอ หรือถูกส่งไปเป็นพลพ่ายในกองทัพเรือ จะเห็นได้ว่า สามัญชนซึ่งต้องทำงานหนักและต้องรับภาระในการเสียภาษีมากที่สุดอยู่แล้วยังอาจถูกจับผิดและถูกลงโทษอย่างหนักที่สุดด้วย²² นอกจากนี้ หลักเกณฑ์ในการเรียกเก็บภาษีก็มีข้อบกพร่อง กล่าวคือ รัฐมอบอำนาจให้เอกชนเป็นผู้ผูกขาดการเก็บภาษี ในระบบนี้เจ้าภาษีนายอากร (Fermiers-généraux) จะต้องจ่ายเงินจำนวนหนึ่งให้แก่รัฐบาล ทำให้คนเหล่านี้พยายามที่จะจัดเก็บภาษีให้ได้มากที่สุดเท่าที่ตนจะกระทำได้ ภาระภาษีประเภทนี้จึงตกอยู่กับชาวนาเสียเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากพวกขุนนางและชนชั้นกลางระดับสูงได้รับการยกเว้นภาษีประเภทนี้²³

กำแพงภาษีของตอนต่างหาก (เจ.เอ็ม.ทอมป์สัน, ประวัติศาสตร์ยุโรปค.ศ.1494-1789 แปลโดย นันทา ชาติกะพุกณะและนิออน สนิทวงศ์ ณ อยุธยา, หน้า251.)

²⁰ กุลดา เกษบุญชู-มีด, วิวัฒนาการรัฐ อังกฤษ ฝรั่งเศส ในกระแสเศรษฐกิจโลก จากระบบฟิวด์ถึงการปฏิวัติ, พิมพ์ครั้งที่1(กรุงเทพมหานคร: โครงการผลิตตำราและเอกสารการสอน คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545), หน้า401.

²¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า402.

²² ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม, ประวัติศาสตร์ยุโรปสมัยใหม่ ค.ศ.1453-1804, พิมพ์ครั้งที่1(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์,2524), หน้า337.

²³ กุลดา เกษบุญชู-มีด, วิวัฒนาการรัฐ อังกฤษ ฝรั่งเศส ในกระแสเศรษฐกิจโลก จากระบบฟิวด์ถึงการปฏิวัติ, หน้า254.

สภาพสังคม

สภาพสังคมฝรั่งเศส ก่อนการปฏิวัติ ค.ศ.1789 ประกอบด้วย ชนชั้นพระ (Le Clergé) ชนชั้นขุนนาง (La Noblesse) ซึ่งเป็นพวกที่มีอภิสิทธิ์ กับ ชนชั้นสามัญ (Le tiers état) ซึ่งเป็นพวกที่ไม่มีอภิสิทธิ์ใดๆ โดยคำว่า “อภิสิทธิ์” คือสิทธิพิเศษของคนบางกลุ่มที่จะกระทำการบางอย่างได้โดยที่คนกลุ่มอื่นกระทำมิได้ เช่น สิทธิที่จะเรียกการเก็บเงินค่าธรรมเนียมตามระบบฟิวดัล สิทธิได้รับการยกเว้นจากการเสียภาษี สิทธิในการดำรงตำแหน่งสำคัญในทางราชการ เป็นต้น ดังมีรายละเอียดดังนี้

- ชนชั้นพระ แบ่งออกเป็น 2กลุ่ม ได้แก่ พระสมณศักดิ์สูง (Le Haut Clergé) กับ พระสมณศักดิ์ต่ำ (Le curé และ Le vicaire)ที่ประจำตำบล หรือหมู่บ้าน

ชนชั้นดังกล่าวมีอภิสิทธิ์ต่างๆ เช่น สิทธิในการปกครอง โดยมีสภาพบริหารทั่วไป Assemblée générale และมีศาล Officialités ที่พิจารณาคดีเกี่ยวกับชนชั้นพระด้วยกัน²⁴ และยังเป็นกลุ่มชนที่มั่งคั่งร่ำรวยที่สุด เนื่องจาก เป็นเจ้าของที่ดินเพาะปลูกอันกว้างใหญ่ภายในประเทศ ทำให้มีรายได้โดยตรงจากที่ดินที่เป็นทรัพย์สินสมบัติของวัด ซึ่งเป็นที่ดินที่ได้รับการยกเว้นการถูกเรียกเก็บภาษีจากรัฐบาลด้วย นอกจากนี้ ยังมีรายได้จากภาษีที่เรียกว่า ภาษีไทท์ (Tithés) ที่เรียกเก็บจากพวกชาวนาจากผลผลิตทางการเพาะปลูก ในอัตราส่วนประมาณ 1ใน10 ของผลผลิตที่ผลิตได้ในแต่ละครอบครัว²⁵ จะเห็นได้ว่าแม้ชนชั้นพระจะมีรายได้มากมายก็ตามแต่พวกนี้ได้รับยกเว้นไม่ต้องเสียภาษีประเภทใดทั้งสิ้น เหตุที่ชนชั้นพระมักจะอ้างสิทธิในการไม่เสียภาษีให้แก่รัฐ กล่าวคือ อ้างว่าพวกตนได้เสียภาษีทางอ้อมไปแล้ว เพราะได้ลดภาษีบางส่วนให้แก่ชาวนาไปแล้ว²⁶ และพวกตนได้ทำหน้าที่ต่อประเทศในด้านการศึกษา และการประกอบพิธีทางศาสนาแล้ว²⁷ นอกจากนั้น ชนชั้นพระยังมีความสัมพันธ์อันใกล้ชิดกับกษัตริย์อีกด้วย เพราะกษัตริย์เชื่อในอำนาจเทวสิทธิ์ (Divine Right) ซึ่งต้องทำพิธีโดยฝ่ายศาสนา และพวกพระยังมาเกี่ยวข้องกับชีวิตทางสังคมของชนวาสาอีกด้วย เช่น เป็นฝ่ายตรวจสอบสิ่งตีพิมพ์ทุกชนิดก่อนและรับรองว่าถูกต้อง

²⁴ เอี่ยม ฉายงาม, ประวัติศาสตร์ฝรั่งเศส ค.ศ. 1789-1848, หน้า9.

²⁵ ศรีสุข ทวีชาประสิทธิ์, ประวัติศาสตร์การเมืองยุโรปจากกลาง ค.ศ.ที่17-สิ้นศ.ต.ที่18, พิมพ์ครั้งที่1 (กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534), หน้า221.

²⁶ S R.Atkin , “From Utrecht to Waterloo” p176. อ้างถึงใน ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม, ประวัติศาสตร์ยุโรปสมัยใหม่ ค.ศ.1453-1804, หน้า 335.

²⁷ เจ.เอ็ม.ทอมป์สัน, ประวัติศาสตร์ยุโรป ค.ศ. 1494-ค.ศ.1789 , แปลโดย นันทา โชติกะพุกณะ และ นิออน สนิทวงศ์ ณ อยุธยา. หน้า229.

ตามกฎหมาย และหลังจากยกเลิกโองการแห่งเมืองนังส์แล้วชาวฝรั่งเศสทุกคน ต้องเป็นโรมันคาทอลิก พระตามตำบลต่างๆก็เป็นผู้จดทะเบียนการเกิด การตาย และการสมรสของประชาชนด้วย²⁸

อย่างไรก็ตาม แท้จริงแล้วชนชั้นพระด้วยตนเองยังคงประสบกับปัญหาความเหลื่อมล้ำทางด้านการแบ่งสรรทางรายได้จากที่ดินและภาษีไทท์ (Tithés) มักจะถูกแบ่งสรรกันอยู่ในหมู่พระสมณศักดิ์สูงทำให้พวกนี้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่หรูหรา ฟุ่มเฟือย ในขณะที่พระสมณศักดิ์ต่ำส่วนใหญ่มีฐานะยากจน ด้วยเหตุนี้ พระสมณศักดิ์ต่ำจึงต่างประสงค์ที่จะให้มีการยกเลิกอภิสิทธิ์และต่างสนใจแนวความคิดเรื่องเสรีภาพและความเสมอภาคทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจ²⁹ จนในที่สุดได้กลายเป็นพลังสำคัญที่ช่วยสนับสนุนชนชั้นสามัญชนทำการปฏิวัติ ค.ศ.1789ได้สำเร็จ ในเวลาต่อมา

- ชนชั้นขุนนาง แบ่งออกเป็น 2กลุ่ม ประกอบด้วย พวกขุนนางเก่าหรือขุนนางดาบ (Noblesse de l' épée) ที่มาจากตระกูลเก่าที่เป็นเชื้อพระวงศ์ของฝรั่งเศส 72 ตระกูล ที่เป็นเจ้าของที่ดินขนาดใหญ่คนสำคัญในตระกูลมักได้รับเกียรติจากราชสำนักให้ดำรงตำแหน่งที่ปรึกษาของกษัตริย์³⁰ ส่วนพวกขุนนางใหม่ หรือขุนนางเสื้อคลุม (Noblesse de la robe) ที่มาจากตระกูลชนชั้นกลางที่มีฐานะดีมีการศึกษาสูงที่ประสงค์จะเลื่อนฐานะทางสังคมได้เข้ามาซื้อตำแหน่งราชการที่สำคัญๆ

นอกจากนี้ ชนชั้นขุนนางยังมีอภิสิทธิ์ต่างๆ คือ สิทธิการได้รับการยกเว้นภาษีให้แก่รัฐบาล สิทธิในการดำรงตำแหน่งที่สำคัญ เช่น ทางกองทัพ และทางศาสนา สิทธิเรียกเก็บค่าธรรมเนียมตามระบบพิวตัลในฐานะเจ้าของที่ดิน³¹ สิทธิได้รับการยกเว้นการเกณฑ์ทหารและการเกณฑ์แรงงาน เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม แท้จริงแล้วระหว่างชนชั้นขุนนางด้วยกันก็มีความแตกต่างกันทางสถานะตำแหน่งหน้าที่และฐานะทางด้านเศรษฐกิจ โดยพวกขุนนางเก่าที่มีโอกาสเข้ามารับใช้กษัตริย์ภายในราชสำนักมักมีฐานะมั่งคั่งร่ำรวยเพราะได้รับพระราชทานเบี้ยหวัดเงินปีจากพระเจ้าแผ่นดิน ซึ่งเงินนั้น คือ เงินภาษีอากรที่เรียกเก็บมาจากราษฎรนั่นเอง นอกเหนือจากการได้รับอภิสิทธิ์ทั่วไป

²⁸ Georges Lefebvre, *The Coming of the French Revolution*, trans. R. Palmer. p.8. อ้างถึงใน ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม, *ประวัติศาสตร์ยุโรปสมัยใหม่ ค.ศ.1453-1804*, หน้า335.

²⁹ ศรีสุข ทวีธาประสิทธิ์, *ประวัติศาสตร์การเมืองยุโรปจากกลาง ศ.ต.ที่17-สิ้นศ.ต.ที่18*, หน้า221.

³⁰ ชนาทิพย์ เกสวะวัฒนะ, *ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมฝรั่งเศส (สมัยฟื้นฟูศิลปวิทยาการจนถึงสมัยปฏิวัติฝรั่งเศส)*, หน้า163.

³¹ เอี่ยม ฉายางาม, *ประวัติศาสตร์ ค.ศ.1789-1848*, หน้า11.

แต่สำหรับพวกขุนนางที่ประจำอยู่ต่างจังหวัดที่ไม่มีโอกาสได้เข้ามารับใช้ กษัตริย์ภายในราชสำนัก มักมีฐานะยากจนแม้พวกนี้จะมีอภิสิทธิ์อยู่บางประการเช่น รายได้จากค่าเช่าและค่าธรรมเนียมในระบบฟิวดัล แต่ก็ไม่เพียงพอกับค่าครองชีพที่สูงขึ้น

นอกจากนี้ ในระหว่างพวกขุนนางเก่าและขุนนางใหม่แม้จะมีความขัดแย้งกันโดยพวกขุนนางเก่าที่มาจากตระกูลเก่าแก่มักหยิ่งในศักดิ์ศรีของตน และมักจะดูถูกเหยียดหยามพวกขุนนางใหม่ที่มาจากชนชั้นกลางก็ยังคงมีผลประโยชน์ที่สำคัญร่วมกัน คือการดำรงไว้ซึ่งระบบอภิสิทธิ์ในระบบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ฉะนั้น ชนชั้นขุนนางไม่ว่าประเภทใดมักเป็นที่ชิงชังสำหรับพวกชนชั้นสามัญทั้งสิ้น

- ชนชั้นสามัญ (Le tiers état) เป็นชนชั้นที่รองมาจาก ชนชั้นพระและขุนนาง ซึ่งเป็นชนชั้นส่วนใหญ่ของประเทศที่ปราศจากอภิสิทธิ์ ประกอบด้วย ชนชั้นกลาง (Bourgeoisie) ขาวนา ดังมีรายละเอียดดังนี้

ชนชั้นกลางนั้นมีการแบ่งออกเป็นหลายระดับด้วยกัน ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ชนชั้นนี้ขาดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ประกอบด้วย

ระดับแรก กลุ่มชนชั้นกลางระดับสูง (La haute bourgeoisie) ได้แก่ พ่อค้า นักธุรกิจ นายธนาคาร ที่มั่งคั่งร่ำรวย มักจะนิยมทุ่มเทเงินทองในการซื้อที่ดินและซื้อตำแหน่งราชการที่สืบทอดทางสายโลหิตเอาไว้ในครอบครอง มากกว่าที่จะเอาเงินทองมาทุ่มเทลงทุนทางธุรกิจให้เจริญเติบโตยิ่งขึ้น ลักษณะเช่นนี้มีผลทำให้สมาชิกของชนชั้นนี้ กลายเป็นชนชั้นขุนนางไปในที่สุด³²

ระดับสอง กลุ่มชนชั้นกลางระดับกลาง (La moyenne bourgeoisie) ได้แก่ ผู้ประกอบวิชาชีพอิสระ นักกฎหมาย แพทย์ นักเขียน ถือเป็นพวกกลุ่มปัญญาชนที่ต่อต้านการปกครองระบอบเก่า (Ancien Régime) กล่าวคือพวกเขาต้องการให้อภิสิทธิ์ของขุนนางหมดไปและพวกเขาเกิดความรู้สึกที่ไม่เท่าเทียมกันในการดำรงตำแหน่งระดับสูง ซึ่งสงวนไว้แต่เฉพาะชนชั้นขุนนางเท่านั้น กลุ่มชนชั้นกลางระดับกลางเหล่านี้มีบทบาทที่สำคัญในการปฏิวัติ ค.ศ.1789 เพราะนอกจากจะมีฐานะทางการเงินมั่นคงแล้ว ยังมีความสามารถทางด้านความนึกคิดและสติปัญญา มากกว่าพวกขุนนางแล้ว ชนชั้นนี้ยังอยู่ในฐานะเป็นผู้นำของพวกสามัญชนด้วยโดยมีชนชั้นขาวนาเป็นจำนวนมากให้การสนับสนุน³³

³² Leonard W. Cowie, *Eighteenth-Century Europe* (London :G. Bell and Sons, Ltd.,1971) p.51. อ้างถึงใน ศรีสุข ทวีชาประสิทธิ์, *ประวัติศาสตร์การเมืองยุโรปจากกลางศ.ต.ที่17-สิ้นศ.ต.ที่18*, หน้า215.

³³ ศรีสุข ทวีชาประสิทธิ์, *ประวัติศาสตร์การเมืองยุโรปจากกลางศ.ต.ที่17-สิ้นศ.ต.ที่18*, หน้า219.

ระดับสุดท้าย กลุ่มชนชั้นกลางระดับต่ำ (La petite bourgeoisie) ได้แก่ คนงานในโรงงานอุตสาหกรรมที่มาทำงานรับจ้างให้แก่นายทุนในเมือง มักถูกนายจ้างเอาัดเอาเปรียบอยู่เสมออีกทั้งค่าตอบแทนที่ได้รับอยู่ในอัตราที่ต่ำไม่มีสวัสดิการที่ดี ส่งผลให้คนงานส่วนใหญ่มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ย่ำแย่มาก ส่วนช่างฝีมือแม้จะมีการรวมกลุ่มเป็นสมาคมช่างฝีมือ(สมาคมกิลด์) ก็ตามแต่อำนาจต่อรองยังมีไม่มาก และที่สำคัญการประท้วงด้วยการนัดหยุดงานของกลุ่มคนเหล่านี้ยังเป็นสิ่งที่ผิดกฎหมาย อีกทั้งจำนวนก็ยังไม่มีมากพอที่จะรวมตัวประท้วงเป็นกลุ่มเป็นก้อนอย่างมีประสิทธิภาพได้ ครั้นมีการประท้วงขึ้นเนื่องจากไม่อาจทนต่อการบีบคั้นต่อไปได้ รัฐบาลก็มักปราบปรามอย่างทารุณทุกครั้งไป แต่ทั้งที่พวกตนไม่มีอำนาจต่อรองทางใดทางหนึ่งได้ กลุ่มคนเหล่านี้ในกรุงปารีสที่รวมตัวกันสนับสนุนการปฏิวัติ ก็ถือได้ว่าเป็นกลุ่มพลังกลุ่มหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในการช่วยทำให้การปฏิวัติค.ศ.1789 ประสบความสำเร็จด้วยเหมือนกัน³⁴

ส่วนชนชั้นชาวนา นับเป็นชนชั้นที่ถูกกดขี่ข่มเหงมากที่สุด จากระบบการปกครองเศรษฐกิจ และสังคม ที่ใช้ในสมัยก่อนการปฏิวัติค.ศ.1789 กล่าวคือ พวกนี้ไม่ได้รับอภิสิทธิ์ใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งชาวนาในชนบทส่วนใหญ่ยังอยู่ในระบบเมตาเยาซ (Métayage) เนื่องจากตนเองไม่ได้เป็นเจ้าของที่ดิน ต้องเพาะปลูกในที่ดินของคนอื่น หรือเช่าที่ดินจากพวกขุนนาง ที่เรียกว่า พวกเมตาเย (Métayer) โดยเสียค่าเช่าที่ดินและนำผลผลิตทางการเกษตรไปให้เจ้าของที่ดินตามสัญญาที่ทำกันเอาไว้³⁵ และต้องรับภาระในการเสียภาษีทั้งทางตรงและทางอ้อมนอกเหนือไปจากการถูกเกณฑ์แรงงาน ในยามที่สภาพอากาศไม่เอื้ออำนวย หรือในยามที่มีศึกสงครามชะตากรรมของกลุ่มชาวนายิ่งน่าสมเพชมากยิ่งขึ้นไปอีก โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวนาที่มีบุตรหลายคนมักจะตกอยู่ในสภาพอดอยาก เพราะในยามปกติรายได้จากการเพาะปลูกในที่ดินที่เช่าก็มีอยู่อย่างจำกัด เมื่อหักค่าภาษีต่างๆออกไปก็แทบจะไม่เหลือพอเลี้ยงชีพ

จะเห็นได้ว่า สภาพการเมือง เศรษฐกิจและสังคมทั่วไปก่อนการปฏิวัติครั้งใหญ่ค.ศ.1789 จะเห็นได้ว่า สภาพการณ์ดังกล่าวนี้เป็นสภาพที่แตกแยกไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน กล่าวคือ สภาพการเมืองการปกครองไม่เป็นปึกแผ่น ทั้งที่รัฐบาลมีอำนาจสูงสุด มีอำนาจในมือทุกอย่าง สภาพเศรษฐกิจ ที่ไม่เป็นธรรมแก่ประชาชนทั่วไป คนจนต้องรับภาระภาษีหนักแต่เพียงฝ่ายเดียว สภาพสังคม มีการแบ่งชนชั้นกันอย่างชัดเจน ชนชั้นพระ ขุนนาง ร่ำรวยมีอภิสิทธิ์มากมาย ขณะที่

³⁴ เอียม ฉายางาม, ประวัติศาสตร์ฝรั่งเศส ค.ศ.1789-1848, หน้า13.

³⁵ ชนาทิพย์ เกษะวัฒน์, ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมฝรั่งเศส (สมัยฟื้นฟูศิลปวิทยาการจนถึงสมัยปฏิวัติฝรั่งเศส), หน้า164.

คนส่วนใหญ่ยากจนและถูกกดขี่ ถูกกดขี่ด้วยหลักเกณฑ์ต่างๆที่อภิสิทธิ์ชนหมู่น้อยเป็นผู้ตั้งขึ้น สิ่งต่างๆเหล่านี้นำไปสู่ความแตกแยกในประเทศฝรั่งเศส³⁶ ปัจจัยต่างๆเหล่านี้ล้วนแต่สะท้อนให้เห็นว่าสภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพของชาวฝรั่งเศสในขณะนั้นแทบจะไม่มีอยู่เลย ประชาชนถูกลิดรอนสิทธิเสรีภาพในทุกๆด้านไม่ว่าจะเป็นทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม จนเป็นสาเหตุสำคัญที่นำไปสู่การปฏิวัติในปี ค.ศ.1789ทั้งสิ้น

2.3.1.2 สภาพการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมทั่วไป ยุคกำเนิดคำประกาศ

สิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. 1789 : ช่วงเวลาปฏิวัติฝรั่งเศส ค.ศ. 1789

สภาพการเมือง

จากการที่ได้ศึกษาสภาพของฝรั่งเศสก่อนการปฏิวัติครั้งใหญ่ในปี ค.ศ.1789 ทำให้เห็นถึงสภาพทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของฝรั่งเศสภายใต้ระบบเก่าแล้วว่าเป็นอย่างไร ระบบเก่านี้ได้สร้างปัญหาที่เรื้อรังและแก้ยากให้แก่ฝรั่งเศส เป็นระบบที่รวมอำนาจอยู่ที่รัฐบาลกลาง ระบบอภิสิทธิ์ที่ไม่มีวามเสมอภาคในเรื่องสิทธิ เสรีภาพขึ้นในสังคม ทำให้เกิดความแตกแยกในหมู่ประชาชน เกิดการเอาใจเปรียบจากชนชั้นสูงต่อชนชั้นที่ต่ำกว่าและซ้ำร้ายกว่านั้นยังมีการเหยียดหยามดูหมิ่นกันในระหว่างชนชั้นอีกด้วย ความเสื่อมโทรมเหล่านี้รัฐบาลไม่สามารถแก้ปัญหาได้ เพราะรัฐบาลฝรั่งเศสตั้งแต่สมัยพระเจ้าหลุยส์ที่15 เป็นต้นมา เป็นรัฐบาลที่อ่อนแอขาดประสิทธิภาพ³⁷

สิ่งที่แสดงให้เห็นว่าระบบการปกครองที่ใช้ยังมีข้อบกพร่องมากขึ้นเพียงใด คือ สถาบันกษัตริย์เสื่อมลงเพราะมีกษัตริย์ที่อ่อนแอตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของพระราชินี และบรรดาผู้ใกล้ชิด ซึ่งล้วนเป็นอภิสิทธิ์ชนที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าที่จะเสียสละเพื่อประเทศชาติ และวิกฤตการณ์ด้านการคลังประเทศฝรั่งเศสในขณะนั้น มีรายจ่ายสูงกว่ารายรับหลายเท่าตัว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การที่กษัตริย์องค์ต่างๆได้ทรงนำประเทศเข้าไปเกี่ยวข้องกับการค้าสงคราม

³⁶ ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม, ประวัติศาสตร์ยุโรปสมัยใหม่ ค.ศ.1453-1804, หน้า339.

³⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า340.

หลายครั้ง* โดยไม่มีครั้งใดนำผลประโยชน์มาให้แก่ประเทศเลย การเข้าไปร่วมในการสงครามแต่ครั้งมีแต่จะแสดงให้เห็นว่า ทรงทำไปเพื่อผลประโยชน์ของราชวงศ์มากกว่าสิ่งอื่น³⁸ ทำให้ต้องสิ้นเปลืองเงินเป็นจำนวนมากในการทำศึกสงครามแต่ละครั้ง ประกอบกับ การดำเนินชีวิตความเป็นอยู่อย่างฟุ่มเฟือยภายในราชสำนัก ในที่สุดรัฐบาลฝรั่งเศสจึงต้องกู้ยืมเงินเป็นจำนวนมากหนี้สินของประเทศจึงเพิ่มขึ้น จนนำไปสู่ปัญหาความขัดแย้งอย่างรุนแรงระหว่างกษัตริย์กับชนชั้นกลางในเวลาต่อมา ทางฝ่ายพวกชาวนาที่ต้องมีความเป็นอยู่อย่างอดอยากก็มีความไม่พอใจระบบการปกครองแบบเก่าที่ทำให้พวกตนไม่มีโอกาสยกมาตรฐานการครองชีพให้สูงขึ้นไปได้ เพราะเป็นระบบที่บังคับให้พวกชาวนาต้องรับภาระการเสียภาษีแทนพวกอภิสิทธิ์ชนที่ร่ำรวยกว่ามาก มีหน้าเข้าพวกอภิสิทธิ์ชนทั้งที่เป็นพระและขุนนาง ยังอ้างสิทธิที่ได้รับตามระบบพีวัดดั้งเดิมมาเบียดเบียนรูดไถพวกชาวนาเพิ่มเติมอีกด้วย³⁹ ผลที่ตามมาคือ พวกชาวนาได้เข้าไปร่วมกับชนชั้นกลางในการล้มระบบการปกครองแบบเก่า ทำให้สามัญชน(ฐานันดรที่สาม)มีความเป็นเอกภาพมากขึ้น

สอดคล้องกับคำกล่าวที่ว่าชาวฝรั่งเศส เป็นชนชาติที่จะทนทุกอย่างแม้แต่อาชญากรรมที่ประมุขของตนทำขึ้น ถ้าหากว่าประมุขนั้นจะทรงปกครองประเทศจริงๆ แต่กษัตริย์ผู้เกียจคร้านชนชั้นสูงที่ไม่ประกอบกิจการงาน พระ และเจ้าของที่ดินที่ไม่อยู่ในดินแดนที่ตนมีอำนาจ ข้าราชการที่ไร้สมรรถภาพ เสนาบดีที่ไม่ทำการปกครอง เป็นสิ่งที่ประชาชนฝรั่งเศสไม่มีวันที่จะให้อภัยได้⁴⁰

สภาพสังคม

ท่ามกลางกระแสความไม่พอใจของชนชั้นต่างๆต่อระบบการปกครองที่ไม่มีความเสมอภาคในสิทธิ หน้าที่ นั้นได้เกิดมีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญอันหนึ่ง คือการเปลี่ยนแปลงทางด้าน

* สงครามที่สำคัญที่เกิดขึ้นในสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่15 ได้แก่ สงครามสืบราชสมบัติโปแลนด์(ค.ศ. 1733-1738) สงครามเจ็ดปี (ค.ศ.1756-1763) ที่ประเทศฝรั่งเศสพ่ายแพ้ต้องเสียอาณานิคมแคนาดาในอเมริกา และอาณานิคมอินเดียในทวีปเอเชียให้แก่อังกฤษ

³⁸ ศรีสุข ทวีธาประสิทธิ์, ประวัติศาสตร์การเมืองยุโรปจากกลางศ.ต.ที่17-สิ้นศ.ต.ที่18, หน้า222.

³⁹ เอี่ยม ฉายางาม, ประวัติศาสตร์ฝรั่งเศส ค.ศ.1789-1848, หน้า14.

⁴⁰ เจ.เอ็ม. ทอมป์สัน, ประวัติศาสตร์ยุโรป ค.ศ. 1494-ค.ศ.1789, แปลโดย นันทา ไซติกะพุกณะและนิออน สนิทวงศ์ ณ อยุธยา, หน้า 255

ความคิดทางปัญญา ซึ่งเรียกว่า สมัยภูมิธรรม โดยกลุ่มพจนานักปรัชญา(Philosophes) ที่มีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่ความคิดเห็นของตนผ่านทางงานเขียน โดยแสดงให้เห็นถึงข้อบกพร่องถึงรากฐานการบริหารสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ จนทำให้ระบบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เสื่อมความนิยมลง อีกทั้ง ยังทำให้ประชาชนตระหนักถึงสิทธิเสรีภาพของตนมากขึ้น ได้แก่

- มองเตสกีเอร์ (Baron de Montesquieu) แสดงความเห็นในหนังสือที่ชื่อว่า เจตนารมณ์แห่งกฎหมาย (L' Esprit des Lois) จัดพิมพ์ในปี ค.ศ.1748 ว่า ควรจะมีสถาบันอื่นๆมาจำกัดการใช้อำนาจของพระมหากษัตริย์ และการใช้เสรีภาพของประชาชน ไม่ให้เกิดขอบเขตอันควร⁴¹ โดยเสนอให้มีการแบ่งแยกอำนาจออกเป็น 3 ฝ่าย คือฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการและแบ่งผู้ใช้อำนาจนั้นๆให้แตกต่างกันออกไปด้วย เนื่องจาก อำนาจทั้งสามรวมอยู่ในตัวผู้ปกครองเพียงคนเดียวหรือคณะผู้ปกครองเพียงคณะเดียวในสังคมใด สังคมนั้นก็จะไม่มีอิสรภาพ เพราะผู้ปกครองอาจออกกฎหมายที่ไม่ยุติธรรมเพื่อนำมาใช้กับผู้อยู่ใต้ปกครองอย่างกดขี่ข่มเหงได้ง่าย มองเตสกีเอร์ได้เปรียบเทียบข้อดีข้อเสียของรูปแบบการปกครองว่ามีอยู่ 3 แบบ แบบที่หนึ่ง คือ แบบสาธารณรัฐ ซึ่งต้องอาศัย “คุณธรรม” ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นหลักจึงจะประสบความสำเร็จ ถ้าประชาชนส่วนใหญ่มีได้ยอมเสียสละ เพื่อผลประโยชน์ส่วนรวมของประเทศแล้ว ก็จะต้องล้มเหลวไปในที่สุด หรือมีฉะนั้นก็ต้องเปลี่ยนรูปแบบไป แบบที่สองคือ แบบมีกษัตริย์ปกครอง ซึ่งต้องอาศัย “หลักเกียรติยศ” เป็นสำคัญ กษัตริย์จะใช้อำนาจของพระองค์ผ่านขุนนางข้าราชการตำแหน่งต่างๆที่ทรงแต่งตั้งขึ้น และแบบที่สามคือ แบบทรวราชย์ ซึ่งจะดำรงอยู่ได้ด้วย “ความกลัว” ของประชาชน

ระบบการปกครองทั้ง3แบบนี้แบบที่ดีที่สุดได้แก่ ระบบที่มีกษัตริย์ทรงปกครอง แต่มีใช้กษัตริย์ในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์แต่เป็นระบบกษัตริย์แบบมีรัฐธรรมนูญเป็นหลัก⁴² โดยมีสภาคอยควบคุมการใช้อำนาจของกษัตริย์โดยให้ชนชั้นกลางและขุนนาง เป็นผู้เลือกตั้งสมาชิกของสภา⁴³

- วอลแตร์ (Voltaire) ผลงานประพันธ์ที่สำคัญได้แก่ จดหมายปรัชญา ที่มีเนื้อหาต่อต้านการกดขี่ทางการพูด การเขียน และพยายามต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิ เสรีภาพ และความยุติธรรมแก่ปวงชน เช่น เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น และเสรีภาพในการนับถือศาสนา เป็นต้น

⁴¹ เอี่ยม ฉายางาม, ประวัติศาสตร์ฝรั่งเศส ค.ศ. 1789-1848, หน้า15.

⁴² ศรีสุข ทวีธาประสิทธิ์, ประวัติศาสตร์การเมืองยุโรปจากกลางศ.ต.ที่17-สิ้นศ.ต.ที่18, หน้า163-165.

⁴³ เอี่ยม ฉายางาม, ประวัติศาสตร์ฝรั่งเศส ค.ศ. 1789-1848, หน้า15.

อีกทั้ง วอลแตร์ได้โจมตีอยู่ตลอดเวลาหรือเกือบตลอดชีวิต คือ เรื่องที่ว่าพระมหากษัตริย์ในระบบ สมบูรณาญาสิทธิราชย์ใช้พระราชอำนาจโดยมิชอบและเรื่องการเมืองไม่มีชั้นดีธรรมทางศาสนา ทำให้ ผู้คนจำนวนมากต้องอยู่อย่างปราศจากความสุขอันพึงมีในฐานะมนุษย์⁴⁴

แม้วอลแตร์จะมีได้มีชีวิตยืนยาวอยู่จนถึงการปฏิวัติฝรั่งเศสในค.ศ.1789 แต่ก็นับได้ว่าเขา เป็นนักคิดที่สำคัญคนหนึ่งในยุคสมัยนั้น ที่มีอิทธิพลต่อการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองของ ฝรั่งเศสโดยปฏิเสธการใช้อำนาจอย่างไรเหตุผล ไม่ว่าจะอำนาจดังกล่าวจะเป็นของศาสนจักรหรือของ กษัตริย์ เขาต้องการให้มนุษย์ในสังคมได้รับการศึกษาอย่างกว้างขวาง จนสามารถตัดสินใจด้วย ตัวเองได้เมื่อเผชิญกับปัญหาต่างๆ และสิ่งที่สำคัญที่สุดวอลแตร์ต้องการให้มีในสังคมก็คือ การ แสดงความคิดเห็นได้อย่างเสรี กล่าวคือ ให้มีการวิพากษ์วิจารณ์ความคิดเห็นที่แตกต่างกันในหมู่ คนในสังคมเดียวกัน⁴⁵

- รูสโซ (Jean-Jacques Rousseau) หนังสือนิพนธ์ทางการเมืองที่สำคัญที่สุดของ รูสโซ คือสัญญาประชาคม(Le contrat social) และหนังสือเอมิล (Emile) พิมพ์ออกเผยแพร่พร้อม กันในปี ค.ศ.1762 ประเด็นสำคัญในหนังสือสัญญาประชาคมคือ สภาวะธรรมชาติสิทธิตาม ธรรมชาติและเจตนารมณ์ทั่วไป เขากล่าวว่า มนุษย์เกิดมามีอิสระเท่าเทียมกันทุกคน ในสภาวะ ธรรมชาติมนุษย์จะมีสิทธิตามธรรมชาติอย่างเต็มที่ แต่เนื่องจากมนุษย์อ่อนแอมนุษย์จึงจำเป็นต้อง มาอยู่ร่วมกันในสังคม เมื่อมาอยู่ร่วมกันก็ต้องสละสิทธิตามธรรมชาติออกไปบ้าง แต่จะได้สิทธิทาง สังคมและทางการเมืองแทน อำนาจสูงสุดการปกครองสังคม คือ เจตนารมณ์ทั่วไปผู้ปกครองต้อง เคารพในเจตนารมณ์ทั่วไปของประชาชน เพราะเจตนาทั่วไปเป็นกฎธรรมชาติ เป็นสิ่งที่ทุกคน ต้องการ ผู้ปกครองจะต้องออกกฎหมายมาให้กลมกลืนกับเจตนารมณ์ทั่วไป การปกครองโดย เจตนารมณ์ทั่วไปก็เท่ากับประชาชนปกครองตนเอง⁴⁶ เมื่อผู้ปกครองละเมิดเจตนารมณ์ทั่วไป ของประชาชนจึงมีสิทธิถอดถอนได้เพราะผู้ปกครองไม่ปฏิบัติตามสัญญาที่ให้ไว้กับประชาชน

⁴⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 15.

⁴⁵ นัทนา กปิลกาญจน์, ประวัติศาสตร์และอารยธรรมโลก(ฉบับปรับปรุง), พิมพ์ครั้งที่7(กรุงเทพมหานคร- นคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2546), หน้า417.

⁴⁶ Paul H. Beik and Laurence Lafore, "Modern Europe A History Since 1500" p.345. อ้างถึง ใน ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม, ประวัติศาสตร์ยุโรปสมัยใหม่ ค.ศ.1453-1804, หน้า328.

นอกจากนี้ รุสโซได้เสนอความคิดเกี่ยวกับการวางโครงสร้างทางการเมืองและสังคมขึ้นมาใหม่ ระบบการปกครองที่ควรนำมาใช้แทนระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ คือระบอบการปกครองแบบสาธารณรัฐ⁴⁷

- ดิเดอโรต์(Diderot) เป็นหนึ่งในคณะผู้จัดทำ หนังสือชุดสารานุกรม (Encyclopédie) * มีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่แนวความคิดที่ทำลายระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์หนังสือดังกล่าว นอกจากได้ให้ความรู้ใหม่ๆเกี่ยวกับอุปกรณ์ และเทคนิคการผลิตเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมอย่างละเอียดถี่ถ้วน ยังมีข้อความที่โจมตีระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ความอยุติธรรมทางสังคม และการขาดขันติธรรมทางศาสนาด้วย ในฐานะที่เป็นที่รวมของแนวความคิดใหม่ๆและข้อบกพร่องของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์⁴⁸ หนังสือชุดสารานุกรมดังกล่าวได้ช่วยสนับสนุนส่งเสริมให้ประชาชน มีความสนใจเรื่องสิทธิ เสรีภาพ และความเจริญก้าวหน้าทางสังคมมากขึ้น

กล่าวโดยสรุป นักปรัชญาการเมือง สมัยศตวรรษที่18 ที่ทรงอิทธิพลอย่าง มองเตสกีเอร์ วอลแตร์ รุสโซ และนักบรรณานุกรมอย่างดิเดอโรต์ จะได้ถึงแก่กรรมไปก่อนปีค.ศ.1789 แต่แนวคิดของนักปรัชญากลุ่มดังกล่าว ก็ยังคงเป็นแรงดลใจที่สำคัญให้มีการก่อการปฏิวัติขึ้นในเวลาต่อมา อยู่นั่นเอง เป็นเสมือนหนึ่งผู้สร้างลัทธิการปฏิวัติให้ชาวฝรั่งเศสนำไปปฏิบัติ และดำเนินต่อไปในอนาคตอย่างน้อยที่สุด นักปรัชญากลุ่มนี้เป็นผู้ที่ได้ทำให้รากฐานของรัฐและวัดฝรั่งเศสมีอันต้องสั่นคลอนไปเพราะข้อเขียนที่ประณามการใช้อำนาจของกษัตริย์ตามระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ การบริหารงานของคณะรัฐบาลที่ใช้อำนาจเด็ดขาด และการใช้อำนาจของวัดที่ขาดขันติธรรมทางศาสนา ล้วนแต่มีส่วนช่วยทำให้ความเคารพนับถือสถาบันกษัตริย์และศาสนาด้อยลงไปเป็นอย่างมาก สิ่งที่นักปรัชญากลุ่มนี้เรียกร้องเป็นพิเศษ คือ การให้ชาวฝรั่งเศสทุกคนได้มีสิทธิที่จะแสดงความคิดเห็น และทักท้วงเกี่ยวกับการบริหารราชการแผ่นดิน แทนการปล่อยให้รัฐบาลตัดสินใจเองทุกเรื่อง โดยไม่ปรึกษาประชาชนในประเทศแม้แต่น้อย⁴⁹ คำสอนดังกล่าวส่งผลทำให้

⁴⁷ เอี่ยม ฉายงาม, ประวัติศาสตร์ฝรั่งเศส ค.ศ. 1789-1848, หน้า 15.

* คณะผู้จัดทำในครั้งนั้นมี ดาลองแบร์ต(d' Alembert) ซึ่งเป็นนักคณิตศาสตร์คนสำคัญคนหนึ่งโดยสมัยนั้น วอลแตร์(Voltaire) มองเตสกีเอร์ (Baron de Montesquieu) ตูร์โกต์ (Turgot) เนคแกร์(Necker) มิราบัว(Mirabeau) เฮลเวทิกุส คอลบัค โดยมี ดิเดอโรต์(Diderot) นักเขียนวิชาการที่มีชื่อเสียงคนหนึ่งเป็นหัวหน้า (ศรีสุข ทวีชาประสิทธิ์, ประวัติศาสตร์การเมืองยุโรปจากกลาง ศ.ต.ที่17- สิ้น ศ.ต. ที่18, หน้า176.)

⁴⁸ เอี่ยม ฉายงาม, ประวัติศาสตร์ฝรั่งเศส ค.ศ. 1789-1848, หน้า16.

⁴⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า16.

ชาวฝรั่งเศส เริ่มต้นตัวเกี่ยวกับสิทธิ เสรีภาพ พร้อมกับเริ่มที่จะแสวงหาเพื่อที่จะให้ได้มาซึ่งสิทธิ เสรีภาพของตน

นอกจากนี้ แนวคิดที่ประเทศฝรั่งเศสได้รับจากการเข้าร่วมทำสงครามประกาศอิสรภาพของ อาณานิคมอเมริกา ในรัชสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่16 เมื่อทหารฝรั่งเศสที่ไปช่วยชาวอเมริกันรบกับ อังกฤษได้กลับมามีบ้านของตนพร้อมได้รับทราบถึงการต่อสู้ กับอำนาจการกดขี่ข่มเหงชาวอเมริกัน เพื่อให้ได้มาซึ่ง สิทธิ เสรีภาพ และระบบการปกครองที่อำนาจสูงสุดมาจากปวงชนทั้งหลาย และ ประสบความสำเร็จ ทำให้ชาวฝรั่งเศสจะได้เริ่มสนใจในเรื่องรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกา และ เรื่องสิทธิเสรีภาพของประชาชนพลเมืองมากขึ้น แต่ในขณะเดียวกัน ในประเทศฝรั่งเศสเองก็ได้มี การจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนมากขึ้น พระเจ้าหลุยส์ที่16 ถึงกับได้ออกพระราชกฤษฎีกาว่า ผู้ที่จะได้เป็นทหารในกองทัพของฝรั่งเศสนั้น จะต้องมียศพลเป็นขุนนางมาแล้วถึง4ชั่วคน นับเป็นการ แบ่งชั้นวรรณะและจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนมากขึ้น⁵⁰ อีกทั้ง อิทธิพลที่ผู้ก่อการปฏิวัติ ฝรั่งเศสได้รับจากสงครามประกาศอิสรภาพของอาณานิคมอเมริกาดังกล่าว คือคำประกาศสิทธิ มนุษยชนและพลเมือง ที่ประกาศในวันที่ 26 สิงหาคม ค.ศ.1789ด้วย

สภาพเศรษฐกิจและการคลัง

จากการที่ได้ศึกษาสภาพเศรษฐกิจและการคลังของประเทศฝรั่งเศส สมัยก่อนการปฏิวัติ ค.ศ.1789แล้วพบว่าก่อให้เกิดปัญหาและความยุ่งยากเพียงใดในรัชสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่16 รัฐบาล ก็ยังไม่สามารถแก้ปัญหาที่ทรุดหนักมาก ตั้งแต่รัชสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่15 ได้ หนี้สินต่างๆ เป็นสิ่งที่ยากยิ่งที่รัฐบาลจะชำระให้ได้หมดสิ้น เพราะรายจ่ายของรัฐบาลในแต่ละปีมีมากกว่าภาษีเงินได้ ประจำปีที่เรียกเก็บจากภาษีประเภทต่างๆถึงแม้จะมีมาตรการในการปฏิรูประบบภาษีแต่มาตรการ ดังกล่าวก็เป็นการลดรอนอภิสิทธิ์ของชนชั้นสูง การที่มีการเปลี่ยนรัฐมนตรีการคลังบ่อยๆนั้นแสดงให้เห็นว่า สภาพเศรษฐกิจในยุคนี้ประสบความสำเร็จเพียงใด ดังจะเห็นได้จาก

เมื่อพระเจ้าหลุยส์ที่16 ทรงแต่งตั้ง ตูร์โกต์ (Turgot) ซึ่งเป็นนักปรัชญาทางการเมืองและ ทางเศรษฐศาสตร์ เข้ามาดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีการคลัง โดยในการบริหารของตูร์โกต์นั้น

⁵⁰ สิริ เปรมจิตต์, นโปเลียนมหาราช (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดโรงพิมพ์อักษรไทย), หน้า 128-129.

เป้าหมายที่เป็นคำขวัญว่า “ต้องไม่มีการล้มละลาย (ของห้องพระคลัง) ไม่มีการเรียกเก็บภาษีเพิ่ม และไม่มีการขอกู้ยืมเงิน”⁵¹

นอกจากนี้ ตูร์โกต์ได้เสนอแผนปฏิรูปให้เก็บภาษีชนชั้นขุนนางและชนชั้นพระ ซึ่งครอบคลุมที่ดินถึง 2 ใน 5 ของที่ดินทั้งหมดของฝรั่งเศส ยกเลิกการผูกขาดทางอุตสาหกรรมของสมาคมกิลด์ และให้ยกเลิกการเก็บภาษีในประเทศเพื่อให้การค้าคล่องตัว อาจกล่าวได้ว่า ภายในเวลาเพียง 2 ปีเท่านั้น ตูร์โกต์สามารถยกเลิกสมาคมกิลด์ ยกเลิกการเก็บภาษีบางอย่าง และยกเลิกการเกณฑ์แรงงาน (corvée royale) ได้สำเร็จ แผนการปฏิรูปเหล่านี้นับว่าเป็นการเริ่มต้นเสรีภาพทางเศรษฐกิจอย่างแท้จริง⁵²

แต่ทว่าแผนการปฏิรูปของตูร์โกต์ดังกล่าวได้สร้างความไม่พอใจให้แก่พวกอภิสิทธิ์ชนเป็นจำนวนมากโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การลดค่าใช้จ่ายภายในราชสำนักจึงพากันร่วมตัวต่อต้านความคิดดังกล่าว มีผลทำให้ตูร์โกต์ต้องถูกปลดออกจากตำแหน่งในปีค.ศ. 1776 แผนการปฏิรูปต่างๆที่ตูร์โกต์กำหนดไว้ก็มิได้มีผลถูกยกเลิกไปด้วย*

ผู้ที่ดำรงตำแหน่งถัดมาแทนตูร์โกต์ คือ เนคเกอร์ (Necker) ต้องเผชิญกับปัญหาการคลังใหม่ๆ ที่ทำให้สภาพการณ์ทางการเงินของประเทศทรุดหนักยิ่งขึ้น ปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้เป็นเช่นนี้ได้แก่การที่ฝรั่งเศสได้เข้าไปร่วมสงครามประกาศอิสรภาพของอาณานิคมอเมริกา ทำให้เนคเกอร์ต้องกู้เงินจากธนาคารเพื่อนำไปเป็นค่าใช้จ่ายที่เร่งด่วน และสามารถจัดสรรงบประมาณ สำหรับกองทัพฝรั่งเศสที่ช่วยชาวอเมริกันรบกับอังกฤษในสงครามดังกล่าว⁵³ ภายหลังจากภาวะทางการเงินการคลังทรุดหนักลงมาก เนคเกอร์จึงใช้วิธีดำเนินนโยบายให้มีการประหยัดค่าใช้จ่ายที่ฟุ่มเฟือย โดยเฉพาะภายในราชสำนักและหาทางเพิ่มรายได้ให้แก่รัฐ เช่น ให้รัฐบาลเป็นผู้เก็บภาษีทางอ้อมบางประการด้วยตนเอง แทนการปล่อยให้พวกนายอากรที่เรียกว่า fermier-généralx ประมูลไปเก็บดังที่ได้ปฏิบัติกันมาโดยตลอด

⁵¹ Lucien Romier , “A History of France “(London : Macmillan & Co,Ltd,1960) , p. 302. อ้างถึงในศรีสุข ทวีธาประสิทธิ์, ประวัติศาสตร์การเมืองยุโรปจากกลางศ.ต.ที่17-สิ้นศ.ต.ที่18, หน้า 224.

⁵² ศรีสุข ทวีธาประสิทธิ์, ประวัติศาสตร์การเมืองยุโรปจากกลางศ.ต.ที่17-สิ้นศ.ต.ที่18, หน้า225.

* ตูร์โกต์เองก่อนที่จะถูกปลดออกจากตำแหน่ง 2-3 วันได้มีหนังสือเตือนพระเจ้าหลุยส์ที่16 ให้ตระหนัก ถึงผลร้ายอันเกิดจากความอ่อนแอว่า ความอ่อนแอเป็นปัจจัยที่ทำให้พระเจ้าชาลส์ที่1แห่งอังกฤษ มีอันต้องถูกประหารชีวิตไปในที่สุด (N'oubliez jamais , Sire, que c'est la faiblesse qui mit la tête de Charles I^[er] sur le billot)

⁵³ ชนาทิพย์ เกษะวัฒน์, ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมฝรั่งเศส(สมัยฟื้นฟูศิลปวิทยาการ จนถึงสมัยปฏิวัติฝรั่งเศส), หน้า160.

ถึงแม้เนคเกอร์จะหนึ่งในผู้ที่ร่วมต่อต้านนโยบายของทรุโกต์ ก็จำเป็นต้องนำแผนการปฏิรูปของทรุโกต์ที่วางไว้มาใช้ด้วยการจัดตั้งสภาประจำมณฑลขึ้นที่แบร์รี (Berry) และกยูเยน (Guyenne) สภาที่จัดตั้งขึ้นนี้มีสมาชิกครึ่งหนึ่ง ประกอบด้วย ผู้แทนชนชั้นพระและขุนนาง และอีกครึ่งหนึ่งเป็น ผู้แทนสามัญชน (le Tier état) หน้าที่สำคัญของสภานี้ ได้แก่ การร่วมมือประสานงานกับแองตองตองต์ ในการจัดเก็บภาษีที่แบ่งให้เรียกเก็บ การจัดระบบตำรวจ และการพิจารณางานโยธาเพื่อสาธารณประโยชน์ต่างๆ

นอกจากนี้ ในปีค.ศ.1781 เนคเกอร์ได้เผยแพร่รายงานการบริหารการคลังของตน ที่เรียกว่า le compte rendu au Roi นับเป็นครั้งแรกที่มีการเปิดเผยฐานะทางการเงินการคลังของรัฐ ผลการเผยแพร่รายงานฉบับดังกล่าวได้สร้างความศรัทธาและเชื่อมั่นอย่างมาก จนยากที่กลุ่มอภิสิทธิ์ชนจะยอมปล่อยให้ เนคเกอร์ดำรงตำแหน่งต่อไปได้ ในที่สุดเมื่อเนคเกอร์ ถูกกลุ่มอภิสิทธิ์ชนโจมตี อย่างหนักหน่วงยิ่งขึ้น จึงต้องลาออกจากตำแหน่งในปีเดียวกันนั่นเอง⁵⁴

ต่อมา ในปีค.ศ.1783 พระเจ้าหลุยส์ที่16 ได้ทรงแต่งตั้งกาลอน(Calonne) ซึ่งเป็นคนโปรดในพระราชสำนัก เพราะฉะนั้นนโยบายในระยะแรกของเขาจึงเป็นนโยบายที่เอาใจพระราชสำนัก คือการแก้ไขภาวะขาดเงินด้วยการเพิ่มรายรับให้พอกับรายจ่าย โดยการกู้เงินมาใช้มากขึ้น โดยยึดหลักว่า ความฟุ่มเฟือยเป็นเครื่องหมายของความมั่งคั่งสมบูรณ์ เมื่อประเทศมั่งคั่งสมบูรณ์สามารถหาเงินกู้มาใช้จ่ายได้ไม่ยาก เพราะมีความเชื่อถือสูง ฉะนั้น ภายในเวลา3ปี ที่กาลอนดำรงตำแหน่งแม้เป็นช่วงเวลาประเทศฝรั่งเศสว่างจากศึกสงคราม แต่ยอดเงินกู้กลับสูงกว่าในช่วง 5ปี ที่เนคเกอร์ดำรงตำแหน่งนั้นซึ่งประเทศต้องเข้าสู่สงคราม⁵⁵

ในที่สุด ปี ค.ศ.1786 กาลอน ได้เสนอแผนการปฏิรูปที่มีผลกระทบอย่างกว้างขวางมากยิ่งขึ้นกว่าของเนคเกอร์ ข้อเสนอที่รุนแรงมากที่สุด คือ การเก็บภาษีเจ้าของที่ดินทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นพระ ขุนนาง สามัญชน⁵⁶ โดยอัตราที่จัดเก็บเป็นไปตามขนาดของพื้นที่ ความอุดมสมบูรณ์ของที่ดินแต่ละแห่ง โดยกาลอนได้เสนอให้กษัตริย์ตั้งสภาท้องถิ่น และสภาจังหวัด เพื่อพิจารณาการเสียภาษีแบบใหม่นี้ โดยทุกคนที่มีทรัพย์สินจะมีตัวแทนอยู่ในสภานี้ โดยไม่คำนึงสถานภาพทางสังคม

⁵⁴ เชียม ฉายางาม, ประวัติศาสตร์ฝรั่งเศสก่อน ค.ศ.1789, หน้า112-113.

⁵⁵ เจ.เอ็ม.ทอมป์สัน, ประวัติศาสตร์ยุโรปค.ศ.1494-ค.ศ.1789, แปลโดย นันทา โชติตะพุกกณะ และนิออน สนิทวงศ์ ณ อยุธยา, หน้า231.

⁵⁶ กุลดา เกษบุญชู-มัต, วิวัฒนาการรัฐ อังกฤษ ฝรั่งเศส ในกระแสเศรษฐกิจโลก จากระบบฟิวด์ล ถึงการปฏิวัติ, หน้า404.

ในจำนวนที่เท่าๆกันอีกทั้งยังมีการเสนอให้มีการยกเลิกระบบการเกณฑ์แรงงาน ให้มีการลดหย่อนอัตราภาษีไต้ย (taille) แก่ชนชั้นสามัญ

แผนการปฏิรูปของกาลอนดังกล่าว เท่ากับเป็นการขัดขวางผลประโยชน์ของกลุ่มอภิสิทธิ์ชนโดยตรง กาลอนจึงหาวิธีให้พวกอภิสิทธิ์ชนร่วมมือด้วย จึงขอให้พระเจ้าหลุยส์ที่ 16 เรียกประชุมสภาขุนนาง (L'Assemblée des notables) ในวันที่ 22 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1787 ที่ เมอนูส์ เพลซีส (Menus-Plaisirs) ในแวร์ซายส์⁵⁷ เพื่อให้สภานี้เห็นชอบด้วยกับแผนการปฏิรูปดังกล่าว การประชุมครั้งนี้ ประกอบด้วย สมาชิกที่มาจากชนชั้นอภิสิทธิ์ชนจำนวน 144 คน (พระสงฆ์ระดับ พระราชาคณะ (prélates) 14 รูป เจ้าขุนนาง 7 องค์ ขุนนางผู้ใหญ่ 36 คน สมาชิกสภาต่างๆ 37 คน ข้าหลวงตรวจการ 4 คน ที่ปรึกษาของรัฐบาล 8 คน ผู้แทนจากสภาท้องถิ่น 12 คน และผู้แทนจากเมืองต่างๆ 26 คน)⁵⁸ ในที่สุดมติของที่ประชุมดังกล่าว ก็ได้ปฏิเสธที่จะให้การสนับสนุนแผนการปฏิรูปของกาลอน โดยอ้างว่าแผนการปฏิรูปของกาลอนเป็นการละเมิดสิทธิของพวกตนเป็นเหตุให้กาลอนต้องถูกปลดออกจากตำแหน่งในวันที่ 8 เมษายน ค.ศ. 1787

ผู้ที่เข้ามาดำรงตำแหน่งถัดไป คือ โลเมนี เดอ บริแอนน์ (Loménie de Brienne) อัครสังฆราชแห่งตูลูส (Archevêque de Toulouse) ก็ยังคงต้องเผชิญกับปัญหาทางการเงิน และในที่สุดต้องหันไปหาทางนำแผนการปฏิรูปของกาลอนออกมาใช้ในการรื้อฟื้นแผนการดังกล่าวขึ้นมาอีกครั้ง ซึ่งจะเป็นชนวนที่ทำให้กลุ่มอภิสิทธิ์ชนลุกฮือขึ้นต่อต้านรัฐบาลอย่างซึ่งหน้าอย่างที่แล้วมา บริแอนน์จึงได้เปลี่ยนไปใช้วิธีส่งแผนปฏิรูปดังกล่าวไปให้สภาปาลเลอมองต์แห่งกรุงปารีสพิจารณาให้ความเห็นชอบโดยตรงแทนการขอให้สภาขุนนางทั้งหมดเป็นฝ่ายพิจารณาแต่สภาปาลเลอมองต์แห่งกรุงปารีสก็ได้พยายามต่อต้านการกระทำดังกล่าวโดยปฏิเสธที่จะให้ความร่วมมือ กับบริแอนน์ และได้ประกาศว่า ในทุกกรณีการปฏิรูปใดๆจะกระทำต่อเมื่อได้รับความเห็นชอบจากสภาฐานันดร (Etats Généraux) อันประกอบด้วยผู้แทนจากชนชั้นทั้งสาม คือชนชั้นพระ ชนชั้นขุนนาง ชนชั้นสามัญเสียก่อน พร้อมกันนั้นยังได้แถลงการณ์ประณามพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 ว่า พระองค์ทรงปกครองประเทศเยี่ยงทรราชย์ ด้วยการเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของสภาปาลเลอมองต์

⁵⁷ ชนาทิพย์ เกษะวัฒน์, ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมฝรั่งเศส(สมัยฟื้นฟูศิลปวิทยาการจนถึงสมัยปฏิวัติฝรั่งเศส), หน้า 161.

⁵⁸ S.R. Atkins, "From Utrecht to Waterloo" p.190. อ้างถึงใน ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม, ประวัติศาสตร์ยุโรปสมัยใหม่ ค.ศ. 1453-1804, หน้า 347.

และการเรียกเก็บภาษีที่หนักอึ้งจากประชาชน โดยสภาปาลเลอมองต์ จะทำหน้าที่ปกป้องประชาชนให้พ้นจากการใช้อำนาจเด็ดขาดของกษัตริย์ฝรั่งเศส และการปกครองอย่างกดขี่ข่มเหง⁵⁹

ความขัดแย้งดังกล่าวระหว่าง สถาบันกษัตริย์และโลเมนี เดอ บริแอนน์ กับสภาปาลเลอมองต์แห่งกรุงปารีส ได้ทำให้พวกปาลเลอมองต์ ลงมติห้ามมิให้รัฐมนตรีเรียกเลิกกฎหมายของคณะลูกขุนของปาลเลอมองต์ และเคารพการลงมติของสภานิติบัญญัติซึ่งได้คัดค้านการเสียภาษีใหม่ และเห็นว่ากษัตริย์ควรมีพระราชอำนาจที่จำกัดการลงมติเกี่ยวกับเรื่องภาษีที่ต้องได้รับความเห็นชอบจากสภา ชาวฝรั่งเศสทั่วทุกแห่งหนได้เริ่มก่อการเคลื่อนไหวและถูกจับกุม สภาปาลเลอมองต์ประกาศสิทธิของบุคคลที่จะไม่มีการถูกจับกุมโดยไม่มีการไต่สวนคดีในศาล ชาวฝรั่งเศสในบางแคว้นเป็นพวกปาลเลอมองต์เช่นที่ เกรอนอบล์ (Grenoble) ชาวฝรั่งเศสซึ่งอยู่ตามหลังคาบ้านเอาระเบียง ขว้างปาทหารของรัฐบาลที่ไปจับได้ พวกปาลเลอมองต์ ในวันที่ 7 มิถุนายน ค.ศ.1788หรือที่เรียกกันว่า วันแห่งกระเบื้องหลังคา (Journée des tuiles) พระราชอำนาจของกษัตริย์ถูกบั่นทอน พระเจ้าหลุยส์ที่16ไม่สามารถรักษาสถานการณ์ไว้ได้ จำต้องให้โลเมนี เดอ บริแอนน์ ออกจากตำแหน่ง

ดังนั้น ประเทศฝรั่งเศสสมัยที่ใช้ระบบการปกครองแบบเก่า(Ancien Régime) อยู่ด้วยความพยายามที่จะดำเนินการปฏิรูปใดๆ เพื่อให้ประเทศมีความสมัยใหม่กว่าที่เป็นอยู่และให้มีความยุติธรรมในสังคมมากขึ้น ย่อมไม่มีทางที่จะสำเร็จขึ้นมาได้ ตราบใดที่พระเจ้าหลุยส์ที่16 ยังไม่ทรงกล้าพอที่จะแสดงความเข้มแข็ง ด้วยการสนับสนุนแผนการปฏิรูปของรัฐบาล และเมินเฉยต่อการเรียกร้องของกลุ่มอภิสิทธิ์ชน พร้อมกันนั้นการหลีกเลี่ยงการปฏิวัติก็ยากที่จะกระทำได้สำเร็จด้วยเช่นกัน⁶⁰

สภาพเหตุการณ์ทั่วไป: ช่วงเวลาปฏิวัติฝรั่งเศส ค.ศ.1789

จากการที่ชนชั้นอภิสิทธิ์ คือ ชนชั้นขุนนางที่เป็นผู้ริเริ่มต่อต้านความพยายามของสถาบันกษัตริย์ที่จะปฏิรูปการคลัง ซึ่งจะมีผลในการทำลายระบบอภิสิทธิ์ทั้งหมด การที่ชนชั้นขุนนางปฏิเสธไม่ยอมให้มีการใช้มาตรการในการปฏิรูประบบภาษี ทำให้กษัตริย์ไม่มีทางเลือกอื่น และต้องยอมทำตามข้อเสนอของชนชั้นขุนนางในที่สุด นั่นคือ การเรียกประชุมสภา (les Etats Généraux) ซึ่งเป็นองค์กรเดียวที่ให้ความเห็นชอบในการจัดเก็บภาษีได้ ชนชั้นขุนนางเชื่อมั่นว่าจะมีอำนาจเหนือสภา และใช้สภาเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างบทบาทของตนให้เข้มแข็งขึ้นได้ ในขณะที่จะ

⁵⁹ เอียม ฉายางาม, ประวัติศาสตร์ฝรั่งเศส ค.ศ.1789-1848, หน้า19.

⁶⁰ เรื่องเดียวกัน , หน้า113-114.

ทำให้บทบาทของกษัตริย์ลดความสำคัญลง แต่ผลที่เกิดขึ้นกับตรงกันข้ามกับความคาดหวังของพวกขุนนาง กล่าวคือ การประชุมสภาฐานันดร (Les Etats Généraux)* กลับทำให้สมาชิกฐานันดรที่สาม ที่เป็นคนกลุ่มใหญ่ของประเทศ สามารถเรียกเรียกร้อง ให้ตนมีสิทธิเท่าเทียมกันกับพวกชนชั้นสูงที่มีอภิสิทธิ์⁶¹

นอกจากนี้ ในการประชุมดังกล่าวยังมีปัญหาเกี่ยวกับการจัดรูปแบบการประชุมว่ามีหลักเกณฑ์อย่างไร เมื่อพิจารณารูปแบบการประชุมสภาฐานันดรในค.ศ.1614นั้นก่อให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับจำนวนผู้แทนของชนชั้นสามัญชนที่มีน้อยกว่าจำนวนชนชั้นพระและขุนนางรวมกัน เกิดปัญหาว่าจะให้จำนวนผู้แทนของสามัญชนมีจำนวนเพิ่มขึ้นหรือไม่ กับปัญหาเกี่ยวกับการลงคะแนนเสียงว่ามีหลักเกณฑ์การลงคะแนนอย่างไร จะให้ใช้วิธีลงคะแนนเสียงโดยผ่านผู้แทนแต่ละคน (par tête) หรือจะให้ลงคะแนนเสียงโดยที่ประชุมของผู้แทนแต่ละชนชั้น (par ordre)⁶²

ตามรูปแบบการประชุมสภาฐานันดรแต่เดิม(ค.ศ.1614) ฐานันดรแต่ละฐานันดร มีสิทธิส่งผู้แทนในจำนวนที่เท่ากัน คือ ฐานันดรละ300คน อีกทั้งผู้แทนของฐานันดรแต่ละฐานันดร จะพิจารณาและลงมติเกี่ยวกับเรื่องต่างๆระหว่างพวกตนเท่านั้น กล่าวคือ ไม่พิจารณาร่วมกับผู้แทนของฐานันดรอื่นๆ หลังจากนั้นในที่ประชุมใหญ่อันประกอบด้วยผู้แทนของฐานันดรทั้งสาม ก็จะมีการพิจารณามติของฐานันดรแต่ละฐานันดร เปรียบเทียบดูความสำคัญและความเหมาะสมกับมติของฐานันดรอื่นๆก่อนลงคะแนนเสียงกันในที่สุด สำหรับการลงคะแนนเสียงนั้นพวกอภิสิทธิ์ชนเรียกร้องให้มีการลงคะแนนเสียงในการประชุมเดือนพฤษภาคม ค.ศ.1789 เช่นเดียวกับการประชุมในปีค.ศ.1614 ทั้งที่ระบบการลงคะแนนเสียงที่ใช้ค.ศ.1614 เป็นระบบที่กำหนดให้ลงคะแนนเสียงเป็นรายฐานันดร คือฐานันดรละ1เสียง และมีโซรายบุคคล ดังนั้นพวกอภิสิทธิ์ชน (ฐานันดรที่1กับฐานันดรที่2) มักจะเป็นฝ่ายชนะพวกสามัญชน (ฐานันดรที่3) ด้วยคะแนนเสียง2ต่อ1อยู่เสมอ⁶³

* กษัตริย์สามารถเรียกประชุมสภาฐานันดรเพื่อพิจารณาแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของประเทศได้ สภาฐานันดร ประกอบด้วยผู้แทนของฐานันดรทั้งสาม (les Trois Etats) ได้แก่ ฐานันดรที่1 ชนชั้นพระสงฆ์ ฐานันดรที่2 ชนชั้นขุนนางทั้งสองฐานันดรนี้เป็นพวกที่มีอภิสิทธิ์ และฐานันดรที่3 กลุ่มคนที่อยู่นอกเหนือจากฐานันดรพระและขุนนาง ไม่มีอภิสิทธิ์ใดๆทั้งสิ้น

⁶¹ กุลลดา เกษบุญชู-มัต, วัฒนธรรมการรัฐ อังฤษ ฝรั่งเศส ในกระแสเศรษฐกิจโลกจากระบบพิวด้ถึง การปฏิวัติ, หน้า406-407.

⁶² ศรีสุข ทวิชาประสิทธิ์, ประวัติศาสตร์การเมืองยุโรป จากกลางศต.ที่17-สิ้น ศต.ที่18, หน้า227.

⁶³ เอี่ยม ฉายางาม, ประวัติศาสตร์ฝรั่งเศส ค.ศ.1789-1848, หน้า21.

ดังนั้น พวกสามัญชน(ฐานันดรที่3) จึงไม่เห็นด้วยกับรูปแบบการประชุมดังกล่าว ได้เสนอให้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการประชุมสภาฐานันดรเกี่ยวกับจำนวนสมาชิกและวิธีการลงคะแนนเสียงเสียใหม่ กล่าวคือ เสนอให้ฐานันดรที่3 มีจำนวนสมาชิกเท่ากับฐานันดรที่1 และฐานันดรที่2 รวมกัน (อีกนัยหนึ่งฐานันดรทั้งสองควรมีผู้แทนรวมกันจำนวน 600คน) และให้มีการลงคะแนนเสียงเป็นรายบุคคล (par tête) อย่างไรก็ตาม ข้อเสนอดังกล่าวได้รับการยอมรับจากรัฐบาลโดยให้มีการเพิ่มจำนวนสมาชิก ของฐานันดรที่3 ขึ้นเป็นสองเท่า ทำให้มีจำนวนผู้แทนเท่ากับฐานันดรที่1กับฐานันดรที่2รวมกัน และควรกระทำเฉพาะการพิจารณาปัญหาทางการเงินเท่านั้น แต่สำหรับปัญหาการลงคะแนนเสียงนั้น ยังไม่มีการตกลงแต่อย่างใด⁶⁴

ต่อมา การเลือกตั้งสมาชิกสภาฐานันดรจึงเกิดขึ้นในเดือนกุมภาพันธ์ และมีนาคม ค.ศ. 1789 กล่าวคือ ระบบการเลือกตั้งสำหรับฐานันดรที่1 ฐานันดรที่2 จะใช้การเลือกตั้งผู้แทนโดยตรง (Direct universal suffrage) โดย ฐานันดรที่1(ชนชั้นพระ) พระสมณศักดิ์สูงมีสิทธิไปเลือกตั้งด้วยตนเอง ส่วนพระชั้นผู้น้อยต้องส่งผู้แทนไปเลือกอีกที สำหรับฐานันดรที่2(ชนชั้นขุนนาง) ฆราวาสอายุตั้งแต่25ปีขึ้นไป มีสิทธิเลือกผู้แทนของชนชั้นตนโดยตัวเองหรือโดยตั้งผู้แทนไปทำการเลือกแทน⁶⁵ ส่วนฐานันดรที่3 จะใช้วิธีการเลือกตั้งโดยทางอ้อม ซึ่งระบบการเลือกตั้งที่สลับซับซ้อนมี2-3ขั้นตอน คือ ระดับชนบทจะเลือกผู้แทนฐานันดรของตนชั้นหนึ่งก่อน หลังจากนั้นสภา assemblée de baillage จะเป็นผู้แทนสภาฐานันดรที่แท้จริงอีกต่อหนึ่ง⁶⁶ โดยจำกัดเฉพาะผู้มีสิทธิเลือกตั้งต้องอายุ25ปีบริบูรณ์ขึ้นไปและมีรายชื่ออยู่ในบัญชีการเสียภาษีเท่านั้นผลการเลือกตั้งในครั้งนี้ส่วนใหญ่ผู้แทนจากฐานันดรที่3 มักเป็นชนชั้นที่มีฐานะดีและการศึกษาสูง ส่วนใหญ่เป็นนักกฎหมาย พ่อค้านายทุน มากกว่าที่จะเป็นชนชั้นชาวนาที่มีฐานะลำบากที่สุดในสังคมนอกจากนี้ กระบวนการจัดการเลือกตั้งก็ได้เป็นไปอย่างเสรี ไม่มีเสรีภาพในการพูดหรือการซักถาม ทุกสิ่งต้องเป็นไปตามที่รัฐบาลกำหนดมาให้ทั้งหมด อย่างไรก็ตามการที่กษัตริย์เปิดโอกาสให้สภาฐานันดร

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁶⁴ กุลลดา เกษบุญชู-มัต, วิวัฒนาการรัฐ อังกฤช ฝรั่งเศส ในกระแสเศรษฐกิจโลก จากระบบฟิวดัลถึงการปฏิวัติ, หน้า408.

⁶⁵ นันทา โชติกะพุกกณะ, เอกสารประกอบคำบรรยาย การปฏิวัติฝรั่งเศส (กรุงเทพมหานคร:แผนกประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ, (ม.ป.ป.), หน้า24.

⁶⁶ เอี่ยม ฉายางาม, ประวัติศาสตร์ฝรั่งเศส ค.ศ.1789-1848, หน้า 22.

ทำคำร้องทุกข์ (Cahiers de doléances) * ชาวฝรั่งเศสได้มีการยื่นเรื่องราวร้องทุกข์ ที่มีสาระสำคัญ ดังนี้

ก. พวกชาวนาขอให้เลิกเก็บภาษีเกลือ เลิกการบังคับใช้แรงงาน และเลิกเก็บภาษี (Fedral dues) ที่ต้องเสียให้กับเจ้าของที่ดินเสนอให้ปรับปรุงการศาลและกฎหมายที่ล้าหลังต่างๆ

ข. ได้มีการขอให้พวกอภิสิทธิ์ชนคือ ชนชั้นพระ ชนชั้นขุนนาง เสียภาษีเพิ่มเติม เช่นเดียวกับชนชั้นอื่น เรียกร้องให้มีการยกเลิกการออกหมายจับกุมโดยพลการ

ค. เสนอให้ประเทศฝรั่งเศสมีรัฐธรรมนูญเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อประโยชน์ในการใช้อำนาจปกครองประเทศ คุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน และสมาชิกของสภาทั่วไปควรมีหน้าที่รับผิดชอบต่อสภาเป็นอันดับแรกมิใช่ต่อกษัตริย์ แต่พวกชนชั้นสูงก็ค้านว่าประเทศฝรั่งเศสมีรัฐธรรมนูญแบบเดิมที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร และก็อยากให้องค์แบบเดิมเอาไว้เพื่อการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี

ง. ด้านการทหาร เรียกร้องให้ประชาชนทุกคนมีโอกาสเท่าเทียมกันในการก้าวหน้าในกองทัพ ศาสนา และรัฐบาล โดยไม่ควรให้ฐานะทางสังคมมาเป็นสิ่งกีดขวาง⁶⁷

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาคำร้องทุกข์แล้วจะเห็นได้ว่า มิได้คำนึงถึงความประสงค์ของสามัญชนอย่างสมบูรณ์ เพราะชนชั้นขุนนางไม่มีโอกาสที่จะร่างคำร้องทุกข์ได้ด้วยตนเอง ต้องอาศัยชนชั้นกลางเป็นผู้ร่างให้ดังนั้น จึงเป็นไปได้ที่คำร้องทุกข์บางข้ออาจถูกแก้ไขตัดแปลงใจความเดิม เมื่อข้อความเหล่านั้นไม่ตรงกับความคิดเห็นของชนชั้นกลางนั่นเอง⁶⁸

เมื่อพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 ออกพระราชกฤษฎีกา ลงวันที่ 5 พฤษภาคม ค.ศ. 1789 ประชุมสภาฐานันดรซึ่งนับเป็นครั้งแรกในศตวรรษที่ 18 หลังจากที่ได้มีการประชุมครั้งสุดท้าย ค.ศ. 1614 เป็นเวลาล่วงเลยมากกว่า 175 ปีแล้วที่แวร์ซายส์ที่ประชุมมิได้ คิดอ่านปรับปรุงระบบการปกครองประเทศฝรั่งเศสให้ดำเนินไปอย่างสงบ แต่กลับก่อให้เกิดความไม่พอใจอย่างรุนแรง สุนทรพจน์ของพระเจ้า

* ธรรมเนียมของฝรั่งเศสเมื่อมีการเรียกประชุมสภาฐานันดร ผู้แทนจากสภาฐานันดรทั้งสาม จะนำเอกสารที่รวบรวมคำร้องทุกข์ที่ประชาชนมอบอำนาจเชิงบังคับให้มาร้องกษัตริย์ เอกสารดังกล่าวเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงสภาพจิตใจและความรู้สึกของชาวฝรั่งเศสทุกระดับว่าเป็นอย่างไร ภายหลังเอกสารดังกล่าวได้มีอิทธิพลต่อคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. 1789 ในเวลาต่อมา

⁶⁷ น้ำเงิน บุญเยี่ยม, ยุโรปสมัยใหม่ ค.ศ. 1789-1914 (กรุงเทพมหานคร: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2518), หน้า 11.

⁶⁸ ศรีสุข ทวีชาประสิทธิ์, ประวัติศาสตร์การเมืองยุโรป จากกลาง ศต.ที่ 17-สิ้น ศต.ที่ 18, หน้า 230.

หลุยส์ที่16 และเนกเกอร์ (Necker) กล่าวถึงแต่เรื่องนโยบายที่รัฐบาลจะกระทำในปีค.ศ.1789 และสภาพทางการเงินของประเทศ โดยมีได้กล่าวถึงเรื่องการปฏิรูปการปกครองประเทศแต่อย่างใด

อีกทั้ง เมื่อเริ่มประชุมได้มีการโต้แย้งถึงเรื่องระเบียบการลงคะแนน โดยนอกจากจะให้ฐานันดรแต่ละฐานันดร แยกกันไปพิจารณาและลงมติเกี่ยวกับเรื่องต่างๆในห้องประชุมที่จัดแยกไว้ให้โดยเฉพาะ แทนที่จะให้ฐานันดรทั้งสามร่วมกันพิจารณา นอกจากนี้ พระเจ้าหลุยส์ที่16 ยังทรงเลิกการอนุมัติให้ฐานันดรที่3 มีผู้แทนจำนวน2เท่าอีกด้วย ดังนั้น เมื่อมีการลงมติ ผู้แทนอภิสิทธิ์ ทั้งสองฐานันดร (ชนชั้นพระ ขุนนาง) จะเป็นฝ่ายชนะด้วยคะแนนเสียง 2ต่อ1 เสมอ เท่ากับประเทศฝรั่งเศสยังคงแบ่งแยกชั้นวรรณะของประเทศต่อไปอีก

เหตุการณ์ยุ่งยากดังกล่าว ได้มีการโต้แย้งกันอยู่หลายสัปดาห์ประกอบกับผู้แทนฐานันดรที่1 (ชนชั้นพระ) และ ผู้แทนฐานันดรที่2 (ชนชั้นขุนนาง) ไม่ยอมเข้าร่วมประชุมกับผู้แทนฐานันดรที่3 (ชนชั้นสามัญ) คงมีแต่ผู้แทนของชนชั้นพระซึ่งมีพระที่มีสมณศักดิ์ต่ำเท่านั้น ในที่สุดมีการเสนอให้มีการเปลี่ยนชื่อ ผู้แทนฐานันดรที่3(ชนชั้นสามัญ) เป็นสภาแห่งชาติ(Assemblée nationale) ในวันที่17 มิถุนายน ค.ศ.1789 ด้วยคะแนนเสียงรับรอง491:90 พร้อมกับได้ประกาศว่า ภาชีอาคารต่างๆที่มีอยู่ในเวลานั้นคงเป็นอันใช้บังคับตลอดอายุของสภาแห่งชาติฝรั่งเศส⁶⁹ และในอนาคตการเรียกเก็บภาษีจะต้องได้รับการอนุมัติจากผู้แทนของสภาแห่งชาติอันเป็นเสมือนปากเสียงของชาวฝรั่งเศสถึง96%ก่อน มิฉะนั้นถือว่าเป็นการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย นอกจากนี้ ยังได้มีการประกาศจะใช้หนี้สินต่างๆที่รัฐบาลเก่าได้ทำไว้ กับได้จัดตั้งคณะกรรมการขึ้นชุดหนึ่งเพื่อควบคุมการจัดส่งอาหารทั้งปวงในยามที่ประเทศฝรั่งเศสกำลังอดอยากเช่นนี้⁷⁰

พระเจ้าหลุยส์ที่16 ได้พยายามขัดขวางสถานการณ์ดังกล่าว จึงทรงออกคำสั่งให้ปิดห้องประชุมที่พวกผู้แทนใช้เป็นที่ประชุมสภาแห่งชาติเสีย เพื่อจะทำให้สภาแห่งชาติสลายตัวไป กรณีดังกล่าวได้เป็นการเพิ่มแรงต่อต้านจากพวกผู้แทนฐานันดรที่3มากขึ้น โดยผู้แทนดังกล่าวได้ไปประชุมกันที่สนามเทนนิสที่อยู่ใกล้กับตึกที่ถูกสั่งปิด เราเรียกเหตุการณ์นี้ว่าปฏิญญาแห่งสนามเล่นโปม “Serment du Jeu de Paume” และสาบานว่าจะกอดคอยื่นหยัดอยู่เคียงข้างกัน จนกว่าประเทศฝรั่งเศสจะสร้างรัฐธรรมนูญสำเร็จเรียบร้อย (nous jurons de ne pas nous séparer avant d ‘ avoir fait une constitution)⁷¹

⁶⁹ เอี่ยม ฉายางาม, ประวัติศาสตร์ฝรั่งเศส ค.ศ. 1789-1848, หน้า24.

⁷⁰ สิริ เปรมจิตต์, นโปเลียนมหาราช, หน้า140.

⁷¹ นันทา กปิลกาจัน, ประวัติศาสตร์และอารยธรรมโลก(ฉบับปรับปรุง), หน้า399.

ต่อมา เมื่อวันที่ 23 มิถุนายน ค.ศ.1789 พระเจ้าหลุยส์ที่16ทรงเรียกประชุมผู้แทนของฐานันดรที่3เป็นวาระพิเศษขึ้นอีกครั้ง ที่ประชุมดังกล่าวพระเจ้าหลุยส์ที่16ได้ทรงประกาศยกเลิกบทบัญญัติที่พวกผู้แทนฐานันดรที่3(ชนชั้นสามัญ) ได้กระทำในนามของสภาแห่งชาติลงไปทั้งสิ้น โดยอ้างว่าเป็นสิ่งที่ผิดกฎหมาย และบังคับให้ที่ประชุมพิเศษยอมรับพระราชบัญญัติปรับปรุงระเบียบการปกครองประเทศที่พระองค์ได้ร่างขึ้น ซึ่งมีข้อความถึง 34มาตรา พร้อมกับได้ทรงปฏิญาณว่า ถ้าหากประชาชนทั้ง3ประเภท ไม่ยินยอมลงมติเห็นชอบด้วยวิธีการปรับปรุงประเทศที่พระองค์ได้ทรงวางไว้แล้ว พระองค์จะเข้าดูแลรักษามลประโยชน์และความทุกข์สุขของประชาชนพลเมืองด้วยพระองค์เอง การกระทำดังกล่าวย่อมแสดงให้เห็นว่าพระเจ้าหลุยส์ที่16มิได้ทรงรู้ถึงความต้องการอันสำคัญของพลเมืองในความต้องการที่จะมีสิทธิในการปกครองตนเอง ตามวิถีทางประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญ

ดังนั้น ผู้แทนฐานันดรที่3 ได้แสดงปฏิกริยาตอบโต้ในทันที โดยไม่ยอมออกจากที่ประชุมเมื่อได้รับคำสั่งให้เลิกการประชุม ในที่ประชุมนั้นเค้านต์ มิราโบ (Count Mirabeau) ได้มีความแค้นเคืองมากถึงกับร้องตะโกนว่า “พวกเราทั้งหลายมาประชุมกันในวันนี้ ก็ด้วยความประสงค์ต่อประเทศชาติของเรา เราจะไม่ยอมเลิกประชุมนอกจากจะถูกใช้กำลังอำนาจบังคับ”⁷²

ในที่สุด เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน ค.ศ.1789 พระเจ้าหลุยส์ที่16 จึงได้มีพระบรมราชโองการให้ผู้แทนฐานันดรที่1(ชนชั้นพระ) และผู้แทนฐานันดรที่2(ชนชั้นขุนนาง) เข้าร่วมประชุมในสภาแห่งชาติ นับเป็นจุดเริ่มต้นที่จะเปลี่ยนแปลง สภาแห่งชาติ(Assemblée nationale) มาเป็นสภาจัดทำรัฐธรรมนูญแห่งชาติ (Assemblée Nationale Constituante) ในวันที่ 6 กรกฎาคม ค.ศ. 1789 สภาดังกล่าวก็ได้จัดตั้ง คณะกรรมการจัดทำรัฐธรรมนูญ ประกอบด้วยสมาชิก 30 คน โดยในการจัดทำรัฐธรรมนูญดังกล่าวเป็นเพียงสัญญาประนีประนอมระหว่าง สถาบันกษัตริย์ กับผู้แทนเท่านั้น⁷³ เพื่อร่างรัฐธรรมนูญเป็นหลักในการปกครองประเทศ แต่ก็นับว่าเป็นชัยชนะของฐานันดรที่3อีกขั้นหนึ่ง

ต่อมา ได้เกิดข่าวลือที่ทำให้สภาพการณ์ทวีความรุนแรงขึ้นไปอีกว่าพระเจ้าหลุยส์ที่16 ได้มีคำสั่งให้กองทัพทหารซึ่งส่วนมาก เป็นทหารรับจ้าง ชาว เยอรมัน สวิสเซอร์แลนด์ ภายใต้การ

⁷² สิริ เปรมจิตต์, นโปเลียนมหาราช, หน้า142-144.

⁷³ เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, เอกสารวิชาการ ของสถาบันพระปกเกล้า ชุด รู้เขารู้เรา:การเมืองการปกครองต่างประเทศ ระบบการเมืองการปกครองฝรั่งเศส, พิมพ์ครั้งที่1 (กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, 2543), หน้า18.

นำของ Marshal de Broglie⁷⁴ มาประจำที่แวร์ซายส์ เพื่อปราบปรามสมาชิกสภาแห่งชาติ ส่วนข่าวลืออีกกระแสหนึ่ง ก็กล่าวว่าพระองค์ทรงเตรียมที่จะใช้กำลังทหารต่างจังหวัดรับมือการต่อต้านของชาวปารีสที่จะมีขึ้น⁷⁵ แต่จุดประสงค์ที่แท้จริงแล้ว พระเจ้าหลุยส์ที่16ทรงเรียกกองทหารมาประจำ เพราะเกรงความรุนแรงที่จะเกิดในเมืองปารีส และต้องการให้กองทหารรักษาความสงบเรียบร้อย

นอกจากนี้ ยังมีเหตุการณ์ที่ช่วยทำให้ชาวฝรั่งเศสมีความไม่พอใจมากเป็นพิเศษ คือ ในวันที่11 กรกฎาคม ค.ศ.1789 พระเจ้าหลุยส์ที่16 ทรงปลดเนกเกอร์ (Necker) ออกจากตำแหน่งเท่ากับเป็นการแสดงให้เห็นว่ากษัตริย์ไม่ตอบสนองข้อเรียกร้องให้มีการปฏิรูปใดๆทั้งสิ้น ประกอบกับคำปลุกกระดมของพวกหัวรุนแรง ได้แก่ นักหนังสือพิมพ์ ชื่อว่า กามีเย่ เดส์มูแลงส์ (Camille Desmoulins) ทำให้ชาวฝรั่งเศสส่วนใหญ่พวกช่างฝีมือ คนงาน กรรมกร ที่ประสบกับวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคม ปัญหาคนว่างงาน การขาดแคลนอาหาร จึงพร้อมใจกันผนึกกำลังเข้าทำการปล้นสดมภ์ โรงงานทำขนมปัง และแหล่งสะสมอาวุธต่างๆ

การที่ชาวฝรั่งเศสได้เข้าโจมตี คุกบาสตีล เมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม ค.ศ.1789* (la prise de la Bastille) นับเป็นจุดเริ่มต้นของการปฏิวัติฝรั่งเศส คุกบาสตีล** นี้ถือเป็นสัญลักษณ์การปกครองของกษัตริย์ เป็นเครื่องหมายที่แสดงถึงการกดขี่ทารุณโหดร้าย มักจะใช้คุกนี้เป็นที่คุมขังผู้ที่บังอาจวิพากษ์วิจารณ์ การบริหารของรัฐบาล หรือเสนอแนะให้มีการปฏิรูประบบการบริหารและระบบความยุติธรรมอย่างตรงไปตรงมา⁷⁶ สะท้อนให้เห็นถึง การลิดรอนสิทธิเสรีภาพของประชาชนอย่างชัดเจนและเป็นสัญลักษณ์ของทราชาธิปไตย

⁷⁴ น้ำเงิน บุญเยี่ยม, ยุโรปสมัยใหม่, หน้า25.

⁷⁵ เอี่ยม ฉายางาม, ประวัติศาสตร์ฝรั่งเศส ค.ศ.1789-1848, หน้า25.

* ประเทศฝรั่งเศสถือเอาวันที่ 14 กรกฎาคม ค.ศ.1789 เป็นวันชาติฝรั่งเศสด้วยเช่นกัน เพราะแสดงถึงชัยชนะของชาวฝรั่งเศสที่มีต่อระบบการปกครองแบบเก่า(Ancien Régime)

** แต่เดิมเป็นป้อมที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นป้อมรักษาประตูเมืองด้านหนึ่งของกรุงปารีสมาแต่โบราณ ครั้งเมืองปารีสขยายออกป้อมบาสตีลก็ไม่ได้อยู่ที่กำแพงเมืองเสียแล้วเลยใช้เป็นคุกที่คุมขังนักโทษทางการเมืองแทน (แสงโสม เกษมศรี, มรว. ประวัติศาสตร์สากลยุคปัจจุบัน ค.ศ.1453-1914, พิมพ์ครั้งที่1 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2515), หน้า277.)

⁷⁶ เอี่ยม ฉายางาม, ประวัติศาสตร์ฝรั่งเศส ค.ศ.1789-1848, หน้า25.

การเข้าโจมตีคุกบาสตีล* ได้เกิดการต่อสู้กับทหารของฝ่ายกษัตริย์จนมีผู้เสียชีวิตเป็นจำนวนมาก โดยนักโทษที่ถูกคุมขังอยู่ในขณะนั้นและได้รับการปลดปล่อยมีอยู่เพียง7คน เท่านั้น และมีใช้นักโทษการเมือง คือ เป็นนักปลอมแปลงธนบัตร4คน คนวิกลจริต 2คน ส่วนอีกคนเป็น ขุนนางหนุ่ม ที่ถูกบิดาสั่งให้คุมขังชั่วคราว เนื่องจากสุรุษสุร่ายมากเกินไป

ส่วนพระเจ้าหลุยส์ที่16 ยังไม่ทรงทราบเหตุการณ์รุนแรง ดังจะเห็นสมุดบันทึกประจำวัน ส่วนพระองค์ทรงบันทึกไว้ว่า วันที่ 14 กรกฎาคม ไม่มีอะไร (le 14 juillet ..Rien)⁷⁷ จนกระทั่ง สังฆราชโรซฟูโกต์ ได้เข้าไปกราบทูลพระเจ้าหลุยส์ให้ทรงทราบ ในขณะที่พระองค์เพิ่งทรงตื่นจากบรรทม พระเจ้าหลุยส์ได้รับสั่งอุทานว่าเกิดกบฏแล้ว แต่ท่านสังฆราชได้ทูลแย้งว่าหากินี่เป็นการปฏิวัติ

ผลของการโจมตีคุกบาสตีล แสดงให้เห็นถึงการที่สามัญชนได้ร่วมกัน ทำลายการกดขี่ของระบบการปกครองแบบเก่า เพื่อจะให้ได้มาซึ่งสิทธิและเสรีภาพ นับว่าการปฏิวัติได้ก้าวไปอีกขั้นหนึ่งแล้ว นอกจากนี้ พระเจ้าหลุยส์ที่16 ก็ได้หันมาประนีประนอมกับฝ่ายปฏิวัติ ด้วยการประกาศว่าจะถอนทหารออกจากกรุงปารีส และแต่งตั้งเนกเกอร์กลับมาดำรงตำแหน่งเหมือนเดิม

อีกทั้ง พวกก่อการประจำอยู่ที่ศาลากลางกรุงปารีส ประกาศตั้งคณะกรรมการบริหารคอมมูนแห่งปารีส(Commune de Paris) ตั้งสภาปฏิวัติตามท้องถิ่นอื่นๆ(la revolution municipale) ในเมืองใหญ่ที่มีผู้อยู่อาศัยมาก เช่นที่ บอร์โดซ์ สตราสบูร์ก และมาร์เซย์⁷⁸ และที่สำคัญเมื่อมีข่าวการเกิดจลาจล ในกรุงปารีสแพร่ขยายออกไปในต่างจังหวัดแล้ว ประชาชนในต่างจังหวัดนั้นก็พากันก่อการจลาจลขึ้นอีก ทำให้เหตุการณ์ได้ลุกลามไปทั่วทุกแห่งในประเทศฝรั่งเศส โดยเฉพาะพวกชาวนาซึ่งมีจำนวนประมาณ70เปอร์เซ็นต์ของพลเมือง พวกนี้ไม่สนใจเรื่องการปฏิรูปทางการเมือง พวกเขาสนใจเพียงการให้ตนเองเป็นอิสระจากภาระผูกพันกับพวกชนชั้นขุนนาง และได้เคยเรียกร้องไปแล้วต่อผู้แทนสามัญชน แต่เนื่องจากผู้แทนส่วนใหญ่เป็นพวกนักธุรกิจและนักกฎหมาย ซึ่งสนใจในเรื่องการปฏิรูปทางการเมืองมากกว่าเรื่องเก็บค่าธรรมเนียมตามลัทธิฟิวดัล ผู้แทน

* ในคราวโจมตีคุกบาสตีลมีเรื่องเกร็ดเล่าว่า ชาวปารีสเชื่อนักหนาว่าคุกบาสตีลเป็นเครื่องหมายแห่งความทารุณ ทำงานนี้กันเป็นการใหญ่ มีทหารเรือผู้หนึ่งถึงกับลากเอาปืนใหญ่กระบอกที่ สมเด็จพระนารายณ์ถวายพระเจ้าหลุยส์ที่14ไป และตั้งไว้นานแล้วนั้นออกมาทำที่ว่าจะใช้การด้วย (แสงโสม เกษมศรี,มว. ประวัติศาสตร์สากลยุคปัจจุบัน ค.ศ.1453-1914, หน้า277.)

⁷⁷ ชนาทิพย์ เกษะวัฒน์, ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมฝรั่งเศส, หน้า167.

⁷⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 167.

สามัญชน จึงละเลยคำร้องทุกข์ของพวกเขา⁷⁹ ประกอบกับข่าวลือที่ว่าผู้แทนชนชั้นขุนนางได้จัดตั้งกองทัพขึ้นให้ใหญ่ป่วนและฆ่าชาวนา ก่อให้เกิดความตื่นตระหนกและทำให้ชนชั้นชาวนาลุกฮือขึ้น โจมตีขุนนางและบรรดาลูกน้องของขุนนาง ตลอดจนเผาปราสาท ทำลายหลักฐานที่กำหนดความสัมพันธ์ในระบบฟิวดัล ฝ่ายกษัตริย์ไม่กล้าส่งกองทัพไปปราบปรามเพราะเกรงไปว่าจะไปเข้ากับพวกของชาวนา⁸⁰ ภาวะการณ์ที่ไร้กฎหมายดังกล่าวทำให้พวกอภิสิทธิ์ชนต่างอพยพหลบหนีไปต่างประเทศ พวกเหล่านี้เรียกตัวเองว่า พวกลี้ภัยทางการเมืองรุ่นที่ 1 (émigrés)

จะเห็นได้ว่า สภาพการณ์ดังกล่าว ทุกชนชั้นต่างอยู่ในภาวะที่ลำบากและตกอยู่ในความหวาดกลัว (la Grande Peur) โครงสร้างสังคมฟิวดัลและกลไกรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์พังทลายลงอย่างสิ้นเชิง ประชาชนต่างหันเข้าจับอาวุธเพื่อป้องกันตัว ทำให้สถานการณ์ในชนบทตั้งเครียดยิ่งขึ้น

จากเหตุการณ์ดังกล่าว สมาชิกรัฐธรรมนูญแห่งชาติที่กำลังประชุมอยู่ที่แวร์ซายส์ จึงต้องระงับการประชุมร่างรัฐธรรมนูญเอาไว้ชั่วคราวโดยกลับมาพิจารณาปัญหาของชาวนา แม้แต่ผู้แทนของชนชั้นขุนนางที่ชื่อว่า เดอ โนอายส์ (de Noailles) ก็เห็นด้วยกับการกระทำดังกล่าว ถึงกับเสนอให้มีการพิจารณาเรื่องนี้เป็นการด่วน ดังนั้น ในวันที่ 4 สิงหาคม ค.ศ. 1789 ชนชั้นอภิสิทธิ์ที่อยู่ ในสภาได้ทำการประกาศเลิกอภิสิทธิ์ของตน และความไม่ยุติธรรมต่างๆที่ปฏิบัติกันมาแต่เดิม พร้อมกันนี้ได้จัดทำร่างกฎหมายหลายฉบับที่เกี่ยวกับการจัดแผนการปฏิรูป ซึ่งครอบคลุมด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม เช่นยกเลิกระบบการเกณฑ์แรงงาน ยกเลิกการขายตำแหน่งราชการ ยกเลิกการเสียค่าธรรมเนียมให้กับพวกขุนนางในระบบฟิวดัล ให้มีความเสมอภาคในการจัดเก็บภาษี การกระทำดังกล่าวได้ส่งผลเกิดความเท่าเทียมกันระหว่างชนชั้นในสังคมฝรั่งเศสเป็นครั้งแรก

หลังจากที่ได้มีการประกาศยกเลิกอภิสิทธิ์ ในวันที่ 4 สิงหาคม ค.ศ. 1789 แล้ว สมาชิกรัฐธรรมนูญแห่งชาติได้กลับไปพิจารณาเรื่องสิทธิเสรีภาพอย่างจริงจังอีกครั้งหนึ่ง* หลังจากที่ได้มี

⁷⁹ ศรีสุข ทวีชาประสิทธิ์, ประวัติศาสตร์การเมืองยุโรป จากกลาง ศ.ต.ที่ 17-สิ้นศ.ต.ที่ 18, หน้า 232.

⁸⁰ กุลลดา เกษบุญชู-มีดี, วิวัฒนาการรัฐ อังกฤษ ฝรั่งเศส ในกระแสเศรษฐกิจ จากระบบฟิวดัลถึงการปฏิวัติ, หน้า 411.

* สาเหตุที่สมาชิกสภาจัดทำรัฐธรรมนูญในขณะนั้นสนใจเรื่องดังกล่าวเป็นพิเศษ ก็เพื่อปกป้องชาวฝรั่งเศสไม่ให้ถูกปกครองอย่างกดขี่ในอนาคตอย่างที่แล้วมา และเพื่อแสดงให้เห็นเป็นประจักษ์ว่า โดยที่ระบบการปกครองแบบเก่า (Ancien Régime) ไม่ได้เคารพสิทธิตามธรรมชาติที่มนุษย์ทุกคนพึงมีมาแต่โดยกำเนิด การปฏิวัติเพื่อทำลายระบบการปกครองที่กดขี่สิทธิเสรีภาพของประชาชนจึงเป็นสิ่งที่เหมาะสมแล้ว

การอภิปรายเกี่ยวกับเรื่องนี้มาบ้างแล้ว ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม ค.ศ.1789 โดยได้มีการโต้เถียงกันมากในสภาว่าสมควรที่จะมีการประกาศเจตนารมณ์ของคณะปฏิวัติในการรับรองสิทธิเสรีภาพของปัจเจกชนหรือไม่ โดยผู้แทนบางส่วนที่ไม่เห็นด้วยได้โต้แย้งว่าการประกาศคำประกาศดังกล่าวจะเป็นการส่งเสริมให้มีการเรียกร้องการบังคับใช้สิทธิต่างๆ และอาจก่อให้เกิดความรุนแรงอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากถ้าหากมีการระบุอย่างชัดเจนในลำดับแรกถึงสิทธิตามธรรมชาติของบุคคล ภายหลังถ้าหากมีข้อจำกัดสิทธิเสรีภาพต่างๆ ในรัฐธรรมนูญ การกระทำที่เป็นการต่อต้านก็เกิดขึ้นตามมา⁸¹ ในท้ายที่สุดผู้แทนบางส่วนที่ต้องการประกาศ คำประกาศเจตนารมณ์ดังกล่าวเป็นฝ่ายชนะสอดคล้องกับคำกล่าวของทนายความชาว จิโนเบล (Grenoble) ชื่อ มูติเยร์ (Moulinier) ที่ได้อธิบายความปรารถนาของสภาจัดทำรัฐธรรมนูญแห่งชาติที่ประกาศ เมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม ว่า “ต้องคำนึงถึงหลักที่ต้องการจะสร้างให้เป็นพื้นฐานของสังคมทุกชนชั้น และแต่ละมาตราของรัฐธรรมนูญจะเป็นผลของหลักการเหล่านี้” นักกฎหมายมหาชนสมัยใหม่จึงเรียกหลักเหล่านี้ว่า “คำประกาศว่าด้วยสิทธิ”

ดังนั้น จึงมีผู้เสนอให้มีหลักการพื้นฐานบางอย่างเพื่อรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชน จึงได้กำหนดให้มีการร่างคำประกาศว่าด้วยสิทธิเสรีภาพของประชาชน เกิดขึ้นก่อนที่จะมีการร่างรัฐธรรมนูญฉบับแรกโดยจัดให้มีสภาร่างรัฐธรรมนูญเพื่อทำหน้าที่ดังกล่าว ต่อมา สภาร่างรัฐธรรมนูญก็ได้เริ่มร่างคำประกาศดังกล่าว โดยเริ่มจากสภาร่างรัฐธรรมนูญได้เลือกคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งประกอบด้วยสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญจำนวนแปดคน มีมูติเยร์(Moulinier) และซีเอเยส์(Sieyès) รวมอยู่ด้วยทำหน้าที่เสนอร่างคำประกาศ แต่การดำเนินงานของคณะกรรมการดังกล่าวต้องล้มเหลวเพราะความขัดแย้งกันทางความคิดระหว่าง มูติเยร์(Moulinier) ซึ่งเป็นนักปฏิรูปที่ยังเชื่อในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มากกว่านักปฏิวัติกับ ซีเอเยส์(Sieyès) ซึ่งเป็นนักเหตุผลนิยมและต้องการล้มล้างระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เพื่อนำชาติไปสู่ระบบสาธารณรัฐ มูติเยร์เองได้พยายามที่จะสอดแทรกคำประกาศไว้ในร่างรัฐธรรมนูญที่มีลักษณะเป็นสมบูรณาญาสิทธิราชย์ แต่ซีเอเยส์เองก็ได้คัดค้านแนวคิดดังกล่าว จนในที่สุด คำประกาศ ลงวันที่ 26 สิงหาคม ค.ศ.1789จึงได้ยกร่างตามแบบของ ซีเอเยส์ (Sieyès)

โดยที่แนวคิดของมูติเยร์ ที่มีต่อต่อสำนักทางการเมืองของประชาชนในแง่ร้าย ทำให้คิดจะยกร่างคำประกาศในรูปมาตราย่อ ๆ และไม่มุ่งจะได้รับปฏิกิริยาจากพลเมือง ส่วน ซีเอเยส์ ที่มองโลกในแง่ดีชอบที่จะยกร่างโดยการบรรยายหรือเป็นมาตราเรียงตามหลักตรรกวิทยา ซึ่งคำประกาศ ลงวันที่ 26 สิงหาคม ค.ศ.1789 ได้รับเอาวิธีการของมูติเยร์

⁸¹ A. Goodwin, *The French Revolution*, (London: Hutchinson University Library, 1960) p.82.

ในช่วงเวลาอันสั้น คณะกรรมการดังกล่าวไม่สามารถที่จะทำการวิเคราะห์เพื่อจูงใจสภา
ร่างรัฐธรรมนูญได้ จากความผิดหวังนี้จึงได้ตัดสินใจเลือกการยกร่างคำประกาศออกไปก่อน ต่อมา
สภาร่างรัฐธรรมนูญได้เลือกตั้งคณะกรรมการชุดใหม่ ในวันที่ 13 สิงหาคม ซึ่งคณะกรรมการชุดนี้
ไม่มีทั้ง มูติเยร์ และ ซีเอเยส์ คณะกรรมการนี้ประกอบด้วยสมาชิกจำนวนห้าคน มีมิราโบ(Mirabeau)
เป็นประธาน คณะกรรมการนี้ได้ทำงานสำเร็จลุล่วงไปในเวลาเพียงสี่วันนับแต่วันที่ได้รับเลือกตั้ง
หลังจากที่ผ่านการพิจารณาของกรรมาธิการในวันที่ 17 สิงหาคม ร่างคำประกาศก็ถูกนำเข้าสู่การ
พิจารณาของสภาร่างรัฐธรรมนูญในวันที่ 18 สิงหาคม แม้ร่างคำประกาศนี้จะเป็นการผสมผสาน
ความคิดของ ซีเอเยส์ และ มูติเยร์ แต่ยังไม่เป็นที่พอใจ แม้แต่ มิราโบ(Mirabeau) เองก็ยังเสนอให้
มีการพิจารณาร่างคำประกาศดังกล่าวในโอกาสอื่น แต่สภาร่างรัฐธรรมนูญเองกลับตัดสินใจที่จะ
ลงมติรับร่างคำประกาศในวันที่ 19 สิงหาคม โดยร่างของมูติเยร์ มีคะแนนเสียงสี่คะแนน ร่างของ
ซีเอเยส์ มีคะแนน 245 คะแนน และร่างของ ลาฟาแยต (La Fayette) มีคะแนน 45 คะแนน ร่างที่
เป็นผลงานของกรรมาธิการคณะที่ 6 ได้รับ 605 คะแนน⁸²

การอภิปรายยังคงดำเนินต่อไประหว่างวันที่ 20 ถึง 26 สิงหาคม ค.ศ.1789 ได้มีการแก้ไข
เปลี่ยนแปลงเรื่อยมา ในที่สุดก็ได้มีการรับร่างสุดท้ายของคำประกาศ ซึ่งประกอบด้วย อารัมบท
และตัดต้นร่างที่มี 24 มาตรา ลดลงเหลือบทบัญญัติ 17 มาตราสั้น ๆ ซึ่งได้รับอิทธิพลทางความคิด
ของ มูติเยร์(Mounier) ซีเอเยส์ (Sieyès) มิราโบ (Mirabeau) และ ลาฟาแยต (La Fayette) อย่าง
ชัดเจน ดังมีรายละเอียดดังนี้⁸³

- มูติเยร์ (Mounier) มีอิทธิพลในส่วนบททั่วไปของคำประกาศในรูปแบบของ catéchisme
และสามมาตราแรก โดยเขาสามารถตัดประเภทสิทธิตามธรรมชาติในมาตรา 2 ออกได้ และยังมี
บทบาทสำคัญในการเตรียมส่วนแรกของ มาตรา 7 ที่เกี่ยวกับการจับกุมคุมขังโดยอำเภอใจ
นอกจากนี้ ยังมีส่วนร่วมในการยกร่างมาตรา 4 และมาตรา 5 ซึ่งสาระสำคัญเป็นข้อเสนอของ
ลามเมต (Lameth) และมาตรา 10 ว่าด้วยเสรีภาพในการนับถือศาสนา

- ซีเอเยส์ (Sieyès) ได้ใส่แนวคิดว่าด้วยอำนาจอธิปไตยของชาติไว้ในคำประกาศ อีกทั้ง
ความคิดอื่น ๆ ของเขาก็มีอิทธิพลต่อบทบัญญัติส่วนหลังของมาตรา 7 (พลเรือนทุกคนต้องปฏิบัติ
ตามกฎหมาย) และมาตรา 15 (สังคมมีสิทธิที่จะขอข้อมูลจากเจ้าหน้าที่ของรัฐในฝ่ายปกครอง)

⁸² Gilles Lebreton, *Liberté publiques et droits de l' homme*, (Paris: Armand Colin, 1996),pp.69-70.

⁸³ Ibid., p. 70.

- มิราโบ(Mirabeau) เป็นผู้ยกร่างอารัมภบทและเสรีภาพในการนับถือศาสนาตามมาตรา 10 เขาเห็นว่า ร่างสุดท้ายที่ได้รับไปนั้นยังมีขอบเขตที่จำกัดมาก

- ลาฟาแยต (La Fayette) กลับเป็นผู้มีอิทธิพลต่อคำประกาศน้อยกว่าสามคนแรกที่กำลังกล่าวถึงซึ่งเป็นเพราะว่าเขาได้รับแต่งตั้งให้เป็นหัวหน้ากองกำลังแห่งชาติ เมื่อวันที่ 13 กรกฎาคม จึงได้ลาออกจากตำแหน่งที่สภาผู้แทนราษฎร อย่างไรก็ตาม มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนหนึ่งที่เห็นด้วยกับความคิดของเขา ดังนั้น ในสามมาตราแรกและมาตรา 13 จึงได้ใช้ถ้อยคำและความคิดของเขาในการยกร่าง

ส่วนมาตราอื่น ๆ เป็นผลงานของสมาชิกสภาผู้ร่างรัฐธรรมนูญที่พยายามจะรวบรวมความคิดของผู้นำทางความคิดทั้งสี่ท่าน เช่น Talleyrand ที่ยกร่างมาตรา 6 โดยผสมผสานแนวคิดของ รูสโซ(Rousseau) กับ มงเตสกีเออร์ (Montesquieu) ส่วน ดูร์พอท (Duport) ร่วมกับ บาร์เนฟ (Barnave) และ ลาแมต (Lameth) ได้ยกร่างมาตรา 8 มาตรา 9 และมาตรา 17 ส่วนมาตรา 11 เป็นผลงานของ La Rochefoucauld d' Enville และสมาชิกสภาผู้ร่างรัฐธรรมนูญอื่นของกรรมาธิการคณะที่ 6 ได้ร่วมกันยกร่างมาตรา 12 มาตรา 13 มาตรา 14 และมาตรา 16

จะเห็นได้ว่า การยกร่างคำประกาศไม่ได้สำเร็จได้โดยง่าย ความรุนแรงจากการปฏิบัติส่งผลกระทบต่อการประชุมและยังมีความแตกต่างทางความคิด ทำให้สภาผู้ร่างรัฐธรรมนูญต้องล้มเหลวและหมดกำลังใจหลายครั้งก่อนที่จะลงมติด้วยพลังเหือกสุดท้าย คืบวันที่ 26 สิงหาคม พร้อมกับได้มีการลงมติว่า ผู้ร่างรัฐธรรมนูญต้องนำบางมาตราของคำประกาศดังกล่าวไปบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญในอนาคตอีกด้วย โดยความรู้สึกของสมาชิกสภาผู้ร่างรัฐธรรมนูญในขณะนั้นต่างรู้สึกโล่งอกมากกว่าภาคภูมิใจ ดังจะเห็นได้จาก มิราโบ(Mirabeau) ได้แสดงความเห็นไว้ใน Le Courrier de Provence ว่า“ในที่สุดสภาผู้ร่างรัฐธรรมนูญก็หลุดออกมาจากความเป็นนามธรรม ซึ่งสภาผู้ร่างรัฐธรรมนูญต้องยกร่างบทบัญญัติที่เป็นปรัชญา มาตราต่าง ๆ ที่ยกร่างขึ้นเป็นเพียงการชั่วคราว เมื่อสถานการณ์เร่งด่วนผ่านพ้นไป จะได้เริ่มงานใหม่อีกครั้งหนึ่งเพื่อให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น”⁸⁴

จนกระทั่ง เมื่อวันที่ 2 ตุลาคม ค.ศ.1789 ประธานสภาจัดทำรัฐธรรมนูญแห่งชาติ ได้นำเสนอ คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ต่อกษัตริย์ แต่กษัตริย์ในขณะนั้นคือพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 ได้ทรงปฏิเสธคำประกาศดังกล่าวและกฎหมายต่างๆที่พวกคณะปฏิวัติประกาศออกใช้ในเดือนสิงหาคม (August Decree) และได้ทรงเรียกกองทหารจากฟลานเดอร์มายังแวร์ซายส์ จึงทำให้เกิดการจลาจลขึ้นในปารีสขึ้นอีกครั้งหนึ่ง และด้วยการเร่งเร้าของ มาร์วาร์ดและคามิลเคสซูแรง บรรณธิการหนังสือพิมพ์ที่มีชื่อเสียงสองฉบับ ในวันที่ 5 ตุลาคม ชาวปารีสหลายร้อยคน

⁸⁴ Ibid., p.70.

ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงได้เดินทางไปยังแวร์ซายส์ท่ามกลางสายฝนเพื่อขอชนมบังผู้ชนได้เรียกร้องให้กษัตริย์ได้เสด็จไปปารีสซึ่งพระเจ้าหลุยส์ที่16ทรงยอมรับจะเสด็จไปปารีส และอนุมัติคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 และกฎหมายต่างๆแห่งเดือน สิงหาคมจึงนับเป็นชัยชนะของประชาชนอีกครั้งหนึ่ง

จะเห็นได้ว่า คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ทำให้การปฏิวัติฝรั่งเศสมีลักษณะสากลและเป็นปฏิปักษ์ต่ออำนาจอภิสิทธิ์ในเรื่องต่างๆโดยการวางหลักการของรัฐประชาธิปไตยสมัยใหม่ ได้รับการเผยแพร่อย่างเปิดเผยในประเทศฝรั่งเศสและยังถูกแปลออกเป็นหลายภาษาทำให้เป็นที่รู้จักในประเทศอื่นทั่วโลกการดำรงอยู่ของคำประกาศดังกล่าวได้กลายเป็นหลักสำคัญที่สุดของการปฏิวัติในโลกตะวันตกเพื่อใช้ต่อต้านอำนาจมิชอบในเวลาต่อมา⁸⁵

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁸⁵ R.R. Palmer Princeton, *The Age of the democratic revolution, A political History of Europe and America, 1760-1800*, (New Jersey: Princeton University, 1959), p.488.

2.4 วิวัฒนาการเกี่ยวกับการรับรองสิทธิเสรีภาพ ของประเทศไทย

เมื่อพิจารณาถึงสภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนชาวไทย นับตั้งแต่สถาปนากรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานี จนถึงปัจจุบัน จากการศึกษาพบว่า สามารถแบ่งแยกออกได้เป็น 2 ช่วงระยะเวลา กล่าวคือ

ระยะแรก ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พุทธศักราช 2475 โดยในช่วงระยะเวลาดังกล่าว สิทธิเสรีภาพของประชาชนมีอยู่อย่างจำกัด อันเนื่องมาจากองค์ประกอบหลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็นระบบการปกครองในขณะนั้น ที่เน้นอำนาจสูงสุดของพระมหากษัตริย์ที่ทรงเป็นเจ้าของชีวิตของประชาชนทุกคนในแผ่นดิน อีกทั้งบทบาทของพวกเจ้านาย ขุนนาง ที่มีอำนาจและมีอิทธิพลอย่างมากมายเหนือประชาชนธรรมดาเป็นอันมาก สิทธิเสรีภาพของประชาชนจึงขึ้นอยู่กับทางที่จะมอบให้

ระยะที่สอง ภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พุทธศักราช 2475 ซึ่งนับเป็นการถ่ายโอนอำนาจการปกครองจากระบบกษัตริย์ที่มีอำนาจสูงสุดเด็ดขาด มาเป็นระบอบประชาธิปไตยมีรัฐธรรมนูญเป็นหลักในการปกครองประเทศ โดยพระมหากษัตริย์ทรงอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ และมีการตระหนักถึงความสำคัญเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของประชาชนมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากปรากฏบทบัญญัติเกี่ยวกับการรับรองสิทธิเสรีภาพไว้ในรัฐธรรมนูญหลายฉบับด้วยกัน

2.4.1 แนวคิดที่มีอิทธิพลต่อการรับรองสิทธิเสรีภาพ

ลักษณะการรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในประเทศไทยต่างได้รับอิทธิพล จากแนวความคิดความเชื่อหลายอย่างด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็น แนวความคิดเกี่ยวกับหลักการ ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ระบบการเมืองการปกครอง ความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นปกครองกับ ชนชั้นผู้ถูกปกครอง

2.4.1.1 หลักการทางพระพุทธศาสนา

พุทธศาสนามีความเกี่ยวพันกับวิถีชีวิตของชาวพุทธในฐานะที่เป็นสถาบันหนึ่งของสังคมที่มีความสำคัญให้ความหมาย และเป็นสัญลักษณ์แห่งความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาติ เป็นที่มาและถ่ายทอดวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีของชาติไทยโดยรวบยอด พุทธศาสนา เป็นเสมือนรากเหง้าแห่งความเป็นชาติและเอกลักษณ์ดั้งเดิมของชาติไทย ทั้งด้านสังคม

และวัฒนธรรมและการเมือง⁸⁶ กล่าวคือ วัฒนธรรมทางการเมืองการปกครองสมัยก่อน ถึงแม้ว่าจะไม่มีหลักการที่สลับซับซ้อนเหมือนในปัจจุบันก็ตาม แต่ความเป็นประชาธิปไตยอันเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพก็ยังมีอยู่ในจิตใจของคนไทยทุกคนและสามารถอยู่ด้วยความสงบเรียบร้อย ทั้งนี้เนื่องมาจากหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา⁸⁷ ที่มีลักษณะสำคัญที่ช่วยสร้างแนวความคิดเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพ ถึงแม้พระพุทธศาสนาจะเป็นเรื่องของศรัทธาที่ต้องโน้มใจเชื่อถือปฏิบัติ แต่หลักคำสอนของพระพุทธศาสนามีอยู่มากมายและจำแนกออกเป็นหลายหมวดหมู่ แต่ละหลักคำสอนแต่ละหมวดหมู่มีจุดมุ่งหมายที่จะอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ทั้งสาเหตุและผลและทางที่จะแก้ไขปัญหาแต่ละอย่าง นอกจากนี้ระดับของความลุ่มลึกและความกว้างไกลของแต่ละหลักคำสอนยังมีจุดมุ่งหมายเพื่อตอบสนองความต้องการที่แตกต่างกันของบุคคล⁸⁸

จะเห็นได้ว่า พระพุทธศาสนาถือหลักเหตุผลมาก่อนความศักดิ์สิทธิ์หรือศรัทธาจึงไม่บังคับให้ผู้ใดต้องนับถือปฏิบัติตามหลักคำสอนโดยปราศจากความสมัครใจพระพุทธศาสนาให้สิทธิแก่ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกัน ในการที่จะกระทำกรรมดีและเป็นคนดี หรือกระทำกรรมชั่วและเป็นคนชั่ว ไม่เลือกแบ่งบุคคลจากชาติ วรรณะ ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกัน ในการทำตนให้ดีขึ้นหรือเลวลง ให้สิทธิเสรีภาพแก่ทุกคนเสมอภาคกันตามกฎหมายในการกระทำสิ่งต่างๆ⁸⁹ พระพุทธศาสนาจึงให้ความหมายที่เป็นศาสตร์ของการดำรงชีวิตมากกว่าลัทธิความเชื่อทางศาสนา กล่าวคือ เป็นศาสตร์ซึ่งคนเราอาจใช้เรียนรู้ เพื่อดำเนินชีวิตของตนด้วยความเข้าใจตามภาวะวิสัยและด้วยสติปัญญาที่จะรู้⁹⁰ ตามความสามารถของบุคคลแต่ละคนที่จะกำหนดชะตาชีวิตตนเอง เพื่อให้ตัวเองหลุดพ้นจากอำนาจของสิ่งต่างๆได้โดยสิ้นเชิงด้วยการกระทำของตนเอง ความเชื่อในความสามารถของมนุษย์ที่ทำให้พระพุทธศาสนาเชื่อเรื่องเสรีภาพของมนุษย์ แม้ว่ามนุษย์จะตกอยู่ภายใต้อำนาจกฎ

⁸⁶ สมบูรณ์ สุขสำราญ, พุทธศาสนากับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคม, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527), หน้า 4.

⁸⁷ ดอกบัว, “พุทธศาสนากับการปกครองไทย”, วารสารเสนาสนเทศ, 23 (กรกฎาคม 2538): 38-39.

⁸⁸ สมบูรณ์ สุขสำราญ, พุทธศาสนากับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคม, หน้า 7.

⁸⁹ มรกต สิงห์แพทย์, การวิเคราะห์ลักษณะประชาธิปไตยในพระพุทธศาสนา, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัยปริวรรต วิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522), หน้า 58.

⁹⁰ Christmas Humphery, Buddhism, (Penguin Books 1951), 3rd edition reprinted, 1969, p.80. อ้างถึงใน เสน่ห์ จามริก, พุทธศาสนากับสิทธิมนุษยชน (กรุงเทพมหานคร: สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน, 2531) หน้า 7-8.

แห่งกรรมและไม่สามารถจะเปลี่ยนอดีตกรรมได้ แต่มนุษย์ก็สามารถจะใช้ความพากเพียรพยายามในปัจจุบันช่วยให้ตัวเองหลุดพ้นจากอำนาจของอดีตได้ และสร้างอนาคตตามความต้องการของตน⁹¹

ถ้าเราศึกษาทางพุทธศาสนาจะพบว่า ให้ความสำคัญกับหลักคำสอนมากและถือเป็นหลักในการปกครองดำเนินชีวิต จะเห็นได้จาก พระพุทธเจ้าทรงสอนให้มนุษย์ทุกคนมีความเคารพในเรื่องสิทธิ เสรีภาพ และความเท่าเทียมกัน เช่นในเรื่องการเลิกชั้นวรรณะ การเลิกทาส การห้ามใช้กฎหมายย้อนหลัง เป็นต้น⁹²

อย่างไรก็ตาม ภายใต้อิทธิพลของหลักการทางพระพุทธศาสนา การดำเนินชีวิตของคนไทย ทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม จึงดำเนินไปอย่างค่อนข้างสงบเรียบร้อยและเรียบง่ายเมื่อเทียบกับสังคมตะวันตก การวางฐานความคิดในสังคมไทยเกี่ยวกับเรื่องสิทธิเสรีภาพในวิถีคิดอย่างเดียวกับสังคมตะวันตกจึงยังไม่มี⁹³ สอดคล้องกับคำกล่าวที่ว่า หลักพุทธธรรมแม้จะปรากฏ คำสอนที่แสดงถึงหลักคุณค่าเรื่องสิทธิเสรีภาพในเชิงมนุษยนิยม ทว่าในอดีตแห่งหนึ่งต้องหวงรำลึกว่า วัฒนธรรม เรื่องสิทธิหรือการเรียกร้องสิทธิมนุษยชนแบบตะวันตกโดยการแสดงออกภายนอกแล้วมีลักษณะของการเรียกร้อง การประกาศความต้องการที่ปัจเจกชนพึงมีพึงได้ต่อรัฐหรือผู้ปกครอง ลักษณะเช่นนี้ย่อมไม่ได้รับการสนับสนุน ส่งเสริมในวัฒนธรรมดั้งเดิมที่อิงอยู่กับภูมิปัญญาแบบพุทธศาสนาซึ่งเน้นการควบคุมและตัดในทำที่สุด ซึ่งความต้องการมากกว่าการเรียกร้องให้มีให้เป็นเพิ่มขึ้นไม่ว่าในแง่ทรัพย์สิน เสรีภาพ หรือชีวิตร่างกายแบบตะวันตก ซึ่งในระดับหนึ่ง อาจมีค่าเป็นเพียงการรับใช้ซึ่งโดยมาตรฐานพุทธศาสนาเป็นเพียงเสรีภาพและสิทธิในความทะเยอทะยานและช่วงชิงสิ่งต่างๆอันเป็นอนิจจังและดวงตาเท่านั้นเอง⁹⁴ ดังนั้น พระพุทธศาสนาจึงช่วยให้ปัจเจกชนธรรมดาสามารถยอมรับและอยู่ได้ในระบบสังคมแบบที่มีการจัดลำดับความสูงต่ำนี้ ในขณะที่ผู้ปกครองในสังคมสามารถรักษาอภิสิทธิ์ต่างๆไว้ได้ต่อไป

สถาบันนวัตพยากรณ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁹¹ พินิจ รัตนกุล, "สิทธิมนุษยชนและวัฒนธรรมไทย," วารสารภาษาและวัฒนธรรม 1 (มกราคม-มิถุนายน 2524): 76.

⁹² กุลพล พลวัน, สิทธิมนุษยชนในสังคมไทย, พิมพ์ครั้งที่1,(ม.ป.ท.: ม.ป.พ.), หน้า18.

⁹³ อุดม รัฐอมฤต, นพนิธิ สุริยะและบรรเจิด สิงคะเนติ, การอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือการใช้สิทธิและเสรีภาพของบุคคล ตามม. 28 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540, หน้า45.

⁹⁴ เสน่ห์ จามริก, การเมืองไทยกับพัฒนาการรัฐธรรมนูญ, พิมพ์ครั้งที่2(กรุงเทพมหานคร: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2540), หน้า11.

จากการศึกษาแล้วพบว่า หลักการทางพระพุทธศาสนาที่สะท้อนให้เห็นถึงสภาพการ
รับรองสิทธิเสรีภาพ มีดังนี้

ก. หลักการทางพระพุทธศาสนา เรื่องวรรณะ

หลักการทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญประการหนึ่ง ก็คือคนมิได้มีวรรณะหรือฐานะ
สูงต่ำเพราะชาติกำเนิดเป็นเหตุที่ทำให้เกิดความไม่เสมอภาค เลือกปฏิบัติและลิดรอนสิทธิเสรีภาพ
ของมนุษย์เหมือนกับศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ที่มีความเชื่อว่าการแบ่งมนุษย์ออกเป็นสี่เหล่าอย่าง
ใหญ่ๆหรือวรรณะทั้งสี่ล้วนสืบสกุลการแบ่งชนชั้นวรรณะ ด้วยการสมพงศ์กันอยู่ในวรรณะของตน
ได้แก่(1) พราหมณ์ ผู้รู้คัมภีร์พระเวท หรือปัญญาชน ถือเป็นวรรณะสูงสุด (2) กษัตริย์ คือ นักรบ
นักรบปกครอง (3) แพศย์ พ่อค้าวานิช (4) ศูทร กรรมกร ผู้รับจ้างเป็นแรงงานหรือคนรับใช้ชั้นต่ำ
ถ้าสมพงศ์กันนอกวรรณะถือว่าต่ำต้อยที่สุด เรียกว่าจัณฑาลเป็นการกดขี่ชนชั้นลงไปเป็นชั้นๆ⁹⁵
โดยความเชื่อในเรื่องวรรณะดังกล่าวเป็นความเชื่อที่ถูกโจมตีมากที่สุด เนื่องจาก นัยสำคัญของ
ระบบวรรณะย่อมหมายถึง ความเชื่อเรื่องความไม่เท่าเทียมกันในความเป็นมนุษย์ ความแตกต่าง
ในศักยภาพทั้งทางสติปัญญาและจิตวิญญาณของคนซึ่งส่งผลให้คนที่อยู่ในวรรณะสูงกว่า(มี
โอกาส) แสวงหาประโยชน์ หรือกดขี่ครอบงำคนที่อยู่ในวรรณะต่ำได้อย่างมากมายและเป็นการ
ถาวร⁹⁶

แต่สำหรับพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนให้มนุษย์เลิกดูหมิ่นเหยียด
หยามกันโดยถือเอาวรรณะเป็นเครื่องแบ่งชนชั้นวรรณะกันอย่างรุนแรง พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนให้เลิก
ความคิดในเรื่องชั้นวรรณะโดยสิ้นเชิง เช่น ในสิลวิมังสาชาดก (ปัจจุณินบาตชาดก สุตตันตปิฎก เล่ม
27 หน้า175) ทรงตรัสว่า “ชาติ วรรณะ เป็นของเปล่า ศิลต่างหากที่เป็นของสูงสุด หากไม่มีศิลป์แล้ว
สุดจะไม่มีประโยชน์อะไร⁹⁷ อีกทั้งพระองค์ยังทรงตรัสว่า คนจะดีเพราะกรรม คือการกระทำอันเกิด
จากเจตนาจะชั่วยก็เพราะกรรม ชาตวิภูติเป็นเพียงตัวเอื้อ เช่น คนมีอำนาจทำกรรมได้ยิ่งใหญ่กว่าคน
ไร้อำนาจ ถ้ากษัตริย์ทำปาณาติบาต ลักขโมย ประพฤติผิดในกาม และกล่าวคำมุสาวาท ก็เลวร้าย
ดังเช่น พราหมณ์ แพศย์ ศูทรที่ทำเช่นนั้นเหมือนกันไม่มีข้อยกเว้น และในทางตรงกันข้าม

⁹⁵ ส.ศิริรักษ์, สถาบันพระมหากษัตริย์กับอนาคตของประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร: สถาบัน
สันติประชาธรรม, 2539), หน้า7.

⁹⁶ จรัญ โฆษณานันท์, สิทธิมนุษยชนไร้พรมแดน: ปรัชญากฎหมายและความเป็นจริงทางสังคม,
พิมพ์ครั้งแรก(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2545), หน้า12.

⁹⁷ กุลพล พลวัน, สิทธิมนุษยชนในสังคมไทย, หน้า18-19.

ถ้าชนชั้นใดทำคุณงามความดี ผลแห่งความดีนั้นๆ ก็ย่อมได้แก่เขา ไม่ว่าจะชาติกำเนิดเป็นประการใดก็ตาม⁹⁸ ดังนั้น บุคคลทุกคนไม่ว่าวรรณะใดย่อมมีสิทธิเท่าเทียมกันหมด เพราะถือว่าบุคคลใดจะดีหรือเลวอยู่ที่การกระทำ คนทุกชั้นจึงมีสิทธิทำความดีเท่ากันหมด ดังพุทธภาษิตที่ว่า กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร จัณฑาล และคนงานชั้นต่ำ ประพฤติธรรมในโลกนี้แล้วย่อมเสมอกันในสวรรค์ชั้นไตรทิพย์ สิ่งนี้แสดงให้เห็นถึงลักษณะการยอมรับนับถือความเท่าเทียมกัน⁹⁹ ในทางพระพุทธศาสนา

จากหลักการทางพระพุทธศาสนาดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการยอมรับในสิทธิเสรีภาพของคนทุกคนโดยเท่าเทียมกันปราศจากความเหลื่อมล้ำต่ำสูงทางชาติกำเนิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการตัดสินคนยอมเป็นไปตามความประพฤติดีหรือชั่วของบุคคลนั้นๆ ดังจะเห็นได้ชัดเจนจาก ชนชั้นปกครองของไทยก็ไม่เคยตั้งตัวเป็นคนละชั้นวรรณะเหมือนในสังคมฮินดู หรือสังคมยุโรปที่คอยเบียดเบียนประชาชนจัดประชาชนเข้าเป็นชนชั้นผู้ถูกปกครองเลย เพราะสังคมไทยเป็นสังคมเปิด คนดีมีโอกาสเลื่อนฐานะทางสังคมได้เสมอไม่ว่าวรรณะกีดกัน แม้กษัตริย์และขุนนางไทยจะยังมีความเป็นปฏิกษณอยู่มาก¹⁰⁰

ข. หลักการทางพระพุทธศาสนา เรื่องกฎแห่งกรรม

กรรมหมายถึงการกระทำ กฎแห่งกรรมเป็นกฎศีลธรรม ซึ่งทำให้ มนุษย์ได้รับผลจากการกระทำของตนเสมอ กฎแห่งกรรมเป็นกฎธรรมชาติ การให้คุณหรือให้โทษเป็นไปตามการกระทำไม่มีพระเจ้าเข้ามาเกี่ยวข้อง คนทุกคนสร้างลักษณะชะตาชีวิตของตนเอง ทุกคนต้องเป็นไปตามกฎไม่ว่าจะประสงค์หรือไม่ก็ตาม¹⁰¹ ถึงแม้ว่ากรรมจะติดตัวคนเรามากก็หาใช่สิ่งบงการชีวิตจนขาดเสรีภาพไม่ คนยังมีเสรีภาพเท่าเทียมกันในการละความชั่วและทำความดี และควร

⁹⁸ ส.ศิวรักษ์, ลอกคราบชนชั้นปกครองไทย, พิมพ์ครั้งแรก(กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กึ่งหัน, ตุลาคม 2541), หน้า53.

⁹⁹ ปรีชา ช้างขวัญยืน, ความคิดทางการเมืองในพระไตรปิฎก, พิมพ์ครั้งที่2(กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538), หน้า109.

¹⁰⁰ อมร รักษาสิทธิ์, ประชาธิปไตยหลายรส, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2532), หน้า19.

¹⁰¹ ปรีชา ช้างขวัญยืน, ปรัชญาแห่งอุดมการณ์ทางการเมือง, หน้า51.

กำหนดฐานะคนให้แตกต่างกันตามการละชั่วและการทำดี ความยุติธรรมในพุทธศาสนาจึงมิใช่อยู่ที่ความเท่าเทียมกันแต่อยู่ที่ใครทำกรรมอย่างไรควรได้รับผลอย่างนั้น¹⁰²

อย่างไรก็ตาม ความเชื่อเรื่องบุญกรรมในลักษณะข้ามภพ ข้ามชาติ ก็มีอิทธิพลสำคัญโดยใช้เป็นเหตุอ้างถึงสถานภาพและอำนาจของผู้ปกครอง ชาวพุทธโดยทั่วไปเชื่อในเรื่องบุญกรรมตามกฎแห่งกรรมและใช้อธิบาย ความไม่เสมอภาคในสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของบุคคลและการมีอำนาจของบุคคลในชาติหน้า ผู้ที่มีบุญมากคือผู้ที่ได้สะสมบุญมามากและสามารถแบ่งผลบุญให้แก่บุคคลอื่นในชาตินี้ได้ ชาวพุทธเชื่อว่าผู้ปกครองเป็นผู้ที่มีบุญมากจึงได้เป็นกษัตริย์และสามารถแบ่งผลบุญให้แก่ผู้ใต้การปกครองได้¹⁰³ เท่ากับเป็นการสร้างความชอบธรรมให้กับผู้ปกครองและผู้ใต้การปกครองจึงต้องยอมรับถึงความยากลำบากของตนเอง เพราะเป็นการชดใช้กรรมเก่า นับว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องยุติธรรมแล้ว

ดังนั้น หลักเรื่องกฎแห่งกรรมในทางพระพุทธศาสนาจึงถือได้ว่าเป็นหลักการที่สะท้อนให้เห็นถึงสภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้เป็นอย่างดี กล่าวคือ หลักการดังกล่าวที่มีความเชื่อในบุญกรรมในชาติก่อนได้ถูกนำมาอธิบายถึงสภาพความไม่เท่าเทียมกันของประชาชนในสังคมได้เป็นอย่างดี

ค. หลักการทางพระพุทธศาสนา เรื่อง เบญจศีล เบญจธรรม

หลักการในพระพุทธศาสนา เรื่องเบญจศีล เบญจธรรม นั้นมีแนวคิดที่ว่า ห้ามไม่ให้มนุษย์ละเมิดสิทธิอันชอบธรรมของผู้อื่น รวมทั้งสิทธิในตัวเอง¹⁰⁴ กล่าวคือ

¹⁰² ปรีชา ช่างขวัญเย็น, ความคิดทางการเมืองในพระไตรปิฎก, หน้า127.

¹⁰³ Charles F. Keyes “ The Power of Merit” Visakha Buja , B.E 2516 , pp.95-102. อ้างถึงใน สมบูรณ์ สุขสำราญ, พุทธศาสนากับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคม, หน้า30-31.

¹⁰⁴ ธีระโชติ เกิดแก้ว, “สิทธิมนุษยชนในพระพุทธศาสนา”, วารสารมจร.วิชาการ 6(กรกฎาคม-ธันวาคม 2545): 61.

1. ทุกคนมีสิทธิอันชอบธรรมในชีวิตของตน เพราะเราเป็นเจ้าของชีวิต เรามีสิทธิที่จะมีชีวิตอยู่ในโลกนี้และมีสิทธิที่จะป้องกันตัวเองไม่ให้ใครมาละเมิดหรือมาแสวงหาผลประโยชน์จากชีวิตเราในทางที่ไม่ถูกต้อง

2. ทุกคนมีสิทธิอันชอบธรรมในทรัพย์สินของตนเอง และมีสิทธิที่จะป้องกันไม่ให้ใครมาลวงละเมิดทรัพย์สินของตนไม่ว่ากรณีใด

3. ทุกคนมีสิทธิอันชอบธรรมในคุ้มครองของตน และมีสิทธิที่จะป้องกันไม่ให้ใครมาละเมิดคุ้มครองอันเป็นการทำลายศักดิ์ศรี ย่ำยีจิตใจของตน

4. ทุกคนมีสิทธิอันชอบธรรมที่จะได้รับข้อมูลข่าวสารที่เป็นเรื่องจริง และมีสิทธิที่จะแสวงหาและเลือกข้อมูลข่าวสารที่เป็นจริงในเรื่องต่างอย่างถูกต้อง

5. ทุกคนมีสิทธิอันชอบธรรมที่จะป้องกันตัวเองจากสิ่งที่ทำลายชีวิต โดยเฉพาะสุรา ยาเสพติด ให้โทษและแหล่งอบายมุขต่างๆที่เป็นต้นเหตุของการละเมิดสิทธิของผู้อื่นในข้อต้นๆ ด้วย

จะเห็นได้ว่า หลักเบญจศีล เบญจธรรมเป็นเรื่องสำคัญที่เกี่ยวข้องสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตช่วยควบคุมสังคมให้เกิดความสงบเรียบร้อยลดปัญหาการละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น¹⁰⁵ แต่อย่างไรก็ตามการที่สังคมจะก้าวไปสู่จุดหมายแห่งการพัฒนาที่ถูกต้องดีงามแท้จริงจะต้องพัฒนาขึ้นไปเหนือกว่าหลักเบญจศีล เบญจธรรม ที่เป็นเพียงระดับแก้ไขป้องกันความชั่วร้ายและเบียดเบียนกันเท่านั้น

ง. หลักการทางพระพุทธศาสนา เรื่อง พรหมวิหาร4

หลักธรรมพื้นฐานทางจิตใจที่สำคัญในการอยู่ร่วมกันในสังคมของมนุษย์ พรหมวิหาร4 แปลว่า ธรรมประจำใจของผู้ประเสริฐ หรือผู้มีจิตใจกว้างขวางมีคุณความดีงามดุจพรหม โดยคำว่าพรหมในความหมาย พุทธศาสนาที่มีใช้ศาสนาแบบเทวนิยมหมายถึง ผู้ประเสริฐมีจิตใจกว้างขวางประกอบไปด้วยคุณธรรมความดีงาม โดยถือว่าทุกคนควรมีพรหมวิหารหรือมี

¹⁰⁵ พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), นิติศาสตร์แนวพุทธ รัฐศาสตร์แนวพุทธ เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก, 2544), หน้า51. (อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ ศ.ร้อยตรี ไชล นิวัติศยกุล ม.ว.ม., ป.ช.)

จิตใจที่ยิ่งใหญ่มนุษย์ทุกคนต้องทำตัวให้เป็นพรหม¹⁰⁶ โดยประพฤติตามหลัก4ประการซึ่งมุ่งต่อการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคลในสังคมนี้¹⁰⁷

1. เมตตา (ความรัก) คือ ความปรารถนาดี มีไมตรี ต้องการช่วยเหลือให้ทุกคนประสบประโยชน์และความสุข
2. กรุณา (ความสงสาร) คือ อยากช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ไข้ใจที่จะปลดปล่อยบำบัดความทุกข์อยาก เตือนร้อน ของคนและสัตว์ทั้งปวง
3. มุทิตา (ความเบิกบานพลอยยินดี) เมื่อเห็นผู้อื่นอยู่ดีมีสุขก็มีใจแจ่มชื่นเบิกบาน เมื่อเห็นเขาประสบความสำเร็จองงามยิ่งขึ้นไป ก็พลอยยินดีบันเทิงใจด้วย
4. อุเบกขา (ความมีใจเป็นกลาง) คือ มองตามความเป็นจริงเรียบสม่ำเสมอ มั่นคงเที่ยงตรงดุจตราขึง มองเห็นการที่บุคคลจะได้รับผลดีหรือชั่วสมควรแก่เหตุที่ตนประกอบพร้อมที่จะวินิจฉัยวางตน และปฏิบัติไปตามความเที่ยงธรรม

จะเห็นได้ว่า หลักการทางพระพุทธศาสนาเรื่องพรหมวิหาร4นี้ สะท้อนให้เห็นถึงการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยเฉพาะหลักธรรมข้อแรกในเรื่องความเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์¹⁰⁸ ไม่ว่าจะเป็นพุทธศาสนิกชนด้วยกันหรือผู้ที่นับถือศาสนาอื่น หลักธรรมข้อนี้สอนให้มนุษย์ละตัวเองมิใช่ห่วงตัวเอง การละตัวเองได้ทำให้คิดห่วงใยผู้อื่นจึงให้สิทธิเสรีภาพแก่ผู้อื่นโดยที่ผู้นั้นไม่ต้องใช้ความรุนแรงในการเรียกร้องช่วยลดความขัดแย้งการเอาัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน ช่วยสร้างความสามัคคีในสังคม ทำให้สังคมอยู่กันด้วยความสงบสุข

อีกทั้ง เมื่อบุคคลตั้งมั่นอยู่ในหลักพรหมวิหาร4เรื่องอุเบกขาแล้วตัวของผู้นั้นปฏิบัติก็พร้อมที่จะรักษาตนเองไว้ไม่ให้ล่วงอคติ คือ การออกนอกทางที่ควรจะไปหรือความประพฤตินอกทางแห่งธรรมที่แปลงง่าย ๆ ว่า ความลำเอียง4ประการ¹⁰⁹ เนื่องจาก ความลำเอียงเป็นสาเหตุสำคัญที่

¹⁰⁶ จริฎ โฆษณานันท์, "รัฐธรรมนูญ 2540:จากศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์สู่ธัมมิกสิทธิมนุษยชน", วารสารอัยการ 21(พฤศจิกายน 2541) : 28.

¹⁰⁷ พระราชวรมณีประยูทธ ปยุตโต , พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม,(มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย:2528), หน้า148-149 อ้างถึงใน นรี ภวาทานันท์, "การเมืองการปกครองในแนวพุทธศาสนา ศึกษาจากนักคิดและพระไตรปิฎก". (ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538), หน้า57-58.

¹⁰⁸ ปรีชา ช่างขวัญเย็น, ความคิดทางการเมืองในพระไตรปิฎก, หน้า122.

¹⁰⁹ พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยูร ปยุตโต), นิติศาสตร์แนวพุทธ รัฐศาสตร์แนวพุทธ เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ, หน้า 59.

ก่อให้เกิดความไม่ยุติธรรมในสังคม จนนำไปสู่ความแตกแยกขาดความสมัครสมานสามัคคีกันระหว่างประชาชนในสังคมในที่สุด ประกอบไปด้วย 1. ฉันทาคติ ถ้าเอียงเพราะความรัก ความพึงพอใจในตัวบุคคลทำให้เกิดปัญหาความไม่ชอบธรรม 2. โทษาคติ ถ้าเอียงที่เกิดจากความไม่ชอบไม่พึงพอใจในตัวบุคคลก่อให้เกิดการละเมิดสิทธิของบุคคลอื่นได้เช่นกัน 3. โมหาคติ ถ้าเอียงเพราะความเขลา 4. ภยาคติ ถ้าเอียงที่เกิดจากความขลาดกลัว

2.4.1.2 ความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นปกครองกับชนชั้นผู้อยู่ใต้การปกครอง

ลักษณะของสังคมไทยสมัยอดีต เมื่อมีจำนวนประชากรมากพอที่ทำให้สามารถจำแนกประเภทลำดับชั้น และสิทธิหน้าที่เฉพาะอย่างในทางสังคมได้ลักษณะของประชากรจะต้องแสดงให้เห็นถึง ระดับของการแบ่งชนชั้นทางสังคมมากพอที่จะทำให้เกิดชนชั้นทางสังคมอย่างน้อย 2 ประเภท คือ ชนชั้นปกครองและชนชั้นผู้อยู่ใต้การปกครอง

เมื่อชนชั้นปกครองมีจำนวนน้อยทำหน้าที่ทุกอย่างเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง ผูกขาดอำนาจ ส่วนชนชั้นผู้อยู่ใต้การปกครองประกอบด้วยคนจำนวนมากกว่า ถูกควบคุมโดยชนชั้นปกครอง ดังนั้น สิทธิเสรีภาพของผู้อยู่ใต้การปกครองจึงถูกกำหนดโดยชนชั้นปกครองโดยประโยชน์ที่ชนชั้นผู้อยู่ใต้การปกครองได้รับคือความมั่นคงปลอดภัยในการดำเนินชีวิต และการรุกรานจากภายนอกประเทศ

อย่างไรก็ตาม การปกครองโดยชนชั้นปกครองต้องได้รับการสนับสนุนจากชนชั้นผู้อยู่ใต้การปกครอง กล่าวคือ ชนชั้นปกครองต้องสร้างความเชื่อถือ ความศรัทธาในหมู่ผู้ใต้การปกครอง จะต้องทำให้ผู้อยู่ใต้การปกครองตระหนักถึงอำนาจที่มี ในทางตรงกันข้าม หากชนชั้นปกครอง ไม่สามารถสร้างความเชื่อมั่น ความศรัทธาและการยอมรับในความเป็นผู้ปกครองได้แล้ว ชนชั้นผู้อยู่ใต้การปกครองอาจถอดถอนชนชั้นปกครองจากความเป็นผู้ปกครองได้¹¹⁰

2.4.1.2.1 ระบบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์

ช่วงกลางพุทธศตวรรษที่ 25-ก่อนการเปลี่ยนแปลงเดือนมิถุนายน พุทธศักราช 2475 ประเทศไทยมีระบบการปกครองแบบ “รัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์” อุดมการณ์

¹¹⁰ พุทธิพงษ์วิริยะพันธุ์, “การหมุนเวียนของชนชั้นนำทางการเมืองกับความรุนแรงทางการเมือง”, วารสาร รวมคำแหง 9,1 (2526): 95.

ของสมบูรณาญาสิทธิราชย์ คือหลักการและการยอมรับว่าอำนาจสูงสุดอยู่ที่พระมหากษัตริย์และทรงเป็นสมมติเทพ เป็นผู้ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจทั้งปวงไม่ว่าจะเป็นทางด้านนิติบัญญัติ บริหาร ตุลาการซึ่งมีลักษณะคล้ายกับทฤษฎีเทวสิทธิ์(Divine Rights)ของยุโรปในสมัยกลาง ขณะเดียวกันอำนาจของพระมหากษัตริย์ก็ได้สมบูรณณ์อย่างเดี่ยว เพราะถูกจำกัดโดยจารีตประเพณีทางการปกครอง¹¹¹

การปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ได้เจริญรุ่งเรือง และเป็นรูปแบบการปกครองของประเทศไทยนับเป็นเวลาช้านาน ด้วยเหตุนี้เองความเคยชินกับการปกครองในระบบดังกล่าวจึงฝังแน่นอยู่ในอุปนิสัยของประชาชนชาวไทยตลอดระยะเวลาในประวัติศาสตร์ได้มีภาวะแวดล้อมภายนอกเป็นปัจจัยสนับสนุนการมีอำนาจเด็ดขาดของผู้ปกครอง ซึ่งหมายถึงองค์พระมหากษัตริย์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์นั่นเอง ผลในข้อนี้ย่อมนำไปสู่ความคิดที่ต้องการได้ผู้นำที่เข้มแข็งเพื่อช่วยในการปกครองบ้านเมืองเอาไว้ ทำให้แนวโน้มเกิดขึ้นในข้อที่ยอมรับอำนาจเด็ดขาดของผู้นำประเทศ ลักษณะดังกล่าวนี้มีอยู่ตลอดระยะเวลาที่ประเทศยังไม่ปลดปล่อยจากศึกสงครามและความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ แม้จะมีบางที่ที่มีการปกครองแบบบิดาปกครองบุตร หรือได้นำเอาหลักเกณฑ์ตามาใช้ในการปกครองบ้างก็ตาม¹¹²

จะเห็นได้ว่าระบบการปกครองดังกล่าวส่งผลให้สิทธิเสรีภาพของประชาชนจึงมีอยู่อย่างจำกัดทั้งนี้เนื่องจากข้อจำกัดของระบบการเมืองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ซึ่งเป็นระบบปิด หรือทำให้สังคมเป็นสังคมแนวตั้งที่ผู้คนมีอำนาจไม่เท่าเทียมลดหลั่นเป็นขั้นๆ¹¹³ อีกทั้งความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนและผู้ปกครองแผ่นดิน จึงเป็นไปในรูปแบบที่ประชาชนต้องยอมรับอำนาจหน้าที่ของผู้ปกครองแผ่นดินแต่อย่างเดียว โดยมิได้มีโอกาสเสนอความคิดแย้งหรือเสนอความคิดเห็นเป็นอย่างอื่นนับเป็นการสังคมนิยมที่ถือว่าอำนาจปกครองนั้นเป็นของผู้ปกครองหรือ “หลวงท่าน”แต่ฝ่ายเดียว ประชาชนเป็นเพียงข้าแผ่นดินที่ไม่มีส่วนร่วมในการปกครองเป็นแต่เพียงผู้รับการปกครองที่ผู้ปกครองจะบัญชาตามเท่านั้น การกำหนดสิทธิเสรีภาพจึงเป็นเรื่องที่

¹¹¹ นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, “การแสวงหา”ระบบเศรษฐกิจใหม่” ในช่วงทศวรรษภายหลังการเปลี่ยนแปลง เดือนมิถุนายน พ.ศ.2475”, จดหมายเหตุสังคมศาสตร์ 11, 4 (พฤษภาคม-กรกฎาคม 2532):78.

¹¹² เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์, การปฏิวัติ2475กับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมืองการปกครองไทย, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528), หน้า165-166.

¹¹³ จรัญ โฆษณานันท์, สิทธิมนุษยชน ไร้พรมแดน : ปรัชญากฎหมายและความเป็นจริงทางสังคม, หน้า13.

ผู้ปกครองประเทศในขณะนั้นจะเป็นผู้หยิบยื่นให้¹¹⁴

2.4.1.2.2 ลัทธิเทวราชา-ธรรมราชา

แนวคิดเกี่ยวกับลัทธิเทวราชาซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาพราหมณ์ปรากฏในประเทศไทยนับตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี สารสำคัญของแนวความคิดนี้ กษัตริย์เปรียบเทียบกับเทพ เรียกได้ว่าเป็นองค์สมมติเทวราชจึงต้องมีระเบียบประเพณี และพิธีการต่างๆ โดยมีพราหมณ์เป็นผู้ประกอบพิธีถวาย* คำสั่งของพระมหากษัตริย์จึงเรียกว่า “โองการ” มีความศักดิ์สิทธิ์ เช่นกฎหมายเพราะถือเป็นคำสั่งของเทพมีภาษาที่ใช้เฉพาะองค์พระมหากษัตริย์ เรียกว่า ราชาศัพท์¹¹⁵

แนวคิดดังกล่าวยังคงมีอยู่เรื่อยมาจนกระทั่งเมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกได้ปราบดาภิเษกขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์แรกแห่งราชวงศ์จักรีในปี พุทธศักราช 2325 พระองค์ทรงย้ายเมืองหลวงจากธนบุรีมายังกรุงเทพมหานคร สำหรับรูปแบบในการบริหารบ้านเมืองนั้นได้แบบอย่างมาจากอยุธยา แนวความคิดธรรมราชาได้ถูกนำมาเน้นเป็นหลักในการปกครองประเทศมากกว่าแนวความคิดอื่นๆ เช่นแนวคิดเทวราชา แนวความคิดเกี่ยวกับธรรมราชานี้ถือคติที่ผู้ปกครองต้องทรงไว้ ซึ่งความรู้ในธรรมะของพระพุทธศาสนาและ

¹¹⁴ นรนิติ เศรษฐบุตร, การมีส่วนร่วมทางการเมือง ใน เอกสารการสอนชุดวิชา สถาบันและกระบวนการทางการเมืองไทยหน่วย8-15, พิมพ์ครั้งที่3(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2528), หน้า904.

* ดังปรากฏในพิธีบรมราชาภิเษกซึ่งพราหมณ์สาธยายร่ายมนต์อัญเชิญพระศิวะผู้เป็นเจ้าของเมืองมาสิงสถิตในองค์พระมหากษัตริย์แล้วใช้คำพูดกับพระองค์ดุจแก่พระศิวะผู้เป็นเจ้าของ การถวายพระสังวาลย์ธูราอันพราหมณ์ถือเป็นเครื่องหมายของพระศิวะและพระวิษณุกิติ การถวายพระแสงราชาวุธของพระศิวะและพระวิษณุกิติ และการถวายพระบรมนามาภิไธยซึ่งมีคำว่า “ ทิพยอวตาร ” (ทิพยอวตาร หมายถึง การอวตารของพระเป็นเจ้าของบรมบรรพต) ก็ล้วนเป็นสัญลักษณ์แสดงถึงองค์พระมหากษัตริย์ได้กลายเป็นพระเจ้าแล้ว (อคินรพีพัฒน์, มรว. สังคมไทยในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์(พ.ศ.2325-2416), พิมพ์ครั้งที่1(กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2518), หน้า83-84.)

¹¹⁵ จุฑา สุภาพและรุ่งพงษ์ ชัยนาม, “สถาบันกษัตริย์” ใน เอกสารประกอบคำบรรยายชุดวิชา สถาบันและกระบวนการทางการเมืองไทย หน่วย8-15, พิมพ์ครั้งที่3(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2528), หน้า509.

ประเพณีธรรม สำหรับผู้ปกครองเพื่อสร้างบารมีให้กับตัวผู้ปกครองเอง¹¹⁶

ธรรมราชาจึงเป็นหลักธรรมที่สำคัญที่สุด สืบเนื่องมาจากพระธรรมศาสตร์ซึ่งประเทศไทยได้รับอิทธิพลแนวคิดมาจากมอญ โดยรูปศัพท์แปลว่า พระเจ้าแผ่นดินผู้ทรงธรรมและทรงปกครองโดยธรรมมีจุดหมายเพื่อให้คนในรัฐยึดถือธรรมเป็นหลักในการดำเนินชีวิต และเป็นจุดหมายของชีวิตแต่ด้วยเหตุที่มีส่วน “การปกครองโดยธรรม”¹¹⁷ อยู่ด้วย คำว่าธรรมราชาจึงอาจจะหมายถึง การใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการปกครองนอกเหนือจากการมีหลักธรรมของคนทั่วไป ซึ่งเป็นเครื่องควบคุมตรวจสอบการใช้พระราชอำนาจมิให้ผิดทำนองคลองธรรมอันจะก่อให้เกิดความเดือดร้อนเสียหายแก่ประชาชนผู้อยู่ใต้การปกครอง หลักธรรมสำหรับผู้ปกครองที่สำคัญได้แก่

ก. หลักทศพิธราชธรรม คือ ธรรมของผู้ปกครอง 10 ประการ ที่ควบคุมความประพฤติของพระมหากษัตริย์โดยตรง ผู้ที่จะเป็นพระมหากษัตริย์ให้ผู้นายอมรับนับถือก็ต้องประพฤติทศพิธราชธรรมจึงมีอำนาจความชอบธรรมและบุญบารมี ที่จะดำรงสถานภาพได้โดยควรยึดถือปฏิบัติ ประกอบด้วย¹¹⁸

- ทาน คือ การให้ปันช่วยประชา บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อยู่ภายใต้การปกครองด้วยการอุทิศตนแก่งานเพื่อความกินดีอยู่ดี ความมั่นคงปลอดภัย และความก้าวหน้าของผู้อยู่ใต้การปกครอง

- ศีล คือ การรักษาความสุจริต เป็นตัวอย่างของความดีงาม ทั้งด้านความประพฤติและการปฏิบัติ และเป็นทีเคารพนับถือแก่ผู้อยู่ใต้การปกครอง

- บริจาคะ คือ การปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเสียสละเพื่อประโยชน์สุข ของประชาชน และความสงบเรียบร้อยของประชาชน

¹¹⁶ สมบูรณ์ สุขสำราญ, “พุทธศาสนากับการเมืองไทย”, ใน เอกสารการสอนชุดวิชา ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย หน่วย1-7, พิมพ์ครั้งที่1(กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2533), หน้า157.

¹¹⁷ ปรีชา ช่างขวัญยืน, ธรรมรัฐ-ธรรมราชา, พิมพ์ครั้งที่1(กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542) , หน้า200.

¹¹⁸ สมบูรณ์ สุขสำราญ, เสรี พงศ์พิศและอารง สุทธาศาสน์, “ศาสนากับการเมืองไทย”, ใน เอกสารการสอนชุดวิชา พื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมทางการเมืองไทย หน่วย1-7, พิมพ์ครั้งที่3 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2531), หน้า381.

- อาชวาระ คือ การปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อตรงมีความซื่อสัตย์ไม่ฉ้อราษฎร์บังหลวง
 - ตบะ คือ ความมั่นคงในด้านจิตใจไม่หลงไหลมัวเมาในกิเลสตัณหา ไม่มกหมุ่นในสิ่งที่ย้ายวน มุ่งมั่นทำความเพียรเพื่อกระทำกิจให้สมบูรณ์
 - มัททวะ คือ การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีงามอ่อนโยนเข้ากับบุคคลอื่นผู้อยู่ใต้การปกครองได้โดยยังสามารถคงความน่ายำเกรงไว้ได้
 - อัถโกธะ คือ การไม่มีจิตใจครอบงำครอบคลุมด้วยอารมณ์โกรธ ขุนมัวกระทำกิจการด้วยจิตสุษุมราบเรียบ และ ด้วยวิจรรณญาณ
 - อวิหิงสา คือ การไม่หลงระเห็จในอำนาจไม่บีบบังคับ กดขี่ มีความกรุณา ไม่หาเหตุเบียดเบียน ลงโทษอาชญาแก่ประชาราษฎร์ ด้วยอาศัยความอาฆาตเกลียดชัง
 - ชันติ คือ ความอดทนต่อสรรพสิ่งที่จะเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติหน้าที่ ที่ถูกต้องและความเพียรที่จะปฏิบัติธรรมดี ไม่ย่อท้อต่อความยากลำบากทั้งด้านกายภาพและอารมณ์
 - อวิโรธะ คือ การไม่ประพฤติผิดจากประศาสนธรรมอันถือประโยชน์สุขอันดีงามของรัฐและราษฎรเป็นที่ตั้งไม่เอนเอียงด้วยโลภะ โมหะ โทสะ ปกครองด้วยหลักนิติธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีแห่งการปกครองอันดีงาม
- แม้เนื้อหาของทศพิธราชธรรม จะมีลักษณะเป็นจริยธรรมของผู้ปกครองแต่ละคนแต่หลักธรรมดังกล่าว ก็ล้วนเป็นสิ่งที่ควบคุมการใช้อำนาจของผู้ปกครองนอกจากหลักทศพิธราชธรรมแล้วยังมีหลักธรรมอื่นสำหรับผู้ปกครองควรยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติอีก ดังนี้

ข.จักรวรรดิวัตร 12 คือ ธรรมของผู้ปกครองที่มีหน้าที่ต้องปฏิบัติ ได้แก่¹¹⁹

- (1)สงเคราะห์ชนภายในและพลกายกองทหาร(2)สงเคราะห์กษัตริย์เมืองขึ้นทั้งหลาย (3) สงเคราะห์เหล่าเชื้อพระวงศ์ ผู้ตามเสด็จเป็นราชบริพาร (4) คุ่มครองพราหมณ์และคฤบดีทั้งหลาย
- (5) คุ่มครองชาวราษฎรพื้นเมืองทั้งหลาย (6) คุ่มครองเหล่าสมณพราหมณ์ (7)คุ่มครองเนื่อนกที่เอาไว้สืบพันธุ์ (8) ห้ามปรามมิให้มีการประพฤติการอันผิดธรรม (9) ทำนุบำรุงผู้ขัดสนไร้ทรัพย์

¹¹⁹ พระราช รมณี (ประยูทธ ปยุตตโต) ,พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : 2528) หน้า300-301 อ้างถึงใน นรี ภวกันตานันท์, “ การเมืองการปกครองในแนวพุทธศาสนา ศึกษาจาก นักคิดและพระไตรปิฎก”, หน้า70-71.

(10) เข้าไปหาและสอบถามปัญหาเกี่ยวกับสมณพราหมณ์ (11) เว้นความกำหนดในกามโดยอาการที่ไม่เป็นธรรม (12) เว้น โลกกล้าไม่เลือกไม่ควร

ค.ราชสังคหวัตถุ 4 คือ ธรรม4ประการที่ผู้ปกครองควรพึงปฏิบัติ ได้แก่¹²⁰

(1) สัสเมธ ได้แก่ความสามารถในนโยบายที่จะบำรุงพืชพันธุ์ธัญญาหารให้อุดมสมบูรณ์ (2) บุริสเมธะ ความสามารถในการบำรุงและส่งเสริมคนดีมีความสามารถในราชการ (3) สัมมาปาสะ ส่งเสริมอาชีพที่สุจริตแก่ประชาชน (4) วาชเปยะ รู้จักพูดจาปราศรัยให้ไพเราะ มีเหตุผลและเป็นประโยชน์

จะเห็นได้ว่า หลักธรรมสำหรับผู้ปกครองดังกล่าวไม่ว่าจะเป็นทศพิธราชธรรมจักรวรรดิวัตร ราชสังคหวัตถุ4 ล้วนแต่สะท้อนให้เห็นถึงแนวความคิดเรื่องการรับรองสิทธิเสรีภาพได้เป็นอย่างดีโดยเฉพาะประชาชนผู้อยู่ใต้การปกครองกล่าวคือถึงแม้พระมหากษัตริย์ทรงมีอำนาจสูงสุดเด็ดขาด(Absolute Monarchy) โดยปราศจากการทัดทานต่อรองจากประชาชนหรือกลุ่มอิทธิพลในสังคมแต่พระองค์ยังคงอยู่ภายใต้ข้อจำกัดของหลักธรรมดังกล่าวเพื่อป้องกัน การใช้ อำนาจตามอำเภอใจของผู้ปกครองอันจะนำมาสู่การลิดรอนสิทธิเสรีภาพของประชาชน ถึงแม้จะมีได้มีสภาพบังคับให้พระองค์ต้องปฏิบัติตาม แต่ก็ถือเป็นหน้าที่ที่ถือตามกันมาว่าต้องปฏิบัติตามหลักธรรมดังกล่าว มิฉะนั้นแล้วก็จะมิมีผู้ที่ทักท้วงว่าเป็นต้นเหตุให้เกิดวิกฤติซ้ำซากหนักแวงฝนฟ้าไม่ตกต้องตามฤดู หรืออาจเกิดจลาจลลี้ภัยจนถึงกับมีผู้ยกเป็นเหตุชิงราชสมบัติ ล้มล้างราชบัลลังก์ได้ การอ้างว่าเพราะกษัตริย์องค์เดิมไม่อยู่ในธรรมจึงต้องล้มล้างราชบัลลังก์เป็นการอ้างความชอบธรรมเพื่อเข้าสู่อำนาจให้ดูน่าเชื่อถือ และสมเหตุสมผลได้รับศรัทธาจากประชาชน ทำนองเดียวกับที่สมัยหลังๆมักอ้างว่า “ด้วยเหตุผลปรากฏเป็นที่แน่ชัดว่าความมั่นคงของชาติถูกคุกคาม” เพราะฉะนั้นจึงเข้ายึดอำนาจรัฐ¹²¹ แต่ในทำนองตรงกันข้าม ถ้าหากพระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งความยุติธรรมและปกครองบ้านเมืองให้ประชาชนมีความร่มเย็นเป็นสุขได้ ผู้คนก็นึกถึงพระมหากษัตริย์คุณ สร้างบุญสร้างกุศลถวายให้เพื่อจะได้ทรงมีพระชนม์ชีพยาวนาน¹²²

¹²⁰ ปรีชา ช่างขวัญยืน, *ความคิดทางการเมืองในพระไตรปิฎก*, หน้า83.

¹²¹ วิษณุ เครืองาม, “สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ”, ใน *สู่สิทธิมนุษยชน! สิทธิหรือหน้าที่ในประเทศไทยปัจจุบัน*, วิมลศิริ ชำนาญเวชและวิฑิต มันทาภรณ์ ,บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535), หน้า30.

¹²² ศรีศักร วัลลิโภดม, *กฎหมายตราสามดวงกับความเชื่อของไทย*, พิมพ์ครั้งแรก (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, มีนาคม 2545), หน้า34.

ข้อสังเกตแนวคิดรูปแบบการบริหารบ้านเมืองแต่ดั้งเดิมเป็นแนวคิดธรรมราชา และแนวคิดเทวราชาทั้งสองแนวความคิดนี้มีความเหมือนกันคือ พระมหากษัตริย์เป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในราชอาณาจักรเป็นเจ้าของชีวิตที่กำหนดทุกสิ่งทุกอย่างเป็นลัทธิที่อ้างว่าพระมหากษัตริย์มีความชอบธรรมที่จะปกครองประเทศเพราะได้รับอำนาจมาจากพระเจ้า (Devine Right of King) แต่แตกต่างกันในรายละเอียดปลีกย่อย คือ ธรรมราชาเน้นบทบาทของพระมหากษัตริย์ทางด้านศาสนาพุทธมากกว่าขณะที่เทวสิทธิ์หรือเทวราชาจะเน้นบทบาทของกษัตริย์ในด้านอำนาจราชศักดิ์ และมีอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์มาก¹²³ อย่างไรก็ตาม แนวคิดธรรมราชาแม้จะเป็นสิ่งที่เกิดในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (แม้กษัตริย์ที่มีฐานะเป็นเทวราชา (สมมติเทพ) ก็ต้องเป็นธรรมราชาด้วยในขณะเดียวกัน)แต่ก็เป็นแนวคิดที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ในทุกระบอบการปกครอง เพราะเจตนารมณ์ในการปกครองไม่ว่าจะเป็นระบบใด ล้วนแต่ต้องการผู้มีธรรมในการปกครองทั้งสิ้น ซึ่งเป็นเจตนารมณ์เดียวกันกับสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่มีธรรมราชาเป็นผู้ปกครอง¹²⁴ ดังนั้นจึงทำให้พระราชสถานะของพระมหากษัตริย์ไทยเป็นอย่างที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสรุปไว้ว่า

“อนึ่ง พระบรมราชานุญาตของพระเจ้าแผ่นดินกรุงสยามนี้ ไม่ได้มีปรากฏในกฎหมายอันหนึ่งอันใดด้วยเหตุที่ถือว่าเป็นที่สิ้นพันไม่มีข้อใดสิ่งอันใดหรือผู้ใดจะเป็นผู้บังคับขัดขวางได้ แต่เมื่อว่าตามความที่เป็นจริงแล้ว พระเจ้าแผ่นดินทรงประพฤติการอันใดก็ต้องเป็นไปตามทางที่สมควรและที่เป็นยุติธรรม”¹²⁵

2.4.1.2.3 ระบบอุปถัมภ์ค้ำชู

สภาพสังคมไทยจะเห็นได้ว่าเป็นสังคมที่มีโครงสร้างที่เน้นความแตกต่างระหว่างฐานะสูงต่ำในสังคม เป็นระบบที่ประชาชนมีความสัมพันธ์กันในแนวดิ่งที่ปราศจากความเท่าเทียมกัน ในการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ในทางการเมือง เศรษฐกิจ

¹²³ ประสิทธิ์ รุ่งเรืองรัตนกุล, ผลกระทบแนวคิดตะวันตกที่มีต่อแนวคิดทางการเมืองไทย ช่วง พ.ศ.2369-2454, พิมพ์ครั้งแรก(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พาสโก, 2522) ,หน้า15.

¹²⁴ ปรีชา ช่างขวัญยืน, ธรรมรัฐ-ธรรมราชา, หน้า208.

¹²⁵ พระราชดำรัสทรงแถลงพระบรมราชาธิบายแก้ไขการปกครองแผ่นดิน ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในหนังสืออ่านประกอบคำบรรยายวิชาพื้นฐานอารยธรรมไทย อ้างถึงใน บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, กฎหมายมหาชนเล่ม2 การแบ่งแยกกฎหมายมหาชน-เอกชน และพัฒนาการกฎหมายมหาชนในประเทศไทย, พิมพ์ครั้งที่2(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, ธันวาคม พ.ศ.2538), หน้า154.

และสังคมก็ตาม อีกทั้ง ความสัมพันธ์ระหว่างผู้อุปถัมภ์ที่มีฐานะตำแหน่งสูงกว่า และผู้ถูกอุปถัมภ์ที่มีฐานะต่ำกว่าซึ่งนับว่ามีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการจัดระเบียบทางสังคม¹²⁶

ดังจะเห็นได้จาก ความสัมพันธ์ของคนในสังคมไทยภายใต้ระบบเจ้าขุนมูลนายกับฐานันดรไพร่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลสองฝ่าย ฝ่ายแรกคือ เจ้าขุนมูลนายซึ่งมีฐานะเหนือกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง คือ ข้าทาสบริวาร(ไพร่ ทาส) พวกไพร่กับทาสถูกจัดให้ขึ้นกับเจ้านาย โดยการสักเลก พวกไพร่จะเป็นผู้หาของกำนัลมาให้เจ้านาย ถือได้ว่าพวกไพร่เป็นแหล่งที่มาของรายได้ของเจ้านาย ถ้าเจ้านายไม่บีบบังคับไพร่ของตนแต่ปล่อยให้ไพร่เลี้ยงชีพได้ตามสบายแล้ว พวกไพร่จะให้ของกำนัลแก่นายมากมายนับไม่ถ้วน¹²⁷ ในขณะที่เดียวกันผู้เป็นเจ้านายจะเป็นผู้คอยให้ความคุ้มครองช่วยเหลือและเป็นผู้ระงับกรณีพิพาทที่เกิดขึ้นในระหว่างพวกไพร่ด้วยกันเอง ซึ่งมีลักษณะของระบบการพึ่งพาอาศัยระหว่างบุคคลที่มีฐานะแตกต่างกันอันเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์โดยความสัมพันธ์ดังกล่าวมีผู้ให้คำจำกัดความว่า เป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลสองบุคคลที่ไม่ใช่ญาติ แต่อยู่ในฐานะที่ผู้หนึ่งเป็นผู้อยู่เหนือกว่าอีกผู้หนึ่ง คำอธิบายที่อาจดีที่สุดก็คือ “ความเป็นมิตรโดยที่ฝ่ายหนึ่งมีฐานะที่ต่ำกว่า” ความเป็นมิตรในที่นี้จึงหมายถึง “การอาศัยความเป็นมิตรเป็นเครื่องมือเพื่อวัตถุประสงค์บางอย่าง” เป็นความสัมพันธ์ส่วนตัวที่มีการแสวงหาทรัพยากรเป็นสำคัญทรัพยากรนี้อาจเป็นทรัพยากรธรรมชาติหรือทรัพยากรในสังคมก็ได้ ไพร่ต้องการนายให้ความคุ้มครองตนให้พ้นเงื้อมมือของข้าราชการที่เป็นขุนนางอื่นๆ เนื่องจากในขณะนั้น บ้านเมืองไม่มีกองตำรวจ อำนาจการจับกุมจึงตกอยู่แก่ข้าราชการทั้งหมดที่เป็นขุนนางไพร่ที่ไม่มีนายอาจถูกจับ เพราะเป็นการละเมิดกฎหมายในข้อที่ได้จดทะเบียนขึ้นอยู่กับนายผู้ใดเลย นอกจากนี้ นายทำหน้าที่เป็นเพียงผู้เชื่อมโยงระหว่างไพร่และหลวงเท่านั้น เพราะการที่ไพร่จะเข้าถึงศาลยุติธรรมได้จะต้องผ่านนายและการร้องทุกข์ของไพร่ต่อหลวงจะกระทำได้ก็โดยผ่านทางนายเท่านั้น ถ้าไม่มีนาย ไพร่ก็ไม่สามารถอยู่ได้¹²⁸

สถาบันนวัตยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹²⁶ ไปรตดูรายละเอียดใน อมรวิ พงศาพิชญ์และปรีชา คุวินทร์พันธุ์, ระบบอุปถัมภ์, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543), หน้า1-4.

¹²⁷ Pallegoix ,Jean Baptiste Description du Royale Thai au Siam ,2 Vois.Paris: La Mission de Siam 1854 p 298 อ้างถึงใน อคิน รพีพัฒน์ และจรรยา เศรษฐบุตร(เรียบเรียง), “ระบบอุปถัมภ์และโครงสร้างชนชั้นสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น”ใน ระบบอุปถัมภ์, หน้า157.

¹²⁸ อคิน รพีพัฒน์,มรว. สังคมไทยสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ (พ.ศ.2325-2416), หน้า175-177.

2.4.1.2.4 ระบบศักดินา

ศักดินา* คือ การถือเอาศักด์์(ที่ดิน)เป็นเกณฑ์ในการกำหนดสิทธิหน้าที่ระหว่างบุคคลในสังคม ลักษณะการถือครองที่ดินย่อมเป็นไปตามสถานะความรับผิดชอบของบุคคลในสังคม โดยในขณะนั้นระบบกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลยังไม่เกิดขึ้น

ระบบศักดินา** ก่อให้เกิดชนชั้นปกครองและชนชั้นผู้อยู่ใต้การปกครอง ปกครอง กล่าวคือ ชนชั้นปกครองที่มีศักดินา ได้แก่ พระมหากษัตริย์ เจ้าขุนมูลนาย ซึ่งเป็นข้าราชการ ประมาณ 20เปอร์เซ็นต์ ที่มีความแตกต่างทั่วไปทั้งฐานะ และชาติกำเนิด ส่วนชนชั้นผู้ถูกปกครองได้แก่ ไพร่และทาสซึ่งมีประมาณ80เปอร์เซ็นต์ อีกทั้งยังแสดงให้เห็นว่า ผู้ถือศักดินาจำนวนนั้นจะมีไพร่ได้บังคับบัญชาเท่าใดโดยพระมหากษัตริย์ทรงมีศักดินานับไม่ถ้วน และพระองค์ทรงแจกจ่ายผู้คนที่อยู่ใต้การปกครองแตกต่างกันตามตำแหน่งที่กำหนดไว้ในระบบศักดินาประเภท

* มีการถกเถียงกันอย่างมากกว่ามีการให้บุคคลถือที่นาจริงตามจำนวนที่กำหนดในกฎหมายหรือเป็นแต่เพียงการสมมติในกฎหมายเพื่อกำหนดศักดิ์หรือฐานะของบุคคลเท่านั้น แต่ในสมัยต่อมา เป็นที่ยอมรับกันว่าไม่ได้มีการถือที่นากันจริง หากแต่เป็นเพียงระบบการกำหนดศักดิ์และฐานะของบุคคลเท่านั้นว่าบุคคลนั้นมีมูลค่าเท่าไรในสังคมในกฎหมายนั้น การที่ผู้เสียหายเรียกร้องให้ผู้ละเมิดชดใช้ค่าสินไหมทดแทนจะคำนวณตามศักดินาของผู้เสียหายและของผู้กระทำผิด ศักดินาจึงมีบทบาทอย่างสำคัญในกฎหมาย การสังคมและการปกครองประเทศมาเป็นเวลายาวนานหลายศตวรรษ (ชาญชัย แสวงศักดิ์, อิทธิพลของฝรั่งเศสในการปฏิรูปกฎหมายไทย, พิมพ์ครั้งที่1(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, ตุลาคม 2539), หน้า8.)

** ระบบศักดินาไทยก็ต่างจากระบบศักดินาฝรั่งเศสหลายประการ อาทิของฝรั่งเศสถือเอาที่ดินเป็นเครื่องกำหนดความสัมพันธ์ของบุคคลในสังคมจริงๆแต่ของไทยใช้"ศักดิ์"มากกว่าที่ดิน(นา) ระบบของฝรั่งเศสเฉพาะ"เจ้าศักดินา" จึงมีที่ดินและทาสติดที่ดินไม่มีสิทธิมีที่ดินเลย แต่ในระบบศักดินาไทยแม้ทาส หรือผู้ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่ใช่ไพร่ เช่น นายโรงละครที่ไม่ได้รับราชการก็มีศักดินาถึง30-40ไร่ ยิ่งกว่านั้นระบบศักดินาฝรั่งเศสเป็นระบบสืบทอด "ศักดิ์" และ "นา" ตลอดไป แต่ระบบศักดินาไทยเป็นระบบ "สังคมที่มีความเคลื่อนไหว" คือถึงแม้ว่าสังคมในสมัยนั้นจะมีชนชั้นสูงและชนชั้นต่ำซึ่งมีฐานะตลอดจนสิทธิและหน้าที่แตกต่างกันก็ดี ชนชั้นเหล่านั้นก็เป็นชนชั้นที่ไม่มีเสถียรภาพ หรือความถาวรแต่อย่างใด (บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, คำอธิบายกฎหมายมหาชน เล่ม2 การแบ่งแยกกฎหมายมหาชน-เอกชน และพัฒนาการกฎหมายมหาชนในประเทศไทย, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, ธันวาคม 2538), หน้า159.)

ของคนที่มีศักดิ์นาเกิน 400 ไร่ ถือว่าเป็น “นาย” ซึ่งรวมเอาเจ้านายและพวกขุนนาง ส่วนพวกที่มีศักดิ์ นาดำกว่า 400 ไร่ถือเป็นพวกไพร่ซึ่งต้องลงทေးเบียดอยู่ในสังกัดของนาย¹²⁹ และเมื่อพิจารณา ความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นตามระบบศักดินา เห็นได้ว่าระบบดังกล่าวได้ก่อให้เกิดความแตกต่าง ระหว่างชนชั้นอย่างแท้จริง กล่าวคือ ชนชั้นปกครองมักจะอาศัยอำนาจแสวงหาผลประโยชน์ด้วย วิธีการขูดรีดประชาชนผู้อยู่ใต้การปกครอง อีกนัยหนึ่ง ทำให้เกิดชนชั้นผู้ได้เปรียบและชนชั้นผู้ เสียเปรียบในสังคมถึงแม้ว่าสถานการณ์ของบุคคลตามระบบศักดินาจะสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตาม ความสามารถหรือความประพฤติดีหรือไม่ดีของบุคคลนั้นๆ ซึ่งจะส่งผลให้มีการเพิ่มขึ้นหรือลดลง ของศักดินาได้ก็ตาม* แต่ในทางปฏิบัติเป็นไปได้ยาก กฎหมายอาจกำหนดหลักเกณฑ์ไว้แต่เจ้าขุน มุณนายเป็นผู้ควบคุมไพร่การปกป้องผลประโยชน์ของมูลนาย จึงเป็นเรื่องการปกป้องผลประโยชน์ ของตนเอง ดังนั้น ในระดับชนชั้นปกครองก็อาจสามารถเลื่อนฐานะขึ้นลงได้เช่นเดิม ส่วนไพร่และ ทาสนั้นไพร่อาจกลายเป็นทาสและทาสก็อาจกลายเป็นไพร่ได้ โดยทางปฏิบัติแล้วย่อมทำได้ง่าย กว่า การเลื่อนฐานะข้ามระหว่างชนชั้น¹³⁰

อิทธิพลของระบบศักดินาที่สำคัญ คือ อุดหนุนเทิดทูนความเชื่อเรื่องเจ้าชีวิตหรือ ความยึดถือในชาติกำเนิดของขุนนางผู้ใหญ่เหนือสามัญชนทั่วไป มีผลอย่างมากต่อการเหนี่ยวรั้ง ไม่ให้เกิดการเติบโตของความคิดความสำนึก ในด้านคุณค่าที่เสมอภาคกันของปัจเจกบุคคลหรือ สิทธิเสรีภาพขั้นมูลฐานของมนุษย์ที่ไม่ขึ้นกับบุคคลใดบุคคลหนึ่งการถูกล้อหลอมมานับเป็นร้อยละ ๗๐ ในระบบศักดินา ทำให้โดยพื้นฐานแล้วคนไทยมีแนวโน้มของการอ่อนน้อมต่อผู้ปกครองมากกว่า ที่จะตั้งคำถามเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพทางแพ่งหรือทางการเมืองของตนอย่างจริงจัง¹³¹

¹²⁹ อคิน รพีพัฒน์, มรว. ระบบอุปถัมภ์กับสังคมไทย. ในการประชุมวิชาการครั้งที่ 5 ประชาธิปไตยกับการบรรเทาความยากจน (Democracy And Poverty Alleviation). หน้า 7. 15-17 พฤศจิกายน 2546 ณ ศูนย์ประชุมสหประชาชาติ ถนนราชดำเนินนอก

* ไพร่คนใดหากเป็นผู้ที่มีความสามารถในการงานและมีสติปัญญาแล้ว ก็จะได้ เพิ่มศักดิ์นาขึ้นไป จนกลายเป็นชนชั้นผู้ดีไปในที่สุด ส่วนผู้ที่ดีอยู่แล้วอาจถูกลดศักดิ์นาลงเป็นไพร่ได้ถ้าประพฤติ ผิด

¹³⁰ ณรงค์ พ่วงพิศ, ประวัติศาสตร์การปกครอง(และการเมือง)ไทย, (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, (ม.ป.ป.), หน้า 6.

¹³¹ จรัญ โฆษณานันท์, กฎหมายกับสิทธิเสรีภาพในสังคมไทยเส้นขนาน จาก 2475-ปัจจุบัน, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร: กลุ่มประสานงานศาสนาเพื่อสังคม (กศส), 2528), หน้า 57.

จะเห็นได้ว่า ระบบศักดินานั้นเป็นภาพสะท้อนที่แสดงให้เห็นถึงสิทธิเสรีภาพของประชาชนในขณะนั้นได้เป็นอย่างดี กล่าวคือ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคมถูกกำหนดโดยการใช้ศักดินาเป็นเกณฑ์ในการวัด สถานะ ยศถาบรรดาศักดิ์สูงต่ำของชนชั้นในสังคม ฐานะของชนชั้นปกครอง ที่เรียกว่าเจ้าของที่ดินมักมีความเป็นอยู่อย่างสุขสบายมีสิทธิและเสรีภาพอย่างเต็มที่ในการเก็บเกี่ยวผลประโยชน์จากที่ดินซึ่งอาจอยู่ในรูปเงินหรือสิ่งของ ที่เป็นส่วนหนึ่งของผลผลิต ในขณะที่เดียวกัน ชนชั้นผู้อยู่ใต้ปกครองที่เรียกว่าข้าที่ดินนั้นถูกจัดแบ่งให้เป็นผู้มีฐานะเป็นเพียงแรงงานต่ำต้อย ผู้อยู่ใต้การปกครองไม่มีสิทธิในการปกครองเลย และถ้ารวมกลุ่มกันเรียกร้องถูกหาว่าเป็นกบฏและโดนปราบปรามอย่างทารุณ¹³² สิทธิเสรีภาพของคนเหล่านี้จึงมีอยู่อย่างจำกัด

2.4.2 สภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพ ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พุทธศักราช 2475 (ค.ศ. 1932)

หากพิจารณาถึงสภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพของชาวไทย นับแต่สถาปนากรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานีจนถึงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พุทธศักราช 2475 จะเห็นได้ว่า ช่วงเวลาดังกล่าว การรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนมีอยู่อย่างจำกัดประชาชนไม่มีส่วนร่วมในการปกครองบ้านเมือง เนื่องด้วยลักษณะของระบบการปกครอง สถาปเศรษฐกิจ และสังคม ที่เป็นอยู่ในขณะนั้นไม่เอื้ออำนวยต่อการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน อีกทั้ง อำนาจในการบริหารปกครองประเทศส่วนใหญ่มักตกอยู่กับกลุ่มเจ้านายและขุนนางเฉพาะกลุ่ม จนกระทั่งการแพร่ขยายวัฒนธรรมแนวความคิดทางการเมืองของประเทศตะวันตก ที่เน้นย้ำถึงสิทธิเสรีภาพของปัจเจกชนและการมีส่วนร่วมทางการเมืองเข้ามาสู่ประเทศไทย ทำให้ชาวไทยบางกลุ่มเริ่มตระหนักถึงสิทธิเสรีภาพของตนมากขึ้น ประกอบกับสภาวะทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมที่เป็นอยู่ในขณะนั้นนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พุทธศักราช 2475 สิทธิเสรีภาพของชาวไทยจึงได้รับการคุ้มครองมากขึ้นกว่าแต่ก่อน

¹³² เฉลิมเกียรติ ฝืนวอล, 'ไท-ทาส การศึกษาปัญหาความหมายของเสรีภาพ สำหรับคนสมัยใหม่', (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2544), หน้า 43.

2.4.2.1 ยุคอาณาจักรสุโขทัย (พุทธศักราช 2325-2416)

สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

สภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพของชาวไทย นับตั้งแต่มีการสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานีโดยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก(รัชกาลที่1)ในปีพุทธศักราช2325 จากการศึกษาค้นคว้าในช่วงระยะเวลาดังกล่าว มีการรวบรวมและชำระกฎหมายเก่าที่มีมาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาให้เป็นกฎหมายตราสามดวง* ที่ประทับด้วย 3ดวงตรา คือ ตราราชสีห์ คชสีห์ และบัวแก้ว โดยใช้เรื่อยมาจนกระทั่งสมัยรัชกาลที่5นับเนื่องเป็นกฎหมายแบบจารีต (customary law) อย่างหนึ่ง อย่างไรก็ตามกฎหมายตราสามดวง ไม่มีลักษณะเป็นประมวลกฎหมาย(code) โดยแท้จริงแต่เป็นการรวบรวมกฎหมายเก่าที่กระจัดกระจายอยู่ให้มารวมกันเป็นหมวดหมู่(compilation) การชำระสะสางดังกล่าว ได้กระทำในสมัยเดียวกันกับที่ประเทศฝรั่งเศสประกาศใช้ประมวลกฎหมายแพ่ง ค.ศ.1804 (พ.ศ. 2437)¹³³

หากพิจารณาลักษณะของกฎหมายตราสามดวง จะเห็นได้ว่าบ่งบอกถึงความสัมพันธ์ในเชิงอำนาจระหว่างสถาบันการปกครองประเภทต่างๆ บ่งบอกถึงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชนตลอดจนสะท้อนปัญหาบางประการที่เกิดขึ้นภายใต้การปกครองแบบดั้งเดิม โดยกฎหมายฉบับดังกล่าวแสดงให้เห็นชัดเจนถึงการกำหนดจำนวนศักดินาที่ชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างทางฐานะของบุคคลในสังคมตามจำนวนศักดินาที่คนถือครองเอาไว้ ซึ่งมีผลต่อจำนวนไพร่พลที่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชา โดยผู้ที่มีศักดินาต่ำกว่าต้องเคารพเชื่อฟังคำสั่งของผู้ที่มีศักดินาสองกว่า นับเป็นการสะท้อนถึงความไม่เท่าเทียมกันในสังคม อีกทั้งระดับศักดินาที่รัฐกำหนดให้บุคคลในสังคมมีได้เพียงบ่งชี้ฐานะของบุคคลในเชิงโครงสร้างทางอำนาจเท่านั้นหากยังมีที่ใช้ในด้านอื่นๆอีก

* กฎหมายตราสามดวงแบ่งออกเป็น2 ส่วน ได้แก่ พระธรรมศาสตร์ คือ ส่วนที่เน้นอุดมคติถึงความยุติธรรม การกำหนดแบบแผนหน้าที่ของบุคคลที่เป็นตุลาการกระบวนการในความยุติธรรม ตลอดจนการแบ่งลักษณะของมูลคดีวิวาทที่เชื่อว่าเป็นลักษณะสากลมาแต่โบราณ ที่มีลักษณะค่อนข้างตายตัวแน่นอน ส่วนพระราชศาสตร์ เป็นเรื่องอรรถคดีที่ใช้ในการตัดสินคดีความที่สัมพันธ์กับสถานที่ เวลา ตลอดจนสถานการณ์ที่มีลักษณะเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอทั้งพระธรรมศาสตร์และพระราชศาสตร์สัมพันธ์ในลักษณะที่ธรรมศาสตร์เป็นกฎหมายแม่บท(static) ส่วนพระราชศาสตร์เป็นแนวคำพิพากษาที่ต้องใช้ประกอบควบคู่กันไป (dynamic) (ศรีศักร วัลลิโภดม, กฎหมายตราสามดวงกับความเชื่อของไทย, หน้า16-17.)

¹³³ ชาลวชัย แสงศักดิ์, พัฒนาการกฎหมายมหาชนในต่างประเทศและในประเทศไทย, พิมพ์ครั้งที่1 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชนจำกัด, กันยายน 2538), หน้า114.

ด้วย ยกตัวอย่างเช่น ในด้านตุลาการระดับของศักดินาได้ถูกนำมาใช้กำหนดค่าตัวเมื่อเกิดกรณีพิพาท ยิ่งผู้เสียหายมีศักดินาสูงเพียงใดผู้กระทำความผิดก็ยิ่งต้องจ่ายค่าปรับสูงเท่านั้น¹³⁴

โดยบรรดาพระราชบัญญัติและตัวบทกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายตราสามดวง มีถึง 27 เรื่องด้วยกัน นับแต่กฎหมายแพ่งไปจนถึงพระราชกำหนดใหม่ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการในเรื่องของกฎหมายและการตัดสินใจคดีความที่มีมาหลายยุคหลายสมัย ตั้งแต่สมัยก่อนสร้างพระนครศรีอยุธยาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ในทำนองเดียวกันกฎหมายแต่ละยุคแต่ละสมัยต่างสะท้อนให้เห็นถึงสิ่งที่เป็นระบบความเชื่อหลายๆอย่างที่มีอยู่ในสังคมไทยทั้งในสังคมเมืองและสังคมชนบท ในเวลาเดียวกันกฎหมายยังสะท้อนให้เห็นถึงระบบความเชื่ออย่างชัดเจน¹³⁵

ตัวอย่างเช่น กฎหมายลักษณะพยานที่มีการแบ่งประเภทของพยานออกเป็นบุคคลที่สามารถอ้างเป็นพยานได้และบุคคลประเภทใดบ้างที่ไม่สามารถอ้างเป็นพยานได้ อีกทั้งกฎหมายลักษณะฝ่าฝืนยังอนุญาตให้ชายมีภริยาได้หลายคนแต่ถ้าฝ่ายหญิงมีผู้ถือว่าเป็นความผิดอย่างร้ายแรง โดยการเป็นฝ่ายเมียในสมัยนั้นถือตามความเป็นจริงไม่ต้องจดทะเบียนสมรสแต่อย่างใด เป็นต้น นับเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงการแบ่งแยกประเภทและความไม่เสมอภาคของบุคคลได้อย่างชัดเจน

นอกจากนี้ ในสมัยดังกล่าวยังไม่มี การแบ่งแยกอำนาจเด็ดขาดระหว่างอำนาจฝ่ายบริหารและอำนาจฝ่ายตุลาการโดยอำนาจดังกล่าวมักผูกขาดอยู่ที่บุคคลคนเดียวดังจะเห็นได้จาก ประกาศของรัชกาลที่ 4 ที่กล่าวว่า ความไม่มีประสิทธิภาพในการบริหารด้านตุลาการนั้นเกิดจากข้อเท็จจริงที่ว่า ข้าราชการเหล่านี้ผู้ซึ่งเป็นผู้พิพากษามีได้รับเงินเดือนจากรัฐบาล เงินค่าจ้างในการพิจารณาคดีจึงเป็นรายได้ส่วนหนึ่งของผู้พิพากษา ฉะนั้น ผู้พิพากษาจึงมีแนวโน้มที่จะเรียกร้องเงินค่าจ้างมากจนเกินไปหรือ มิฉะนั้น ก็จะหวังเหนี่ยวการพิจารณาคดีเพื่อที่จะได้รับเงินจากคู่ความมากขึ้นและยังเป็นการล่อใจให้ผู้พิพากษารับสินบนจากฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดได้ง่ายอีกด้วย ทำให้บุคคลที่มั่งคั่งและบุคคลที่มีตำแหน่งสูงสามารถระงับการพิจารณาคดีได้ด้วยการใช้อำนาจของตน¹³⁶

อีกทั้ง วิธีพิจารณาคดียังเป็นแบบจารีตนครบาล ซึ่งเป็นการลิดรอนสิทธิเสรีภาพของประชาชนในขณะนั้นเป็นอย่างมาก กล่าวคือ มีการให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาเป็นผู้ร้าย ผู้ต้องหาจะถูกทรมานด้วยวิธีการต่างๆ เมื่อต้องการว่ากระทำผิดแล้วจะถูกขังไว้บางทีนานจนลืมแล้วจะถูกตบ ถูกตี ถูกเขียน เพื่อให้ผู้ต้องหาทราบว่าได้กระทำผิดเป็นการบังคับเอาหลักฐานจาก

¹³⁴ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, “รัฐไทยในกฎหมายตราสามดวง”, ใน *กฎหมายตราสามดวงกับสังคมไทย*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, มกราคม 2535), หน้า 75.

¹³⁵ ศรีศักร วัลลิโภดม, *กฎหมายตราสามดวงกับความเชื่อของไทย*, หน้า 42.

¹³⁶ อคิน รพีพัฒน์, มรว. *สังคมไทยในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์* (พ.ศ. 2325-2416), หน้า 273-274.

ผู้ต้องหานั้นเอง ผู้ต้องหาที่มีหน้าที่นำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ว่าตนเป็นผู้บริสุทธิ์ และการพิสูจน์หาความจริงจากคู่ความมักจะใช้วิธี ล้วงตะกั่ว สอบถาม ลุยเพลิง ดำน้ำด้วยกัน ว่ายขึ้นน้ำแข่งกัน และ ว่ายข้ามฟากแข่งกัน¹³⁷

ดังนั้น เมื่อพิจารณาถึงโครงสร้างสภาพสังคมไทยภายใต้กฎหมายตรา 3 ดวง พบว่ายังคงมีการแบ่งชนชั้นและความเหลื่อมล้ำในสิทธิและเสรีภาพของประชาชนอยู่เสมอ ดังจะเห็นได้ชัดเจนจากความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองและผู้ใต้การปกครอง กล่าวคือ พระมหากษัตริย์ทรงอยู่ในฐานะที่สูงที่สุดในสังคม การปกครองเป็นไปตามจารีตประเพณีที่เคยปฏิบัติกันมาไม่มีการรับรู้ “หลักประชาธิปไตย” ซึ่งถือว่าอำนาจอธิปไตยมาจากปวงชน พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นด้านนิติบัญญัติ บริหาร ตุลาการมิได้แบ่งออกใช้ต่างหากจากกัน ทรงเป็นเจ้าของดินทั่วราชอาณาจักรและเป็นเจ้าของชีวิตของประชาชนทุกคน โดยไม่มีบทบัญญัติลายลักษณ์อักษรใดจำกัดพระราชอำนาจของพระองค์เอาไว้ จนประชาชนธรรมดาไม่สามารถจะเข้าถึงได้อีกต่อไป

เห็นได้จาก พระมหากษัตริย์จะเสด็จออกประทับให้เห็น ณ ช่องพระบัญชรต่อเมื่อโปรดเกล้าให้ข้าราชการเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทในพระราชวังหลวงเท่านั้น และเมื่อเสด็จออกนอกพระราชฐานประชาชนผู้ใดเฝ้าหน้าขึ้นมองพระองค์ก็จะถูกยิงด้วยลูกกระสุนจากทหารรักษาพระองค์ซึ่งนำหน้าขบวนเสด็จ¹³⁸

แท้จริงแล้ว ในช่วงเวลาดังกล่าวพระราชอำนาจกษัตริย์ถูกลดบทบาทลง อันเนื่องมาจากชนชั้นถดถอยมากก็คือ “เจ้านาย” ขุนนางซึ่งถือเป็นชนชั้นปกครองโดยเจ้านายถือเป็นชนชั้นสูงมีอำนาจราชศักดิ์เป็นที่เกรงกลัวของประชาชนทั่วไป เจ้านายบางองค์ก็ดัดจริตข่มเหงราษฎรอย่างไม่เกรงกลัวต่อกฎหมายบ้านเมือง เมื่อประชาชนนำคดีไปฟ้องร้องศาลสถิตยุติธรรม จำศาลทุกศาลไม่กล้ารับฟ้องผู้พิพากษาไม่กล้าพิจารณาตัดสินคดีชี้ขาดเลยกลายเป็นธรรมเนียม ที่เจ้านายไม่ต้องขึ้นศาล เจ้านายเป็นผู้อยู่เหนือกฎหมายสามารถรังแกประชาชนได้โดยไม่มีความผิด¹³⁹ อีกทั้งเจ้านายยังได้รับการคุ้มครอง ผู้ใดจะนำเจ้านายไปขายเป็นทาสมิได้เพราะเจ้านายที่จะไม่ยอมให้กระทำสัญญาซื้อขายเช่นนั้นได้อย่างชอบด้วยกฎหมาย

¹³⁷ โปรดดูรายละเอียดใน สถิต เล็งไธสง, “กฎหมายและศาลไทยสมัยรัตนโกสินทร์, วารสารไทย 2 (มกราคม-มีนาคม 2525): 60-61.

¹³⁸ อคิน รพีพัฒน์, มรว. สังคมไทยในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2325-2416), หน้า 84-85.

¹³⁹ โกศล ไสภาคย์วิจิตร, รายงานผลการวิจัยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนตามกฎหมายไทย, (กรุงเทพมหานคร: กองทุนวิจัยรัชดาภิเษกสมโภช, มีนาคม 2523), หน้า 75.

ส่วน “ขุนนาง” มีอภิสิทธิ์เหนือประชาชนหลายอย่างด้วยกัน อาทิ ได้รับการยกเว้นจากการเกณฑ์แรงงานรวมไปถึงบุตรของตนด้วยเมื่อขุนนางจะฟ้องร้องคดีใดต่อศาลยุติธรรม มีสิทธิที่จะให้ผู้อื่นดำเนินคดีแทนตนได้โดยจะได้รับการอนุญาตไม่ต้องไปขึ้นศาล กฎหมายลักษณะมรดกก็จะกำหนดสิทธิไว้เป็นพิเศษในการแบ่งมรดกเมื่อถึงแก่กรรม และผู้ใดก็ตามที่ใช้คำหยาบคายกับผู้ถือศักดินาตั้งแต่ 400 ไร่ขึ้นไปจะต้องถูกลงโทษอย่างหนัก บ้านของบุคคลเหล่านี้ก็ได้รับการยกเว้นจากการตรวจค้นบางประการ ฉะนั้น ประกาศพ.ศ. 2413 จึงกล่าวว่ถึงแม้จะไม่ถือว่าเป็นการบุกรุกถ้านายของทาสหรือนายของไพร่ติดตามทาสหรือไพร่เข้าไปในบ้านส่วนบุคคล นายก็ไม่ควรจะติดตามทาสหรือไพร่เข้าไปในบ้านส่วนบุคคล นายก็ไม่ควรจะติดตามทาสหรือไพร่เข้าไปในวังเจ้านายหรือบ้านขุนนางหรือชาวต่างด้าว แต่พึงต้องแจ้งเจ้าของบ้านและขอตัวทาสหรือไพร่กลับคืนมา¹⁴⁰

อย่างไรก็ดี แท้จริงแล้วชนชั้นปกครองดังกล่าวโดยเฉพาะอย่างยิ่งพวกขุนนาง นับว่ามีอำนาจและมีบทบาทในการบริหารการปกครองประเทศในขณะนั้นเป็นอย่างมากเนื่องจากลักษณะการปกครองที่มีได้เป็นระบบที่รวมศูนย์อำนาจอยู่ที่ส่วนกลาง แต่มีลักษณะเป็นการกระจายอำนาจโดยขุนนางมีอำนาจเป็นผู้ปกครองบังคับบัญชาไพร่พลที่อยู่ในสังกัดของตนเกือบจะเรียกได้ว่าโดยเด็ดขาด ฉะนั้นฐานะของพระมหากษัตริย์ภายใต้รูปแบบการปกครองดังกล่าวจึงถูกลดทอนพระราชอำนาจลง ทำให้ไม่มีลักษณะของพระมหากษัตริย์ในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (absolute monarchy) อย่างแท้จริง

ด้วยเหตุนี้ พวกขุนนางจึงมีการสังสมและสืบทอดอำนาจนานเข้าก็สามารถทำทลายพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ได้ ฉะนั้น จึงเป็นความสำคัญยิ่งที่บุคคลผู้ซึ่งได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งสูงๆ จะต้องเป็นบุคคลที่พระมหากษัตริย์ทรงคุ้นเคยเป็นอย่างดีส่วนพระองค์ และทรงไว้วางพระราชหฤทัยได้ว่าจะเป็นผู้จงรักภักดีต่อพระองค์ จะเห็นได้ชัดเจน ในบรรดาเสนาบดีของรัชกาลที่ 1 ประกอบด้วยบุคคลที่ทรงคุ้นเคยมาเป็นอย่างดีเสียส่วนใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งขุนนางที่มาจากตระกูลที่สำคัญๆ เช่นตระกูลขุนนาคที่มีอำนาจมากเนื่องจากดำรงตำแหน่งสำคัญๆ ในทางราชการ ดังนั้น การมีพระราชอำนาจเด็ดขาดของพระมหากษัตริย์จึงขึ้นอยู่กับอำนาจของพวกขุนนางทั้งหลาย แม้ภายหลังในสมัยรัชกาลที่ 2 ทรงมีความพยายามที่จะเหนี่ยวรั้งอำนาจของขุนนางต่างๆ ไว้โดยการแต่งตั้งพระญาติให้ดำรงตำแหน่งสำคัญ แต่บทบาทของขุนนางในตระกูลสำคัญยังคงผูกขาดอำนาจเรื่อยมาทำให้ฐานะของพระมหากษัตริย์ขณะนั้น ไม่มีอำนาจและเครื่องมือเพียงพอที่จะควบคุมขุนนางและคณะเสนาบดีในระดับอื่นๆ ให้ปฏิบัติตามหน้าที่อย่างซื่อสัตย์ และ

¹⁴⁰ อคิน รัชพัฒน์, มรว. สังคมไทยในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2325-2416), หน้า 210-211.

โดยเฉพาะอย่างยิ่งมิให้ข่มเหงละเมิดสิทธิและเสรีภาพของประชาชน เพราะในทางปฏิบัติแล้วพวกขุนนางจะคำนึงถึงผลประโยชน์ของตนเองและพวกพ้อง ทั้งนี้ อาจมีสาเหตุมาจากก่อนหน้าสมัยรัชกาลที่ 5 ขุนนางไทยไม่มีเงินเดือนรายได้ของขุนนางมาจากการแสวงหาจากการปฏิบัติหน้าที่แล้วแต่หน้าที่ของกรมกองจะเปิดโอกาสให้มีรายได้มากน้อยเพียงใด ผลประโยชน์ของขุนนางกำหนดได้จากตำแหน่งความสูงศักดิ์และที่สำคัญก็คือ ความสัมพันธ์ส่วนบุคคลกับผู้บังคับบัญชา แนวทางการบริหาร กรม กอง ตามแบบเดิมของไทยเอื้ออำนวยให้แสวงหาผลประโยชน์เช่นนี้ได้ เพราะไม่มีการแยกออกเป็นสัดส่วนระหว่างการเป็นส่วนราชการและส่วนตัว ไม่มีการแยกระหว่างรายได้ของทางราชการและรายได้ส่วนบุคคล ผู้บังคับบัญชาจะจัดสรรปันส่วนให้ตามความสัมพันธ์ที่มีต่อขุนนางที่อยู่ใต้สังกัดยิ่งเสียกว่าให้ตามผลการปฏิบัติหน้าที่ของขุนนางนั้น ด้วยเหตุนี้พระบรมราชโองการของพระมหากษัตริย์จะได้รับการตอบสนอง ก็ต่อเมื่อไม่มีผลกระทบกระเทือนต่อผลประโยชน์หลักของพวกขุนนาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระบรมราชโองการที่มีให้กดขี่ข่มเหงประชาชนหรืออุทิศตนให้กระทำหน้าที่อย่างซื่อสัตย์อาจถูกเมินเฉยได้อย่างบ่อยๆ โดยพระมหากษัตริย์ไม่สามารถจัดการอย่างใดๆได้ ทั้งนี้เพราะในระบบการปกครองแบบเก่าของไทย พระมหากษัตริย์จะถูกแวดล้อมโดยขุนนาง ในลักษณะที่ต่างฝ่ายต่างไม่อาจดำรงอยู่ได้ถ้าขาดฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไปโดยพระมหากษัตริย์จะควบคุมขุนนางได้ ก็ต่อเมื่อจัดให้ขุนนางได้รับผลประโยชน์อย่างเพียงพอ¹⁴¹ แต่ในทางปฏิบัติขุนนางยังกดขี่ข่มเหงละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนอยู่เสมอโดยไม่ถูกลงโทษและดูเหมือนว่าประชาชนในขณะนั้นก็ยอมรับสถานะเช่นนี้ โดยปราศจากข้อโต้แย้งแต่อย่างใด

ในท้ายที่สุด ชนชั้นผู้ถูกปกครอง ได้แก่ ไพร่ และทาสซึ่งเป็นชนชั้นต่ำสุดในสังคม

“ไพร่” ประชาชนในประเทศส่วนใหญ่จะมีฐานะเป็นไพร่ โดยระบบไพร่ยังมีความสำคัญอยู่มากและเป็นส่วนประกอบสำคัญของสังคมไทย ประชาชนทุกคนมีฐานะเป็นไพร่มาตั้งแต่เกิดทุกคน เจ้านายและขุนนางอยู่ในฐานะ “นาย” ทั้งสองฝ่ายต่างมีสิทธิหน้าที่ต่อกัน นายมีหน้าที่ปกครอง บังคับบัญชาช่วยเหลือให้ความอุปถัมภ์ไพร่ในความดูแลของตนไพร่ให้แรงงานและส่วยแก่นายและเป็นฐานอำนาจของนาย¹⁴² ความสัมพันธ์ดังกล่าวยังคงมีความเหลื่อมล้ำต่ำสูงหรือความไม่ยุติธรรมในการปฏิบัติต่อไพร่ทำให้สิทธิเสรีภาพของพวกไพร่มักมีอยู่อย่างจำกัด ดังจะเห็นได้จาก

¹⁴¹ วิไลเลขา ถาวรธนาสาร, ชนชั้นนำไทยกับการรับวัฒนธรรมตะวันตก, พิมพ์ครั้งแรก (กรุงเทพมหานคร: ด้านสุทธาการพิมพ์, กรกฎาคม 2545), หน้า 78.

¹⁴² แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย, เหตุการณ์สมัยรัตนโกสินทร์(หนังสือชุดกรุงเทพฯสองศตวรรษ), พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, เมษายน 2525), หน้า 5.

การที่นายมีอำนาจเหนือไพร่มาก ทำให้นายมีสิทธิในการบังคับบัญชาและมีอำนาจที่จะลงอาญาไพร่ของตนเป็นส่วนตัวได้ ดังปรากฏในมาตรา 89 กฎหมายลักษณะอาญาหลวงที่กล่าวว่า “ไพร่ยอมถูกจำคุกหรือถูกปรับได้(หรือทั้งสองประการ) ถ้าหากไพร่ขาดการเคารพเชื่อฟังนายโดยการปฏิเสธไม่กระทำตามคำสั่งนาย อีกทั้ง นายยังมีอำนาจที่จะลงอาญาไพร่ของตนเป็นส่วนตัวได้อีกด้วยเมื่อไพร่ประพฤติผิด”¹⁴³ และในบ่อยครั้งที่ไพร่มักถูกเกณฑ์แรงงานและบังคับช่วยจนเกินกำลังของไพร่จะทนได้ พวกไพร่จึงหาทางออกด้วยวิธีการต่างๆ เช่น หนีเข้าป่า หนีไปเมืองอื่น หรือปล่อยให้ตัวตกเป็นทาสหรืออาจจะหนีไปบวชเป็นพระบางครั้งอาจถึงกับรวมตัวก่อการกบฏก็มี¹⁴⁴

อย่างไรก็ตาม ก็มีเชื่อว่าไพร่จะไม่มีสิทธิและเสรีภาพประการใดเลย โดยไพร่ยังคงมีสิทธิในการทำมาหากิน สิทธิในที่ดิน และสิทธิในการคุ้มครองชีวิต คนที่เข้าเป็นไพร่เป็นผู้สมัครใจไม่ได้ถูกบังคับแต่อย่างใด ดังข้อความตอนที่ว่า “ไพร่ในคดีของไทยมีสิทธิเสรีภาพที่จะจับจองหักล้าง ถางพงที่ดินว่างเปล่าเลี้ยงชีวิตได้ตามกฎหมาย หากแต่ไม่มีสิทธิจะได้รับการปกป้องรักษาและสิทธิในทางศาลถ้าไม่สังกัดอยู่กับนาย การที่ไพร่จะสังกัดอยู่กับนายก็เพื่อแลกเปลี่ยนกับการคุ้มครองชีวิตและทรัพย์สินของตน”

“ทาส” ถือเป็นบุคคลชั้นต่ำสุดในสังคมแทบจะไม่มีสิทธิและเสรีภาพอยู่เลย โดยชายที่เป็นหัวหน้าครอบครัวย่อมมีกรรมสิทธิ์ในตนเอง ภรรยา และบุตร ฉะนั้นจึงมีสิทธิตามกฎหมายที่จะขายตนเอง ภรรยาและบุตรให้คนอื่นได้ อย่างไรก็ตาม สถานะและอำนาจของหัวหน้าครอบครัวก็ถูกจำกัดไว้ตามประกาศรัชกาลที่ 4 พ.ศ. 2410 ที่ว่า “การซื้อขายเช่นนี้จะต้องได้รับการยินยอมจากผู้ที่ถูกนำไปซื้อขาย” กล่าวโดยทั่วไป กฎหมายไทยถือว่าทาสเป็นทั้งวัตถุและบุคคลตามกฎหมาย ในฐานะที่เป็นวัตถุตามกฎหมาย ทาสถูกนำไปขายได้และจะต้องทำงานทุกอย่างโดยมิได้รับค่าแรงงาน และในฐานะที่เป็นบุคคลตามกฎหมายทาสได้รับอนุญาตให้เป็นเจ้าของทรัพย์สิน ได้รับมรดกในทรัพย์สินให้ทำสัญญาและให้สามารถเข้าถึงศาลยุติธรรมได้และทาสก็มีสิทธิตามกฎหมายให้ไถ่ถอนตนเองได้¹⁴⁵

¹⁴³ อคิน รพีพัฒน์, มรว. สังคมไทยในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2325-2416), หน้า 167.

¹⁴⁴ ภูริชญา วัฒนรุ่ง, ปรัชญาและพัฒนากฎหมายมหาชน, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด, พฤศจิกายน 2544), หน้า 175.

¹⁴⁵ อคิน รพีพัฒน์, มรว. สังคมไทยสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2325-2416), หน้า 213 .

อย่างไรก็ดี ทาสยังคงถูกกดขี่ข่มเหงละเมิดสิทธิเสรีภาพจากผู้เป็นนายอยู่เสมอ กล่าวคือ¹⁴⁶

- นายมีสิทธิจะลงโทษทัณฑ์ จำไซ้ ตรวน ชื่อ คา ทวนด้วยลวดหนั่ง หรือทากรุณกรรมต่างๆ แก่ทาสให้ได้รับบาดเจ็บสาหัส หรือแม้แตบอดก็ทำได้แต่อย่าให้ถึงตายก็แล้วกัน
- นายมีอำนาจส่งทาสของตนไปรับโทษคดีใดๆ แทนตน บุตร ภรรยา ญาติ พี่น้อง ของนายได้
- นายมีอำนาจสั่งให้ทาสไปรับราชการแทนตนได้ แม้ราชการนั้นจะถึงตายก็ตาม
- ทาสที่ดูแล ทรัพย์สินของใดๆ ถ้าทรัพย์สินของนั้นแตกหัก หาย ทาสจะต้องใช้ราคา แก่นายจนเต็ม
- นายจะขบไล่ทาสก็ได้ จะขายก็ได้ เมื่อตนไม่สามารถเลี้ยงดูต่อไปได้
- ทาสลูกหนี้หลบหนีไปแห่งใดๆ เมื่อเจ้าเบี้ยยเงินได้เสียค่าบำเหน็จค่าจ้างแก่ผู้ติดตามเอาตัวทาสคืนมาได้เป็นจำนวนเท่าใดก็ตาม นายมีสิทธิคิดเอาแก่ทาสลูกหนี้จนเต็ม
- ทาสที่กล่าวว่านายเป็นโจรปล้นทรัพย์ หรือฉ้อราษฎ์บังหลวง หรือกล่าวหาว่าเป็น กบฏ ประทุษร้ายประการใดๆ ถ้าพิจารณาได้ว่าไม่เป็นความจริงให้เอาทาสนั้นขึ้นขานหยั่งเอา เฉลวระหน้าประจานแล้วลงโทษเอาทวนตัดปาก แล้วให้ขายไปเสีย

เมื่อพิจารณาสภาพโครงสร้างชนชั้นทางสังคมดังกล่าว ทำให้เห็นถึงความแตกต่าง ทางด้านสิทธิเสรีภาพระหว่างชนชั้นได้อย่างชัดเจน อีกทั้ง การเขยิบสถานะจากชนชั้นต่ำกว่าให้ สูงขึ้น คือ จากไพร่และทาสมามีสถานะเป็นชนชั้นปกครอง อันได้แก่ เจ้านายและขุนนางนั้นเป็นไปได้ยากมาก อย่างไรก็ดีในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก(รัชกาลที่1) ได้ทรงออก กฎหมายฉบับหนึ่งพระราชสิทธิให้พวกไพร่ทั้งหลายมีสิทธิเข้าพิธีถวายเป็นมหาดเล็กได้ อาจ กล่าวได้ว่า กฎหมายฉบับดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการให้โอกาสแก่บุคคลมีความก้าวหน้าอย่าง เท่าเทียมกันโดยปราศจากการแบ่งแยกทางชนชั้น

2.4.2.1.2 รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว(รัชกาลที่4)

จากที่กล่าวมาข้างต้น เห็นได้ว่าสภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนในช่วงแรก ยังมีอยู่น้อยมากอีกทั้งในสมัยรัชกาลที่2ยังได้ทรงตรากฎหมาย ที่มีลักษณะเป็นการจำกัดสิทธิ เสรีภาพของประชาชนในขณะนั้น อาทิ กฎหมายห้ามสูบฝิ่น กฎหมายห้ามคนออกไปนอกบ้าน

¹⁴⁶ เสถียร ลายลักษณ์,ร.ต.ท. ประชุมกฎหมายประจำศกเล่ม1 (กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์เดลิแมร์ พ.ศ. 2478),หน้า372-401. อ้างถึงใน โกศล ไสภาคย์วิจิตร, รายงานผลการวิจัยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนตาม กฎหมายไทย, หน้า78-79.

เพื่อสนทนากัน เป็นต้น ในช่วงเวลาดังกล่าวเห็นจะมีแต่การให้เสรีภาพแก่สื่อสิ่งพิมพ์(สมัยรัชกาลที่ 3) โดยปราศจากการใช้มาตรการเซ็นเซอร์หรือจะต้องลงข่าวตามความประสงค์ของผู้ปกครองอันเป็นการลดทอนสิทธิเสรีภาพของสื่อสิ่งพิมพ์แต่อย่างใด

ตราบจนกระทั่ง เริ่มมีการติดต่อกับชาติตะวันตกในสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว(รัชกาลที่3) ถือเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งที่มีอิทธิพลทำให้ทัศนคติเกี่ยวกับการรับรองสิทธิเสรีภาพที่เป็นอยู่ในขณะนั้นเปลี่ยนแปลงไปโดยภายหลังจากการทำสนธิสัญญาเบอริน^{*} พ.ศ.2369 กับประเทศอังกฤษ ซึ่งถือเป็นสนธิสัญญาทางไมตรีและการค้าฉบับแรกของไทยทำกับชาติตะวันตก และยังเป็นจุดเริ่มต้นในการรับอิทธิพลแนวคิดและวัฒนธรรมของชาติตะวันตก ที่มีส่วนในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมและยังทำให้แนวคิดทางการเมืองเปลี่ยนแปลงจากเทวราชามาเป็นสมบูรณาญาสิทธิราชย์(New Monarcy)มากยิ่งขึ้นและจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์ก็เริ่มมีแนวคิดระบบประชาธิปไตยที่มีรัฐธรรมนูญเป็นหลักในการปกครองประเทศโดยพระมหากษัตริย์ทรงอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ¹⁴⁷ นับเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปในแนวทางที่ทำให้ทันสมัย คือ ทำให้เป็นแนวตะวันตกนับว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เริ่มต้นเข้าสู่ยุคใหม่ทำให้แนวคิดของชนชั้นนำไทยขณะนั้นเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตเป็นอย่างมาก

สภาพการณ์ดังกล่าวปรากฏได้อย่างชัดเจน ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว(รัชกาลที่4) อิทธิพลของชาติตะวันตกทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองทรงดำริที่จะวางรากฐานการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้สามารถรับมือกับชาติตะวันตกได้ จึงทรงดำเนินการเปลี่ยนแปลงหลายด้านด้วยกันเพื่อสร้างความมั่นคงของราชอาณาจักรโดยเริ่มจากสถาบันกษัตริย์ก่อนและขยายไปด้านอื่นๆแบบค่อยเป็นค่อยไป ในระยะแรกมีการปรับลักษณะสถาบันกษัตริย์เนื่องจากแนวความคิดเกี่ยวกับสถาบันกษัตริย์แบบเดิมของไทยถูกท้าทายมากขึ้นเมื่อมีผู้รู้เกี่ยวกับระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยแบบตะวันตกมากขึ้น พระองค์ทรงเห็นว่าถึงเวลาแล้วที่จะเริ่มตีความเกี่ยวกับสถานะและหน้าที่ของพระมหากษัตริย์กันอีกครั้ง เพื่อความมั่นคงของสถาบันและเพื่ออำนวยให้สถาบันกษัตริย์สามารถทำหน้าที่ได้อย่างมีความหมาย ในสภาพแวดล้อมที่

^{*} สนธิสัญญาดังกล่าวยังไม่ใช่ออกมัตที่ทำให้ฝ่ายไทยเสียเปรียบอังกฤษเพราะวิธีการค้าขายและการเก็บภาษียังคงใช้ระบบเดิมของไทยในส่วนกฎหมายและการศาลพ่อค้าชาวต่างประเทศที่เข้ามาค้าขายก็ยังคงเคารพและปฏิบัติตามกฎหมายและขนบธรรมเนียมไทย (ชาญชัย แสวงศักดิ์, อิทธิพลฝรั่งเศสในการปฏิรูปกฎหมายไทย, หน้า14-15.)

¹⁴⁷ ประสิทธิ์ รุ่งเรืองรัตนกุล, ผลกระทบของแนวคิดตะวันตกที่มีต่อแนวคิดทางการเมืองไทยช่วง พ.ศ.2369-2454, หน้า19-20.

เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็วนี้ จึงเปลี่ยนลักษณะของสถาบันกษัตริย์จากการเป็นทวยะผู้ศักดิ์สิทธิ์ให้เป็นลักษณะของมหาบุรุษผู้มีหน้าที่ปกป้องพุทธศาสนาและประชาชน กล่าวคือ ทรงค่อยๆปลดปล่อยลักษณะความศักดิ์สิทธิ์มีอำนาจเหนือธรรมชาติต่างๆ ตามหลักการของศาสนาพราหมณ์ออกไปจากสถาบันพระมหากษัตริย์ และเน้นลักษณะของพระมหากษัตริย์ที่เป็นผู้นำตามอุดมคติและหลักการดั้งเดิมของพุทธศาสนามากขึ้น การเปลี่ยนแปลงเช่นนี้นอกจากจะทรงสามารถใช้พุทธศาสนาเป็นแหล่งให้ความชอบธรรมแก่สถาบันพระมหากษัตริย์ได้ต่อไปแล้ว ยังทำให้สถาบันกษัตริย์สามารถรักษาบทบาทของผู้นำได้อย่างมั่นคง ในช่วงที่ประเทศไทยต้องเผชิญกับแนวทางการปกครองแบบตะวันตกที่แยกระบบการปกครองเป็นสัดส่วน ต่างหากจากระบบความเชื่อทางศาสนา หากพระมหากษัตริย์ยังทรงยึดมั่นในสถานะของเทพเจ้าซึ่งต้องอาศัยพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์ เครื่องขี้มและดึกดำ เป็นเครื่องส่งเสริมให้พระมหากษัตริย์เป็นบุคคลที่น่าเกรงขามแล้ว พระองค์จะไม่สามารถนำประเทศไปสู่การพัฒนาให้ทันสมัยได้¹⁴⁸ ดังนั้น พระองค์ทรงใช้วิธีกลับไปใช้หลักปกครองในอดีต โดยเฉพาะหลักปกครองแบบพ่อปกครองลูกและหลักธรรมราชาที่ทำให้พระมหากษัตริย์ทรงอยู่ในฐานะที่ใกล้ชิด และเป็นผู้คุ้มครองดูแลประชาชนมากยิ่งขึ้นกว่าแต่ก่อน

นอกจากนี้ ในรัชสมัยของพระองค์ได้ปรับปรุงบทบาทของพระมหากษัตริย์ในด้านที่เกี่ยวกับการออกกฎหมาย จากเดิมที่พระมหากษัตริย์ทรงมีหน้าที่เป็นผู้รักษากฎหมายหลักของอาณาจักรคือกฎหมายธรรมศาสตร์ ซึ่งถือเป็นกฎหมายที่ศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ที่ถูกบัญญัติขึ้นโดยพระเจ้าพระมหากษัตริย์จึงไม่มีหน้าที่บัญญัติกฎหมายมีเพียงแต่คอยควบคุมดูแลให้การบริหารและการตัดสินใจเป็นไปตามบทบัญญัติพระธรรมศาสตร์เท่านั้น เมื่อมาถึงสมัยรัชกาลที่4ประเทศได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว บทบัญญัติในพระธรรมศาสตร์ไม่สามารถครอบคลุมพฤติกรรมใหม่ๆของประชาชน ทำให้พระองค์ทรงเลิกปฏิบัติตามแนวคิดในกฎหมายแบบเดิมและทรงใช้พระราชอำนาจตรากฎหมายขึ้นควบคุมการบริหารประเทศในฐานะผู้ออกกฎหมาย(legislation)อย่างแท้จริง¹⁴⁹ โดยบรรดากฎหมายและประกาศต่างๆที่ตราออกมาในช่วงเวลาดังกล่าวมีเป็นจำนวนมาก บางฉบับเป็นการแก้ไขปรับปรุงเพิ่มเติมหลักการที่มีอยู่เดิมให้เหมาะสมแก่ช่วงเวลานั้นและเพื่อให้ครอบคลุมไปเกือบทุกประเภท โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องที่

¹⁴⁸ Riggs.Fred W. *Thailand: the Modernization of a Bureaucratic Polity*(Honolulu: East-West Center Press,1996) , pp.108-109. อ้างถึงใน วิไลเลขา ถาวรธนาสาร, ชนชั้นนำไทยกับการรับวัฒนธรรมตะวันตก, หน้า72-73.

¹⁴⁹ วิไลเลขา ถาวรธนาสาร, ชนชั้นนำไทยกับการรับวัฒนธรรมตะวันตก, หน้า81.

เกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของประชาชนด้านต่างๆ ซึ่งนักประวัติศาสตร์บางท่านยกย่องให้เป็น “บิดาแห่งเสรีภาพ” ของไทย อาทิ

- ทรงยกเลิกการยิงกระสุนใส่ประชาชนที่แอบดูขบวนเสด็จและอนุญาตให้ประชาชนเฝ้าชมบารมีพระมหากษัตริย์ได้
- โปรดให้ขุนนางสวมเสื้อเวลาเข้าเฝ้าเนื่องจากทรงดำริว่า “คุณที่ไม่ได้สวมเสื้อเหมือนเปลือยกาย ร่างกายจะเป็นเกลื่อนกลางกดีหรือเห้งออกกดีใใครกนั้ก ประเทศอื่นๆที่เป็นประเทศใหญ่เขาก็สวมเสื้อหมดทุกภาษา”¹⁵⁰ และแม้การเคารพมอกราบจะยังมีได้ยกเลิกแต่พระองค์ก็ได้ทรงริเริ่มที่จะเลิกลัทธิระบบการมอกราบด้วยการอนุญาตเฉพาะชาวต่างประเทศ
- การถวายฎีกา โปรดให้ยกเลิกการเขียนก่อนการถวายฎีกาและการถวายฎีกาโดยต้องผ่านขุนนางชั้นผู้ใหญ่โดยทรงออกรับฎีการ้องทุกข์ของประชาชนด้วยพระองค์เองเดือนละ4ครั้ง นอกจากการถวายฎีกาจะทำได้ง่ายขึ้นแล้ว พระองค์ยังทรงพยายามสนับสนุนให้ประชาชนถวายฎีกา เช่น โปรดเกล้าฯให้พระราชทานเงินแก่ผู้มาถวายฎีกาเป็นบำเหน็จคนละ1สลึง เมื่อชำระได้ความเป็นไปตามเรื่องราวที่ผู้ถวายร้องเรียนมา ก็ทรงพระราชทานเงินเพิ่มให้อีกสลึงหนึ่งเป็นรางวัล¹⁵¹ และยังอนุญาตออกไปถึงผู้ที่ไม่สามารถจะมาถวายฎีกาได้เช่นถูกกักขังอยู่สามารถที่จะให้ญาติพี่น้องถวายแทนได้ จะเห็นได้ว่าความหมายที่สำคัญของการปรับปรุงและสนับสนุนการถวายฎีกาเช่นนี้ ก็คือเป็นความพยายามที่จะควบคุมการใช้อำนาจของเจ้านายและขุนนางเมื่อประชาชนได้รับความสะดวก จึงถวายฎีกาเป็นจำนวนมากทำให้บรรดาผู้มีอำนาจต่างๆไม่กล้าจะกระทำการโหดตามอำเภอใจได้อีก¹⁵² อันจะเป็นการละเมิดสิทธิและเสรีภาพของประชาชน
- ยอมรับเสรีภาพในการนับถือศาสนา ทรงประกาศว่า “ไม่มีผู้ปกครองแผ่นดินผู้ใดที่

¹⁵⁰ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์,พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่4 เล่ม1 (พระนคร:องค์การค้าของคุรุสภา,2504),หน้า6 อ้างถึงใน วุฒิชัย มูลศิลป์, เอกสารประกอบการสัมมนาเพื่อแนวทางการวิจัย”100 ปี แห่งการปฏิรูปการปกครอง” ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พัฒนาการและผลกระทบ ต่อสังคมไทย เรื่องการปฏิรูปการปกครอง สมัย ร.5 ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์.(กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการจัดงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200ปี จัดพิมพ์เป็นที่ระลึกเนื่องในโอกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200ปี, 2525), หน้า511.

¹⁵¹ อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์, การเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ของชนชั้นผู้นำไทย ตั้งแต่รัชกาลที่4-พ.ศ. 2475,พิมพ์ครั้งที่1(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538), หน้า106.

¹⁵² ประชุมประกาศ ร.4 พ.ศ.2399-2400, “ประกาศเรื่องถวายฎีกา” หน้า189 อ้างถึงใน วิไลเขธา ถาวรธนาสาร, ผู้นำไทยกับการรับวัฒนธรรมตะวันตก (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง , 2530), หน้า106.

จะบังคับไปไร่บ้านพลเมืองของตนในการเลือกนับถือศาสนาตามใจชอบ เพื่อคนเราจะได้มีสุขมีหวัง บรรลุซึ่งวิมุติธรรมในบั้นปลายชีวิตและในปรภพนั้น” คำกล่าวดังกล่าวแสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่าถึงแม้ในรัชสมัยของพระองค์จะมีพวกมิชชันนารี นักสอนศาสนาชาวตะวันตกเข้ามาเพื่อเผยแพร่ศาสนาเป็นจำนวนมาก แต่พระองค์ทรงให้โอกาสแก่นักสอนศาสนาและให้เสรีภาพแก่ประชาชน โดยเติมทีในหลักที่ว่าทุกคนมีเสรีภาพที่จะนับถือศาสนาใดก็ได้ตามที่ตนศรัทธาซึ่งเป็นคุณลักษณะของความเป็นประชาธิปไตยอย่างหนึ่ง¹⁵³

- ยอมรับต่อกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของประชาชน เช่น ในเรื่องที่ดินทรงเปลี่ยนแปลงแนวความคิดเดิมที่ว่าพระมหากษัตริย์เป็นเจ้าของแผ่นดินทั้งปวงทั่วราชอาณาจักร และทรงรับรองกรรมสิทธิ์เอกชนในที่ดินตามแบบตะวันตก โดยทรงมีกระแสพระบรมราชโองการเกี่ยวกับเรื่องที่ดินว่า “ตั้งแต่นี้ต่อไปถ้าพระเจ้าแผ่นดินจะต้องพระราชประสงค์ที่บ้านเรือน นา สวน พระราชทานให้เป็นวัง บ้าน สวน นาแก่พระราชวงศานุวงศ์และข้าทูลละอองธุลีพระบาทฝ่ายหน้าฝ่ายในซึ่งมีความชอบ ถาทรงพระราชศรัทธาสร้างพระอารามหลวงในที่แห่งใด ตำบลใด ถาจะพระราชทานให้ผู้ใดก็ได้ ให้เอาเงินในพระคลังมหาสมบัติสำหรับแผ่นดิน ชื่อที่บ้าน นา สวน พระราชทานแก่วงศานุวงศ์”¹⁵⁴ ดังนั้น ในรัชสมัยของพระองค์จึงมีการตราพระราชบัญญัติว่าด้วยราคาที่ดินพ.ศ.2391ที่กำหนดให้พระมหากษัตริย์ ชื่อ หรือชดใช้ราคาที่ดินแก่ประชาชนตามลักษณะที่ดินอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน

- ยอมรับสิทธิและเสรีภาพของสตรีมากขึ้น กล่าวคือ ทรงออกประกาศห้ามบิดามารดา บังคับบุตรสาวให้แต่งงานโดยไม่สมัครใจ(เสรีภาพในการเลือกคู่ครอง) การให้สิทธิแก่สตรีในการมีสิทธิฟ้องหย่าชายได้ด้วย จากเดิมที่อนุญาตให้ฝ่ายชายมีสิทธิฟ้องหย่าฝ่ายหญิงได้ฝ่ายเดียวและที่สำคัญ ทรงให้สิทธิเสรีภาพแก่พระสนมที่มีได้เป็นพระราชมารดาของพระโอรส พระธิดาของพระองค์สามารถมีอิสระและไปแต่งงานกับชายอื่นได้ ด้วยทรงเห็นว่า การที่หญิงต้องมาใช้ชีวิตเสมือนถูกกักขังในพระบรมมหาราชวังทำให้ขาดความสุข ขาดเสรีภาพและเสียเวลาโดยเปล่าประโยชน์ การกระทำดังกล่าวแม้จะขัดกับประเพณีดั้งเดิมในเรื่องที่ชนชั้นสูงของไทยนิยมมีภรรยาหลายคน แม้ผู้นำไทยยังไม่สามารถเลิกประเพณีดังกล่าวเสียได้เพราะความจำเป็นในด้านการดำรงอยู่ของพระราชวงศ์และเผ่าพันธุ์ ในขณะที่อัตราการตายสูงกว่าการเกิดอย่างมากมาย แต่

¹⁵³ บุรีรักษ์ นามวัฒน์, “ประชาธิปไตยในแผ่นดินรัตนโกสินทร์” วารสารไทย 2 (เมษายน-มิถุนายน 2525): 25.

¹⁵⁴ กิตติศักดิ์ ปรกติ, การปฏิรูประบบกฎหมายไทยภายใต้อิทธิพลยุโรป.(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด, สิงหาคม 2546), หน้า110.

พระราชดำรินี้ในเรื่องดังกล่าว ก็นับว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งแรกที่มีส่วนช่วยส่งเสริมในเรื่องสิทธิของสตรีไทยให้สูงขึ้น¹⁵⁵

อย่างไรก็ดี การเปิดกว้างในเรื่องของสิทธิเสรีภาพของสตรีดังกล่าวก็ยังมีข้อจำกัดหลายๆ ด้านอยู่ ดังอาจตุรกรณีย์ตัวอย่างได้จาก สิทธิสตรีที่พระองค์เคยทรงตรัสว่า กฎหมายดั้งเดิมถือเอา “ผู้หญิงเป็นควาย ผู้ชายเป็นคน” หากเป็นการยุติธรรมไม่โดยเฉพาะการลิดรอนสิทธิในการเลือกคู่ครองแต่ตัวบทกฎหมายที่ทรงมีพระบรมราชโองการให้แก้ไขใหม่เป็นว่า “ให้บังคับตามใจสมัครในตระกูลหญิงที่ต่ำแลตามใจบิดามารดาพี่น้องหญิงในตระกูลที่สูงศักดิ์” ก็สะท้อนมาตรฐานสองชั้นในการให้เสรีภาพดังกล่าวต่อผู้หญิง มีแต่ลูกไพร่อย่างอ้าแวงเหมือนจึงจะได้สิทธิในการเลือกคู่ครองไม่ใช่ลูกเจ้าลูกพระยาที่ยังถูกตัดสิทธิเพื่อป้องกันมิให้เกิดเรื่องเสื่อมเสียหรือกลัวว่าจะเลือกคู่ครองที่ผิดพลาด¹⁵⁶

- อีกทั้ง เมื่อมีกฎหมายหรือประกาศต่างๆ ออกมา การป่าวประกาศให้ประชาชนได้ทราบตามแบบที่เคยปฏิบัติกันมาแต่เดิมอาจจะไม่บรรลุผลและอาจก่อให้เกิดความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนเพราะกฎเกณฑ์ที่ประกาศขึ้นใหม่นั้นส่วนหนึ่งกำหนดขึ้นโดยเหตุผลทางเทคนิค(technical reason) จึงมีใช้เรื่องที่ประชาชนจะรู้ได้ด้วยสามัญสำนึก ดังนั้น เพื่อให้การรับรู้และประกาศใช้กฎหมายเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและเป็นทางการมากขึ้น จึงทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างโรงพิมพ์หลวงขึ้นในพระบรมมหาราชวังและต่อมาได้จัดพิมพ์หนังสือที่เรียกว่า “ราชกิจจานุเบกษา” เมื่อมีกฎหมายออกมาใหม่หรือมีประกาศสำคัญของทางราชการ ก็ให้โฆษณาผ่านหนังสือนี้¹⁵⁷

- ในด้านสภาพความเป็นอยู่ของพสกนิกร แม้พระองค์จะทรงตระหนักดีว่า การเลิกทาสยังไม่สามารถกระทำได้ในสมัยของพระองค์ โดยทรงกล่าวไว้อย่างชัดเจนว่า “เป็นเรื่องเหนืออำนาจและสิทธิ์ขาดของกษัตริย์ ในการไปยกเลิกหรือปล่อยทาสไปเองตามพระราชประสงค์เพราะทาสเป็นเรื่องของกฎหมายและขนบธรรมเนียมดั้งเดิมของสยาม ที่คนทั่วพระราชอาณาจักไม่รู้ว่าเป็นเจ้านาย ขุนนางผู้มีทรัพย์และประชาชนทั่วไปต่างต้องการและใช้สอยประโยชน์จากมันต่างๆ กัน การใช้พระราชอำนาจของกษัตริย์ในการยกเลิกทาสจะเป็นการละเมิดกฎหมายและขนบธรรมเนียมประเพณีของสยามอย่างรุนแรง” แม้การใช้สิทธิในการช่วยเหลือให้เป็นอิสระจากนายโดย

¹⁵⁵ วิไลเลขา ถาวรธนาสาร, ชนชั้นนำไทยกับการรับวัฒนธรรมตะวันตก, หน้า 79-80.

¹⁵⁶ จรัญ โฆษณานันท์, “ปัญหาสิทธิมนุษยชน วิถีเอเชีย และวัฒนธรรมไทย”, วารสารอัยการ 19 (มกราคม 2539): 80-81.

¹⁵⁷ กิตติศักดิ์ ปรกติ, การปฏิรูประบบกฎหมายไทยภายใต้อิทธิพลยุโรป, หน้า 110.

ไม่ได้รับคำยินยอมจากนายก็ “เป็นการละเมิดอย่างสูงสุดเช่นกัน”¹⁵⁸ แต่พระองค์ก็ทรงหาทางให้ความเป็นอยู่ของทาสดีขึ้นบางส่วน โดยมีการยกเลิกกฎหมายที่อนุญาตให้ผู้ชายขายภรรยาและลูกเป็นทาส อีกทั้งการกำหนดค่าตัวทาสจะต้องเป็นราคาที่เจ้าตัวยินยอมและนายทาสต้องยอมรับเงินค่าไถ่ตัวจากทาสเสมอจะปฏิเสธไม่รับไม่ได้

ดังที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า ในสมัยรัชกาลที่4ทรงมีแนวคิดริเริ่มที่ทันสมัยในเรื่องสิทธิเสรีภาพเชิงปัจเจกชนตามแบบตะวันตก โดยพระองค์ทรงริเริ่มใช้คำว่า“เสรี” (liberty และ free) ซึ่งปรากฏอยู่ในพระราชหัตถเลขาของพระองค์หลายฉบับด้วยกัน โดยทรงให้ความหมายว่า “เป็นอิสระแก่ตนเอง” หรือ “พึ่งตนเองเป็นใหญ่” ความคิดดังกล่าวนี้เป็นการหันเหออกไปจากแนวความคิดเรื่องสิทธิที่มีมาแต่โบราณกาล ที่หมายถึงอภิสิทธิ์ของผู้เป็นใหญ่หรือให้ (ผู้น้อย) พึ่งผู้ใหญ่เป็นสำคัญ การให้เอกชนคิดพึ่งตนเองหรือให้ตนเองเป็นอิสระนั้นโดยนัยแล้วขัดแย้งกับโลกทัศน์และระเบียบสังคมแบบไทยเดิม¹⁵⁹ สะท้อนให้เห็นถึงแนวพระราชดำริที่โน้มเอียงไปในแนวทางที่เป็นประชาธิปไตยที่ตระหนักถึงความสำคัญเกี่ยวกับสภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนมากขึ้น แม้พระองค์จะทรงมีความเห็นว่าการปกครองแบบประชาธิปไตยยังไม่อาจเกิดขึ้นได้ในประเทศไทยเพราะประชาชนยังมีการศึกษาน้อยอยู่ในสภาพที่เรียกว่า “ดีก็ง ร้ายก็ง” อีกทั้งอยู่รวมกันหลายชาติหลายภาษา คนอ่านหนังสือไม่ออกมีมากกว่าคนอ่านหนังสือออกหลายเท่า จึงสมควรที่จะต้องปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์(เดิม)อยู่ต่อไป ทรงเห็นว่าระบอบประชาธิปไตยที่รัฐบาลมาจากการเลือกตั้งนั้นเป็นสิ่งที่ “มหัศจรรย์” แต่เหมาะสำหรับประเทศที่ประชาชนมีการศึกษาอย่างดีแล้วเท่านั้น¹⁶⁰

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹⁵⁸ ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ, “แนวพระราชดำริ เรื่อง ทาสและเสรีภาพของรัชกาลที่4”, *ศิลปวัฒนธรรม* 28 (มกราคม 2547): 88-89.

¹⁵⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า91.

¹⁶⁰ พระราชหัตถเลขาสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เล่ม3 2506 หน้า237-239. อ้างถึงใน วิไลเลขาถาวรธนสาร, *ชนชั้นนำไทยกับการรับวัฒนธรรมตะวันตก*, หน้า85.

2.4.2.2 ยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (พุทธศักราช 2416-2475)*

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว(รัชกาลที่5)

เมื่อพิจารณาสภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนในช่วงยุคแรก ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่1-รัชกาลที่4นั้นแม้ในระยะหลังจะได้รับอิทธิพลแนวความคิดเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของชาติตะวันตกก็ตามแต่อำนาจและอิทธิพลของ พวกเจ้านาย ขุนนางตระกูลสำคัญๆ ยังคงมีอยู่มากจนอาจมีผลกระทบต่อสถานะของพระมหากษัตริย์และการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้

สภาพการณ์ดังกล่าวยังคงมีอยู่เรื่อยมาจนถึงในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว(รัชกาลที่5)เสด็จขึ้นครองราชย์สมบัติในปีพ.ศ.2411 พระองค์ทรงมีพระชนมายุเพียง15พรรษา จึงต้องมีผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ซึ่งในขณะนั้น คือ สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์(ช่วง บุนนาค) เป็นธรรมดาที่สมเด็จพระยาฯจะเป็นผู้มีอิทธิพลมากที่สุดใแผ่นดิน เพราะคุมทั้งอำนาจทางการปกครอง การต่างประเทศ กองทัพตลอดจนการคลัง ทำให้อำนาจของพวกขุนนางในยุคดังกล่าวมีมากจนเป็นที่วิตกว่า อาจจะมีผลกระทบต่อความมั่นคงของสถาบันกษัตริย์เพราะอำนาจในการจัดการปัญหาต่างๆ เกี่ยวกับกิจการบ้านเมืองตกอยู่ในอำนาจของผู้สำเร็จราชการแผ่นดินทั้งสิ้นเสมือนเป็นพระมหากษัตริย์เลยทีเดียว อำนาจทางการเมืองในขณะนั้นอยู่ที่พวกขุนนางและเสนาบดีซึ่งเป็นอำนาจเก่า โดยในการต่อสู้เพื่อให้อำนาจทางการเมืองกลับมาสู่สถาบันกษัตริย์นั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงดำเนินการอย่างมีขั้นตอนไปตามลำดับ โดยเริ่มจากการโปรดให้มีพระราชพิธีบรมราชาภิเษกครั้งที่2 เมื่อวันที่10 พฤศจิกายน 2416 เมื่อพระชนมายุ20พรรษา โดยมีเหตุผลที่แท้จริงก็คือ การประกาศให้ชัดเจนว่า “ใครคือพระมหากษัตริย์” ซึ่งในสมัยนั้นพระมหากษัตริย์เท่านั้นที่ทรงพระราชอำนาจในการตรากฎหมายต่างๆออกใช้บังคับทำให้พวกขุนนางกลุ่มอำนาจเก่าจึงไม่อาจใช้อำนาจนี้ได้ พระองค์จึงมีอิสระโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมาย เพื่อเป็นพื้นฐานรองรับพระราชอำนาจในการดำเนินการปฏิรูปด้านต่างๆและยังเป็นการลดอำนาจของพวกขุนนางลง เพราะว่าบรรดาขุนนางทั้งปวงก็ต้อง

* ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (absolute monarchy) ถือเป็นระบบกษัตริย์ชนิดพิเศษที่พระมหากษัตริย์ทรงเป็นทั้งประมุขฝ่ายบริหารและประมุขของรัฐด้วยในเวลาเดียวกัน เป็นสิ่งที่เพิ่งเกิดขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว(รัชกาลที่5) เนื่องจากพระองค์ทรงสามารถรวบรวมอำนาจที่กระจัดไปตามขุนนางต่างๆมาไว้ที่ราชสำนักได้สำเร็จเป็นครั้งแรกในขณะเดียวกันระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบบการเมืองที่มีประสิทธิภาพสูงมากในการที่จะเปลี่ยนแปลง ปฏิรูปการเมืองรวบรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง จัดกลไกของรัฐ แต่ระบบนี้ไม่มีความยั่งยืนในตัวเอง มีวิกฤติภายในสูงมาก (นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, “เหตุแห่งการปฏิวัติสยาม 2475”, สารคดี 15 (มิถุนายน 2542): 110.)

อยู่ภายใต้กฎหมายที่ทรงตราขึ้นนี้¹⁶¹ อีกทั้งยังทำให้ฐานะของพระมหากษัตริย์ทรงมีพระราชอำนาจสูงสุดในการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์อย่างแท้จริง

ดังนั้น ในรัชสมัยของพระองค์นับเป็นสมัยแห่งการเปลี่ยนแปลงในเกือบทุกด้านของกิจการบ้านเมืองจนถึงขั้นที่เรียกว่า “พลิกแผ่นดิน”(revolution) มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมขั้นพื้นฐาน รูปแบบการปกครองของตะวันตกถูกนำมาใช้ มีการวางรากฐานแห่งความเจริญของบ้านเมืองอย่างแท้จริง ขณะเดียวกันวัฒนธรรมตะวันตกก็เป็นที่ยอมรับกันในหมู่ประชาชนมากขึ้น โดยเฉพาะเจ้านาย ขุนนางชั้นสูงทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม¹⁶²

การเปลี่ยนแปลงครั้งที่สำคัญประการหนึ่งที่ได้เห็นได้อย่างชัดเจน ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้องกับสังคมโดยต้องปรับให้ประชาชนมี เกียรติยศ เกียรติภูมิ มีสิทธิแห่งความเป็นมนุษย์ ดังจะเห็นได้จาก ในรัชสมัยของพระองค์สภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนเริ่มได้รับการยอมรับและส่งเสริมให้ดีขึ้นตามลำดับ กล่าวคือ ในระดับบนทรงมีพระบรมราชโองการให้เลิกการมอบคลานเวลาเข้าเฝ้า* และการเปลี่ยนฐานะของขุนนางซึ่งแต่เดิมมักสืบทอดกันโดยสายโลหิตมาเป็นการใช้ความรู้ความสามารถตามแบบอย่างตะวันตก เท่ากับเป็นการเปิดโอกาสให้เกิดพวกปัญญาชนสมัยใหม่ขึ้นในประเทศกลุ่มคนดังกล่าว จะมีความสำคัญในกิจกรรมทางการเมืองในเวลาต่อมา ส่วนในระดับล่าง ได้แก่ นโยบายการเลิกทาส การยกเลิกระบบไพร่โดยเปลี่ยนให้เป็นคนสามัญซึ่งการยกเลิกระบบทั้งสองนี้ นับเป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในสังคมไทยเพราะประชาชนส่วนใหญ่ถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพมาเป็นเวลาหลายร้อยปี

¹⁶¹ ภูริชญา วัฒนรุ่ง, ปรัชญาและพัฒนากฎหมายมหาชน, หน้า183-184.

¹⁶² วุฒิชัย มูลศิลป์, เอกสารประกอบการสัมมนาเพื่อแนวทางการวิจัย”100ปี แห่งการปฏิรูปการปกครอง” ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พัฒนาการและผลกระทบต่อสังคมไทย เรื่องการปฏิรูปการปกครอง สมัย ร.5 ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์, หน้า513.

* ดังประกาศที่ว่า “...แลธรรมเนียมที่หมอบคลานกราบไหว้ในประเทศสยามนี้เห็นว่าเปนการกตัญญูแก่กันแข็งแรงนัก ไม่เห็นว่ามิประโยชน์แก่บ้านเมืองแต่สิ่งหนึ่งสิ่งใด เพราะฉะนั้นจึงจะต้องละธรรมเนียมเดิมที่ถือว่าหมอบคลานเปนการเคารพอย่างยิ่งในประเทศสยามนี้เสีย ให้เปลี่ยนอิริยาบถเปนยืนเปนเดิน ธรรมเนียมที่ถวายบังคมกราบไหว้นั้น ให้เปลี่ยนอิริยาบถเปนก้มศีรษะ ก็ซึ่งให้เปลี่ยนธรรมเนียมใหม่ดังนี้ เพราะจะให้เห็นเปนแนวว่าจะไม่มีความกตัญญูแก่กัน ในการที่ไม่เปนยุติธรรมอีกต่อไป ตั้งแต่นี้สืบไป พระบรมวงศานุวงษแลข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย ซึ่งจะเข้ามาในที่เฝ้าแห่งหนึ่งแห่งใดจงประพฤติตามข้อบัญญัติใหม่ซึ่งให้ยืนให้เดินนั้นเทอญ” (ส.ศิวรักษ์ , สถาบันพระมหากษัตริย์กับอนาคตของประเทศไทย, หน้า12.)

การเลิกทาส

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำริที่จะยกเลิกระบบทาสที่ถือว่าเป็นอุปสรรคที่สำคัญต่อการพัฒนาประเทศ และทรงมุ่งมั่นพระทัยที่จะปลดปล่อยทาสให้เป็นอิสระ และเพื่อไม่ให้เกิดปัญหากระทบกระเทือนผลประโยชน์ของกลุ่มบุคคลบางกลุ่ม พระองค์จึงใช้วิธีการเลิกทาสแบบค่อยเป็นค่อยไป อนึ่งมูลเหตุของการเลิกทาสมีปัจจัยสำคัญดังนี้

- ปัจจัยภายนอก เนื่องจากมีการติดต่อกับชาวยุโรปมากขึ้น เช่น อังกฤษ อเมริกา ฝรั่งเศส ทั้งทางราชการและส่วนตัว แต่พื้นฐานทางสังคมขนบธรรมเนียมประเพณีของไทยกับชาติตะวันตกแตกต่างกันจึงก่อให้เกิดปัญหาติดตามมา พระองค์ทรงเลือกวิธีการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงจากของเดิมที่ล้าหลังโดยทรงเลือกเอาสิ่งที่ดีงามและเป็นประโยชน์ของชาวยุโรปมาใช้ กล่าวคือ ในเรื่องทาสนี้แนวความคิดในเรื่องสิทธิมนุษยชนอันสืบเนื่องมาจาก การปฏิวัติใหญ่ในฝรั่งเศสเมื่อพ.ศ. 2332 (ค.ศ.1789) ทำให้ความสัมพันธ์ของคนทางยุโรปไม่ได้เป็นแบบนายกับข้าเหมือนสังคมไทย ชาวยุโรปในไทยจึงไม่ยอมรับระบบทาส¹⁶³

- ปัจจัยภายใน โดยเฉพาะทางการเมืองด้วยเหตุที่พระองค์ขึ้นครองราชย์ในขณะที่ทรงพระเยาว์ไร้ซึ่งอำนาจ อำนาจในการบริหารประเทศขณะนั้นอยู่ที่ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์แห่งตระกูลขุนนาง นอกจากนี้พื้นฐานอำนาจยังคงขึ้นอยู่กับการครอบครองกำลังคน ดังนั้น จึงมีความพยายามที่จะควบคุมกำลังคนระหว่างกษัตริย์กับขุนนางเก่า การเลิกทาสจึงเป็นการดึงอำนาจมาอยู่ที่กษัตริย์เพื่อที่จะควบคุมไพร่ฟ้าประชาชนหรือกำลังคนได้โดยตรง โดยไม่ต้องผ่านมูลนายและเป็นการสลายอำนาจของขุนนางซึ่งเป็นกลุ่มอำนาจเก่าให้หมดไป¹⁶⁴ นอกจากนี้ การมีระบบทาสยังก่อให้เกิดปัญหาตามมาขึ้นมากมายมีการกดขี่แรงงานทาสอย่างมาก ทำให้มีทาสหลบหนีนายเงิน มีการฟ้องร้องคดีความเป็นจำนวนมากและการที่ทางการออกกฎหมายลงโทษการหลบหนีของทาสอย่างรุนแรงถึงขั้นประหารชีวิตทำให้เกิดสภาพความกดดันในสังคมเพิ่มมากขึ้น* ทำให้เห็นว่า

¹⁶³ ฐิติญา วัฒนรุ่ง, ปรัชญาและพัฒนาการกฎหมายมหาชน, หน้า191.

¹⁶⁴ สน นิลศรี, “แนวคิดสิทธิมนุษยชนในสังคมไทย: จากความเป็นทาสสู่อิสรภาพ(The Concept of Human Rights in Thai Society: From Slavery to Freedom), วารสารรัฐสมิแล 23 (มกราคม-เมษายน 2545): หน้า18.

* ดังข้อความที่ว่า “...ข้ายอผู้หนีไปแอบแฝงตามตัวยากนั้นจะเอาไปประหารชีวิตเสียเพราะเปนผู้คิดอ่านก่อเอียงอย่างจะเกิดชองขึ้นในบ้านเมือง อนึ่งเพราะมันวิ่งเข้าเป็นผงดิดได้รองเท้าผู้มีบุญไม่รู้ตัว และจะเสียมเขาควายให้ชวิดกันและมีเหตุขึ้น ถ้าอ้ายอผู้ใดซึ่งหนีอย่างนี้ต้องรับพระราชอาญาถึงประหารชีวิต” (จุลฉัย มูลศิลป์, เอกสารประกอบการสัมมนาเพื่อแนวทางการวิจัย”100ปี แห่งการปฏิรูปการปกครอง” ในรัชสมัย

ประเพณีการมีทาสไม่เป็นธรรมดาในสังคมแล้ว พระองค์ยังทรงได้รับการศึกษาตามแบบตะวันตก แม้ว่าจะทรงอยู่ในระบบการปกครองสมบูรณาญาสิทธิราชย์ แต่พระองค์ก็มีน้ำพระทัยเปี่ยมด้วยเมตตาธรรมที่ทรงมีต่ออาณาประชาราษฎร์ของพระองค์ การเสด็จประพาสต้นทำให้พระองค์ทรงเห็นสภาพที่แท้จริงของประชาชนชัดเจนขึ้น และทำให้ทรงมองเห็นว่าการมีระบบทาสนั้นขัดขวางต่อความเจริญทางเศรษฐกิจอีกด้วย เพราะทางไม่มีอิสระจึงขาดความริเริ่มทางเศรษฐกิจ ไม่เป็นการส่งเสริมคนให้รู้จักทำมาหากิน เพราะในระบบทาสเมื่อค้ำขันเข้าก็นำลูกเมียไปขายเป็นทาสได้ สภาพสังคมไทยในลักษณะเช่นนี้จึงล้าหลัง ไม่เหมาะสมกับกาลสมัย พระองค์จึงทรงให้มีการเลิกทาสโดยทรงดำเนินการแบบค่อยเป็นค่อยไปโดยกฎหมายที่ใช้ในการเลิกทาสนั้นต้องใช้กฎหมายมหาชน¹⁶⁵

ส่วนกระบวนการในการเลิกทาสมีการดำเนินไปอย่างมีแบบแผนขั้นตอนโดยใช้เวลานานกว่า30ปี สามารถสรุปขั้นตอนได้ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่1 การจำกัดเงื่อนไขของความเป็นทาสด้วยการประกาศ พระราชบัญญัติพิกัตกระษียรอายุลูกทาสลูกไทยในปีพุทธศักราช2417 ในพระราชบัญญัติดังกล่าวปรากฏพระราชปรารภที่ปรากฏแนวคิดในการพระราชทานสิทธิเสรีภาพความเป็นไทให้แก่ราษฎร ซึ่งทรงกล่าวว่า “ถ้าธรรมเนียมใดไม่เป็นการเจริญแก่ประชาชนชาวพระนคร ไม่เป็นคุณประโยชน์ ไม่เป็นยุติธรรม ก็อยากทรงเลิกถอนเสีย แต่ต้องค่อยตัดรอนผ่อนไปที่ละเล็กละน้อยตามกาลเวลาจนกว่าจะเรียบร้อยไปได้”¹⁶⁶ โดยในพระราชบัญญัติพิกัตกระษียรอายุลูกทาสลูกไทย มีหลักการสำคัญที่กำหนดอายุลูกทาสที่เกิดก่อน พ.ศ.2411เท่านั้นที่สามารถถูกซื้อและขายเป็นทาสได้ ส่วนผู้ที่เกิดหลัง พ.ศ. 2411สามารถเป็นทาสก็ได้จนถึงอายุ21ปีเท่านั้น โดยพระองค์อ้างว่า “พอจะได้กันอุปสมบทและคิดทำมาหากินกันต่อไป ถ้าเป็นหญิงจะได้มีลูกมีผัวไปตามกาล” เหตุผลดังกล่าวไม่มีผู้ใดกล้าคัดค้าน เพราะถ้าคัดค้านจะเป็นบาปและอาจได้ชื่อว่าเป็นผู้ที่กีดกันไม่ให้ทาสได้อุปสมบทอีกด้วย¹⁶⁷ อีกทั้ง ยังลดค่าตัวทาสทำให้จำกัดจำนวนผู้ที่เข้ามาในระบบทาสลดน้อยลง ลดการลงทุนในตัวทาสและธรรมเนียมปฏิบัติอยู่เดิมโดยเด็กที่ติดมากับผู้ถูกขายเป็นทาส เมื่ออาศัยกินอยู่

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พัฒนาการและผลกระทบต่อสังคมไทย เรื่องการปฏิรูปการปกครองสมัย ร.5 ภายหลังทางประวัติศาสตร์ , หน้า514.)

¹⁶⁵ ภูริชญา วัฒนรุ่ง, ปรัชญาและพัฒนากฎหมายมหาชน, หน้า191-192.

¹⁶⁶ ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม8 (สำนักพิมพ์คุรุสภา), หน้า189 อ้างถึงใน เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์, การปฏิวัติ 2475กับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมืองการปกครองไทย, หน้า43.

¹⁶⁷ ทินกร, “เอกลักษณ์ไทย ร.5กับการเลิกทาส”, วารสารก้านผู้ใหญ่นบ้าน 37 (ตุลาคม 2519): 32.

กับทาสไปนานๆ นายเงินมีสิทธิจะคิดค่าจ้าง ค่าน้ำกลายเป็นหนี้ผูกพันจนเด็กตกเป็นทาสของนายเงินอีกต่อไป ธรรมเนียมเช่นนี้ให้ยกเลิกโดยเด็ดขาด¹⁶⁸

ขั้นตอนที่2 การยกเลิกระบบทาสโดยเด็ดขาดด้วยการประกาศพระราชบัญญัติทาสในปี พ.ศ.2448 ที่ห้ามผู้ที่เกิดในรัชกาลของพระองค์เป็นทาสทำให้ลูกทาสทุกคนได้รับเสรีภาพไพร่หรือทาสที่เป็นอิสระแล้วไม่สามารถกลับไปเป็นทาสได้อีก นายเงินจะต้องหักราคาค่าตัวทาสเดือนละ4 บาท สำหรับทาสที่ยังไถ่ค่าตัวไม่หมดและหากทาสต้องการเปลี่ยนนายเงินจะไม่สามารถขึ้นราคาตัวได้¹⁶⁹ นอกจากนี้ยังมีการประกาศประมวลกฎหมายลักษณะอาญาพ.ศ.2451ที่กำหนดโทษทางอาญาสำหรับผู้ที่ทำการซื้อขายทาสอีกด้วย

อนึ่ง ด้วยพระบรมราโชบายในเรื่องดังกล่าวของพระองค์ แม้ต้องเผชิญอุปสรรครอบด้าน โดยจะต้องเผชิญกับความไม่พอใจจากหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง แต่ในที่สุดการเลิกทาสก็เป็นผลสำเร็จชนชั้นทาสจึงหมดไปจากสังคมไทยโดยปราศจากการเสียเลือดเนื้อเดือดร้อนแต่อย่างใด

การยกเลิกระบบไพร่

ระบบไพร่เป็นปัญหาของสังคมไทยมาโดยตลอด ตั้งแต่ต้นสมัยกรุงรัตนโกสินทร์แล้ว ปัญหาดังกล่าวคือ การขาดประสิทธิภาพในการควบคุมกำลังคน มุลนายเบียดบังแรงงานไพร่ไว้ใช้เพื่อประโยชน์ส่วนตัวด้วยวิธีการต่างๆ มุลนายบางคนมีไพร่ในครอบครองมากจนสามารถทำทนายพระราชอำนาจพระมหากษัตริย์ได้ ไพร่เองก็มีปัญหาเพราะระบบการเกณฑ์แรงงานและการส่งส่วยเป็นการบีบบังคับจนไพร่ต้องหาทางหลีกเลี่ยงด้วยวิธีการต่างๆเช่นหนีไปบวชเป็นพระสงฆ์ ซึ่งก่อปัญหาให้กับพระศาสนาอีกเพราะไม่ได้ตั้งใจมาบวช ไพร่บางคนซึ่งเป็นจำนวนมากก็หลบหนีมุลนายเข้าป่าดงไปบุกเบิกที่ทำกินเองในที่ห่างไกล บ้างก็ป้องกันตนเองจากการติดตามของมุลนายด้วยการส่องสุมกำลังเป็นโจรบ้าง บางกลุ่มกลายเป็นกบฏไปก็มี เช่น กบฏอ้ายเกียดสาโง้งในสมัยรัชกาลที่2ซึ่งมีกำลังคนถึง6,000-8,000คน แต่ทางการสามารถปราบปรามลงได้ เหตุการณ์เหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความล้มเหลวในการควบคุมกำลังคน เมื่อมาถึงสมัยรัชกาลที่5ซึ่งมีภัยต่อความมั่นคงจากการคุกคามของจักรวรรดินิยมตะวันตก ทำให้การรวบรวมกำลังคนเข้าไว้เป็นกองทัพประจำการเป็นความจำเป็นอย่างยิ่ง พระองค์จึงทรงหาทางแก้ไขระบบไพร่โดยพยายามดึง

¹⁶⁸ วิไลลักษณ์ เมฆารัตน์, “ทาสและการเลิกทาส”, วารสารวิทยุศึกษา (ตุลาคม-พฤศจิกายน 2519): 41.

¹⁶⁹ สน นิลศรี, “แนวคิดสิทธิมนุษยชนในสังคมไทย: จากความเป็นทาสสู่อิสรภาพ(The Concept of Human Rights in Thai Society: From Slavery to Freedom)”, วารสารรัฐมิถุ : 19.

อำนาจในการควบคุมกำลังคนให้มาขึ้นกับรัฐบาลกลาง ชาวต่างชาติเองก็รังเกียจการมีระบบไพร่ หลังการลงนามในสนธิสัญญาเบาว์ริงกับอังกฤษแล้วปัญหาที่เกิดขึ้นคือไพร่หนีไปเข้าในบังคับของชาติตะวันตกเพื่ออยู่ภายใต้การคุ้มครองของสิทธิสภาพนอกอาณาเขตจำนวนมาก ทำให้เกิดแรงผลักดันที่ต้องดำเนินการแก้ไขระบบไพร่อย่างเร่งด่วนแต่ได้ทรงดำเนินการอย่างมีขั้นตอน¹⁷⁰

ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเริ่มจากในปีพ.ศ.2425¹⁷¹ ได้มีการตราพระราชบัญญัติทหารออกมาหลายฉบับ มีลักษณะเป็นทหาร “สมัคร” เสียก่อน เช่น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงเรียนคะเด็ด(นายร้อย)ทหารหน้าขึ้นที่วังสราญรมย์ในชั้นแรกโรงเรียนนี้มีนักเรียนเพียง40คน ต่อมาจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ทหารหน้ารับแลกไพร่หลวงและบุตรหมู่ไม่ว่าหมู่ใดกระทรงใดเข้ามาเป็นทหารในกรมทหารหน้าด้วย โดยระบุว่าเมื่อไพร่เหล่านั้นเข้ารับราชการกรม5ปีจะพ้นจากหน้าที่ประจำการ และในระหว่างที่รับราชการอยู่นั้นจะได้รับพระราชทานเครื่องแบบสักหลาดสีดำและเงินเดือนอีกเดือนละ10บาท พร้อมทั้งอาหารวันละ2เวลา ข้อจูงใจดังกล่าวทำให้มีผู้มาสมัครเข้ารับราชการในกรมทหารหน้านี้มาก การประกาศรับสมัครทหารในปีพ.ศ.2425นี้นับเป็นวิธีการเริ่มแรกในการเปลี่ยนแปลงไพร่มาเป็นพลเมือง

นอกจากจะใช้นโยบาย “ทหารสมัคร” แล้วรัฐได้พยายามสร้างความคลี่คลายให้เกิดแก่ระบบไพร่มากขึ้นด้วยการออกประกาศหรือพระราชบัญญัติควบคู่กันไปด้วย เช่น ปีพ.ศ.2439 ทรงมีพระราชดำริให้ผ่อนคลายภาระของทหารลง จากเงินที่ไพร่หลวงต้องเสียให้รัฐคนละ18บาทลดเหลือเพียงคนละ6บาท และต่อมาได้มีประกาศเปลี่ยนแปลงการควบคุมเลขพ.ศ.2442ให้มีการสำรวจบัญชีสำมะโนครัวไพร่ขึ้น บัญชีท้องที่ที่ไพร่อาศัยอยู่(ก่อนหน้านั้นไพร่จะขึ้นบัญชีตามมูลนายที่ตนสังกัดอยู่) เมื่อไพร่จะโอนไปอยู่ที่ใดจะต้องมีการโอนสำมะโนครัวนั้นไปด้วย ผู้ที่ทำหน้าที่รับผิดชอบและควบคุมสำมะโนครัวนี้คือ นายอำเภอ และกำหนดในแต่ละท้องที่ ในปีเดียวกันนี้เองได้มีประกาศกำหนดอายุบุคคลที่เป็นชายฉกรรจ์และปลดชราใหม่ จากเดิมที่กำหนดระดับความสูงเสมอไหล่2ศอกครึ่ง และปลดชราเมื่ออายุ70ปีมาเป็นอายุ18ปี และปลดชราเมื่ออายุ60ปีซึ่งเป็นระเบียบที่แน่นอนมากกว่า

จนกระทั่ง ในปีพ.ศ.2448 ได้มีการประกาศใช้ พระราชบัญญัติลักษณะเกณฑ์ทหาร ร.ศ. 124 เป็นการเปลี่ยนแปลงระบบทหารจาก “สมัคร” มาเป็น “เกณฑ์” โดยกำหนดให้ไพร่ที่มีอายุ18-

¹⁷⁰ ภูริชญา วัฒนรุ่ง, ปรัชญาและพัฒนากฎหมายมหาชน, หน้า192-193.

¹⁷¹ วุฒิชัย มูลศิลป์, เอกสารประกอบการสัมมนาเพื่อแนวทางการวิจัย”100ปี แห่งการปฏิรูปการปกครอง” ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พัฒนาการและผลกระทบต่อสังคมไทย เรื่องการปฏิรูปการปกครอง สมัย ร.5 ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์, หน้า 517-519.

20ปี ต้องเข้ามารับการคัดเลือกเป็นทหารทุกคนในแต่ละปี คนที่ได้รับการคัดเลือกจะต้องเข้ารับราชการเป็นทหารในกองประจำการมีกำหนดเวลา2ปี จึงปลดเป็นกองหนุนแล้วไม่ต้องเสียเงินค่าราชการใดๆอีกต่อไปจนตลอดชีวิต ส่วนคนที่ไม่ได้รับการคัดเลือก จะเสียเงินให้ราชการแทนหรือรอไว้สำหรับการคัดเลือกในปีต่อไปก็ได้ ฉะนั้น จึงถือได้ว่าปีดังกล่าวเป็นปีที่สำคัญมากเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงไพร่ให้เป็นคนสามัญอย่างไรก็ดีพระราชบัญญัติเกณฑ์ทหารนี้ก็ได้ประกาศใช้พร้อมกันหมดทั้งประเทศแต่ค่อยขยายไปเรื่อยๆจนถึงพ.ศ.2459จึงประกาศใช้ทั่วถึงกัน และในปีพ.ศ. 2468จึงมีการเรียกอายุทหารเกณฑ์จาก18ปีเป็น20ปี

นโยบายการเลิกทาสดังกล่าวทำให้ระบบไพร่ค่อยๆหมดไป ประชาชนทั้งหลายมีสิทธิเสรีภาพมากขึ้น สามารถประกอบอาชีพได้อย่างอิสระ มีสิทธิในการใช้แรงงานของตน ไม่มีการกดขี่แรงงานอีกต่อไป เมื่อมีฐานะเป็นประชาชนโดยสมบูรณ์เช่นนี้ความจงรักภักดีเมื่อมีฐานะเป็นพลเมืองโดยสมบูรณ์เช่นนี้ ความจงรักภักดีที่เคยมีต่อเจ้านายได้เปลี่ยนมาเป็นความจงรักภักดีต่อประเทศชาติ รัฐบาลสามารถรับประชาชนเข้าทำงานให้แก่ราชการในด้านต่างๆ รวมทั้งการจัดตั้งกองทหารที่ทันสมัยแบบตะวันตก¹⁷² อีกทั้ง ในความจริงแล้วการเลิกระบบไพร่นั้นน่าจะมีความสำคัญมากกว่าการเลิกระบบทาสเสียอีก เพราะไพร่คือประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ ส่วนพวกทาสนั้นเป็นเพียงประชาชนส่วนน้อย อย่างไรก็ตาม การยกเลิกระบบไพร่และทาสนับเป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในสังคมไทย¹⁷³ ทำให้ชนชั้นในสังคมไทยเปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ มีเพียง4ชนชั้น ได้แก่ เจ้านาย ขุนนาง ชนชั้นกลาง สามัญชน สถานะและสิทธิเสรีภาพของบุคคลได้รับการรับรองอย่างเป็นทางการ บุคคลมีฐานะและสิทธิเท่าเทียมกันในสายตากฎหมายโดยไม่ขึ้นอยู่กับฐานะ ชาติกำเนิดอีกต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของนักประวัติศาสตร์ท่านหนึ่ง¹⁷⁴ ที่ได้กล่าวสรุปไว้ว่า “ชนชาติไทยต้องใช้เวลาอันหนักในการไต่เต้าไปสู่เสรีภาพ และเป็นเสรีภาพที่ปู่ทวดของเรามีได้ต่อสู้เรียกร้องทางสิทธิ แต่เป็นการที่ผู้อยู่เบื้องบนโปรดพระราชทานโปรยลงมาให้”

นอกจากการปฏิรูปทางด้านสังคมแล้วพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังได้ทรงริเริ่มการปฏิรูปและพัฒนาประเทศในด้านอื่นๆพร้อมกันไปด้วย อาทิ ทรงให้มีการจัดระเบียบในทางการศาลให้ทัดเทียมกับอารยประเทศ โดยมีการเปลี่ยนแปลงกฎหมายวิธีสบัญญัติที่ศาล

¹⁷² จรูญ สุภาพและรุ่งพงษ์ชัยนาม, “สถาบันพระมหากษัตริย์”, ใน เอกสารการสอนชุดวิชาสถาบันและกระบวนการทางการเมืองไทย หน่วยที่8-15, พิมพ์ครั้งที่3(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2528), หน้า516.

¹⁷³ แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย, เหตุการณ์สมัยรัตนโกสินทร์ (หนังสือชุดกรุงเทพฯ สองศตวรรษ), หน้า17

¹⁷⁴ ขจร สุขพานิช, งานชิ้นเดิม, หน้า5 อ้างถึงใน เกียรติชัย พงศ์พานิชย์, การปฏิวัติ2475กับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมืองไทย, หน้า43.

ทั้งหลายใช้เป็นแนวทางกันก่อนที่จะมีการปฏิรูป ดังจะเห็นได้จาก มีการตราพระราชบัญญัติสำหรับศาลโบริสภาให้เปลี่ยนโทษทวนตั้งแต่50ที่ลงมาเป็นโทษจำร.ศ.113การตราพระราชกำหนดตั้งศาลรับสั่งพิเศษชำระสะสางคดีซึ่งค้างอยู่ร.ศ.114(พ.ศ.2438) การตราพระราชกำหนดยกเลิกวิธีพิจารณาโจรผู้ร้ายตามจารีตนครบาลร.ศ.115(พ.ศ.2439) การตราพระราชบัญญัติตั้งข้าหลวงพิเศษจัดการแก้ไขธรรมเนียมศาลยุติธรรมหัวเมืองร.ศ.115 พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความมีโทษสำหรับใช้ไปพลางก่อนร.ศ.115 พระราชบัญญัติกระบวนวิธีพิจารณาความแพ่งร.ศ.115 เป็นต้น¹⁷⁵ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการยกเลิกจารีตนครบาลด้วยทรงพิจารณาเห็นว่า วิธีการไต่สวนของตุลาการตามระเบียบกฎหมายเก่าที่ใช้อำนาจชู้เชียว ชักถาม ทรมานจำเลยอย่างทารุณ เช่นการบีบขมับ ตอกเล็บ เป็นต้น อาจกลายเป็นวิธีการลงโทษที่เกินควรไปก็ได้เพราะถ้าถูกทรมานจนเจ็บไม่ไหวถึงแม้ว่าจะมิได้กระทำความผิดแต่อยากให้พ้นจากการทรมานก็อาจยอมรับสารภาพว่ากระทำผิดจริงก็ได้ซึ่งไม่เป็นการยุติธรรมและเป็นวิธีการที่ชาวตะวันตกรังเกียจหาว่าทารุณไร้อารยธรรม จึงมีการตราพระราชบัญญัติใหม่วางระเบียบวิธีซักฟอกพยานสืบให้ได้หลักฐานความจริงก่อนตัดสินชี้ขาดในคดี¹⁷⁶

อนึ่ง ในประเด็นเรื่องสถานะและสิทธิเสรีภาพของบุคคลในฐานะที่เป็นพลเมืองแบบสมัยใหม่ ยังได้รับการปรับปรุงให้มีความชัดเจนและเป็นระเบียบมากขึ้น เมื่อมีการจัดทำกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127(พ.ศ.2441) และการจัดทำประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ.2468 ซึ่งได้ประกาศใช้ครบทั้ง6บรรพ พร้อมทั้งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในพ.ศ.2478 ซึ่งประมวลกฎหมายทั้งสี่ฉบับตราขึ้นตามแนวความคิดแบบตะวันตก คือ ยกย่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในทางแพ่งและทางอาญา โดยการรับรองสภาพบุคคลมาตรา15แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เท่ากับเป็นการรับรองให้บุคคลมีฐานะเป็นตัวการสำคัญในกฎหมาย มีสิทธิเสรีภาพในชีวิต ร่างกาย อนามัย เกียรติยศ ชื่อเสียง ได้รับการคุ้มครองโดยกฎหมายเท่าเทียมกัน ทั้งนี้โดยให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้มีสภาพบุคคลทั้งหลายไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและกฎหมายลักษณะอาญา วางหลักประกันสิทธิในชีวิตร่างกายและทรัพย์สินที่สำคัญ¹⁷⁷

ระบบประมวลกฎหมายที่จัดทำขึ้นใหม่นี้ยึดหลักความศักดิ์สิทธิ์ของทรัพย์สินเอกชนด้วยการคุ้มครองระบบกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลยอมให้ประชาชนถือครองทรัพย์สินโดยสิทธิ์ขาด ไม่ว่า

¹⁷⁵ กิตติศักดิ์ ปรกติ, การปฏิรูประบบกฎหมายไทยภายใต้อิทธิพลยุโรป, หน้า136.

¹⁷⁶ โกศล โสภาคย์วิจิตร, รายงานผลการวิจัยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนตามกฎหมายไทย, หน้า95.

¹⁷⁷ กิตติศักดิ์ ปรกติ, การปฏิรูประบบกฎหมายไทยภายใต้อิทธิพลยุโรป, หน้า 138.

บุคคลนั้นจะมีสถานะเป็นเจ้านายพระบรมวงศานุวงศ์หรือเป็นประชาชนธรรมดา รัฐรับประกันให้ ความคุ้มครองไม่ริบหรือเวนคืนทรัพย์สินของประชาชนตามอำเภอใจ รับรองแดนอิสระของเอกชน ทั้งในทางทรัพย์สินครอบครัว ศาสนาความเชื่อ และการเข้ากันเป็นสมาคม ห้างหุ้นส่วนบริษัท ยอม ให้เอกชนมีพัฒนาการด้านต่างๆเหล่านี้ได้ตามความสมัครใจ โดยรัฐไม่เข้าบังคับก่กเกณฑ์ แทรกแซงแต่อย่างใด รับรองหลักการรับฟังในกระบวนการวิพิจารณาความ รับรองหลักความมีเหตุผล และความมีมนุษยธรรมในทางอาญาและวิพิจารณาความอาญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักที่ถือว่า “ไม่มีกฎหมาย ไม่มีโทษ” และหลักที่ว่า “ผู้ต้องหาต้องถือว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีการพิสูจน์ได้ ว่ากระทำผิด” รับรองหลักปกครองโดยถือกฎหมายเป็นใหญ่และประกันความเป็นอิสระของตุลา การ โดยหลักการที่ได้รับการรับรองไว้ในประมวลกฎหมายดังกล่าวต่อมาได้รับหลักประกันเพิ่มเติม ในรูปของสิทธิขั้นพื้นฐานในรัฐธรรมนูญฉบับต่างๆ โดยเฉพาะสิทธิเสรีภาพทางการเมือง นับแต่ เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 เรื่อยมาจนปัจจุบัน¹⁷⁸

จะเห็นได้ว่า ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแม้จะมีการปฏิรูป เปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆอย่างหลากหลายทำให้สิทธิเสรีภาพของประชาชนได้รับการคุ้มครองซึ่งมี ลักษณะโน้มเอียงไปทางแนวคิดที่เป็นประชาธิปไตยมากขึ้น อย่างไรก็ตามรูปแบบการปกครอง บ้านเมืองก็ยังคงเป็นแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์อยู่เช่นเดิม แต่ก็มีใช้ว่าแนวคิดที่เกี่ยวกับ ประชาธิปไตยจะไม่มีอยู่เลย ดังจะเห็นได้จาก ในรัชสมัยของพระองค์บรรดากลุ่มเจ้านายและขุน นางบางส่วนได้เสนอคำกราบบังคมทูลถวายความเห็นจัดการเปลี่ยนแปลงราชการแผ่นดินร.ศ.103 (พ.ศ.2427) เหตุผลเพราะต้องการชี้ให้เห็นถึงอันตรายที่จะเกิดขึ้นกับประเทศโดยการกระทำของ ชาติตะวันตก โดยมีสาระสำคัญ คือต้องการให้เปลี่ยนแปลงการปกครองจาก¹⁷⁹

“ แอฟโกลูดโมนากีให้เป็นประเพณี

ซึ่งเรียกว่า คอนสติตูซาแนลโมนากี ซึ่ง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นมหาประธาน

ของบ้านเมือง ที่จะทรงพระราชวินิจฉัย

มีพระบรมราชโองการเป็นสิทธิ์ขาดแก่ข้า

ทูลละอองธุลีพระบาทผู้ใหญ่...”

(เจ้านายและข้าราชการกราบบังคมทูล....:22)

¹⁷⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า138-139.

¹⁷⁹ วุฒิชัย มูลศิลป์, พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กับการวางรากฐานประชาธิปไตย, พิมพ์ครั้งที่1(กรุงเทพมหานคร: บริษัทเลิฟแอนดิลิฟเพรส จำกัด, 2541), หน้า73.

นั่นคือ การเสนอให้เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบรัฐธรรมนูญ พระมหากษัตริย์เป็นแต่เพียงประมุขของประเทศแต่อำนาจการบริหาร การตัดสินใจเป็นของ “คาบิเนต” หรือ คณะเสนาบดี และต่อจากนี้ข้าราชการทั้งหลายจะต้องเลือกจากคนที่มีความรู้ มีชื่อเสียง มีความประพฤติดี และอายุเกิน 20 ปีขึ้นไป นอกจากนี้ ยังต้องปรับปรุงระเบียบกฎหมายต่างๆที่ไม่ยุติธรรม ที่ล้าสมัย ให้เหมาะสมทันสมัย¹⁸⁰ อย่างไรก็ตาม วัตถุประสงค์ของปฏิเสศคำกราบบังคมทูลดังกล่าว ด้วยทรงเห็นว่ายังไม่สมควรที่จะพระราชทานรัฐธรรมนูญให้แก่ประชาชนในขณะนั้น เนื่องจากประชาชนยังไม่มีความรู้ความเข้าใจในการปกครองระบอบประชาธิปไตยและประชาชนชาวไทยไม่มีความสนใจในการปกครองบ้านเมืองแต่อย่างใด ฉะนั้นการที่จะนำระบอบประชาธิปไตยมาใช้โดยที่ไม่มีการวางรากฐานไว้ก่อนนั้น ย่อมจะนำมาซึ่งผลร้ายมากกว่าผลดี ดังนั้น ในรัชสมัยของพระองค์จึงเป็นสมัยปูพื้นฐานของระบอบประชาธิปไตยให้แก่ประชาชนโดยทรงเผยแพร่ที่ละน้อยจนกว่าประชาชนจะคุ้นเคยและเข้าใจดี แม้แต่นโยบายเลิกทาสของพระองค์ก็เข้าใจว่าทรงต้องการให้ประชาชน มีสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคทัดเทียมกันเป็นการริเริ่มกรุยทางไปสู่ระบอบประชาธิปไตยอีกทางหนึ่งด้วย¹⁸¹

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว(รัชกาลที่ 6)จนถึงการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พุทธศักราช 2475

เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นครองราชย์ได้ไม่นาน ก็ได้มีกลุ่มบุคคลคิดก่อการจะล้มล้างสถาบันพระมหากษัตริย์ ที่เรียกว่า กบฏร.ศ.130 ซึ่งได้รับอิทธิพลจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของชาติตะวันตก โดยกลุ่มบุคคลดังกล่าวเห็นว่าการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มีข้อบกพร่องหลายประการทำให้บ้านเมืองอยู่ในสภาพที่ล้าหลัง จึงมีความต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบประชาธิปไตยเพื่อก้าวไปสู่ความทัดเทียมกับชาติตะวันตก แต่ถึงแม้ว่าการก่อกบฏในครั้งนั้นจะไม่สำเร็จและผู้ก่อการยังถูกจับและถูกศาลตัดสินลงโทษในเวลาต่อมา แต่พระองค์ก็ทรงพระราชทานอภัยโทษให้ทั้งหมดทุกคน ด้วยพระองค์เองก็เคยดำริเห็นด้วยที่จะให้มีการปกครองแบบประชาธิปไตยซึ่งถือว่าเป็นการปกครองที่ดีที่สุดทำให้ประชาชนมีสิทธิและเสรีภาพมีส่วนร่วมในทางการเมืองการปกครองประเทศ โดยทรงเล็งเห็นถึงความจำเป็นที่ประชาชนจะต้องเข้าใจถึงสิทธิ

¹⁸⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 73-74.

¹⁸¹ ไพบูลย์ ช่างเขียน, สังคมการเมืองการปกครองไทย, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2526), หน้า 79-80.

เสรีภาพและหน้าที่ของตนตามระบอบประชาธิปไตย วิธีการเปลี่ยนแปลงที่ดีที่สุด คือการให้การศึกษาแก่ประชาชน เพราะว่าแต่เดิมประชาชนมีความเคยชินกับการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นเวลาช้านาน หากจะมีการเปลี่ยนแปลงโดยกะทันหันในขณะที่ประชาชนยังไม่มีความรู้เรื่องการปกครองแบบประชาธิปไตยแล้วอำนาจที่พระมหากษัตริย์ทรงสละให้แก่ประชาชนจะตกไปอยู่ในมือของผู้ที่ไม่สมควรบทบาทของประชาชนในสังคมนั้นก็อาจไม่อาจสอดคล้องกับบทบาทของประชาชนในสังคมประชาธิปไตย อันจะนำมาซึ่งความยุ่งยากแก่การแก้ไข¹⁸² ในขณะที่เดียวกันพระองค์ยังคงทดลองสร้างเมืองดุสิตธานีมีรัฐธรรมนูญเป็นหลักในการปกครองที่เรียกว่า “ธรรมนูญลักษณะการปกครองนคราภิบาล” เพื่อเป็นก้าวแรกของประชาธิปไตย และพระราชทานสิทธิเสรีภาพแก่หนังสือพิมพ์ที่จะวิพากษ์วิจารณ์ระบบการปกครอง และการทำงานของรัฐบาลได้อย่างเต็มที่ ในยุคดังกล่าวจึงถือได้ว่าประชาชนมีสิทธิเสรีภาพตามสมควรเท่าที่ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์จะเปิดโอกาสให้ ลักษณะเช่นนี้ยังคงอยู่ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว(รัชกาลที่7)¹⁸³

อย่างไรก็ดี การดำรงอยู่ของแนวความคิดเกี่ยวกับเรื่อง สิทธิและเสรีภาพ ที่มาพร้อมกับแนวคิดและอุดมการณ์ทางการเมืองการปกครองแบบเสรีนิยมประชาธิปไตย ของประเทศตะวันตกได้แพร่ขยายเข้ามานับแต่มีการค้าขายกับต่างประเทศระบบการศึกษาตลอดจนการพัฒนาประเทศให้มีความทันสมัยในทุกด้านตามอย่างตะวันตก ทำให้แนวคิดอ่านแบบตะวันตกแทรกซึมเข้าสู่แนวคิดและวัฒนธรรมแบบไทย เช่นการมีรัฐธรรมนูญที่เป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชน อำนาจอธิปไตยจะต้องมาจากปวงชนโดยผ่านรัฐสภาเป็นสำคัญ มีการแบ่งแยกอำนาจออกเป็น 3 ฝ่าย คือ อำนาจอธิปไตย บริหาร ตุลาการ เพื่อถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกัน ลัทธิการค้าเสรี และลัทธิปัจเจกชนนิยม เป็นต้น จึงทำให้ประชาชนบางส่วนเกิดความรู้สึกที่เป็นปฏิปักษ์ต่อการผูกขาดอำนาจสูงสุดของกษัตริย์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์

ประกอบกับสภาวะทางเศรษฐกิจที่ตกต่ำ ความขาดแคลนทุกข์ยากในภาวะอันลำบากของประเทศไทยสมัยนั้น มาตรการต่างๆที่รัฐบาลนำมาใช้แก้ไข อาทิ การออกกฎหมายเก็บภาษีเงินเดือนซึ่งประชาชนเห็นว่าไม่ยุติธรรม รัฐบาลควรจะเพิ่มภาษีรายได้ทั่วไปไม่เฉพาะแต่เงินเดือนและควรเพิ่มภาษีทุนทรัพย์ด้วย เหตุที่รัฐบาลไม่เก็บภาษีเช่นนั้นก็เพราะจะรักษาผลประโยชน์ของพวกเขาเอาไว้เพราะพวกเขามีรายได้และมีทุนทรัพย์มากกว่าราษฎร นอกจากนี้ยังได้

¹⁸² บุรีรักษ์ นามวัฒน์, “ประชาธิปไตยในแผ่นดินรัตนโกสินทร์”, วารสารไทย: 27.

¹⁸³ จรูญ สุภาพและรุ่งพงษ์ ชัยนาม, “สถาบันพระมหากษัตริย์”, ใน เอกสารการสอนชุดวิชาสถาบันและกระบวนการทางการเมืองไทย หน่วยที่8-15, หน้า517.

ทราบข่าวว่า รัฐบาลจะออกกฎหมายเก็บเงินภาษีหลังคาเรือนอีก¹⁸⁴ กลับกลายเป็นสิ่งซึ่งสร้างความไม่พอใจให้เพิ่มมากขึ้น เพราะเหตุที่มาตรการเหล่านั้นของรัฐบาลมุ่งแต่จะขูดรีดราษฎรทำให้มีฐานะความเป็นอยู่อย่างลำบาก ทั้งนี้โยบายการดูแลออกเนื่องจากความตกต่ำทางเศรษฐกิจของประเทศอันเนื่องมาจากสงครามโลกครั้งที่ 1 ได้สร้างความปั่นป่วนแตกแยกให้เกิดขึ้นภายในหมู่ข้าราชการอันเป็นผลนำไปสู่สภาพการณ์ทางการเมืองที่เต็มไปด้วยความขัดแย้ง แม้ในฝ่ายพลเรือนเองก็ตาม ในขณะที่เดียวกันสภาพความเหลื่อมล้ำทางสังคมในเรื่องสิทธิเสรีภาพต่างๆและทางสังคมระหว่างราษฎรสามัญทั่วไปซึ่งไม่มีอภิสิทธิ์ใดๆทั้งสิ้น ประกอบกับ กลุ่มพระราชวงศ์ที่มีอภิสิทธิ์มากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสามารถใช้อภิสิทธิ์ที่มีอยู่เหนือบุคคลทั่วไปเพื่อแสวงหาผลประโยชน์แก่ตนและพวกพ้อง ทำให้ประชาชนรู้สึกว่าคุณเป็นชนชั้นที่แตกต่างไปจากชนชั้นพระราชวงศ์และพร้อมที่จะเข้าร่วมในการสนับสนุนการเรียกร้องเพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิเสรีภาพตามระบบการปกครองแบบใหม่ อีกทั้ง ท่านปรีดี พนมยงค์ ได้เขียน “คำอธิบายกฎหมายปกครอง” ในปี พ.ศ.2474 ที่ได้อธิบายถึงหลักการแบ่งแยกอำนาจอธิปไตยอันเป็นหัวใจของการปกครองในระบบประชาธิปไตยทั้งๆที่ในขณะนั้นประเทศไทยยังอยู่ภายใต้การปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ นอกจากนี้คำอธิบายดังกล่าวยังได้บรรจุไว้ซึ่งหลักการระเบียบการปกครองท้องถิ่น การงานในทางปกครองและคดีปกครองเป็นต้น¹⁸⁵ และที่สำคัญระบุแนวคิดว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (droit de l'homme) ซึ่งยังไม่มีกฎหมายลายลักษณ์อักษรฉบับใดรองรับไว้โดยตรงดังที่ปรากฏในหมวดว่าด้วยสิทธิเสรีภาพของประชาชนในรัฐธรรมนูญที่ออกภายหลังการเปลี่ยนแปลงทางการปกครองไม่ โดยได้สอนถึงหลักการเหล่านี้ว่า¹⁸⁶

“มนุษย์ซึ่งเกิดมามีสิทธิและหน้าที่ในอันที่จะดำรงชีวิตและรวบรวมกันอยู่ได้เป็นหมู่คณะ สิทธิและหน้าที่เหล่านี้ย่อมมีขึ้นจากสภาพตามธรรมชาติแห่งการเป็นมนุษย์นั่นเอง และซึ่งอาจจำแนกออกได้เป็น 3 ประการ คือ

1. ความเป็นอิสระ หรือเสรีภาพ (Liberté)
2. ความเสมอภาค หรือสมภาพ (Egalité)

¹⁸⁴ เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์, การปฏิวัติ 2475กับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการปกครองไทย, หน้า 68.

¹⁸⁵ ชาญชัย แสงศักดิ์, อิทธิพลฝรั่งเศสในการปฏิรูปกฎหมายไทย, หน้า 135.

¹⁸⁶ ประดิษฐ์มนูธรรม, หลวง. คำอธิบายกฎหมายปกครอง (พ.ศ.2474 แก้ไขปรับปรุง พ.ศ.2513). ใน ประชุมกฎหมายมหาชนและเอกชนของปรีดี พนมยงค์ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2526), หน้า 150-151. อ้างถึงใน บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, กฎหมายมหาชน เล่ม 2 การแบ่งแยกกฎหมายมหาชน-เอกชนและพัฒนาการกฎหมายมหาชนในประเทศไทย, หน้า 92.

3. ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันและกันฉันพี่น้อง หรือภราดรภาพ (Fraternité)

และยังได้บรรยายถึงอิสระหรือเสรีภาพประเภทต่างๆ 9 ประเภท รวมตลอดถึงหลักความเสมอภาค และภราดรภาพ ตลอดจนอธิบายถึงผลในการละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยรัฐไว้ด้วย หลักการดังกล่าว ได้พัฒนาต่อมาเป็นพื้นฐานที่สำคัญของ คำประกาศของคณะราษฎร ในการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 ในภายหลัง

ในที่สุดเหตุการณ์ เปลี่ยนแปลงการปกครองจึงยากจะหลีกเลี่ยงได้และเกิดขึ้นใน วันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2475 ภายใต้การนำของ “คณะราษฎร” ซึ่งก็คือ กลุ่มบุคคลที่ร่วมกันดำเนินการ เพื่อจุดมุ่งหมายในการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบ ประชาธิปไตยส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่ได้รับการศึกษาจากชาติตะวันตกโดยเฉพาะเหตุการณ์การปฏิวัติ ใหญ่ในประเทศฝรั่งเศส ทำให้ได้เคยเห็นและรับรู้แบบอย่างการต่อสู้ เพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาคเท่าเทียมกันตามกฎหมาย จึงมีความพึงพอใจต่อระบอบการปกครองแบบ ประชาธิปไตยของชาติตะวันตก ทำให้เกิดแนวคิดที่ต้องการนำแบบอย่างมาใช้เพื่อเปลี่ยนแปลง การปกครองของประเทศไทยจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยอันมี พระมหากษัตริย์ทรงอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ โดยบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการก่อตั้งคณะราษฎรก็ คือ หลวงประดิษฐมนูธรรม(ปรีดี พนมยงค์) ซึ่งได้รับการศึกษามาจากประเทศฝรั่งเศส

อีกทั้ง หนึ่งในสมาชิกคณะราษฎรยังได้กล่าวสนับสนุนถึงมูลเหตุของการทำให้ผู้ได้รับ การศึกษาในประเทศฝรั่งเศสขณะนั้นเข้ามารวมตัวกันเพื่อก่อตั้งคณะราษฎรว่า “.... ว่าโดยทั่วไป แล้ว ผู้ที่อยู่ภายในประเทศของเราก็เคยชินกับสภาพความเป็นอยู่ในระบบฟิวดัลบารมี ระบบ ฟิวดัลบารมีคือระบอบศักดินาเป็นเรื่องราว เป็นเรื่องในชีวิต ครั้นเมื่อได้ออกไปอยู่ในดินแดน ต่างประเทศ ในประการแรกเราจะได้เห็นความรุ่งเรืองของประเทศต่างๆ ทำให้หวนมาคิด เปรียบเทียบกับสภาพความเป็นอยู่ของบ้านเมืองของเรา ทำไมจึงต้องจมดินจมโคลนพะรุงพะรังอยู่ อย่างนี้ กับทั้งความเป็นอยู่ของประชาชนของเรามีอยู่ในระดับชีวิตส่วนรวมใกล้เคียงกัน ไม่มีการ แบ่งชั้นวรรณะ ระบบหมอบกราบฟิวดัลบารมี พุดจา ไร่ เอ็ง มึง กู เป็นเรื่องที่ขมขื่นดังที่ได้ประสบ อยู่ในบ้านเมืองของเรา นอกจากนี้ยังเกิดความรู้สึกแสบแสบใจที่ถูกเหยียดหยามเหมือนเป็นข้าทาสที่ อยู่ในอาณานิคม...ได้กระทบกระเทือนใจ ทำให้รู้สึกตัวขึ้นมาว่าเพราะประเทศเรานั้นอ่อนแอ มิได้ ปรับปรุงให้เข้มแข็งและเป็นระเบียบอันดีงามเสมือนอารยประเทศทั้งหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อ ได้เรียนรู้ถึงประวัติศาสตร์การต่อสู้เพื่ออิสระ และสิทธิเสรีภาพที่ประชาชนชาวยุโรป เขาต่อสู้เอา ชีวิตเลือดเนื้อเข้าแลกรักษาสิทธิเสรีภาพของเขา จึงสามารถสร้างระบบการปกครองแบบ ประชาธิปไตยอันมั่นคงที่เป็นกุญแจทองนำประเทศไปสู่ความรุ่งเรือง และความมั่นคงสืบเนื่องกัน มาหลายศตวรรษ ด้วยเหตุผลนานาประการดังกล่าวมาแล้วนี้ ประกอบกับเมื่อหวนคำนึงถึงสภาพ

ความเลื่อมใสของบ้านเมืองในยุคนั้นทำให้นักเรียนไทยผู้รักชาติที่อยู่ในยุโรป โดยเฉพาะในประเทศฝรั่งเศสและสวิสเซอร์แลนด์ได้ร่วมใจร่วมคิดด้วยเจตนาอันแรงกล้ายอมเสี่ยงชีวิตคิดเปลี่ยนแปลงการปกครองขึ้น เพื่อความรุ่งเรืองของประเทศชาติ...”¹⁸⁷

ดังนั้น การดำเนินของคณะราษฎรจึงมีวัตถุประสงค์เพื่อจะเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยแบบมีพระมหากษัตริย์ทรงอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ โดยการเปลี่ยนแปลงการปกครองดังกล่าวจะต้องกระทำโดยวิธีการที่เรียกว่า รัฐประหาร (Coup d' état) คือการยึดอำนาจของกลุ่มบุคคลโดยฉับพลัน และเพื่อดำเนินการให้ประเทศบรรลุหลัก 6 ประการ ดังนี้

1. จะต้องรักษาความเป็นเอกราชทั้งหลาย เช่น เอกราชในทางการเมือง ในทางการศาล ในทางเศรษฐกิจ ฯลฯ ของประเทศไว้ให้มั่นคง
2. จะต้องรักษาความปลอดภัยภายในประเทศ ให้การประทุษร้ายต่อกันลดน้อยลงให้มาก
3. จะต้องบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจโดยรัฐบาลใหม่จะจัดงานให้ราษฎรทุกคนทำ จะวางโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ไม่ปล่อยให้ราษฎรอดอยาก
4. จะต้องให้ราษฎรมีสิทธิเสมอภาคกัน(ไม่ใช่พวกเจ้ามีสิทธิยิ่งกว่าราษฎรเช่นที่เป็นอยู่)
5. จะต้องให้ราษฎรได้มีเสรีภาพ มีความเป็นอิสระเมื่อเสรีภาพนี้ไม่ขัดต่อหลัก 4 ประการดังกล่าวข้างต้น (ทั้งนี้ย่อมโยงไปถึงเสรีภาพทางการเมืองและการเศรษฐกิจ กล่าวคือราษฎรต้องมีปัจจัยสี่เป็นพื้นฐาน ต้องมีงานทำ มีเสรีภาพในร่างกาย เคหสถาน ในการพูด ในการมีสมาคม)¹⁸⁸
6. จะต้องให้การศึกษาย่างเต็มที่แก่ราษฎร

หลัก 6 ประการดังกล่าว ถือเป็นการประกันความสุขสมบูรณ์ของประชาชน นับเป็นการยืนยันรับรองสิทธิเสรีภาพของมนุษย์และของพลเมืองของไทยเป็นครั้งแรก

¹⁸⁷ กมล สมวิเชียร “การปฏิวัติของสามัญชน”(บทสัมภาษณ์ พลโท ประยูร ภมรมนตรี)”, สังคมศาสตร์ปริทัศน์, 10 (มิถุนายน 2515): 32-33. อ้างถึงใน นัยนา หงส์ ทองคำ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและคณะราษฎร, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522), หน้า 66.

¹⁸⁸ ส. ศิวรักษ์, ความคิดที่ขัดขวางและส่งเสริมประชาธิปไตยของไทย, พิมพ์ครั้งแรก (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อักษรสาส์น, ตุลาคม 2529), หน้า 88.

จะเห็นได้ว่า ถ้าคิดตามแบบฝรั่งยุโรปโดยเฉพาะประเทศฝรั่งเศสซึ่งเป็นแหล่งที่ผู้นำของ คณะราษฎรได้ไปศึกษาและประชุมหารือกันเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ก็จะพบว่า Democracy หรือ ประชาธิปไตยในฝรั่งเศสนั้น กล่าวถึงเรื่อง เสรีภาพ เสมอภาค และภราดรภาพ แต่ในหลัก 6 ประการของคณะราษฎรพูดเพียงเรื่อง เสมอภาคในหลักที่ 4 และเสรีภาพในหลักที่ 5 เท่านั้น ในเรื่องภราดรภาพไม่ปรากฏอยู่ในหลัก 6 ประการ ทั้งที่ผู้เขียนคำประกาศและเป็นผู้นำทาง ความคิดในการเปลี่ยนแปลงการปกครองที่สำคัญ คือ หลวงประดิษฐมนูธรรม (ปรีดี พนมยงค์) เอง ก็ได้เคยอธิบายถึงภราดรภาพนี้เอาไว้ก่อนหน้าการเปลี่ยนแปลงการปกครองว่า “มนุษย์เกิดมาเพื่อ อยู่ร่วมกันดังกล่าวมาแล้วมนุษย์จำต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในประเทศหนึ่งถ้ามนุษย์คนหนึ่ง ต้องรับทุกข์ เพื่อนมนุษย์อื่นก็รับทุกข์ด้วย จะเป็นโดยทางตรงหรือทางอ้อมก็ตาม เหตุฉะนั้น เพียงแต่มนุษย์มีความเป็นอิสระและมีความเสมอภาคจึงยังไม่เพียงพอ คือ จำต้องมีการช่วยเหลือ กันฉันท์พี่น้องด้วย” ย่อมเป็นการแสดงว่าการสร้างประชาธิปไตยในเมืองไทย ผู้คิดได้คิดนำเอา เฉพาะสิ่งที่จำเป็นและเหมาะสมมาเป็นแก่นที่เสนอเป็นหลักโดยต้องจัดให้มีขึ้นในแผ่นดินไทย เท่านั้น¹⁸⁹

อย่างไรก็ตาม หลัก 6 ประการของคณะราษฎรก็คงยังถือเป็นอุดมการณ์ของระบอบ ประชาธิปไตยในทัศนะของคณะราษฎรที่อาจใช้เปรียบเทียบกับเป็นสิ่งที่มีรัฐบาลในระบอบเก่า (ราชาธิปไตย) จะไม่สามารถรับเป็นแนวนโยบายได้โดยเฉพาะหลักข้อ 3 และข้อ 6 เพราะเศรษฐกิจ ตกต่ำ รัฐบาลหางานให้คนทำไม่ได้ทั้งไม่สามารถให้สิทธิเสรีภาพและการศึกษาแก่ประชาชนตาม หลักข้อ 4-6 ได้ และถ้าพิจารณาอีกแง่หนึ่งหลัก 6 ประการนี้เอง แม้แต่คณะราษฎรเองก็ทำไม่ได้และ ข้อความทำนองนี้ก็ปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญไทยฉบับต่างๆ ในหมวดแนวนโยบายแห่งรัฐ รวมทั้งใน หมวด 5 แห่งนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 ซึ่งแสดงว่าเป็นอุดมการณ์ที่ยังไม่ สามารถปฏิบัติได้เสร็จสิ้นสมบูรณ์ แต่ก็เป็นอุดมการณ์ที่ระบอบราชาธิปไตยยอมรับไม่ได้ แต่ ระบอบประชาธิปไตยรับได้¹⁹⁰

ผลจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 นับเป็นการสิ้นสุดของระบอบ สมบูรณาญาสิทธิราชย์ซึ่งเป็นรูปแบบการปกครองของประเทศไทยมาเป็นเวลาอันยาวนาน และ จำกัดขอบเขตพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ให้อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญดังนั้น พระมหากษัตริย์

¹⁸⁹ นรนิติ เศรษฐบุตร, นัยประชาธิปไตยในวิถีทางการเมืองไทย, พิมพ์ครั้งแรก(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิภาต, พฤศจิกายน 2543), หน้า 19-20.

¹⁹⁰ อมร รักษาสัตย์, “การเมืองการปกครองไทยสมัยประชาธิปไตย”, ใน การเมืองการปกครองไทย ตามรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน, อมร รักษาสัตย์, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วี.เจ. พรินต์ติ้ง, 2544), หน้า 62-63.

ในระบอบประชาธิปไตยจึงไม่ใช่สถาบันที่คงไว้ ซึ่งอำนาจอธิปไตยที่เคยเป็นอยู่ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ แต่เปลี่ยนบทบาทไปตามรูปแบบการปกครอง ความเชื่อความศรัทธาในแต่ละยุค อีกทั้ง ทำให้อำนาจในการบริหารและการปกครองประเทศเปลี่ยนมือจากที่เคยสืบทอดอยู่ในแวดวงของราชตระกูลและตระกูลขุนนางไม่กี่ตระกูล มาเป็นอยู่ในมือของสามัญชนมากขึ้น พัฒนาการการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้รับความสำคัญโดยได้เปลี่ยนไปเป็นแนวตะวันตกมากขึ้น กล่าวคือผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองยังนำรัฐธรรมนูญมาใช้เป็นหลักในการปกครองประเทศด้วยการก่อตั้งสถาบันในทางการปกครองขึ้นมาทดแทนสถาบันในระบบเก่า และด้วยความพยายามที่จะนำเอาอุดมการณ์ของคณะปฏิวัติมาดำเนินการ เพื่อแก้ไขข้อบกพร่องอันเป็นสภาพการณ์ที่มีอยู่ในขณะนั้นในข้อนี้เองที่แสดงให้เห็นว่าอุดมการณ์6ประการของคณะราษฎรได้กลายมาเป็นหลักเป้าหมายในระบอบการปกครองใหม่ ซึ่งเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองในครั้งนั้น¹⁹¹

2.4.3 สภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพ ภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง (พุทธศักราช 2475-2540)

ภายหลังจากการยึดอำนาจของคณะราษฎรได้สำเร็จแล้วภารกิจสำคัญของคณะราษฎรก็คือการเร่งสถาปนาหรือก่อร่าง “ระบอบใหม่ขึ้น” เพื่อแทนที่ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่ถูกโค่นลง ระบอบใหม่นี้ในทางการเมืองเรียกว่า “ระบอบรัฐธรรมนูญ” ซึ่งแนวคิดที่อยู่เบื้องหลัง มิได้หมายถึง ระบอบที่มีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองเท่านั้นแต่ยังมีความหมายครอบคลุมมากขึ้น กล่าวคือ¹⁹²

*การมีรัฐธรรมนูญเป็นหลักประกันว่ารัฐบาลใหม่จะบริหารประเทศอย่างมีหลักเกณฑ์แน่นอน มิได้เป็นไปตามน้ำพระทัยส่วนพระองค์ เช่นยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์

*รัฐธรรมนูญเป็นที่มาและเป็นหลักประกันแห่งสิทธิเสรีภาพของราษฎรทั้งยังเป็นสิ่งที่ยืนยันอำนาจสูงสุดของราษฎรอีกด้วย

¹⁹¹ เกียรติชัย พงษ์พานิชย์, การปฏิวัติ2475กับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมืองไทย, หน้า273.

¹⁹² สุทธชัย ยิ้มประเสริฐ, 60 ปีประชาธิปไตยไทย : ประวัติแห่งการต่อสู้เพื่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน, (กรุงเทพมหานคร: งานวิจัยของโครงการ60ปี ประชาธิปไตยไทย, 2536), หน้า11.

* รัฐธรรมนูญเป็นหลักประกันในการจำกัดอำนาจของพระมหากษัตริย์ว่าจะไม่ทรงอำนาจสมบูรณาญาสิทธิราชย์อีกต่อไป แต่จะมีการแบ่งอำนาจเป็น3ส่วน คือ นิติบัญญัติ บริหาร ตุลาการ

* รัฐธรรมนูญเป็นสัญลักษณ์สำคัญของระบอบใหม่โดยถูกยกให้เป็น 1ใน4 คำขวัญ คือ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และรัฐธรรมนูญ ดังนั้น จึงได้มีการสถาปนารัฐธรรมนูญขึ้นเป็นมิ่งขวัญของประเทศ โดยรัฐบาลใหม่ได้ทำการส่งคณะผู้แทนไปเผยแพร่รัฐธรรมนูญยังจังหวัดต่างๆทั่วประเทศและเมื่อมีรัฐธรรมนูญฉบับถาวรแล้วก็มีการพิมพ์รัฐธรรมนูญแจกไปยังอำเภอต่างๆอีกด้วย

จะเห็นได้ว่า ตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2475 ประเทศไทยมีรัฐธรรมนูญมาแล้วหลายฉบับด้วยกันโดยมีลักษณะประชาธิปไตยแตกต่างกันแล้วแต่บริบททางการเมือง อันเป็นเหมือนภาพสะท้อนของผู้มีอำนาจในขณะนั้นๆ ดังจะเห็นได้จากการปรากฏบทบัญญัติเกี่ยวกับการรับรองสิทธิเสรีภาพไว้ในรัฐธรรมนูญ แม้จะเป็นเรื่องธรรมดาที่ในระยะเริ่มต้นทั้งผู้ปกครองและประชาชนก็ไม่ได้ให้ความสนใจในเรื่องสิทธิเสรีภาพที่ตนได้รับเท่าใดนักเว้นแต่เมื่อมีความขัดแย้งในเรื่องการใช้สิทธิเสรีภาพของประชาชนเกิดขึ้น จากการศึกษาพบว่า รัฐบาลหรือผู้ปกครองในระยะเริ่มแรกได้วางกติกาค่อนข้างที่จะจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนไว้มากอาจจะเห็นว่าเพียงจะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ถ้าให้สิทธิเสรีภาพแก่ประชาชนมากเกินไปอาจเกิดปัญหาได้ เพราะประชาชนยังขาดการศึกษาและไม่เข้าใจในเรื่องสิทธิและเสรีภาพดีพอ(พิจารณาได้จากรัฐธรรมนูญแต่ละฉบับตั้งแต่ฉบับ พ.ศ.2475 เป็นต้นมา) สิทธิเสรีภาพที่ประชาชนได้รับจึงเป็นไปอย่างจำกัด ที่สำคัญก็คือประชาชนคนไทยสมัยนั้นยังไม่เข้าใจด้วยว่าตนเองนั้นมีสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญอย่างไรบ้าง (ซึ่งเป็นจุดอ่อนของประชาชนคนไทยตลอดมาจนถึงทุกวันนี้)¹⁹³ และในบางครั้งก็มีอุปสรรคอยู่บ้าง เมื่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตยถูกล้มไป โดยการปฏิวัติรัฐประหาร ซึ่งมีอยู่หลายครั้งด้วยกันโดยทุกครั้งที่มีการปฏิวัติรัฐประหารรัฐธรรมนูญจะถูกยกเลิก เท่ากับว่าสิทธิและเสรีภาพของประชาชนที่มีอยู่ตามรัฐธรรมนูญถูกยกเลิกตามไปด้วย และรัฐธรรมนูญที่ผู้ก่อการปฏิวัติรัฐประหารประกาศใช้มักจะมีลักษณะเป็นรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวและมักจะเป็นรัฐธรรมนูญที่ไม่เป็นประชาธิปไตย โดยพิจารณาได้จากบทบัญญัติเกี่ยวกับการรับรองสิทธิเสรีภาพ ซึ่งถือเป็นบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่มีความเป็นประชาธิปไตย อีกทั้ง มักจะมีบทบัญญัติที่ให้อำนาจแก่ผู้ปกครองสามารถกระทำการอันเป็นการลดทอนสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้ และได้กลายเป็นฉนวนทำให้เกิดความกดดันขึ้น

¹⁹³ อุษฎางค์ ปาณิกบุตร, "สิทธิเสรีภาพของพลเมือง", ใน การเมืองการปกครองไทยตามรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน, อมร รักษาสัตย์, บรรณาธิการ(กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วี. เจ.พรินต์, 2544), หน้า211.

ต่อผู้ที่เรียกร้องสิทธิเสรีภาพตามระบอบประชาธิปไตย จนในบางครั้งได้นำไปสู่ความรุนแรงถึงกับมีประชาชนได้รับบาดเจ็บและเสียชีวิต

จากเหตุผลดังกล่าว ทำให้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยแต่ละฉบับจึงมีระดับของการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนไว้แตกต่างกัน โดยบางฉบับบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพไว้หลายมาตราครอบคลุมสิทธิเสรีภาพหลายประเภทหรือบางฉบับก็ไม่ปรากฏบทบัญญัติเกี่ยวกับการรับรองสิทธิเสรีภาพไว้เลยและสามารถแยกพิจารณาถึงสภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยออกเป็นยุคต่างๆตามสภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพได้ดังต่อไปนี้*

2.4.3.1 รัฐธรรมนูญที่อยู่ภายใต้ระบอบเผด็จการทางทหาร

การพิจารณาสภาพการจัดทำรัฐธรรมนูญของไทยในบางฉบับ นับแต่มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญเป็นครั้งแรกภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองพ.ศ.2475พบว่า เงื่อนไขในการจัดทำรัฐธรรมนูญดังกล่าวมักขึ้นอยู่กับสถานการณ์ทางการเมืองในขณะนั้น และบ่อยครั้งที่จะมักจะมีการแทรกแซงทางการเมืองของฝ่ายทหารทำให้อำนาจทางการเมืองและอำนาจรัฐมักจะถูกอยู่ภายใต้อิทธิพลของฝ่ายทหารโดยทหารมักใช้อำนาจเผด็จการผูกขาดอำนาจทางการเมือง และใช้อำนาจนั้นเพื่อประโยชน์ของตนและพวกพ้อง ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนากระบวนการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ดังจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า รัฐธรรมนูญที่อยู่ภายใต้อิทธิพลดังกล่าว มักถูกจัดตั้ง ยกเลิก โดยการทำปฏิวัติรัฐประหารสลับกันไปมา ซึ่งมีอยู่จำนวนหลายครั้ง และฝ่ายทหารยังเข้ามามีบทบาททำหน้าที่ในการบริหารประเทศกำหนดขอบเขต และข้อจำกัดในเรื่องต่างๆ ทำให้หลักประกันสิทธิเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญให้ไว้ต้องสะดุดหยุดลงทุกครั้งที่มีการปฏิวัติรัฐประหาร

อีกทั้ง เมื่อมีการยกเลิกรัฐธรรมนูญยังส่งผลทำให้เกิด “สภาพว่างรัฐธรรมนูญ” ขึ้นช่วงระยะเวลาหนึ่งก่อนที่จะมีการจัดทำรัฐธรรมนูญ(ฉบับชั่วคราว)ขึ้นใช้บังคับ คณะปฏิวัติรัฐประหารจึงมีฐานะเป็น “รัฐาธิปัตย์” ใช้อำนาจปกครองสูงสุด(อำนาจอธิปไตย) กล่าวคือ ใช้อำนาจทางนิติบัญญัติด้วยการออกกฎหมายในชื่อว่า “ประกาศคณะปฏิวัติ” ใช้อำนาจบริหารแทนคณะรัฐมนตรีหรือรัฐบาลในเวลาปกติและอำนาจตุลาการนั้น องค์กฤษฎีกาและข้าราชการตุลาการมี

* โปรดดู ตารางแสดงพัฒนาการสภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพในรัฐธรรมนูญแต่ละฉบับของประเทศไทย หน้า128-136.ประกอบ

ลักษณะเป็นงานประจำ และข้าราชการประจำยังคงปฏิบัติหน้าที่ไปตามกฎหมาย แต่คณะปฏิวัติรัฐประหารยังอาศัยอำนาจปกครองสูงสุดออก “คำสั่ง” ที่เป็นผลใช้อำนาจตุลาการ เช่น การออกคำสั่งจำคุกหรือประหารชีวิตผู้ที่ต้องหาว่ากระทำผิดกฎหมายที่มีโทษทางอาญา เช่นประหารชีวิตผู้กระทำผิดเกี่ยวกับการวางเพลิงการผลิตและจำหน่ายยาเสพติด เป็นต้น¹⁹⁴

ดังนั้น ในช่วงระยะเวลาดังกล่าวประชาชนถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพเป็นอย่างมากโดยประกาศหรือคำสั่งของคณะปฏิวัติรัฐประหาร* หรือหัวหน้าคณะปฏิวัติรัฐประหาร ตลอดจนจนถึงคำสั่งของนายกรัฐมนตรีที่อาศัยอำนาจจากธรรมนูญการปกครองที่คณะปฏิวัติจัดให้มีขึ้นหลังจากการปฏิวัติรัฐประหารทำให้สามารถออกคำสั่งลงโทษบุคคลได้โดยไม่ต้องผ่านกระบวนการของศาลยุติธรรมโดยไม่มีการอุทธรณ์ฎีกาแต่อย่างใดอันถือได้ว่าเป็นแบบอย่างของกฎหมายที่ลิดรอนสิทธิเสรีภาพของประชาชนเป็นอย่างมาก

¹⁹⁴ กุลพล พลวัน, “การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย” ใน รวมบทความทางวิชาการเนื่องในโอกาสครบรอบ 80ปี ศาสตราจารย์ไพโรจน์ ชัยนาม, (กรุงเทพมหานคร: 1 โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2535), หน้า270.

* อาทิ - ประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่12 พ.ศ.2501 ที่ให้อำนาจพนักงานสอบสวนมีอำนาจควบคุมผู้ต้องหาที่ถูกจับในข้อหาที่เป็นคอมมิวนิสต์(พระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ พ.ศ. 2495) ได้ตลอดเวลาที่ทำการสอบสวนโดยไม่อยู่ในบทบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ไม่ว่าผู้ต้องหาจะถูกควบคุมตัวก่อนหรือหลังวันประกาศนี้ ทำให้สิทธิเสรีภาพของประชาชนจึงถูกลิดรอนอย่างเบ็ดเสร็จ

- ประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่17 27ตุลาคม 2501 จำกัดสิทธิเสรีภาพของสื่อสิ่งพิมพ์

- ประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่12 พฤศจิกายน 2514ที่ออกภายหลังการปฏิวัติในปี2514 มีเนื้อหาและผลใช้บังคับย้อนหลังเช่นเดียวกับประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่12 พ.ศ.2501

- คำสั่งของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินฉบับที่22ลงวันที่13 ตุลาคม2519 ที่ให้อำนาจคุมขังบุคคลบางจำพวกที่มีพฤติกรรมเป็นภัยต่อสังคมก่อให้เกิดการกระทบกระเทือนอย่างมากต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน เพราะเพียงช่วง2ปี นับแต่ประกาศใช้กฎหมายฉบับนี้ ก็มีผู้ถูกจับกุม คุมขังด้วยข้อหาเป็นภัยต่อสังคมถึง11,783คน โดยผลของการใช้บังคับกฎหมายฉบับนี้ มิได้ทำให้อาชญากรรมลดลงแต่อย่างใด ในทางตรงกันข้าม กฎหมายฉบับนี้กลับเป็นเครื่องมือให้สุจริตชนถูกกลั่นแกล้งข่มเหงอย่างไม่เป็นธรรมโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล เป็นต้น โปรดดูรายละเอียด ใน จรัญ โฆษณานันท์, กฎหมายกับสิทธิเสรีภาพในสังคมไทยเส้นขนานจาก2475-ปัจจุบัน, พิมพ์ครั้งที่1(กรุงเทพมหานคร: กลุ่มประสานงานศาสนาเพื่อสังคม(กศส), 2528), หน้า62-67.

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อพิจารณาถึงสภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพโดยรัฐธรรมนูญที่ถูกร่างขึ้นโดยคณะปฏิวัติรัฐประหารก็ไม่ได้คืนอำนาจอธิปไตยให้แก่ประชาชนทั้งหมด แต่ยังคงสงวนอำนาจพิเศษไว้จึงได้ประกาศใช้ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร ซึ่งมีลักษณะเป็นรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว และมักไม่มีบทบัญญัติที่วางหลักประกันในเรื่องสิทธิและเสรีภาพไม่ว่าเรื่องใดๆ ให้แก่ประชาชนแต่ในทางกลับกันมักจะมีบทบัญญัติที่ให้อำนาจอย่างกว้างขวางแก่บุคคลที่มีอำนาจในขณะนั้นในอันที่จะดำเนินการใดๆ ที่จะกระทบกระเทือนต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้อย่างง่ายดาย ดังมีรายละเอียดดังนี้

พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พ.ศ. 2475

ภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ คณะราษฎรผู้ก่อการได้ร่างรัฐธรรมนูญฉบับแรกเรียกว่า เรียกว่า พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พ.ศ. 2475 ประกาศใช้เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ภายหลังจากการปฏิวัติเพียง 3 วันนับเป็นการแสดงให้เห็นถึงชัยชนะของผู้ทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองทุกสิ่งทุกอย่างถูกร่างขึ้นโดยคณะราษฎรแต่ก็เห็นได้ชัดว่าคณะราษฎรก็ยอมรับข้อตกลงร่วมกับประมุขของระบอบเก่า กล่าวคือ เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ได้ลงพระปรมาภิไธยและพระราชทานคืนมาหลังจากที่ทรง “ขอไว้ดูก่อน” ชื่อของธรรมนูญฉบับนี้จึงได้มีคำว่า “ชั่วคราว” เพิ่มเข้ามาด้วยเมื่อประกาศใช้ทั้งนี้ก็โดยทรงต้องการให้ร่างขึ้นใหม่เป็นระเบียบเรียบร้อยแก้ไขให้ดีกว่าเดิม¹⁹⁵ ดังนั้น จึงถือเป็นรัฐธรรมนูญชั่วคราวฉบับแรกของไทย และสะท้อนให้เห็นถึงนัยของการถ่ายโอนอำนาจระหว่างผู้ปกครอง คือ พระมหากษัตริย์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์กับคณะราษฎรในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ

นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นถึงเจตนารมณ์ดั้งเดิมของคณะราษฎรที่ให้ความสำคัญถึงอำนาจของราษฎร โดยมีการระบุถึงหลักเกณฑ์ดังกล่าวเป็นครั้งแรกในมาตรา 1 ที่ว่า “อำนาจสูงสุดของประเทศนั้นเป็นของราษฎรทั้งหลาย” โดยหลวงประเจิดอักษรลักษณ์ได้อธิบายความหมายของการเปลี่ยนแปลงย้ายอำนาจอธิปไตยจากพระมหากษัตริย์สู่ราษฎรไว้ในตำราบรรยายกฎหมายรัฐธรรมนูญว่า “อำนาจอธิปไตยนี้คือเป็นอำนาจสูงสุดของประเทศในการที่จะปกครองบ้านเมืองตามธรรมดาในประเทศที่มีการปกครองอย่างระบอบประชาธิปไตยแล้ว อำนาจอธิปไตยย่อมมาจาก

¹⁹⁵ อังรศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, “การเมืองไทยในระบบสภาผู้แทนราษฎร”, ศิลปวัฒนธรรม 9 (มิถุนายน 2531): 65.

ประชาชนพลเมืองสมัยเมื่อประเทศมีการปกครองอย่างลัทธิสมบูรณาญาสิทธิราชย์ อำนาจอธิปไตยนี้ขึ้นอยู่กับพระมหากษัตริย์แต่พระองค์เดียว คือว่า พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งสิทธิที่จะใช้อำนาจต่างๆ เช่น อำนาจบริหาร อำนาจนิติบัญญัติ และอำนาจในการศาล อำนาจเหล่านี้พระองค์ทรงใช้โดยมิต้องการหรือผู้หนึ่งผู้ใดเลย เป็นสิทธิอย่างเด็ดขาด ครั้นมาเมื่อสมัยประเทศมีการปกครองเปลี่ยนแปลงอย่างประเทศสยามอำนาจอธิปไตยได้หลุดจากประมุขของประเทศคือพระมหากษัตริย์ไปอยู่ในอำนาจของพลเมืองทั้งหลายจะชักตัวอย่างไรให้ท่านเห็นง่าย ๆ ก็คือ ตามรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวของเรา เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน 2475 มาตรา 1 ได้บัญญัติว่า อำนาจสูงสุดของประเทศเป็นของราษฎรทั้งหลาย...¹⁹⁶ นับเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงว่าพระมหากษัตริย์ได้สูญเสียอำนาจสูงสุดให้แก่ “ราษฎรสยามแล้ว” ในมาตราต่อมาจึงได้ระบุถึงบุคคลหรือคณะบุคคลที่ใช้อำนาจแทนราษฎร มาตรา 2 อันได้แก่ กษัตริย์ สภาผู้แทนราษฎร คณะกรรมการราษฎร ศาล นั้นหมายถึงว่าพระมหากษัตริย์ทรงมีฐานะเทียบเท่ากับสถาบันทั้งหลายตามหลักการแบ่งแยกอำนาจของมองเตสกีเออร์เท่านั้นหาได้มีสถานะที่สูงกว่านั้นไม่ อีกทั้งความสำคัญของอำนาจทั้งสี่ก็ไม่เท่าเทียมกัน โดยถือว่าสภาผู้แทนราษฎรมีอำนาจมากที่สุด เนื่องจากเป็นสถาบันเดียวที่มาจากประชาชนโดยตรง¹⁹⁷

อย่างไรก็ตาม รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวได้เน้นอำนาจของผู้ปกครอง โดยเฉพาะคณะราษฎรที่มีอำนาจควบคุมการปกครองไว้ทั้งหมด และแม้จะมีการระบุว่าประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยก็จริง แต่ก็ไม่มีบทบัญญัติใดที่รับรองหลักประกันเกี่ยวกับการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนคนมีแต่บทบัญญัติเรื่องคุณสมบัติของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในมาตรา 14* ที่ให้สิทธิแก่เพศชายและหญิงอย่างเท่าเทียมกัน กล่าวคือ เมื่อมีอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์และมีคุณสมบัติครบถ้วนราษฎร

¹⁹⁶ หลวงประเจิดอักษรลักษณ์, กฎหมายรัฐธรรมนูญ (พระนคร:มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง, 2477), หน้า 26 อ้างถึงใน อ่างถึงใน อ่างศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, 2475 และ 1 ปีหลังการปฏิวัติ: บทที่ 1 การปฏิวัติ พ.ศ. 2475, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2543), หน้า 10-11.

¹⁹⁷ สุชาติ ยิ้มประเสริฐ, แผนชิงชาติไทย, พิมพ์ครั้งแรก (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสำนักพิมพ์สมาพันธ์ จำกัด, กันยายน 2534), หน้า 11.

* มาตรา 14 ราษฎรไม่ว่าเพศใดเมื่อมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ ย่อมมีสิทธิออกเสียงลงมติเลือกผู้แทนหมู่บ้านได้ คือ

1. มีอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์
2. ไม่เป็นผู้ไร้หรือเสมือนไร้ความสามารถ
3. ไม่ถูกศาลพิพากษาให้เสียสิทธิในการออกเสียง
4. ต้องเป็นบุคคลที่มีสัญชาติไทยตามกฎหมาย

ทุกคนมีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งและสมัครรับเลือกเป็นผู้แทนได้ โดยไม่มีการจำกัดสิทธิทางการเมืองของเพศหญิง นับเป็นการแสดงให้เห็นถึงความเสมอภาคที่ค่อนข้างจะล้ำหน้า เพราะเป็นการแสดงถึงสิทธิในการออกเสียงเท่าเทียมกันระหว่างสตรีและบุรุษมาตั้งแต่เริ่มสร้างประชาธิปไตยเลยทีเดียว นับว่าก้าวหน้ากว่าประเทศประชาธิปไตยบางประเทศในยุโรป เช่น ประเทศฝรั่งเศสและสวิตเซอร์แลนด์ โดยเฉพาะประเทศหลังนี้สตรีของเขาเพิ่งจะได้รับสิทธิในการเลือกตั้งเมื่อพ.ศ.2514 ฉะนั้น จึงปราศจากความสงสัยได้เลยว่าในตอนแรกที่เปลี่ยนแปลงการปกครองผู้นำในคณะผู้ก่อการได้มีความเชื่อในเรื่องความเสมอภาคมาก¹⁹⁸

พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองฉบับดังกล่าว ได้เริ่มใช้มาตั้งแต่วันที่ 27มิถุนายน 2475 จนกระทั่งวันที่ 10ธันวาคม2475 เพราะเมื่อพระมหากษัตริย์ได้ทรงรับรองธรรมนูญฉบับนี้ให้ใช้เป็นการชั่วคราวแล้ว สภาผู้แทนราษฎร(คณะราษฎร)ได้แต่งตั้งอนุกรรมการขึ้นเพื่อร่างรัฐธรรมนูญฉบับถาวรขึ้นใหม่ เมื่อร่างรัฐธรรมนูญเสร็จแล้วจึงเสนอให้สภาผู้แทนราษฎร พิจารณาและสภาได้ลงมติรับรอง และประกาศใช้เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2475

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ.2475

รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวมีจำนวนทั้งสิ้น68มาตรา เป็นผลจากการร่างของคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญจำนวน9คนซึ่งคณะราษฎรตั้งขึ้น และมีที่มาในส่วนสำคัญจากพระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยาม พ.ศ.2475 เพื่อแสดงให้เห็นถึงอำนาจอันชอบธรรมของผู้ปกครองที่เป็นประชาธิปไตยและจากทางอื่นๆอีกอย่างเช่น รัฐธรรมนูญของประเทศที่มีการปกครองระบอบประชาธิปไตยหลายแห่งผู้ร่างรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวได้อ้างถึงที่มาของบทบัญญัติจากรัฐธรรมนูญหลายประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประเทศอังกฤษและฝรั่งเศส กล่าวคือ รัฐธรรมนูญอังกฤษถึงแม้จะมีจารีตประเพณีเป็นส่วนสำคัญ แต่นับว่าได้เป็นแบบอย่างแก่รัฐธรรมนูญของไทยหลายประการ ส่วนรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสแม้จะเป็นรัฐธรรมนูญของสาธารณรัฐก็ได้ให้หลักการที่สำคัญแก่รัฐธรรมนูญของไทยเป็นอันมาก¹⁹⁹

อย่างไรก็ตาม ในระยะแรกฝ่ายคณะราษฎร ก็ยังต้องการสร้างระบบภายใต้ความร่วมมือของกลุ่มขุนนางเก่าที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญและต้องการที่จะประสานรอยร้าวกับ

¹⁹⁸ นรนิติ เศรษฐบุตร, นัยประชาธิปไตยในวิถีการเมืองไทย, หน้า25-26.

¹⁹⁹ ไพโรจน์ ชัยนาม, คำอธิบายกฎหมายรัฐธรรมนูญเปรียบเทียบ (โดยสังเขป) เล่ม1 ข้อความเบื้องต้นและหลักทั่วไปของกฎหมายรัฐธรรมนูญ, พิมพ์ครั้งที่2(กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรนิติ, 2495), หน้า 46.

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อที่จะไม่ให้เกิดความแตกแยกขัดแย้งภายใน กลุ่มผู้นำ คณะราษฎรคาดหวังว่า เมื่อลดอำนาจสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของพระมหากษัตริย์และวางระเบียบกฎเกณฑ์การปกครองใน “ระบอบใหม่” ให้ชัดเจนแล้วการปกครองก็จะเป็นไปได้โดยง่าย และเป็นไปตามหลักประชาธิปไตย จึงได้มีการประนีประนอมกันระหว่างกษัตริย์กับผู้ทำการปฏิวัติ และมีหลักการหลายอย่างเปลี่ยนแปลงไป ดังจะเห็นได้จาก ในคำปรารภของรัฐธรรมนูญก็ได้ อธิบายว่า “รัฐธรรมนูญเกิดจากการร้องขอของราษฎร” แต่อธิบายว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรง “พระราชดำริ” จึงได้มีการพระราชทานรัฐธรรมนูญ ยิ่งกว่านั้นมาตราที่ว่าด้วย “อำนาจสูงสุด เป็นของราษฎร” ก็ถูกเปลี่ยนเป็น “อำนาจอธิปไตยมาจากปวงชนชาวไทย” (มิได้ใช้คำว่า เป็นของ อีกต่อไป) และพระมหากษัตริย์เป็นผู้อำนาจนี้ คือ อำนาจนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ²⁰⁰

รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวถูกแก้ไขเพิ่มเติมถึง 3 ครั้งด้วยกัน กล่าวคือ

- ครั้งที่ 1 แก้ไขเพิ่มเติม นามประเทศ จากคำว่า “สยาม” ให้ใช้คำว่า “ไทย” แทน
- ครั้งที่ 2 แก้ไขเพิ่มเติม โดยขยายบทเฉพาะในรัฐธรรมนูญขยายอายุสมาชิกประเภทที่ 2 จาก

ไม่เกิน 10 ปี เป็น 20 ปี

- ครั้งที่ 3 แก้ไขเพิ่มเติม โดยขยายระยะเวลาการดำรงตำแหน่งของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ไม่เกินคราวละ 2 ปี

เมื่อพิจารณาถึงสภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชน รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าว นับเป็นฉบับแรกที่ได้บัญญัติรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้ในหมวด 2 (มาตรา 12-15) โดยมีลักษณะรูปแบบการรับรองสิทธิเสรีภาพอย่างกว้างๆ และอยู่ภายใต้บังคับแห่งกฎหมายโดยได้ รับรองหลักความเสมอภาคเบื้องต้นกฎหมาย (ม. 12) ไว้เป็นครั้งแรก ไม่ว่าจะเป็นประชาชนหรือ ผู้ปกครอง รับรองเสรีภาพบริบูรณ์ ในร่างกายเคหสถาน ทรัพย์สิน การพูด การเขียน การโฆษณา การศึกษาอบรม การประชุมโดยเปิดเผย การตั้งสมาคมการอาชีพ แต่ก็เป็นการรับรองสิทธิเสรีภาพ ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย จะเห็นได้ว่าเพียงมาตราเดียวแต่ได้พูดถึงเสรีภาพทั้งหลายอย่างทั่วถึง นับว่าเป็นการเขียนที่กะทัดรัด เข้าใจได้หมด ต่อมาผู้ร่างรัฐธรรมนูญระยะหลัง มักจะเอาเอาแยก ออกเป็นรายมาตราทำให้ดูว่ามีสิทธิเสรีภาพมาก โดยแท้จริงการเขียนรวมไว้ดูจะง่ายต่อมหาชนที่ จะจดจำได้หมด ทั้งยังเป็นมาตราที่ช่วยส่งเสริมให้มีการถกเถียงกันในเรื่องการบ้านการเมืองได้ในวง

²⁰⁰ สุชาติ ยิ้มประเสริฐ, 60 ปี ประชาธิปไตยไทย : ประวัติศาสตร์แห่งการต่อสู้เพื่อสิทธิเสรีภาพแห่ง ประชาชนไทย, หน้า 13.

กว้าง เพื่อให้มหาชนได้รู้ข้อมูลข่าวสารได้ร่วมชุมนุมทางการเมืองได้²⁰¹ ยกเว้นแต่ เสรีภาพในการนับถือศาสนาหรือลัทธิใดๆ และเสรีภาพในการปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือของตนที่รัฐธรรมนูญไม่ได้รับรองไว้ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย แต่ก็มีข้อจำกัดว่าต้องไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมืองและไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมของประชาชน

สังเกตได้ว่า รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวยังไม่มีการรับรองสิทธิในการจัดตั้งพรรคการเมือง ทำให้ประชาชนไม่สามารถรวมตัวกันเพื่อเคลื่อนไหวเกี่ยวกับสิทธิทางการเมืองให้มีประสิทธิภาพได้ นอกจากนี้ รัฐบาลยังได้ออกกฎหมายจำกัดสิทธิเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้อีกด้วย เช่น พระราชบัญญัติป้องกันรัฐธรรมนูญพ.ศ.2476 เพื่อใช้ในการควบคุมปราบปรามผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับรัฐบาลนับเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นไม่ให้วิพากษ์วิจารณ์การดำเนินงานของรัฐบาลและแสดงความคิดเห็นตรงข้าม กับความประสงค์ของรัฐบาลซึ่งเป็นการขัดแย้งของการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยในประเทศที่มีการปกครองระบอบประชาธิปไตยประชาชนคนควรจะมีสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์หรือสนับสนุนการดำเนินงานของรัฐบาลได้

อย่างไรก็ตาม ระบอบการปกครองในช่วงเวลาที่บังคับใช้รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าว ยังคงเผชิญกับปัญหาหลายประการ โดยเฉพาะปัญหาแนวทางแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจและความขัดแย้งภายในกลุ่มผู้นำเอง อีกทั้งต้องเผชิญกับกลุ่มที่ยังภักดีต่อเจ้านายและต่อต้านระบอบใหม่ กลุ่มการเมืองดังกล่าว ได้รวมตัวกันอย่างหลวมๆ ในชื่อที่เรียกว่า คณะเจ้า หรือกลุ่มนิยมเจ้า ซึ่งหมายถึง กลุ่มที่ยังจงรักภักดีต่อเจ้านาย เชื้อพระวงศ์ และต้องการเชิดชูสถาบันพระมหากษัตริย์ กลุ่มนิยมเจ้าจึงไม่พอใจระบอบใหม่และเห็นว่าคณะราษฎรเป็นกบฏ จึงมุ่งที่จะต่อต้านคณะราษฎร²⁰² จึงเกิดการรัฐประหารขึ้นเมื่อวันที่ 20 มิถุนายน 2476 ซึ่งการรัฐประหารดังกล่าว ทำให้เกิดฝ่ายที่เป็นปฏิปักษ์กับคณะราษฎร ดังนั้นในวันที่ 11 ตุลาคม 2476 จึงได้เกิดกบฏบวรเดชขึ้น โดยเป็นผู้ที่ต่อต้านคณะราษฎรแต่ภายหลังกลุ่มกบฏดังกล่าวเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ได้ทำให้คณะราษฎรยังคงรักษาอำนาจให้มั่นคงยิ่งขึ้น กลุ่มนิยมเจ้าจึงถูกลดบทบาทลงและยังทำให้ฝ่ายทหารมีบทบาทมากขึ้นในฐานะที่เป็นผู้พิทักษ์ประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญให้พ้นจากกลุ่มที่นิยมระบบเก่า ในยุคดังกล่าวนี้นับได้ว่าเป็นยุคเผด็จการอย่างแท้จริง

²⁰¹ นรนิติ เศรษฐบุตร, นัยประชาธิปไตยในวิถีการเมืองไทย, หน้า 35.

²⁰² สุทธชัย ยิ้มประเสริฐ, 60 ปี ประชาธิปไตยไทย : ประวัติศาสตร์แห่งการต่อสู้เพื่อสิทธิเสรีภาพแห่งประชาชนไทย, หน้า 14.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย(ฉบับชั่วคราว) พ.ศ.2490

เป็นรัฐธรรมนูญที่คณะรัฐประหารเป็นผู้ร่างขึ้นเอง ภายหลังจากการรัฐประหาร (Coup d' état) เมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ.2490 ได้ทำให้อำนาจทางการเมืองของคณะราษฎรสิ้นสุดลง ฝ่ายทหารได้ขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองสูงสุด และนับเป็นจุดเริ่มต้นของวงจรอุบาทว์ทางการเมือง อันจะตามมาด้วยการรัฐประหาร และสร้างระบอบเผด็จการของฝ่ายทหารอีกหลายครั้งทำให้ระบอบรัฐธรรมนูญสลายตัวลงหมดความศักดิ์สิทธิ์ เพราะใช้อำนาจยกเลิกเมื่อใดก็ได้ ต่อมา ได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ(ฉบับชั่วคราว) เมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ.2490 โดยได้รับฉายาว่า “รัฐธรรมนูญฉบับใต้ตุ่ม”

อย่างไรก็ดี คณะรัฐประหารได้ให้เหตุผลในการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับนี้แทนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพ.ศ.2489 ว่าที่จำเป็นต้องประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ก็เพราะรัฐธรรมนูญฉบับก่อนเหมาะสมกับประเทศไทยในสมัยที่แล้วมาเท่านั้น นอกจากนั้น แนวการปกครองที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับก่อนนั้นไม่สามารถแก้ปัญหาเศรษฐกิจและสังคมที่เป็นเหตุให้ประเทศชาติทรุดโทรมลงเป็นลำดับได้ คณะรัฐประหารเชื่อว่ารัฐธรรมนูญฉบับนี้จะเป็น “วิถีทางจรรโลงประเทศชาติให้วัฒนาถาวร” และเป็นทางบำบัดยุคเข็ญของประชาชนทั้งปวงให้เข้าสู่ภาวะปกติได้สืบไป²⁰³

เมื่อพิจารณาถึงสภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพ ได้มีบทบัญญัติที่เกี่ยวกับการรับรองสิทธิเสรีภาพไว้ในหมวดที่3 (มาตรา21-25) มีลักษณะรับรองไว้อย่างกว้างขวางครอบคลุมสิทธิเสรีภาพหลายประการแต่เป็นการรับรองไว้ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย ฉะนั้นสิทธิเสรีภาพของประชาชนจึงมีอยู่อย่างจำกัด และมีการเพิ่มเติมสิทธิของบุคคลในการเสนอเรื่องราวร้องทุกข์แต่เป็นการรับรองไว้ภายใต้เงื่อนไขและวิธีการที่กฎหมายบัญญัติไว้เท่านั้น อีกทั้งยังได้มีการลดทอนสิทธิในการจัดตั้งพรรคการเมืองออก เนื่องจากต้องการเน้นการเพิ่มอำนาจให้แก่ผู้ปกครองฝ่ายทหารและสิทธิดังกล่าวยังเป็นปัญหาที่ทำให้เกิดความขัดแย้งภายในประเทศ

²⁰³ กระมล ทองธรรมชาติ และ เชาวนะ ไตรมาส, วิวัฒนาการของระบอบรัฐธรรมนูญไทยจากอดีตถึงปัจจุบัน พร้อมด้วยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540.(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บรรณกิจ 1991 จำกัด, 2545), หน้า20.

อนึ่ง หลังจากที่ได้มีการใช้บังคับรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวรัฐบาลในขณะนั้นได้ตรา กฎหมายฉบับหนึ่ง เรียกว่า พระราชกำหนดคุ้มครองความสงบสุขเพื่อให้ดำเนินการไปตาม รัฐธรรมนูญ(ฉบับชั่วคราว) ลงวันที่ 9 พฤศจิกายน 2490 ที่ถึงแม้จะมีอายุการใช้งานเพียง 3 เดือน แต่ก็ให้อำนาจแก่ฝ่ายทหารอยู่มาก โดยบัญญัติรับรองให้ทหารมีอำนาจ จับกุม คุมขัง บุคคลซึ่งมี เหตุอันควรสงสัยว่าจะขัดขวางการดำเนินงานตามรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2490 ได้ไม่เกิน 7 วัน อีกทั้งยังให้อำนาจ ในการยึด ตรวจค้นสถานที่ นำสิ่งของมาอบ ปิดหรือห้ามใช้ทางสาธารณะได้²⁰⁴

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2475แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2495

รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวได้ประกาศใช้เมื่อวันที่ 8 มีนาคม พ.ศ.2495 ภายหลังจากการ ทำรัฐประหาร เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ.2484 กล่าวคือ คณะทหารได้ยึดอำนาจการปกครอง จากคณะรัฐบาลพลเรือนโดยอ้างภัยคุกคามของคอมมิวนิสต์และนักการเมืองคอรัปชั่นและเพื่อให้ เป็นไปตามเจตนารมณ์เริ่มแรกของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง จึงต้องนำรัฐธรรมนูญฉบับ2475 กลับมาใช้อีกครั้งมีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติบางมาตราให้เหมาะสมกับสถานการณ์ในขณะนั้น แต่แท้จริงแล้วการแก้ไขรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวเป็นการกระทำ เพื่อเป็นฐานรองรับการสืบทอด อำนาจการปกครองของคณะผู้ปกครองที่ยึดอำนาจเข้ามา และนำมาซึ่งระบอบเผด็จการทางทหาร ที่เต็มรูปแบบทำให้ฝ่ายทหารมีบทบาททางการเมืองโดยตรงมากขึ้น

ดังนั้น เมื่อพิจารณาถึงสภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนในขณะนั้น เห็นได้ว่า เน้นการสืบทอดอำนาจของผู้ปกครองที่เป็นผู้นำทางฝ่ายทหารทำให้สิทธิเสรีภาพของประชาชนถูก จำกัดให้มีและใช้เพื่อการรองรับการเข้าสู่อำนาจของผู้ปกครองเท่านั้น²⁰⁵ สะท้อนให้เห็นได้จาก แม้ รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวได้บัญญัติเกี่ยวกับการรับรองสิทธิเสรีภาพและหน้าที่ของชนชาวไทยไว้ใน มาตรา24-37อยู่หลายมาตราก็ตาม แต่ได้มีการตัดถอนสิทธิเสรีภาพบางประเภทออก เช่นสิทธิภาพ ในร่างกาย เสรีภาพในการสื่อสาร เป็นต้น อีกทั้งบทบัญญัติที่รับรองสิทธิเสรีภาพประเภทต่างๆก็มี ข้อจำกัดโดยต้องอยู่ภายใต้บทบังคับแห่งกฎหมายเป็นส่วนมาก นอกจากนี้รัฐธรรมนูญยังได้ห้าม บุคคลใช้สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญให้เป็นปฏิปักษ์ต่อ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และ รัฐธรรมนูญ อีกด้วย

²⁰⁴ จรัญ โฆษณานันท์, กฎหมายกับสิทธิเสรีภาพในสังคมไทยเส้นขนาน จาก2475-ปัจจุบัน, หน้า65.

²⁰⁵ เซวณะ ไตรมาศ, “ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับพัฒนาการของรัฐธรรมนูญไทย”, ใน *รวมบทความทาง วิชาการของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญชุดที่3 “ศาลรัฐธรรมนูญกับการพัฒนาประชาธิปไตยในระบบนิติรัฐ”* (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, เมษายน 2547), หน้า378.

อย่างไรก็ตาม รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวยังคงใช้บังคับจนเมื่อวันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2500 ได้เกิดการทำรัฐประหารขึ้นแต่ก็มิได้ยกเลิกรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวในตอนนั้น จนกระทั่งเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ.2501 ได้เกิดการปฏิวัติขึ้นอีกครั้งและมีการระงับใช้รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าว โดยอ้างเหตุผลว่าต้องการจะมีรัฐธรรมนูญที่เหมาะสม เพื่อให้การปกครองประเทศเป็นไปโดยเรียบร้อยมากกว่าที่เป็นอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ แต่คณะปฏิวัติก็ไม่ได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ทันทีเหมือนคณะปฏิวัติครั้งก่อนๆ โดยยังคงใช้อำนาจที่ได้มาจากการปฏิวัติเป็นเครื่องมือในการบริหารการปกครองประเทศเรื่อยมา จนมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่เกิดขึ้น

ธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน พ.ศ.2502

ธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน พ.ศ.2502 ประกาศใช้เมื่อ วันที่ 28 มกราคม พ.ศ.2502 มีจำนวนทั้งสิ้น 20มาตรา นับว่ามีเนื้อหาที่สั้นที่สุดโดยคณะปฏิวัติที่ทำการยึดอำนาจการปกครองประเทศต้องการใช้เป็นเครื่องมือในการปกครองประเทศเป็นการชั่วคราว ในระหว่างที่ยังไม่ได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับถาวร และคณะปฏิวัติยังได้จัดตั้งสภาร่างรัฐธรรมนูญขึ้นเพื่อร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ทันที

โดยเจตนารมณ์ที่เห็นได้อย่างชัดเจนของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ก็คือ ต้องการให้การปกครองประเทศเป็นไปตามที่คณะข้าราชการโดยเฉพาะผู้นำฝ่ายทหารเป็นผู้กำหนดทั้งสิ้น จึงอาจกล่าวได้ว่า การปกครองประเทศไทยตามรัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นการปกครองในระบบ “รัฐบาลโดยข้าราชการ”(Bureaucratic Government)โดยแท้ ดังจะเห็นได้จาก กลไกที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับนี้คือ หัวหน้าคณะปฏิวัติเป็นผู้เสนอรายชื่อบุคคลจำนวน240คนให้พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งเป็นสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญซึ่งทำหน้าที่เป็นรัฐสภา (มีอำนาจนิติบัญญัติ) ด้วยในขณะเดียวกันซึ่งก็ปรากฏว่าสมาชิกทั้ง240คนนั้นเป็นข้าราชการประจำเกือบทั้งหมด และเป็นนายทหารประจำการกว่า3ใน4นอกนั้นเป็นข้าราชการฝ่ายพลเรือน นักหนังสือพิมพ์และนักการเมือง สมาชิกเหล่านี้เกือบทุกคนได้เคยช่วยเหลือคณะปฏิวัติปกครองประเทศมาแล้ว ในระหว่างที่ยังไม่ประกาศใช้ธรรมนูญชั่วคราวฉบับนี้²⁰⁶

²⁰⁶ กระมล ทองธรรมชาติ และ เชาวณะ ไตรมาส, วิวัฒนาการของระบอบรัฐธรรมนูญไทยจากอดีตถึงปัจจุบัน พร้อมตัวบทรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540, หน้า27.

จะเห็นได้ว่า ภายใต้การปกครองของผู้นำฝ่ายทหารที่มีอำนาจเผด็จการแบบเบ็ดเสร็จทำให้สิทธิเสรีภาพของประชาชนถูกปิดกั้นเป็นอย่างมาก ทำให้รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวไม่มีบทบัญญัติวางหลักประกันการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ไม่อนุญาตให้ประชาชนมีสิทธิทางการเมืองและการมีส่วนร่วมในทางการเมืองการปกครองแต่อย่างใด ในทางตรงกันข้ามกลับมีบทบัญญัติที่ให้อำนาจแก่คณะบุคคลที่จะดำเนินการใดอันจะกระทบกระเทือนต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนไว้เป็นครั้งแรกและเป็นแบบอย่างให้กับรัฐธรรมนูญของคณะปฏิวัติรัฐประหารฉบับต่อมา ได้แก่ มาตรา 17 ที่ให้อำนาจพิเศษแก่นายกรัฐมนตรีเป็นครั้งแรกโดยมติคณะรัฐมนตรี ที่จะสั่งการณหรือกระทำการใดๆ เพื่อประโยชน์ในการระงับหรือปราบปรามการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลายความมั่นคงของราชอาณาจักรหรือราชบัลลังก์หรือการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลาย ก่อวินหรือคุกคาม ความสงบที่เกิดภายในหรือภายนอกราชอาณาจักร นับเป็นมาตราที่มอบอำนาจเบ็ดเสร็จทั้งอำนาจนิติบัญญัติ บริหารและตุลาการให้แก่นายกรัฐมนตรี แนวคิดที่อยู่เบื้องหลังมาตรานี้กล่าวได้ว่าเกิดขึ้นจากเหตุผลสองประการคือจากการเทียบเคียงบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญฝรั่งเศส ค.ศ. 1958 ในมาตรา 16 และจากความเคยชินของหัวหน้าคณะปฏิวัติในการใช้อำนาจสูงสุดในระหว่างปฏิบัติ

เมื่อพิจารณาเงื่อนไขการใช้อำนาจที่ปรากฏไว้นั้น มีลักษณะค่อนข้างกว้างขวางและไม่ชัดเจนเท่าที่ควร เช่นกรณีก่อวินคุกคามความสงบซึ่งเป็นกรณีที่ได้ใช้อำนาจในการใช้อำนาจนี้ ประเด็นสำคัญอยู่ที่มาตราที่จะใช้นั้นกำหนดไว้อย่างปราศจากขอบเขตคือให้มีอำนาจสั่งการณใดๆ ตามแต่จะเห็นสมควร ส่วนมาตรการการควบคุมการใช้อำนาจนั้นก็อาจกล่าวได้ว่าเกือบไม่มีเลย เพราะการกำหนดให้การใช้อำนาจต้องได้รับความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี แต่เมื่อคณะรัฐมนตรีได้รับการแต่งตั้งโดยนายกรัฐมนตรีแล้วการควบคุมจึงไม่เกิดผลขึ้นในความเป็นจริงเลยทั้งภายหลังการใช้มิได้มีมาตรการควบคุมความชอบธรรมโดยมหาชนเพื่อกำหนดว่าต้องแจ้งให้สภาทราบแล้วเท่านั้น²⁰⁷ ดังนั้น ผลจากการใช้บังคับบทบัญญัติดังกล่าวทำให้เกิดการลงโทษสถานหนักถึงขั้นประหารชีวิตบุคคลนับครั้งไม่ถ้วนเป็นจำนวนมาก โดยที่บุคคลเหล่านั้นไม่มีสิทธิในการต่อสู้คดีตามกระบวนการยุติธรรมทั่วไปแต่ประการใด นับเป็นบทบัญญัติที่คุกคามสิทธิเสรีภาพของประชาชนในขณะนั้นเป็นอย่างมาก นอกจากนี้กฎหมายว่าด้วยการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ถูก

²⁰⁷ สุทธ มณีสวัสดิ์, “ม.27 อำนาจพิเศษของฝ่ายบริหาร”, ใน *รวมบทความทางวิชาการ เนื่องในโอกาสครบรอบ 80 ปี ศาสตราจารย์ ไพโรจน์ ชัยนาม* (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), หน้า 221-222.

นำมาใช้อย่างง่ายดายทำให้เกิดการจับกุม คู่แข่งบุคคลต่างๆที่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐบาลเป็นจำนวนมาก

จะเห็นได้ว่า รัฐธรรมนูญฉบับนี้มีลักษณะเป็นเพียงเครื่องมือทางกฎหมายให้แก่รัฐบาลที่มีอำนาจในขณะนั้นแต่ฝ่ายเดียว ฉะนั้นจึงเป็นรัฐธรรมนูญที่ผิดกับรัฐธรรมนูญฉบับอื่นๆซึ่งมีลักษณะเป็นเอกสารที่จำกัดการใช้อำนาจของรัฐบาล และเป็นหลักประกันทางกฎหมายให้แก่สิทธิเสรีภาพของประชาชน

ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ.2515

ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรพ.ศ.2515 ประกาศใช้เมื่อ 15 ธันวาคม ค.ศ.2515 มีจำนวนทั้งสิ้น 23มาตรา โดยคณะปฏิวัติได้นำเอาธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรพ.ศ.2502 มาปรับปรุงแก้ไขใหม่แต่โครงสร้างการปกครองยังคงมีลักษณะเหมือนเดิม เพียงแต่กำหนดให้มีรัฐสภาเดียว คือ สภานิติบัญญัติแห่งชาติที่ทำหน้าที่พิจารณาร่างพระราชบัญญัติ มีสิทธิตั้งกระทู้ถามรัฐมนตรีแต่ไม่มีสิทธิเสนอกฎหมายเป็นต้น

ธรรมนูญฉบับดังกล่าว ไม่มีบทบัญญัติวางหลักประกันในเรื่องการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชน แต่กลับมีบทบัญญัติที่ให้อำนาจแก่กลุ่มบุคคลที่จะดำเนินการใดๆอันเป็นการกระทบกระเทือนถึงสิทธิเสรีภาพของประชาชน ได้แก่ การให้อำนาจพิเศษแก่นายกรัฐมนตรี(มาตรา 17) ดังเช่น ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรพ.ศ.2502แต่มีขอบข่ายในการใช้บังคับกับการกระทำผิดต่างๆไว้อย่างกว้างขวางกว่า โดยถือว่าการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลายเศรษฐกิจของประเทศ หรือก่อความวุ่นวายหรือความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือทำลายทรัพยากรของประเทศ หรือบั่นทอนอนามัยของประชาชนเป็นอาชญากรรมที่ร้ายแรงเท่ากับการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลายความมั่นคงของชาติ อีกทั้งยังระบุเพิ่มเติมให้การใช้อำนาจพิเศษนี้มีผลย้อนหลังต่อการกระทำที่แม้เกิดขึ้นก่อนวันใช้ธรรมนูญที่ให้อำนาจดังกล่าวด้วย นับเป็นรอยต่อแห่งการออกกฎหมายย้อนหลังอีกกรณีหนึ่งในสังคมไทย ยิ่งกว่านั้นอำนาจตามมาตราที่ว่ายังกินความกว้างถึงความผิดทั้งที่เกิดภายในหรือภายนอกราชอาณาจักร จึงนับเป็นการละเมิดหลักดินแดนในกฎหมายอาญา ซึ่งวางหลักให้บุคคลต้องรับโทษเฉพาะความผิดที่ได้กระทำภายในราชอาณาจักรเท่านั้น²⁰⁸ ทำให้ผู้นำที่มาจากฝ่ายทหารในขณะนั้นได้ใช้อำนาจตามมาตราดังกล่าว บังคับกับการกระทำของบุคคลที่ถือว่าเข้าข่ายเป็นความผิดตามมาตรานี้หลายกรณี เช่น ลงโทษผู้

²⁰⁸ จรัญ โฆษณานันท์, กฎหมายกับสิทธิเสรีภาพในสังคมไทยเส้นขนาน จาก2475-ปัจจุบัน, หน้า

ทุจริตในการเกณฑ์ทหาร และสังขังผู้ต้องหาในคดีบ่อนทำลายความสงบเรียบร้อยได้โดยไม่มีข้อกำหนด เป็นต้น

แม้ว่ารัฐธรรมนูญฉบับนี้จะให้อำนาจนายกรัฐมนตรี้(จอมพล ถนอม กิตติขจร)ในขณะนั้นไว้อย่างกว้างขวางก็ตาม แต่ปรากฏว่าก็ไม่สามารถใช้อำนาจตามรัฐธรรมนูญฉบับนี้รักษาเสถียรภาพของรัฐบาลและป้องกันมิให้ประชาชนบางกลุ่มโดยเฉพาะ นิสิต นักศึกษา กล้ากระทำการทำทลายอำนาจของรัฐบาลได้ ทั้งนี้เพราะกลุ่มบุคคลที่เวลานี้ไม่เห็นว่าเป็นเหตุใดจอมพล ถนอม กิตติขจร จึงต้องใช้เวลาร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ถึง3ปี กลุ่มบุคคลดังกล่าวจึงเริ่มรณรงค์เรียกร้องให้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญโดยเร็ว แต่รัฐบาลกลับตอบโต้ข้อเรียกร้องดังกล่าว และตั้งข้อหาว่าเป็นผู้บ่อนทำลายความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ และมีการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ รวมทั้ง การใช้อำนาจตามมาตรา17สั่งควบคุมผู้ต้องหาดังกล่าวระหว่างสอบสวนโดยไม่มีกำหนด²⁰⁹ ก่อให้เกิดความไม่พอใจแก่กลุ่มนิสิต นักศึกษา และปัญญาชนเป็นอันมาก จนในที่สุดเหตุการณ์ “วันมหาวิปโยค” ในวันที่ 14ตุลาคม พ.ศ.2516 จึงเกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ทำให้มีผู้บาดเจ็บและเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก

อย่างไรก็ตาม เหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 มิได้เกิดขึ้นมาในเวลาเพียงไม่กี่วันก็คืนแต่เป็นการสังสมของความกดดันของการเมืองการปกครองไทย ที่อยู่ภายใต้ระบอบเผด็จการเป็นเวลายาวนาน อยู่ภายใต้วัฏจักรแห่งความชั่วร้ายหรือวงจรอุบาทว์ (vicious circle)ที่มีการยึดอำนาจปฏิวัติรัฐประหารครั้งแล้วครั้งเล่า มีการร่างรัฐธรรมนูญขึ้นมาใหม่แล้วฉีกทิ้งทำลาย สิทธิเสรีภาพที่ประชาชนชาวไทยพึงมีพึงได้ถูกปฏิเสธ และเหยียบย่ำเป็นเวลายาวนานหลายสิบปี อำนาจการเมืองการปกครองแทนที่จะเป็นของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน ก็กลับตกอยู่ในมือของคณาธิปไตยเพียงไม่กี่คน ทั้งนี้โดยอาศัยกลไกของรัฐและข้าราชการ ทหาร ตำรวจ และพลเรือนเป็นเครื่องมือ²¹⁰ ต่อมา เหตุการณ์ดังกล่าวได้สิ้นสุดลงด้วยชัยชนะของฝ่ายประชาชน นับเป็นครั้งแรกที่ขบวนการของประชาชนสามารถใช้พลังของตนเป็นอาวุธทำการล้มล้างเผด็จการของฝ่ายทหารได้ ดังนั้น ระยะเวลาหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 จึงเป็นยุคที่ประชาธิปไตยเฟื่องฟูเป็นอย่างมาก และเป็นอีกครั้งหนึ่งที่ประชาชนได้รับสิทธิเสรีภาพอย่างเต็มที่ ผลสะท้อนของกรณีดังกล่าวทำให้เกิดกระแสการต่อสู้เพื่อ “เอกราช ประชาธิปไตย และความเป็นธรรมสูงขึ้นมา”

²⁰⁹ กระมล ทอง ธรรมชาติ และ เขาวนนะ ไตรมาส, วิวัฒนาการของระบอบรัฐธรรมนูญไทยจากอดีตถึงปัจจุบัน พร้อมตัวบทรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540, หน้า 30.

²¹⁰ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, “14 ตุลา October 14”, ศิลปวัฒนธรรม 19 (ตุลาคม 2541): 84-85.

โดยมีขบวนการนิสิตนักศึกษาเป็นแกนนำและมุ่งที่จะวิพากษ์และโจมตี โครงสร้างของสังคมและอำนาจของกลุ่มอภิสิทธิ์ชนโดยตรง²¹¹

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2519

ภายหลังจากการรัฐประหารเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 คณะรัฐประหารที่เรียกตัวเองว่า คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินได้ยกเลิกรัฐธรรมนูญฉบับพ.ศ.2517 และประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ เมื่อวันที่ 22 ตุลาคม พ.ศ.2519 โดยให้เหตุผลในการรัฐประหารและยกเลิกรัฐธรรมนูญว่า ในระยะเวลา 40 ปีเศษประชาชนชาวไทยทั้งหมดเชื่อมั่นว่าการปกครองระบอบประชาธิปไตย ซึ่งมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขเป็นระบอบการปกครองที่ดีเหมาะสมสำหรับประเทศไทย ในอันที่จะยังให้เกิดความมั่นคงของชาติและความผาสุกของประชาชนโดยทั่วกัน แต่การปกครองระบอบนี้ยังไม่บรรลุเจตนารมณ์ของประชาชน เพราะมิได้มีโครงสร้างที่จะต้องพัฒนาเป็นขั้นตอนให้เหมาะสม โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐธรรมนูญฉบับก่อนมีอุปสรรคขัดข้อง จนไม่อาจที่จะปฏิบัติการให้เป็นที่เรียบร้อยได้ทั้งตัวบุคคลที่ได้รับการเลือกตั้งเข้ามามีส่วนมีเสียงในการปกครองประเทศก็ได้เคารพต่อเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญนั้นด้วยประการต่างๆ และเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวมของชาติบ้านเมือง เป็นเหตุให้การปกครองระบอบประชาธิปไตยต้องล้มลุกคลุกคลานตลอดมา และมีที่ท้าวบ้านเมืองจะถึงความวิบัติ จึงเป็นการจำเป็นจะต้องกอบกู้การปกครองระบอบประชาธิปไตยด้วยการปฏิรูปการปกครองแผ่นดินให้เหมาะสม²¹²

รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวแม้จะได้มาโดยภายใต้การรัฐประหาร แต่จะมีข้อแตกต่างในทางปฏิบัติที่เคยกระทำกัน กล่าวคือคณะปฏิวัติรัฐประหารก็มักจะประกาศใช้รูปแบบการบริหารการปกครองในรูปของ “ธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย” ที่มีลักษณะเป็นการชั่วคราวจนกว่าจะมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับถาวรแต่มาในคราวนี้เป็นการประกาศใช้ “รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย” ซึ่งโดยมากจะมีลักษณะเป็นการถาวร

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาถึงบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญฉบับนี้แล้วพบว่ารัฐธรรมนูญฉบับนี้น่าจะเป็นรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวเหมือนธรรมนูญการปกครองแผ่นดินพ.ศ.2502 และพ.ศ.2515 มากกว่า เนื่องจาก มีเนื้อหาสาระโครงสร้างการบริหารการปกครองคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ

²¹¹ สุชาติ ยิ้มประเสริฐ, 60 ปี ประชาธิปไตยไทย : ประวัติศาสตร์แห่งการต่อสู้เพื่อสิทธิเสรีภาพแห่งประชาชนไทย, หน้า 35.

²¹² สุภาพ ปริบุญเสวี, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายรัฐธรรมนูญทั่วไป และวิวัฒนาการรัฐธรรมนูญของไทย, (กรุงเทพมหานคร: เทพเนรมิตการพิมพ์), หน้า 134-135.

มีการจัดตั้งสภาปฏิรูปการปกครองแผ่นดินขึ้นประกอบด้วยสมาชิกที่ได้รับการแต่งตั้งทั้งหมด และ
ก็ไม่มีบทบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนไว้อย่างแข็งขัน อีกทั้ง ยังให้อำนาจพิเศษแก่ฝ่าย
บริหารโดยนายกรัฐมนตรี(มาตรา21) เพื่อให้อำนาจแก่นายกรัฐมนตรีมีอำนาจเด็ดขาดในการระงับ
หรือขจัดภัยพิบัติต่อความมั่นคงของชาติในทุกกรณี เช่นเดียวกับมาตรา17แห่งธรรมนูญการ
ปกครองราชอาณาจักร พ.ศ.2502 และมาตรา 17แห่งธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ.
2515

จะเห็นได้ว่า รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้เน้นการส่งเสริมอำนาจเบ็ดเสร็จของผู้ปกครองฝ่าย
ทหารในขณะนั้น โดยกำหนดระยะเวลาให้มีการผ่อนคลายเป็นขั้นตอนทำให้สิทธิเสรีภาพของ
ประชาชนมีอยู่อย่างจำกัด แต่รัฐธรรมนูญฉบับนี้ก็มิได้เข้มงวดเหมือนกับธรรมนูญการปกครอง
ราชอาณาจักรที่กล่าวมาแล้วข้างต้น กล่าวคือ มีบทบัญญัติที่ผ่อนคลายให้มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลง
ได้และได้กำหนดการพัฒนาแบบมีขั้นตอนรวมถึง12ปี รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้กำหนดว่าในระยะ 4 ปี
แรกให้สภาที่มาจากการแต่งตั้งเพียงสภาเดียว และมีบทเฉพาะกาลว่าเมื่อครบกำหนดเวลา4ปีแล้ว
จึงให้มีสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา (ซึ่งวุฒิสภามาจากการแต่งตั้งเช่นกัน)²¹³

อย่างไรก็ดี เนื่องจากวัตถุประสงค์ในการแก้ไขรัฐธรรมนูญที่กำหนดไว้อย่างแน่ชัดว่า
เพื่อปรับปรุงโครงสร้างอำนาจหน้าที่ของรัฐสภาเท่านั้น และไม่มีบทบัญญัติอื่นใดในรัฐธรรมนูญที่
ให้อำนาจแก่สภาปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ในฐานะรัฐสภาที่จะเปลี่ยนรัฐบาลได้ตามวิถีทาง
รัฐธรรมนูญ อาทิ การลงมติไม่ไว้วางใจรัฐบาล จึงกลายเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้รัฐธรรมนูญฉบับนี้
กลายเป็นรัฐธรรมนูญที่มีอายุสั้นที่สุด คือ ใช้บังคับไม่ครบปีก็ถูกคณะปฏิรูปในนามใหม่ว่า “คณะ
ปฏิวัติ” ยกเลิกในวันที่ 20 ตุลาคมพ.ศ.2520 ทั้งที่คณะปฏิรูปเองเป็นผู้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับ
ดังกล่าว และตั้งใจว่าจะใช้รัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นแนวทางในการปฏิรูปการปกครอง ระบบอบ
ประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์ให้เกิดความมั่นคงในชาติและยังความผาสุกให้แก่ประชาชน²¹⁴

ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ.2520

ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ.2520 ประกาศใช้เมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ.
2520 โดยคณะปฏิวัติได้จัดตั้งคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวขึ้นสำหรับใช้เป็นหลัก

²¹³ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ปัญหาการพัฒนาทางการเมืองไทย, พิมพ์ครั้งที่2(กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), หน้า62-63.

²¹⁴ กระมล ทอง ธรรมชาติ และ เขาวนระ ไตรมาส, วิวัฒนาการของระบอบรัฐธรรมนูญไทยจาก
อดีตถึงปัจจุบัน พร้อมตัวบทรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540, หน้า 41-42.

ในการปกครองประเทศในระหว่างที่ยังไม่มีรัฐธรรมนูญฉบับถาวร และยังมีข้อกำหนดอายุของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ไว้อย่างน้อยว่าจะใช้บังคับเพียงชั่วคราว คือจะใช้บังคับได้ไม่เกินสิ้นเดือนเมษายน พ.ศ.2522 และยังมีลักษณะเป็นรัฐธรรมนูญเผด็จการชั่วคราวที่คณะปฏิวัติใช้เพื่อให้การใช้อำนาจปกครองเป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมายเท่านั้น อันเป็นการให้ความมั่นคงของอำนาจของฝ่ายปกครองจึงไม่ได้รับรองหลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชนเอาไว้อย่างชัดเจน เหมือนรัฐธรรมนูญที่มีลักษณะถาวร ทั้งนี้คงจะเนื่องจากฝ่ายคณะปฏิวัติค้ำประกันว่าในระยะชั่วคราวนี้ประชาชนไม่ควรจะมีสิทธิเสรีภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิทธิเสรีภาพในทางการเมืองเมื่อนอกเหนือไปจากกฎหมายธรรมดาที่ได้รับรองเอาไว้ ด้วยเหตุนี้ในระหว่างที่ธรรมนูญการปกครองใช้บังคับอยู่ ประชาชนจึงไม่อาจใช้สิทธิเสรีภาพในทางการเมืองได้โดยชอบรัฐธรรมนูญ เว้นแต่จะมีกฎหมายออกมารับรองเป็นเรื่องๆไป อีกทั้งยังมีบทบัญญัติที่ให้อำนาจแก่กลุ่มบุคคลที่จะกระทำการใดๆอันเป็นการกระทบกระเทือนต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน ได้แก่การให้อำนาจพิเศษแก่ฝ่ายบริหาร คือนายกรัฐมนตรี(มาตรา27)โดยต้องอยู่ภายใต้ความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี และสภานโยบายแห่งชาติ ซึ่งแตกต่างจาก รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวฉบับอื่นๆที่วางหลักเกณฑ์ให้นายกรัฐมนตรีต้องขอความเห็นชอบเฉพาะนายกรัฐมนตรีเท่านั้นไม่ต้องขอความเห็นชอบจากองค์กรอื่นได้อีก

นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวยังไม่ให้สิทธิในการตั้งกระทู้ถามหรือเสนอร่างกฎหมายแก่สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ จึงทำให้สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติทำหน้าที่ในการควบคุมรัฐบาลได้น้อยมาก รวมทั้งไม่สามารถทำการริเริ่มร่างกฎหมายที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชนได้ อันเป็นการลดทอนสิทธิเสรีภาพและอำนาจหน้าที่สำคัญของสมาชิกวุฒิสภาของประเทศประชาธิปไตย²¹⁵

ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ.2534

ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ.2534 ประกาศใช้เมื่อวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2534 มีจำนวนทั้งสิ้น 33มาตรา โดยคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) ที่อ้างเหตุผลว่าคณะรัฐบาลในขณะนั้นได้ใช้อำนาจข่มเหง ข้าราชการคอร์รัปชัน เป็นเผด็จการรัฐสภาและแทรกแซงกระบวนการยุติธรรมจึงต้องใช้รัฐธรรมนูญใหม่รองรับการใช้อำนาจของฝ่ายทหารที่เข้า

²¹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า47.

มาปกครองแทนเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น²¹⁶

ดังนั้น รัฐธรรมนูญฉบับนี้จึงมีลักษณะเป็นเผด็จการที่กำหนดให้มีสภานิติบัญญัติแห่งชาติสภาเดียวที่มีอำนาจเบ็ดเสร็จที่มาจากกรรมาการแต่งตั้ง มีหน้าที่จัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ โดยที่รัฐธรรมนูญฉบับนี้มีลักษณะพิเศษ คือการให้อำนาจแก่ประธานสภาปรึกษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ซึ่งเป็นหัวหน้าคณะปฏิวัติเห็นอกว่านายกรัฐมนตรีซึ่งเป็นหัวหน้าฝ่ายบริหาร โดยให้ประธานสภาปรึกษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติเป็นผู้กราบบังคมทูลเสนอแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีและลงนามรับสนองการแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีด้วย รวมทั้งอำนาจในการให้นายกรัฐมนตรีพ้นจากตำแหน่งด้วยขณะเดียวกัน อำนาจการบริหารของนายกรัฐมนตรีก็ต้องอยู่ภายใต้ความเห็นชอบของประธานสภาปรึกษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ(รชช.)อีกด้วย กล่าวอีกนัยหนึ่ง ก็คือนายกรัฐมนตรีจะต้องอยู่ภายใต้การกำกับควบคุมของประธานสภาปรึกษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติอีกทอดหนึ่งนั่นเอง²¹⁷

เมื่อพิจารณา สภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพในช่วงเวลาดังกล่าว จะเห็นได้ว่ารัฐธรรมนูญฉบับนี้ มิได้มีบทบัญญัติวางหลักประกันในเรื่องการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนแต่อย่างใด ในทางตรงกันข้าม กลับมีบทบัญญัติที่ให้อำนาจพิเศษแก่คณะบุคคลที่จะกระทำการใดๆ อันเป็นการกระทบกระเทือนสิทธิเสรีภาพของประชาชน ได้แก่ อำนาจพิเศษของนายกรัฐมนตรีร่วมกับประธานสภาปรึกษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ มีอำนาจเบ็ดเสร็จทั้งอำนาจนิติบัญญัติ บริหาร ตุลาการตามที่เห็นสมควร เพื่อประโยชน์ด้านความมั่นคง ความสงบเรียบร้อย หรือโดยเหตุผลอื่นที่ได้บัญญัติเอาไว้ อีกทั้งยังรับรอง การกระทำ ประกาศ หรือ คำสั่ง ของหัวหน้าคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ หรือของคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติให้มีผลใช้บังคับ ในทางนิติบัญญัติ บริหาร ตุลาการ ที่ได้กระทำก่อนวันประกาศใช้รัฐธรรมนูญการปกครองฉบับนี้ ที่เกี่ยวเนื่องกับการยึด และควบคุมอำนาจปกครองแผ่นดิน เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2534 ให้ถือว่าเป็นคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมายเช่นกัน

²¹⁶ เชาวนะ ไตรมาส, “ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับพัฒนาการของรัฐธรรมนูญไทย”, ใน รวมบทความทางวิชาการของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญชุดที่3 “ศาลรัฐธรรมนูญกับการพัฒนาประชาธิปไตยในระบอบนิติรัฐ”, หน้า375.

²¹⁷ กระมล ทอง ธรรมชาติ และ เชาวนะ ไตรมาส, วิวัฒนาการของระบอบรัฐธรรมนูญไทยจากอดีตถึงปัจจุบัน พร้อมตัวบทรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540, หน้า 60.

2.4.3.2 รัฐธรรมนูญที่อยู่ภายใต้ระบอบกึ่งประชาธิปไตย

เมื่อพิจารณาถึงสภาพการณ์ในการจัดทำรัฐธรรมนูญภายใต้ระบอบกึ่งประชาธิปไตยพบว่า เป็นผลพวงมาจากการผ่อนปรนและอ้อมข้อมกันระหว่างอำนาจของฝ่ายการเมืองและอำนาจของสถาบันทางทหาร ซึ่งเป็นระบบที่เอื้อต่อการประนีประนอมและประสานประโยชน์ระหว่างสถาบันทางการเมืองต่างๆ โดยมีการใช้อำนาจปกครองร่วมกันภายใต้ระบอบกึ่งประชาธิปไตย กึ่งเผด็จการ กล่าวคือ การเมืองภายใต้ระบอบกึ่งประชาธิปไตย นับเป็นอุบายของรัฐบาลที่ครองอำนาจอยู่โดยกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ เพื่อที่จะครองอำนาจต่อไปให้นานที่สุด อาทิ การกำหนดให้ นายกรัฐมนตรีไม่ต้องผ่านการรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และมีสภาผู้แทนราษฎรที่สมาชิกได้รับการเลือกตั้ง มีวุฒิสมาชิกที่ได้รับการแต่งตั้ง อีกทั้ง การปกครองลักษณะดังกล่าว ยังสะท้อนให้เห็นถึงการมองการเมืองในลักษณะมองความเป็นจริงในประเด็นของการสร้างสถาบัน อันที่จริงแล้วเป็นการผสมระหว่างระบบเผด็จการและประชาธิปไตย ที่ถึงแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงมากมายทางสังคมก็ตาม แต่โครงสร้างทางอำนาจและสถาบันทางสังคมก็ยังเกือบจะเหมือนเดิม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวกับทหารและข้าราชการพลเรือน กลุ่มผู้นำเหล่านี้ยังคงมีบทบาทสำคัญต่อไปในทางการเมืองการปกครองไทย²¹⁸

ดังนั้น จึงเป็นการยากที่สภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิทธิเสรีภาพทางการเมือง ที่จะได้รับการคุ้มครองสนับสนุนอย่างแท้จริงในสภาพการณ์เช่นนี้ “ระบอบรัฐธรรมนูญภายใต้ระบอบกึ่งประชาธิปไตย” ยังคงมีความไม่ชัดเจนในเรื่องการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน และมีความเป็นไปได้ที่จะกลับไปสู่วังวนวัฏจักรของการใช้กำลังอำนาจอีกครั้ง ดังมีรายละเอียดดังนี้

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2511

รัฐธรรมนูญฉบับนี้ประกาศใช้เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ.2511 ผู้ร่างคือ สภาร่างรัฐธรรมนูญที่มาจากการแต่งตั้งทั้งหมดและใช้เวลาในการร่างยาวนานที่สุด ด้วยเหตุนี้สภาร่างรัฐธรรมนูญดังกล่าว จึงมาจากการแต่งตั้งของคณะปฏิวัติที่ประกอบด้วยสมาชิกผู้ที่มีความสนิทสนมกับคณะปฏิวัติทำให้ไม่มีอิสระในการร่างรัฐธรรมนูญมากนัก โดยแม้จะมีบทบัญญัติที่เป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชนที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญหลายมาตรา(มาตรา24-44) ที่รับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนในหลายๆประเภท อาทิ สิทธิในความคุ้มครองแห่งรัฐธรรมนูญ

²¹⁸ โปรดดูรายละเอียดใน ลิขิต ธีรเวคิน, วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย, พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, มิถุนายน 2541), หน้า214-215.

การแยกการรับรองสิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกายออกจากสิทธิเสรีภาพในเรื่องอื่นๆ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม แท้จริงแล้วรูปแบบการปกครองที่เน้นอำนาจสูงสุดของผู้ปกครองที่อยู่ภายใต้อิทธิพลทางฝ่ายทหาร และมีอยู่เหนือรัฐสภา ทำให้สิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สิทธิเสรีภาพทางการเมืองจึงมีอยู่อย่างจำกัด และเป็นรูปแบบที่ไม่สามารถยับยั้งได้จริงในทางปฏิบัติ ต่อมา รัฐธรรมนูญฉบับนี้ถูกยกเลิกโดยคณะปฏิวัติ ทำให้อำนาจในการบริหารการปกครองประเทศในขณะนั้นตกอยู่ในมือของคณะปฏิวัติ ที่ใช้อำนาจเบ็ดเสร็จในการปกครองประเทศ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2521

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2521 ประกาศใช้เมื่อวันที่ 22 ธันวาคม พ.ศ. 2521 โดยในการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าว เนื่องจากธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ.2520 ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวที่คณะปฏิวัติได้จัดทำขึ้นเพื่อเหมาะสมกับสถานการณ์ในขณะนั้นและได้มอบให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติจัดทำร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ขึ้น ดังนั้น สภานิติบัญญัติแห่งชาติ จึงได้จัดตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่งเพื่อทำหน้าที่ในการยกร่างรัฐธรรมนูญ โดยกำหนดแนวทางในการสร้างความเป็นประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขเป็นวิถีทางในการปกครองประเทศ การเน้นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากรัฐธรรมนูญฉบับนี้มีบทเฉพาะกาลยาวถึง 12 มาตรา มีผลใช้บังคับเป็นเวลา 4 ปี ยาวกว่ารัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ ทุกฉบับและบทเฉพาะกาลดังกล่าวนี้หลายเรื่อง กำหนดให้คดีใช้บทบัญญัติรัฐธรรมนูญมาตราอื่นๆ เป็นการชั่วคราวจึงทำให้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้รับการโจมตีอย่างรุนแรงว่าเป็นรัฐธรรมนูญที่ให้ประชาธิปไตยเพียง “ครึ่งใบ” แก่ประชาชน²¹⁹ โดยเฉพาะนายกรัฐมนตรีที่มาจากแต่งตั้งและยังเป็นนายทหารที่ร่วมปฏิวัติด้วย จึงถูกมองว่าเป็นตัวแทนของระบอบเผด็จการ ดังนั้นรัฐธรรมนูญฉบับนี้จึงได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นเครื่องมือในการสืบทอดอำนาจทางการเมืองและเอื้อประโยชน์ให้กับรัฐบาล และผู้นำทางฝ่ายทหารในขณะนั้นสามารถครองอำนาจได้อย่างชอบธรรม

ดังนั้น สภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพและการมีส่วนร่วมของประชาชนในช่วงเวลาดังกล่าว จึงมีอยู่อย่างจำกัด แม้รัฐธรรมนูญฉบับนี้จะบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนไว้หลายมาตรา (มาตรา 22-45) ครอบคลุมสิทธิเสรีภาพหลายประเภทอย่างกว้างขวาง แต่บทบัญญัติ

²¹⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 47.

ดังกล่าวยังถูกจำกัดด้วยข้อความที่ว่า “ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย” ทั้งสิ้น เท่ากับเป็นการเปิดช่องให้มีการออกกฎหมายมาจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้อยู่เสมอ อีกทั้ง สิทธิเสรีภาพบางประเภทก็ถูกตัดออกไป เช่น เสรีภาพทางวิชาการ การรับรองความเสมอภาคระหว่างเพศหญิงและเพศชาย

ภายหลังเมื่อสิ้นสุดระยะเวลาบังคับใช้เฉพาะกาลได้เกิดความขัดแย้งระหว่าง กลุ่มของฝ่ายทหารที่สูญเสียอำนาจและผลประโยชน์และต้องการให้บทเฉพาะกาลมีผลใช้บังคับต่อไป กับฝ่ายพรรคการเมืองที่ต้องการให้บทเฉพาะกาลดังกล่าวสิ้นสุดลง ประกอบกับปัญหาทุจริตคอร์รัปชัน การแทรกแซงของกลุ่มธุรกิจทางการเมือง และการขาดความมีเสถียรภาพของรัฐบาลซึ่งมีลักษณะเป็นเผด็จการรัฐสภา ทำให้เกิดการปฏิวัติรัฐประหาร จนในที่สุดรัฐธรรมนูญฉบับนี้ถูกยกเลิกโดยคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รชช.) ในเวลาต่อมา

2.4.3.3 รัฐธรรมนูญที่อยู่ภายใต้ระบอบประชาธิปไตย

เมื่อพิจารณาลักษณะของการจัดทำรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบัญญัติที่เป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชน พบว่ารัฐธรรมนูญฉบับถูกจัดทำภายใต้สภาพการณ์ทางการเมืองที่มีความเป็นประชาธิปไตย สิทธิเสรีภาพของประชาชนได้รับการส่งเสริมมากขึ้น ทำให้รัฐธรรมนูญมีบทบาทและลักษณะที่สำคัญ 2 ประการ²²⁰

1. มีบทบัญญัติวางหลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชนประเภทต่างๆ อย่างกว้างขวาง ซึ่งผู้ปกครองจะละเมิดไม่ได้ช่วยป้องกันมิให้กลุ่มบุคคลหนึ่งบุคคลใดละเมิดสิทธิเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้

2. มีบทบัญญัติที่จำกัดอำนาจหน้าที่ของผู้ปกครอง และป้องกันมิให้ผู้ปกครองใช้อำนาจตามอำเภอใจ

อย่างไรก็ดี รัฐธรรมนูญที่อยู่ภายใต้ระบอบประชาธิปไตยมักพบกับอุปสรรคปัญหาในการบังคับใช้บางประการ กล่าวคือ มักมีอายุการบังคับใช้ในระยะเวลาอันสั้น และมักถูกฉีกทิ้งภายหลังการปฏิวัติรัฐประหารอยู่เสมอ อาทิ รัฐธรรมนูญฉบับปี 2489 มีอายุเพียง 1 ปี รัฐธรรมนูญฉบับปี 2492 มีอายุเพียง 2 ปี รัฐธรรมนูญฉบับปี 2517 มีอายุเพียง 2 ปี เป็นต้น ทั้งนี้

²²⁰ กลุ่มพิทักษ์ประชาธิปไตย, “การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย”, ปฏิญญา 5(3มกราคม 2526): 34.

เนื่องจาก การที่ประชาชนยังไม่มีความรู้ความเข้าใจและการได้รับการศึกษาอย่างเพียงพอ ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ค่อยตระหนักถึงความสำคัญของรัฐธรรมนูญ และการมีสิทธิเสรีภาพของตน รวมทั้งยังไม่มีความพร้อมที่จะร่วมมือกันป้องกันมิให้ผู้ที่ใช้อำนาจเผด็จการทำการปฏิวัติรัฐประหารเลิกล้มรัฐธรรมนูญต่อไป ดังมีรายละเอียดดังนี้

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2489

ภายหลังจากที่มีการล้มอำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงครามแล้ว สมัยต่อมาจะเรียกว่า “สมัยแห่งประชาธิปไตยพลเรือน” สิทธิเสรีภาพของประชาชนได้รับการส่งเสริมมากขึ้น โดยเป็นช่วงสุดท้ายแห่งอำนาจของคณะราษฎร เพราะในระบอบนี้ผู้มีบทบาททางการเมืองมากที่สุด ก็คือ ท่านปรีดี พนมยงค์ ผู้นำฝ่ายพลเรือนของคณะราษฎรที่มีทัศนคติในทางประชาธิปไตย ทำให้การเมืองไทยในขณะนั้นมีความเป็นประชาธิปไตยมากที่สุดครั้งหนึ่ง โดยรัฐบาลในขณะนั้นได้มีการยกเลิกลัทธิเชื้อผู้นำในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม มีการปลดปล่อยนักโทษการเมืองทั้งหมด มีการให้เสรีภาพแก่หนังสือหนังสือพิมพ์อย่างเต็มที่²²¹ และได้มีการเสนอให้มีการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่และประกาศใช้เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม พ.ศ.2489 ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญที่ไม่ให้เกิดขึ้นจากการปฏิวัติรัฐประหารแต่อย่างใด และยังถือเป็นรัฐธรรมนูญที่วางหลักประกันการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชน และมีความเป็นประชาธิปไตยมากที่สุดฉบับหนึ่ง

ดังจะเห็นได้จาก รัฐธรรมนูญฉบับนี้ กำหนดให้มี 2 สภา คือ สภาผู้แทนราษฎร และวุฒิสภา ที่มาจากการเลือกตั้งทั้งสิ้นและยังมีบทบัญญัติที่เป็นการเริ่มต้นของการแบ่งแยกข้าราชการการเมืองออกจากข้าราชการประจำโดยเด็ดขาด กล่าวคือ ข้าราชการประจำไม่ว่าจะเป็นตำแหน่งทั้งฝ่ายทหารหรือตำรวจจะเข้ามาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีหรือสมาชิกวุฒิสภาด้วยในขณะเดียวกันไม่ได้ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่รัฐธรรมนูญภายใต้ระบอบประชาธิปไตยยึดถือปฏิบัติ ในระยะดังกล่าวจึงเป็นช่วงที่ลดบทบาทอิทธิพลของฝ่ายทหารเป็นอันมาก อีกทั้ง รัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังมีบทบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนไว้ในหมวด 2 (มาตรา 12-16) ซึ่งบัญญัติไว้คล้ายคลึงกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2475 แต่ได้มีการเพิ่มเติมการรับรอง เสรีภาพในการพิมพ์ เสรีภาพในการชุมนุมสาธารณะ สิทธิในการเสนอเรื่องราวร้องทุกข์ภายในเงื่อนไขและวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเสรีภาพในการจัดตั้งพรรคการเมือง ซึ่งถือเป็นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญของไทยได้มีการรับรองสิทธิเสรีภาพในเรื่องดังกล่าว ทำให้ประชาชนมีสิทธิที่จะรวมตัว

²²¹ สุทธชัย ยิ้มประเสริฐ, 60 ปี ประชาธิปไตยไทย : ประวัติศาสตร์แห่งการต่อสู้เพื่อสิทธิเสรีภาพแห่งประชาชนไทย, หน้า 18.

จัดตั้งพรรคการเมืองเพื่อดำเนินกิจกรรมทางการเมืองได้ทำให้มีโอกาสที่จะรวมกลุ่มกันเพื่อปกป้องรักษาผลประโยชน์ของตนและถ่วงดุลอำนาจของผู้มีอำนาจทางการเมืองปกครอง โดยก่อนหน้านั้นประชาชนที่จะรวมตัวจัดตั้งพรรคการเมืองจะต้องปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยการสมาคม เพราะในขณะนั้นถือว่าพรรคการเมืองเป็นสมาคมประเภทหนึ่งจึงขึ้นอยู่กับการอนุญาตของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ถ้าเจ้าพนักงานตำรวจไม่อนุญาตก็จัดตั้งพรรคการเมืองไม่ได้

นอกจากนี้ ยังมีบทบัญญัติเป็นครั้งแรกที่ห้ามจัดตั้งศาลพิเศษขึ้นพิจารณาพิพากษาคดีใดคดีหนึ่ง หรือที่มีข้อหาฐานใดฐานหนึ่งโดยเฉพาะแทนศาลธรรมดา ซึ่งนับเป็นหลักการที่สำคัญสาระของหลักนิติธรรมที่มุ่งหมายจะคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลจากการคุกคามข่มเหงของรัฐชาติ²²²

อย่างไรก็ตาม ถ้าวิเคราะห์ถึงผลของการบังคับใช้รัฐธรรมนูญฉบับนี้แล้ว จะเห็นได้ว่าแม้รัฐธรรมนูญฉบับนี้จะต้องการเน้นให้มีการปกครองแบบประชาธิปไตยอย่างสมบูรณ์ เน้นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน แต่ก็เป็นรัฐธรรมนูญที่ให้ประโยชน์แก่บุคคลสำคัญที่มีส่วนในการร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ไม่น้อยเช่นกัน และเนื่องจากรัฐธรรมนูญฉบับนี้ขาดกระบวนการทางการเมืองที่เข้มแข็งที่มีประสิทธิภาพที่ของคุ้มครองประกอบกับ ถูกใช้บังคับในระหว่างที่ประเทศกำลังประสบกับปัญหาภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ และรัฐบาลไม่สามารถแก้ไขปัญหาให้บรรเทาลงได้ จึงทำให้รัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นรัฐธรรมนูญฉบับถาวรที่มีอายุสั้นที่สุด คือ มีอายุเพียง 18 เดือนเท่านั้น ก็ถูกประกาศยกเลิกโดยคณะรัฐประหาร เมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ.2490

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2492

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2492 ถูกร่างขึ้นโดย “สภาร่างรัฐธรรมนูญ” ที่จัดตั้งขึ้นเป็นครั้งแรกและประกาศใช้เมื่อ วันที่ 23 มีนาคม พ.ศ.2492 โดยในวงการกฎหมายไทยถือว่า รัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นฉบับที่ดีที่สุดฉบับหนึ่งจนมีผู้ขนานนามในระยะนั้นว่า ฉบับชั้นครู เนื่องจากเป็นรัฐธรรมนูญ ที่วางหลักบริหารราชการแผ่นดินไว้อย่างละเอียดทุกแง่มุม อีกทั้งยังวางหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพเป็นอย่างดีทั้งนี้สืบเนื่องมาจากสาเหตุสำคัญคือ²²³

1. รัฐธรรมนูญฉบับนี้ถูกร่างโดย ผู้เชี่ยวชาญถูกร่างโดย ผู้เชี่ยวชาญทางด้านกฎหมาย และผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชาการต่างๆ

²²² จรัญ โฆษณานันท์, กฎหมายกับสิทธิเสรีภาพในสังคมไทยเส้นขนาน จาก2475-ปัจจุบัน, หน้า 55.

²²³ ถานินทร์ ทรัพย์วิเชียร, ระบอบประชาธิปไตย, (พระนคร:โรงพิมพ์คุรุสภา,2520), หน้า8.

2. สมาชิกส่วนใหญ่ของรัฐสภาซึ่งเป็นผู้ให้ความยินยอมและเห็นชอบด้วยกับร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจและความสุขุม อีกทั้งยังตระหนักในคุณค่าของรัฐธรรมนูญ จึงได้ใช้บังคับเป็นรัฐธรรมนูญในวาระต่อมา

ดังนั้น รัฐธรรมนูญฉบับนี้จึงสมควรได้รับการยกย่องว่าเป็นรัฐธรรมนูญที่มีความเป็นประชาธิปไตยมากที่สุดฉบับหนึ่ง ภายหลังจากมีการทำรัฐประหารในปีพ.ศ.2490 อย่างไรก็ดี เป็นที่สังเกตได้ว่า รัฐธรรมนูญฉบับนี้คณะรัฐประหารไม่ได้มีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในการร่าง หรือได้ประโยชน์จากรัฐธรรมนูญเป็นเครื่องมือในการสนับสนุนอำนาจทางการเมืองของพวกตนได้ ทั้งนี้ เพราะการกำหนดให้มีการร่างรัฐธรรมนูญโดยสภาร่างรัฐธรรมนูญที่มาจาก การเลือกตั้งโดยรัฐสภา ซึ่งจำนวนกึ่งหนึ่งมาจากสมาชิกรัฐสภาที่ได้รับการเลือกตั้งจากสภาที่แต่ละคนสังกัดและอีกกึ่งหนึ่งมาจากการเลือกของรัฐสภา และผลการเลือกตั้งปรากฏว่ามีผู้ที่สนับสนุนคณะรัฐประหารได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญเพียงคนเดียว โดยรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้จัดทำขึ้นได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์ใหม่ๆ อันมีสาระสำคัญคือ

- มีการบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนไว้อย่างละเอียดครอบคลุมสิทธิเสรีภาพประเภทต่างๆอย่างกว้างขวาง (มาตรา26-53) และมีให้ผู้มีอำนาจปกครองละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้โดยง่าย กล่าวคือ รัฐธรรมนูญฉบับอื่นๆมักจะจะมีบทบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพไว้ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย ยกเว้นเสรีภาพในการนับถือศาสนา จะเห็นได้ว่า ยังเป็นการเปิดช่องให้มีการออกกฎหมายมาจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้อีก อย่างไรก็ดี รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้กำหนดไว้อย่างชัดเจนว่าสิทธิเสรีภาพประเภทใด ที่ห้ามมิให้ออกกฎหมายมาจำกัดสิทธิเสรีภาพได้เลย เช่น เสรีภาพในการนับถือศาสนา โดยมีการขยายความรวมถึงคำว่า นิิกายของศาสนา หรือลัทธิของศาสนา โดยห้ามมิให้รัฐกระทำการใดๆ อันเป็นการรอนสิทธิ หรือเสียประโยชน์อันควรสมควรได้ เพราะเหตุที่นับถือศาสนา นิิกายของศาสนา หรือปฏิบัติตามพิธีกรรมตามความเชื่อ แตกต่างจากบุคคลอื่น

นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังยอมให้ออกกฎหมายมาจำกัดสิทธิเสรีภาพได้บ้าง แต่ได้ระบุว่าต้องเป็นกฎหมายที่ออกใช้ในกรณีใด หรือเป็นกฎหมายที่ออกเพื่อประโยชน์อันใด ซึ่งเป็นสิทธิเสรีภาพโดยมาก และเพราะมีหลักการดังกล่าว รัฐธรรมนูญฉบับนี้จึงมีบทบัญญัติว่าด้วยสิทธิเสรีภาพเป็นรายสิทธิและเสรีภาพไป²²⁴ ดังจะเห็นได้จาก มีการบัญญัติแบ่งแยกการรับรองเสรีภาพในร่างกายออกจากเสรีภาพประเภทอื่นๆ และมีการขยายการรับรองเสรีภาพในร่างกายอย่างกว้างขวางครอบคลุมในหลายๆเรื่อง นับเป็นครั้งแรกที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพใน

²²⁴ โกศล ไสภาคย์วิจิตร, รายงานผลการวิจัยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนตามกฎหมายไทย, หน้า160.

ลักษณะดังกล่าว และได้กลายเป็นแบบฉบับให้รัฐธรรมนูญฉบับหลังๆ ในการยึดถือปฏิบัติต่อกันมา อีกทั้ง รัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังมีบทบัญญัติการรับรองสิทธิเสรีภาพประเภทต่างๆ อาทิ การเกณฑ์แรงงานไปใช้จะกระทำได้โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเท่านั้น เสรีภาพในเคหสถานโดยปราศจากการรบกวนการเข้าไปในเคหสถาน โดยปราศจากความยินยอมของผู้ครอบครอง การตรวจค้นเคหสถานจะกระทำโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเท่านั้น สิทธิของบุคคลในทรัพย์สินย่อมได้รับความคุ้มครอง การเวนคืนอสังหาริมทรัพย์อันเป็นการจำกัดสิทธิในทรัพย์สินจะกระทำได้ก็แต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายภายใต้เงื่อนไขที่กำหนดเป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีการเพิ่มเติมการรับรองสิทธิเสรีภาพประเภทใหม่ๆ ได้แก่ เสรีภาพในการสื่อสารถึงกันโดยทางไปรษณีย์ หรือทางอื่นที่ชอบด้วยกฎหมายย่อมได้รับความคุ้มครอง เสรีภาพในการเลือกถิ่นที่อยู่ภายในราชอาณาจักรและในการประกอบอาชีพ สิทธิในการเสนอเรื่องร้องทุกข์ สิทธิในครอบครัว สิทธิในการฟ้องหน่วยงานราชการให้รับผิดชอบเนื่องจากการกระทำของเจ้าพนักงาน

มีข้อสังเกตอีกประการหนึ่งว่าสิทธิทางเศรษฐกิจและสังคมไม่ได้บัญญัติไว้อย่างชัดเจนแต่ไปปรากฏอยู่ในหมวด 5 เกี่ยวกับนโยบายแห่งรัฐ(มาตรา 54-72) เช่นบัญญัติว่า รัฐพึงส่งเสริมและบำรุงการศึกษาอบรม(ม.63) รัฐพึงจัดการตามสมควรเพื่อมิให้มีการใช้แรงงานเด็กเกินกว่าสภาพร่างกายของเด็ก(ม.71) รัฐพึงส่งเสริมการสาธารณสุขตลอดถึงการมารดาและทารกสงเคราะห์(ม.72) เป็นต้น โดยในม.54ได้กำหนดให้บทบัญญัติในหมวดนี้มีไว้เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการตรากฎหมายและการบริหารราชการตามนโยบายดังกล่าวไว้ และไม่ก่อให้เกิดสิทธิฟ้องร้องรัฐ²²⁵

- เป็นที่สังเกตได้ว่า รัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังห้ามเอกชน คณะบุคคล และพรรคการเมือง ใช้กำลังทหาร ไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อมเป็นเครื่องมือทางการเมือง นอกจากนั้นทหารและบุคคลอื่นในสังกัดฝ่ายทหารที่ยังรับราชการอยู่ถูกห้ามมิให้เป็นสมาชิกและเจ้าหน้าที่ในพรรคการเมือง หรือแสดงการฝักใฝ่ในพรรคการเมืองอีกด้วย ยิ่งกว่านั้นรัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังได้กำหนดให้กำลังทั้งหมดอยู่ในบังคับบัญชาของพระมหากษัตริย์โดยตรง และกำหนดให้ผู้ใช้กำลังทหารเพื่อการรบหรือการสงคราม หรือเพื่อปราบปรามจลาจล ต้องขอพระบรมราชโองการก่อนจึงจะส่งการณืได้ เห็นได้ว่ารัฐธรรมนูญบัญญัติไว้เช่นนี้ ก็เพื่อป้องกันมิให้แม่ทัพ หรือผู้บัญชาการกองพลใช้กำลังทหาร ออก

²²⁵ กุลพล พลวัน, “การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย” ใน *รวมบทความทางวิชาการ เนื่องในโอกาสครบรอบ 80 ปี ศาสตราจารย์ไพโรจน์ ชัยนาม*, หน้า 268.

ปฏิบัติการดังกล่าวโดยมิได้กราบบังคมทูลเพื่อขอพระบรมราชานุญาต ซึ่งพระมหากษัตริย์อาจจะไม่อนุญาตก็ได้ ถ้าผู้กราบบังคมทูลไม่มีเหตุผลอันสมควร²²⁶

อย่างไรก็ตาม ด้วยเหตุที่คณะรัฐประหารไม่ได้มีส่วนร่วมในการร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้มาตั้งแต่เริ่มแรก อีกทั้งในรัฐธรรมนูญยังมีบทบัญญัติที่มีผลเป็นการลดทอนสถานะทางการเมืองของคณะรัฐประหาร ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวแสดงความไม่พอใจในหลักการที่กำหนดในรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะการกำหนดให้กองกำลังทหารอยู่ในบังคับบัญชาโดยตรงต่อพระมหากษัตริย์ ทำให้คณะรัฐประหารมีอำนาจและเครื่องมือในการสร้างอำนาจทางการเมืองการปกครองน้อยลง และที่สำคัญ รัฐธรรมนูญฉบับนี้มีบทบัญญัติที่วางหลักประกันการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนไว้อย่างมากมายด้วยเหตุดังกล่าวจึงเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เกิดการทำรัฐประหารเงียบขึ้นเมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2494 โดยคณะรัฐประหารได้อ้างเหตุผลประการหนึ่งว่า รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2492 ที่ใช้บังคับอยู่ในเวลานั้นมีหลักการที่เป็นประชาธิปไตยมากเกินไป ทำให้รัฐบาลไม่สามารถที่จะดำเนินการได้โดยสะดวก อีกทั้งการที่รัฐธรรมนูญบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพไว้อย่างมากมายอาจเป็นภัยอันตรายต่อความมั่นคงของประเทศชาติได้ โดยเฉพาะการแทรกซึมของลัทธิคอมมิวนิสต์จึงได้ยกเลิกรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวเสีย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517 ประกาศใช้เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม พ.ศ. 2517 มีจำนวนทั้งสิ้น 238 มาตรา ซึ่งร่างขึ้นภายหลังเหตุการณ์นองเลือด เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 รัฐธรรมนูญฉบับนี้มีเนื้อหาสาระมากกว่ารัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ บางฉบับ อีกทั้งยังเป็นรัฐธรรมนูญที่ถูกร่างขึ้นในบรรยากาศที่เสรี โดยไม่มีกลุ่มบุคคลใดมาคอยบงการให้คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญและสมาชิกสภานิติบัญญัติสร้างรัฐธรรมนูญให้เป็นไปตามความประสงค์ของกลุ่มตน เหมือนรัฐธรรมนูญฉบับก่อนบางฉบับ ด้วยเหตุนี้ สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติจำนวนหนึ่งจึงอยากที่จะแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญฉบับนี้ให้สมบูรณ์พร้อม ทั้งในด้านที่เป็นกติกากองการปกครองระบอบประชาธิปไตย และเป็นเครื่องมือที่ฝ่ายบริหารสามารถใช้แก้ไขวิกฤตการณ์ต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้น²²⁷ ดังนั้น รัฐธรรมนูญฉบับนี้จึงได้ชื่อว่าเป็นรัฐธรรมนูญที่ดีที่สุดและมีความเป็นประชาธิปไตยมากที่สุดฉบับหนึ่ง

²²⁶ กระมล ทองธรรมชาติ และ เขาวนนะ ไตรมาส, วิวัฒนาการของระบอบรัฐธรรมนูญไทยจากอดีตถึงปัจจุบัน พร้อมตัวบทรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540, หน้า 22.

²²⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 33.

เมื่อพิจารณาถึง สภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนในรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าว พบว่า ได้มีการวางหลักการใหม่ในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ทั้งในด้าน “สิทธิเสรีภาพในทางลบ” เพื่อจำกัด “อำนาจ” ของรัฐมิให้กระทำการก้าวล่วงเข้าไปในสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามอำเภอใจ และสิทธิเสรีภาพในทางบวกซึ่งบัญญัติถึง “หน้าที่” ของรัฐในการให้บริการแก่ประชาชนให้มีคุณภาพชีวิตที่สูงขึ้น²²⁸

ดังจะเห็นได้จาก มีการแยกสิทธิเสรีภาพประเภทต่างๆไว้ในแต่ละมาตราอย่างกว้างขวางครอบคลุม อาทิ มีการรับรองสิทธิเสรีภาพแก่ชาวไทยทั้งเพศชายและเพศชายอย่างเท่าเทียมกัน ภายใต้บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ นับเป็นครั้งแรกที่มีการบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพดังกล่าว มีการเพิ่มเติมการรับรองสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยเฉพาะบทบัญญัติที่รับรองว่า “การแจ้งข้อหาแก่บุคคลใดๆจะต้องมีหลักฐานตามสมควรว่าผู้นั้นน่าจะได้กระทำความผิดตามข้อหา นั้น และบุคคลมีสิทธิที่จะไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองอันอาจทำให้ตนถูกฟ้องคดีอาญา ถ้อยคำซึ่งเกิดจากการถูกทรมาน ชูเชิญ หรือใช้กำลังบังคับ หรือเกิดจากการกระทำใดๆ ที่ทำให้ถ้อยคำนั้นเป็นไปโดยไม่สมัครใจ ไม่อาจรับฟังเป็นพยานหลักฐานได้” ซึ่งนับเป็นสิทธิเสรีภาพที่บัญญัติรับรองขึ้นเป็นครั้งแรก อีกทั้งยังมีการรับรอง เสรีภาพในทางวิชาการโดยมีเงื่อนไขว่าต้องไม่ขัดต่อหน้าที่พลเมือง เสรีภาพในการรวมตัวเป็นสมาคม สหภาพ สหพันธ์ สหการ หรือหมู่คณะ เป็นต้น และเพื่อเป็นการวางหลักประกันคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนจากการใช้อำนาจรัฐ มิให้เป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชน รัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังได้บัญญัติรับรองไว้ด้วยการจำกัดสิทธิเสรีภาพที่รับรองโดยบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญรัฐจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยบทบัญญัติของกฎหมายเพื่อความมั่นคงแห่งรัฐหรือความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือประโยชน์ส่วนรวมของประชาชน หรือเพื่อสร้างสรรคความเป็นธรรมแก่สังคม เป็นต้น เนื่องจากการจำกัดสิทธิเสรีภาพเพื่อวัตถุประสงค์ดังกล่าว จะต้องกระทำโดยบทบัญญัติแห่งกฎหมายเท่านั้นโดยรัฐสภาเท่านั้น(ม.27-53) นอกจากนั้น ถ้าประชาชนเห็นว่ากฎหมายที่รัฐสภาตราขึ้นใช้บังคับและจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนมีข้อความที่ขัดหรือแย้งกับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญประชาชนก็มีสิทธิที่จะขอให้ ศาล

²²⁸ กุลพล พลวัน, “การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย” ใน *รวมบทความทางวิชาการ เนื่องในโอกาสครบรอบ 80ปี ศาสตราจารย์ไพโรจน์ ชัยนาม*, หน้า 268.

ยุติธรรมส่งกฎหมายนั้นไปให้คณะกรรมการตุลาการรัฐธรรมนูญชี้ขาดและประกาศให้กฎหมายนั้นเป็นโมฆะใช้บังคับมิได้²²⁹

อย่างไรก็ตาม แม้รัฐธรรมนูญฉบับนี้จะยึดถือหลักการที่เน้นความมีประชาธิปไตยมากที่สุดฉบับหนึ่ง แต่รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวก็มีระยะเวลาใช้บังคับในระยะเวลาอันสั้นเพียงแค่ 2 ปีเท่านั้น ก็ถูกคณะปฏิวัติรัฐประหารยึดอำนาจการปกครอง เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 และมีการยกเลิกรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าว

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2534

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2534 ถูกร่างโดยสภานิติบัญญัติแห่งชาติที่สภารักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ(รสช.)แต่งตั้งขึ้น สภานิติบัญญัติแห่งชาติก็ได้จัดตั้งคณะกรรมการพิจารณาการร่างรัฐธรรมนูญขึ้นมาคณะหนึ่ง เพื่อทำหน้าที่ยกร่างรัฐธรรมนูญ และประกาศใช้เมื่อวันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ.2534

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้รัฐธรรมนูญฉบับนี้จะมีบทบัญญัติที่รับรองสิทธิเสรีภาพไว้อย่างละเอียดและครอบคลุมหลายมาตราด้วยกัน แต่เนื่องจากรัฐธรรมนูญฉบับนี้เน้นลักษณะการสืบทอดอำนาจของผู้ที่มาจากฝ่ายทหารในกองทัพโดยมีการถ่ายโอนอำนาจการปกครองไปให้กลไกพรรคการเมือง เป็นฝ่ายรองรับความชอบธรรมของอำนาจในการบริหารการปกครอง²³⁰ และมีการสงวนตำแหน่งให้กับผู้นำประเทศที่มาจากฝ่ายทหาร ทำให้สิทธิเสรีภาพของประชาชนที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญมีอยู่อย่างจำกัด

จากเหตุผลดังกล่าว รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวจึงไม่เป็นที่พอใจของประชาชนจึงได้เริ่มมีการคัดค้านตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2534 เป็นต้นมา จนกระทั่งรัฐบาลและคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) ต้องประกาศว่าจะยอมให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญในอนาคต อย่างไรก็ตาม ก่อนที่จะมีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญดังกล่าวได้เกิดเหตุการณ์นองเลือด ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2535 และได้มีการปราบปรามประชาชนจนมีผู้ได้รับบาดเจ็บและเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก จนในที่สุดรัฐสภาจึงต้องยอมแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญใน 4 ประเด็นสำคัญ รวมเป็น

²²⁹ กระมล ทองธรรมชาติ และ เขาวนระ ไตรมาส, วิวัฒนาการของระบอบรัฐธรรมนูญไทยจากอดีตถึงปัจจุบัน พร้อมตัวบทรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540, หน้า 35.

²³⁰ เขาวนระ ไตรมาส, “ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับพัฒนาการของรัฐธรรมนูญไทย”, ใน รวมบทความทางวิชาการของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญชุดที่ 3 “ศาลรัฐธรรมนูญกับการพัฒนาประชาธิปไตยในระบบนิติรัฐ”, หน้า 377.

รัฐธรรมนูญฉบับแก้ไขเพิ่มเติมทั้งสิ้น4ฉบับด้วยกัน เพื่อให้มีการเลือกตั้งและรัฐบาลสามารถบริหารประเทศต่อไปได้

ต่อมา รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวได้รับการแก้ไขเพิ่มเติมอีกครั้งหนึ่ง เรียกว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่5) พ.ศ. 2538 มีผลใช้บังคับวันที่ 11 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2538 ซึ่งเป็นการแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่สำคัญที่สุดครั้งหนึ่ง รวมถึง188มาตรา โดยในการแก้ไขเพิ่มเติมดังกล่าว รัฐสภาได้พิจารณา โดยอาศัยบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ ประกอบกับความคิดเห็นของประชาชน เพื่อปรับปรุงแก้ไขให้ได้มาซึ่งกฎเกณฑ์การปกครองในระบบประชาธิปไตย ดังจะเห็นได้จาก การแก้ไขเพิ่มเติมดังกล่าวประกอบด้วยบทบัญญัติที่มีลักษณะที่เป็นประชาธิปไตยมีเนื้อหาสาระในเรื่องต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเพิ่มสาระสำคัญเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนให้กว้างขวางมากขึ้น จากที่ไม่เคยได้รับการคุ้มครองและรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับใดมาก่อน ดังนี้²³¹

- การเพิ่มสิทธิที่จะได้รับบริการทางสาธารณสุขที่ได้มาตรฐานและผู้ป่วยไร้สิทธิที่จะได้รับการรักษาพยาบาลโดยไม่คิดมูลค่าตามที่กฎหมายบัญญัติ(มาตรา41)
- การเพิ่มสิทธิที่จะได้รับทราบข้อมูล หรือข่าวสารจากหน่วยราชการ หรือหน่วยงานของรัฐ หรือ รัฐวิสาหกิจ เพื่อให้ประชาชนมีสิทธิที่จะรับรู้ถึงวิธีการ หลักเกณฑ์ กระบวนการ และการกระทำของข้าราชการ หรือเจ้าพนักงานของรัฐ ในเมื่อผลจากการกระทำนั้นอาจจะกระทบต่อการดำรงชีวิตของตน (มาตรา48ทวิ)
- การรับรองสิทธิของบุคคลในการประกอบอาชีพและการแข่งขันเสรีอย่างเป็นธรรม ซึ่งบัญญัติไว้เป็นครั้งแรกเพื่อรับรองระบบการค้าเสรี (มาตรา 48เบญจ)
- การขยายสิทธิในการเลือกตั้งด้วยการกำหนดให้ประชาชนผู้มีอายุ 18 ปี บริบูรณ์มีสิทธิในการเลือกตั้งเป็นครั้งแรก (มาตรา 409(2)) จากเดิมที่ให้ประชาชนที่มีอายุ 20ปีบริบูรณ์ขึ้นไปเท่านั้นที่มีสิทธิเลือกตั้ง

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่5) พ.ศ.2538 จะได้รับรองหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนไว้อย่างสมบูรณ์ที่สุด มากกว่ารัฐธรรมนูญฉบับก่อนหน้านั้น อันมีผลทำให้รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2534 มีความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้นก็ตามแต่ประชาชนบางส่วนก็ยังไม่ยอมรับรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวโดยอ้างว่า รัฐธรรมนูญ

²³¹ เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, “รัฐธรรมนูญในแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยม”, ใน *รวมบทความกฎหมายมหาชนจากเว็บไซต์ www.pub-law.net เล่ม2*, นันทวัฒน์ บรรณานันท์,บรรณาธิการ(กรุงเทพมหานคร: บริษัทพี.เพรส จำกัด, พฤษภาคม 2546), หน้า352-353.

ฉบับนี้มีที่มาจากคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ(รสช.)อีกทั้ง บทบัญญัติที่เป็นหลักประกันในการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนก็ยังไม่สามารถบังคับใช้ได้จริงในทางปฏิบัติ เนื่องจากยังคงมีการละเมิดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐอยู่เสมอ ทำให้ปัญหาที่เกิดขึ้นไม่ได้รับการเยียวยาแก้ไขอย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสม

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540

สืบเนื่องจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2534 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่6) พ.ศ. 2539 ได้เพิ่มเติม หมวด12 ว่าด้วย “การจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่” แยกต่างหากจากหมวด11 เดิมที่ว่าด้วย “การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ” โดยบัญญัติไว้ตั้งแต่ มาตรา211ทวิ ถึง มาตรา211 เอกุณวิสถิติ ที่กำหนดให้มีการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่โดยผู้ร่างรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวได้แก่ “สภาร่างรัฐธรรมนูญ” ซึ่งถือเป็นสภาร่างรัฐธรรมนูญชุดที่สามในประวัติศาสตร์การเมืองไทย (ครั้งที่1 เมื่อพ.ศ.2491มีเจ้าพระยาศรีธรรมมาธิเบศร์เป็นประธานสภา ครั้งที่2เมื่อพ.ศ.2502ในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ อันเป็นการร่างรัฐธรรมนูญที่นานที่สุด คือ 9ปีเต็ม) แต่สภาร่างรัฐธรรมนูญชุดนี้มีลักษณะที่แตกต่างไปจากที่ผ่านมาก็คือ²³²

- สมาชิกมาจากการเลือกตั้งทางอ้อมผ่านรัฐสภาโดยเป็นตัวแทนในแต่ละจังหวัด และจากผู้เชี่ยวชาญทางด้านสาขาต่างๆที่เกี่ยวข้อง ดังนั้น แม้ว่าสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญชุดนี้ จะไม่ได้มาจากการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชน แต่ก็มีลักษณะที่เกี่ยวข้องกับประชาชนมากกว่าชุดอื่นๆในอดีตที่อยู่ในรูปแบบของคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญที่มักจะมาจากการแต่งตั้งของผู้มีอำนาจในขณะนั้น

- มีกรอบกำหนดระยะเวลาในการร่างว่าต้องแล้วเสร็จภายใน240 วัน และ
- ต้องร่างรัฐธรรมนูญโดยคำนึงถึงความคิดเห็นของประชาชนเป็นหลัก ทำให้

กระบวนการร่างรัฐธรรมนูญมีความเป็นอิสระ สาระสำคัญจึงเป็นไปตามแนวทางที่ประชาชนต้องการ เพื่อการสนองตอบต่อการแก้ไขปัญหาทางการเมืองไทย

- รัฐสภาไม่มีอำนาจแก้ไขร่างรัฐธรรมนูญที่จัดทำโดยสภาร่างรัฐธรรมนูญมีอำนาจเพียงรับหรือไม่รับเท่านั้น นับเป็นการให้อิสระแก่สภาร่างรัฐธรรมนูญสามารถดำเนินการได้อย่างเสรีปราศจากการแทรกแซง แสดงให้เห็นถึงความยินยอมของรัฐสภาที่ยอมลดอำนาจของตนเอง

²³² จักร์ พันธุ์เพชร, การเมืองการปกครองไทย: มิติทางประวัติศาสตร์และสถาบันทางการเมือง, พิมพ์ครั้งที่4(กรุงเทพมหานคร: บริษัท มายด์ พับลิชชิ่ง จำกัด, กรกฎาคม 2545), หน้า169.

มาเป็นเพียงผู้รับหรือไม่รับร่างเท่านั้น โดยไม่มีบทบาทในการแก้ไขเปลี่ยนแปลงเหมือนในอดีตแต่อย่างใด

ในที่สุด รัฐธรรมนูญฉบับนี้ก็ได้อำนาจใช้เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ.2540จนถึงปัจจุบัน และได้รับการขนานนามว่า เป็นรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน เนื่องจากมีเจตนารมณ์ที่สำคัญในการปฏิรูปการเมืองการปกครองไทย และแก้ไขข้อบกพร่องที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาการเมืองในระบอบประชาธิปไตยที่เกิดขึ้นในอดีต โดยเน้นบทบาทของประชาชนมากกว่าในอดีตที่เป็นเรื่องของบทบาทเฉพาะผู้ปกครอง(นักการเมือง) เท่านั้น

ดังนั้น รัฐธรรมนูญฉบับนี้จึงได้มีการบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนไว้มากกว่ารัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งได้รับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองตามครรลองประชาธิปไตยไว้อย่างมาก ทั้งในการออกเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนและสมาชิกวุฒิสภาการริเริ่มการเสนอกฎหมาย การออกเสียงประชามติ รวมทั้งการฟ้องกล่าวโทษให้วุฒิสภาถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่นได้โดยตรง ซึ่งยังผลให้ระบอบประชาธิปไตยของไทยมีลักษณะเด่น คือ เป็นประชาธิปไตยที่ประชาชนมีส่วนร่วม(participatory democracy) แทนที่จะเป็นเพียงประชาธิปไตยโดยทางผู้แทน(representative democracy) ซึ่งปล่อยให้ให้นักการเมืองครอบงำการเมืองไทยเท่านั้น²³³

เมื่อพิจารณาถึง สภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้เพิ่มเติมหลักการรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนไว้อย่างกว้างขวางชัดเจน แตกต่างจากรัฐธรรมนูญในอดีตเนื่องจากเมื่อศึกษาเปรียบเทียบกับรัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆจะพบว่า รัฐธรรมนูญในอดีตมักจะมีข้อความในทำนองว่า สิทธิเสรีภาพจะถูกจำกัดได้โดยกฎหมายซึ่งหมายความว่า รัฐจะออกกฎหมายมาจำกัดสิทธิเสรีภาพอย่างไรก็ได้ แต่รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้ให้มีข้อจำกัดโดยกฎหมายอื่นน้อยลงเพื่อให้รัฐธรรมนูญคุ้มครองสิทธิเสรีภาพได้อย่างแท้จริง²³⁴ โดยมีกลไกในการควบคุมตรวจสอบ เพื่อให้การใช้บังคับบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับสิทธิเสรีภาพเกิดประสิทธิผลมากขึ้น อีกทั้งยังมีการวางกำหนดแนวทางในการคุ้มครองมิให้มีการใช้อำนาจรัฐ ละเมิดหรือ จำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้ โดยการจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนที่

²³³ กระมล ทองธรรมชาติ และ เขาวนระ ไตรมาส, วิวัฒนาการของระบอบรัฐธรรมนูญไทยจากอดีตถึงปัจจุบัน พร้อมด้วยบทรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540, หน้า 93-94.

²³⁴ สุจิตร์ บุญบงการ, “ความชัดเจนในสิทธิเสรีภาพ: คำนึงกับการพัฒนาประชาธิปไตย”, ใน รวมบทความทางวิชาการของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ ชุดที่3 “ศาลรัฐธรรมนูญกับการพัฒนาประชาธิปไตยในระบบนิติรัฐ”, หน้า110.

รัฐธรรมนูญรับรองไว้จะต้องกระทำภายใต้เงื่อนไขที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้โดยเฉพาะ เมื่อมีเหตุผลอันสมควรและจะกระทบกระเทือนต่อสาระสำคัญของสิทธิเสรีภาพนั้นไม่ได้ อีกทั้งยังมีการรับรองให้ประชาชนมีสิทธิที่จะยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญเพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้อีกด้วย โดยสามารถจำแนกออกได้ดังนี้

1. บทบัญญัติที่รับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชน

รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้บัญญัติหลักการรับรองสิทธิเสรีภาพไว้อย่างละเอียด ในหมวด3 (มาตรา26-65) ถึง 40มาตรา และในหมวดอื่นๆ เช่น หมวด5 แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ หมวด8 ศาล รวมเป็น53มาตรา และสามารถจำแนกประเภทของบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนออกเป็นสิทธิในฐานะที่เป็นมนุษย์หรือสิทธิมนุษยชน (Human Rights) และสิทธิพลเมือง (Civil Rights) ดังมีรายละเอียดดังนี้²³⁵

1.1 สิทธิในฐานะที่เป็นมนุษย์หรือสิทธิมนุษยชน

จากการศึกษา บทบัญญัติที่รับรองเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันพบว่า บางส่วนเป็นการบัญญัติรับรองสิทธิในฐานะที่เป็นมนุษย์ หรือสิทธิมนุษยชน(Human Rights) ที่นับเป็นสิทธิขั้นพื้นฐาน(Fundamental Rights) ในฐานะที่เป็นสิทธิตามธรรมชาติที่ติดตัวมนุษย์ทุกคนมาตั้งแต่กำเนิดก่อนที่จะมีรัฐเกิดขึ้นไม่อาจถูกพรากไปได้ และไม่มีมนุษย์ผู้ใดสามารถละสิทธิเสรีภาพเหล่านี้ได้โดยชอบ โดยสามารถแบ่งประเภทได้ดังนี้

1.1.1 การรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (มาตรา4 มาตรา26 และมาตรา28)

นับเป็นครั้งแรกที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพ.ศ.2540 ที่บรรจุหลักการดังกล่าวเอาไว้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดเกี่ยวกับปัจเจกชนนิยม(individualism) ที่เน้นว่ามนุษย์ทุกคนเกิดมามีศักดิ์ศรีและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์(Human Dignity) ซึ่งมีลักษณะเป็นนามธรรมจะปรากฏให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรมในรูปของความสามารถของมนุษย์ในอันที่จะกำหนดชะตากรรมของตนได้ด้วยตนเอง(self - determination)²³⁶ ซึ่งหลักการดังกล่าวเราได้รับอิทธิพลมาจาก

²³⁵ สมคิด เลิศไพฑูรย์, “ความเป็นมาในการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนและแนวทางการปฏิรูปการเมืองไทย”, ใน การเมืองการปกครองไทยตามรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน, อมร รัชศาสตร์, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วี.เจ.พรินติ้ง, 2544), หน้า190-194.

²³⁶ ยศศักดิ์ โกไศยกานนท์, “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช2540”, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทสาขานิติศาสตร์ สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2544), หน้า140.

รัฐธรรมนูญเยอรมันที่ได้บัญญัติรับรอง ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ซึ่งถือเป็นต้นตำรับที่กำเนิดแนวคิดที่มาจากสภาพเหตุการณ์ความพ่ายแพ้ในช่วงสงครามโลกครั้งที่2ของฮิตเลอร์ ที่ฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ และการกระทำทารุณกรรมต่อชาวยิวทำให้เยอรมันมีความจำเป็นที่จะต้องให้ความสำคัญแก่สิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เพื่อต้องการกลบเกลื่อนและกลับคืนสู่การยอมรับจากสังคมโลกอีกครั้งหนึ่งอย่างเต็มภาคภูมิจึงได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญมาตรา1 อนุมาตรา1²³⁷

1.1.2 สิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพ.ศ.2540ได้บัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกายไว้ในหมวด3และบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกายที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไว้ในหมวด8 อีกด้วย ได้แก่

-สิทธิที่จะไม่ได้รับการทรมาน ทารุณกรรม หรือการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายและไร้มนุษยธรรม (มาตรา 31 วรรคสอง)

-การกำหนดให้ศาลเท่านั้นเป็นผู้ออกหมายจับ (มาตรา237)

-สิทธิที่ผู้ถูกจับจะต้องได้รับการแจ้งให้ญาติหรือผู้ซึ่งผู้ถูกจับไว้วางใจทราบในโอกาสแรก (มาตรา237)

-การกำหนดให้เจ้าพนักงานต้องนำตัวผู้ถูกจับ ซึ่งยังถูกควบคุมอยู่ไปศาลภายใน48 ชั่วโมง นับแต่เวลาที่ผู้ถูกจับถูกนำตัวไปถึงที่ทำการของพนักงานสอบสวน (มาตรา237)

-การกำหนดให้การค้นในที่รโหฐานที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาจะกระทำได้อีกต่อเมื่อมีคำสั่งหรือหมายของศาลเท่านั้น (มาตรา238)

-สิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา ย่อมมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็วต่อเนื่องและเป็นธรรม (มาตรา241 วรรคหนึ่ง)

-สิทธิของผู้ต้องหาที่จะให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนในชั้นสอบสวน (มาตรา241 วรรคสอง)

²³⁷ บุญศรี มีวงศ์อุโฆษ. “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” เอกสารประกอบสัมมนาวิชาการ เรื่อง ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์สิทธิเสรีภาพของบุคคลตามรัฐธรรมนูญ, 17 พฤศจิกายน 2542 ณ ห้องประชุม กรมประชาสัมพันธ์ กทม. อ้างถึงใน ยศศักดิ์ โกศัยกานนท์, “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช2540”, หน้า140.

-สิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา ที่จะตรวจหรือคัดสำเนาคำให้การของตนในชั้นสอบสวน หรือเอกสารประกอบคำให้การของตน เมื่อพนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องคดีต่อศาลแล้ว (มาตรา 241วรรคสาม)

-สิทธิของผู้เสียหายผู้ต้องหาหรือผู้มีส่วนได้เสียในคดีอาญาที่จะขอทราบสรุปพยานหลักฐานพร้อมความเห็นของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการในการสั่งคดี เมื่อพนักงานอัยการมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้อง (มาตรา 241 วรรคท้าย)

-การขยายสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาที่จะได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ ด้วยการจัดหาทนายความให้ตามที่กฎหมายบัญญัติ (มาตรา 242)

-สิทธิของผู้เสียหายและสิทธิของพยานในคดีอาญาที่จะได้รับความคุ้มครองการปฏิบัติที่เหมาะสม และค่าตอบแทนที่จำเป็นและสมควรจากรัฐ (มาตรา 244 มาตรา 245)

-สิทธิของบุคคลหรือทายาทของบุคคลซึ่งได้รับความเสียหายถึงแก่ชีวิต หรือแก่ร่างกายหรือจิตใจ อันเนื่องมาจากการกระทำความผิดอาญาของบุคคลอื่นโดยตนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระทำความผิดนั้นและไม่มีโอกาสได้รับการบรรเทาความเสียหายโดยทางอื่น มีสิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ (มาตรา 245 วรรคท้าย)

-สิทธิของบุคคลที่จะได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตามสมควร ตลอดจนบรรดาสิทธิที่เสียไป เมื่อปรากฏว่าบุคคลนั้นเคยตกเป็นจำเลยในคดีอาญาและถูกคุมขังระหว่างการพิจารณาคดี และต่อมาปรากฏตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดคดีนั้นว่าข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด (มาตรา 246)

1.1.3 การรับรองเสรีภาพของบุคคล ในการปฏิบัติตามศาสนบัญญัติความเชื่อถือของตน เมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมืองและไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน (มาตรา 38)

1.1.4 สิทธิเด็ก เยาวชน และบุคคลในครอบครัว ที่จะได้รับความคุ้มครองโดยรัฐจากการใช้ความรุนแรงและการปฏิบัติอันไม่เป็นธรรม (มาตรา 53 วรรคแรก)

1.2 สิทธิพลเมือง

สิทธิพลเมือง (Civil Rights) คือ สิทธิในอันที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างเจตนารมณ์ของรัฐ หรืออีกนัยหนึ่ง คือ บรรดาสิทธิเสรีภาพทางการเมือง²³⁸ จึงถือเป็นสิทธิเสรีภาพ

²³⁸ วรพจน์ วิศรุตพิชญ์, รายงานการวิจัย สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ (ศึกษารูปแบบการจำกัดสิทธิเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญให้ได้อย่างเหมาะสม), พิมพ์ครั้งแรก(กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว), กันยายน 2538), หน้า 28.

ที่กฎหมายบ้านเมืองเป็นผู้กำหนดให้ซึ่งจะแตกต่างจากสิทธิมนุษยชนซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ติดตัวมนุษย์ทุกคนมาตั้งแต่กำเนิด โดยสามารถจำแนกสิทธิพลเมืองได้ดังนี้

1.2.1 เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา หรือการสื่อความหมายโดยวิธีอื่น และเสรีภาพของสื่อมวลชน อาทิเช่น

-การกำหนดห้ามมิให้มีการสั่งปิดโรงพิมพ์ สถานีวิทยุกระจายเสียง หรือ สถานีวิทยุโทรทัศน์ เพื่อลดทอนเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา หรือการสื่อความหมายโดยวิธีอื่น (มาตรา39วรรคสาม)

-การกำหนดให้คลื่นความถี่ที่ใช้ในการส่งวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์และวิทยุโทรคมนาคม เป็นทรัพยากรสื่อสารของชาติเพื่อประโยชน์สาธารณะ ภายใต้การจัดสรรและกำกับดูแลขององค์ของรัฐที่เป็นอิสระ (มาตรา40)

-การรับรองเสรีภาพในการเสนอข่าวและการแสดงความคิดเห็นโดยอิสระของพนักงานหรือลูกจ้างของเอกชนที่ประกอบกิจการสื่อสารมวลชน รวมถึงข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจในการที่จะไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือเจ้าของกิจการของตน (มาตรา41)

1.2.2การขยายความคุ้มครองเสรีภาพในทางวิชาการ และสิทธิในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้แก่ การรับรองเสรีภาพในทางวิชาการ (มาตรา42) และสิทธิของบุคคลโดยเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า12ปี (มาตรา43)

1.2.3สิทธิของบุคคลโดยเสมอกันในการรับบริการทางสาธารณสุขที่ได้มาตรฐาน (มาตรา52)

1.2.4การขยายความคุ้มครองสิทธิของผู้ด้อยโอกาสในสังคม ที่จะได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ ได้แก่ สิทธิของเด็ก เยาวชน ซึ่งไม่มีผู้ดูแล(มาตรา53วรรคท้าย) สิทธิของบุคคลซึ่งมีอายุเกิน 60 ปี บริบูรณ์ และไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพ(มาตรา54) สิทธิของบุคคลซึ่งพิการหรือทุพพลภาพ (มาตรา55)

1.2.5.การรับรองสิทธิของผู้บริโภคโดยกำหนดให้มีการตรากฎหมายให้มีองค์การอิสระ ซึ่งประกอบด้วย ตัวผู้แทน ผู้บริโภค ทำหน้าที่ให้ความเห็นชอบในการตรากฎหมาย กฎและข้อบังคับ และให้ความเห็นในการกำหนดมาตรการต่างๆเพื่อคุ้มครองผู้บริโภค (มาตรา57)

1.2.6 การขยายสิทธิในการมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองของประชาชน ได้แก่

-สิทธิของประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งไม่น้อยกว่า 50,000คน ในการเสนอร่างกฎหมาย (มาตรา170)

-สิทธิของประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งไม่น้อยกว่า 50,000คน ในการเสนอให้มีการถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูง (มาตรา303 และมาตรา304)

- สิทธิในการออกเสียงประชามติ (มาตรา214)
- การรับรองเสรีภาพในการรวมกลุ่มเป็นนิติบุคคล หรือกลุ่มอื่นๆ (มาตรา45)
- การรับรองเสรีภาพในการจัดตั้งพรรคการเมือง ด้วยการรับรองให้การจัดตั้งพรรคการเมืองสามารถกระทำได้อย่างง่าย (มาตรา328)
- สิทธิของบุคคลในการมีส่วนร่วมจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม (มาตรา56 และมาตรา59)
- สิทธิชุมนุมท้องถิ่นดั้งเดิม (มาตรา46)
- สิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นสาธารณะ (มาตรา 58)
- สิทธิในการทำประชาพิจารณ์ (มาตรา59)
- สิทธิในการมีส่วนร่วมในกระบวนการพิจารณาของเจ้าหน้าที่ของรัฐ (มาตรา60)
- สิทธิในการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายการตัดสินใจทางการเมืองการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองรวมทั้งการตรวจสอบการใช้อำนาจทุกระดับ (มาตรา76)

1.2.7 สิทธิของบุคคลในการต่อต้านการกระทำใดๆ ที่เป็นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ (มาตรา64)

1.2.8 สิทธิของบุคคลที่จะได้รับการปฏิบัติจากรัฐอย่างเท่าเทียมกัน ภายใต้บทบัญญัติแห่งกฎหมาย (มาตรา30)

2.มาตรการในการทำให้สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ มีผลใช้บังคับได้จริงในทางปฏิบัติ

แม้รัฐธรรมนูญฉบับนี้จะได้เพิ่มเติมบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนไว้หลายประเภทอย่างหลากหลายแต่การรับรองดังกล่าวยังไม่เป็นหลักประกันได้ว่า สิทธิเสรีภาพของประชาชนจะได้รับความคุ้มครองอย่างเป็นรูปธรรมหากปราศจากองค์กรที่คอยควบคุมตรวจสอบ ดังนั้น รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันจึงได้บัญญัติมาตรการในการทำให้สิทธิเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญให้การรับรองและคุ้มครองไว้มีผลบังคับใช้ได้จริงในทางปฏิบัติไว้ดังนี้

2.1การกำหนดให้สิทธิและเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญให้การรับรองไว้ผูกพันรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล และองค์กรอื่นของรัฐโดยตรง (มาตรา27)

2.2การรับรองสิทธิของบุคคลที่จะใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นต่อผู้คดีในศาลในกรณีทีบุคคลนั้นถูกละเมิดสิทธิเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญให้การรับรองไว้ (มาตรา28)

2.3การปรับปรุงและจัดตั้งองค์กรที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เพื่อเป็นหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนให้มีผลเป็นจริงในทางปฏิบัติ อาทิ การกำหนดให้การนั่งพิจารณาคดีของศาลต้องมีผู้พิพากษาหรือตุลาการครบองค์คณะ(มาตรา236) การกำหนดให้

ระบบการพิจารณาคดีเป็นไปอย่างต่อเนื่อง รวดเร็ว เป็นธรรม (มาตรา241) การกำหนดให้การพิจารณาพิพากษาอรรถคดีของผู้พิพากษาและตุลาการไม่อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาตามลำดับชั้น (มาตรา249วรรคสอง) การกำหนดให้หลักเกณฑ์การจ่ายสำนวนคดีให้ผู้พิพากษาต้องเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย โดยมีได้ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของผู้บริหารศาลเหมือนดังเช่นที่ผ่านมา (มาตรา249วรรคสาม) การเรียกคืนสำนวนคดีหรือการโอนสำนวนคดีจะกระทำมิได้ เว้นแต่เป็นกรณีที่จะกระทบกระเทือนต่อความยุติธรรมในการพิจารณาพิพากษาคดี (มาตรา249วรรคสี่) เป็นต้น

2.4การปรับปรุงคณะตุลาการรัฐธรรมนูญให้เป็นศาลรัฐธรรมนูญที่มีความเป็นอิสระและเป็นกลาง (มาตรา255-270)

2.5 การจัดตั้งศาลปกครอง (มาตรา276-280)

2.6การจัดตั้งสถาบันผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา (มาตรา196-198)

2.7การจัดตั้งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (มาตรา 199-200)

3.การกำหนดให้การจำกัดสิทธิเสรีภาพต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์เงื่อนไขที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้

รัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังได้กำหนดหลักประกันการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยการวางกฎเกณฑ์ในการที่รัฐจะจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนไว้ด้วยการกำหนดให้การจำกัดสิทธิเสรีภาพจะต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่รัฐธรรมนูญกำหนดเอาไว้ (มาตรา29) เพื่อป้องกันการใช้อำนาจรัฐอันจะเป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชน ไว้ดังนี้

3.1การจำกัดสิทธิเสรีภาพจะกระทำได้ เฉพาะกรณีอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ซึ่งตราขึ้นตามเงื่อนไขที่รัฐธรรมนูญกำหนดขึ้นไว้เท่านั้น

3.2การจำกัดสิทธิเสรีภาพโดยกฎหมายจะต้องกระทำเท่าที่จำเป็น และจะกระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธิเสรีภาพไม่ได้

3.3กฎหมายที่รัฐสภาตราขึ้นเพื่อจำกัดสิทธิและเสรีภาพจะต้องมีลักษณะทั่วไปและต้องระบุบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญที่ให้อำนาจในการตรากฎหมายนั้น

จะเห็นได้ว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 นับได้ว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่น่าจะปรากฏแนวคิดเกี่ยวกับการรับรองสิทธิเสรีภาพไว้อย่างชัดเจนที่สุดมากกว่าทุกฉบับอาจกล่าวได้ว่าประชาชนจะได้รับการรับรองสิทธิเสรีภาพอย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนมากขึ้น เนื่องจากผู้ร่างรัฐธรรมนูญได้ระดมความคิดเห็นพิจารณาข้อความในหมวดนี้อย่างละเอียดรอบคอบ เพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติ เพราะทราบดีว่าการเขียนข้อความเรื่องสิทธิเสรีภาพของประชาชนในรัฐธรรมนูญ

ฉบับก่อนๆ มีข้อบกพร่องถ้าไม่แก้ไขให้บังเกิดผลเป็นรูปธรรมประชาชนชาวไทยก็อาจถูกละเมิดสิทธิเสรีภาพเหมือนดังเช่นในอดีตที่ผ่านมา

จากสภาพการรับรองสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนในรัฐธรรมนูญแต่ละฉบับของประเทศไทยดังกล่าวข้างต้น เพื่อให้เกิดความเข้าใจและชัดเจนมากขึ้น สามารถแสดงตารางสรุปได้ดังนี้

ตารางแสดงพัฒนาการสภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพในรัฐธรรมนูญแต่ละฉบับ ของประเทศไทย

รัฐธรรมนูญ ชื่อ / พ.ศ.	ระบบการปกครอง	สภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพ
ภายใต้ระบอบ เผด็จการทาง ทหาร		
พ.ร.บ.ธรรมนูญ การปกครอง แผ่นดินสยาม ชั่วคราวพ.ศ. 2475 (ฉบับที่1)	<ul style="list-style-type: none"> - นายของกระบวนการถ่ายโอนอำนาจ ทางการเนื่องจากระบอบสมบูรณาญา- สิทธิราชย์สู่ระบอบประชาธิปไตย - เป็นรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว - พระมหากษัตริย์ทรงอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ - อำนาจสูงสุดเป็นของราษฎรทั้งหลาย 	<ul style="list-style-type: none"> - เน้นอำนาจผู้ปกครองโดยเฉพาะคณะ ราษฎรและสภาผู้แทนราษฎร - แม้จะมีการระบุว่าประชาชนเป็นเจ้าของ อำนาจอธิปไตยก็จริง แต่ไม่มีบทบัญญัติที่ วางหลักประกันสิทธิและเสรีภาพของ ประชาชน - มีเพียงบทบัญญัติรับรองเรื่องคุณสมบัติของ ผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่ให้สิทธิเท่าเทียมกันทั้งเพศ ชายและเพศหญิงเป็นครั้งแรก (ม.14)
รัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักร สยามพ.ศ.2475 (ฉบับที่2)	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นผลมาจากการร่างของคณะกรรมการ ร่างรัฐธรรมนูญซึ่งคณะราษฎรได้ตั้งขึ้น - ได้รับอิทธิพลจากบทบัญญัติของ รัฐธรรมนูญหลายประเทศ โดยเฉพาะ อย่างยิ่งประเทศฝรั่งเศสและอังกฤษ - เน้นอำนาจอธิปไตยมาจากปวงชนชาวไทย - มีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ 3 ครั้ง ครั้ง ที่1 เป็นการแก้ไขนามประเทศจากคำว่า “สยาม” เป็น “ไทย” ครั้งที่2 ขยายบทเฉพาะ 	<ul style="list-style-type: none"> - มีการบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพของ ประชาชนอย่างกว้างๆไว้เป็นฉบับแรก ใน หมวด2 (ม.12-15) - รับรองความเสมอภาคเบื้องต้นกฎหมาย ของบุคคลไม่ว่าจะเป็นประชาชนหรือ ผู้ปกครองเป็นครั้งแรก (ม.12) - ดิทรอนการมีส่วนร่วมทางการเมืองของ ประชาชน กล่าวคือ ไม่มีบทบัญญัติรับรอง สิทธิในการจัดตั้งพรรคการเมือง

	<p>กาลในรัฐธรรมนูญว่าด้วยการขยายอายุสมาชิกประเภทที่2 ครั้งที่3ขยายระยะเวลาการดำรงตำแหน่งของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร</p>	
<p>รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับชั่วคราว พ.ศ.2490 (ฉบับที่4)</p>	<p>-ถูกร่างขึ้นภายหลังการเกิดรัฐประหาร (Coup d' Etat) เมื่อวันที่ 8พฤศจิกายน พ.ศ.2490</p> <p>-ได้รับการขนานนามว่ารัฐธรรมนูญ “ฉบับใต้ตุ่ม”</p> <p>-อำนาจทางการเมืองการปกครองของคณะราษฎรสิ้นสุดลง และนับเป็นจุดเริ่มต้นที่ฝ่ายทหารมีบทบาททางการเมืองสูงสุด</p>	<p>-มีบทบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนไว้ “ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย” สิทธิเสรีภาพของประชาชนจึงมีอยู่อย่างจำกัด</p> <p>-เน้นการเพิ่มอำนาจผู้ปกครองที่มาจากฝ่ายทหาร จึงได้ลดทอนสิทธิในการจัดตั้งพรรคการเมืองของประชาชน</p> <p>-มีการตราพระราชกำหนดคุ้มครองความสงบสุขเพื่อให้ดำเนินการไปตามรัฐธรรมนูญ (ฉบับชั่วคราว)9 พฤศจิกายนพ.ศ.2490 ที่ให้อำนาจแก่ฝ่ายทหารสามารถจับกุม คุมขังบุคคลที่สงสัยว่าจะขัดขวางการดำเนินงานตามรัฐธรรมนูญฉบับพ.ศ.2490</p>
<p>รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2495 (ฉบับที่6)</p>	<p>-จัดทำขึ้นหลังจากการทำรัฐประหารยึดอำนาจการปกครองจากรัฐบาลพลเรือน เมื่อวันที่ 29พฤศจิกายนพ.ศ.2494</p> <p>-คณะผู้ก่อการรัฐประหารได้นำรัฐธรรมนูญฉบับพ.ศ.2475กลับมาใช้อีกครั้ง และได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมบางมาตรา เพื่อรองรับการสืบทอดอำนาจของคณะผู้ก่อการรัฐประหาร</p> <p>-นำมาซึ่งระบอบเผด็จการทางทหารอย่างเต็มรูปแบบ ฝ่ายทหารจึงมีบทบาททางการเมืองโดยตรงมากขึ้น</p>	<p>-เน้นการสืบทอดอำนาจของผู้ปกครองที่มาจากฝ่ายทหารทำให้สิทธิเสรีภาพของประชาชนมีอยู่อย่างจำกัด</p> <p>-มีบทบัญญัติวางหลักประกันการรับรองสิทธิเสรีภาพไว้ “ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย” เป็นส่วนมาก (ม.24-37)</p> <p>-มีการตัดถอนสิทธิและเสรีภาพบางประการออก เช่น เสรีภาพในร่างกาย เสรีภาพในการสื่อสาร เป็นต้น</p> <p>-มีบทบัญญัติห้ามใช้สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญเป็นปฏิปักษ์ต่อ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และรัฐธรรมนูญ (ม.35)</p>
<p>ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ.2502 (ฉบับที่7)</p>	<p>-เป็นรัฐธรรมนูญที่มีลักษณะชั่วคราวที่คณะปฏิวัติใช้เป็นเครื่องมือในการปกครองประเทศระหว่างที่ยังไม่มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับถาวร</p> <p>-มีเนื้อหาสั้นที่สุดเพียง 20มาตรา</p> <p>-เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญที่ต้องการเน้น</p>	<p>-เน้นอำนาจเบ็ดเสร็จของผู้ปกครองที่มาจากฝ่ายทหารทำให้สิทธิเสรีภาพของประชาชนจึงถูกลดทอน</p> <p>-ไม่ปรากฏบทบัญญัติที่วางหลักการรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนแต่อย่างใด</p> <p>-สิทธิทางการเมืองและการมีส่วนร่วมการ</p>

	<p>การปกครองที่กำหนดโดยผู้ปกครองที่มาจากฝ่ายทหาร ที่เรียกว่า “รัฐบาลโดยข้าราชการ” (Bureaucratic Government)</p>	<p>ปกครองของประชาชนถูกลดทอนโดยสิ้นเชิง</p> <ul style="list-style-type: none"> - มีบทบัญญัติที่มอบอำนาจเบ็ดเสร็จทั้งอำนาจนิติบัญญัติ บริหาร ตุลาการ ให้แก่นายกรัฐมนตรีที่จะสั่งการหรือดำเนินการใดๆ อันจะเป็นการกระทบกระเทือนต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน (ม.17) เป็นครั้งแรก - มีการบังคับใช้กฎหมายว่าด้วยการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์อย่างกว้างขวาง ทำให้เกิดการจับกุม คุมขัง บุคคลที่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐบาลฝ่ายทหารเป็นจำนวนมาก
<p>ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ.2515 (ฉบับที่9)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - คณะปฏิวัติได้นำเอาธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ.2502 มาปรับปรุงแก้ไขใหม่ - รัฐบาลในขณะนั้นไม่สามารถใช้อำนาจตามรัฐธรรมนูญรักษาเสถียรภาพของรัฐบาลและป้องกันมิให้ประชาชนบางกลุ่มทำลายอำนาจของรัฐบาลได้ - เกิดเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 “วันมหาวิปโยค” ทำให้ประชาชนบาดเจ็บและเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก และเหตุการณ์สิ้นสุดลงด้วยชัยชนะของฝ่ายประชาชน นับเป็นครั้งแรกที่ประชาชนได้รับสิทธิเสรีภาพอย่างเต็มที่ 	<ul style="list-style-type: none"> - เน้นอำนาจเด็ดขาดของผู้ปกครอง สิทธิและเสรีภาพของประชาชนจึงถูกลดทอน - ไม่ปรากฏบทบัญญัติที่รับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนแต่อย่างใด - มีบทบัญญัติที่ให้อำนาจพิเศษแก่นายกรัฐมนตรี(ม.17) เช่นเดียวกับ ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ.2502 แต่มีการขยายความครอบคลุมการกระทำผิดต่างๆ อย่างกว้างขวาง และยังกำหนดให้การใช้อำนาจพิเศษนี้มีผลย้อนหลังถึงการกระทำที่เกิดขึ้นวันที่ประกาศใช้ธรรมนูญฉบับนี้ เป็นครั้งแรกอีกด้วย นับเป็นการลดทอนสิทธิเสรีภาพของประชาชนเป็นอย่างมาก
<p>รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2519 (ฉบับที่11)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ประกาศใช้ภายหลังการทำรัฐประหาร เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 โดยคณะรัฐประหารที่เรียกว่า “คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน” - เป็นรัฐธรรมนูญที่มีอายุสั้นที่สุด - มีเนื้อหาสาระคล้ายกับธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ.2502 และธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ.2515 - มีการจัดตั้งสภาปฏิรูปการปกครองแผ่นดินที่ประกอบด้วยสมาชิกที่มาจากแต่งตั้ง 	<ul style="list-style-type: none"> - เน้นการส่งเสริมอำนาจเบ็ดเสร็จของผู้ปกครองที่มาจากฝ่ายทหาร จึงไม่มีบทบัญญัติที่รับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชน - มีบทบัญญัติที่ให้อำนาจพิเศษแก่ฝ่ายบริหารโดยนายกรัฐมนตรีมีอำนาจเด็ดขาดในการระงับหรือจัดภัยพิบัติต่อความมั่นคงของชาติในทุกรัฐ (ม.21)

<p>รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ.2520 (ฉบับที่12)</p>	<p>-ร่างโดยคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวที่แต่งตั้งโดยคณะปฏิวัติ</p> <p>-มีการกำหนดอายุของรัฐธรรมนูญให้ใช้บังคับเพียงชั่วคราวไม่เกินสิ้นเดือนเมษายน พ.ศ.2522</p> <p>-ลักษณะเป็นรัฐธรรมนูญเผด็จการชั่วคราวที่คณะปฏิวัติใช้เพื่อรองรับ การใช้อำนาจปกครองให้เป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมาย</p>	<p>-เน้นการให้ความสำคัญกับอำนาจของผู้ปกครองจึงไม่ปรากฏบทบัญญัติที่รับรองสิทธิเสรีภาพของแต่อย่างใด</p> <p>-มีบทบัญญัติที่ให้อำนาจพิเศษแก่นายกรัฐมนตรีสามารถกระทำการใดๆอันจะเป็นการกระทบกระเทือนต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้โดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรีและสภานโยบายแห่งชาติ (ม.27)</p> <p>-ตัดสิทธิในการตั้งกระทู้ถาม หรือเสนอร่างกฎหมาย ของสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ</p>
<p>รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ.2534 (ฉบับที่14)</p>	<p>-ประกาศใช้ภายหลังจากการยึดอำนาจโดยคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.)</p> <p>-มีลักษณะเป็นเผด็จการที่กำหนดให้มีสภานิติบัญญัติแห่งชาติสภาเดียวที่มาจากกาแต่งตั้งซึ่งมีอำนาจเบ็ดเสร็จ</p> <p>-มีลักษณะพิเศษ คือ ให้อำนาจแก่ประธานสภารักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ(รสช.)ซึ่งเป็นหัวหน้าคณะปฏิวัติเหนือกว่านายกรัฐมนตรีซึ่งเป็นหัวหน้าฝ่ายบริหาร</p>	<p>-เน้นอำนาจเด็ดขาดของผู้ปกครองที่มาจากฝ่ายทหารจึงไม่ปรากฏบทบัญญัติที่วางหลักประกันในเรื่องสิทธิเสรีภาพของประชาชนแต่อย่างใด</p> <p>-มีบทบัญญัติที่มอบอำนาจพิเศษให้นายกรัฐมนตรีร่วมกับประธานสภารักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติมีอำนาจเบ็ดเสร็จ ทั้งอำนาจนิติบัญญัติ บริหาร ตุลาการ</p> <p>-รับรอง การกระทำ ประกาศ หรือคำสั่งของหัวหน้าคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติหรือคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ก่อนวันประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ให้ถือว่าเป็น การกระทำ ประกาศ หรือคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมาย</p>
<p>ภายใต้ระบอบกึ่งประชาธิปไตย</p> <p>รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2511 (ฉบับที่8)</p>	<p>-ถูกร่างโดยสภาร่างรัฐธรรมนูญที่มาจากกาแต่งตั้งของคณะปฏิวัติ จึงขาดความเป็นธรรมในการดำเนินการร่างรัฐธรรมนูญ</p>	<p>-มีบทบัญญัติที่รับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้ใน (ม.24-44)และมีการแยกการรับรองสิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกายออกสิทธิเสรีภาพประเภทอื่นๆ</p> <p>-ในทางปฏิบัติรูปแบบการปกครองที่เน้น</p>

<p>รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2521 (ฉบับที่13)</p>	<p>-สภานิติบัญญัติแห่งชาติ ได้จัดทำขึ้นภายในกรอบแนวทางเพื่อสร้างความเป็นประชาธิปไตย เน้นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน และควมมีเสถียรภาพของรัฐบาล</p> <p>-มีข้อจำกัดโดยเฉพาะกาลหลายมาตราที่กำหนดให้ดใช้บทบัญญัติรัฐธรรมนูญในมาตราอื่นๆเป็นการชั่วคราว</p> <p>-มีนายกรัฐมนตรีที่มาจากการแต่งตั้งและเป็นนายทหารที่ร่วมการปฏิวัติด้วย จึงถูกมองว่าเป็นตัวแทนของเผด็จการ</p> <p>-ได้รับการขนานนามว่าเป็น “รัฐธรรมนูญที่ให้ประชาธิปไตยเพียงครั้งโบแก่ประชาชน”</p>	<p>อำนาจสูงสุดของผู้ปกครองที่อยู่ภายใต้อิทธิพลของพวกทหารที่อยู่เหนือรัฐธรรมนูญ ทำให้สิทธิและเสรีภาพของประชาชนถูกปิดกั้นโดยเฉพาะสิทธิเสรีภาพทางการเมือง</p> <p>-เน้นการสืบทอดอำนาจทางการเมืองและเอื้อประโยชน์ให้กับรัฐบาลและผู้นำฝ่ายทหารสามารถครองอำนาจได้อย่างชอบธรรม</p> <p>-มีบทบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนไว้โดยเฉพาะ (ม.22-45)</p> <p>-การรับรองสิทธิและเสรีภาพถูกจำกัดโดยข้อความที่ว่า “ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย” เท่ากับเป็นการเปิดช่องให้มีการออกกฎหมายมาจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้เสมอ</p>
<p>ภายใต้ระบอบประชาธิปไตย</p> <p>รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2489 (ฉบับที่3)</p>	<p>-เป็นรัฐธรรมนูญที่ไม่ได้เกิดจากการปฏิวัติรัฐประหาร</p> <p>-ถือเป็นรัฐธรรมนูญที่วางหลักประกันการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนและมีความเป็นประชาธิปไตยมากที่สุดฉบับหนึ่ง</p> <p>-มีบทบัญญัติแบ่งแยกข้าราชการการเมืองออกจากข้าราชการประจำโดยเด็ดขาด</p> <p>-เน้นการลดบทบาทและอิทธิพลของฝ่ายทหาร</p> <p>-เป็นรัฐธรรมนูญฉบับถาวรที่มีอายุสั้นที่สุดเพียง18เดือน ก็ถูกยกเลิกโดยคณะรัฐประหาร เมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490</p>	<p>-สิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้รับการส่งเสริมสนับสนุนมากขึ้น เรียกได้ว่าเป็น “สมัยแห่งประชาธิปไตยพลเรือน”</p> <p>-มีบทบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนไว้ในหมวด2 (ม.12-16)</p> <p>-มีการเพิ่มเติมการรับรองสิทธิเสรีภาพประเภทใหม่ๆ อาทิ เสรีภาพในการพิมพ์ เสรีภาพในการชุมนุมสาธารณะ สิทธิในการเสนอเรื่องร้องทุกข์ภายในเงื่อนไขและวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ เป็นต้น</p> <p>-มีการรับรองสิทธิทางการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นครั้งแรก กล่าวคือรับรองเสรีภาพในการจัดตั้งพรรคการเมืองไว้เป็นครั้งแรก</p> <p>-มีบทบัญญัติเป็นครั้งแรกที่ห้ามจัดตั้งศาล</p>

<p>รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2492 (ฉบับที่5)</p>	<p>-ถูกร่างโดย “สภาร่างรัฐธรรมนูญ” เป็นครั้งแรก</p> <p>-ได้รับการขนานนามว่าเป็นรัฐธรรมนูญ “ฉบับชั้นครู” เนื่องจากมีลักษณะที่เป็นประชาธิปไตย มีการวางหลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเป็นอย่างดี</p> <p>-คณะรัฐประหารไม่มีบทบาทหรือได้ประโยชน์จากการใช้รัฐธรรมนูญเป็นเครื่องมือในการสนับสนุนอำนาจทางการเมืองของพวกเขา</p> <p>-มีบทบัญญัติห้ามเอกชน คณะบุคคล และพรรคการเมือง ใช้กำลังทหารไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อมเป็นเครื่องมือทางการเมือง</p> <p>-กำหนดให้กองกำลังทหารทั้งหมดอยู่ในบังคับบัญชาของพระมหากษัตริย์</p> <p>-มุ่งลดรอนอำนาจและสถานะทางการเมืองของคณะรัฐประหารที่มาจากฝ่ายทหาร</p>	<p>พิเศษขึ้นพิจารณาพิพากษาคดีใดคดีหนึ่งหรือที่มีข้อหาฐานใดฐานหนึ่งโดยเฉพาะแบบศาลธรรมดา นับเป็นหลักการที่มุ่งคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนจากการคุกคามเข้มแข็งของรัฐาธิปไตย</p> <p>-มีบทบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนไว้อย่างละเอียด (ม.26-53)</p> <p>-มีการแยกบทบัญญัติว่าด้วยสิทธิเสรีภาพออกเป็นรายสิทธิเสรีภาพไป ดังจะเห็นได้จาก มีการขยายการรับรองเสรีภาพในร่างกายอย่างกว้างขวางครอบคลุมหลายๆ เรื่อง เป็นครั้งแรกที่มีการบัญญัติรับรองในลักษณะดังกล่าวและเป็นแบบอย่างให้รัฐธรรมนูญฉบับต่อมา ยึดถือปฏิบัติต่อกันมา</p> <p>-มีการกำหนดไว้อย่างชัดเจนว่าสิทธิเสรีภาพประเภทใด</p> <ul style="list-style-type: none"> •ห้ามมิให้ออกกฎหมายมาจำกัดสิทธิเสรีภาพได้เลย •ยอมให้ออกกฎหมายมาจำกัดสิทธิเสรีภาพได้บ้าง แต่ต้องระบุว่า เป็นกฎหมายที่ออกในกรณีใด หรือเป็นกฎหมายที่ออกเพื่อประโยชน์อันใด <p>-มีการเพิ่มเติมการรับรองสิทธิเสรีภาพประเภทใหม่ๆ อาทิ เสรีภาพในการสื่อสารถึงกันโดยทางไปรษณีย์หรือทางอื่นที่ชอบด้วยกฎหมายย่อมได้รับความคุ้มครองเสรีภาพในการเลือกถิ่นที่อยู่ภายในราชอาณาจักรและในการประกอบอาชีพ</p> <p>-ส่วนการรับรองสิทธิทางเศรษฐกิจและสังคมไม่ได้บัญญัติไว้อย่างชัดเจนแต่ไปปรากฏในหมวด5 เกี่ยวกับนโยบายแห่งรัฐ อาทิ รัฐพึงส่งเสริมและบำรุงการศึกษาอบรม (ม.63) รัฐพึงจัดการตามสมควรเพื่อมิให้มีการใช้แรงงานเด็กเกินกว่า สภาร่างกายของเด็ก</p>
---	---	--

<p>รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2517 (ฉบับที่10)</p>	<p>-ร่างขึ้นภายหลังเหตุการณ์นองเลือด เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516</p> <p>-ปราศจากการแทรกแซงจากกลุ่มบุคคลต่อคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญและสภานิติบัญญัติในขณะจัดทำรัฐธรรมนูญ</p> <p>-ได้ชื่อว่าเป็นรัฐธรรมนูญที่ดีที่สุดและเป็นประชาธิปไตยมากที่สุดฉบับหนึ่ง</p>	<p>-มีการบัญญัติรับรองสิทธิและเสรีภาพแก่ชาวไทยทั้งเพศหญิงและเพศชายอย่างเท่าเทียมกัน ภายใต้บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญเป็นครั้งแรก (ม.18)</p> <p>-มีการเพิ่มเติมการรับรองสิทธิเสรีภาพประเภทใหม่ๆ อาทิ เสรีภาพในชีวิตและร่างกาย ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เสรีภาพในทางวิชาการ โดยมีเงื่อนไขว่าต้องไม่ขัดต่อหน้าที่พลเมือง เสรีภาพในการรวมตัวเป็น สมาคม สหภาพ สหพันธ์ สหการ หรือหมู่คณะ เป็นต้น</p> <p>-วางหลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการที่รัฐจะจำกัดสิทธิเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติรับรองเอาไว้</p> <p>-ประชาชนมีสิทธิที่จะขอให้ศาลยุติธรรมส่งกฎหมายที่ตนเห็นว่ารัฐสภาตราขึ้นใช้บังคับ และจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนมีข้อความที่ขัดหรือแย้งกับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ ไปให้คณะกรรมการตุลาการรัฐธรรมนูญชี้ขาด และประกาศให้กฎหมายฉบับนั้นเป็นโมฆะใช้บังคับมิได้ต่อไป</p>
<p>รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2534 (ฉบับที่15)</p>	<p>-จัดทำโดยสภานิติบัญญัติแห่งชาติที่สภา รักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) แต่งตั้งขึ้น</p> <p>-มีการคัดค้านจากประชาชนที่ไม่พอใจ จนนำไปสู่เหตุการณ์นองเลือด “พฤษภาทมิฬ” เดือน พฤษภาคม พ.ศ.2535</p> <p>-มีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญถึง 6 ครั้ง โดยในครั้งที่ 5 เมื่อพ.ศ.2538 ซึ่งนับเป็นครั้งที่สำคัญที่สุด ที่เน้นความเป็นประชาธิปไตย เพิ่มเติมสาระสำคัญเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในด้านต่างๆมากขึ้น</p> <p>-ประชาชนบางส่วนก็ยังไม่ยอมรับรัฐธรรมนูญ แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่5) พ.ศ.</p>	<p>-มีบทบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนไว้อย่างกว้างขวางหลายมาตรา (ม.24-49) แต่เนื่องจากการเน้นลักษณะการ สืบทอดอำนาจของผู้นำที่มาจากฝ่ายทหาร ในกองทัพโดยมีการส่งวนตำแหน่งผู้นำประเทศที่มาจากฝ่ายทหารทำให้สิทธิ เสรีภาพของประชาชนมีอยู่อย่างจำกัด</p> <p>-ส่วนรัฐธรรมนูญ แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่5) พ.ศ.2538 มีการเพิ่มเติมบทบัญญัติที่รับรอง สิทธิเสรีภาพของประชาชนไว้อย่าง กว้างขวางมากขึ้น และยังมีเพิ่มเติม การรับรองสิทธิเสรีภาพประเภทใหม่ๆ อาทิ</p> <ul style="list-style-type: none"> • สิทธิที่จะได้รับการบริการทางสาธารณสุข ที่ได้มาตรฐาน และผู้ยากไร้มีสิทธิที่จะได้รับ

	<p>2538 โดยอ้างว่ามีที่มาจากคณะปฏิวัติ รัฐประหาร(คณะรักษาความสงบเรียบร้อย แห่งชาติ) อีกทั้งบทบัญญัติที่เป็น หลักประกันในการรับรองสิทธิเสรีภาพของ ประชาชนก็ยังไม่สามารถบังคับใช้ได้จริง ในทางปฏิบัติ ยังคงมีการละเมิดสิทธิ เสรีภาพของประชาชนโดยอำนาจรัฐอยู่ เสมอ</p>	<p>การรักษาพยาบาลโดยไม่คิดมูลค่า ตามที่ กฎหมายบัญญัติ (ม.41) •สิทธิที่จะได้รับทราบข้อมูลข่าวสาร จาก หน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือ รัฐวิสาหกิจ(ม.48ทวิ) •สิทธิของบุคคลในการประกอบอาชีพและ การแข่งขันเสรีอย่างเป็นธรรมไว้เป็นครั้ง แรก (ม.48เบญจ) •กำหนดสิทธิในการเลือกตั้งโดยการ กำหนดอายุของผู้มีสิทธิในการเลือกตั้ง จากเดิม ที่ต้องอายุ20 ปีบริบูรณ์ เป็นอายุ 18ปีบริบูรณ์เป็นครั้งแรก</p>
<p>รัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักร ไทย พ.ศ.2540 (ฉบับปัจจุบัน)</p>	<p>-สืบเนื่องจาก รัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2534 แก้ไข เพิ่มเติม (ฉบับที่6) พ.ศ.2539 ที่ กำหนดให้มีสภาว่ารัฐธรรมนูญที่มาจาก การเลือกตั้งโดยทางอ้อมผ่านรัฐสภา และ มีกรอบกำหนดระยะเวลาว่า ต้องแล้วเสร็จ ภายใน 240 วัน โดยต้องร่างรัฐธรรมนูญ ตามความคิดเห็นของประชาชนเป็นหลัก อีกทั้งรัฐสภาไม่มีอำนาจ แก้ไขเพิ่มเติมร่าง รัฐธรรมนูญฉบับนี้แต่อย่างใด -มีเจตนารมณ์สำคัญในการปฏิรูปทาง การเมืองการปกครองไทย โดยเน้นบทบาท ประชาธิปไตยที่ประชาชนมีส่วนร่วม (participatory democracy) มากกว่าใน อดีต -เน้นขยายขอบเขตการคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพของประชาชน มุ่งควบคุม ตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ</p>	<p>-มีการบัญญัติการรับรองสิทธิเสรีภาพของ ประชาชนไว้อย่างกว้างขวางชัดเจน เป็น รัฐธรรมนูญมากขึ้นกว่ารัฐธรรมนูญฉบับที่ผ่านๆ มา โดยรับรองไว้ในหมวด3 (ม.26-65)และ ในหมวดอื่นๆ ได้แก่ หมวด5 แนวนโยบาย พื้นฐานแห่งรัฐ และหมวด8 ศาล โดย สามารถจำแนกออกเป็น • การรับรองสิทธิในฐานะที่เป็นมนุษย์หรือ สิทธิมนุษยชน (Human Rights) อาทิ การรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ชน การ รับรองสิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย การรับรองสิทธิเสรีภาพในการนับถือ ศาสนา การรับรองสิทธิเด็ก เยาวชน และ บุคคลในครอบครัว ที่จะได้รับความ คุ้มครองโดยรัฐจากการใช้ความรุนแรงและ การปฏิบัติอันไม่เป็นธรรม เป็นต้น • การรับรองสิทธิพลเมือง(Civil Rights)เช่น การรับรองสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน การโฆษณา หรือ การสื่อความหมายโดยวิธีอื่น การรับรอง เสรีภาพของสื่อมวลชน การรับรองเสรีภาพ ในทางวิชาการ และสิทธิในการได้รับ การศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นต้น</p>

		<ul style="list-style-type: none"> • การขยายการมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองของประชาชน อาทิเช่น สิทธิของผู้มีสิทธิเลือกตั้งไม่น้อยกว่า 50,000 คน ในการเสนอร่างกฎหมาย และการถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองระดับสูง การรับรอง สิทธิในการออกเสียงประชามติ การรับรองเสรีภาพในการจัดตั้งพรรคการเมือง การรับรองสิทธิของบุคคลในการมีส่วนร่วมจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม การรับรองสิทธิในการทำประชาพิจารณ์ เป็นต้น - การสร้างมาตรการที่ทำให้การใช้สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ มีผลใช้บังคับได้จริงในทางปฏิบัติ อาทิ การกำหนดให้สิทธิเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญให้การรับรองไว้ผูกพันรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล และองค์กรอื่นของรัฐโดยตรง การรับรองสิทธิของบุคคลที่จะใช้สิทธิทางศาล หรือยกขึ้นต่อผู้คดีในศาล การรับรองปรับปรุงและองค์กรที่มีความเชี่ยวชาญ เฉพาะด้าน ได้แก่ ศาลรัฐธรรมนูญ ศาลปกครอง สถาบันผู้ตรวจการแผ่นดิน รัฐสภา เป็นต้น - การกำหนดให้การจำกัดสิทธิเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญให้การรับรองไว้ต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่รัฐธรรมนูญกำหนด โดยจะต้องกระทำเท่าที่จำเป็นและจะกระทบกระเทือนถึงสาระสำคัญแห่งสิทธิเสรีภาพนั้นไม่ได้
--	--	---

2.6 บทสรุป

จากที่กล่าวมาทั้งหมด เป็นการศึกษาดังที่กล่าวมาและพัฒนาการของแนวคิดเกี่ยวกับการรับรองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานสมัยใหม่ ในบริบทของสังคมที่ต่างภูมิภาคกัน ทำให้เห็นได้ว่า สภาพการณ์เกี่ยวกับการรับรองสิทธิเสรีภาพมักมีกระบวนการเปลี่ยนแปลงมาโดยตลอด ซึ่งในระยะเริ่มแรก มักเป็นการเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างระบบการเมืองการปกครอง จากระบอบกษัตริย์แบบ

สมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นระบอบประชาธิปไตย ที่มีจุดเริ่มต้นมาจากแนวคิดและปรัชญาของ สังคมตะวันตก ดังจะเห็นได้จาก การปฏิวัติครั้งใหญ่ของประเทศฝรั่งเศส ค.ศ.1789 ที่เป็นการต่อสู้ เรียกร้องของพลังทางการเมืองของประชาชนต่อผู้ปกครอง ที่มีอำนาจและอภิสิทธิ์เหนือกว่า โดย กรอบที่มาและแนวคิดดังกล่าว สืบเนื่องมาจากความล้มเหลวของระบบการปกครองแบบเก่า (Ancien Régime) การมีสถาบันกษัตริย์(พระเจ้าหลุยส์ที่16)ที่อ่อนแอ สภาพการเมืองการปกครอง ที่ไม่เป็นปึกแผ่นขาดระเบียบแบบแผนที่ชัดเจน สภาพเศรษฐกิจที่ประชาชนส่วนใหญ่ถูกเอารัดเอา เปรียบ สภาพสังคมที่มีความขัดแย้งระหว่างชนชั้น ประชาชนส่วนใหญ่ถูกกดขี่ด้วยระบบอภิสิทธิ์ ทำให้ไม่มีความเสมอภาคในเรื่องสิทธิและเสรีภาพในสังคม ก่อให้เกิดความแตกแยกในประเทศ อย่างรุนแรง จากสภาพการณ์ดังกล่าว ได้นำไปสู่การปฏิวัติเปลี่ยนแปลงจากระบอบ สมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยขึ้นในประเทศฝรั่งเศสอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ และ ในท้ายที่สุดได้มีการจัดทำคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ซึ่งนับเป็นครั้งแรกที่มีการ นำปรัชญาแนวความคิดทางการเมืองมาบัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษร โดยมุ่งเน้นการรับรอง สิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมือง กำหนดหลักการจำกัดบทบาทการใช้อำนาจรัฐที่มีขอบ

การดำรงอยู่ของคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ได้กลายเป็นหลักสำคัญ ที่สุดประการหนึ่ง ที่เป็นปฏิปักษ์ต่ออำนาจอภิสิทธิ์ต่างๆอันเป็นการวางหลักของรัฐประชาธิปไตย สมัยใหม่ ที่เป็นแบบอย่างของสังคมที่มีการตระหนักถึงความสำคัญของการรับรองสิทธิและ เสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน โดยมักมีที่มาจาก การต่อสู้ของพลังทางการเมืองต่อผู้ปกครอง ที่ มีอำนาจเหนือกว่า ไม่ว่าจะทางการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคม จนนำไปสู่การรับรองสิทธิ เสรีภาพของบุคคล อาทิ เสรีภาพในชีวิตและร่างกาย เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น สิทธิในทาง การเมืองประเภทต่างๆ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ในช่วงระยะเวลาดังกล่าว เมื่อกลับมาพิจารณาถึงกรอบที่มาของแนวคิดและ สภาพการรับรองสิทธิและเสรีภาพของสังคมไทยที่จัดเป็นส่วนหนึ่งของสังคมตะวันออก จะเห็นได้ ว่าแนวความคิดและอุดมการณ์ดั้งเดิมเกี่ยวกับการรับรองสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน ในระยะเริ่มแรกล้วนได้รับอิทธิพลมาจากแนวคิดและหลักการหลายประการด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็น หลักการทางพระพุทธศาสนา ระบบการเมืองการปกครอง ความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นปกครอง และชนชั้นผู้อยู่ใต้การปกครอง ที่ส่งผลให้ลักษณะของการรับรองสิทธิเสรีภาพ ตามแบบอย่างของ ปรัชญาสังคมตะวันตก เป็นสิ่งที่สังคมไทยมีอยู่บ้างน้อยแตกต่างกันตามแต่ช่วงเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อมีการแผ่ขยายของแนวคิดเกี่ยวกับ ลัทธิปัจเจกชนนิยม(Individualism) ลัทธิเสรีนิยม (Liberalism) การมีรัฐธรรมนูญอันเป็นเสมือนกฎเกณฑ์สูงสุดที่ใช้ในการปกครองประเทศตาม แบบอย่างในสังคมตะวันตกได้แทรกซึมเข้าสู่แนวคิดดั้งเดิม จนนำไปสู่การปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการ

ปกครอง พ.ศ.2475 ภายใต้การนำของ “คณะราษฎร” นับเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ เพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามหลัก 6 ประการ นับเป็นครั้งแรกที่มีการยืนยันรับรองสิทธิของมนุษย์และสิทธิพลเมืองไว้ในเอกสารที่เป็นลายลักษณ์อักษร ทำให้เห็นได้ว่าถึงแม้การต่อสู้เรียกร้องของประเทศไทย จะเกิดขึ้นภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองในประเทศฝรั่งเศสก็ตาม แต่ก็มีลักษณะบางประการคล้ายคลึงกับการต่อสู้ทางการเมืองในประเทศดังกล่าว โดยเริ่มมาจากการต่อสู้เรียกร้องกับผู้ปกครองเพื่อสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานภายใต้ระบอบประชาธิปไตย อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาสภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพนับแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจการทางการเมือง การปกครองยังไม่เจริญก้าวหน้าตามแนวคิดและมาตรฐานสากล เนื่องด้วย เหตุปัจจัยหลายประการด้วยกัน ดังที่จะได้ทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบโดยละเอียดต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 3

หลักการและสาระสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการรับรองสิทธิเสรีภาพ ตามคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. 1789

3.1 อิทธิพลของแนวคิดที่มีต่อคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. 1789

จากการศึกษาถึงสาระสำคัญของคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. 1789 พบว่า นับเป็นครั้งแรกที่มีการนำปรัชญา แนวความคิดทางการเมืองทั้งหลายมาบัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษรและกลายเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนากฎหมายมหาชนมาจนถึงทุกวันนี้ ความสำเร็จของคำประกาศดังกล่าวก็เนื่องมาจากอิทธิพลแนวคิดที่มีความหลากหลายของคำประกาศเอง โดยผู้ร่างได้นำเอาแนวคิดทั้งจาก ทางศาสนา ทางสำนักกฎหมายฝ่ายธรรมชาติกับแนวคิดของนักปรัชญา ทางกฎหมายและการเมืองภายนอก มาผสมผสานกันเพื่อจัดทำคำประกาศรับรองสิทธิเสรีภาพ ที่มุ่งเน้นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนและจำกัดอำนาจของผู้ปกครอง

3.1.1 อิทธิพลทางศาสนา

คำประกาศดังกล่าวได้รับอิทธิพลแนวคิดจากคริสต์ศาสนา ซึ่งเป็นเพราะคริสต์ศาสนาเป็นศาสนาประจำประเทศฝรั่งเศส นอกจากนี้ สภาผู้แทนราษฎรยังสืบทอดมาโดยตรงจาก สภาฐานันดร* (ประกอบด้วยสมาชิกสภาที่เป็นพระ) การอภิปรายในสภาแสดงให้เห็นถึงการรับเอาแนวคิดคริสต์ศาสนา ตัวอย่างเช่น L'abbé Grégoire ได้ขอให้มีการอ้างถึงพระเจ้าในอารัมภบทของคำประกาศที่กำลังยกร่างกันอยู่ มีการโต้เถียงกันอย่างมาจนท้ายที่สุดได้ข้อสรุปให้ใช้ข้อความ “ภายใต้การคุ้มครองของพระเจ้าเป็นเจ้า” ในคำปรารภของคำประกาศ ซึ่งมีความหมายกว้างมาก และมุ่งจะให้ชาวคริสเตียนพึงพอใจเช่นเดียวกับผู้นับถือศาสนาอื่น โดยเฉพาะพวกที่นับถือพระเจ้า (theists) ซึ่งมีเป็นจำนวนมากและได้รับอิทธิพลจาก วอลแตร์ และ รัสโซ¹

* เป็นสภาในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ประกอบด้วย ผู้แทน 3 ประเภทด้วยกัน คือ ขุนนาง พระ และชนชั้นสามัญ

¹ Gilles Lebreton, *Liberté publiques et droits de l' homme*, p.56.

นอกจากนี้แล้ว แนวคิดคริสต์ศาสนาที่มีอิทธิพลต่อคำประกาศยังมีความลึกซึ้งเป็นอย่างมาก การเกิดขึ้นและการพัฒนาของคริสต์ศาสนากำเนิดจากการปฏิวัติทางสติปัญญา (revolution intellectual) ซึ่งหากไม่มีแล้วย่อมไม่อาจที่จะมีการยกวางคำประกาศสิทธิมนุษยชนนี้ได้ จะเห็นได้ว่า ก่อนการเกิดขึ้นของคริสต์ศาสนาสมัยโบราณยังไม่รู้จักสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล ซึ่งเท่ากับว่าไม่มีการรับรองสิทธิมนุษยชน สำหรับชาวกรีกและชาวโรมัน สิ่งที่สำคัญที่สุดคือสิทธิเสรีภาพของการมีส่วนร่วมโดยเฉพาะสิ่งที่สำคัญที่สุดคือเสรีภาพในทางการเมือง ดังนั้น เสรีภาพในความหมายของสังคมนิยมโบราณจึงไม่ได้ขึ้นอยู่กับขอบเขตในการที่จะกำหนดตนเองของปัจเจกชน แต่จะหมายถึงการมีส่วนร่วมในการจัดการนครรัฐ และเพื่อให้การมีส่วนร่วมได้รับการปฏิบัติตาม กฎหมายจึงสมควรที่จะเข้าแทรกแซงในทุกเรื่องโดยที่ปัจเจกชนไม่อาจโต้แย้งได้ ประชาชนเป็นเพียงส่วนหนึ่งของนครรัฐ

ต่อมา การเกิดแนวคิดคริสต์ศาสนาก่อให้เกิดการปฏิวัติทางสติปัญญา โดยคำสอนของคริสต์ศาสนาได้ยืนยันถึงการรับรองศักดิ์ศรีของมนุษย์ และความเท่าเทียมกันของคนทุกต่อหน้าพระเจ้าทั้งหลายที่ยังเป็นแนวคิดที่ยังคลุมเครืออยู่ ได้มีการเปลี่ยนแปลงความคิดที่ว่า มนุษย์อยู่ภายใต้บังคับของสังคม โดยพระเยซูได้สั่งสอนว่า มนุษย์แต่ละคนได้ถูกสร้างขึ้นโดยอาศัยภาพลักษณ์ของพระเจ้า และมีจุดหมายที่เป็นนิรันดร์ เพื่อให้บรรลุจุดหมายนี้มนุษย์จึงต้องมีขอบเขตในการกำหนดตนเอง ซึ่งไม่มีใครได้รับอนุญาตให้ล่วงละเมิดได้นับเป็นต้นกำเนิดแนวคิดเกี่ยวกับการควบคุมการใช้อำนาจในเวลาต่อมา ดังตัวอย่างที่สันตะปาปา Léon XIII ได้กล่าวในหนังสือ *Rerum novarum* ในค.ศ. 1891ว่า “ศักดิ์ศรีของมนุษย์ที่ได้รับการปฏิบัติตามด้วยความเคารพจากพระเจ้าและไม่อนุญาตให้ผู้ใดล่วงละเมิดโดยไม่ถูกลงโทษ หรือก่อให้เกิดอุปสรรคจนมนุษย์ไม่อาจไปสู่ความสมบูรณ์เพื่อชีวิตนิรันดร์” รัฐควรที่จะระมัดระวังในการแทรกแซงเข้าไปในขอบเขตในการกำหนดตนเองของปัจเจกชน แนวคิดคริสต์ศาสนาได้วางเขตแดนระหว่างเรื่องของปัจเจกชนกับเรื่องของรัฐ ซึ่งเป็นไปทางตรงกันข้ามกับสมัยโบราณปัจเจกชนมิได้อยู่ภายใต้บังคับของสังคมอีกต่อไป²

ดังนั้น คำสอนของคริสต์ศาสนา อาทิ มนุษย์มีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน สังคมถูกสร้างขึ้นเพื่อปัจเจกชนไม่ใช่ปัจเจกชนถูกสร้างเพื่อสังคม อำนาจทางการเมืองในการเข้าแทรกแซงมีอยู่อย่างจำกัด การเข้าแทรกแซงของรัฐในขอบเขตของสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลเท่ากับเป็นการต่อต้านความคิดเหล่านี้ได้เข้าไปมีอิทธิพลต่อคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. 1789 โดยได้บัญญัติเรื่องสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลเข้าไปในเรื่องสิทธิเสรีภาพของการมีส่วนร่วม จึงอาจกล่าวได้

² Ibid., p.57.

ว่า คริสต์ศาสนาเป็นอิทธิพลที่สำคัญของคำประกาศในฐานะที่เป็นต้นกำเนิดปรัชญาเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนที่เก่าแก่ที่สุดในโลกตะวันตก

3.1.2 อิทธิพลทางด้านปรัชญา

ช่วงศตวรรษที่ 18 นับเป็นช่วงที่มีความเจริญทางด้านปรัชญาเป็นอย่างมาก จึงเป็นที่เข้าใจได้ว่า แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับทางปรัชญาด้านต่างๆ ได้แก่ สำนักความคิดคริสตศาสนา สำนักกฎหมายธรรมชาติ ปรัชญาแห่งยุคแสงสว่าง ล้วนเป็นแนวคิดสำคัญที่มีอิทธิพลต่อคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. 1789 เป็นอย่างมาก

3.1.2.1 สำนักคิดทางคริสต์ทางศาสนา (chrétienne)

แม้ทบัญญัติในคำประกาศจะมีได้อ้างอิงความคิดทางคริสต์ศาสนาโดยตรง แต่ก็มี การอ้างอิงปรัชญาที่เกี่ยวข้องกับคริสตศาสนา ผลก็คือ สถานิติบัญญัติแห่งชาติจึงรับรู้และประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมืองโดยอยู่ภายใต้ความคุ้มครองของพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของแม้พวกเขาปฏิบัติจะมีเจตนาที่จะรักษาระยะห่างความสัมพันธ์กับคริสตศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากโบสถ์คาทอลิก แต่ในขณะเดียวกันคริสตศาสนาก็มีแนวความคิดที่เป็นระบบเกี่ยวกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งสร้างโดยพระเจ้า ความคิดของสำนักคิดทางคริสต์ศาสนา ล้วนมีส่วนผลักดันความคิดสำคัญของการจำกัดของเขตอำนาจด้วยความสำคัญของพระเจ้า ความคิดนี้แสดงออกให้เห็นด้วยคำกล่าวของพระเยซูที่ว่า “คือนี่ที่เป็นของซีซาร์แก่ซีซาร์ และคือนี่ที่เป็นของพระเจ้าแก่พระเจ้า” (Rendez à César ce qui est à César , et à Dieu ce qui est à Dieu) การให้อำนาจและบทบาทเช่นนี้ทำให้การต่อต้านการปกครองแบบกดขี่กลายเป็นสิ่งที่ชอบด้วยกฎหมายและถือเป็นเสมือนสิทธิขั้นพื้นฐาน ดังนั้น แม้ความคิดทางคริสต์ศาสนาจะมีได้มีอิทธิพลโดยตรงก็ตาม แต่ Rivero ก็ได้กล่าวไว้ว่า “ถ้าคำประกาศมิได้เป็นไปตามคำสอนคริสต์ศาสนาโดยตรง อย่างน้อยคำประกาศก็ได้เกิดขึ้นทางจิตใจจากคริสต์ศาสนา”³

³ Henri Oberdorff, *Droits de l'homme et libertés fondamentales*, (Paris: Armand Colin, 2003), p.20.

3.1.2.2 สำนักกฎหมายธรรมชาติ

แนวคิดเกี่ยวกับการรับรองสิทธิเสรีภาพ ได้รับอิทธิพลมาจาก แนวคิดของสำนักกฎหมายฝ่ายธรรมชาติ ที่ตระหนักถึงความสำคัญของสิทธิตามธรรมชาติของปัจเจกชน กับเหตุผลแห่งความยุติธรรม ซึ่งเป็นแนวคิดทางปรัชญาทางการเมือง มีสาระสำคัญ คือมนุษย์ทุกคนมีความเสมอภาคและมีสิทธิเท่าเทียมกัน ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ดังนั้น กฎหมายธรรมชาติจึงแตกต่างจากกฎหมายที่ฝ่ายบ้านเมืองที่ถูกกำหนดโดยรัฐหรือกษัตริย์กล่าวคือ กฎหมายธรรมชาติเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ มนุษย์ไม่ได้เป็นผู้สร้างขึ้น สามารถใช้ได้โดยไม่จำกัดเวลาและสถานที่ และมีความสำคัญเหนือกฎหมายฝ่ายบ้านเมือง การบัญญัติกฎหมายฝ่ายบ้านเมืองจะต้องสอดคล้องกับกฎหมายธรรมชาติ

แนวความคิดในเรื่องกฎหมายธรรมชาตินี้กำเนิดมาจากนักปรัชญาของกรีกโบราณ ในสมัยศตวรรษที่ 5 ก่อนคริสตกาล ต่อมานักปรัชญาสำนักสโตอิกได้นำเอาแนวความคิดในเรื่องกฎหมายธรรมชาติไปปรับเข้ากับหลักปรัชญาในสำนักของตน ต่อมาเมื่อถึงยุคกลาง แนวความคิดเรื่องกฎหมายธรรมชาติ ได้กลายเป็นแนวความคิดที่แสดงออกมาในรูปของความเชื่อทางศาสนาคริสต์ กล่าวคือ กฎหมายธรรมชาติเป็นกฎหมายที่สืบเนื่องมาจากเจตจำนงของพระเจ้าเป็นเจ้ากฎหมายที่พระเจ้าทรงบัญญัติขึ้นมีฐานะเหนือกว่ากฎหมายที่รัฐบัญญัติขึ้น ในยุคดังกล่าวแนวความคิดของ **เซนต์ โทมัส อควินัส** (Saint Thomas d' Aquin) มีอิทธิพลอย่างมากโดยมองว่าพระเจ้าเป็นผู้สร้างโลกและกฎหมายขึ้น กฎหมายก่อให้เกิดรัฐ ดังนั้นกฎหมายจึงมีอำนาจเหนือรัฐ กฎหมายธรรมชาติจึงเป็นรัฐธรรมนูญของโลก กฎหมายคือเหตุผลที่ต้องสอดคล้องกับกฎหมายธรรมชาติ ไม่ว่าจะเกิดชาติใดภาษาใดทุกแห่งก็ใช้กฎหมายธรรมชาติทั่วกัน⁴

แนวคิดของนักปรัชญาคนต่อมา **ฮิวโก โกรติอุส** (Hugo Grotius) ซึ่งเป็นพวกเหตุผลนิยม ได้พยายามที่จะแยกกฎหมายธรรมชาติจากความเชื่อทางศาสนาที่ว่ากฎหมายธรรมชาติมิใช่เจตจำนงที่มาจากพระเจ้า จุดนี้เองที่ทำให้เกิดข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับสภาพของธรรมชาติ โดยโกรติอุสได้เริ่มคิดว่ามนุษย์พวกแรกอาศัยอยู่ตามธรรมชาติไม่มีการจัดระเบียบและเกิดขึ้นก่อนสังคม อย่างไรก็ตาม มนุษย์พวกแรกก็มีกฎหมายธรรมชาติ โกรติอุสไม่ได้คิดว่า

⁴ เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, *หลักกฎหมายว่าด้วยสิทธิเสรีภาพ*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, มีนาคม 2547), หน้า 38-39.

กฎหมายธรรมชาติมาจากเจตจำนงของพระเจ้า แต่คิดกลับกันว่ากฎหมายธรรมชาติมาจากลักษณะตามธรรมชาติของมนุษย์ ซึ่งมนุษย์มิใช่วัตถุแห่งสิทธิแต่เป็นผู้ทรงสิทธิ

สำหรับการเปลี่ยนแปลงสภาพตามธรรมชาติไปสู่สังคมนั้น การพัฒนาในช่วงระยะเวลา ทำให้เกิดปัญหาในเรื่องการแบ่งแยกกฎหมายธรรมชาติกับกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งโกรติอุสชอบที่จะอธิบายสัญญาประชาคมว่า เป็นสัญญาที่มนุษย์ทำขึ้นจากสัญชาตญาณที่ต้องการจะอยู่เป็นกลุ่มที่ต้องการจะรวมกันเป็นสังคม การที่กฎหมายธรรมชาติจึงเปลี่ยนไปเป็นกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน แนวคิดของโกรติอุสจึงมีจุดมุ่งหมายที่เป็นจุดหมายสูงสุดเกี่ยวกับทฤษฎีกฎหมายธรรมชาติมีที่มาจากแนวคิดพื้นฐาน 2 ประการคือ สภาพตามธรรมชาติและสัญญาประชาคม ซึ่งประสบความสำเร็จในเวลาทีรวดเร็ว และมีอิทธิพลสูงสุดต่อแนวความคิดของฮอบส์ ล็อก รุสโซ และแนวคิดเกี่ยวกับสัญญาประชาคมในเวลาต่อมา

จะเห็นได้ว่าปรัชญาสำนักกฎหมายธรรมชาตินี้ได้เปลี่ยนจากพระเจ้าในคริสต์ศตวรรษมาเป็นกรให้ความสำคัญกับ “เหตุผล” ของมนุษย์ นำไปสู่การสร้างกฎหมายมหาชนขึ้นมาจำกัดอำนาจผู้ปกครองและคุ้มครองสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์ กฎหมายธรรมชาติซึ่งตอนต้นยุคกลางถูกนำมาใช้โดยศาสนจักรมาสถาปนาอำนาจทางการเมืองเหนืออาณาจักร และถูกปรัชญาเมธีในปลายยุคกลางต่อต้าน จะกลายเป็นรากฐานสำคัญในศตวรรษที่ 17 และ 18 ในการจำกัดอำนาจรัฐและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพตามธรรมชาติของมนุษย์ เพราะจุดที่สำคัญที่สุดในกฎหมายธรรมชาตก็คือ ความเชื่อที่ว่าเหนือ “อำนาจสูงสุด” ของมนุษย์ยังมีสิ่งอื่นอยู่อีก สิ่งนั้นคือ “ธรรมชาติ” และ “เหตุผล” เมื่อสิ่งใดเป็นสิทธิเสรีภาพตามธรรมชาติของมนุษย์อยู่แล้ว ใครก็ตามหาอาจมาใช้อำนาจบดบังได้ไม่ และการใช้อำนาจก็ดี การเมืองการปกครองก็ดี ต้องยืนอยู่บนหลักเหตุผลตามธรรมชาติ มิใช่อยู่บนอำเภอใจของบุคคล⁵ แนวความคิดทางปรัชญาดังกล่าว ได้ก่อให้เกิดแนวคิดให้แก่บุคคลในระยะเวลาต่อมาในอันที่จะต่อสู้หรือเรียกร้องให้รัฐยอมจำกัดอำนาจของตัวเองและรับรองสิทธิเสรีภาพของปัจเจกชน

3.1.3.3 สำนักปรัชญาแห่งแสงสว่าง

นอกจากแนวคิดเกี่ยวกับสำนักกฎหมายธรรมชาติแล้ว คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. 1789 ยังได้รับอิทธิพลจากปรัชญาแห่งแสงสว่าง ซึ่งคำประกาศก็ได้ถูกยกกร่างมาในบรรยากาศแห่งยุคความเจริญของแสงสว่างทางปัญญาในศตวรรษที่ 18 นักคิดจำนวนมากได้มี

⁵ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, กฎหมายมหาชน เล่ม 1 วิวัฒนาการทางปรัชญาและลักษณะของกฎหมายมหาชนยุคต่างๆ, หน้า 52.

การพัฒนาความคิดอย่างหลากหลาย ล้วนมีอิทธิพลสำคัญต่อคำประกาศ ซึ่งอาจแยกออกได้เป็น 2 ประเภท คือ ปรัชญาสัญญาประชาคม และปรัชญาอังกฤษนิยม (anglomane)

ก. นักปรัชญาสัญญาประชาคม

1. โทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes) (ค.ศ.1588-1679)

ใน ค.ศ. 1651 ได้มีการเผยแพร่ผลงานสำคัญของ ฮอบส์ ที่ชื่อว่า *Le Léviathan* โดยเขาเห็นว่าสภาพตามธรรมชาติเป็นสภาพที่โหดร้ายแต่ละฝ่ายต่างทำสงครามแก่งแย่งต่อกันและกัน เนื่องจากทุกคนใช้สิทธิเสรีภาพของตนเองอย่างเต็มที่ และมีลักษณะตามธรรมชาติที่ต้องการอำนาจลักษณะตามธรรมชาติของมนุษย์ จึงมิได้เป็นไปได้ในลักษณะว่ายุติธรรมหรืออยู่ดีธรรม แต่เป็นไปในลักษณะต้องการอำนาจ ความต้องการอำนาจของมนุษย์นี้เองจะนำไปสู่ความรุนแรงและความไม่มั่นคงปลอดภัย ผู้ที่แข็งแกร่งกว่าและผู้ที่มีเล่ห์เหลี่ยมจะรุกรานผู้อื่นและจะเกิดความแตกแยกในพวกมนุษย์

เพื่อที่จะหลีกเลี่ยงสภาพอันเลวร้ายเช่นนี้ และมีความปลอดภัยมากขึ้น มนุษย์จึงตัดสินใจที่จะรวมกลุ่มกันเป็นสังคมโดยทำสัญญาประชาคม สำหรับฮอบส์สัญญาประชาคมนี้เป็นการเพิกถอนสิทธิตามธรรมชาติของแต่ละปัจเจกชน เพื่อประโยชน์ของบุคคลหรือกลุ่มบุคคล เพื่อปกครองหรือบัญชาคนทุกคนในสังคมนั้น ซึ่งได้รับมอบหมายให้ตัดสินใจแทนทุกคน รูปแบบของสัญญาจะเป็นไปในแนวทางว่า “ข้าพเจ้าอนุญาตให้บุคคลนี้ ... และข้าพเจ้าขอมอบสิทธิในการปกครองตนเองให้แก่บุคคลนี้ ภายใต้เงื่อนไขว่า ท่านมอบสิทธิของท่านให้แก่บุคคลนี้และอนุญาตให้ดำเนินการเช่นเดียวกัน” (*Léviathan*, XVII) โดยสัญญาประชาคมเป็นการที่มนุษย์โอนสิทธิตามธรรมชาติทั้งหมดให้แก่อำนาจทางการเมือง เพื่อแลกเปลี่ยนกับความปลอดภัยทางกายภาพ⁶

ฮอบส์ ได้อธิบายอีกว่า จากการทำสัญญาประชาคมที่มนุษย์ได้มอบให้บรรดาผู้ปกครองเป็นผู้ตัดสินใจแต่เพียงผู้เดียว คำพูดของผู้ปกครองจึงเป็นบ่อเกิดแห่งกฎหมาย และมนุษย์มีหน้าที่ต้องเชื่อฟังปฏิบัติตาม “เพื่อที่จะมีและรักษาสันติภาพมนุษย์ได้สร้างสายสัมพันธ์สมมติขึ้น เรียกว่า กฎหมายพลเมือง โดยสัญญาที่มอบอำนาจอธิปไตยให้แก่ผู้ปกครอง ดังนั้นผู้ปกครองจึงเป็นผู้ตรากฎหมายในทุกเรื่องที่ต้องการ” นอกจากนี้ ฮอบส์ ยังได้อธิบายถึงปัญหาในเรื่องกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันได้ การทำสัญญาประชาคมเท่ากับเป็นการแปลงกฎหมายธรรมชาติให้เป็นกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน กฎหมายที่มีอยู่ก็คือกฎหมายที่ได้ดำเนินการตราขึ้นโดยผู้ปกครอง กฎหมายเหล่านี้จะไม่ถูกจำกัดจากข้อจำกัดภายนอกหรือข้อจำกัดที่เหนือกว่า

⁶ Gilles Lebreton, *Liberté publiques et droits de l' homme*, p. 59.

จะเห็นได้ว่า แนวความคิดของฮอบบส์ ก่อให้เกิดแนวคิดเกี่ยวกับอำนาจของผู้ปกครอง(องค์อธิปัตย์)แบบไม่มีขอบเขต นับเป็นการสนับสนุนการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ทำให้ไม่มีอิทธิพลโดยตรงต่อคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. 1789 อย่างไรก็ตามแนวคิดของฮอบบส์นับเป็นการเปิดทางให้นักคิดคนต่อมา จอห์น ล็อก และ รูสโซ คิดต่อไปได้ จึงอาจถือได้ว่ามีอิทธิพลทางปรัชญาหนึ่งของคำประกาศดังกล่าว

2. จอห์น ล็อก (John Locke) (ค.ศ.1632-1704)

ผลงานหลักของ ล็อก คือข้อเขียนเกี่ยวกับอำนาจทางการเมือง (essays sur le pouvoir civil) ตำราว่าด้วยการเมืองการปกครองรัฐ (traité sur le pouvoir civil) ที่เผยแพร่ใน ค.ศ. 1690 โดย ล็อก ได้อธิบายสภาพตามธรรมชาติของมนุษย์ว่าเป็นสภาพที่มีความสงบสุขและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มนุษย์มิได้ถูกขี้้นาโดยความหลงใหลตามแนวคิดของฮอบบส์ แต่จะเชื่อฟังในเหตุผล และยืนยันถึงการใช้อิทธิตามกฎหมายธรรมชาติอย่างปกติสุข เช่น เสรีภาพ ความเท่าเทียมกัน กรรมสิทธิ์

ล็อก มิได้มีความเห็นสอดคล้องกับ ฮอบบส์มากนัก โดยเห็นว่า ลักษณะธรรมชาติยังพอที่จะอดทนได้ แม้จะมีความไม่สะดวกบ้าง ถ้ามนุษย์ตัดสินใจทำสัญญาประชาคมก็มีใช้ด้วยความกลัว แต่เป็นด้วยเหตุผลที่ต้องการชีวิตที่ดีกว่า เป็นการให้เหตุผลมากกว่าความหลงใหล ผลของสัญญาประชาคมจึงเปลี่ยนแปลงไป ดังนั้น ความเห็นของ ฮอบบส์ที่เห็นว่า ความกลัวทำให้มนุษย์ยอมสละสิทธิตามธรรมชาติทุกอย่างให้แก่ผู้ปกครอง เพื่อแลกเปลี่ยนกับความปลอดภัยทางกายภาพ สัญชาติญาณการอยู่รอดทำให้ต้องอยู่ภายใต้ความคุ้มครองของผู้ปกครอง โดยไม่มีเวลาที่จะเจรจาข้อกำหนดในสัญญาได้ แต่สำหรับล็อกเห็นว่า ไม่มีอะไรที่รีบร้อน สภาพตามธรรมชาติยังพอที่จะทนได้ มนุษย์จึงมีเวลาที่จะคิดทบทวนและเสนอเงื่อนไขก่อนที่จะทำสัญญา ซึ่งทำให้อธิบายได้ว่ามนุษย์ยังคงรักษาสิทธิตามธรรมชาติบางประการไว้ โดยเฉพาะ เสรีภาพและกรรมสิทธิ์ สัญญาประชาคมจะโอนเฉพาะสิทธิที่จำเป็นในการมีชีวิตที่ดีขึ้นแก่อำนาจทางการเมืองโดยเฉพาะสิทธิที่จะให้ความยุติธรรม ล็อก ได้อธิบายว่า “มนุษย์ได้ออกจากสภาพตามธรรมชาติและจัดตั้งสังคมพลเรือน เพราะมนุษย์ได้แต่งตั้งผู้พิพากษาที่ได้รับอนุญาตให้ชี้ขาดข้อพิพาทและเยียวยาความเสียหาย”⁷

อีกแนวคิดหนึ่งที่ ล็อก เห็นไม่ตรงกับ ฮอบบส์ กล่าวคือ ล็อกไม่ได้แก้ปัญหของกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน กฎหมายธรรมชาติเป็นไปตามสัญญาประชาคม และกฎหมายที่

⁷ Ibid., p.60.

ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันต้องเป็นไปตามกฎหมายธรรมชาติ ความจริงแล้ว ล็อคไม่เห็นด้วยกับแนวคิดทางการเมืองของ ฮอบส์

ปรัชญาของ ล็อค จึงมิได้มีจุดมุ่งหมายอื่น นอกจากจะทำให้การมีอำนาจสูงสุดที่แปรเปลี่ยนไปเป็นระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์แบบจำกัดขอบเขต มีความชอบด้วยกฎหมายโดยผู้ปกครองต้องเคารพสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกปกครอง ซึ่งปรัชญานี้มีอิทธิพลต่อคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 แนวคิดที่ประกาศสิทธิมนุษยชนจึงเป็นผลมาจากปรัชญานี้ โดยคำประกาศดังกล่าวเป็นสิทธิตามธรรมชาติที่พวกปฏิวัติฝรั่งเศสต้องการให้ชาวฝรั่งเศสรักษาไว้เช่นเดียวกับคนอื่นโดยการทำสัญญาประชาคม ซึ่งไม่ว่าใครก็ตามแม้แต่กษัตริย์ต้องเคารพ ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 2 ที่ว่า “วัตถุประสงค์ของสังคมการเมืองทุกสังคมย่อมเป็นไปเพื่อการคุ้มครองรักษาสิทธิตามธรรมชาติ ซึ่งไม่มีอายุความของมนุษย์”

3. รูสโซ (Rousseau) (ค.ศ.1712 - 1778)

ผลงานสำคัญของรูสโซ ที่เกี่ยวกับการเมืองและเป็นหัวใจของทฤษฎีกฎหมายมหาชนฝรั่งเศสมาจนถึงปัจจุบัน คือ สัญญาประชาคม (du contrat social 1762) ซึ่งขยายต่อมาว่า “หลักกฎหมายมหาชน” (du contrat social : principes du droit public)⁸ โดยรูสโซมีความคิดแตกต่างไปจาก ฮอบส์ โดยเห็นว่า สภาพตามธรรมชาติมีความสะดวกสบาย แต่ก็มีคามโดดเดี่ยวและความสุข แต่จากความต้องการที่จะมีสิ่งที่ดีขึ้น มนุษย์จึงยินยอมที่จะแลกความโดดเดี่ยวกับพวกมนุษย์ด้วยกัน

สำหรับ รูสโซวิวัฒนาการของมนุษย์เป็นเพียงประวัติในการเปลี่ยนแปลงแก้ไข ระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นเพียงการแสดงออกทางการเมืองของการเปลี่ยนแปลงอย่างหนึ่ง จุดนี้เองจะมีการนำเรื่องผู้ที่แข็งแรงกว่า ผลก็คือสภาพตามธรรมชาติใหม่แตกต่างจากสภาพตามธรรมชาติที่มนุษย์เริ่มขึ้นโดยสภาพหนึ่งอยู่ในสภาพตามธรรมชาติบริสุทธิ์ อีกสภาพหนึ่งเป็นผลมาจากการทุจริต รูสโซคาดว่ามีความเป็นไปได้ที่มนุษย์จะพบกับเสรีภาพและความสงบสุข ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นมนุษย์ที่มีอารยธรรม มนุษย์จะไม่พบกับความโดดเดี่ยวอีกต่อไป อย่างไรก็ตามไม่มีอะไรห้ามมนุษย์มิให้ได้รับเสรีภาพประเภทใหม่ สัญญาประชาคมเป็นการเข้าร่วมเป็นสมาคมซึ่งแต่ละบุคคลได้ลงทุนลงแรงภายใต้การชี้นำของเจตนารมณ์ทั่วไป อีกความหมายหนึ่งอาจอธิบายได้ว่า “แทนที่จะมีสภาพบุคคลตามปัจเจกชนแต่ละคนที่เข้ามาเป็นคู่สัญญา การเข้าร่วมเป็นสมาคม

⁸ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, กฎหมายมหาชน เล่ม1 วิวัฒนาการทางปรัชญาและลักษณะของกฎหมายมหาชนยุคต่างๆ , หน้า55.

ก่อให้เกิดนิติบุคคล ซึ่งประกอบด้วยสมาชิกมีสิทธิออกเสียงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และมีเจตนารมณ์ของตนเอง” สัญญาประชาคมจึงเป็นประชาธิปไตยหรืออำนาจอธิปไตยของประชาชน อำนาจอธิปไตยเกิดขึ้นจากกรณีปัจเจกชนมารวมกลุ่มกัน และมีได้มีเจตนารมณ์ที่ขัดแย้งกัน อำนาจอธิปไตยจะดำเนินไปโดยเจตนารมณ์ร่วมกันและเพื่อประโยชน์สาธารณะ ประชาธิปไตยแบบรุสโซ ถือว่ามนุษย์ทุกคนมีเสรีภาพ เพราะมนุษย์มีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามเจตนารมณ์ทั่วไปเท่านั้น การมีส่วนร่วมในการออกเสียงตามรูปแบบประชาธิปไตยโดยตรงเท่ากับเป็นการสร้างเจตนารมณ์ทั่วไป จึงเท่ากับว่าเมื่อมนุษย์เชื่อฟังเจตนารมณ์ทั่วไปมนุษย์เชื่อฟังตนเอง สำหรับเสรีภาพ ตามธรรมชาติถูกวิเคราะห์ว่าเป็นสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล ซึ่งไม่รวมถึงเสรีภาพตามสัญญาประชาคมซึ่งเป็นเพียงเสรีภาพในการมีส่วนร่วม ความเป็นจริงแล้วประชาธิปไตยแบบ รุสโซ ยังมีลักษณะปัจเจกชนนิยม เพราะรุสโซพยายามทำให้เชื่อว่าการปฏิบัติตามเจตนารมณ์ทั่วไปเป็นการปฏิบัติตามตนเอง แม้ว่าเจตนารมณ์ทั่วไปจะเป็นการแสดงเจตนาของคนส่วนใหญ่ แต่คนส่วนน้อยก็มีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามการตัดสินใจที่ตนเองไม่ยอมรับ รุสโซได้อธิบายว่า เจตนารมณ์ทั่วไปเป็นการแสดงเจตนาของคนส่วนใหญ่จึงไม่ผิดพลาด การออกเสียงของคนส่วนน้อยเป็นเพราะมีความเข้าใจผิดพลาดในเจตนารมณ์ทั่วไป เมื่อมีความผิดพลาดเกิดขึ้นสิ่งที่ทำได้ก็คือ คนส่วนน้อยอาจคล้อยตามเจตนารมณ์ทั่วไปที่แท้จริง คนส่วนน้อยมีอิสระเพราะหลังจากที่ผิดพลาดไปทำยที่สุดก็เห็นคล้อยตามคนส่วนใหญ่ และเท่ากับเป็นการเชื่อฟังตนเอง รุสโซตระหนักดีว่าการประสานเจตนารมณ์ทั่วไปกับเจตนารมณ์เฉพาะเป็นเรื่องที่ยาก อาจจะทำให้ฝ่ายข้างน้อยคัดค้านความเห็นของฝ่ายข้างมากและปฏิเสธที่จะปฏิบัติตามเจตนารมณ์ทั่วไปในทุกกรณี รุสโซให้ความสำคัญกับประชาธิปไตยมากกว่าความรู้สึกส่วนบุคคลหรือเสรีภาพในการมีส่วนร่วมมากกว่าเสรีภาพในการกำหนดของตนเอง “ผู้ใดปฏิเสธที่จะปฏิบัติตามเจตนารมณ์ทั่วไปจะต้องถูกบังคับให้ปฏิบัติตาม ซึ่งมีโซ่อื่นใดเลยนอกจากการบังคับให้มีอิสระ”⁹

สำหรับความคิดของรุสโซ กับหนังสือสัญญาประชาคม ค.ศ.1762 เองก็มีอิทธิพลต่อคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมืองค.ศ.1789อยู่ไม่น้อยโดยหนังสือสัญญาประชาคมได้เริ่มจากคำว่า“มนุษย์เกิดมาอย่างอิสระมนุษย์ต่างเชื่อว่าตนเองเป็นเจ้าของคนอื่นๆ” คำประกาศได้นำความคิดนี้มาบัญญัติไว้ในมาตรา1ว่า “มนุษย์ทุกคนเกิดมาและดำรงอยู่อย่างมีอิสระและเสมอภาคกันในสิทธิ...” สัญญาประชาคมจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นในการจัดตั้งสังคม ในความเห็นของรุสโซ หากมนุษย์เป็นอิสระในสภาพตามธรรมชาติ การจัดโครงสร้างทางสังคมก็ต้องอาศัยสัญญา

⁹ Gilles Lebreton, *Liberté publiques et droits de l' homme*, pp. 60-61.

ประชาคม เพื่อประสานอำนาจส่วนรวมกับสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล การประสานนี้จะสำเร็จได้ก็โดยอาศัยเจตนารมณ์ทั่วไปที่จะสามารถกำหนดอำนาจของรัฐให้บรรลุจุดมุ่งหมาย ซึ่งได้แก่ ประโยชน์สุขของสังคม ถ้ามีการโต้แย้งผลประโยชน์ของปัจเจกชนที่จำเป็นในการสร้างสังคมก็ต้องมีความตกลงร่วมกัน เราจะเห็นอิทธิพลของสัญญาประชาคมในมาตรา 6 ของคำประกาศที่บัญญัติว่า “กฎหมาย คือ เจตนารมณ์ทั่วไปของประชาชน ประชาชนทุกคนมีสิทธิออกกฎหมายไม่ว่าโดยตนเองเข้ามีส่วนร่วมโดยตรง หรือโดยผ่านผู้แทน ...” ผู้ร่างคำประกาศได้ยึดถือทั้งเสรีภาพตามธรรมชาติของมนุษย์ และบ่อเกิดของกฎหมาย จึงเป็นหน้าที่ของฝ่ายนิติบัญญัติที่จะกำหนดสาระสำคัญของสิทธิเสรีภาพอย่างไร¹⁰ ส่วนแนวความคิดอื่นๆของ รุสโซ เช่น ประชาธิปไตยแบบตรง ลักษณะเฉพาะของกฎหมายที่มีผลใช้บังคับอยู่ต่างก็มีได้ถูกบัญญัติไว้ในคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ในทางตรงกันข้ามคำประกาศกลับรับเอาแนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตยโดยผู้แทน การแบ่งแยกอำนาจ ความเป็นกฎหมายสูงสุดของกฎหมายธรรมชาติมาบัญญัติไว้ อาจกล่าวได้เป็นอิทธิพลของ ล็อค มากกว่า รุสโซ

ข. นักปรัชญาตามแนวคิดของอังกฤษ

ระบบของอังกฤษที่มีการถ่วงดุลระหว่างอำนาจและการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนพลเมืองกับการใช้อำนาจของราชวงศ์เป็นตัวอย่างที่มีอิทธิพลต่อฝรั่งเศสในช่วงศตวรรษที่ 18 นักปรัชญาที่มุ่งจะเปลี่ยนแปลงฝรั่งเศสให้เป็นไปตามรูปแบบของอังกฤษ เรียกว่า “anglomans” แต่แนวคิดนี้ก็ได้ประสบความสำเร็จมากไปกว่านักปรัชญาตามสัญญาประชาคมซึ่งทำให้สามารถศึกษาเรื่องนี้ได้อย่างรวดเร็วแต่ก็อาจลดความสำคัญที่มีต่อคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ได้

1. วอลแตร์ (Voltaire) (ค.ศ.1694-1778)

วอลแตร์ ได้อพยพไปอยู่ที่อังกฤษในช่วง ค.ศ. 1726 ถึง ค.ศ. 1729 เนื่องจากมีเหตุทะเลาะวิวาทกับขุนนาง วอลแตร์ได้เขียนหนังสือ *Lettres anglaises* ที่ได้พิมพ์เผยแพร่ใน ค.ศ. 1734 อันถือเป็นต้นกำเนิดของ *anglomanie* ในฝรั่งเศส วอลแตร์ ได้เขียนถึงระบบผู้แทนราษฎรของอังกฤษ แต่เนื่องจากเขาเป็นนักเขียนมากกว่านักคิดจึงได้มีการเสริมแต่งโดยที่ไม่มีความเข้าใจอย่างแท้จริง ผลงานอื่น ๆ ของเขาแสดงถึงแนวโน้มทางการเมืองของ วอลแตร์ ว่าเห็นด้วยกับระบบอำนาจสูงสุดของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 หรือพระเจ้าเฟรดเดอริกที่ 2 ของปรัสเซีย มากกว่าระบบรัฐสภา

¹⁰ Henri Oberdorff, *Droits de l'homme et libertés fondamentales*, p.20.

แท้จริงแล้ว สิ่งทีวอลแตร์ ชื่นชมในระบบของอังกฤษมิใช่ระบบรัฐสภาอย่างที่เข้าใจกันหากแต่เป็นแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายอาญา โดยวอลแตร์ได้ต่อต้านระบบยุติธรรมของสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่มุ่งจะได้รับคำสารภาพโดยกระทำทุกวิถีรวมทั้งการทรมาน ในคดี Calas ที่เขามีส่วนช่วยในการปล่อยตัวผู้บริสุทธิ์ทำให้เขาได้เขียนว่า “จะเป็นการดีกว่าที่ปล่อยผู้กระทำผิดไปโดยบังเอิญมากกว่าที่จะลงโทษผู้บริสุทธิ์ (Zadig, 1747) วอลแตร์ได้วิพากษ์วิจารณ์ถึงระบบการจับกุมโดยอำเภอใจด้วย เขาปรารถนาให้ฝรั่งเศสเอาแบบอย่างของ habeas corpus ของอังกฤษดังจะเห็นได้จาก มาตรา 7 มาตรา 8 และมาตรา 9 ของคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. 1789 ว่าด้วยเรื่องความมั่นคงปลอดภัยถือเป็นผลงานที่เกิดจากการต่อสู้ของ วอลแตร์ นอกจากนี้ วอลแตร์ยังชื่นชอบในเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของชาวอังกฤษ อีกทั้งยังเน้นถึงเสรีภาพในการนับถือศาสนาในหนังสือ Discours sur la religion naturelle ซึ่งหนังสือเล่มนี้ได้ถูกสั่งให้เผาทำลายใน ค.ศ. 1759 มาตรา 10 ของ คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. 1789 ได้นำบทเรียนนี้มาบัญญัติว่า “บุคคลย่อมไม่ต้องหวั่นเกรงสิ่งใดในการแสดงความคิดเห็นแม้เป็นเรื่องทางศาสนาก็ตาม” ส่วนมาตรา 11 ก็ได้ย้ำถึงความคิดที่ว่า เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นไม่อยู่ในรูปแบบใดเป็นสิทธิตามธรรมชาติ¹¹

2. มองเตสกีเออร์ (Montesquieu) (ค.ศ. 1689-1755)

มองเตสกีเออร์ ได้เขียนหนังสือเรื่องเจตนารมณ์แห่งกฎหมาย (de l'esprit des lois) เผยแพร่ ใน ค.ศ. 1748 ซึ่งเป็นหนังสือที่เปี่ยมด้วยความชาญฉลาด และได้รับความยินยอมอย่างรวดเร็ว

มองเตสกีเออร์ จัดได้ว่าเป็นขุนนางนักเสรีนิยมคนหนึ่ง ด้วยเหตุนี้ เขาจึงได้นิยมชมชอบระบบการปกครองที่เอื้อประโยชน์ต่อเสรีภาพ ได้แก่ ระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ฝรั่งเศส ซึ่งกษัตริย์เป็นผู้ปกครองเพียงผู้เดียว เสรีภาพจะมีได้ก็ต่อเมื่ออำนาจในการประสานได้ทำหน้าที่ตัดทอนและถ่วงดุล ด้วยเหตุนี้ มองเตสกีเออร์ เป็นขุนนาง จึงได้จัดให้รัฐสภาเป็นผู้ใช้อำนาจในการประสานโดยเฉพาะสภาขุนนางจากจารีตประเพณีและเกียรติของขุนนาง ทำให้เขาคิดว่าขุนนางสามารถขัดขวางการใช้อำนาจตามอำเภอใจได้ มองเตสกีเออร์ยังได้ปกป้องสังคมจากความไม่เท่าเทียมกันในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ความคิดเสรีนิยมของ มองเตสกีเออร์ ไม่ได้ทำให้ความคิดประชาธิปไตยเติบโตเลยไปจากความเป็นจริง แต่ระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ตามความคิดของเขาจะเป็นประโยชน์กับชาวฝรั่งเศสมากกว่า ซึ่งทำให้แนวคิดของเขามีอิทธิพลต่อคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. 1789 เพียงเล็กน้อย แนวคิดของเขาเกี่ยวกับระบบการปกครองอื่นที่

¹¹ Gilles Lebreton, *Liberté publiques et droits de l' homme*, p.63.

เอื้อประโยชน์ต่อเสรีภาพได้รับการตอบสนอง ซึ่งก็คือระบบอังกฤษที่เขาชื่นชมและเข้าใจดีมากกว่า วอลแตร์ ระบบในอุดมคติของฝรั่งเศสมีหลักประกันเสรีภาพโดยมีการถ่วงดุลจากอำนาจอื่น ๆ ซึ่งระบบอังกฤษก็นำไปสู่ผลเดียวกันโดยการลดอำนาจส่วนกลาง กษัตริย์ รัฐสภา และศาลจะแบ่งอำนาจกันโดยแนวคิดที่ว่าทุกสิ่งทุกอย่างจะสูญไป หากบุคคลเดียวหรือองค์กรเดียวจะเป็นผู้ใช้อำนาจทั้งสาม (อำนาจบริหาร อำนาจนิติบัญญัติและอำนาจตุลาการ)

ผู้อ่านผลงานของ มองเตสกีเอร์ ที่เห็นด้วยกับบทวิเคราะห์นี้ต่างก็ยกย่องหลักการแบ่งแยกอำนาจ นักวิชาการ เช่น Lolme และ Mably ได้ช่วยเผยแพร่ความคิดว่า “ไม่มีเสรีภาพหากปราศจากการแบ่งแยกอำนาจออกไป” พวกนักปฏิวัติสายกลาง เช่น มูตีเยร์(Mounier) บาร์เนฟ (Barnave) พวกนิยมสมบูรณาญาสิทธิราชย์และพวกรักชาติ รวมถึงพวกที่ไม่จัดอยู่ในประเภทใด เช่น มิราโบ (Mirabeau) ต่างเป็นผู้สืบสานแนวคิดของ มองเตสกีเอร์ โดยได้บัญญัติไว้ในมาตรา 16 ของคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ว่า “สังคมที่ไม่มีการแบ่งแยกอำนาจไม่ถือว่ามีรัฐธรรมนูญ” ในเวลาสองปีต่อมามาตรา 16 นี้ ก็ได้กลายเป็นหลักการสำคัญในรัฐธรรมนูญ 1791 ที่กำหนดให้มีการแบ่งแยกอำนาจอย่างเด็ดขาดระหว่างอำนาจบริหารของกษัตริย์ อำนาจนิติบัญญัติของรัฐสภา และอำนาจตุลาการของผู้พิพากษา¹²

ในความเป็นจริงได้มีการเข้าใจความคิดของ Montesquieu ผิดไป เพราะเขาไม่เคยคิดว่าการแบ่งแยกอำนาจจำเป็นต่อเสรีภาพมันเป็นเพียงวิธีการหนึ่งที่จะประกันเสรีภาพเท่านั้น ในสายตาของเขาสิ่งสำคัญคือ การปกป้องสิทธิเสรีภาพไม่ว่าจะด้วยวิธีการใด ซึ่งเขาได้อธิบายว่า “เสรีภาพจะมีอยู่เมื่อเราไม่ใช้อำนาจเกินขอบเขต แต่ประสบการณ์ที่ผ่านมา มนุษย์ที่มีอำนาจมักจะใช้เกินขอบเขตเสมอ เพื่อที่จะป้องกันการใช้อำนาจเกินขอบเขตจึงต้องใช้อำนาจหยุดอำนาจ”

ดังนั้น เสรีภาพในความหมายของมองเตสกีเอร์ คือ สิทธิที่จะทำอะไรก็ได้ที่กฎหมายอนุญาต และถ้าพลเมืองสามารถทำในสิ่งที่กฎหมายห้ามได้ ก็จะไม่มีความเสรีภาพเลย เพราะทุกคนต่างก็สามารถทำสิ่งนั้นได้เหมือนกัน และการมีเสรีภาพได้ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับลักษณะของอำนาจ แต่ขึ้นอยู่กับสภาพแห่งการใช้อำนาจและอำนาจนั้นจะต้องอ่อนตัว (pouvoir soit modéré) เพราะในสภาพนี้จะไม่มีการใช้อำนาจเกินสมควร และเป็นประสบการณ์มาตลอดว่าคนทุกคนที่มีอำนาจ ย่อมนำไปสู่การใช้อำนาจเกินสมควรทั้งสิ้น เว้นแต่เขาจะพบกับข้อจำกัดอำนาจ และ มอง

¹² Ibid., p.64.

เตสติกเกอร์ได้ยืนยันว่า การแบ่งแยกการใช้อำนาจอธิปไตยเท่านั้น ที่จะนำมาซึ่งอำนาจที่อ่อนตัว และเสรีภาพในท้ายที่สุด¹³

นอกจากนี้ แนวความคิดของ มองเตสกีเออร์ มีอิทธิพลต่อคำประกาศสิทธิมนุษยชน และพลเมือง ค.ศ.1789 โดยไม่ถูกเปลี่ยนแปลง ซึ่งก็คือระบบผู้แทน มองเตสกีเออร์ ได้อธิบายว่า สภาทั่วไปประกอบด้วยผู้แทนประชาชน ซึ่งได้รับมอบหมายให้เป็นผู้แทน มิใช่ผู้แทนขุนนางที่ได้รับแต่งตั้ง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความยืดหยุ่นของระบบอังกฤษ เพราะผู้แทนราษฎรไม่จำเป็นต้องได้รับการมอบหมายเป็นกรณีเฉพาะ แต่ได้รับการมอบหมายอย่างทั่วไปจากผู้ที่ถูกเลือก มาตรา 6 และมาตรา 14 แห่งจึงได้กำหนดให้มีผู้แทนราษฎรเพื่อทำหน้าที่แทนปวงชนในเรื่องที่กำหนด

3. ซีเอเยส์ (Sieyès) (ค.ศ.1748-1836)

ซีเอเยส์ มีผลงานเรื่อง อะไรคือสามัญชน? (Qu'est ce que le tiers état?) ที่พิมพ์เผยแพร่เมื่อมกราคม ค.ศ. 1789 ก่อให้เกิดการปฏิวัติที่ยกเลิกอภิสิทธิ์ของพวกเขาและพระ อภิสิทธิ์ต่อมาเขาเป็นผู้สนับสนุนการทำรัฐประหารของ นโปเลียน โบนาปาร์ต (Napoléon Bonaparte) ถือได้ว่าเขาเป็นบุคคลที่มีความสำคัญในการปฏิวัติ โดยได้รับเลือกเป็นผู้แทนของสภาขุนนางในเดือน พฤษภาคม 1789 เขาได้เกลี้ยกล่อมให้ผู้แทนของชนชั้นสามัญยอมเปลี่ยนไปเป็นสภาแห่งชาติ

แนวคิดดั้งเดิมของซีเอเยส์ถือว่าชาติเป็นจุดเริ่มต้นขององค์กรทางการเมือง โดยได้อธิบายไว้ในหนังสืออะไรคือสามัญชน? (Qu'est ce que le tiers état?)ว่า ชาติคือกลุ่มคนที่มาอยู่ร่วมกันภายใต้กฎหมายเดียวกันและมีผู้แทนร่วมกัน จากคำนิยามนี้ทำให้ขุนนางและพระไม่อยู่ในความหมายของชาติ เพราะขุนนางและพระมีเอกสิทธิ์ที่จะไม่อยู่ภายใต้กฎหมายเดียวกัน ใน ค.ศ. 1789 ชาติจึงยังปะปนอยู่กับประชาชน ซึ่งซีเอเยส์ ก็ได้เชิญชวนผู้แทนของประชาชนมาจัดตั้งเป็นสภาแห่งชาติ ซีเอเยส์ ยังได้อธิบายเพิ่มเติมว่า ชาติเกิดขึ้นก่อนสิ่งอื่นจึงเป็นต้นกำเนิดของสิ่งอื่น ๆ สิ่งที่มีก่อนและอยู่เหนือชาติก็มีเพียงแต่กฎหมายธรรมชาติ ดังนั้น ชาติจึงมีอำนาจอธิปไตย มิใช่กษัตริย์¹⁴

ซีเอเยส์ ได้วิเคราะห์ความคิดของ มองเตสกีเออร์ เรื่องอำนาจอธิปไตยของชาติแล้วเห็นว่า ระบบผู้แทนเป็นสิ่งที่จำเป็น เพราะคนในสังคมมีมากเกินไปและเป็นการยากที่จะให้ทุกคนมาแสดงเจตจำนงร่วมด้วยตนเอง การแบ่งแยกอำนาจก็เป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้เช่นกัน เพื่อที่จะประกัน

¹³ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, กฎหมายมหาชน เล่ม1 วิวัฒนาการทางปรัชญาและลักษณะของกฎหมายมหาชนยุคต่างๆ , หน้า 59.

¹⁴ Gilles Lebreton, *Liberté publiques et droits de l' homme*, p. 65.

ว่า อำนาจมหาชนที่ชาติได้มอบให้ไปจะไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ผู้ที่มอบอำนาจ ซีเอเยสส์ค่อนข้างจะเป็นประชาธิปไตยน้อยกว่า มองเตสกีเออร์ จึงมีความเห็นว่า ชาติจะเป็นผู้เลือกผู้แทนที่ดีที่สุด ซึ่งควรจะเป็นชนชั้นที่ได้รับการศึกษา มีเหตุผลและสนใจในกิจการสาธารณะ

อิทธิพลของซีเอเยสส์ได้ปรากฏอยู่ในมาตรา 3 แห่งคำประกาศสิทธิมนุษยชน และพลเมือง ค.ศ. 1789 ว่า “หลักอำนาจอธิปไตยก็คือ อำนาจอธิปไตยเป็นของชาติ...” การยืนยันถึงหลักการดังกล่าวไม่ได้ตัดประชาชนออกไป อำนาจอธิปไตยยังเป็นของประชาชนอยู่แต่ประชาชนซ่อนอยู่ในแนวคิดของชาติที่เป็นที่รวมตัวกันของปัจเจกชน ดังนั้นชาติจึงเป็นนิติบุคคล การดำรงอยู่ของชาตินั้นก็ผ่านตัวแทนของชาติเท่านั้น ชาติจึงต้องมีสถานะที่ให้หลักประกันต่อความมั่นคงของชาติและความเชื่อมโดยกับรัฐ สถานะทางกฎหมายดังกล่าวคือรัฐธรรมนูญ ดังนั้นอำนาจอธิปไตยเป็นของชาติจึงตั้งอยู่บนสมมติฐานเรื่องการเป็นผู้แทนของชาติ¹⁵ รัฐจึงเปรียบเสมือนเป็นเครื่องมือหรือวิธีการของการกระทำของชาติขององค์กรของรัฐมีขึ้นเพื่อแสดงออกซึ่งปรากฏอย่างเด่นชัดในวรรคถัดมาของมาตรา 3 ของคำประกาศดังกล่าวที่ว่า “...คณะบุคคลใดหรือบุคคลใดหาอาจไม่สามารถอ้างว่ามีสิทธิใช้อำนาจอธิปไตยได้...”

นอกจาก อิทธิพลของนักปรัชญาแล้ว คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. 1789 ยังได้รับอิทธิพลจากพวก ฟิสิโอแครต (physiocrates) ที่มีต่อสิทธิในกรรมสิทธิ์และบทบาทนิติที่เกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ในคำประกาศดังกล่าวยังได้รับอิทธิพลจากหนังสือ *Le droit naturel* (ค.ศ. 1765) ของ Quesnoy , *La philosophie rurale* (ค.ศ. 1763) ของ มิราบัว (Mirabeau) , *L' order naturel et essential des sociétés politiques* (ค.ศ. 1770) ของ Mercier de la Rivière และ *Essai sur la nature et les causes de la richesse des nations* (ค.ศ. 1776) ของ อัดัม สมิธ (Adam Smith) นักเศรษฐศาสตร์เสรีนิยมชาวอังกฤษ¹⁶

3.1.3 อิทธิพลทางกฎหมายและทางการเมืองภายนอก

คำประกาศว่าด้วยสิทธิที่ได้ประกาศในอังกฤษและสหรัฐอเมริกา ก่อน ค.ศ. 1789 มีอิทธิพลต่อคำประกาศของฝรั่งเศสเช่นเดียวกัน ในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 นักกฎหมายชาว

¹⁵ D.Turpin, *Critiques de la représentation: Pouvoir*, 1981 p.7 อ้างถึงใน เกียรติเกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, “แนวความคิดอำนาจอธิปไตยของฝรั่งเศส”, ใน *รวมบทความกฎหมายมหาชน จากเว็บไซต์ www.pub-law.net*, นันทวัฒน์ บรรมานันท์, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร: บริษัท พี.เพรส จำกัด, 2545), หน้า 335.

¹⁶ Henri Oberdorff, *Droits de l' homme et libertés fondamentales*, p.21.

เยอร์มัน ชื่อ ศาสตราจารย์ เจลลีเนท (Jellinek) แห่งมหาวิทยาลัย ไฮเดลแบริก ได้กล่าวว่าคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ฉบับนี้ไม่ใช่เป็นฉบับแรกในโลกที่มี และเป็นเพียงการลอกเลียนแบบจากประกาศฉบับอื่นที่มีมาก่อนแล้ว¹⁷ แต่ก็ เป็นความจริงที่ไม่ควรถูกมองข้าม แต่คำประกาศของอังกฤษและสหรัฐอเมริกาเป็นเพียงหนึ่งในหลายอิทธิพลที่นักปฏิวัติฝรั่งเศสได้นำมาผสมผสาน

3.1.3.1 แนวคิดเสรีนิยมของอังกฤษ

แนวคิดเสรีนิยมที่เป็นแหล่งที่มาตามกฎหมายในเรื่องสิทธิเสรีภาพ ของอังกฤษ มีที่มาจากพันธสัญญาต่างๆกัน (Les pactes anglais)ซึ่งเป็นความตกลงที่ขุนนางหรือสภาได้ทำกับกษัตริย์ ซึ่งเป็นผลมาจากการปฏิวัติต่อต้านอำนาจของราชวงศ์ พันธสัญญาเหล่านี้มีส่วนเหมือนคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ตรงที่มีใช้สัญญาที่ได้มาอย่างเสรี แต่เป็นการได้มาโดยใช้กำลังหรือความรุนแรง แต่พันธสัญญาเหล่านี้มิได้มีแนวคิดทางการเมืองแต่อย่างใด และไม่เคยอ้างอิงถึงแนวคิดสากลว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกชนกับรัฐหลักประกันสิทธิเสรีภาพ ก็มุ่งที่จะแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นมาแล้วจากประวัติศาสตร์และปัญหาเฉพาะของชาวอังกฤษเท่านั้นดังมีรายละเอียดดังนี้

มหาบัตรแมกนาคาร์ตา (Magna Carta)

มหาบัตรแมกนาคาร์ตา เป็นพันธสัญญาระหว่างกษัตริย์กับพวกขุนนาง มีสาระสำคัญในการจำกัดอำนาจของกษัตริย์ ในการเรียกเก็บภาษีจากประชาชน โดยการเก็บภาษีจะต้องได้รับความยินยอมจากสภาก่อนและมีการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนในเรื่องของการจับกุมคุมขัง กล่าวคือ มหาบัตรแมกนาคาร์ตา ประกอบด้วย 63 มาตรา มีวัตถุประสงค์ที่จะจัดการกระทำที่มีชอบของกษัตริย์ (พระเจ้าจอห์น)ให้หมดสิ้นไป โดยพระเจ้าจอห์นจะเรียกเก็บภาษีจากราษฎรได้ต่อเมื่อประเพณีดั้งเดิมได้กำหนดไว้เท่านั้น ถ้าต้องการเก็บภาษีเพิ่มเติมก็ต้องขอความเห็นชอบล่วงหน้าจากสภาทั่วไปของราชอาณาจักรที่เรียกว่า Great Council จุดนี้นำมาสู่การกำหนดกฎหมายในการเก็บภาษีใดๆต้องผ่านการเห็นชอบจากสภาผู้แทนราษฎรเสียก่อน อีกทั้ง ในมาตรา 39 ยังระบุต่อไปว่า ไม่ให้มีการจับกุม คุมขัง จำคุก หรือเนรเทศบุคคลอื่นโดยไม่มีการพิพากษา

¹⁷ ไพอโรจน์ ชัยนาม, คำอธิบายกฎหมายรัฐธรรมนูญเปรียบเทียบ (โดยสังเขป) เล่ม1 ข้อความเบื้องต้นและหลักทั่วไปของกฎหมายรัฐธรรมนูญ. หน้า474.

ตัดสินโดยผู้ที่มีสถานภาพหรือระดับทัดเทียมหรือตามกฎหมายของบ้านเมือง แสดงว่ากษัตริย์จะกดขี่ข่มเหงราษฎรไม่ได้¹⁸

Pettion of right ค.ศ.1628

กฎหมายฉบับนี้บัญญัติขึ้นในสมัยพระเจ้าชาร์ลส์ (Charles) ที่ 1 มีสาระสำคัญ คือเรียกร้องให้กษัตริย์คุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยห้ามจับกุมบุคคลโดยไม่มีเหตุผล และจะต้องมีการสอบสวนความผิดก่อนการลงโทษ และการเก็บภาษีอากรจะต้องได้รับความยินยอมจากประชาชนผ่านทางสภาเสียก่อน

Habeas Corpus ค.ศ.1679

กฎหมายฉบับนี้ถูกตราขึ้นในสมัยพระเจ้าชาร์ลส์ที่ 2 เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยวางหลักประกันความมั่นคงปลอดภัยว่าก่อนการจับกุมต้องมีหมายเรียกตัวจากเจ้าหน้าที่เพื่อพิสูจน์ว่าการจับกุมชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ บุคคลที่ถูกจับกุมต้องถูกนำตัวไปเข้ากระบวนการพิจารณาคดีภายในสามวันนับแต่ถูกจับกุมตัว โดยได้กำหนดช้อยกเว้นไว้ด้วยว่า ผู้คุมมีอำนาจกำหนดอัตราค่าปรับและหลักประกันในระหว่างการพิจารณาคดีได้อีกด้วย

Bill of Rights ค.ศ.1689

กฎหมายฉบับนี้บัญญัติขึ้นในช่วงการสละราชสมบัติของกษัตริย์ Jacques ที่ 2 มีสาระสำคัญคือ วางหลักประกันการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย อาทิ การกำหนดห้ามมิให้กำหนดหลักประกันตัวผู้ต้องหา หรือจำเลยสูงเกินไป ต่อต้านการเรียกค่าปรับที่เกินเลย ห้ามการลงโทษที่ป่าเถื่อนโหดร้ายและผิดปกติ การบัญญัติให้การเรียกค่าปรับหรือการริบทรัพย์สินของบุคคลก่อนมีคำตัดสินความผิดถือเป็นสิ่งที่ผิดกฎหมาย¹⁹ กฎหมายฉบับนี้เกิดจากความตกลงยินยอมกันระหว่างกษัตริย์กับรัฐสภาในเรื่องการกำหนดเสรีภาพทางการเมืองซึ่งกษัตริย์ต้องปฏิบัติตามเพื่อแลกเปลี่ยนการยอมรับให้ขึ้นครองราชย์ของรัฐสภา

จะเห็นได้ว่า พันธะสัญญาของอังกฤษมีลักษณะหรือผลประโยชน์มากเกินไปที่จะมีอิทธิพลต่อคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมืองค.ศ.1789 แต่ก็นับเป็นการสร้างจารีตประเพณีใหม่ที่ต้องมีการรับรองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานไว้ในเอกสารอย่างเป็นทางการ

¹⁸ เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, หลักกฎหมายว่าด้วยสิทธิเสรีภาพ, หน้า50.

¹⁹ จรัญ ไชยชนานันท์, สิทธิมนุษยชนไร้พรมแดน: ปรัชญา กฎหมาย และความเป็นจริงทางสังคม, หน้า190.

3.1.3.2 แนวคิดคำประกาศอิสรภาพของอเมริกา

คำประกาศอิสรภาพของอเมริกามีอิทธิพลต่อคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 มากกว่าพันธสัญญาของอังกฤษ คำร้องทุกข์จำนวนมากมีการอ้างถึงคำประกาศว่าด้วยสิทธิก็เพราะว่าคำประกาศเหล่านั้นเป็นที่รู้จักกันดี ในช่วงก่อน ค.ศ. 1789 มีการประกาศคำประกาศถึง 9 ฉบับด้วยกัน คือ คำประกาศอิสรภาพของสหรัฐอเมริกา ลงวันที่ 4 กรกฎาคม 1776 และคำประกาศว่าด้วยสิทธิของอาณานิคม 8 แห่งจาก 13 แห่ง ได้แก่ เวอร์จิเนีย (มิถุนายน 1776) เพนซิลเวเนีย (กันยายน 1776) ดีลาแวร์ (กันยายน 1776) แมรีแลนด์ (พฤศจิกายน 1776) นอร์คาโรไลน่า (ธันวาคม 1776) เวอร์มอนต์ (กรกฎาคม 1777) แมสซาชูเซต (มีนาคม 1780) นิวแฮมเชียร์ (ตุลาคม 1783) ซึ่งบางส่วนของคำประกาศเหล่านี้ได้ถูกแปลและเผยแพร่ในฝรั่งเศสระหว่าง ค.ศ. 1778 ถึง ค.ศ. 1783 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต่างรู้จักกันเป็นอย่างดี โดยเฉพาะ ลาฟาแยต (La Fayette) ได้นำแนวคิดของคำประกาศทั้ง 9 ฉบับเข้ามาในประเทศฝรั่งเศสเป็นที่รู้จัก ดังจะเห็นได้จาก การอภิปรายของสมาชิกรัฐสภา แสดงให้เห็นว่าความคิดที่จะประกาศสิทธิมนุษยชนเป็นไปตามแบบอย่างของคำประกาศของอเมริกา จึงพบได้ว่าทั้งในด้านรูปแบบและด้านเนื้อหาของคำประกาศของฝรั่งเศสจะมีร่องรอยของคำประกาศของอเมริกา ดังนี้²⁰

-ด้านรูปแบบคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ได้เลียนแบบการยกร่างเป็นมาตราแทนที่จะเป็นการบรรยายจากคำประกาศของเวอร์จิเนียและอาณานิคมอื่น รูปแบบการเขียนจะพบว่าได้รับอิทธิพลจากรูปแบบของอเมริกา โดยเฉพาะมาตรา 1 (มนุษย์เกิดมาและชีวิตอยู่อย่างเสรีและเท่าเทียมกัน) และคำประกาศแมสซาชูเซต (มนุษย์เกิดมาอย่างเสรีและเท่าเทียมกัน)

-ด้านเนื้อหาคำประกาศของอเมริกาเป็นแบบอย่างให้กับคำประกาศของฝรั่งเศส ในการอ้างอิงทฤษฎีสัญญาใหม่ของกฎหมายธรรมชาติ โดยเฉพาะปรัชญาของ จอห์น ล็อก ตัวอย่างเช่น คำปรารภของคำประกาศแมสซาชูเซตว่า “จุดมุ่งหมายของรัฐบาลคือประกันความมีอยู่และปกป้ององค์การทางการเมือง ตลอดจนคุ้มครองให้ปัจเจกชนที่รวมกันเป็นสังคมสามารถใช้สิทธิตามธรรมชาติได้อย่างมั่นคงปลอดภัย องค์การทางการเมืองประกอบด้วยปัจเจกชนที่มีเจตนาอยู่ร่วมกัน สัญญาประชาคมที่ประชาชนทุกคนทำสอดคล้องกับประโยชน์ของแต่ละคน และทุกคนอยู่ภายใต้กฎหมายที่มีเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม” หรือมาตรา 16 ของคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ที่ได้รับอิทธิพลจากการแบ่งแยกอำนาจของมองเตสกีเออร์ และมาตรา 6 ของ

²⁰ Gilles Lebreton, *Liberté publiques et droits de l' homme*, p. 66.

คำประกาศแมรีแลนด์ที่ว่า “อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหารและอำนาจตุลาการควรที่จะแยกและเป็นอิสระจากกัน”

นอกจากนี้ ในการพิจารณาดังกล่าวได้มีการกล่าวถึงตัวอย่างของคำประกาศอิสรภาพของอเมริกา สมาชิกสภาผู้หนึ่งได้กล่าวในสภาวาระรัฐธรรมนูญว่า คำประกาศไม่ควรจะเป็นเพียงการลอกเลียนแบบคำประกาศของประเทศดังกล่าวเท่านั้น แต่ยังคงต้องมีการปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมด้วย²¹ ข้อเท็จจริงที่น่าสังเกตในการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่าง คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมืองของฝรั่งเศส กับ คำประกาศว่าด้วยอิสรภาพของอเมริกา มีดังนี้²²

ความแตกต่างประการแรก คือ รูปแบบการเขียนของคำประกาศของฝรั่งเศสจะมีลักษณะพอประมาณ ชัดเจน และเชิงบังคับ ดังรูปแบบของ วอลแตร์ หรือ รุสโซ ในขณะที่การเขียนของคำประกาศอเมริกาจะมีลักษณะแข็งกระด้าง และมีข้อจำกัด ตัวอย่างเช่น มาตรา 17 ของคำประกาศเวอร์จิเนียที่ว่า “ประชาชนจะมีรัฐบาลที่เป็นอิสระและมีความสุขกับเสรีภาพได้ก็ต่อเมื่อได้ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์แห่งความยุติธรรม ความมั่งคั่ง การเก็บอบม และคุณธรรมอย่างเคร่งครัด” และมาตรา 14 ของคำประกาศเพนซิลเวเนียได้เพิ่มความถี่เข้าไปในประเภทของคุณค่าทางศาสนา

ความแตกต่างประการที่สองคือ ความเชื่อทางศาสนา คำประกาศของฝรั่งเศสเป็นผลมาจาก เจตนารมณ์ของคาทอลิก(catholicisme) และ ลัทธิผู้นับถือพระเจ้า (théisme) ที่มุ่งประสานในรูปแบบที่เป็นนามธรรมในคำปวารณาจึงได้ใช้คำว่า “ภายใต้การคุ้มครองของพระเจ้า” และในมาตรา 10 ก็ได้บัญญัติว่า “บุคคลไม่ต้องหวั่นเกรงสิ่งใดสำหรับความคิดเห็นหรือความเชื่อทางศาสนา” ในขณะที่คำประกาศของอเมริกาเป็นไปตามแนวคิดของโปรเตสแตนต์ สาขาพริวิตแทน(puritanisme) โดยมุ่งถึงความบริสุทธิ์ของคริสต์ศาสนิกชน เพื่อต่อต้าน Église anglicane ในทางประวัติศาสตร์แล้ว ผู้อพยพชาวอเมริกันยุคแรกโดยเฉพาะผู้ที่มากับเรือ Mayflower เป็นพวกพริวิตแทน(puritains) ที่หลบหนีจากการรังควานของกษัตริย์อังกฤษ จึงทำให้คำประกาศของอเมริกาเน้นถึงคุณค่าของความเป็น พริวิตแทน (puritaines) และทำให้มีการพัฒนาเรื่องความเชื่อทางศาสนาอย่างยาวนาน โดยมาตรา 2 ของคำประกาศเพนซิลเวเนียได้บัญญัติห้ามมิให้อำนาจของรัฐมารบกวานได้

²¹ A. Goodwin, *The French Revolution*,(London: Hutchinson University Library, 1960), p.82.

²² Gilles Lebreton, *Liberté publiques et droits de l' homme*, pp. 66 -67.

ความแตกต่างประการที่สามคือ ความเชื่อทางปรัชญา คำประกาศอิสรภาพของอเมริกาและคำประกาศฝรั่งเศสต่างได้รับอิทธิพลจากปรัชญาของ จอห์น ล็อก และ มองเตสกีเออร์ อย่างแน่นอน แต่ก็ยังมีความแตกต่างกันในส่วนที่เหลือ โดยคำประกาศของอเมริกาได้รับเอาความคิดของ Blackstone ซึ่งไม่เป็นที่รู้จักในฝรั่งเศส โดยไม่ได้รับเอาความคิดของ วอลแตร์ รุสโซ หรือ ซีเอเยส์ ซึ่งมีอิทธิพลอย่างมากต่อคำประกาศของฝรั่งเศส

ความแตกต่างประการสุดท้ายมาจากทฤษฎีกฎหมายของอเมริกา กล่าวคือ คำประกาศอิสรภาพของอเมริกาได้นำทฤษฎีสัมพันธ์ใหม่ของสิทธิมนุษยชนมาบัญญัติไว้ ซึ่งรวมถึงแนวคิดสากลว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกชนกับรัฐ เราจึงพบว่ามีการใช้คำว่ามนุษย์ทุกคนมากกว่าที่จะใช้ว่า พลเมืองอเมริกัน ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดชัดเจนคือคำประกาศอิสรภาพที่ประกาศว่า “มนุษย์ทุกคนเกิดมาโดยเท่าเทียมกันและพระเจ้าผู้สร้างได้ให้สิทธิบางประการ ที่ไม่อาจลบล้างได้กับมนุษย์เหล่านี้ซึ่งในบรรดาสิทธิเหล่านี้ มีสิทธิในชีวิต เสรีภาพ และสิทธิในการแสวงหาความสุข รัฐบาลทั้งหลายตั้งขึ้นหรือเป็นหลักประกันสิทธิเหล่านี้ และอำนาจอันเป็นธรรมชาติของรัฐบาลทั้งหลายนั้นก็มาจากความยินยอมของผู้ที่อยู่ใต้การปกครอง” ในขณะที่ฝรั่งเศสเน้นมนุษย์แต่ละคนและพลเมืองแต่ละคนและเน้นเฉพาะเพศชายเท่านั้น หลักตรงนี้คือ ปัจเจกชนนิยม (individualism) ขณะที่อเมริกาเน้นหลักความเป็นสากล(Universal) อย่างไรก็ตาม ก็ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าในคำประกาศของฝรั่งเศสปฏิเสธสิทธิของมนุษย์ทุกคนเช่นเดียวกัน แต่ในรัฐธรรมนูญมาตรา1ถึง มาตรา17 จะเห็นว่าเน้นตัวแต่ละคนเป็นหลักหรือปัจเจกบุคคลตามแนวคิดปัจเจกชนนิยม²³

3.2 แนวคิดของคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789

การจะศึกษาแนวคิดของคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 จะต้องพิจารณาถ้อยคำที่ใช้ในบทบัญญัติแห่งคำประกาศฉบับนี้แต่ละคำว่ามี ความหมายอย่างไร โดยจะหมายถึง คำประกาศ คำประกาศว่าด้วยสิทธิ คำประกาศว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและพลเมืองดังมีรายละเอียด ดังนี้

²³ เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, หลักกฎหมายว่าด้วยสิทธิเสรีภาพ, หน้า61.

3.2.1 เป็นคำประกาศ

เมื่อพิจารณาลักษณะถ้อยคำที่ใช้ในคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 พบว่า มีข้อสงสัยเกิดขึ้นว่า ผู้ร่างคำประกาศ(สภานิติบัญญัติแห่งชาติ) ประสงค์ที่จะให้เป็นเพียงคำประกาศ (déclaration) หรือเป็นกฎหมาย (droit positif) ซึ่งนักกฎหมายส่วนใหญ่เห็นตรงกันว่า ผู้ร่างคำประกาศต้องการให้เป็นเพียงคำประกาศของหลักกฎหมายธรรมชาติที่เชื่อว่ามีเหนือสังคมมนุษย์ได้ตั้งใจให้เป็นกฎหมายเพราะกฎหมายบ้านเมืองอยู่ภายใต้กฎหมายธรรมชาติ และถ้อยคำที่ใช้ในคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ก็ใช้คำที่ชัดเจนอย่างมากว่าเป็นการรับรองสิทธิมนุษยชนและพลเมืองนั้นต้องทำเป็นคำประกาศเท่านั้น และยังแสดงให้เห็นว่ามีใช้การสร้างสิทธิมนุษยชนขึ้นมา แต่เป็นเอกสารอย่างเป็นทางการที่ประกาศสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์ คำประกาศเป็นการรับรองสิทธิเหล่านั้นอย่างเป็นทางการเพื่อที่จะรับรู้สิทธิเหล่านี้และต้องทำให้เป็นที่รู้จักว่า “ผู้แทนของพลเมืองฝรั่งเศส ซึ่งรวมกันเป็นสภานิติบัญญัติแห่งชาตินี้ เห็นว่าการไม่ให้ความสำคัญ การละเลย หรือ การดูถูกสิทธิทั้งหลายของมนุษย์แต่ละคน เป็นที่มาเพียงประการเดียวของความหายนะของสังคม และการใช้อำนาจรัฐบงกชของรัฐบาล ดังนั้น ผู้แทนเหล่านี้จึงลงมติให้ประกาศอย่างเป็นทางการในประกาศฉบับนี้ ถึงสิทธิตามธรรมชาติที่ไม่มีใครบดบังได้ และศักดิ์สิทธิ์ของมนุษย์แต่ละคน เพื่อให้คำประกาศฉบับนี้ ซึ่งมีอยู่ในใจของสมาชิกทุกคนในสังคม สามารถเตือนสติ สมาชิกทุกคนนั้น ให้ตระหนักถึงสิทธิและหน้าที่ทั้งหลายของเขา ...” อีกทั้งคำประกาศดังกล่าวยังอยู่กึ่งกลางระหว่างการเป็นตราสารของฝ่ายนิติบัญญัติกับตราสารของฝ่ายบริหาร โดยปกติแล้วคำประกาศนี้มีขึ้นเพื่อจัดโครงสร้างหลักประกันสิทธิเสรีภาพที่ได้ประกาศเอาไว้เป็นเอกสารอย่างเป็นทางการ

3.2.2 เป็นคำประกาศที่รับรองสิทธิตามธรรมชาติ

คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 เป็นการรับรู้การมีอยู่ของสิทธิตามกฎหมายธรรมชาติที่ไม่อาจโอนให้แก่กันได้ ไม่สามารถล่วงละเมิดได้ และเป็นสิทธิอันศักดิ์สิทธิ์เป็นที่แน่นอนว่าต้องมีการอ้างอิงแนวคิดของสำนักกฎหมายฝ่ายธรรมชาติ เมื่อเป็นมนุษย์ก็มีสิทธิเกิดขึ้นทันทีจนกระทั่งตาย คำประกาศนี้จะเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพเป็นผลงานของลัทธิเสรีนิยม และเป็นสิทธิและอำนาจที่จะกระทำได้ แต่มิใช่สิทธิในลักษณะที่จะเรียกร้องจากสังคม สังคมจะเป็นผู้วางกฎเกณฑ์มากกว่าเป็นผู้ดำเนินการ ดังจะเห็นได้จาก มาตรา 5 ของคำประกาศ ที่ว่า “ เสรีภาพ

คือ อำนาจที่จะกระทำทุกอย่างที่ไม่เป็นการล่วงละเมิดผู้อื่น เช่นการใช้สิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์แต่ละคนจะอยู่ในขอบเขตที่ว่าบุคคลอื่นในสังคมสามารถใช้สิทธินั้นได้ด้วย”

3.2.3 เป็นคำประกาศรับรองสิทธิมนุษยชนและพลเมือง

คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ได้รับรองสิทธิมนุษยชนของมนุษย์แต่ละคนมิใช่มนุษย์ที่รวมตัวกันเป็นรัฐหรือชาติ สะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดเกี่ยวกับสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์ ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 2 ของคำประกาศที่ว่า “วัตถุประสงค์ของสังคมการเมืองทุกสังคม ย่อมเป็นไปเพื่อการคุ้มครองรักษาสีทธิตามธรรมชาติอันไม่มีอายุความของมนุษย์ สิทธิเช่นว่านี้ ได้แก่ เสรีภาพ กรรมสิทธิ์ ความมั่นคงปลอดภัยและการต่อต้านการปกครองแบบกดขี่” อย่างไรก็ตาม คำประกาศดังกล่าวก็ยังรับรองสิทธิพลเมืองที่อาศัยอยู่ในรัฐที่ได้มอบสิทธิของตนเพื่อการดำเนินการทางการเมืองของสังคมอื่นได้แก่ สิทธิทางการเมืองและเสรีภาพในการมีส่วนร่วมของพลเมืองทุกคนในการแสดงเจตนารมณ์ร่วมกัน ในการบัญญัติกฎหมายไม่ว่าโดยตนเองหรือผ่านทางผู้แทน(มาตรา 6) และการมีส่วนร่วมในการให้ความยินยอมในเรื่องการกำหนดภาระทางภาษีอากร(มาตรา 14) นับเป็นการสถาปนาการปกครองโดยประชาชนหรือด้วยความยินยอม จากประชาชนเป็นการปกครองแบบประชาธิปไตย

กล่าวโดยสรุป คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ได้วางพื้นฐาน 4 แนวความคิด ประการแรก สิทธิมนุษยชน (human rights) ซึ่งมีมาก่อนการเกิดขึ้นของสังคมมนุษย์ ได้แก่ เสรีภาพในการกระทำ ความเสมอภาคของบุคคล เสรีภาพในการถือกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน ความปลอดภัยในชีวิตร่างกาย การต่อต้านการกดขี่ข่มเหง เป็นต้น ประการที่สอง หน้าที่ของทุกสังคมการเมือง ไม่ว่าจะในรูปแบบของสถาบันครอบครัวกลุ่มคนในเมือง หรือในรัฐ กล่าวคือ เมื่อปัจเจกชน ได้กลายมาเป็นสมาชิกของสังคมการเมือง เสรีภาพในการกระทำจะต้องมีความสอดคล้องกับเสรีภาพของบุคคลอื่นซึ่งเป็นสมาชิกในสังคมเช่นกัน เสรีภาพในการถือกรรมสิทธิ์จะต้องไม่ถูกขัดขวางโดยเสรีภาพในการกระทำของผู้อื่น²⁴ แสดงให้เห็นถึงว่าคำประกาศ ได้กำหนดหน้าที่ของบุคคลด้วยโดยปริยาย ไม่ว่าจะป็นหน้าที่ในการเคารพสิทธิของผู้อื่นโดยการใช้สิทธิของแต่ละบุคคลจะต้องไม่กระทบกระเทือนต่อการใช้สิทธิเช่นเดียวกันนี้ของสมาชิกอื่นในสังคม หน้าที่เสียภาษีอากร เป็นต้น ประการที่สาม การมีส่วนร่วมของประชาชน ได้แก่ การแสดงออกซึ่ง

²⁴ J.M. Thompson, *The French Revolution*, (Stroud : Sutton publishing, 2001), p.88.

เจตจำนงทั่วไปในการบัญญัติกฎหมาย การกำหนดภาวะภาคีอากร ประการที่สี่ การจำกัด อำนาจรัฐที่เป็นปฏิปักษ์ต่อบังเจกชน จะต้องมิใช่ข้อจำกัดในขอบเขตวิธีการและมีการควบคุมอย่าง เข้มงวด

ภายหลังคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ได้รับการรับรอง ความสำคัญไว้ในรัฐธรรมนูญของประเทศฝรั่งเศสที่ได้จัดทำขึ้นบางฉบับ ตัวอย่างเช่น ในคำปรารภ ของรัฐธรรมนูญค.ศ.1852,1946,1958 ที่มีการอ้างถึงคำประกาศฉบับนี้ทั้งฉบับ ดังนั้น จึงเกิดข้อ ถกเถียงตามมาว่า คำประกาศ และคำปรารภของรัฐธรรมนูญที่มีการรับรองสิทธิเสรีภาพของ ประชาชนมีสถานะและผลทางกฎหมายอย่างไรหรือมีผลทางกฎหมายเทียบเท่าเป็นบทบัญญัติ ของรัฐธรรมนูญหรือไม่ แบ่งออกเป็น 2 แนวคิด ดังนี้

แนวคิดแรก เชื่อว่า คำประกาศ หรือคำปรารภ เหล่านี้ไม่มีผลเป็นกฎหมาย แต่เป็น เพียงอุดมการณ์ทางปรัชญาหรือเจตนารมณ์เท่านั้นเพราะ ประการแรก ผู้มีอำนาจในการก่อตั้ง องค์การไม่ได้มีเจตนาให้เป็นเนื้อความของกฎหมายโดยตรง ประการที่สอง บางท่านอ้างว่า รัฐธรรมนูญนั้นต้องมีเนื้อความในการก่อตั้งองค์การ และกำหนดหน้าที่และความสัมพันธ์ขององค์ ต่อกัน การประกาศสิทธิเสรีภาพของประชาชนไม่ใช่เนื้อความเกี่ยวกับองค์การเลย จึงเป็นเรื่องที่ ไม่ใช่รัฐธรรมนูญโดยสภาพ ประการที่สาม บางท่านยืนยันว่าการประกาศเช่นนี้ถึงจะมีผลทาง กฎหมายก็มีผลระหว่างปัจเจกชนต่อกันเท่านั้นจะไยยันรัฐหรือองค์การของรัฐไม่ได้²⁵ ประการที่สี่ ผู้ ร่างรัฐธรรมนูญไม่มีเจตนาต้องการให้คำประกาศหรือคำปรารภมีค่าทางกฎหมายใดๆเลยเพราะว่า คำประกาศหรือคำปรารภดังกล่าวนั้นดูเนื้อหาแล้วกว้างจนเกินไป และพิจารณาได้ว่ามีเจตนาอ้าง สิ่งอื่นที่ไม่ใช่กฎเกณฑ์มากกว่าจะเป็นการวางหลักการ²⁶

แนวคิดที่สอง เชื่อว่าคำประกาศหรือคำปรารภเหล่านี้มีผลเป็นกฎหมาย เพราะ ประการแรก การร่าง การประกาศใช้รัฐธรรมนูญเป็นไปโดยองค์การและกระบวนการเดียวกับทั้งคำ ปรารภและเนื้อหาในตัวรัฐธรรมนูญ และไม่เคยปรากฏหลักฐานจากเจตนารมณ์ของผู้มีอำนาจ สูงสุดในการก่อตั้งองค์การทางการเมืองเลย ว่า ต้องแยกคำปรารภไม่ให้มีผลทางกฎหมาย ในขณะที่ ต้องการให้ตัวบทบัญญัติมีผลทางกฎหมาย เช่นถ้าประชาชนลงประชามติรับรัฐธรรมนูญ ก็รับทั้ง ฉบับ ดังนั้น การแยกคำประกาศหรือคำปรารภออกจากรัฐธรรมนูญจึงไม่สอดคล้องกับข้อเท็จจริง ประการที่สอง สำหรับเนื้อความรัฐธรรมนูญนั้นไม่ได้มีกฎเกณฑ์ใดเลยที่บอกว่าจะต้องก่อตั้ง

²⁵ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, กฎหมายมหาชน เล่ม3 ที่มาและนิติวิธี, หน้า29.

²⁶ เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, หลักพื้นฐานกฎหมายมหาชนว่าด้วยรัฐ รัฐธรรมนูญและ กฎหมาย,(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด, พฤษภาคม 2547), หน้า128.

องค์กรอย่างเดี่ยวแล้วให้องค์กรเหล่านั้นกำหนดเนื้อหาเอาเอง ข้อโต้แย้งนี้ดูจะสวนทางกับข้อเท็จจริงในระบบรัฐธรรมนูญทั้งหลายที่มักกำหนดเรื่องสำคัญๆทั้งหมดเอาไว้ในรัฐธรรมนูญ ทั้งๆที่ไม่เกี่ยวกับองค์กรเลย และประการที่สาม ที่อ้างว่าคำปรารภไม่มีผลย่นรัฐหรือองค์กรของรัฐนั้น ก็เป็นข้ออ้างที่ไม่น่าจะฟังขึ้น เพราะหากประชาชนมีสิทธิเสรีภาพแล้ว ก็ต้องมีผู้ที่มีหน้าที่ที่ต้องเคารพสิทธิเสรีภาพนั้นด้วยซึ่งถ้าปัจเจกชนต้องการเคารพระหว่างกันเองก็ไม่ต้องนำมาบัญญัติเป็นคำประกาศหรือคำปรารภ แต่ไปบัญญัติในกฎหมายธรรมดาก็ได้ ถ้านำมาบัญญัติไว้ในคำปรารภหรือคำประกาศซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของคำปรารภก็แสดงว่า ต้องการสร้างหน้าที่ให้องค์กรของรัฐต้องเคารพสิทธิเสรีภาพด้วย และประการสุดท้าย รัฐธรรมนูญนั้นจะวางเป้าหมายอุดมการณ์เอาไว้โดยผ่านบทบัญญัติทั้งหลายให้องค์กรที่ตั้งขึ้นต้องเดินตาม การบัญญัติเรื่องสิทธิเสรีภาพเอาไว้ในคำปรารภหรือคำประกาศที่เป็นส่วนหนึ่งแห่งคำปรารภรัฐธรรมนูญ จึงเป็นการวางเป้าหมายอุดมการณ์โดยตรงที่เราอาจเรียกว่า “เจตนารมณ์” หลักซึ่งต้องการแสดงให้เห็นชัดก่อนบทบัญญัติอื่นๆด้วย จึงเห็นได้ชัดว่าคำประกาศหรือคำปรารภมีผลเป็นกฎหมาย เว้นแต่ตัวบทรัฐธรรมนูญจะบัญญัติแตกต่างไป²⁷

ดังนั้น คำประกาศหรือคำปรารภของรัฐธรรมนูญที่รับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชน มีสถานะเป็นกฎหมาย และมีลักษณะเทียบเท่าบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ เห็นได้จากรัฐธรรมนูญ ค.ศ.1958 (ฉบับปัจจุบัน) ได้บัญญัติรับรองเอกสารดังกล่าวไว้ในคำปรารภของรัฐธรรมนูญ นอกจากนี้ คณะตุลาการรัฐธรรมนูญ (le Conseil Constitutionnel)* ยังได้ทำคำวินิจฉัย โดยอ้างอิงคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 และคำปรารภของรัฐธรรมนูญ ค.ศ.1946 ในคำตัดสินกรณีต่างๆ ว่ามีลักษณะเป็นหลักกฎหมายมหาชนทั่วไป ส่งผลให้เอกสารทั้งสองฉบับมีสภาพบังคับเป็นส่วนหนึ่งของรัฐธรรมนูญ ในเวลาต่อมาสอดคล้องกับทฤษฎีของ Mescher Jakoff ที่กล่าวว่า หลักการที่ผูกติดกับรัฐธรรมนูญ(les principes se rattachant à la constitution) ไม่ถือว่าเป็นหลักกฎหมายทั่วไป หากแต่จัดเป็นกฎเกณฑ์ของรัฐธรรมนูญ (norms constitutional les) เลยทีเดียว ไม่ว่าจะเป็คำประกาศว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและพลเมืองค.ศ.1789 คำปรารภของรัฐธรรมนูญ ค.ศ.1946 ล้วนถือเป็นส่วนหนึ่งของรัฐธรรมนูญทั้งสิ้น และด้วยเหตุผลนี้เอง จึงมีคำบังคับเป็นรัฐธรรมนูญ(มิใช่เทียบเท่า) และหลักการที่มีค่า

²⁷ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, กฎหมายมหาชน เล่ม3 ที่มาและนิติวิธี, หน้า 29-30.

* สมัยที่ยังไม่มีคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ ไม่ถือว่คำประกาศแสดงสิทธิ์ของมนุษย์ หรือคำปรารภของรัฐธรรมนูญ มีค่าบังคับเทียบเท่ารัฐธรรมนูญแต่อย่างใด

บังคับเป็นรัฐธรรมนูญนี้ ใช้บังคับกับผู้ร่างรัฐธรรมนูญ และโดยหลักธรรมดาแล้วไม่มีทางที่จะปะปนกับหลักกฎหมายทั่วไปซึ่งมีค่าเพียงเทียบเท่ารัฐธรรมนูญอื่นไม่อาจใช้บังคับกับผู้ร่างรัฐธรรมนูญได้²⁸

3.3 เจตนารมณ์ของคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789

เมื่อพิจารณาถึง เจตนารมณ์ของคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 สามารถจำแนก ลักษณะได้ 3 ประการ คือ มีความเป็นเลิศทางวิชาการและเป็นนามธรรมสูง สากลนิยม และปัจเจกชนนิยม

3.3.1 เป็นคำประกาศที่เป็นเลิศทางวิชาการและมีความเป็นนามธรรมสูง

(Une déclaration intellectuelle et abstraite)

คำประกาศดังกล่าวมีลักษณะเช่นเดียวกับปรัชญา โดยมีบทบัญญัติที่วางหลักการใหญ่ๆ โดยคำนึงถึงเทคนิคการบังคับใช้ก่อนการประกาศคำประกาศฉบับนี้ประเทศฝรั่งเศสมีระบบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ซึ่งเป็นระบบที่ไม่เคารพต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน แต่ภายหลังจากมีการประกาศคำประกาศ ทำให้มีการการจัดระเบียบสังคมใหม่ ทำให้สิทธิเสรีภาพของประชาชนได้รับความเคารพมากขึ้น คำประกาศได้ทำให้เกิดสังคมใหม่ทางอุดมคติ ความเป็นนามธรรมของคำประกาศนับได้ว่ามีคุณค่าอย่างมากต่อสภาพสังคมใหม่

3.3.2 เป็นคำประกาศที่มีความเป็นสากล (Une déclaration à vocation universelle)

คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 มีลักษณะเป็นสากลเมื่อเปรียบเทียบกับพันธระสัญญาของอังกฤษหรือคำประกาศอิสรภาพของอเมริกากล่าวคือ คำประกาศมุ่งที่จะใช้กับมนุษย์ทุกคนมิใช่เฉพาะชาวฝรั่งเศส การสันนิษฐานเช่นนี้ปรากฏอย่างชัดเจนเมื่อมี

²⁸ MESCHERJAROFF Alain –Serge , La notion de principes généraux du droit dans la Jurisprudence récente , A.J.D.a, 1976 p.609. อ้างถึงใน พนม เขียมประยูร, “หลักกฎหมายทั่วไปในกฎหมายมหาชนฝรั่งเศส, ในกลุ่มคุณานุสรณ์ ปีที่ 83” , รวมบทความอุทิศแด่รัฐบุรุษอาวุโส ปีที่ ๘๓ พนมยงค์ (ม.ป.ท.,ม.ป.ป.) , หน้า42.

การอภิปรายที่สภาแห่งชาติในวันที่ 20 สิงหาคม สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรคนหนึ่งได้อภิปรายว่า คำประกาศควรจะเป็นคำประกาศสำหรับทุกเวลา และของประชาชนทุกคนในอีกสามวันต่อมา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอีกคนหนึ่งได้ย้ำว่าไม่ใช่เรื่องที่จะจัดทำคำประกาศว่าด้วยสิทธิสำหรับฝรั่งเศสเท่านั้น แต่สำหรับมนุษย์ทุกคน²⁹

เจตนารมณ์ที่จะให้มีความเป็นสากลนี้ยังพบได้ในเนื้อหาของคำประกาศ จะพบคำว่า ชาวฝรั่งเศสเพียงครั้งเดียวในคำปรารภ เพื่อที่จะได้ทราบถึงที่มาทางแนวคิดของคำประกาศนี้ ในเนื้อหาอื่น ๆ ของคำประกาศ ผู้ทรงสิทธิจะถูกเรียกว่า มนุษย์ พลเมือง ชาติ สังคม เจตนารมณ์ทั่วไป ซึ่งเป็นนามธรรม

นอกจากนี้ ความกะทัดรัดของคำประกาศเองแสดงให้เห็นถึงความต้องการให้เป็นสากล ในนามของมนุษยชาติ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ค.ศ. 1789 จึงต้องประกาศหลักการใหญ่ ๆ ทางปรัชญา เพื่อให้เป็นที่ยอมรับได้จากทุกฝ่าย และโดยคำนึงถึงขนบธรรมเนียมประเพณีของแต่ละชนชาติ จึงได้เกริ่นนำไว้ในคำประกาศ และให้เป็นหน้าที่ของรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายในอนาคตที่จะเป็นหลักประกันทางกฎหมาย

ลักษณะความเป็นสากลนี้เองที่เป็นผลให้คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. 1789 เป็นที่รู้จักในเวลาอันไม่นานและได้กลายเป็นหลักการพื้นฐานอันสำคัญต่อการพัฒนาทางด้านกฎหมายมหาชนมาตลอดจนถึงปัจจุบันนี้

3.3.3 เป็นคำประกาศของปัจเจกชนนิยมธรรมชาติ (Une déclaration de nature individualiste)

บทบัญญัติในคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789ได้ให้ความสำคัญต่อสิทธิของปัจเจกชน ซึ่งให้ความสำคัญกับความเป็นคนแต่ละคน แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาปัจเจกชนนิยมถือว่าหัวใจของสังคมอยู่ที่การยอมรับคุณค่าของคนทุกคนที่รวมกันเป็นสังคม รัฐหรือสังคมไม่อาจก้าวล่วงบุคคลและสิทธิของเขาได้ เว้นแต่ เป็นไปเพื่อประโยชน์ส่วนรวม³⁰ โดยสามารถจำแนก ลักษณะปัจเจกนิยมที่ปรากฏในคำประกาศ ออกเป็นสองประการคือ³¹

²⁹ Gilles Lebreton, *Liberté publiques et droits de l' homme*, p. 74.

³⁰ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, *กฎหมายมหาชน เล่ม 1 วิวัฒนาการทางปรัชญาและลักษณะของกฎหมายมหาชนยุคต่างๆ*, หน้า 77.

³¹ Gilles Lebreton, *Liberté publiques et droits de l' homme*, pp.75-76.

ประการแรก ลักษณะของสิทธิมนุษยชนที่ประกาศส่วนใหญ่จะเป็นเสรีภาพในการต่อต้าน ซึ่งมนุษย์แต่ละคนสามารถกระทำได้โดยปราศจากความช่วยเหลือของรัฐถือเป็นสิทธิที่จำเป็น การแทรกแซงของรัฐจะเป็นเสมือนก้าวถอยหลังของแนวคิดปัจเจกชนนิยม ในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ.1789 นิวเมออร์ (Nemours) ได้มีหนังสือเสนอให้บัญญัติสิทธิในการศึกษาอบรมในคำประกาศด้วย ส่วนซีเอเยส์ (Sieyès) พยายามสนับสนุนสิทธิในการยังชีพที่ต้องการให้บุคคลที่ไม่อยู่ในภาวะที่จะหาสิ่งจำเป็นในการดำรงชีพมีสิทธิที่จะขอความช่วยเหลือจากสังคม แต่บรรดาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต่างหลงใหลในสิทธิปัจเจกนิยมในศตวรรษนั้นมากกว่าที่จะคำนึงถึงสิ่งอื่น

ดังนั้น สิทธิปัจเจกชนนิยมจึงปรากฏอยู่ในเสรีภาพในการต่อต้าน โดยจะพบในส่วนที่เป็นเสรีภาพของส่วนรวม เช่น เสรีภาพในการพิมพ์ นอกจากนั้นจะเป็นเสรีภาพเฉพาะบุคคล เช่น เสรีภาพในความคิดเห็น สิทธิในความมั่นคงปลอดภัย เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นหรือสิทธิในกรรมสิทธิ์ เสรีภาพของส่วนรวมถูกลดลง ด้วยเหตุนี้จึงต้องพิจารณาเสรีภาพของส่วนรวมด้วยความระมัดระวัง แม้ว่าจะมีพัฒนาการไปอย่างรวดเร็วในช่วงสองปีหลังจากรัฐธรรมนูญ 1791 ที่ให้เสรีภาพในการประกอบกิจการทางศาสนาและเสรีภาพในการรวมกลุ่ม แต่ก็ยังมีความไม่ไว้วางใจในเสรีภาพในการสมาคมโดยมีกฎหมาย Le Chapelier ลงวันที่ 14 และวันที่ 17 มิถุนายน ค.ศ. 1797 ห้ามมิให้คนงานมีสิทธิรวมตัวเป็นสมาคม ซึ่งแสดงให้เห็นถึงแนวคิดปัจเจกนิยมของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ประการที่สอง ลักษณะปัจเจกชนนิยมในคำประกาศยังเห็นได้จากความสามารถในการต่อต้านแรงจูงใจของกฎหมายบ้านเมือง ตามแนวคิดของ ฮอบส์ และ รุสโซ่ สัญญาประชาคมจะทำให้สิทธิตามธรรมชาติหมดสิ้นไป โดยต้องปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมืองที่เกิดจากผู้ปกครองและเจตนารมณ์ทั่วไป ในคำประกาศเองเป็นไปตามแนวคิดของ ล็อค ที่ว่า สิทธิตามธรรมชาติยังคงมีอยู่แม้มนุษย์จะสละสภาพตามธรรมชาติแล้ว การให้ความสำคัญกับเจตนารมณ์ทั่วไปทำให้ต้องมีความเชื่อมั่นในกฎหมาย ดังจะเห็นได้ในมาตรา 2 ที่แสดงให้เห็นชัดว่า รูปแบบการปกครองทั้งหลายของมนุษย์ต่างมีจุดประสงค์ คือการคุ้มครอง สิทธิตามธรรมชาติ ทั้งหลายของมนุษย์แต่ละคน รัฐหรือสังคมเป็นเพียงผู้ประกันสิทธินั้นให้มนุษย์ ซึ่งสอดคล้องกับความคิดของ ล็อคมากกว่า รุสโซ่

อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีสมัยใหม่ของกฎหมายธรรมชาติได้กำหนดให้มนุษย์เป็นจุดศูนย์กลางของทุกสิ่ง ในขณะที่แนวคิดกฎหมายบ้านเมืองเน้นความสำคัญที่รัฐ ตามที่ ฮอบส์อธิบายไว้ใน Léviathan การที่มนุษย์อยู่เหนือรัฐเท่ากับเป็นชัยชนะของปัจเจกชนนิยม

กล่าวโดยสรุป ลักษณะปัจเจกชนนิยมของคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 จะปรากฏแก่ผู้อ่านในศตวรรษที่ 19 ในรูปของเสรีภาพของส่วนรวมและสิทธิของบุคคล สิ่งที่ต้องไม่ลืมคือคำประกาศดังกล่าว มีเจตนาที่จะแสดงให้เห็นถึง อันตรายจากความกดขี่ของรัฐ และกลุ่มต่าง ๆ ในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์

3.4 หลักการและองค์ประกอบที่สำคัญของคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. 1789

คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมืองได้วางหลักพื้นฐานเกี่ยวกับกฎหมายมหาชนที่สำคัญไม่ ว่า จะเป็นหลักการรับรองสิทธิมนุษยชนและพลเมือง หรือแม้แต่หลักการที่เกี่ยวกับองค์ประกอบ โครงสร้างสถาบันการเมือง ดังมีรายละเอียดดังนี้

3.4.1 หลักการเกี่ยวกับการรับรองสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมืองขั้นพื้นฐาน

คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมืองนับว่ามีความสำคัญยิ่งและนับเป็นเอกสารชิ้นแรก ที่มีการแยกระหว่าง “ สิทธิมนุษยชน ” กับ “ สิทธิพลเมือง ” มนุษย์นั้นหมายถึง สิ่งมีชีวิตที่ดำรงอยู่ ก่อนสังคม หรืออยู่ในสภาวะธรรมชาติ ในขณะที่พลเมืองนั้นหมายถึง ผู้ที่อยู่ใต้อำนาจรัฐ ดังนั้น สิทธิพลเมือง(Civil rights) จึงเป็นสิทธิที่กฎหมายบ้านเมืองกำหนดให้ ส่วนสิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิ ขั้นมูลฐาน(Fundamental rights) เพราะเป็นสิทธิที่ดำรงอยู่ก่อนรัฐในฐานะที่เป็นสิทธิตาม ธรรมชาติ ส่วนสิทธิพลเมืองเป็นสิทธิที่รัฐกำหนดให้จึงต้องอยู่ภายใต้และขึ้นอยู่กับ สิทธิมูลฐานคือ สิทธิมนุษยชน³²

3.4.1.1 การรับรองสิทธิมนุษยชน

คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ได้วางหลักสิทธิมนุษยชน ที่เป็น ลายลักษณ์อักษรขึ้นเป็นครั้งแรก บนพื้นฐานแนวคิดดั้งเดิมในเรื่องของสิทธิธรรมชาติของมนุษย์ ประชาชนทุกคนได้รับการรับรองว่ามีสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคต่อกัน อีกทั้งมีมาตรการใน

³² โทคิน พลกุล, ปัญหาและข้อคิดบางเรื่องในรัฐธรรมนูญ,(กรุงเทพมหานคร: โครงการศึกษานโยบายสาธารณะ สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2529), หน้า80.

การปกป้องประชาชนจากการใช้อำนาจรัฐ อันจะเป็นการลดทอนสิทธิเสรีภาพของประชาชนผู้อยู่ใต้ปกครอง

จะเห็นได้ว่า คำประกาศเป็นการประกาศเพื่อมิให้ผู้ใดละเลยสิทธิเหล่านั้น ซึ่งเป็นสิ่งที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติโดยจัดทำในรูปของคำประกาศให้เป็นที่รับทราบทั่วกัน สามารถจำแนกสิทธิมนุษยชนตามคำประกาศดังกล่าวได้ดังต่อไปนี้

3.4.1.1.1 หลักเรื่องเสรีภาพ (Liberté)

เสรีภาพถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานประการแรกที่มีความจำเป็นต่อมนุษย์ทุกคน ได้ถูกอ้างอยู่ในมาตรา 1 ของคำประกาศ ที่บัญญัติว่า “มนุษย์ทุกคนเกิดมาและดำรงอยู่อย่างอิสระและเสมอภาคกันในสิทธิ การแบ่งแยกทางสังคมจะกระทำได้อีกแต่เพื่อประโยชน์ร่วมกัน” ซึ่งเป็นผลสะท้อนมาจาก แนวความคิดของรูสโซ (Jean-Jacques Rousseau) ในเรื่องสัญญาประชาคม (Social Contract)³³ ที่ว่า มนุษย์ทุกคนยอมมีสิทธิเสรีภาพตามธรรมชาติในด้านต่างๆและแนวคิดที่ว่าก่อนที่มนุษย์แต่ละคนจะเข้ามาอยู่ร่วมกันในสังคมนั้น มนุษย์ทุกคนมีความทัดเทียมกันตามธรรมชาติ³⁴ และประกาศในมาตรา2 “วัตถุประสงค์ของสังคมนั้นคือการเมืองทุกสังคมนั้นยอมเป็นไปเพื่อการคุ้มครองรักษาสิทธิตามธรรมชาติซึ่งไม่มีอายุความของมนุษย์ สิทธิเหล่านี้ได้แก่ เสรีภาพ กรรมสิทธิ์ ความมั่นคงปลอดภัย และการต่อต้านการกดขี่ข่มเหง” ที่รับรองเสรีภาพของบุคคลว่าเป็นหนึ่งในหลักการพื้นฐานของวัตถุประสงค์ของสังคมนั้น การเมืองทุกสังคมนั้น ดังนั้น มนุษย์ทุกคนจึงมีเสรีภาพ โดยรูปแบบการปกครองทั้งหลายของมนุษย์ต่างมีจุดประสงค์ คือ การคุ้มครองสิทธิตามธรรมชาติทั้งหลายของมนุษย์แต่ละคน รัฐหรือสังคมนั้นเป็นผู้ประกันสิทธินี้ให้มนุษย์ ซึ่งเป็นอิทธิพลของ จอห์น ล็อก³⁵

ในขณะเดียวกัน มาตรา4ของคำประกาศ ได้อธิบายคำนิยามของคำว่า เสรีภาพ คือ ความสามารถที่จะกระทำการใดก็ได้ที่ไม่เป็นการรบกวนผู้อื่น ดังนั้น การใช้สิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์แต่ละคนจะมีก็แต่เพียงข้อจำกัดเฉพาะที่ต้องยอมให้สมาชิกอื่นของสังคมนั้น สามารถใช้

³³ Jeremy D. Popkin, *A short History of the French Revolution*, (New Jersey: Prentice hall, Engle wood Cliffs, 1995), p.36.

³⁴ ชาญชัย แสงศักดิ์, *พัฒนาการกฎหมายมหาชน*, พิมพ์ครั้งที่1 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน กัณยาน 2538), หน้า71-72.

³⁵ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, *กฎหมายมหาชน เล่ม1 วิวัฒนาการทางปรัชญาและลักษณะของกฎหมายมหาชนยุคต่างๆ*, หน้า77.

สิทธิเหล่านี้ได้เช่นเดียวกัน ข้อจำกัดเช่นว่านี้ จะกำหนดขึ้นได้ก็แต่โดยบทกฎหมายเท่านั้น และ มาตรา 5 ที่ว่ากฎหมายมีสิทธิที่จะห้ามเฉพาะการกระทำที่รบกวนสังคมเท่านั้น สิ่งใดที่ไม่มีกฎหมายห้าม ใครจะมาห้ามย่อมทำไม่ได้ และในทำนองกลับกัน บุคคลย่อมไม่ถูกบังคับให้กระทำการในสิ่งที่กฎหมายไม่ได้สั่งให้กระทำ สะท้อนให้เห็นว่าการรับรองสิทธิเสรีภาพของปัจเจกชนตามคำประกาศดังกล่าวมีลักษณะที่ไม่เด็ดขาด กล่าวคือ การใช้เสรีภาพต้องอยู่ภายใต้ข้อจำกัดของกฎหมาย

จะเห็นได้ว่า มาตราดังกล่าวข้างต้นเป็นการวางหลักเรื่องเสรีภาพไว้อย่างไม่ชัดเจน ซึ่งถ้าพิจารณาบทบัญญัติในมาตราอื่นๆ โดยเฉพาะเจาะจงแล้วได้มีการขยายความครอบคลุมถึงการรับรองเสรีภาพแต่ละประเภท เช่น เสรีภาพของบุคคลที่ไม่อาจถูกกล่าวหาหรือ จับกุมหรือคุมขังได้ ยกเว้น จะปฏิบัติตามกระบวนการอันชอบด้วยกฎหมาย (due process) เสียก่อน(มาตรา 7) ซึ่งเป็นการปกป้องประชาชนจากการฟื้นฟูระบบหมายจับกุมในอดีตที่เรียกว่า Lettres de cachet³⁶ โดยประเทศฝรั่งเศสได้รับแบบอย่างในเรื่องดังกล่าวมาจากประเทศอังกฤษ ที่มีแนวคิดเกี่ยวกับ habeas corpus (หมายศาลที่สั่งให้เจ้าพนักงานส่งตัวผู้ถูกคุมขังไปให้ศาลพิจารณา) ที่นับเป็นการท้าทายต่ออำนาจรัฐในขณะนั้นเป็นอย่างมาก³⁷ อีกทั้งคำประกาศยังมีการรับรองเสรีภาพการแสดงความคิดเห็นต่อสาธารณชน(public opinion) เสรีภาพในการนับถือศาสนาแม้เป็นการแสดงออกซึ่งความคิดเห็นทางศาสนา(มาตรา 10) เสรีภาพในการติดต่อสื่อสาร(มาตรา 11) เสรีภาพในการถือครองกรรมสิทธิ์ (มาตรา 17)

จะสังเกตได้ว่า หลักเรื่องเสรีภาพดังกล่าวเป็นการรับรองเสรีภาพที่มีอยู่แล้วตามกฎหมายธรรมชาติที่มีฐานะอยู่เหนือรัฐ และได้รับการยืนยันเป็นลายลักษณ์อักษรอีกครั้งในกฎหมายฝ่ายบ้านเมือง ถึงแม้ว่า เสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนที่รับรองอยู่ในคำประกาศ จะถือเป็นระยะเริ่มแรกของแนวคิดของการกำเนิดโดยตรงของสิทธิมนุษยชนในปัจจุบัน และถึงแม้บางครั้งจะมีข้อจำกัดในเรื่องสิทธิเสรีภาพก็ตามแต่ก็เพื่อประโยชน์ต่อความสงบสุขของประชาชน และสังคมและท้ายที่สุดก็เพื่อคุ้มครองถึงสิทธิเสรีภาพประเภทอื่นๆนั่นเอง

³⁶ A. Goodwin, *The French Revolution*, p.84.

³⁷ John Bell, *French Constitutional Law*, (Oxford: Clarendon Press, 1992), p.139.

3.4.1.1.2 หลักว่าด้วยความถูกต้องตามกฎหมาย (Légalité)

มาตรา 6 ของคำประกาศดังกล่าว บัญญัติว่า “กฎหมาย คือ เจตนาร่วมกันร่วมกันของประชาชนโดยพลเมืองทุกคนมีสิทธิออกกฎหมายโดยตนเองเข้ามีส่วนร่วมโดยตรง หรือโดยผ่านผู้แทน.....” ได้รับอิทธิพลทางความคิดมาจาก รุสโซ (Volonté generale) โดยยืนยันว่ากฎหมาย คือ การแสดงออกซึ่งเจตจำนงร่วมกันของประชาชน และให้คำมั่นสัญญาว่าพลเมืองทุกคนมีสิทธิในการมีส่วนร่วมในการบัญญัติกฎหมายไม่ว่าจะโดยตนเองหรือผู้แทน³⁸

หลักการดังกล่าวปรากฏอยู่ในแนวความคิดในทุกมาตราของคำประกาศเท่ากับเป็นการยอมรับโดยปริยายว่าการจำกัดขอบเขตของเสรีภาพต้องกระทำโดยกฎหมายและขณะเดียวกันผู้ร่างคำประกาศฉบับนี้เกรงว่า กฎหมายอาจก้าวไปล่วงล้ำสิทธิเสรีภาพอย่างไม่ถูกต้องได้ ด้วยเหตุนี้ เรื่องที่กระทบถึงสิทธิเสรีภาพที่สำคัญที่สุด คือ เสรีภาพในร่างกาย ที่บัญญัติในมาตรา^{*} มีเจตนารมณ์ที่รับรองว่า ในการลงโทษทางอาญาแก่บุคคลต้องกำหนดโดยบทบัญญัติแห่งกฎหมายเท่านั้น(loi)นับเป็นการเริ่มต้นในการควบคุมสำหรับบทบัญญัติที่กำหนดความผิด และโทษทางอาญา หรือ มาตรา9 ที่วางหลักว่า “ บุคคลทุกคนได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะถูกตัดสินว่าได้กระทำผิด...”³⁹ หลักในมาตราดังกล่าวเป็นการยอมรับหลักกฎหมายของประเทศอังกฤษที่ว่าบุคคลทุกคนย่อมได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าจะได้รับการประกาศว่ามีความผิด⁴⁰

จะเห็นได้ว่า คำประกาศดังกล่าวได้กำหนดขอบเขตการตรากฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน หลักในมาตรา8และมาตรา9ดังกล่าวได้กลายเป็นหลักสากลที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญหลายประเทศในเวลาต่อมา หรือแม้แต่ในประมวลกฎหมายอาญามาตรา2ของประเทศไทย ก็ได้รับแนวคิดมาจากมาตรา8 ของคำประกาศด้วยเช่นกัน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

³⁸ Jeremy D. Popkin, *A short History of the French Revolution*, p.37.

* มาตรา8 บัญญัติว่า “กฎหมายอาจกำหนดโทษทางอาญาได้ก็แต่เฉพาะเท่าที่จำเป็นเท่านั้น และบุคคลหาได้รับโทษทางอาญา เว้นแต่ ได้กระทำการอันฝ่าฝืนกฎหมายที่ตราขึ้นและประกาศใช้ก่อนการกระทำ ความผิด และการใช้บังคับกฎหมายนั้นต้องชอบด้วยกฎหมาย”

³⁹ โทคิน ฟลกุล, ปัญหาและข้อคิดบางเรื่องในรัฐธรรมนูญ, หน้า90.

⁴⁰ A. Goodwin, *The French Revolution*, p.84.

3.4.1.1.3 หลักความเสมอภาค (égalité)

คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ได้เน้นถึงความเสมอภาคตามกฎหมาย (equality before the law) โดยได้ปฏิเสธระบบการปกครองแบบเก่า ความเสมอภาคในการดำรงตำแหน่งหน้าที่ทางราชการบ้านเมืองของชนชั้นสามัญ มากกว่าแต่ก่อนที่สงวนไว้สำหรับพวกชนชั้นขุนนาง และความเสมอภาคในการเสียภาษีอากรซึ่งแต่เดิมภาษีTaille เป็นสิ่งที่ชนชั้นสามัญเท่านั้นที่มีหน้าที่ต้องเสียภาษีดังกล่าว⁴¹

ฉะนั้น มาตรา1จึงได้รับรองถึงหลักความเสมอภาคอย่างกว้าง “ มนุษย์ทุกคนเกิดมาและดำรงอยู่อย่างมีอิสระและเสมอภาคกันในสิทธิ การแบ่งแยกทางสังคม (Social distinctions) จะกระทำไม่ได้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของประโยชน์ร่วมกัน (Common utility)” และมีบทบัญญัติที่มีลักษณะเฉพาะในมาตรา6 ที่รับรองความเสมอภาคตามกฎหมาย และกระบวนการยุติธรรมไม่ว่าจะเป็นการคุ้มครองหรือลงโทษ กล่าวคือ การตระหนักถึงความสำคัญถึงความเสมอภาคในการจัดประเภทบุคคลที่สมควรได้รับการลงโทษ ความเสมอภาคของการกำหนดบทลงโทษ และความเสมอภาคในการประยุคดีใช้บทลงโทษสำหรับความผิดประเภทต่างๆ⁴² สะท้อนให้เห็นว่าพลเมืองทุกคนย่อมเสมอภาคเท่าเทียมกันตามกฎหมาย เนื่องจากมนุษย์แต่ละคนเป็นสัตว์สังคม เป็นพลเมืองของสังคมและสังคมต้องประกันไม่เฉพาะแต่ความสุขของปัจเจกชนเท่านั้น แต่ต้องประกันถึงสังคมทั้งมวลด้วย อีกนัยหนึ่งความเสมอภาคขึ้นอยู่กับหลักความเที่ยงธรรม เจตนาธรรม ที่จะให้ความเป็นธรรมแก่สังคม ความเท่าเทียมกันที่ว่าได้แก่ เท่าเทียมกันในสิทธิและเท่าเทียมกันในหน้าที่⁴³

นอกจากนี้ ในมาตรา6 ยังรับรองถึงความเสมอภาคในการเข้าถึงการดำรงตำแหน่งของทางราชการ โดยพลเมืองทุกคนย่อมเสมอภาคเท่าเทียมกันตามกฎหมาย และในเกียรติยศศักดิ์ศรีตลอดจนฐานะและตำแหน่งหน้าที่การงานทั้งนี้ตามความสามารถของแต่ละคน โดยปราศจากการแบ่งแยกใดๆ ยกเว้นการแบ่งแยกด้วยความดีและความสามารถของแต่ละคน ซึ่งสอดคล้องกับหลักการของพวกคณะปฏิวัติที่ว่า “ความสำเร็จในการประกอบอาชีพ ต้องเปิดกว้างสำหรับความสามารถของบุคคลเท่านั้นมิใช่ชาติตระกูลหรืออภิสิทธิ์ต่างๆ”สิ่งเหล่านี้มิใช่บทบัญญัติ

⁴¹ Gaetano Salvemini, *The French Revolution 1788-1792*, trans. J.M. Rawson (London: Jonathan Cape thirty Bedford square, 1969), p.147.

⁴² John Bell, *French Constitutional Law* , p.217.

⁴³ สุรพล ราชภัณฑารักษ์, *การเมืองฝรั่งเศส, พิมพ์ครั้งที่2(กรุงเทพมหานคร: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, กรกฎาคม 2524), หน้า19.*

เกี่ยวกับความเสมอภาคธรรมดาเท่านั้นแต่ยังเป็นบทบัญญัติที่แสดงให้เห็นถึงบรรทัดฐานที่แน่นอนสำหรับการคัดเลือกบุคคลเพื่อดำรงตำแหน่งหน้าที่ทางราชการ โดยเป็นระบบที่ความก้าวหน้าขึ้นอยู่กับความสามารถ (meritocracy) และความดีของบุคคลเป็นหลัก⁴⁴ และคำประกาศยังได้กำหนดถึงหลักความเสมอภาคในการเสียภาษีอากร(มาตรา13) เพื่อบำรุงกองกำลังสาธารณะและเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายของทางราชการ โดยแบ่งสรรอย่างเท่าเทียมกันตามความสามารถของพลเมืองทุกคน โดยสามารถเทียบเคียงได้กับความเสมอภาคเบื้องต้นภาระสาธารณะที่พลเมืองทุกคนต้องรับผิดชอบอย่างเท่าเทียมกันทุกชั้นวรรณะ

อย่างไรก็ดี หลักความเสมอภาคตามคำประกาศดังกล่าวมิได้หมายถึงความเสมอภาคเป็นสิทธิตามธรรมชาติ ดังจะเห็นได้จาก มาตรา2ของคำประกาศที่บัญญัติถึงประเภทของสิทธิตามธรรมชาติก็มีได้บ้างถึง ซึ่งการที่มีได้บ้างถึงนี้เป็นความตั้งใจของผู้ร่าง คือ มุติเยร์ที่เป็นผู้ยกร่าง3มาตราแรก ของคำประกาศ ก็มีได้แยกความคิดเรื่องความเสมอภาคตามธรรมชาติไว้ เพื่อที่จะหลีกเลี่ยงมิให้มีการบิดเบือนการปฏิวัติ ความเสมอภาคที่ยอมรับได้และบัญญัติไว้ในคำประกาศคือ ความเสมอภาคตามกฎหมาย (มาตรา1) กล่าวคือประชาชนทุกคนมีความเสมอภาคเบื้องต้นตามกฎหมาย ถือเป็นภาระที่แตกต่างกันทางสังคม ดังนั้น ถ้าต้องการเรียกร้องเกี่ยวกับความเสมอภาคนั้นให้เรียกร้องกันได้เฉพาะส่วนที่กฎหมายรับรองเท่านั้น

3.4.1.1.4 หลักเรื่องกรรมสิทธิ์ (propriété)

คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมืองค.ศ.1789 ได้รับรองหลักกรรมสิทธิ์ในความเป็นเจ้าของทรัพย์สินของเอกชน ในฐานะที่เป็นหนึ่งในสิทธิตามธรรมชาติ ซึ่งไม่มีอายุความของมนุษย์ และในฐานะที่เป็นพื้นฐานของวัตถุประสงค์ทางการเมืองและทางสังคม (มาตรา2)⁴⁵

นอกจากนี้ หลักกรรมสิทธิ์ได้รับการขยายความในมาตรา17 ที่เป็นพื้นฐานในการคุ้มครองสิทธิพลเมืองจากการเป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐ ป้องกันการกำหนดเรื่องความจำเป็นสาธารณะอย่างไม่เหมาะสมโดยเน้นให้เห็นถึงกรรมสิทธิ์ในฐานะที่เป็นสิทธิอันศักดิ์สิทธิ์ และล่วงละเมิดมิได้ สิทธิในกรรมสิทธิ์ ได้รับอิทธิพลจากความคิดของลัทธิผสมผสานกับความคิดของฟิสิกเรต (physicrates)และจากข้อเท็จจริงที่ว่าผู้ยกร่างคำประกาศล้วนแต่เป็นพวกชนชั้นกลางและต้องการ

⁴⁴ John Bell, *French Constitutional Law* , p.209.

⁴⁵ Roger Price, *A concise History of France*, First published(London: Cambridge University Press, 1993), p.104.

รักษาสภาพประโยชน์ของตนเองในเรื่องกรรมสิทธิ์ จึงทำให้มีการระบุอย่างชัดเจนในมาตรา 17 ว่า จะยึดกรรมสิทธิ์ของบุคคลใดได้ต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์สองประการ คือ⁴⁶

- พิจารณาแล้วว่าเป็นความจำเป็นสาธารณะที่กำหนดโดยกฎหมาย
- ต้องมีการจ่ายค่าทดแทนก่อนการเวนคืนและค่าทดแทนนั้นต้องเป็นธรรม

อีกทั้ง บทบัญญัติดังกล่าวเป็นการแสดงให้เห็นถึงวิธีปฏิบัติของจารีตประเพณีทางการปกครองโดยมีการแบ่งแยกถึงความสำคัญของการจ่ายค่าทดแทนระหว่างอำนาจตุลาการและอำนาจบริหาร ในทรัพย์สินที่จะถูกเวนคืน จะเห็นได้ว่าการคุ้มครองกรรมสิทธิ์แสดงให้เห็นถึงเจตนารมณ์ของผู้ร่างคำประกาศที่ต้องการให้กฎหมายที่มีผลใช้บังคับต้องปฏิบัติตาม จึงเป็นต้นกำเนิดโดยตรงของสิทธิมนุษยชนปัจจุบัน

3.4.1.1.5 หลักความมั่นคงปลอดภัย (sûreté)

หลักความมั่นคงปลอดภัยเป็นหนึ่งในสิทธิตามธรรมชาติของปัจเจกชนที่ได้รับการรับรองอยู่ในมาตรา 2 และในมาตราอื่นๆ ในคำประกาศหลักการดังกล่าวได้รับการนิยามเปรียบเสมือนเป็นหลักแห่งการรับประกันสถานะของปัจเจกบุคคลโดยชอบด้วยกฎหมาย และแสดงให้เห็นถึงสิทธิที่มีต่อความยุติธรรม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ สิทธิทางศาล หรือสิทธิที่มีตามกระบวนการยุติธรรมที่ปัจเจกบุคคลควรจะได้รับและจะเห็นได้ว่า สิทธิในเรื่องดังกล่าวได้รับการยอมรับดังปรากฏอยู่ในมาตรา 7, 8, 9 ของคำประกาศ⁴⁷ เพื่อป้องกันไม่ให้รัฐใช้อำนาจปฏิบัติโดยมิชอบ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการกำหนดโทษ หรือ จับกุม คุมขังโดยมิชอบ กล่าวคือ มาตรา 7 มาตรา 8 และมาตรา 9 ของคำประกาศ ได้รับรองสิทธิทางอาญาในชีวิตและร่างกายของบุคคลที่ไม่อาจถูกกล่าวหาจับกุม คุมขัง ตามอำเภอใจ(มาตรา 7) และการกำหนดโทษทางอาญาต้องอยู่ภายใต้กฎหมายโดยชัดแจ้ง(มาตรา 8) อีกทั้งจะใช้กฎหมายอาญาย้อนหลังเป็นโทษแก่บุคคลนั้นมิได้ และบุคคลได้รับการสันนิษฐานว่าบริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ามีความผิด (มาตรา 9)

หลักการทั้งสี่ประการนี้จำเป็นที่จะต้องมีการนำไปบัญญัติไว้ในกฎหมายปัจจุบันของฝรั่งเศส และนับได้ว่าเป็นพื้นฐานของหลักกฎหมายอาญาสมัยใหม่ในเวลาต่อมา

⁴⁶ Gilles Lebreton, *Liberté publiques et droits de l' homme*, p. 71.

⁴⁷ F. Luchaire, *La protection constitutionnelle des droits net libertés*, éd. Economica, 1987, p. 343. อ้างถึงใน เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, *หลักพื้นฐานกฎหมายมหาชนว่าด้วยรัฐ รัฐธรรมนูญและกฎหมาย*, หน้า 118.

3.4.1.1.6 หลักการต่อต้านการกดขี่ข่มเหง (la résistance à l' oppression)

สิทธิของประชาชนในการต่อต้านการกดขี่ข่มเหง* ปรากฏอยู่ในมาตรา2ของคำประกาศที่สะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลแนวคิดของ จอห์น ล็อค และรูสโซ เนื่องจากรัฐต้องคุ้มครองสิทธิพลเมืองด้านต่างๆ เพราะเหตุว่าผู้ปกครองที่แท้จริง คือ พลเมืองโดยส่วนรวมและชาติ ซึ่งรัฐบาลต้องมีความรับผิดชอบต่ออำนาจของผู้แทนปวงชน ถ้ารัฐละเลยหน้าที่ในเรื่องดังกล่าว ประชาชนก็มีสิทธิที่จะต่อต้านการกดขี่ข่มเหงได้⁴⁸ จะเห็นได้ว่า สิทธิในเรื่องดังกล่าว แม้จะมีการรับรองเป็นลายลักษณ์อักษรในมาตรา2แต่ก็ได้มีการพัฒนาต่อไปในส่วนอื่นๆ ของคำประกาศ ทั้งนี้เนื่องจากตามข้อเท็จจริงแล้วเป็นการยากที่รัฐจะสร้างระบบกฎหมายให้เป็นหลักประกันให้มีการปฏิบัติตาม การต่อต้านการปกครองแบบกดขี่จึงอยู่นอกขอบเขตของกฎหมายก็ตาม แต่คงจะเป็นไปได้ยากที่รัฐจะให้การคุ้มครองเพื่อมีผลเป็นรูปธรรมในทางปฏิบัติอย่างแท้จริง

ข้อสังเกต มาตรา7 ไม่ขัดกับบทบัญญัติในมาตรา2 ของคำประกาศเพราะ การต่อต้านกฎหมายนั้นไม่สามารถได้รับการยกโทษได้เพราะกฎหมายเป็นตัวกำหนดกรอบแห่งการใช้สิทธิและเสรีภาพดังที่บัญญัติไว้ว่าพลเมืองที่ได้รับการร้องขอให้ช่วยเหลือตามอำเภอใจต้องได้รับโทษ ดังนั้น การต่อต้านการกระทำตามอำเภอใจซึ่งถือเป็นหนึ่งของการกดขี่นั้นเป็นสิทธิอย่างหนึ่ง⁴⁹

3.4.1.2 การรับรองสิทธิพลเมือง

คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. 1789 ได้แยกให้เห็นความแตกต่างของสิทธิพลเมืองกับสิทธิมนุษยชนไว้ในชื่อของคำประกาศ เพื่อให้เห็นว่าสิทธิพลเมืองไม่ถือว่าเป็นสิทธิตามธรรมชาติแบบสิทธิมนุษยชน แต่เป็นสิทธิที่ถูกระบุโดยกฎหมายบ้านเมือง

* สิทธิดังกล่าวมีลักษณะเดียวกับ สิทธิของประชาชนในการเปลี่ยนแปลงหรือล้มล้างรัฐบาล เผด็จการดังปรากฏในคำประกาศอิสรภาพของอเมริกา ค.ศ.1776 (จรัญ โฆษณานันท์, สิทธิมนุษยชนไร้พรมแดน: ปรัชญากฎหมาย และความเป็นจริงทางสังคม, หน้า245.)

⁴⁸ Georges Lefebvre, The French Revolution From its origins to 1793, trans. Elizabeth Moss Evanson (London: Routledge& K.paul, 1962), p.142.

⁴⁹ เกียรติกร เจริญธนาวัฒน์, หลักพื้นฐานกฎหมายมหาชนว่าด้วยรัฐ รัฐธรรมนูญและกฎหมาย, หน้า119.

1. ประเภทสิทธิพลเมือง

เมื่อพิจารณาจากคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 จะเห็นได้ว่าไม่มีบทบัญญัติใดที่กล่าวถึงประเภทสิทธิพลเมือง แต่ก็สามารถที่จะทราบได้โดยง่ายจากถ้อยคำที่ใช้ในคำประกาศโดยจะใช้คำว่าพลเมืองหรือสังคมในขณะที่ผู้ทรงสิทธิตามธรรมชาติจะใช้คำว่า“บุคคล” ไม่มีผู้ใดทราบว่าด้วยความจงใจหรือความบังเอิญสิทธิพลเมืองจึงมีสี่ประเภทเช่นเดียวกับสิทธิมนุษยชน

สิทธิพลเมืองสองประเภทแรกจะกำหนดอยู่ในมาตรา 6 ซึ่งได้แก่ สิทธิที่ในการออกกฎหมายโดยตนเอง สิทธิในการเข้าทำงานของทางราชการ สิทธิประเภทที่สามคือสิทธิในการให้ความยินยอมทางเรื่องภาษี ที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 14 และสิทธิประเภทสุดท้ายที่บัญญัติในมาตรา 15 คือ สิทธิที่จะร้องขอข้อมูลจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ สิทธิทั้งสี่ประเภทนี้มีความสอดคล้องกับหน้าที่พลเมืองสองประการคือ หน้าที่ต้องเคารพกฎหมายตามมาตรา 7 และหน้าที่เสียภาษีตามมาตรา 13

2. บทบาทของสิทธิพลเมือง

สิทธิพลเมืองมิได้อยู่ในขอบเขตของสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล แต่อยู่ในขอบเขตของสิทธิเสรีภาพในการมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นเสรีภาพทางการเมืองจึงมิใช่สิทธิมนุษยชน อย่างไรก็ตาม สิทธิพลเมืองก็มีบทบาทในการเป็นหลักประกันสิทธิมนุษยชน เพราะสิทธิพลเมืองมุ่งจะสร้างระบบประชาธิปไตย ซึ่งถ้าไม่มีระบบนี้การใช้สิทธิมนุษยชนก็จะเป็นเพียงทฤษฎีเท่านั้น

จุดมุ่งหมายที่มุ่งจะสร้างระบบประชาธิปไตยของสิทธิพลเมือง ทำให้มีการบัญญัติแนวคิดความเสมอภาคไว้ในมาตรา 1 ซึ่งหลักนี้ทำให้เกิดผลที่เป็นรูปธรรมตามมาเช่น ความเสมอภาคเบื้องต้นกฎหมายตามมาตรา 6 ความเสมอภาคในการรับราชการตามมาตรา 6 และความเสมอภาคในการเสียภาษีตามมาตรา 13 สิทธิพลเมืองจึงเป็นการส่งเสริมระบบประชาธิปไตย (รัฐบาลของประชาชน) ระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่ไม่มีความเสมอภาคจึงถูกลบล้างไป

ระบบประชาธิปไตยมิได้เป็นเพียงจุดมุ่งหมายเท่านั้น แต่ยังเป็นวิธีการที่จะทำให้มีสิทธิมนุษยชน โดยมาตรา 2 ได้บัญญัติว่า วัตถุประสงค์ของสังคมทางการเมืองทุกสังคมย่อมเป็นไปเพื่อการคุ้มครองรักษาไว้ซึ่งสิทธิตามธรรมชาติ ซึ่งไม่มีอายุความของมนุษย์ และมาตรา 16 ได้บัญญัติเพิ่มเติมว่า สังคมที่ไม่มีหลักประกันสิทธิถือได้ว่าไม่มีรัฐธรรมนูญ ระบบประชาธิปไตยจึงถูกสร้างขึ้นโดยผลของสิทธิพลเมือง เพื่อประกันการเคารพในสิทธิตามธรรมชาติและแปรเปลี่ยนให้เป็นสิทธิมนุษยชนตามคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. 1789 แสดงให้เห็นถึงสังคมอยู่ภายใต้ปัจเจกชน ดังนั้น สิทธิพลเมืองจึงมีขึ้นเพื่อสิทธิมนุษยชน

3.4.2 หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิเสรีภาพ

สิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานเป็นสิ่งที่ติดตัวมนุษย์ทุกคน ไม่มีใครสามารถพรากไปจากมนุษย์ได้ แต่ก็ไม่ได้หมายความว่า รัฐจะยอมให้บุคคลในสังคม สามารถใช้สิทธิเสรีภาพของตน กระทำการต่างๆ ได้ โดยปราศจากการแทรกแซงจากรัฐ ซึ่งก่อให้เกิดสภาวะอนาธิปไตย รัฐจึงสามารถแทรกแซงโดยมีการจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลได้ โดยสามารถบังคับให้บุคคลกระทำ หรือละเว้นการกระทำบางอย่าง อันเป็นการปกป้องมิให้มีการใช้สิทธิเสรีภาพของตนไปกระทบต่อ สิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่นในสังคม อย่างไรก็ตาม รัฐสามารถล่วงล้ำเข้าไปในแดนแห่งสิทธิเสรีภาพ ของบุคคลได้ ก็ต่อเมื่อรัฐออกกฎหมายบัญญัติไว้โดยชัดแจ้ง เป็นการทั่วไป และอยู่ภายใต้เงื่อนไข ที่กำหนด โดยรัฐจะจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนก็เพียงเท่าที่จำเป็นและคงไว้ซึ่งประโยชน์ สาธารณะเท่านั้น

ดังจะเห็นได้ชัดเจนจาก คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ที่วาง หลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการจำกัดสิทธิเสรีภาพ จะเห็นได้ว่า การรับรองเสรีภาพตามคำประกาศ ดังกล่าวไม่ได้มีลักษณะที่เด็ดขาดโดยมาตรา4และ5 ได้แสดงถึงข้อจำกัดเกี่ยวกับเสรีภาพในการ กระทำการโดยหลักการที่ว่า ไม่มีบุคคลใดที่มีอำนาจกระทำการ อันเป็นการรบกวนต่อสิทธิของ ผู้อื่น หรือของสังคมได้ทั้งหมด ข้อจำกัดดังกล่าวกำหนดขึ้นเพื่อป้องกันการใช้เสรีภาพของบุคคลอื่น เป็นการละเมิดเสรีภาพต่อผู้อื่นและต่อสังคม และขณะเดียวกันต้องมีกฎหมายรองรับด้วยซึ่ง ประชาชนทุกคนจะต้องปฏิบัติตามซึ่งเป็นหนึ่งในหน้าที่ที่กำหนดโดยคำประกาศสิทธิมนุษยชนและ พลเมือง ค.ศ.1789⁵⁰

เมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติทั้งสองมาตรา การจำกัดสิทธิเสรีภาพจะต้องมีลักษณะเพื่อ การคุ้มครองสังคมและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น แม้มนุษย์จะสามารถใช้สิทธิเสรีภาพของตน กระทำการต่างๆ ได้เต็มที่ แต่การใช้สิทธิเสรีภาพถ้าปราศจากขอบเขตที่จำกัดเสียเลยก็จะทำให้ บุคคลอื่นหรือสังคมมนุษย์นั่นเองเกิดความเดือดร้อน นำมาซึ่งความวุ่นวายในสังคมภายหลัง ใน บางกรณี จึงมีความจำเป็นที่รัฐจะต้องเข้ามาแทรกแซงโดยจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคล เพื่อ คุ้มครองบุคคลอื่นและสังคม แต่รัฐก็ไม่อาจจำกัดสิทธิเสรีภาพได้ตามอำเภอใจ อำนาจรัฐก็มี ข้อจำกัดเช่นกัน กล่าวคือ รัฐจะจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้นั้น ก็ต่อเมื่อแสดงได้ว่ามี กฎหมายที่ตราโดยผู้แทนปวงชน (ฝ่ายนิติบัญญัติ) ให้อำนาจกระทำการเช่นนั้นได้ ดังนั้น กฎหมาย จึงเป็นทั้งที่มาและข้อจำกัดอำนาจของรัฐด้วยในขณะเดียวกัน

⁵⁰ John Bell, *French Constitutional Law*, p.139.

ขณะเดียวกัน การจำกัดสิทธิเสรีภาพ เพื่อการคุ้มครองสังคมให้มีความสงบสุขนั้น ในขณะเดียวกันก็จะต้องรับรองเสรีภาพอยู่ด้วย เป็นไปไม่ได้เลยที่รัฐจะจำกัดสิทธิเสรีภาพโดยไม่คงเหลือสิทธิเสรีภาพอะไรเลยให้แก่ประชาชน⁵¹ อย่างไรก็ตาม ยังมีสิทธิเสรีภาพบางประเภทที่รัฐไม่สามารถจำกัดสิทธิเสรีภาพได้เลย ได้แก่ สิทธิเสรีภาพในทางความคิด สิทธิเสรีภาพในทางมโนธรรม หรือเสรีภาพในการนับถือศาสนา ที่ถือเป็นสิทธิเสรีภาพที่สมบูรณ์ หรือบริบูรณ์ (absolute) เนื่องจากเป็นเรื่องภายในจิตใจที่เกี่ยวข้องกับความคิดและความเชื่อของบุคคลมีลักษณะนามธรรม ไม่มีผลกระทบหรือก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่น หรือไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อประโยชน์สาธารณะแต่อย่างใด

3.4.3 หลักการเกี่ยวกับองค์ประกอบโครงสร้างสถาบันทางการเมือง

คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. 1789 มีจุดมุ่งหมายโดยตรงไปยังสังคม ดังนั้นคำประกาศจึงได้กำหนดถึงโครงสร้างสถาบันทางการเมือง เพื่อที่จำทำให้บรรลุจุดมุ่งหมายนี้ โดยเริ่มจากการวางแนวคิดเกี่ยวกับอำนาจอธิปไตยเป็นของชาติแทนที่อำนาจอธิปไตยของกษัตริย์ ในระบบการปกครองแบบเก่า ถึงแม้ว่าทฤษฎีว่าด้วยอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนและหนังสือเรื่อง “สัญญาประชาคม” (social contract) ของรูสโซ จะมีอิทธิพลในทางความคิดในยุคนั้นอย่างมาก แต่ภายหลังการปฏิวัติครั้งใหญ่ในฝรั่งเศสค.ศ.1789 พวกก่อการปฏิวัติฝรั่งเศสก็ได้ยอมรับในทฤษฎีดังกล่าว นักคิดคนสำคัญของคณะปฏิวัติ คือ ซีเอเยส์ (Seiyès) ได้เสนอทฤษฎีว่าด้วยอำนาจอธิปไตยเป็นของชาติและได้มีการยอมรับทฤษฎีดังกล่าว สอดคล้องกับคำกล่าวของท่านศาสตราจารย์ Duverger ที่ว่า ทฤษฎีอำนาจอธิปไตยเป็นของชาติที่สอดคล้องกับความประสงค์ของพวกบูรชัวร์เสรีนิยม ซึ่งต้องการให้อำนาจตั้งอยู่บนพื้นฐานของการเลือกตั้ง และการเป็นผู้แทนพร้อมๆกัน ทั้งนี้เพื่อหลีกเลี่ยงระบบอภิชนาธิปไตย และเพื่อยับยั้งมิให้ประชาชนใช้สิทธิเลือกตั้งเพื่อใช้อำนาจอธิปไตยเสียเอง⁵²

เมื่อพิจารณาจากคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมืองค.ศ.1789 ได้ยืนยันหลักการดังกล่าว ในมาตรา3 ที่ว่า หลักอำนาจอธิปไตยก็คือ อำนาจอธิปไตยเป็นของชาตินับเป็นการยกเลิก

⁵¹ เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, หลักกฎหมายว่าด้วยสิทธิเสรีภาพ, หน้า32.

⁵² Duverger Maurice , *Institutions politiques et droit constitutionnel* , I – Les grands systemes politiques , PUF 16 – éd. , Paris , 1980. p.86 อ้างถึงใน โภคิน พลกุล, ปัญหาและข้อคิดบางเรื่องในรัฐธรรมนูญ, หน้า12 .

การอ้างสิทธิ์ของกษัตริย์ที่แต่เดิมมีอำนาจสูงสุดล้วนพ้นได้เป็นอย่างดี⁵³ หลักดังกล่าวตั้งอยู่บนพื้นฐาน คำว่าชาติแทนที่ประชาชนแต่การยืนยันดังกล่าวไม่ได้ตัดคำว่าประชาชนออกไป อำนาจอธิปไตยก็ยังเป็นของประชาชนอยู่แต่ประชาชนซ่อนอยู่ในแนวคิดของชาติ ซึ่งเป็นที่รวมกันของปัจเจกชน ดังนั้น ชาติจึงเป็นนิติบุคคล การดำรงอยู่ของชาตินั้นก็ผ่านตัวแทนของชาติเท่านั้น ชาติจึงต้องมีสถานะที่ให้หลักประกันต่อความมั่นคงของชาติและความเชื่อมโยงกับรัฐ สถานะทางกฎหมายดังกล่าวคือรัฐธรรมนูญ ดังนั้น อำนาจอธิปไตยเป็นของชาติจึงตั้งอยู่บนสมมติฐานเรื่องการเป็นผู้แทนของชาติ⁵⁴ และมาตรา3ตอนท้าย ยังเกี่ยวกับการควบคุมองค์กรต่างๆ โดยองค์กรใดหรือบุคคลใดหาอาจใช้อำนาจซึ่งไม่ได้มีที่มาโดยชัดแจ้งจากเจตจำนงของชาติหาได้ไม่ สะท้อนให้เห็นว่า เมื่อองค์กรอื่นทุกองค์กรไม่ว่าจะเป็นองค์กรทางด้านนิติบัญญัติ หรือองค์กรทางปกครองต่างเป็นผู้แทนของชาติทั้งสิ้น ดังนั้น จะต้องถูกควบคุมและตรวจสอบได้ จะเห็นได้จาก มาตรา5 มาตรา6 มาตรา7 และมาตรา8 ที่เกี่ยวกับการควบคุมกระบวนการตรากฎหมายของฝ่ายนิติบัญญัติ และมาตรา15 ที่เกี่ยวกับการควบคุมการบริหารราชการของฝ่ายปกครอง เพื่อรักษาอำนาจอธิปไตยนี้จำเป็นต้องมีอำนาจบังคับสาธารณะ(มาตรา12) และต้องบัญญัติหลักการจัดโครงสร้างทางการเมืองไว้ในรัฐธรรมนูญ (คำปรารภและมาตรา 16)

หลักการสำคัญคือ หลักการแบ่งแยกอำนาจตามมาตรา16 ได้รับอิทธิพลมาจากมองเตสกีเอร์ (Montesquieu) ที่เน้นย้ำว่า สังคมจะต้องมีการให้หลักประกันในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพด้วย อีกทั้งยังกล่าวถึงประเด็นของหลักการแบ่งแยกอำนาจการใช้อำนาจอธิปไตย นับเป็นการปฏิเสธการปกครองแบบรวมอำนาจสูงสุดเด็ดขาด อยู่ที่บุคคลหรือคณะบุคคลใดบุคคลหนึ่งเนื่องจาก เมื่ออำนาจถ้าตกอยู่ในมือบุคคลหรือคณะบุคคลใดก็อาจมีแนวโน้มที่จะใช้อำนาจเกินขอบเขตอยู่เสมอ แนวคิดนี้มีวัตถุประสงค์ในการกำหนดขอบเขตและแบ่งแยกอำนาจหน้าที่ระหว่างองค์กรของรัฐออกเป็นอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร อำนาจตุลาการ ที่มาจากชาติ อีกทั้งยังต้องมีมาตรการในการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกันในระหว่างองค์กร (checks and balances) เพื่อป้องกันมิให้มีการใช้อำนาจผูกขาดอำนาจอยู่ที่องค์กรใดองค์กรหนึ่งอันจะนำมาซึ่งการลดทอนสิทธิเสรีภาพของประชาชน

⁵³ Jeremy D. Popkin, *A short History of French Revolution*, p. 37.

⁵⁴ C.D. Turpin , *Critiques de la représentation : Pouvoir* ,1981 p.7 อ้างถึงใน เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์ , “แนวคิดอำนาจอธิปไตยของฝรั่งเศส “ , ใน *รวมบทความกฎหมายมหาชนจากเว็บไซต์ www.pub-law.net* , “ นันทวัฒน์ บรรมานันท์ , บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร : บริษัท พี.เพรส จำกัด , 2545) , หน้า335.

จะเห็นได้ว่า ผู้ร่างคำประกาศได้ให้ความสำคัญกับฝ่ายนิติบัญญัติ สังเกตได้จาก คำประกาศยังเน้นความสำคัญถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการทางนิติบัญญัติ นับเป็นการวางรากฐานการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่มีการปกครองด้วยความยินยอมจากประชาชนที่สอดคล้องกับแนวคิดของรูสโซ ดังจะเห็นได้จาก คำประกาศดังกล่าววางหลักเกณฑ์ที่เป็นปฏิปักษ์ต่ออำนาจสูงสุดเด็ดขาดของกษัตริย์และอภิสิทธิ์ของพวกเขาชั้นขุนนางซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจบริหาร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในมาตรา 6 กล่าวว่า พลเมืองทุกคนมีสิทธิในการมีส่วนร่วมในกระบวนการตรากฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นการกระทำโดยตนเองหรือโดยผ่านผู้แทน สะท้อนให้เห็นถึงการสนับสนุนแนวคิดการมีสภาผู้แทนของปวงชนที่เรียกว่า ฝ่ายนิติบัญญัติ ที่ได้รับการคาดหวังว่าจะเกิดขึ้นในฐานะที่เป็นองค์กรพื้นฐานในการปกครอง⁵⁵ อีกทั้งกฎหมายจะเป็นหลักประกันความมั่นคงปลอดภัย (มาตรา 7 ถึงมาตรา 9) และกำหนดขอบเขตของเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น (มาตรา 10 และมาตรา 11) ของสิทธิในกรรมสิทธิ์ (มาตรา 17) รวมทั้งเสรีภาพทั่วไป (มาตรา 4) ผลที่ตามมาคือคำประกาศดังกล่าววางหลักการปกครอง ที่เรียกว่า “หลักนิติรัฐ” กล่าวคือ รัฐต้องปกครองโดยกฎหมายที่ตราขึ้นด้วยความเห็นชอบจากประชาชน อำนาจอธิปไตยนี้จึงมีอยู่อย่างจำกัด โดยรัฐต้องยอมอยู่ภายใต้กฎหมายดังกล่าวอย่างเคร่งครัด เพื่อการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานแก่ประชาชน ด้วยเหตุนี้ จึงกลายเป็นบรรทัดฐานในการจัดทำรัฐธรรมนูญในเวลาต่อมาว่า จะต้องมิบัญญัติที่เกี่ยวกับการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชน และหลักการแบ่งแยกการใช้ อำนาจ ถือเป็นมาตรฐานที่เป็นเครื่องชี้วัดว่าสังคมใดจะมีรัฐธรรมนูญหรือไม่

อย่างไรก็ตาม หลักการแบ่งแยกอำนาจมิได้เป็นหลักการเดียวของหลักการจัดโครงสร้างทางการเมืองในคำประกาศ กล่าวคือ มาตรา 15 ได้บัญญัติถึงหลักประการที่สองคือความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายปกครองกับประชาชน โดยบัญญัติว่า สังคมมีสิทธิที่จะรับรู้ข้อมูลจากเจ้าหน้าที่ของฝ่ายปกครอง ซึ่งเป็นเหมือนกับว่าเป็นสิทธิของชาติที่จะควบคุมการกระทำของกษัตริย์และบรรดารัฐมนตรี แต่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกลับเห็นว่า เป็นหนทางที่จะให้ประชาชนสามารถควบคุมการกระทำของบรรดาผู้แทนของตนตามที่กำหนดไว้ในคำปรารภ มาตรา 6 และมาตรา 14 การตีความเช่นนี้ทำให้เราเห็นได้ว่าความไว้วางใจที่มอบหมายแก่ฝ่ายนิติบัญญัติโดยคำประกาศยังไม่เป็นที่สุดเพราะถ้าพิจารณามาตราอื่นที่ปรากฏในคำประกาศที่วางหลักว่า กฎหมายมีขึ้นเพื่อกำหนดขอบเขตว่า กฎหมายที่ตราโดยฝ่ายนิติบัญญัติมีสิทธิที่จะห้ามเมื่อมีการกระทำอันเป็นอันตรายแก่สังคม (มาตรา 5) กฎหมายต้องเป็นอย่างเดียวกันสำหรับทุกคน (มาตรา 6) และจะ

⁵⁵ E.J. Hobsbawm, *The Age of Revolution (Europe 1789-1848)*, (London: Weidenfeld, 1962), p.81.

กำหนดโทษเฉพาะเท่าที่จำเป็น (มาตรา 8) ทำให้น่าคิดได้ว่า มาตรา 15 ให้พลเมืองสามารถตรวจสอบว่าผู้แทนของตนเคารพในขอบเขตนี้หรือไม่⁵⁶

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁵⁶ Gilles Lebreton, *Liberté publiques et droits de l' homme*, p. 74.

3.5 ความสำคัญและแนวปฏิบัติของคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ต่อพัฒนาการการรับรองสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส*

นับตั้งแต่เกิดการปฏิวัติครั้งใหญ่ในประเทศฝรั่งเศส ค.ศ.1789 จนนำไปสู่การจัดทำคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ที่มีการวางแนวคิดและหลักการที่เกี่ยวกับปรัชญาทางการเมืองที่เกี่ยวกับการรับรองสิทธิมนุษยชนและพลเมืองในรูปแบบของคำประกาศที่เป็นลายลักษณ์อักษรขึ้นเป็นครั้งแรก จะเห็นได้ว่า คำประกาศฉบับดังกล่าวได้รับการรับรองความสำคัญโดยรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสหลายฉบับต่อมาด้วยกัน ตัวอย่างเช่น ในการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับแรกของประเทศฝรั่งเศสในปีค.ศ.1791 ภายหลังจากการปฏิวัติฝรั่งเศสเป็นเวลาถึงสองปีได้มีการรับรองคำประกาศฉบับนี้ทั้งฉบับไว้หน้ารัฐธรรมนูญและตามด้วยบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ ต่อมายังมีการนำหลักนี้ไปบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญอีกหลายฉบับต่อมาด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นรัฐธรรมนูญฉบับ ค.ศ.1793 โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐธรรมนูญฉบับค.ศ.1852และค.ศ.1946ที่มีการอ้างคำประกาศดังกล่าวทั้งฉบับไว้คำปรารภ อีกทั้ง รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันค.ศ.1958 ก็ยังได้รับรองความสำคัญของคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 โดยกล่าวไว้ในคำปรารภซึ่งมีสถานะทางทางกฎหมายเทียบเท่ารัฐธรรมนูญด้วยกัน

ดังนั้น หลักการที่ปรากฏในคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมืองค.ศ.1789 ที่รับรองสิทธิมนุษยชน สิทธิพลเมือง และหลักการที่เกี่ยวกับสถาบันทางการเมืองล้วนแต่เป็นบรรทัดฐานในทางปฏิบัติที่มีส่วนสัมพันธ์ต่อการพิจารณาถึงพัฒนาการการรับรองสิทธิเสรีภาพตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ นับเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของคำประกาศที่มีต่อสภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพของประเทศฝรั่งเศสได้เป็นอย่างดี

3.5.1 รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส ฉบับก่อน ค.ศ.1958

ภายหลังจากมีการประกาศคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมืองค.ศ.1789 อย่างเป็นทางการ ประเทศฝรั่งเศสจะมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญอย่างเป็นทางการมาแล้วหลายฉบับด้วยกัน แต่จากการศึกษาพบว่า รัฐธรรมนูญฝรั่งเศสบางฉบับก็มิได้มีการรับรองคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789อย่างเป็นทางการ ทั้งนี้เนื่องจาก ลักษณะสถานะทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมในช่วงขณะนั้น ส่งผลให้สภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนในแต่ละ

* โปรดดูตารางแสดงพัฒนาการสภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพในรัฐธรรมนูญแต่ละฉบับของประเทศฝรั่งเศส หน้า220-230. ประกอบ

ช่วงเวลามีความแตกต่างกัน โดยสามารถจำแนกระดับของสภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพออกได้ดังต่อไปนี้

3.5.1.1 สภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพในช่วงระยะเวลา ค.ศ. 1791-1848 (ยุคสาธารณรัฐที่1)

ภายหลังจากการปฏิวัติฝรั่งเศสค.ศ.1789 ซึ่งนับเป็นเหตุการณ์ที่เป็นหัวใจหลักของระบบการเมืองการปกครองของประเทศฝรั่งเศส นับแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบันโดยก่อนหน้าระยะเวลาดังกล่าวประเทศฝรั่งเศสมีรัฐบาลที่มีลักษณะแบบเอกราชปไตยมี อำนาจสูงสุดเด็ดขาดซึ่งจัดว่าเป็นรูปแบบของการปกครองที่เลวร้ายที่สุด ลักษณะการปกครองแบบดังกล่าวไม่มีการคำนึงถึงผลประโยชน์ของประชาชนส่วนรวม สอดคล้องกับคำกล่าวของ Neumann ในหนังสือชื่อว่า European and Comparative Government ที่ว่า ในยุคก่อนการปฏิวัติดังกล่าวเป็นที่รู้จักกันว่าในประเทศฝรั่งเศสปกครองโดยระบบการปกครองแบบเก่า (Ancien Régime) ที่มีลักษณะที่ผสมผสานกันระหว่างความมีอำนาจสูงสุดเด็ดขาด และหลักการรวมอำนาจไว้ที่ศูนย์กลางโดยกษัตริย์ที่มีความเข้มแข็ง และลักษณะดังกล่าวปรากฏเด่นชัดสุดในสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่14การปฏิวัติจึงเกิดขึ้นในเดือนกรกฎาคมค.ศ.1789อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เมื่อสมัชชานันดรถูกเรียกประชุมและภายหลังได้เปลี่ยนเป็นสภาแห่งชาติและมีการระทำการยกเลิกระบบฟิวดัล ยกเลิกอภิสิทธิ์ในตำแหน่งต่างๆของพวกขุนนางและพวกนักบวชในศาสนา จนนำไปสู่การประกาศคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมืองค.ศ.1789 อันมีชื่อเสียงที่สุดในขณะนั้น⁵⁷

ดังนั้น เมื่อพิจารณาถึงสภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพในช่วงเวลาดังกล่าวที่ถือเป็นช่วงเริ่มต้นยุคสาธารณรัฐที่1 จะเห็นได้ว่า ในยุคดังกล่าวประเทศฝรั่งเศสมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญอย่างเป็นทางการมาแล้วหลายฉบับด้วยกันซึ่งในจำนวนของรัฐธรรมนูญที่ประกาศใช้ จากการศึกษาพบว่าคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมืองค.ศ.1789ก็ได้ถูกรับรองอย่างเป็นทางการในรัฐธรรมนูญทุกฉบับเห็นจะมีเพียงแต่รัฐธรรมนูญ ค.ศ.1791 ที่มีการรับรองคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ทั้ง17มาตราวางไว้หน้ารัฐธรรมนูญ แยกเป็นสัดส่วนจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ และรัฐธรรมนูญ ค.ศ.1793 ที่นำหลักคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789มาบัญญัติไว้เป็นส่วนหนึ่งของรัฐธรรมนูญเหตุที่เป็นเช่นนี้ เนื่องมาจาก ปัจจัยที่

⁵⁷ Vishnoo Bhangwan and Vidya Bhushan, *World Constitutions*, first edition (Bangalore: Sterling, 1984), p.3.

เกี่ยวข้องกับหลายๆด้านไม่ว่ากลไกทางการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคม ลักษณะและอำนาจของผู้ปกครองประเทศที่เป็นตัวกำหนด ดังจะเห็นได้จาก ในสภาวะที่ประเทศมีการปกครองโดยคณะปฏิวัติ รัฐประหารที่ใช้อำนาจเผด็จการสิทธิเสรีภาพของประชาชนในขณะนั้นจะถูกลดทอนเป็นอย่างมาก อีกทั้งลักษณะของบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญที่เกิดจากคณะปฏิวัติ รัฐประหารมักจะไม่มีการรับรองคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ดังมีรายละเอียดดังนี้

รัฐธรรมนูญ ฉบับลงวันที่ 3 กันยายน ค.ศ.1791

เมื่อประสบความสำเร็จในการออกคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789แล้วสภาแห่งชาติได้ดำเนินการร่างรัฐธรรมนูญเพื่อหลักในการปกครองประเทศ โดยนักคิดที่มีอิทธิพลสำคัญในการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ได้แก่ มูติเยร์ และซีเอเยส์ ที่ถึงแม้ว่าจะมีทัศนคติที่ตรงข้ามกันในแนวความคิดบางเรื่อง แต่ทั้งสองก็ชิงชิงสังคมที่เต็มไปด้วยอภิสิทธิ์และฐานันดรชั้นสูง โดยมูติเยร์กล่าวว่า “ระบบการปกครองแบบอภิชนาธิปไตยเป็นรูปแบบของรัฐบาลที่เลวร้ายที่สุด” ทั้งสองเล็งเห็นถึงความต้องการในการมีรัฐบาลที่แท้จริงและการมีอำนาจที่มาจากผู้แทนปวงชนซึ่งไม่ควรจะเป็นเพียงภาพสะท้อนแต่เพียงเจตจำนงของประชาชนเท่านั้น แต่อำนาจดังกล่าวจะต้องมีพันธะต่อผู้ที่มอบอำนาจให้แก่ตนเองและมีการควบคุมอย่างเหมาะสมด้วย⁵⁸

ดังนั้น ประเทศฝรั่งเศสจึงมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญที่เป็นลายลักษณ์อักษรขึ้นเป็นครั้งแรกอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 3 กันยายน ค.ศ.1791 ภายหลังจากการใช้ระยะเวลาในการอภิปรายและร่างเป็นเวลานานถึงสองปีด้วยกัน โดยรัฐธรรมนูญฉบับนี้ประกอบไปด้วย 270 มาตรา ได้แสดงให้เห็นถึงการค้ำประกันหลักสิทธิมนุษยชนตามคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 โดยนำมาไว้ก่อนหน้ารัฐธรรมนูญ เพื่อแสดงให้เห็นว่ามีการรับรองสิทธิมนุษยชนและพลเมืองทั้ง 17 มาตรา และตามมาด้วยบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญโดยมีการแบ่งเป็นสัดส่วนชัดเจน โดยผู้ร่างต้องการให้คำประกาศอยู่หน้ารัฐธรรมนูญ และเป็นสิ่งที่รับรู้แล้วไม่จำเป็นต้องบัญญัติขึ้นอีก นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (la monarchie absolue) มายังระบอบปรimitญาสิทธิราชย์ (la monarchie limitée) โดยกษัตริย์ไม่ทรงมีอำนาจตามทฤษฎีกษัตริย์และเทวสิทธิ์อีกต่อไป หากแต่ทรงเป็นกษัตริย์ที่ประชาชนเป็นผู้เลือกขึ้นมาเอง ดังนั้นนับแต่ค.ศ.1791 เป็นต้นมา กษัตริย์ก็ทรงมีฐานะเป็นเสมือนหนึ่งผู้แทนของประชาชนทั้งหมด

⁵⁸ R.R. Palmer Princeton, *The age of democratic revolution . A political History of Europe and America, 1760-1800*, pp. 489-491.

โดยมีตำแหน่งใหม่เป็น กษัตริย์ของชาวฝรั่งเศส (roi des Français) แทนตำแหน่งเดิม คือ กษัตริย์แห่งฝรั่งเศส (roi de France) นอกจากกษัตริย์จะต้องทรงสัญญาว่าจะเคารพรัฐธรรมนูญและอยู่ใต้กฎหมายแล้ว พระองค์ยังไม่ทรงมีสิทธิ์ที่จะใช้จ่ายรายได้แผ่นดินตามพระทัยชอบอย่างอดีตอีกด้วย การใช้จ่ายใดๆของพระองค์ จะต้องอาศัยงบประมาณที่สภาเป็นผู้อนุมัติให้เป็นระยะเท่านั้น⁵⁹

อย่างไรก็ดี เมื่อพิจารณาถึง คำปรารภของรัฐธรรมนูญค.ศ.1791แล้ว ได้เน้นถึงความปรารถนาของสภาแห่งชาติที่ต้องการจัดทำรัฐธรรมนูญแห่งประเทศฝรั่งเศส ที่มีหลักการที่เป็นที่ยอมรับและมีการประกาศอย่างเป็นทางการ โดยมีการยกเลิกสถาบันการเมืองที่เป็นอันตรายต่อเสรีภาพและความเสมอภาคในสิทธิ ได้แก่ การยกเลิกอภิสิทธิ์ของพวกขุนนางรวมถึงการสืบทอดสิทธิในเรื่องต่างๆอันเนื่องมาจากความแตกต่างทางชนชั้น ยกเลิกระบบฟิวดัล ยกเลิกศาลที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินของศาสนจักร (partrimonial courts) ยกเลิกสมาคมกิลด์(Guilds)และสมาคมที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพหรือ ศิลปหัตถกรรม กฎหมายจะต้องไม่นำมาซึ่งการยอมรับคำปฏิญาณทางศาสนา(religious vows)หรือข้อผูกมัดอื่น ๆ ในทางตรงข้ามกับ สิทธิตามธรรมชาติหรือรัฐธรรมนูญเป็นต้น⁶⁰

นอกจากนี้ หมวดแรกของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังได้รับรองบทบัญญัติพื้นฐานสำคัญที่ได้รับการรับรองโดยรัฐธรรมนูญในฐานะที่เป็นสิทธิตามธรรมชาติ (natural rights) และสิทธิพลเมือง(civil rights) ซึ่งเป็นการรับรองหลักการที่ปรากฏในคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 โดยบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญเป็นครั้งแรก ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้⁶¹

* พลเมืองทุกคนมีคุณค่าควรแก่การยอมรับต่อตำแหน่งฐานะทางสังคม และการทำงานโดยปราศจากการแบ่งแยกนอกจากความดี (virtues)และความสามารถ(talents)

* ภาชีอากรทุกประเภทจะต้องมีการจัดสรรปันส่วนระหว่างพลเมืองทุกคนอย่างเสมอภาคตามสัดส่วนของความสามารถในการเสียภาษี

* บรรดาการกระทำความผิดที่เหมือนกันจะต้องได้รับการลงโทษด้วยบทลงโทษที่เหมือนกันโดยปราศจากการแบ่งแยกความแตกต่างระหว่างบุคคล

* นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญยังมีการรับประกันสิทธิเสรีภาพประเภทอื่นๆในฐานะที่เป็น

⁵⁹ เอี่ยม ฉายางาม, ประวัติศาสตร์ฝรั่งเศส ค.ศ.1789-1848, หน้า30

⁶⁰ R.R. Palmer Princeton, The age of democratic revolution , A political History of Europe and America, 1760-1800, p.517

⁶¹ translated from M. Bouchary, ed.,La Déclaration des droits de l'homme et du citoyen et la constitution de 1791(Paris,1947),pp. 17-18. Cited in , Ibid p.517.

สิทธิตามธรรมชาติและสิทธิพลเมืองเช่นเดียวกัน ได้แก่ เสรีภาพในการเคลื่อนไหว เสรีภาพในการพูด เสรีภาพในการพิมพ์เผยแพร่ต่อสาธารณชน เสรีภาพในทางศาสนา เสรีภาพในการชุมนุม เสรีภาพในการทำคำร้องทุกข์ เสรีภาพในการถือครองกรรมสิทธิ์ การสงเคราะห์ต่อความยากจน สิทธิที่จะมีงานทำสำหรับผู้ว่างงาน

อีกทั้ง รัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังมีการรับรองว่าอำนาจอธิปไตยเป็นของชาติตามแนวคิดของซีเอเยส์ไว้ในมาตรา1และมาตรา2 “อำนาจอธิปไตยเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ไม่อาจแบ่งแยกได้ไม่อาจจำหน่ายจ่ายโอนได้ และไม่อาจได้ไปโดยอ้างอายุความ อำนาจอธิปไตยเป็นของชาติส่วนหนึ่งส่วนใดของประชาชนหรือบุคคลหนึ่งบุคคลใดไม่อาจนำเอาอำนาจอธิปไตยไปใช้ได้เอง ชาติเท่านั้นเป็นบ่อเกิดอำนาจอธิปไตย”⁶² และยังสะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลทางด้านแนวคิดของมองเตสกีเออร์เกี่ยวกับเรื่องการแบ่งแยกอำนาจอีกด้วย กล่าวคือ สภาร่างรัฐธรรมนูญของประเทศฝรั่งเศส ค.ศ. 1791 ได้แปลความคิดเห็นของมองเตสกีเออร์เกี่ยวกับการแบ่งแยกอำนาจอธิปไตย ออกเป็นอำนาจต่างๆว่า มองเตสกีเออร์มุ่งหมายที่จะอธิบายว่าหน้าที่สำคัญของรัฐมีอยู่3หน้าที่ด้วยกัน คือ หน้าที่นิติบัญญัติ หน้าที่บริหาร และหน้าที่ตุลาการ เหตุผลของสภาร่างรัฐธรรมนูญ ค.ศ.1791 มีอยู่ว่ามองเตสกีเออร์ไม่เคยใช้คำว่า “แบ่งแยกอำนาจ Separation of power” เลย มองเตสกีเออร์กล่าวแต่เรื่องว่าไม่ควรให้อำนาจทั้งสาม หรืออีกนัยหนึ่ง หน้าที่ทั้งสามของรัฐตกอยู่ในกำมือของบุคคลคนเดียว ฉะนั้นความหมายของคำว่า“อำนาจ” ที่มองเตสกีเออร์ใช้จึงหมายถึง องค์กรที่ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่ที่กำหนดให้ เช่น อำนาจนิติบัญญัติหมายถึงสภานิติบัญญัติแห่งชาติที่ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับการตรากฎหมาย⁶³ นอกจากนี้ยังมีการแบ่งแยกอำนาจให้ กษัตริย์ทรงมีอำนาจบริหารในฐานะที่ทรงเป็นหัวหน้าฝ่ายบริหาร แต่ไม่มีอำนาจนิติบัญญัติซึ่งนับเป็นการเพิกถอนอำนาจของกษัตริย์ในการออกคำสั่งเรื่องต่างๆ⁶⁴ และพระองค์ไม่ต้องรับผิดชอบในการกระทำของตน เนื่องจากมีรัฐมนตรีคอยลงนามสนองพระบรมราชโองการของกษัตริย์ในฐานะที่เป็นกษัตริย์ในระบอบราชาธิปไตย อีกทั้งกษัตริย์ทรงมีอำนาจแต่งตั้งรัฐมนตรีด้วยพระองค์เอง แต่งตั้งเอกอัครราชทูตเจรจาต่อรองเรื่องการค้าต่างประเทศ และทรงมีอำนาจสูงสุด

⁶² Hauriou (André), Gicquel (Jean), et Gélard (Patrice), *Droit Constitutionnel et Institutions Politiques*, 6^e editions Montchrestien, Paris, 1975, p.778. อ้างถึงใน ชาญชัย แสงศักดิ์, พัฒนาการกฎหมายมหาชนในต่างประเทศและในประเทศไทย, พิมพ์ครั้งที่1(กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, กันยายน 2538), หน้า69.

⁶³ สมภพ โหตระกิตย์, คำสอนชั้นปริญญาตรีกฎหมายรัฐธรรมนูญ (ภาค2) (กรุงเทพมหานคร: นำ เชียงการพิมพ์, 2512), หน้า56.

⁶⁴ John Bell, *French Constitution Law*, p.79.

ในกองทัพมีสิทธิแต่งตั้งหัวหน้าผู้บังคับการหน่วยงานทหาร⁶⁵ ขณะเดียวกัน อำนาจของกษัตริย์ก็มีจำกัดโดยพระองค์ทรงมีสิทธิในการยับยั้งการออกกฎหมายให้ล่าช้าในทางปฏิบัติไม่เกิน2ปี(2สมัยการประชุม) ยกเว้นกฎหมายที่เกี่ยวกับการเงินการคลัง⁶⁶ และการดำรงตำแหน่งในฐานะกษัตริย์ตามรัฐธรรมนูญฉบับนี้ประชาชน ในฐานะที่เป็นผู้มีอำนาจอธิปไตยก็มีสิทธิที่จะขอให้สภาปลดพระองค์ได้ด้วยเช่นกัน หากพบว่าทรงทรยศต่อชาติ หรือเดินทางไปต่างประเทศ โดยไม่ได้รับความเห็นชอบจากสภานิติบัญญัติเสียก่อน

อนึ่ง รัฐธรรมนูญ ค.ศ.1791 ยังกำหนดให้มีสภาที่มีอำนาจนิติบัญญัติเพียงสภาเดียว แทนที่จะมีสองสภาอย่างในประเทศอังกฤษ การที่สภาแห่งชาติไม่ต้องการให้ใช้ระบบสองสภาด้วยเหตุผลที่ว่า สภาแห่งชาติมีความปรารถนาที่หลอมรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของผู้แทนที่มาจากทั้งสามฐานันดรในอดีตให้กลายเป็นสภาเพียงหนึ่งเดียว และเกรงว่าการมีสภาขุนนางอย่างในอังกฤษจะเป็นการเปิดโอกาสให้พวกอภิสิทธิ์ชนดั้งเดิมได้กลับเข้าไปมีอำนาจอีกครั้งหนึ่ง สภานิติบัญญัตินี้เป็นสภาที่มีอิสระและอำนาจกว้างขวางมาก จนอาจกล่าวได้ว่าสภาของฝรั่งเศสมีสิทธิและอำนาจมากกว่าสภาผู้แทนราษฎรของอังกฤษที่มีมาก่อนฝรั่งเศสอีก จะเห็นได้ว่า สมาชิกสามารถประชุมกันเองตามสมัยการประชุมที่กำหนดไว้ล่วงหน้า โดยไม่ต้องให้กษัตริย์เป็นผู้เรียกประชุมและเปิดสมัยประชุมอีกทั้งมีเอกสิทธิ์ที่จะพูด เขียน หรือกระทำทุกอย่างในระหว่างที่ปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้แทนราษฎรได้อย่างไม่ต้องเกรงว่าจะถูกดำเนินคดี หรือถูกกษัตริย์ใช้กำลังจับกุม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งกษัตริย์ทรงไม่มีสิทธิที่จะยุ่งเกี่ยวหรือขัดขวางการปฏิบัติหน้าที่ของสภานิติบัญญัติไม่ว่าเรื่องใดๆทั้งสิ้น⁶⁷ และรัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังบัญญัติรับรองความชัดเจนในการให้คำนิยามคำว่ากฎหมายในหมวด3 มาตรา3 ว่า “ไม่มีอำนาจใดในประเทศฝรั่งเศสจะอยู่เหนือไปกว่ากฎหมาย” สอดคล้องกับที่ได้แถลงไว้ในคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 มาตรา6 ที่ว่า “กฎหมาย คือการแสดงออกโดยชัดแจ้งซึ่งเจตจำนงทั่วไปของประชาชน” ดังนั้น ภาระหน้าที่ในการบัญญัติกฎหมายถูกมอบหมายให้แก่สภานิติบัญญัติแต่เพียงผู้เดียว⁶⁸

การที่รัฐธรรมนูญฉบับนี้จะให้อำนาจแก่สภานิติบัญญัติอย่างกว้างขวางนั้นนับเป็นการสอดคล้องกับหลักการที่ให้ประชาชนมีอำนาจในการปกครองประเทศ แต่ถึงแม้จะมีการรับรองคำ

⁶⁵ Brissaud, Jean Baptise, *A history of French public law*, (South Hackensach: N.J., Rothman Reprints, 1969), p.486.

⁶⁶ Roger Price, *A concise history of France*, pp.107-108.

⁶⁷ เดียม ฉายางาม, *ประวัติศาสตร์ฝรั่งเศส ค.ศ.1789-1848*, หน้า31.

⁶⁸ John Bell, *French Constitution Law*, p.79.

ประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ก็ตามแต่ในความเป็นจริงแล้วรัฐธรรมนูญฉบับนี้ก็มีจุดอ่อนอยู่หลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งผู้แทน ทั้งที่มีการรับรองคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ที่วางหลักว่า “มนุษย์ทุกคนเกิดมาและดำรงอยู่อย่างมีอิสระเสมอภาคกันในสิทธิ”(มาตรา1) และพลเมืองทุกคนมีสิทธิในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการบัญญัติกฎหมายไม่ว่าจะด้วยตนเองหรือโดยผ่านผู้แทน (มาตรา6) หลักการดังกล่าวได้รับแนวคิดมาจากรูสโซ และแสดงถึงนัยสำคัญที่ว่า พลเมืองจะต้องไม่ถูกจำกัดสิทธิในการออกเสียงเลือกตั้ง แต่สภาร่างรัฐธรรมนูญแห่งชาติได้เพิกเฉยหลักการว่าด้วยความเสมอภาคทางการเมืองดังกล่าว⁶⁹ เนื่องจากผู้แทนสภาดังกล่าวได้เรียนรู้จากนักเขียนที่มีชื่อเสียงของศตวรรษที่ 18 ที่เชื่อว่าระบบการปกครองจะเป็นไปได้ด้วยดีขึ้นอยู่กับการพัฒนาการศึกษาและความมีอิสระเสรี ซึ่งความมีอิสระเสรีหมายถึงการมีสิทธิในทรัพย์สินผู้แทนเหล่านี้เรียนรู้มาจากประสบการณ์ว่าการแทรกแซงทางการเมืองของประชาชน มีแนวโน้มเพียงว่าจะนำไปสู่ความยุ่งยากที่จะไม่สามารถยับยั้งได้มากกว่าจะนำมาซึ่งการประนีประนอม อีกทั้ง ประชาชนกลุ่มใหญ่จะถูกชักจูงได้ง่าย เพราะโดยลักษณะแล้วประชาชนจะยอมอยู่ใต้อำนาจของขุนนางดังเช่นการปกครองระบอบเก่าที่มีการปกครองได้อยู่เป็นเวลานานนี่คือเหตุผลที่ว่าหลักการเรื่องความเสมอภาคทางการเมืองหรือการให้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งแก่ประชาชนทั้งหมด ซึ่งปรากฏในคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมืองค.ศ.1789จึงถูกหักท้วงจากสภา ผลลัพธ์ที่ได้จึงเป็นว่าชาวฝรั่งเศสทุกคนเท่าเทียมกันตามกฎหมาย แต่มีใช้ทุกคนมีฐานะเป็น “citizens” ทั้งหมด หรือนั่นไม่ใช่ว่า “ประชาชน” ทุกคนมีสิทธิอย่างเดียวกัน โดยรัฐธรรมนูญฉบับนี้แบ่งพลเมืองออกเป็น2ประเภทโดยใช้ฐานะทางการเงินเป็นเกณฑ์ในการแบ่ง ประเภทแรก Active Citizens เป็นบุคคลที่มีสิทธิเลือกตั้ง บุคคลเหล่านี้จะเป็นคนฝรั่งเศสโดยกำเนิดหรือไม่ก็ได้ แต่จะต้องทำหน้าที่ในการเสียภาษีทางตรงเป็นจำนวน 2-3 ลิฟต์หรือจ่ายภาษีที่มีมูลค่าเท่ากับค่าจ้างแรงงาน 3วันทำงานต่อหนึ่งปี ต้องมีอายุเกิน 25ปี และต้องเคยเป็นทหารในกองทหารแห่งชาติมาก่อน และจะต้องมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตเลือกตั้งนั้นเป็นเวลาอย่างน้อยหนึ่งปีแม้จะมีการทักท้วงอยู่บ้างแต่ก็ได้ตกลงกันไปตามนั้นในที่สุด⁷⁰

ประการที่สอง Passive Citizens เป็นบุคคลที่ไม่มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง ได้แก่ ช่างฝีมือที่มีรายได้ต่ำและพวกชาวนาที่มีฐานะยากจน ล้วนแต่เป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ

⁶⁹ Jonathan Sperber, *Revolutionary Europe 1780-1850*, first published(England: Longman, 2000), p.160.

⁷⁰ นำเงิน บุญเปี่ยม, *ยุโรปสมัยใหม่ ค.ศ.1789-1914*, หน้า17.

การใช้หลักเกณฑ์เรื่องเกี่ยวกับทรัพย์สิน ในการกำหนดสิทธิในการเลือกตั้งผู้แทนราษฎร ก่อให้เกิดความไม่พอใจอย่างมากจะเห็นได้จาก ข้อเขียนของ Camille Desmoulins ในหนังสือชื่อ Révolutions de France et de Brabant กล่าวว่าการที่รัฐธรรมนูญฉบับกำหนดหลักเกณฑ์ดังกล่าวเท่ากับว่าเป็นการทำให้ประเทศฝรั่งเศสอยู่ภายใต้รัฐบาลของพวกชนชั้นขุนนาง แสดงให้เห็นว่าวิธีการดังกล่าวเป็นเรื่องที่เหลวไหล และการดำเนินการภายใต้บทบัญญัติดังกล่าวแม้แต่ Rousseau Corneille และMablyเองก็ไม่มีคุณสมบัติที่เหมาะสมในการออกเสียงเลือกตั้ง อีกทั้ง พวก Active Citizens ควรจะเป็นผู้ซึ่งทำลายคุกบาสตีลเป็นพวกเพาะปลูกทำไร่ไถนามากกว่า ในขณะที่ต้องไม่ใช่คนเกียจคร้านที่เป็นพวกศาสนจักรหรือข้าราชการ ซึ่งเป็นเหมือนกาฝากของต้นไม้พืชที่สมควรจะขจัดโดยการโยนเข้ากองไฟ⁷¹ นอกจากนี้ขั้นตอนการออกเสียงเลือกตั้งยังมีผลทำให้สภาพาคคุณสมบัติจากการเป็นปากเสียงที่แท้จริงของประชาชนทั้งหมดในประเทศเพราะผู้มีสิทธิเลือกตั้งต้องลงคะแนนเสียงเลือกผู้ที่เรียกว่า Electors เสียขั้นหนึ่งเสียก่อน หลังจากนั้นพวก Electors ผู้ที่มีสิทธิเลือกสมาชิกที่แท้จริง ก็จะต้องลงคะแนนเสียงเลือกผู้แทนราษฎรที่เรียกว่า Deputys อีกขั้นหนึ่ง

ในขณะเดียวกัน ถ้าพิจารณาในประเด็นวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองรูปแบบใหม่ในช่วงระยะเวลาดังกล่าวถึงแม้ว่า สถาบันทางการเมืองจะถูกกำหนดโดยรายละเอียดโดยสภาแห่งชาติ ซึ่งมีจุดประสงค์ที่จะจำกัดการมีส่วนร่วมเฉพาะเพศชายผู้ร่ำรวยเท่านั้น แต่แท้จริงแล้วยังมีรูปแบบของสถาบันที่ไม่เป็นทางการของวัฒนธรรมทางการเมืองสมัยใหม่ ที่มีลักษณะพิเศษพื้นฐาน 3 ประการ ได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ ชมรมทางการเมือง และงานเฉลิมฉลองของสาธารณชนในโอกาสต่างๆ กล่าวคือ ประชาชนมีความสามารถที่จะอ่านสื่อสิ่งพิมพ์หรือฟังจากจากผู้ที่อ่านให้ฟัง การพบปะสังสรรค์ระหว่างชมรมต่างๆ ที่มีอยู่อย่างบ่อยครั้งโดยเฉพาะผู้ที่ยากจนและเพศหญิง และการมีส่วนร่วมในงานเฉลิมฉลองต่างๆ สิ่งเหล่านี้นับเป็นลัทธิเป็นจุดเริ่มต้นความขัดแย้งระหว่างสภาร่างรัฐธรรมนูญแห่งชาติ ซึ่งพยายามจะจำกัดและกำหนดรูปแบบวิถีทางของกิจกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมือง อย่างไรก็ตาม วัฒนธรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองดังกล่าว ยังมีลักษณะที่ไม่มั่นคง การเคลื่อนไหวของพลเมืองจำนวนมากในบางครั้งเป็นการง่ายมากที่จะก่อให้เกิดความรุนแรงตามมา⁷²

นอกจากประเด็นเรื่อง สิทธิทางการเมืองที่ดูเหมือนว่าจะมีความเหลื่อมล้ำกันระหว่างประชาชนด้วยกัน รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวก็ยังได้รับรองถึงสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานอื่นๆของ

⁷¹ Jonathan Sperber, *Revolutionary Europe 1780-1850*, p. 160.

⁷² Jeremy D. Popkin, *A short History of French Revolution*, pp.36-38.

ประชาชนด้วยนอกจากปรากฏในคำปรารภและบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแล้วสภาร่างรัฐธรรมนูญแห่งชาติยังวางหลักเกณฑ์เรื่องความเสมอภาคในการเสียภาษีอากรโดยคำว่า “impôt” ที่แปลว่า ภาษีก็เปลี่ยนมาเป็นการใช้คำว่า “contribution” แทน โดยเก็บจากผู้มีกรรมสิทธิ์ในอสังหาริมทรัพย์ (la contribution foncier)จากผู้มีรายได้และเป็นเจ้าของสังหาริมทรัพย์ โดยคำนวณจากทรัพย์สินและค่าเช่า(la patente)เก็บจาก พ่อค้า นักอุตสาหกรรม⁷³ ซึ่งเป็นแนวคิดในการจัดสรรปันส่วนตามความเสมอภาคทางภาวะฐานะ ที่ต้องรับผิดชอบและความยินยอมของผู้ชำระภาษีที่จะต้องจ่ายโดยผ่านความยินยอมจากผู้แทนของปวงชน สถานิติบัญญัติมีสิทธิในการให้ความเห็นชอบเกี่ยวกับภาษีอากร มีการประกาศใช้กฎหมายที่เกี่ยวกับการคลังงบประมาณอย่างมีอิสระปราศจากการแทรกแซง แทนที่จะเป็นความลับทางการคลังเหมือนครั้งในระบบเก่าที่เต็มไปด้วยอภิสิทธิ์และมีระบบการบริหารราชการที่ซับซ้อน โดยการนี้สภาร่างรัฐธรรมนูญแห่งชาติได้ยกเลิกภาษีทางอ้อมที่เป็นภาษีที่ไม่ได้รับความเห็นชอบจากประชาชน เช่น ภาษีเหล้าอึ่ง ภาษีเกลือ ภาษีศุลกากรสำหรับสินค้าภายในประเทศคงไว้เพียงภาษีศุลกากร เพื่อการส่งออกสินค้าอากรแสตมป์ ค่าธรรมเนียมที่เกี่ยวกับงานทะเบียนราษฎรเท่านั้น⁷⁴

อย่างไรก็ดี สภาแห่งชาติยังได้ประกาศรัฐกฤษฎีกากลางวันที่ 2-17 มีนาคม ค.ศ.1791 ยกเลิกสมาคมกิลด์ (Guilds) และสมาคมวิชาชีพต่างๆ (Corporations) เนื่องจากเป็นการขัดกับเสรีภาพส่วนบุคคลและความเสมอภาค และมีการเปิดกว้างให้บุคคลสามารถประกอบธุรกิจวิชาชีพของเอกชน หรือตำแหน่งหน้าที่ทางราชการสำหรับบุคคลที่มีคุณสมบัติเหมาะสมกับความสามารถในงานที่จะปฏิบัติ⁷⁵ ดังนั้น เท่ากับเป็นการสถาปนาหลักสิทธิปัจเจกชนนิยมทางเศรษฐกิจเป็นอย่างดี โดยที่สภาแห่งชาติส่วนใหญ่เป็นชนชั้นกลางมีความไม่ไว้วางใจพวกคนงานดั่งนั้นในเดือน มิถุนายน ค.ศ.1789 สภาร่างรัฐธรรมนูญแห่งชาติได้ออกกฎหมายที่เรียกว่า Le Chapelier law* ลงวันที่ 14 มิถุนายน ค.ศ.1789 ยกเลิกการรวมตัวกันจัดตั้งสมาคมหรือสหภาพแรงงาน ห้ามลูกจ้างนัดหยุดงานในเรื่องผลกระทบจากค่าจ้างหรือค่าตอบแทน โดยถือว่าการนัดหยุดงาน

⁷³ ชนาทิพย์ เกษะวัฒนะ, ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมฝรั่งเศส(สมัยฟื้นฟูศิลปวิทยาการ จนถึงสมัยปฏิวัติฝรั่งเศส), หน้า171.

⁷⁴ Brissaud, Jean Baptise, A history of French public law, p. 505.

⁷⁵ R.R Palmer, The Age of the democratic revolution , A political History of Europe and America.1760-1800, p.500.

* โปรดดูรายละเอียดใน Georges Dupeux, French Society 1789-1970, trans. Peter Wait, first published (London : Methven &Co. Ltd., 1976), pp.93-94.

ดังกล่าวเป็นสิ่งที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ทำให้ลูกจ้างไม่สามารถปกป้องผลประโยชน์จากการเอาวัดเอาเปรียบจากนายจ้างได้ และเป็นข้ออ้างที่ถูกนำมาอ้างถึงบ่อยครั้งของสภาในการเอื้อประโยชน์แก่ชนชั้นกลางอยู่เสมอ

อย่างไรก็ดี แม้ว่านักประวัติศาสตร์การเมืองหลายท่านจะเรียกช่วงระยะเวลาดังกล่าวว่าเป็น “การปฏิวัติของพวกเสรีนิยม” เนื่องจากมีการรับรองหลักการสิทธิเสรีภาพของปัจเจกชนที่ประกาศไว้ในคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 แต่เมื่อพิจารณาจากสภาพการดำเนินการดังกล่าวแท้ที่จริงแล้วควรจะได้รับขนานนามว่า “การปฏิวัติของพวกชนชั้นกลาง” มากกว่า เนื่องจาก สภาร่างรัฐธรรมนูญแห่งชาติได้ตีความหมายของคำว่าเสรีภาพไปในทางที่เอื้อประโยชน์ต่อชนชั้นกลางผู้มั่งคั่งและมีการศึกษาสูงลำพังเพียงแต่การปฏิบัติในเรื่องสิทธิพลเมืองในโครงสร้างของรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ก็มีการเปิดกว้างแต่เฉพาะชนชั้นกลางเท่านั้นการตระหนักถึงผลประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่ในบางเรื่องถูกเพิกเฉย⁷⁶ แต่อย่างไรก็ตาม ก็ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าสิ่งต่างๆที่มีบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าว ล้วนเป็นสิ่งที่ถือได้ว่าเป็นการปฏิวัติทางการเมืองการปกครองของฝรั่งเศส เพราะโครงสร้างเก่าของการเมืองการปกครองได้ถูกยกเลิก และแม้ว่ารัฐธรรมนูญ ค.ศ.1791จะมีได้อยู่ยืนยาวเพราะต่อมาฝรั่งเศสจะมีรัฐธรรมนูญหลายฉบับก็ตาม แต่ในรัฐธรรมนูญทุกฉบับนั้นจะยังคงยึดถือ หลักการพื้นฐานซึ่งปรากฏในรัฐธรรมนูญฉบับแรกอยู่เสมอ หลักการพื้นฐานนั้น ก็คือ การถือว่าอำนาจของรัฐบาลได้มาจากความยินยอมพร้อมใจจากประชาชน และการถือว่าประชาชนมีสิทธิเท่าเทียมกันตามกฎหมาย⁷⁷

ในท้ายที่สุด ระบอบการเมืองการปกครองภายใต้รัฐธรรมนูญ ค.ศ.1791 ต้องประสบความยุ่งยากสถาบันกษัตริย์ไม่ยอมรับการจัดสรรอำนาจใหม่ และวางแผนการโค่นล้มการปฏิวัติโดยอาศัยกำลังจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์อื่นของยุโรป(เช่น ออสเตรีย รัสเซีย รัสเซีย ฯลฯ)สถาบันคาทอลิกก็ไม่พอใจที่พวกปฏิวัติพยายามทำลายความภักดีที่สถาบันคาทอลิกเคยมีต่อระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ วิกฤตการณ์ทวีความรุนแรงขึ้นเมื่อพระเจ้าหลุยส์ที่16พยายามหลบหนีจากฝรั่งเศสแต่ถูกจับได้ที่เมืองวาเรนน์(Varennes) เมื่อเดือนมิถุนายน ค.ศ.1791 ซึ่งทำให้ฝ่ายต้องการระบอบสาธารณรัฐได้รับความสนับสนุนจากมวลชนมากขึ้น ในเวลาเดียวกัน ระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมทำให้ราคาสินค้าอาหารปั่นป่วนและทำให้คนยากจนในเมือง โดยเฉพาะใน

⁷⁶ Jeremy D. Popkin, *A short History of the French Revolution*, p.40.

⁷⁷ ศรีสุข ทวีชาประสิทธิ์, *ประวัติศาสตร์การเมืองยุโรปจากกลาง ศ.ต.ที่17-สิ้น ศ.ต.ที่18*, หน้า233.

ปารีสไม่พอใจมากยิ่งขึ้น วิกฤตการณ์ดังกล่าวนำไปสู่การปฏิวัติครั้งที่ 2 ใน ค.ศ. 1792⁷⁸ ต่อมา มีการแต่งตั้งสภาคนแวนซ็อง (National Convention) ที่ประกอบด้วยกลุ่มการเมืองหลายกลุ่มเช่น พวกจิรองแดง (Girondin) พวกมองตาญยาร์ด (Montayard) พวกจาโคแบง (Jacobine) ที่มาจากการเลือกตั้งทางอ้อม อย่างไรก็ตาม ในทฤษฎีดังกล่าวไม่มีนักประวัติศาสตร์คนใดสามารถปฏิเสธได้ว่า 3 ปีของสภาคนแวนซ็องเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในประวัติศาสตร์ฝรั่งเศส⁷⁹ โดยสภาดังกล่าวได้เปิดสมัยประชุมครั้งแรกเมื่อวันที่ 20 กันยายน ค.ศ. 1792 สภาได้มีมติยกเลิกสถาบันกษัตริย์ และสถาปนาระบอบสาธารณรัฐที่เป็นประชาธิปไตยขึ้นแทนเป็นสาธารณรัฐที่ 1 และทำหน้าที่ร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ต่อไป และในวันที่ 21 มกราคมปีเดียวกันเองพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 ถูกตัดสินประหารชีวิตด้วยกิโยตินในข้อหาที่ว่าเป็นกบฏต่อแผ่นดิน

รัฐธรรมนูญ ฉบับลงวันที่ 24 มิถุนายน ค.ศ. 1793 (ฉบับมองตาญยาร์ด)

รัฐธรรมนูญที่เป็นประชาธิปไตยอย่างเต็มที่ และได้รับอิทธิพลมาจากแนวความคิดของ รูสโซ (Jean Jaque Rousseau) ตามหลักการของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้ระบุเรื่องสิทธิมนุษยชนและพลเมืองโดยเฉพาะอย่างยิ่งในคำปรารภของรัฐธรรมนูญที่เน้นความสำคัญเรื่องสิทธิมนุษยชน และเสรีภาพประเภทต่างๆ กล่าวคือ คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. 1789 ทั้ง 17 มาตรา ก็ได้รับการคัดลอกมาทั้งหมด โดยปรากฏอยู่ในส่วนต้นของร่างรัฐธรรมนูญและได้รับการขยายเพิ่มเติมขึ้นจึงทำให้เป็นประชาธิปไตยมากขึ้น โดยได้รับอิทธิพลมาจากพวกมองตาญยาร์ด นอกจากนี้ได้เปลี่ยนหลักการที่ว่า อำนาจอธิปไตยเป็นของชาติมาเป็นอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน ทฤษฎีการเลือกตั้งเป็นสิทธิมาใช้แทนทฤษฎีการเลือกตั้งเป็นหน้าที่ นอกจากนี้ ยังกำหนดหลักการอีกสี่หลัก คือ รับรองในเรื่อง เสมอภาค เสรีภาพ สิทธิในความมั่งคั่งของชีวิต สิทธิในทรัพย์สิน มีข้อนำสังเกต คือ จะเห็นว่ากลับกับคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. 1789 โดยรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้นำความเสมอภาคอยู่นำหน้าเสรีภาพ และมีการรับรองว่าทุกคนมีความเสมอภาคอยู่นำหน้าเสรีภาพและมีการรับรองว่าทุกคนมีความเสมอภาคโดยธรรมชาติและตามกฎหมาย มีการเพิ่มสิทธิที่จะได้รับการศึกษา ที่จะได้รับการช่วยเหลือในกรณีที่รัฐไม่สามารถจัดหางานให้ได้

⁷⁸ จีรติ ดิงศภทิพย์, "การปฏิวัติฝรั่งเศส", ใน *จดหมายเหตุชาวสังคมศาสตร์* 11 (พฤษภาคม-กันยายน 2532): 14.

⁷⁹ Jeremy D. Popkin, *A short History of the French Revolution*, p.86.

และสิทธิของประชาชนในการลุกขึ้นต่อต้านที่รัฐบาลที่เข้มขู่ละเมิดประชาชน⁸⁰

รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวกำหนดให้มีสิทธิบัญญัติเพียงสภาเดียวคือสภาคอนแวนชัน มีอำนาจกว้างขวางมาก และยกเลิกการแบ่งแยกพลเมืองออกเป็น active citizens และ passive citizens ชาวฝรั่งเศสทุกคนมีสิทธิในการออกเสียงเลือกตั้งอย่างเท่าเทียมกัน โดยปราศจากข้อจำกัดเรื่องต่างๆดังเช่นในอดีตและกำหนดให้การเลือกตั้งถือว่าเป็นสิทธิอย่างหนึ่ง นอกจากนี้ในกรณีที่มีปัญหาสำคัญซึ่งมีผลเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ส่วนรวม และจำเป็นต้องให้ประชาชนทั่วประเทศยืนยันให้ความเห็นชอบรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ก็ได้กำหนดให้ใช้วิธีลงประชามติว่าเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยเป็นครั้งแรกในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1793 มีการกำหนดให้ชาวฝรั่งเศสทั่วประเทศลงประชามติในรัฐธรรมนูญฉบับนี้ แต่ผลปรากฏว่ามีผู้เห็นด้วยไม่ถึง 2 ล้านคน

แท้จริงแล้วรัฐธรรมนูญฉบับนี้ไม่เคยได้รับการประกาศใช้เนื่องจากสภาวการณ์บ้านเมืองในขณะนั้น ในที่สุดสภาคอนแวนชันก็กลายเป็นศูนย์กลางของอำนาจการบริหารประเทศแบบเผด็จการ มีการก่อตั้งรัฐบาลคณะปฏิวัติ มีการแต่งตั้งคณะกรรมการว่าด้วยสวัสดิภาพของปวงชน (มีการลงคะแนนเสียงเปลี่ยนตำแหน่งสมาชิกดังกล่าวทุกๆ 30 วัน)⁸¹ มีอำนาจดำเนินกิจการปกครอง วางนโยบายการบริหารทั้งภายในและภายนอกประเทศ และคณะกรรมการว่าด้วยความปลอดภัยทั่วไป มีอำนาจเกี่ยวกับดูแลให้มีการปฏิบัติตามกฎหมายของบ้านเมือง รักษาความมั่นคงของรัฐ

ผลสืบเนื่องจากการบริหารประเทศของรัฐบาลคณะปฏิวัติได้ทำให้ประเทศฝรั่งเศสเข้าสู่ยุคในสมัยแห่งความหวาดกลัว (Reign of Terror) ภายใต้การนำของโรเบสปีแยร์ (Robespierre) อย่างแท้จริง มีการดำเนินการวางมาตรการต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งออกกฎหมายปราบปรามผู้ต้องสงสัยที่เรียกว่า loi des Suspects ลงวันที่ 17 กันยายน ค.ศ. 1793 โดยผู้ต้องสงสัยที่ไม่เห็นด้วยกับการปฏิวัติจะไม่ได้รับการคุ้มครองเรื่องเสรีภาพส่วนบุคคลใดๆทั้งสิ้น อาจถูกตรวจค้นและจับกุมตัวหรือจำคุกได้ทุกขณะ ในขณะเดียวกัน กฎหมายฉบับนี้ก็ได้อิตรอนเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นด้วย กล่าวคือ ผู้ใดที่ตำหนิหรือวิพากษ์วิจารณ์การบริหารประเทศของรัฐบาลคณะ

⁸⁰ เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, เอกสารวิชาการ ของสถาบันพระปกเกล้า ชุดรู้เขารู้เรา: การเมืองการปกครองต่างประเทศ ระบบการเมืองการปกครองฝรั่งเศส, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร: สยามศิลป์การพิมพ์, สิงหาคม 2543), หน้า 21-22.

⁸¹ Jeremy D. Popkin, A short History of French Revolution , p.73.

ปฏิวัติด้วยวาจาหรือลายลักษณ์อักษรจะต้องถูกลงโทษสถานหนัก ผลปรากฏว่าทำให้ไม่มีผู้ใดกล้าแสดงตัวเป็นปฏิปักษ์ต่อพวกปฏิวัติอย่างเปิดเผยอีกต่อไป⁸²

นอกจากนี้มาตรการระบบความยุติธรรมแบบฉบับลัทธิถูกนำมาใช้เพื่อการส่งเสริมอำนาจของโรเบสปีแอร์ได้แก่การออกกฎหมายที่เรียกว่า loi de Prairial ลงวันที่ 10 มิถุนายน 1794 เพื่อปรับปรุงกระบวนการพิจารณาของศาลปฏิวัติ โดยสามารถพิจารณาคดีได้โดยไม่ต้องมีการสืบพยาน และมีอำนาจในการลงโทษโดยการประหารชีวิตผู้ต้องสงสัยว่าเป็นศัตรูของประชาชน ภาพสะท้อนจากการบังคับใช้กฎหมายฉบับดังกล่าว ก่อให้เกิดยุคแห่งความหวาดกลัวที่ทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ดังจะเห็นได้จาก มีผู้ถูกประหารชีวิตเป็นจำนวนมากถึง 1,376 คน สภาวะดังกล่าวทำให้ประชาชนถูกลิดรอนสิทธิเสรีภาพก่อให้เกิดความหวาดกลัวและมีความไม่พอใจมากขึ้น จนนำไปสู่การรวมกลุ่มกันโค่นล้มอำนาจของโรเบสปีแอร์ในเดือน กรกฎาคม ค.ศ. 1794 ด้วยการประหารชีวิต

รัฐธรรมนูญ ฉบับลงวันที่ 22 สิงหาคม ค.ศ. 1795

ภายหลังจากการหมดอำนาจของพวกมอญาร์ตแล้ว สภาคอนแวนชันซึ่งเป็นพวก Thermidorian ที่ดำเนินนโยบายแบบสายกลางได้จัดตั้งกรรมการชุดใหม่เพื่อทำหน้าที่ร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่เพื่อให้เหมาะสมกว่าฉบับค.ศ. 1793 ดังนั้นในปี ค.ศ. 1795 ได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญอย่างเป็นทางการ ประกอบด้วย 377 มาตราในการร่างรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวผู้ร่างได้แสวงหาทางในการป้องกันการเกิดรัฐบาลเผด็จการเหมือนครั้งในสมัยแห่งความหวาดกลัว จึงปฏิเสธที่จะร่างรัฐธรรมนูญตามแนวคิดของรูสโซ และผู้ร่างมีความประสงค์ที่จะแยกประชาชนธรรมดาออกจากเรื่องทางการเมือง ดังนั้น ในรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวจึงจำกัดสิทธิในการลงคะแนนเสียงด้วยการวางคุณสมบัติผู้ลงคะแนนเสียงอย่างเข้มงวด⁸³ จึงกำหนดว่าต้องเป็นเพศชายชาวฝรั่งเศสอายุ 21 ปีขึ้นไปและเสียภาษีทางตรง เป็นต้น

เมื่อพิจารณาถึง สภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพรัฐธรรมนูญฉบับนี้มีการเน้นถึงสิทธิมนุษยชนและหน้าที่ของประชาชน ตามคำประกาศว่าด้วยสิทธิและหน้าที่ในรัฐธรรมนูญ ขณะที่รัฐธรรมนูญฉบับก่อนมีคำประกาศรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนเท่านั้น ถึงแม้ว่าจะมีการรับรองสิทธิเสรีภาพไว้แต่ก็เป็นกรรับรองที่ดูค่อนข้างเล็กน้อย โดยเฉพาะบทบัญญัติที่ต้องมีก็ปรากฏว่าไม่มี เช่นทุกคนเกิดมามีเสรีภาพเท่าเทียมกันตามกฎหมาย ไม่มีกรกล่าวถึงสิทธิในการ

⁸² เดียม ฉายางาม, ประวัติศาสตร์ฝรั่งเศส ค.ศ. 1789-1848, หน้า 64.

⁸³ Jeremy D. Popkin, *A short History of French Revolution*, p 87.

ทำงาน สิทธิในการได้รับความช่วยเหลือ สิทธิในการศึกษา เสรีภาพทางความคิด เสรีภาพของสื่อสิ่งพิมพ์ สิ่งเหล่านี้ไม่ได้รับการบัญญัติไว้ในคำประกาศแต่ไปปรากฏอยู่ในหมวดที่ 14 ของรัฐธรรมนูญ นอกจากนี้ก็มีบทบัญญัติที่กล่าวถึงหน้าที่ของพลเมืองไว้ถึง 9 มาตราด้วยกัน อีกทั้งสิทธิเสรีภาพทางการเมือง สิทธิที่จะก่อการจลาจลเพื่อต่อสู้กับฝ่ายปกครองถูกยกเลิก สิทธิในทรัพย์สินกระจ่ายชัดและมั่นคงเพิ่มขึ้นกลายเป็นสิ่งที่ล่องละเมิดมิได้ ทำให้วิเคราะห์ได้ว่ารัฐธรรมนูญฉบับนี้ไม่มีแนวคิดเสรีนิยม ในขณะที่รัฐธรรมนูญ ค.ศ. 1791 และ ค.ศ. 1793 ยังเจือเสรีนิยม พอมาปี ค.ศ. 1795 มี 7 มาตรา ที่กล่าวถึงเสรีภาพของปัจเจกชนเท่านั้น แต่ในภาพรวมไม่เน้นแนวคิดเสรีนิยม วิเคราะห์ว่าน่าจะเป็นเหตุผลว่ากลัวประชาชนอ้างสิทธิเสรีภาพมากเกินไป และกลัวจะกลับไปสู่ยุคแห่งความหวาดกลัวอีก ดังนั้น หลังจากยุคดังกล่าวจึงไม่เน้นการรับรองสิทธิเสรีภาพแต่เน้นหน้าที่ต่อสังคมว่าประชาชนต้องมีหน้าที่ทำอะไร⁸⁴

นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวยังยึดหลักการแบ่งแยกอำนาจ (separation of power) ตามแนวคิดของมองเตสกีเออร์อย่างเคร่งครัดระหว่างอำนาจนิติบัญญัติ ประกอบด้วยสองสภาคือ สภาห้าร้อย (Conseil des Cinq –Cents) มีสมาชิกจำนวน 500 คน และสภาผู้เฒ่า (Conseil des Anciens) มีสมาชิกจำนวน 250 คน กับอำนาจบริหารคือ คณะไดเรกทอรี (Directory) ประกอบด้วยสมาชิก 5 คน ได้รับการเลือกตั้งมาจากสภาทั้งสอง มีวาระคราวละ 5 ปี และมีการคัดออกทุกๆ ปี เพื่อป้องกันการผูกขาดอำนาจ แม้สภาทั้งสองจะเป็นผู้แต่งตั้งสมาชิกรัฐสภาแต่ก็ไม่ได้มีอำนาจในการควบคุมการบริหารของคณะไดเรกทอรี ขณะเดียวกัน คณะไดเรกทอรีก็ไม่มีอำนาจแทรกแซงการปฏิบัติหน้าที่ของสภาทั้งสองเช่นกัน

ในที่สุด เมื่อใกล้จะเลือกตั้งสภาทั้งสอง สภาคอนเวนชันที่มีวัตถุประสงค์ต้องการคงไว้ซึ่งอำนาจของตนเองและขัดขวางพวกนิยมระบบกษัตริย์ ได้ออกพระราชกฤษฎีกาสองในสาม (Decree of Two-thirds) ที่ระบุว่า สมาชิกสภาที่จะเลือกตั้งเข้ามาใหม่จำนวน 2 ใน 3 (จำนวน 500 คน) จะต้องเลือกมาจากสมาชิกสภาคอนเวนชันที่พ้นหน้าที่ไป การกระทำดังกล่าวได้ก่อให้เกิดความไม่พอใจอย่างมากนำไปสู่การก่อการจลาจลในวันที่ 13 Vendémiaire สภาคอนเวนชันได้แต่งตั้งกองกำลังทหาร เพื่อปราบการจลาจลภายใต้การนำของนายโปเลียน โบนาปาร์ตจนประสพชัยชนะ⁸⁵ ในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1795 มีการเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญใหม่และได้ดำเนินการปกครองตามรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ แต่ในระยะต่อมาการบริหารของคณะไดเรกทอรีที่ไม่ได้รับการ

⁸⁴ เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, หลักกฎหมายว่าด้วยสิทธิเสรีภาพ, หน้า 84.

⁸⁵ Jeremy D. Popkin, *A short History of French Revolution*, p 89.

สนับสนุนทางการเมือง ทำให้มีการวางแผนรัฐประหารโดย นโปเลียน โบนาปาร์ต (Napoleon Bonaparte) ในปีค.ศ. 1799 นับเป็นการสิ้นสุดสมัยสาธารณรัฐที่ 1

จะสังเกตได้ว่า นับตั้งแต่การปฏิวัติ ค.ศ.1789 จนถึง ค.ศ.1799 การรับรองสิทธิมนุษยชนของประเทศฝรั่งเศสจะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา แม้จะไม่มีกรอบแบบฉบับเก่าอยู่ อีกต่อไป แต่แนวคิดความเสมอภาคเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมายถูกละเลย พวกรชนชั้นกลางที่มีฐานะมั่งคั่ง มีการศึกษาเท่านั้นจึงจะเป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ผลเท่ากับเป็นการสนับสนุนพวกทุนนิยม และประชาธิปไตยสำหรับบุคคลบางจำพวกเท่านั้น จนทำให้เกิดชนชั้นอภิสิทธิ์ชนใหม่ ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศเกิดความไม่พอใจเพราะต้องการความเสมอภาคเท่าเทียมกัน ในทางปฏิบัติเช่นนี้ให้ชาวฝรั่งเศสทุกคนมีสิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง เป็นต้น

รัฐธรรมนูญ ฉบับลงวันที่ 13 ธันวาคม ค.ศ.1799 (ฉบับนโปเลียน)

ภายหลังการสิ้นสุดสาธารณรัฐที่ 1 นโปเลียน โบนาปาร์ต (Napoleon Bonaparte) ได้เข้ามามีอำนาจ ค.ศ.1799 และทำการประกาศยกเลิกรัฐธรรมนูญฉบับ ค.ศ.1795 และแต่งตั้งให้ซีเอเยส์ (Sieyès) เป็นผู้จัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ และประกาศใช้อย่างเป็นทางการ* รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวมีลักษณะที่สั้น (short) และไม่แจ่มชัด (obscure) นอกจากนี้ ยังได้รับอิทธิพลจากนโปเลียนเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จาก การยื่นหยัดในการรวมอำนาจไว้ที่คณะบริหารที่มีความเข้มแข็ง ในรูปของคณะกงสุล (Consuls) ประกอบด้วย กงสุล 3 คน โดยกงสุลคนแรกจะมีอำนาจมากกว่าอีก 2 คน (นโปเลียน โบนาปาร์ต ดำรงตำแหน่งเป็นกงสุลลำดับแรก)⁸⁶ และสภานิติบัญญัติ 3 สภาได้แก่ Senate Tribunate และ Legislative Body แต่แท้จริงแล้วอำนาจของสภานี้มีอยู่อย่างจำกัดอำนาจส่วนใหญ่จะตกอยู่แก่คณะกงสุลโดยเฉพาะอย่างยิ่ง กงสุลลำดับแรกมากกว่า

เป็นที่น่าสังเกตได้ว่า รัฐธรรมนูญฉบับใหม่นี้มิได้รับรองคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ไว้เลย เห็นได้จากไม่ได้รับรองเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เสรีภาพในสื่อสิ่งพิมพ์ เป็นต้น มีแต่เพียงบางมาตราในหมวดที่ 7 ที่รับประกันถึงการละเมิดมิได้ในเคหสถาน เสรีภาพของปัจเจกชน สิทธิในการร้องทุกข์ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีบทบัญญัติที่กล่าวถึงการรับประกันการเพิกถอนมิได้ในการขายทรัพย์สินของชาติและการคงไว้ซึ่งบทบัญญัติ ต่อต้านผู้

* รัฐธรรมนูญฉบับนี้มีการแก้ไขถึง 3 ครั้ง กล่าวคือ ครั้งที่ 1 ในปี ค.ศ.1800 ครั้งที่ 2 ในปี ค.ศ.1804 ทั้งสองครั้งล้วนแต่เป็นการแก้ไขเพิ่มเติมอำนาจของนโปเลียน ส่วนครั้งที่ 3 ในปี ค.ศ.1815 เป็นการแก้ไขเพื่อฟื้นฟูอำนาจของนโปเลียน

⁸⁶ Ibid., p.103.

อพยพ จะสังเกตได้ว่า รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวไม่มีการกล่าวถึง เสรีภาพ เสมอภาคและภราดรภาพไว้เลย⁸⁷ ทำให้ในปีค.ศ.1802ยังคงมีการใช้ระบบทาสและการค้าขายทาสในดินแดนอาณานิคมฝรั่งเศสและยังปฏิเสธสิทธิทางการเมืองของกลุ่มคนดังกล่าว

จนกระทั่ง ในปีค.ศ.1804 นโปเลียน โบนาปาร์ต ได้สถาปนาตนเองเป็นจักรพรรดิ และเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองเป็นยุคอาณาจักรที่1ซึ่งปกครองประเทศไปจนถึงปี ค.ศ.1814ทำให้ฝรั่งเศสกลับเข้าสู่สภาพการปกครองที่อำนาจสูงสุดทางการเมืองรวมอยู่ที่บุคคลคนเดียว ที่มีลักษณะเป็นเผด็จการโดยคนๆเดียว อย่างไรก็ตามก็ ร่างรัฐธรรมนูญฉบับเผด็จการที่ได้ร่างขึ้นในสมัยที่นโปเลียนมีอำนาจอยู่นั้น ได้ใช้คำว่า “République” (สาธารณรัฐ) อยู่ตลอดเวลา ถึงแม้ว่าในทางปฏิบัติรูปแบบการปกครองจะมีลักษณะเป็นอาณาจักรก็ตามที่ ทั้งนี้สืบเนื่องจากเหตุผลที่ว่านโปเลียนมีความรังเกียจระบอบเก่า (Ancien Régime)คือ ราชาธิปไตย แต่ยกย่องระบอบสาธารณรัฐ ประชาธิปไตย และจากหลักฐานต่างๆไม่ว่าจะเป็นหลักกฎหมายรัฐธรรมนูญ กฎหมายแพ่ง หรือรูปแบบการปกครองในระดับต่างๆยืนยันว่าโดยส่วนตัวนั้น นโปเลียนไม่มีความเชื่อในเรื่อง “เสรีภาพ” โดยเฉพาะเสรีภาพในการอภิปรายทางการเมืองในรัฐสภา ตรงกันข้ามนโปเลียนเชื่อว่าการปกครองประเทศอย่างมีประสิทธิภาพและรวดเร็วจำเป็นต้องใช้ระบบเผด็จการ ซึ่งความเชื่อนี้ได้กลายเป็นแนวคิดปรัชญาทางการเมืองของนโปเลียนโบนาปาร์ต(Bonapartisme)ในเวลาต่อมา⁸⁸ ดังนั้น ภายใต้การปกครองของนโปเลียนยังมีความเข้มงวดในการควบคุมสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อสาธารณะอื่นๆ โดยความรุ่งเรืองของชาติมีอยู่เหนือสิทธิของปัจเจกชน ถึงแม้ว่าจะมีการให้หลักประกัน เสรีภาพในการนับถือศาสนา การเข้าถึงตำแหน่งหน้าที่ทางราชการบนพื้นฐานของคุณสมบัติที่เหมาะสม และความเสมอภาคตามกฎหมายก็ตาม⁸⁹ ต่อมายุคอาณาจักรที่1ได้สิ้นสุดลง เนื่องจากนโปเลียนพ่ายแพ้สงครามแก่ฝ่ายสัมพันธมิตรที่วอเตอร์ลู (Waterloo) นโปเลียนจึงต้องอพยพลี้ภัยไปอยู่ที่เกาะ Saint Helena นับเป็นการสิ้นสุดสมัยอาณาจักรที่1

รัฐธรรมนูญฉบับลงวันที่ 4 มิถุนายน ค.ศ.1814

ในช่วงเวลาดังกล่าวมีการรื้อฟื้นระบบการปกครองแบบมีกษัตริย์กลับมาอีกครั้ง โดยเราเรียก ยุคดังกล่าวว่า “ยุคแห่งการฟื้นฟูราชวงศ์บูร์บอง” โดยมีพระเจ้าหลุยส์ที่18 ที่ขึ้นครองราชย์และประกาศใช้รัฐธรรมนูญซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญฉบับลายลักษณ์อักษร ที่เรียกว่า Charter โดยมีได้

⁸⁷ เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, หลักกฎหมายว่าด้วยสิทธิเสรีภาพ, หน้า85.

⁸⁸ สุรพล ราชภัณฑารักษ์, การเมืองฝรั่งเศส, หน้า25.

⁸⁹ Lynn Hunt, The French Revolution and Human Rights A brief Documentary History,

ใช้คำว่า “Constitution” เหมือนรัฐธรรมนูญฉบับอื่นๆ และมีลักษณะที่มอบอำนาจให้แก่สถาบันกษัตริย์เป็นอย่างกว้างขวางมากกว่า อำนาจของกษัตริย์ตามรัฐธรรมนูญเมื่อปีค.ศ.1791 โดยรัฐธรรมนูญกำหนดว่า “กษัตริย์มีความศักดิ์สิทธิ์และจะถูกล่วงละเมิดมิได้” และยืนยันว่าอำนาจของฝ่ายบริหารเป็นของกษัตริย์เท่านั้น รวมทั้งกษัตริย์เพียงพระองค์เดียวเท่านั้นที่อำนาจเสนอกฎหมายได้และอำนาจในการยุบสภาได้ตามความประสงค์⁹⁰ อย่างไรก็ตาม อำนาจของกษัตริย์ตามรัฐธรรมนูญฉบับนี้ก็ไม่ถึงกับว่ากษัตริย์ทรงมีอำนาจเด็ดขาดอย่างสมบูรณ์ตามทฤษฎีราชาธิปไตย จนนักวิชาการทางกฎหมายรัฐธรรมนูญหลายท่านเรียกรัฐธรรมนูญฉบับนี้ว่า เป็นรัฐธรรมนูญระบบผสม คือ ระหว่างระบบกษัตริย์นิยมอย่างมีขอบเขต (la monarchie limitée) กับ ระบบรัฐสภาอังกฤษ (la regime parlementaire)⁹¹ อีกทั้ง ยังรับรองหลักเรื่องอำนาจอธิปไตยเป็นของกษัตริย์โดยปรากฏในคำปรารภของรัฐธรรมนูญ ได้กล่าวว่รัฐธรรมนูญได้รับการพระราชทานมาจากพระมหากษัตริย์ให้แก่ประชาชนของพระองค์ และเป็นไปโดยพระราชอำนาจอันเป็นอธิปไตยของพระองค์เอง เพราะพระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ โดยพระบารมีของพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของพระองค์เอง เพราะพระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ โดยพระบารมีของพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของพระองค์เอง เพราะพระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ โดยพระบารมีของพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของพระองค์เอง แสดงให้เห็นว่าทรงเสียสละพระราชอำนาจของพระองค์ให้ ไม่ใช่ร่างโดยผู้แทนราษฎร ดังนั้น กษัตริย์ทรงมีสิทธิในอำนาจในการจัดให้มีรัฐธรรมนูญดั้งเดิม ซึ่งมีประชาชนหรือผู้แทนราษฎรแต่อย่างใดอันเป็นแนวคิดในอำนาจอธิปไตยเป็นของชาติหรือเป็นของประชาชน ตามรัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นเพียงคนของแผ่นดินแต่มีใช้พลเมืองของประเทศ ตามแนวความคิดในช่วงปฏิวัติแต่อย่างใดและพลเมืองมีสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งได้ โดยพิจารณาจากคุณสมบัติทางด้านทรัพย์สินหรือเสียภาษีเท่าที่รัฐกำหนดเท่ากับเป็นการจำกัดสิทธิของผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งอีกครั้งหนึ่ง

เมื่อพิจารณาถึงสภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพ รัฐธรรมนูญมีการรับรองสิทธิเสรีภาพไว้เพียง7มาตราเท่านั้น โดยไม่มีการรับรองคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789แต่อย่างใด กล่าวคือ มีการรับรองถึงความเสมอภาคตามกฎหมายของพลเมืองชาวฝรั่งเศสทุกคน และรับรองถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของปัจเจกชน อาทิ เสรีภาพในทางมโนธรรม เสรีภาพในการนับถือศาสนา เสรีภาพของสื่อสิ่งพิมพ์ สิทธิในการดำรงตำแหน่งหน้าที่ของทางราชการ การกำหนดการจับกุม ภาษีจะต้องได้รับความยินยอมจากรัฐสภาเสียก่อน เป็นต้น อย่างไรก็ตาม แม้รัฐธรรมนูญฉบับนี้จะมีบทบัญญัติที่รับรองสิทธิเสรีภาพไว้ค่อนข้างน้อย แต่ก็มีผู้เห็นว่า รัฐธรรมนูญฉบับนี้ ดู

⁹⁰ Roger Price, *A Concise History of France*, p.157.

⁹¹ สุรพล ราชภัณฑารักษ์, *การเมืองฝรั่งเศส*, หน้า26-27.

เป็นเสรีนิยมมากกว่า รัฐธรรมนูญ ค.ศ.1799 และมีเหตุผลในทางปฏิบัติมากกว่ารัฐธรรมนูญ ค.ศ. 1791⁹²

รัฐธรรมนูญ ฉบับลงวันที่ 14 สิงหาคม ค.ศ.1830

ภายหลังจากการสวรรคตของพระเจ้าหลุยส์ที่18 ต่อมาพระเจ้าชาร์ลส์ที่10ขึ้นครองราชย์สืบต่อในปีค.ศ.1824 และต่อมาเกิดความขัดแย้งทางการเมืองขึ้น จนในที่สุดพระเจ้าชาร์ลส์ได้ตัดสินใจยุบสภาผู้แทนฯ เดือน พฤศจิกายน ค.ศ.1827 และผลจากการเลือกตั้งฝ่ายเสรีนิยม เป็นฝ่ายที่ได้รับเสียงข้างมาก แต่เมื่อมีการเลือกตั้งใหม่เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน ค.ศ.1830 ฝ่ายเสรีนิยมได้รับเสียงข้างมากเช่นเดิม ความตั้งใจที่จะรวมอำนาจเด็ดขาดให้กับฝ่ายที่นิยมกษัตริย์ของพระเจ้าชาร์ลส์ ที่10 จึงไม่สมประสงค์ จนกระทั่ง ภายหลังจากการเลือกตั้ง พระเจ้าชาร์ลส์ ได้ประกาศพระราชกำหนดในเดือนกรกฎาคมขึ้น ที่เป็นคำสั่งของกษัตริย์ที่มีผลเป็นการยกเลิกสิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ยกเลิกเสรีภาพของสื่อสิ่งพิมพ์ ห้ามมิให้มีการประชุมรัฐสภา และในที่สุดก็ยุบสภาผู้แทนราษฎรต่อมา การกระทำดังกล่าวก่อให้เกิดการจลาจลขึ้นที่ปารีส (การปฏิวัติปี ค.ศ. 1830) ท้ายที่สุดทำให้พระเจ้าชาร์ลส์ต้องลี้ภัยไปประเทศอังกฤษ

ภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงในเดือนกรกฎาคมค.ศ.1830แล้วได้มีการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ขึ้นใช้แทนฉบับค.ศ.1814 คือ รัฐธรรมนูญฉบับ ลงวันที่ 14 สิงหาคม ค.ศ.1830 และได้มีการอัญเชิญ ดยุกแห่งราชวงศ์โอเล็อง (Duke of Orleans) ขึ้นครองราชย์ในนามพระเจ้าหลุยส์ฟิลิปป์ (Louis Philippe) ซึ่งเราเรียกยุคดังกล่าวว่า ยุคฟื้นฟูราชวงศ์โอเล็อง (July Monarchy)

จากการศึกษารัฐธรรมนูญฉบับค.ศ.1830 พบว่า แท้จริงแล้วคือรัฐธรรมนูญฉบับแก้ไขปรับปรุงจากฉบับ ค.ศ.1814 นั้นเอง จะแตกต่างกันก็คือ รัฐธรรมนูญฉบับค.ศ.1814 ได้ให้อำนาจแก่กษัตริย์ไว้มากแต่สำหรับรัฐธรรมนูญฉบับค.ศ.1830นี้ การเสนอกฎหมายจะกระทำได้โดยความยินยอมร่วมกันระหว่างกษัตริย์กับรัฐสภา อีกทั้ง รัฐธรรมนูญฉบับค.ศ.1830ก็มีการรับรองหลักเรื่องสิทธิเสรีภาพน้อยกว่าฉบับค.ศ.1814

ดังจะสังเกตได้จาก บทบัญญัติใน6มาตราแรก ของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้เปลี่ยนคำต่อคำจากรัฐธรรมนูญ ค.ศ.1814 แต่ในมาตรา7ปรากฏว่าได้ให้หลักประกันสิทธิเสรีภาพของสื่อสิ่งพิมพ์ว่าจะไม่มีมาตรการเซ็นเซอร์ ดังที่ได้มีมาตราดังกล่าวในมาตรา8 ของรัฐธรรมนูญ ค.ศ.1814 และในมาตรา54 ของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังได้ประณามการตรวบสอบติดตามและการจัดตั้งศาลพิเศษขึ้นมาโดยเฉพาะเพื่อพิจารณาคดีหนึ่งคดีใดเป็นกรณีพิเศษ ในคำปรารภได้เปลี่ยนเป็นว่า รัฐธรรมนูญฉบับนี้ไม่ได้รับพระราชทานมาจากกษัตริย์แต่ได้รับการยอมรับจากกษัตริย์แทน

⁹² เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, หลักกฎหมายว่าด้วยสิทธิเสรีภาพ, หน้า86.

หลังจากที่ได้รับความเห็นชอบจากทั้งสองสภาแล้ว⁹³ นับเป็นการแสดงให้เห็นว่าอำนาจอธิปไตยนั้นมาจากผู้แทนของชาติ อย่างไรก็ตาม รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวไม่มีการรับรองเสรีภาพในการประชุมและการรวมตัวเป็นสมาคมเหมือนกับรัฐธรรมนูญปี ค.ศ.1814 โดยสร้างเงื่อนไขว่าจะต้องได้รับการอนุญาตตามกฎหมายอาญาเสียก่อน กล่าวคือ กฎหมายอาญา มาตรา291 ถูกนำมาใช้กับการรวมตัวเป็นสมาคมมากกว่า 20คนขึ้นไป ถึงแม้ว่าการรวมตัวของกลุ่มดังกล่าวจะแบ่งแยกออกเป็นกลุ่มย่อยน้อยกว่ากลุ่มละ 20คนก็ตาม และถึงแม้ว่าจะมิใช่เป็นการพบปะกันทุกวัน ก็จะต้องได้รับการอนุญาตจากทางการเสียก่อน⁹⁴ และในปี ค.ศ.1834ได้มีการตราบัญญัติลงวันที่ 10 เมษายน ค.ศ.1834 จำกัดสิทธิเสรีภาพของสื่อสิ่งพิมพ์ที่ได้รับการรับรองในรัฐธรรมนูญโดยกำหนดมาตรการเซ็นเซอร์ และมีการจำกัดเสรีภาพในการเดินทางของกลุ่มบุคคล

ส่วนในประเด็นของอำนาจนิติบัญญัติ รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวได้เพิ่มบทบาทของรัฐสภาไว้มากกว่าอำนาจของกษัตริย์กับอำนาจบริหาร แต่ก็ยังถูกจัดว่าเป็นรัฐธรรมนูญที่สร้างดุลอำนาจระหว่างอำนาจนิติบัญญัติกับอำนาจบริหารได้ดีมากฉบับหนึ่ง และถูกนำไปใช้เป็นหลักขึ้นพื้นฐานของรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสฉบับต่อๆมา เช่น ฉบับ ค.ศ.1946 (สาธารณรัฐที่4)⁹⁵

ต่อมา หลักการเกี่ยวกับเสรีนิยมที่มีข้อจำกัดในเรื่องสิทธิในการลงคะแนนเสียง กลายเป็นการเพิ่มความไม่พอใจแก่ประชาชนมากขึ้น ในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ.1848 พวกเขาเรียกร้องก่อการปฏิวัติขึ้น เพื่อเรียกร้องถึงสิทธิในการลงคะแนนเสียงและสิทธิทางการเมืองของพลเมืองเพศชายทั้งหมด การปฏิวัติค.ศ.1848นับเป็นการกลับมาอีกครั้งของการเรียกร้องหลักการที่มีความเสมอภาคกันในสังคม แสดงให้เห็นถึงชัยชนะของระบอบประชาธิปไตยและความเสมอภาคกันในสังคมจากการตีความหมายของการปฏิวัติฝรั่งเศส และถือเป็นการสิ้นสุดยุค July Monarchy แต่ในขณะเดียวกันก็ยังมีความต่อเนื่อง ในการแบ่งแยกเพศหญิงออกจากสิทธิในการลงคะแนนเสียงและสิทธิทางการเมืองซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความไม่เสมอภาคทางเพศ โดยที่พลเมืองเพศหญิงยังคงไม่ได้รับสิทธิในการลงคะแนนเสียงจนกระทั่งปี ค.ศ.1945และหลังจากนั้นเป็นต้นมา⁹⁶

⁹³ Gilles Lebreton , *Libertés publiques et droits de l'homme* , (Paris: Armand Colin, 1996

อ้างถึงใน เกียงไกร เจริญธนาวัฒน์, หลักกฎหมายว่าด้วยสิทธิเสรีภาพ, หน้า87.

⁹⁴ Georges Dupeux , *French Society 1789-1970* , trans. Peter Wait, p.143.

⁹⁵ สุรพล ราชภัณฑารักษ์, การเมืองฝรั่งเศส, หน้า29.

⁹⁶ Jeremy D. Popkin, *A short History of the French Revolution*, p.130.

กล่าวโดยสรุป จากการศึกษา สภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพช่วงระยะเวลา ค.ศ.1791-1848 ดังกล่าว ที่แม้จะมีการยกเลิกการปกครองระบอบการปกครองแบบเก่าก็ตาม แต่ภาวะการบริหารการปกครองประเทศ อันเกี่ยวเนื่องกับ สภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพโดยตรง ยังคงมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา โดยมีการสลับกันระหว่างการปฏิวัติรัฐประหาร และการปกครองโดยพระมหากษัตริย์ตลอดเวลา และเมื่อพิจารณาถึงความสำคัญของหลักการสำคัญที่ปรากฏในคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ที่แม้จะมีการรับรองสิทธิและเสรีภาพของปัจเจกชนจากการใช้อำนาจอธิปไตยตาม จะพบว่าในทางปฏิบัติแล้ว สิทธิเสรีภาพของประชาชนยังถูกละเลยเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะสิทธิพลเมืองที่ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศถูกลิดรอน นับตั้งแต่รัฐธรรมนูญ ค.ศ.1791ที่ถือเป็นรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรฉบับแรกของประเทศฝรั่งเศส ที่แม้จะยึดหลักการตามคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ที่เน้นให้ทุกคนมีสิทธิเสรีภาพและมีความเสมอภาคกันในสิทธิ แต่ขณะเดียวกันรัฐธรรมนูญกลับกำหนดให้มีการแบ่งประเภทของพลเมืองตามฐานะทางการเงิน ออกเป็น2ประเภท คือ Active Citizens และ Passive Citizens และจำกัดเฉพาะ Active Citizens ที่เป็นชนชั้นกลางผู้มีฐานะเท่านั้นที่เป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ในขณะที่สิทธิดังกล่าวของประชาชนส่วนใหญ่ยังถูกเพิกเฉย และในบางช่วงเวลาก็ยังคงเผชิญกับภาวะอำนาจการปฏิวัติรัฐประหาร อาทิ ภายหลังจากที่มีการร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับ ค.ศ.1793 ที่แม้จะมีการรับรองคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ทั้ง17มาตรา โดยปรากฏอยู่ในส่วนต้นของรัฐธรรมนูญและได้รับการขยายเพิ่มเติม ทำให้มีลักษณะที่เป็นประชาธิปไตยมากขึ้น แต่รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวยังไม่เคยได้รับการประกาศใช้ สภาคอนเวนชัน (Convention) ได้ก่อตั้งรัฐบาลคณะปฏิวัติขึ้นปกครองประเทศแบบเผด็จการภายใต้การนำของโรสเบสปีแอร์ (Robespierres) ที่ได้มีการนำมาตรการต่างๆออกมาใช้ เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมอำนาจของตนจนเป็นการลิดรอนสิทธิเสรีภาพของประชาชนในขณะนั้นเป็นอย่างมาก อันเป็นการแสดงให้เห็นว่ารัฐธรรมนูญที่ถูกร่างภายใต้สภาพการณ์ปฏิวัติรัฐประหาร อันมีลักษณะเผด็จการ มักจะมีการเพิกเฉยต่อการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยเฉพาะหลักการสำคัญที่ได้รับรองตามคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 เนื่องจากเป็นการขัดกับอำนาจการปกครองของผู้ปกครองในขณะนั้น ทำให้ต่อมา โรสเบสปีแอร์ได้ถูกโค่นล้มอำนาจ สภาคอนเวนชันได้ทำการร่างรัฐธรรมนูญฉบับ ค.ศ.1795 แต่ภายหลังก็ถูกนำไปเปลี่ยนแปลงนร่างทำรัฐประหาร แล้วสถาปนากการปกครองแบบกงสุล และจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับ ค.ศ.1799 ที่มีได้มีการรับรองคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ส่งผลให้ลักษณะการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนจึงมีอยู่อย่างจำกัด เนื่องจาก ต้องการสงวนอำนาจไว้ให้ผู้ปกครองในขณะนั้น ที่มีลักษณะการปกครองแบบเผด็จการโดยคนๆเดียว ภายหลังจากที่นำไปเปลี่ยนแปลงสิ้นสุดอำนาจ ได้มีการฟื้นฟูระบอบการ

ปกครองแบบกษัตริย์ขึ้นอีกครั้งในช่วง ค.ศ.1814-1848 ภายใต้รัฐธรรมนูญ 2ฉบับด้วยกัน กล่าวคือ รัฐธรรมนูญ ค.ศ.1814 ที่ได้สร้างระบบรัฐสภาโดยมีกษัตริย์มีอำนาจสูงสุดที่ให้มีการรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนอย่างจำกัด มีเพียง 7มาตราเท่านั้น โดยไม่มีการรับรองคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789แต่อย่างใด และภายหลังจากการปฏิวัติในปีค.ศ.1830 ทำให้มีการยกเลิกรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าว แล้วประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ค.ศ.1830แทนฉบับค.ศ.1814 ซึ่งรัฐธรรมนูญ ค.ศ.1830 คือ รัฐธรรมนูญฉบับที่แก้ไขปรับปรุงมาจากฉบับ ค.ศ.1814 แต่อาจมีรายละเอียดแตกต่างกันมาก โดยเฉพาะการรับรองสิทธิเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญ ค.ศ.1830มีน้อยกว่าฉบับ ค.ศ.1814 ต่อมาระบบกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญได้สิ้นสุดลง เมื่อมีการปฏิวัติ ค.ศ.1848 เพื่อเรียกร้องหลักความเสมอภาคในสังคมที่แสดงให้เห็นถึงชัยชนะของระบอบการปกครองประชาธิปไตยที่เป็นเจตนารมณ์เริ่มแรกของการปฏิวัติฝรั่งเศส ค.ศ.1789

3.5.1.2 สภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพในช่วงระยะเวลา ค.ศ.1848-1852

(ยุคสาธารณรัฐที่2)

เมื่อพิจารณาถึงสภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนในช่วงเวลาดังกล่าว เห็นได้ว่า ประเทศฝรั่งเศสมีการใช้รัฐธรรมนูญอย่างเป็นทางการจำนวน2ฉบับด้วยกัน กล่าวคือ รัฐธรรมนูญ ค.ศ.1848และ รัฐธรรมนูญ ค.ศ.1852 ซึ่งรัฐธรรมนูญทั้งสองฉบับนี้ได้ยืนยันหลักการที่ปรากฏคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐธรรมนูญค.ศ.1852 ที่ได้อ้างถึงหลักการที่ปรากฏอยู่ในคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ทั้ง 17มาตราไว้ในคำปรารภของรัฐธรรมนูญ อย่างไรก็ตาม แม้จะมีการรับรองสิทธิเสรีภาพภายใต้คำประกาศดังกล่าว แต่ในทางปฏิบัติบางครั้งก็มีข้อจำกัดในการประยุกต์ใช้ เนื่องจากภาวะการณ์เปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครองและที่สำคัญการเปลี่ยนแปลงอำนาจของผู้นำของประเทศในขณะนั้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อมาตรฐานการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนโดยตรง ดังมีรายละเอียดดังนี้

รัฐธรรมนูญ ฉบับลงวันที่ 4 พฤศจิกายน ค.ศ.1848

ภายหลังจากการปฏิวัติ ค.ศ.1848 คณะปฏิวัติได้สถาปนารัฐบาลชั่วคราวขึ้น ภายหลังจากได้ประกาศสถาปนาฝรั่งเศสเป็นสาธารณรัฐที่2 เมื่อเดือน กุมภาพันธ์ ค.ศ.1848 และในปลายเดือนเมษายนค.ศ.1848ได้มีการนำระบบการออกเสียงเลือกตั้งทางตรงมาใช้ในการเลือกตั้ง(le suffrage universal) สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติเพื่อร่างรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐ และสภานิติบัญญัติแห่งชาตินี้เองที่ได้ประกาศ สิทธิในการทำงาน ยกเลิกระบบการค้าทาสในอาณานิคมฝรั่งเศสที่พระเจ้านโปเลียนได้ฟื้นฟูขึ้นมาอีกครั้งในช่วงการปกครองโดยคณะกงสุล ห้ามลงโทษประหารชีวิตผู้ที่ต้องคดีทางการเมือง และให้สิทธิเสรีภาพในการพิมพ์และการชุมนุม ต่อมาใน

ระหว่างวันที่ 23-25 มิถุนายนได้เกิดความไม่สงบขึ้น ภายหลังจากการจลาจลได้ถูกปราบปรามแล้ว จึงมีการการประกาศใช้รัฐธรรมนูญอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 4 พฤศจิกายน ค.ศ.1848 จะเห็นได้ว่า รัฐธรรมนูญฉบับนี้เน้นให้เห็นว่าอำนาจอธิปไตยเป็นของชาติและ ยึดหลักการแบ่งแยกอำนาจอย่างเคร่งครัด โดยได้รับอิทธิพลมาจากรูปแบบการปกครองสาธารณรัฐประชาธิปไตยของสหรัฐอเมริกา ตามแนวคิดของนักปรัชญาชาวฝรั่งเศส ที่ชื่อว่า Alexis de Tocqueville

นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญ ค.ศ.1848 ยังได้ฟื้นฟูหลักการที่ปรากฏอยู่ในคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 และรัฐธรรมนูญปีค.ศ.1791 อำนาจอธิปไตยเป็นของชาติได้รับการนำมาบัญญัติอีกครั้ง การแบ่งแยกอำนาจคือเงื่อนไขอันแรกของการปกครองที่เป็นอิสระ ทฤษฎีกฎหมายธรรมชาติสมัยใหม่ก็ได้รับการยอมรับโดยปรากฏในคำปรารภของรัฐธรรมนูญว่า สาธารณรัฐฝรั่งเศส...ได้ตระหนักถึงสิทธิและหน้าที่ที่มีมาแต่ก่อนและอยู่เหนือกฎหมายบ้านเมือง... แสดงให้เห็นถึงการยอมรับสิทธิตามธรรมชาติ อีกทั้งในหมวด 2 ของรัฐธรรมนูญ มีทั้งหมด 16 มาตรา อาทิ สิทธิในความมั่นคง สิทธิในการละเมิดมิได้ในที่อยู่อาศัย เสรีภาพในความเชื่อ เสรีภาพในการประชุม เสรีภาพในการแสดงออก เสรีภาพในสื่อสิ่งพิมพ์ ความเสมอภาคในทางกฎหมาย กรรมสิทธิ์ เสรีภาพในการค้าและการอุตสาหกรรม สิทธิในการต่อต้านการกดขี่ข่มเหง เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ในคำปรารภยังได้เน้นภาระหน้าที่ต่อรัฐที่มีต่อพลเมือง โดยรัฐจะต้องให้หลักประกันการแบ่งสรรภาระและผลประโยชน์ของสังคมให้มีความเป็นธรรมมากที่สุดเท่าที่จะมากได้เพิ่มความมั่นคงให้แก่แต่ละคน... และทำให้พลเมืองแต่ละคนมีศีลธรรม ความฉลาด ความผาสุกในขั้นสูงสุด ... นอกจากนี้รัฐยังต้องให้หลักประกันแก่ประชาชนที่มีความยากแค้นโดยมีการจัดหางานให้ทำโดยมีข้อจำกัดของรายได้ และต้องให้ความช่วยเหลือแก่พลเมืองที่ไร้ครอบครัวและที่ไม่อยู่ในภาวะที่ประกอบกิจการงานได้ แต่มีข้อยกเว้นว่าต้องเป็นที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวเท่านั้น จะเห็นได้ว่า รัฐธรรมนูญฉบับนี้ปรากฏแนวคิดปัจเจกชนนิยมอย่างแผ่วเบามาก เมื่อเทียบกับรัฐธรรมนูญฉบับก่อน โดยสังเกตเห็นได้จากคำปรารภที่รัฐต้องให้หลักประกันแก่พลเมืองของรัฐทุกคน ถือว่าเป็นวัตถุประสงค์ทางสังคมมากกว่าวัตถุประสงค์ของปัจเจกชน และยังเห็นได้จาก มาตรา 8 ที่บัญญัติรับรองเสรีภาพทางมาคม และมาตรา 13 ที่บัญญัติรับรองความเสมอภาคระหว่างนายจ้างกับชนชั้นกรรมาชีพ เป็นต้น⁹⁷

⁹⁷ เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, หลักกฎหมายว่าด้วยสิทธิเสรีภาพ, หน้า 88-89.

ในเดือน ธันวาคม ค.ศ.1851 หลุยส์ นโปเลียน โบนาปาร์ต ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งเป็น ประธานาธิบดีคนแรก ได้กระทำรัฐประหารขึ้นเพื่อลิดรอนอำนาจของรัฐสภา ขณะเดียวกันก็ทำให้ ประเทศฝรั่งเศสกลับเข้าสู่ยุคเผด็จการโดยฝ่ายบริหารขึ้นอีกครั้ง นับเป็นการสิ้นสุดสาธารณรัฐที่2 และเป็นการเริ่มต้นยุคอาณาจักรที่2

รัฐธรรมนูญ ฉบับ ลงวันที่ 14 มกราคม ค.ศ.1852

สมัยดังกล่าวมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญอย่างเป็นทางการ ที่นับเป็นการเริ่มต้นยุค อาณาจักรที่2 ลักษณะของรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวยังคงยึดหลักการปกครองแบบประชาธิปไตย โดยเห็นได้จาก คำวิจารณ์ของรัฐธรรมนูญที่ได้อ้างถึงหลักการที่ปรากฏในคำประกาศสิทธิมนุษยชน และพลเมือง ค.ศ.1789 เรื่องการรับรองสิทธิมนุษยชนนอกจากนี้ยังได้รักษาไว้ซึ่งระบบการเลือกตั้ง ทางตรง แต่ในทางปฏิบัติแล้วระบบการเลือกตั้งดังกล่าวได้ถูกทำให้เปลี่ยนแปลงไปโดยใช้รูปแบบ การลงประชามติแบบplébiscite ซึ่งเป็นวิธีการที่ผู้ปกครองหรือผู้บริหารประเทศให้ประชาชนแสดง ความไว้วางใจในตัวบุคคลหรือให้ความเห็นชอบในการกระทำของบุคคลนั้นๆ⁹⁸ นอกจากนี้ ยังมี การรับรองสิทธิในการรวมกันทางการเมือง(Right of Coalition) โดยรัฐบัญญัติ ลงวันที่ 25 มีนาคม ค.ศ.1864 *

อย่างไรก็ตาม สิทธิเสรีภาพของประชาชนตามที่ได้รับการรับรองภายใต้รัฐธรรมนูญ ค.ศ. 1852 มีอยู่อย่างจำกัด เนื่องจาก หลุยส์ นโปเลียน เป็นผู้ที่มีอำนาจเด็ดขาดที่มีลักษณะเผด็จการแต่ เพียงผู้เดียวภายหลังมีการแก้ไขรัฐธรรมนูญฝรั่งเศส โดยหลุยส์ นโปเลียน ได้ให้ประชาชนออกเสียง ลงมติให้ฝรั่งเศสเป็น อาณาจักรที่2 และสถาปนาหลุยส์ นโปเลียน เป็นพระเจ้านโปเลียนที่3 แต่การ ปกครองภายใต้ยุคอาณาจักรที่2ยังคงเผชิญอุปสรรคมากมาย ในท้ายที่สุด ขบวนการฟ่ายแพ้ที่เมือง ซีดาน และการยอมจำนน (capitulation) ของพระเจ้านโปเลียนที่3ต่อ ปรุสเซีย และกองทัพขนาดใหญ่ที่เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปในตอนเย็นวันที่ 2กันยายน ค.ศ.1870 นับเป็นการล้มเหลวอย่าง ที่สุดของระบบการปกครองดังกล่าว เป็นเหตุให้ยุคอาณาจักรที่สองต้องสิ้นสุดลง⁹⁹

⁹⁸ สมภพ โหตระกิตย์, คำสอนชั้นปริญญาตรีกฎหมายรัฐธรรมนูญ ภาค2 (กรุงเทพมหานคร: นำเสียง การพิมพ์,2512), หน้า35-36 อ้างถึงใน เกียรติกร เจริญธนาวัฒน์, เอกสารวิชาการ ของสถาบันพระปกเกล้า ชุดรู้ เขารู้เรา: การเมืองการปกครองต่างประเทศ ระบบการเมืองการปกครองฝรั่งเศส, หน้า36.

* โปรดดูรายละเอียด ใน Georges Dupeux, *French Society 1789-1970*, trans Peter Wait, p.144.

⁹⁹ Roger Price, *A Concise History of France*, pp.190-191.

กล่าวโดยสรุป จากการศึกษาสภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพช่วงระยะเวลา ค.ศ.1848-1852 พบว่า รัฐธรรมนูญที่ประกาศใช้ในช่วงระยะเวลาดังกล่าว ได้มีการฟื้นฟูหลักการที่ปรากฏตามคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ดังจะเห็นได้จาก รัฐธรรมนูญค.ศ.1848 ก็มีการฟื้นฟูหลักการที่ปรากฏในคำประกาศดังกล่าว หลังจากที่ในสมัยยุคสาธารณรัฐที่1 ที่ประเทศต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจปฏิวัติรัฐประหาร ประชาชนถูกกดขี่สิทธิเสรีภาพเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ ในหมวด2ของรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าว ยังมีการขยายการรับรองสิทธิเสรีภาพของปัจเจกชนออกเป็นหลายประเภทด้วยกัน เช่น สิทธิในความมั่นคง เสรีภาพในการแสดงออก ความเสมอภาคในกฎหมาย เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ต่อมาในปีค.ศ.1851 ก็ได้เกิดการทำรัฐประหารขึ้นโดยหลุยส์ นโปเลียน ทำให้ประเทศฝรั่งเศสตกอยู่ภายใต้การปกครองแบบเผด็จการโดยฝ่ายบริหารอีกครั้งนับเป็นการสิ้นสุดยุคสาธารณรัฐที่2 และเป็นการเริ่มต้นยุคอาณานิคมที่2 และมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับค.ศ.1852 ที่แม้คำปวารณาของรัฐธรรมนูญ จะได้มีการรับรองหลักการปกครองแบบประชาธิปไตย แต่อำนาจถึงหลักการที่ปรากฏในคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 แต่ในทางปฏิบัติแล้ว สิทธิเสรีภาพของประชาชนส่วนใหญ่ยังถูกกดขี่ เนื่องจาก การผูกขาดอำนาจสูงสุดเด็ดขาดของผู้ปกครองที่มีลักษณะเผด็จการในขณะนั้น

3.5.1.3 สภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพในช่วงระยะเวลา ค.ศ. 1875-1940 (ยุคสาธารณรัฐที่3)

เมื่อพิจารณา สภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพในช่วงระยะเวลาดังกล่าว มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญอย่างเป็นทางการจำนวน2 ฉบับด้วยกัน กล่าวคือ รัฐธรรมนูญฉบับ ค.ศ.1875 ที่ทำให้ประเทศฝรั่งเศสในขณะนั้น อยู่ภายใต้สาธารณรัฐที่3 มีการปกครองโดยระบอบรัฐสภาอีกครั้ง แต่ลักษณะสภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพในรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวยังคงมีอยู่อย่างจำกัด กล่าวคือ ไม่มีการรับรองคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 อย่างเป็นทางการ ดังนั้น พัฒนาการการรับรองสิทธิเสรีภาพจึงขึ้นอยู่กับสภาพการเมืองการปกครอง และคุณลักษณะของผู้ปกครองเป็นหลักสำคัญ ส่วนรัฐธรรมนูญฉบับต่อมา คือ รัฐธรรมนูญฉบับ ค.ศ.1940 โดยรูปแบบการปกครองภายใต้การบังคับใช้รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าว สิทธิเสรีภาพของประชาชนยังคงมีอยู่อย่างจำกัด ไม่มีการรับรองคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789แต่อย่างใด

รัฐธรรมนูญ ฉบับ ค.ศ. 1875

ภายหลังจากการล่มสลาย ของอาณาจักรที่2 ประเทศฝรั่งเศสได้จัดตั้งสาธารณรัฐที่3ขึ้น ในปี ค.ศ.1870 โดยในช่วงระยะเวลาดังกล่าวรัฐสภาได้มอบหมายให้นายThiers เป็นหัวหน้าฝ่ายบริหาร โดยมีการทำข้อตกลงร่วมกันระหว่างองค์กรทั้งสอง ที่เรียกว่า ข้อตกลงบอร์โดซ์ (Pacte de Bordeaux) แต่ลักษณะการปกครองนาย Thiers ที่พยายามที่จะรวมอำนาจไว้ที่ตนเองมากที่สุด ทำให้ภายหลังจึงถูก Broglie ล้มล้างและภายหลังได้มีการเลือกนายพล Mac Mahon ขึ้นดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีเฉพาะกาลหรือชั่วคราวแทนในช่วงค.ศ.1873-1875¹⁰⁰ และมีการแต่งตั้งสภาแห่งชาติเพื่อจัดทำร่างรัฐธรรมนูญเป็นผลสำเร็จ อย่างไรก็ตาม รัฐธรรมนูญฉบับถาวรก็ยังมีได้ประกาศใช้จนกระทั่งปีค.ศ.1875 จึงได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญอย่างเป็นทางการ ซึ่งมีลักษณะพิเศษแตกต่างกับรัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ กล่าวคือ มิได้เป็นรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรเพียงฉบับเดียวแต่ประกอบด้วยกฎหมายสำคัญหลายฉบับที่วางพื้นฐานการปกครองประเทศ3ฉบับ กล่าวคือ

* รัฐบัญญัติลงวันที่ 24 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1875 ว่าด้วยเกี่ยวกับการจัดระเบียบขององค์กรสภาสูง

* รัฐบัญญัติลงวันที่ 25 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1875 ว่าด้วยการจัดระเบียบอำนาจรัฐ

* รัฐบัญญัติลงวันที่ 16 กรกฎาคม ค.ศ.1875 ว่าด้วยการกำหนดอำนาจหน้าที่และความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรของรัฐ

เมื่อพิจารณาถึงสภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพช่วงยุคสาธารณรัฐที่3 จะเห็นได้ว่าถึงแม้ว่าลักษณะของรัฐธรรมนูญ ค.ศ.1875 ที่มีเนื้อหาที่สั้นกะทัดรัดรวมทั้งสิ้น 34 มาตรา ไม่มีคำประกาศรับรองสิทธิเสรีภาพ ไม่มีการกล่าวถึงคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 แต่รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวยังคงใช้สืบต่อมาเป็นระยะเวลากว่า55ปีตั้งนั้นการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนแม้จะมีได้กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญก็ตาม แต่พัฒนาการเรื่องดังกล่าวจึงขึ้นอยู่กับธรรมเนียมปฏิบัติทางการปกครองในแต่ละช่วงระยะเวลาเป็นหลัก

ต่อมา ในปีค.ศ.1876ผู้ที่คุมเสียงข้างมากในสภานิติบัญญัติ ล้วนแต่เป็นพวกที่นิยมระบอบสาธารณรัฐ แม้ประธานาธิบดี (นายพล Mac Mahon) จะพยายามประคับประคองสถานการณ์ท่ามกลางพวกฝ่ายนิยมสาธารณรัฐในรัฐสภา ทำให้ภายหลังนายพล Mac Mahon ได้ลาออกจากตำแหน่งในเวลาต่อมา ดังนั้น รัฐสภาจึงได้เลือกนายJules Grevy ขึ้นดำรงตำแหน่ง

¹⁰⁰ เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, หลักกฎหมายว่าด้วยสิทธิเสรีภาพ, หน้า91-92.

แทนทำให้การรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้รับการตระหนักมากขึ้นเห็นได้จากมีการเพิ่มเติมโดยบทบัญญัติแห่งกฎหมาย(รัฐบัญญัติ) ที่รับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนมากขึ้นตามมาภายหลัง อาทิ เสรีภาพในการรวมตัวเป็นสมาคม (Freedom of association) ได้รับการรับรองโดยรัฐบัญญัติลงวันที่ 1 กรกฎาคม ค.ศ.1901 ที่เน้นย้ำถึงหลักการทั่วไปของเสรีภาพในการรวมกลุ่มเป็นสมาคมตลอดถึง เสรีภาพในการรวมตัวเป็นสหภาพแรงงานและเสรีภาพในการรวมตัวของสมาคมการค้าที่ถูกรับรองโดยรัฐบัญญัติลงวันที่ 21 มีนาคม ค.ศ.1884 และเสรีภาพในการรวมกลุ่มเป็นสหกรณ์ ในปี ค.ศ.1898¹⁰¹ อีกทั้ง เสรีภาพของสื่อสิ่งพิมพ์ได้รับการรับรองอีกครั้งจากแต่เดิมที่มีการใช้มาตรการในการตรวจสอบสื่อสิ่งพิมพ์อยู่เสมอถึงแม้ว่ามาตรา 11¹⁰² ของคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 จะมีความชัดเจนเกี่ยวกับเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นต่อสาธารณะก็ตาม ภายหลังจากที่มีการใช้มาตรการที่เข้มงวดในการแทรกแซงสื่อสิ่งพิมพ์ เสรีภาพในเรื่องดังกล่าวได้รับการรับรองอีกครั้งโดยรัฐบัญญัติลงวันที่ 29 กรกฎาคม ค.ศ. 1881 ซึ่งได้ยกเลิกมาตรการในการแทรกแซงเสรีภาพในเรื่องดังกล่าว¹⁰³

ดังนั้น ในช่วงระยะเวลาดังกล่าวสิทธิเสรีภาพของประชาชนจึงได้รับการรับรองมากขึ้นกว่าแต่ก่อนแม้รัฐธรรมนูญฉบับค.ศ.1875จะมีรับรองเรื่องดังกล่าวก็ตามแตกต่างกับรัฐธรรมนูญฉบับก่อนที่แม้จะมีการรับรองคำประกาศสิทธิเสรีภาพของประชาชนไว้ก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติแล้วสิทธิเสรีภาพของประชาชนก็ไม่ได้ได้รับการรับรองเท่าที่ควร

ต่อมา ในช่วงปีค.ศ.1914จนถึงสมัยสิ้นสุดสาธารณรัฐที่3 การรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนเริ่มได้รับผลกระทบอันเนื่องมาจาก การเกิดขึ้นของสงครามโลกครั้งที่1และสงครามโลกครั้งที่2 เป็นผลให้มีการตรากฎหมายเพื่อจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนประเภทต่างๆ อาทิ มาตรการในการควบคุมสื่อสิ่งพิมพ์ เสรีภาพในการรวมกลุ่มเป็นสมาคม เป็นต้น ประกอบกับความไม่มีเสถียรภาพทางการเมือง อันเนื่องมาจาก สมาชิกวุฒิสภาเกิดความแตกแยกทางการเมืองที่แตกต่างกัน อีกทั้งรัฐบาลก็ขาดเสถียรภาพและไม่มียุทธศาสตร์การบริหารประเทศที่แน่นอนดังจะเห็นได้จากมีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลถึง104ชุดในระยะเวลาเพียง70ปี อย่างไรก็ตาม สมัยสาธารณรัฐ

¹⁰¹ John Bell, *French Constitution Law*, p.150.

¹⁰² มาตรา 11 “ การติดต่อสื่อสารกันทางความคิดและความเห็นเป็นสิทธิที่มีค่าที่สุดประการหนึ่งของมนุษย์แต่ละคน พลเมืองแต่ละคนจึงอาจพูด เขียน พิมพ์ โดยอิสระ เว้นแต่ในกรณีที่ถูกกฎหมายกำหนดว่าสิ่งนั้นเป็นการใช้สิทธิโดยมิชอบ”

¹⁰³ Ibid., p.166.

ที่3 เป็นสมัยที่ยาวนานที่สุดภายหลังจากการปฏิวัติฝรั่งเศส ค.ศ.1789 เป็นเวลาถึง 70ปี ท่ามกลาง การเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ต่างๆไม่ว่าจะเป็นสงครามโลกครั้งที่1 หรือสงครามโลกครั้งที่2ก็ ตาม แต่ท้ายที่สุดสมัยสาธารณรัฐที่3ก็สิ้นสุดลงในปีค.ศ.1940 เนื่องมาจากฝรั่งเศสแพ้สงครามและ ถูกกองทัพเยอรมันเข้ายึดครอง

รัฐธรรมนูญฉบับ ลงวันที่ 10 กรกฎาคม ค.ศ.1940 (ฉบับ วิชี)

ภายหลังจากล่มสลายของสาธารณรัฐที่3 เมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม ค.ศ.1940 ฝรั่งเศส ได้ทำสัญญายุติสงครามกับเยอรมัน ต่อมา รัฐสภาของฝรั่งเศสในยุคดังกล่าวได้ลงมติมอบอำนาจ ให้แก่นายพล เปแตง(Pétain) และนายพล เปแตง ได้สร้างระบบขึ้นใหม่ที่เรียกว่า ระบบวิชี (Vichy Régime) ซึ่งเป็นรูปแบบการปกครองที่มีผู้ต่อต้านเป็นอันมาก แนวคิดเบื้องต้นของระบบวิชี คือ พยายามหลีกเลี่ยงรูปแบบสาธารณรัฐที่เคยปรากฏมาก่อน โดยใช้คำว่า รัฐฝรั่งเศส แทนคำว่า สาธารณรัฐ อย่างไรก็ตาม ระบอบดังกล่าวก็หาได้ฟื้นฟูระบอบราชาธิปไตย (Monarchy) ไม่ นายพลเปแตงประมุขแห่งรัฐในขณะนั้น ได้แสดงความประสงค์ออกมาว่าต้องมีรัฐสภาที่เลือกตั้งโดย ประชาชน ตัวเขาเองจะต้องเป็นผู้เสนอชื่อประมุขของรัฐคนถัดไป ในตอนต้นของระบบวิชี นายพลเปแตงคือผู้มีอำนาจทางการเมืองทั้งหมดแต่เพียงผู้เดียว หลักการอำนาจอธิปไตยเป็นของ ประชาชน (popular sovereignty) ได้ถูกยกเลิก การเลือกตั้งถูกสั่งห้ามไม่ให้ใช้ในสภาพแบบต่างๆ ยกเว้นสภาท้องถิ่นที่มีพลเมืองต่ำกว่า2,000คนรัฐสภาแห่งชาติให้ระงับไว้ชั่วคราว สภามณฑล (department) และสภาเขต(arrondissement) ถูกสั่งห้ามมิให้ปฏิบัติหน้าที่รวมถึงการยุติกิจกรรม ทางการเมืองของพรรคการเมืองด้วย¹⁰⁴ นอกจากนี้ ยังคำขวัญที่มีชื่อเสียงในการปฏิวัติฝรั่งเศส คือ เสรีภาพ (Liberté) เสมอภาค (Egalité) ภราดรภาพ (Fraternité) ถูกแทนด้วย คำว่า การงาน (Travail) ครอบครัว (Famille) มาตุภูมิ (Patrie)

เมื่อพิจารณาถึงสภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพภายใต้ระบบการปกครองดังกล่าว ได้มี การประกาศใช้รัฐธรรมนูญค.ศ.1940 ซึ่งลักษณะของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้พยายามรวบอำนาจ ทั้งหมดไว้ที่นายพล เปแตง โดยได้เลียนแบบลัทธินาซี และลัทธิฟาสซิสต์เป็นหลักในการปกครอง ฉะนั้น ภายใต้การปกครองรูปแบบดังกล่าวสิทธิเสรีภาพของประชาชนจึงมีอยู่อย่างจำกัดไม่มีการ รับรองคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 แต่อย่างใด พร้อมกับมีการยกเลิกสิทธิ เสรีภาพของประชาชนที่เคยได้รับในสมัยสาธารณรัฐที่3 อาทิ เสรีภาพของสื่อสิ่งพิมพ์ เสรีภาพใน การพาณิชย์และอุตสาหกรรม สิทธิในความมั่นคง เสรีภาพในการรับฟังวิทยุต่างชาติ เสรีภาพใน การสมาคม เสรีภาพในการชุมนุม สิทธิในการประท้วงและเสรีภาพของสหภาพ เสรีภาพในการ

¹⁰⁴ สุรพล ราชภัณฑารักษ์, การเมืองฝรั่งเศส, หน้า39-40.

เคลื่อนไหว และนอกจากนี้ ยังมีการตรากฎหมายออกมาอีกหลายฉบับที่ห้ามชาวฝรั่งเศสที่มีบิดาเป็นคนต่างชาติประกอบอาชีพงานสาธารณะของรัฐ¹⁰⁵ ยกเลิกสิทธิที่จะฟ้องเจ้าหน้าที่ตำรวจ กฎหมายข้าราชการถูกยกเลิกทำให้ข้าราชการจำนวนมากถูกปลดออก

ในที่สุดภายใต้การยึดครองของเยอรมัน นายพล เปแตง ได้ให้ความร่วมมือกับเยอรมัน ในช่วงสงคราม แต่เนื่องจากความพ่ายแพ้ของเยอรมันในสงครามในปีค.ศ.1944ทำให้ระบบวีชี ที่ปกครองฝรั่งเศสในช่วง ค.ศ.1940-1944ต้องสิ้นสุดลงพร้อมกับการล่มสลายของยุคสาธารณรัฐที่3

กล่าวโดยสรุป จากการศึกษาถึงสภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพในช่วงระยะเวลาค.ศ. 1875-1940 จะพบว่ามีเปลี่ยนแปลงตลอดตามภาวะการณ์ของบ้านเมืองในขณะนั้นๆ สะท้อนให้เห็นได้จาก รัฐธรรมนูญค.ศ.1875ที่ได้สถาปนาระบบการปกครองแบบรัฐสภาขึ้นภายใต้ สาธารณรัฐที่3ขึ้น จะสังเกตได้ว่า แม้ลักษณะของรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวจะมีเนื้อหาที่สั้น กะทัดรัด ไม่มีการรับรองคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 แต่พัฒนาการการ รับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชน จึงขึ้นอยู่กับธรรมเนียมปฏิบัติทางการปกครองในแต่ละช่วงเวลา ทำให้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ แตกต่างจากรัฐธรรมนูญฉบับอื่นๆที่แม้จะมีการรับรองคำประกาศแสดง สิทธิเสรีภาพของประชาชนไว้อย่างเป็นทางการ แต่ในทางปฏิบัติแล้วสิทธิเสรีภาพของประชาชนมัก ถูกลดทอนโดยอำนาจของผู้ปกครองอยู่เสมอ เป็นผลให้รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวยังคงใช้บังคับมา เป็นระยะเวลากว่า70ปี ยาวนานที่สุดนับแต่ภายหลังจากการปฏิวัติฝรั่งเศส ค.ศ.1789 แต่ภายหลัง รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวก็ถูกยกเลิกถือเป็นการสิ้นสุดสาธารณรัฐที่3 ต่อมา ประเทศฝรั่งเศสได้ ประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับ ค.ศ.1940เป็นฉบับถัดมา ซึ่งมีลักษณะที่พยายามรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ บุคคลเพียงคนเดียวที่เรียกกันว่าระบบวีชี (Vichy Régime) ทำให้สิทธิเสรีภาพของประชาชนใน ขณะนั้นถูกลดทอนเป็นอย่างมาก ทำให้ไม่มีการรับรองคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. 1789 อีกทั้ง ยังมีการยกเลิกสิทธิเสรีภาพของประชาชนที่ได้รับการรับรองอยู่แต่เดิม เนื่องจากการ ขัดขวางอำนาจของผู้ปกครองในขณะนั้น

¹⁰⁵ Gilles Lebreton, *Libertés publiques et droits de l'home*, (Paris: Armand Colin, 1996), p.87 อ้างถึงใน เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, *หลักกฎหมายว่าด้วยสิทธิเสรีภาพ*, หน้า95.

3.5.1.4 สภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพในช่วงระยะเวลา ค.ศ.1946-1958 (ยุคสาธารณรัฐที่ 4)

รัฐธรรมนูญ ฉบับลงวันที่ 27 ตุลาคม ค.ศ.1946

เมื่อประเทศฝรั่งเศสได้รับการปลดปล่อยให้เป็นอิสระจากกองทัพของเยอรมัน ประเทศฝรั่งเศสได้จัดตั้งรัฐบาลชั่วคราวขึ้นในวันที่ 25 สิงหาคม ค.ศ.1944 โดยมีนายพลเดอโกลล์ (De Gaulle) เป็นผู้บริหารประเทศ และได้มีการตรารัฐกำหนดเพื่อให้มีการลงประชามติของชาวฝรั่งเศส และกำหนดวิธีการเลือกตั้ง ในวันที่ 21 ตุลาคม ค.ศ.1945 นับเป็นครั้งแรกที่มีการขยายสิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งรวมถึงเพศหญิงด้วย¹⁰⁶ โดยเรื่องที่น่ายพล เดอโกลล์ เสนอให้ประชาชนลงประชามติ คือ¹⁰⁷

1. ประชาชนชาวฝรั่งเศส ต้องการให้สภาเลือกตั้งในวันนี้เป็นสภาว่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่หรือไม่

2. ถ้าเห็นชอบด้วยกับข้อแรกประชาชนชาวฝรั่งเศสเห็นชอบให้จัดการปกครองประเทศโดยองค์กรทั้งหลายที่กำหนดไว้ในบทบัญญัติแห่งร่างกฎหมายทำประชามติจนกว่ารัฐธรรมนูญฉบับใหม่จะมีผลใช้บังคับหรือไม่

ผลจากการลงประชามติในวันดังกล่าว ประชาชนชาวฝรั่งเศสเห็นชอบด้วยกับข้อเสนอดังกล่าวจึงมีการจัดทำร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ แต่เมื่อนำกลับไปให้ประชาชนลงประชามติปรากฏว่าประชาชนไม่เห็นชอบด้วยมีผลให้สภาว่างรัฐธรรมนูญสิ้นสุดลง และมีผลให้ต้องมีการเลือกตั้งสภาว่างรัฐธรรมนูญขึ้นมาใหม่ เมื่อนำร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ไปให้ประชาชนลงมติปรากฏว่าประชาชนชาวฝรั่งเศสเห็นชอบด้วยคะแนนที่ไม่มากนัก และมีประกาศใช้รัฐธรรมนูญอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 27 ตุลาคม ค.ศ.1946 ซึ่งยึดถือแนวคิดเกี่ยวกับการปกครองมาจากรัฐธรรมนูญฉบับ ค.ศ.1875 นับเป็นการเริ่มต้นยุคสาธารณรัฐที่ 4 เป็นต้นมา

เมื่อพิจารณาถึง สภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพในช่วงยุคสาธารณรัฐที่ 4 พบว่ารัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวใช้บังคับระหว่าง ค.ศ.1946-1958 นั้น เป็นผลมาจากการประนีประนอมระหว่างพรรคการเมืองและกลุ่มการเมืองที่หลากหลาย นับตัวอย่างของการประนีประนอมกันในแนวความคิดที่เกี่ยวกับการเมืองได้เป็นอย่างดี อีกทั้ง ยังมีความพยายามในการฟื้นฟูจารีตประเพณีเกี่ยวกับ

¹⁰⁶ Russell F. Moore, *Modern Constitutions*, (Ames, Iowa: Littlefield, Adam & Co , 1957), p.87.

¹⁰⁷ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ และ ชาญชัย แสงศักดิ์, *การปฏิรูปการเมืองฝรั่งเศส: ข้อคิดในการปฏิรูปการเมืองไทย*, พิมพ์ครั้งแรก(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, กุมภาพันธ์ 2540), หน้า6.

รัฐธรรมนูญที่มีลักษณะเสรีนิยมประชาธิปไตย ดังจะเห็นได้จาก คำปรารภของรัฐธรรมนูญที่ถูกกำหนดขึ้นมาแทนที่คำประกาศรับรองสิทธิที่มีมาแต่เดิม ทั้งนี้โดยมีลักษณะของการประนีประนอมอย่างมาก ระหว่างแนวความคิดที่มุ่งถึงสิทธิเสรีภาพแบบปัจเจกชนนิยมที่มีมาแต่เดิมกับแนวความคิดในเรื่องสิทธิเสรีภาพในทางเศรษฐกิจและสังคม ที่ปรากฏขึ้นในร่างรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่ไม่ได้รับความเห็นชอบประชามติของประชาชนชาวฝรั่งเศสในการลงประชามติในครั้งแรก¹⁰⁸ โดยรายละเอียดของคำประกาศดังกล่าว ได้มีการยืนยันปรัชญาอันเป็นบรรทัดฐานที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาในเรื่องของสิทธิมนุษยชนและพลเมือง และสิทธิเสรีภาพที่มีขึ้นใหม่ตามภาวะการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ อาทิ การกำหนดสิ่งที่ไม่บุคคลจะเรียกร้องเอาจากสังคมได้ กำหนดโครงสร้างทางสังคมและเศรษฐกิจ โดยคำปรารภของรัฐธรรมนูญได้รับรองอย่างเป็นทางการต่อสิทธิเสรีภาพที่ได้รับการรับรองตามแนวทางของคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ที่ได้ประกาศออกมาตั้งแต่ ในสมัยการปฏิวัติครั้งใหญ่เมื่อ ค.ศ.1789 และหลักการพื้นฐานต่างๆ ที่กฎหมายสาธารณรัฐยึดมั่นไว้แล้วอีกด้วย ซึ่งต่อมาหลักการดังกล่าวยังมีผลใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน โดยได้รับการรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญ ค.ศ.1958(ฉบับปัจจุบัน)

บทบัญญัติที่เกี่ยวกับแนวทางในทางเศรษฐกิจที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญ ค.ศ.1946 ที่อาจจำแนกได้สองกลุ่มใหญ่ๆคือ บทบัญญัติที่ว่าด้วยการรับรองสิทธิ หรือการมีส่วนร่วมของคนงาน ในการบริหารของโรงงาน หรือของกิจการ ซึ่งเรียกโดยทั่วไปว่า “หลักประชาธิปไตยในทางเศรษฐกิจ” กับหลักการว่าด้วยการโอนกิจการวิสาหกิจเป็นของชาติ แต่ทว่า นอกเหนือจากในคำปรารภของรัฐธรรมนูญแล้ว ตัวบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญก็ได้บัญญัติรับรองกิจการทางเศรษฐกิจอยู่ด้วยในบางส่วนเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวกับการวางแผนทางเศรษฐกิจ ซึ่งต่อมารัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันในปี ค.ศ.1958 ก็ได้บัญญัติขยายความหลักการนี้ให้ชัดเจนขึ้นอีก จนกลายเป็นหลักการสำคัญอีกประการหนึ่งในทางเศรษฐกิจ¹⁰⁹ จากแนวทางที่ได้ปรากฏในการรับรองสิทธิมนุษยชน สิทธิพลเมือง และสิทธิเสรีภาพในทางสังคมและเศรษฐกิจในรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวนี้เองที่ได้มีอิทธิพล ทำให้มีหลักการใหม่ๆในทางสังคมและเศรษฐกิจ* ปรากฏขึ้นในบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญประเทศต่างๆเป็นครั้งแรก

¹⁰⁸ สุรพล นิติไกรพจน์, “หลักการพื้นฐานของกฎหมายมหาชนทางเศรษฐกิจของประเทศ” วารสารนิติศาสตร์ 24 (4 ธันวาคม 2537): 823-824.

¹⁰⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า824.

* สิทธิทางการเมือง สิทธิทางเศรษฐกิจและสิทธิทางสังคม อาทิ ความเสมอภาคทางเพศ (วรรค3) ความเสมอภาคภาวะความรับผิดชอบที่เกี่ยวกับภัยพิบัติของชาติ (วรรค12) ความเสมอภาคเกี่ยวกับสิทธิในการได้รับการศึกษาและฝึกอบรม (วรรค 13) สิทธิของผู้ใช้แรงงานได้รับการประกาศยืนยัน (วรรค5) สิทธิในการ

อย่างไรก็ตาม บทบัญญัติในคำปรารภของรัฐธรรมนูญ ค.ศ.1946 ที่ได้รับรองหลักการใหม่ๆในเรื่องเกี่ยวกับทางเศรษฐกิจเอาไว้ ในกรณีนี้หลักการใหม่ๆเหล่านี้ มีความขัดแย้ง หรือมีการรับรองและขยายความในภายหลังโดยบทกฎหมายที่มีความชัดเจน การบังคับใช้หลักเกณฑ์ต่างๆเหล่านี้ ก็จะไม่มีปัญหามากนัก อย่างไรก็ตาม ก็มีกรณีปรากฏให้เห็นอยู่เสมอว่า มีบทบัญญัติในคำปรารภของรัฐธรรมนูญบางส่วนหรือบางเรื่องที่ใช้ถ้อยคำที่ไม่ชัดเจนหรืออาจมีความหมายได้หลายนัยหรือได้กล่าวถึงหลักการใหม่บางเรื่อง ซึ่งอาจจะถือได้ว่าหลักการเหล่านี้มีค่าบังคับในทางกฎหมายอยู่ในตัวแล้วในฐานะที่เป็นหลักการตามรัฐธรรมนูญ แต่ความมุ่งหมายหรือขอบเขตของหลักการใหม่นั้นกลับไม่ชัดเจนเพียงพอ สำหรับที่จะนำมาใช้บังคับไว้ในลักษณะที่เป็นหลักการตามกฎหมาย หลักการหรือบทบัญญัติเหล่านี้ก็เน้นถ้อยคำและแนวความคิดต่างๆที่เกี่ยวกับคำนิยามแห่งคำว่าสิทธิในทางเศรษฐกิจและสังคม (droits économiques et sociaux) หรือประชาธิปไตยในทางเศรษฐกิจ (democratic économiques) เป็นต้น

จากที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้เห็นได้ว่า แม้ผู้ร่างรัฐธรรมนูญในปี ค.ศ.1946 ได้พยายามอย่างยิ่ง ในการประนีประนอมแนวคิดของการรับประกันสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพต่างๆที่ปรากฏในคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ให้ผสมผสานกับหลักการใหม่ๆที่เป็นนวัตกรรมที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับยุคสมัยปัจจุบันเข้าด้วยกัน โดยนำเสนอออกมาในคำปรารภของรัฐธรรมนูญ ค.ศ.1946 แต่ความพยายามที่จะประนีประนอมหลักการในลักษณะเช่นนี้จะเห็นได้ว่า ไม่ประสบความสำเร็จนัก เพราะ หลักการและปรัชญาที่เป็นที่มาของกฎหมายหลักทั้งสองยุคสมัยมีความแตกต่างกันมาก โดยแนวคิดในเรื่องการรับประกันสิทธิเสรีภาพย่อมเป็นอุปสรรค โดยเฉพาะหลักในเรื่องการแทรกแซงสิทธิทางเศรษฐกิจ ตัวอย่างเช่น ในกรณีของหลักกรรมสิทธิ์ ซึ่งเดิมเคยถือว่าเป็นสิทธิที่ศักดิ์สิทธิ์และไม่อาจล่วงละเมิดได้ (droit inviolable et sacré) ในมาตรา2และมาตรา17ของคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ในขณะที่ "นวัตกรรม" ที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญปีค.ศ.1946 กลับบัญญัติรับรองถึงหลักว่าด้วยการโอนกิจการเป็นของชาติ (nationalization) ซึ่งขัดแย้งกับหลักความศักดิ์สิทธิ์และล่วงละเมิดมิได้ของกรรมสิทธิ์อย่างรุนแรง หรือในเรื่องการรับรองเสรีภาพของบุคคลตามคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง

รวมตัวเป็นสหภาพ (วรรค6) สิทธิในการนัดหยุดงาน (วรรค 7) สิทธิในการรวมกลุ่มเพื่อต่อรองและมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการบริษัท (วรรค8) สิทธิในการได้รับการศึกษาฟรี (วรรค13) สิทธิในการลี้ภัยทางการเมือง (วรรค 2) และหลักประกันสุขภาพ (วรรค11) เป็นต้น

ค.ศ.1789 ซึ่งย่อมหาความถึงหลักทั่วไปถึงเสรีภาพในการประกอบการทางเศรษฐกิจด้วยนั้น ย่อมจะได้รับความกระทบกระเทือนจากหลักว่าด้วยการเข้าแทรกแซงทางเศรษฐกิจ ซึ่งมีฐานะเป็น หลักการที่พึงปฏิบัติในรัฐธรรมนูญปีค.ศ.1946 โดยมีได้เป็นเพียงแนวนโยบายกว้างๆเท่านั้น นอกจากนี้บทบัญญัติส่วนอื่นๆ นอกจากที่กำหนดไว้ในคำปรารภก็ยังมีร่องรอยของความแตกต่าง ทางปรัชญาความคิดต่างยุคสมัยไม่อาจผสมผสานให้ลงตัวรวมกันได้อยู่อย่างเด่นชัด เช่นในเรื่อง ประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจซึ่งเป็นแนวความคิดใหม่กับความคิดดั้งเดิม ในเรื่องประชาธิปไตย ในทางการเมืองที่มีการยึดถือมาช้านาน เป็นต้น¹¹⁰

อย่างไรก็ตาม การรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนบางประเภทในช่วงระยะเวลาดังกล่าว ได้รับการพัฒนาเพิ่มเติมขึ้นมาอีกครั้ง ตัวอย่างเช่น เสรีภาพของสื่อสิ่งพิมพ์ เสรีภาพในการ รวมกลุ่มเป็นสหภาพ เสรีภาพในการสมาคม เสรีภาพในการชุมนุม เสรีภาพในการศึกษาอบรม เป็นต้น

ภายใต้การปกครองในยุคนาซีเยอรมนี¹¹¹ รัฐบาลต้องเผชิญกับปัญหาทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมเป็นอย่างมากประกอบกับเกิดปัญหาวิกฤตการณ์แอลจีเรียขึ้นทำให้รัฐบาลได้นำมาตรการต่างๆมาใช้ อันส่งผลกระทบต่อสภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนเป็นอย่างมาก ประกอบกับรัฐบาลของฝรั่งเศสต้องประสบกับความล้มเหลวในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวเป็น ผลทำให้สมัชชาอนุภูมิภาคที่ 4 ต้องสิ้นสุดลง

กล่าวโดยสรุป รัฐธรรมนูญฉบับ ค.ศ.1946 มีลักษณะเป็นการนำแนวความคิดแบบ ประชาธิปไตยทางการเมืองมาใช้ในทางสังคมและเศรษฐกิจ ซึ่งจะช่วยสนับสนุนให้ระบอบ ประชาธิปไตยทั้งระบบมีความชัดเจนและมีความเป็นธรรมแก่ประชาชนทุกชนชั้นมากขึ้น นับเป็น การส่งเสริมให้ประชาธิปไตยทางการเมืองที่มีมาตั้งแต่แรกเริ่มแต่ยังไม่สมบูรณ์ให้ได้มีความ มั่นคงมากยิ่งขึ้น โดยการนำแนวความคิดเรื่องประชาธิปไตยในทางสังคมและทางเศรษฐกิจมาช่วย สนับสนุน ดังตัวอย่างที่ปรากฏอยู่ในคำปรารภของรัฐธรรมนูญค.ศ.1946 อันเป็นการสะท้อนให้เห็น ถึง พัฒนาการการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนที่ได้รับการตระหนักมากขึ้นจากแต่เดิมที่เป็น เพียงการรับรองสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนที่เรียกว่า “สิทธิทางแพ่งและทางการเมือง” ที่เน้น การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน และจำกัดการใช้อำนาจที่มีขอบของผู้ปกครองดังที่ปรากฏ ในคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 แต่เนื่องจากสิทธิเสรีภาพตามคำประกาศ ดังกล่าวภายหลังได้ก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมขึ้นในสังคม ผลประโยชน์ของสังคมมักจำกัดอยู่แต่

¹¹⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า827-830.

ในกลุ่มผู้ที่มีความสามารถและฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมที่สูงกว่า ก่อให้เกิดแนวความคิดในการที่รัฐจะต้องเข้าแทรกแซงในเรื่องทางเศรษฐกิจและสังคม ทั้งนี้ เพื่อที่จะประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชนที่ด้อยสิทธิและโอกาสต่างๆ ให้พ้นจากการละเมิดและเอารัดเอาเปรียบ ระหว่างบุคคลในสังคมที่มีฐานะและอำนาจสูงกว่า ดังจะเห็นได้จาก บทบัญญัติที่ปรากฏในคำปรารภของรัฐธรรมนูญ ค.ศ.1946 ซึ่งยังคงมีผลใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน โดยได้รับการรับรองอย่างเป็นทางการในรัฐธรรมนูญ ค.ศ.1958(ฉบับปัจจุบัน)อีกด้วย

3.5.2 รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศสฉบับลงวันที่ 4 ตุลาคม ค.ศ.1958 (ฉบับปัจจุบัน)

การจัดทำร่างรัฐธรรมนูญสมัยสาธารณรัฐที่5 มีกระบวนการเริ่มต้นมาจาก กฎหมายลงวันที่3 มิถุนายน ค.ศ.1958ที่มอบอำนาจในการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ให้แก่รัฐบาลของ นายพล เดอโกลล์ ภายใต้ข้อจำกัดที่เกี่ยวกับจารีตประเพณีเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐ (Republic Constitutional Tradition) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 คำปรารภของรัฐธรรมนูญ ค.ศ.1946¹¹¹ และในวันที่ 4 กันยายน ค.ศ.1958 นายพลเดอโกลล์ ได้เสนอร่างรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวต่อประชาชน โดยนายพล เดอโกลล์ได้กล่าวสุนทรพจน์ที่สำคัญต่อฝูงชนจำนวนมากในสถานที่ ที่เรียกว่า de la Republique ในกรุงปารีส ก่อนวันลงประชามติในวันที่ 28 กันยายน ค.ศ.1958 ทำให้มีการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวอย่างกว้างขวาง สื่อสิ่งพิมพ์และวารสารต่างๆในประเทศฝรั่งเศสมีการถกเถียงกันอย่างหลากหลาย ผลการลงประชามติในวันดังกล่าวมีประชาชน และดินแดนโพ้นทะเล เห็นด้วยกับร่างรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวถึงกว่าร้อยละ80 อย่างไรก็ตามก็ มีผู้ให้ความคิดเห็นว่าความเห็นชอบในร่างรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวของประชาชนส่วนใหญ่เกือบจะถึงร้อยละ80 อาจกล่าวได้ว่า การลงประชามติในวันที่ 28 กันยายน ค.ศ.1958 ไม่ได้เป็นการลงประชามติให้ความเห็นชอบในร่างรัฐธรรมนูญ แต่เป็นการลงประชามติให้เห็นชอบต่อตัวนายพล เดอโกลล์มากกว่า¹¹² ดังนั้น รัฐธรรมนูญฉบับใหม่จึงได้รับการประกาศอย่างเป็นทางการเมื่อ วันที่ 4 ตุลาคม ค.ศ.1958 นับเป็นการเริ่มต้นสมัยสาธารณรัฐที่5

¹¹¹ John Bell, *French Constitution Law*, p.65.

¹¹² Pickless Derothy, *The Fifth Republic*, p. 24. Cited in Vishnoo Bhangwan & Vidya Bhushan, *World Constitutions*, p.10.

จะสังเกตได้ว่า รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันของประเทศฝรั่งเศสไม่ปรากฏบทบัญญัติหมวดหนึ่งหมวดใดโดยเฉพาะที่เกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของประชาชนเลย แต่จะมีเพียงการระบุยอมรับสิทธิเสรีภาพของประชาชนส่วนใหญ่ไว้ในคำปรารภของรัฐธรรมนูญว่า “พลเมืองฝรั่งเศสยึดมั่นในคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมืองค.ศ.1789 ที่ประกาศรับรองสิทธิเสรีภาพของพลเมืองฝรั่งเศสแต่ละคน ตลอดจนให้ความสำคัญกับหลักการแบ่งแยกอำนาจ ในฐานะที่เป็นกลไกควบคุมจำกัดอำนาจรัฐ สะท้อนให้เห็นได้จากบทบัญญัติมาตรา16ของคำประกาศ ที่วางหลักว่า สังคมใดไม่มีการให้หลักประกันสิทธิเสรีภาพ หรือไม่มีการแบ่งแยกการใช้อำนาจอธิปไตยสังคมนั้นไม่มีรัฐธรรมนูญ(นับเป็นที่มาสำคัญของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ) และคำปรารภรัฐธรรมนูญค.ศ.1946”^{*} เนื่องจาก คำประกาศดังกล่าวยังมีได้กล่าวถึงสิทธิมนุษยชนในเชิงเศรษฐกิจและสังคมอันเป็นสิทธิที่เริ่มมีความสำคัญนับแต่ศตวรรษที่ 19-20 รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวจึงได้ผนวกคำปรารภของรัฐธรรมนูญค.ศ.1946 ที่มีการเพิ่มหลักการรับรองสิทธิเสรีภาพใหม่ๆ เพิ่มเติมจากคำประกาศ ปี ค.ศ.1789 ไว้เป็นส่วนหนึ่งของรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันด้วย¹¹³ เอกสารทางการเมืองทั้งสอง ล้วนถือว่าเป็น “ส่วนหนึ่ง” ของรัฐธรรมนูญ เนื่องด้วยรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ได้บัญญัติรับรองสถานะของเอกสารทั้งสองฉบับไว้ในคำปรารภ และนอกจากนี้ เมื่อคณะตุลการรัฐธรรมนูญ (le Conseil Constitutionnel) พิจารณาวินิจฉัยไว้ในปี ค.ศ.1971 ว่าเสรีภาพในการสมาคม (liberté d' association) ถือเป็นหลักที่มีสถานะเป็นรัฐธรรมนูญ (principe à valeur

^{*} สืบเนื่องจาก การแก้ไขเพิ่มเติมโดยรัฐธรรมนูญ ฉบับลงวันที่ 1 มีนาคม ค.ศ.2005 ทำให้ประเทศฝรั่งเศส ได้รับความคุ้มครองอย่างเป็นทางการถึงสิทธิและหน้าที่ขั้นพื้นฐานในการปกป้องสิ่งแวดล้อม ตามที่ได้บัญญัติไว้ในกฎบัตรสิ่งแวดล้อม ค.ศ.2004 (Environment Charter) การยอมรับกฎบัตรดังกล่าวนับเป็นขั้นตอนที่สำคัญยิ่งในประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวกับการรับรองสิทธิต่างๆ เท่ากับเป็นการยกระดับมาตรฐานการพัฒนา โครงสร้างทางกฎหมายของประเทศ โดยกฎบัตรว่าด้วยสิ่งแวดล้อม ค.ศ.2004ได้รับการรับรองอย่างเป็นทางการ ไว้ในคำปรารภของรัฐธรรมนูญ ค.ศ.1958 เคียงข้างไปกับ คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 และคำปรารภของรัฐธรรมนูญ ค.ศ.1946

ดังนั้น หลักการพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับอนาคตของมนุษยชาติ จึงไม่เป็นเพียงแต่ การเคารพรัฐธรรมนูญ ในประเด็นเรื่อง ความเสมอภาค สิทธิมนุษยชน สิทธิพลเมือง สิทธิทางเศรษฐกิจและสังคมเท่านั้น หากยังหมายรวมถึง การปกป้องและฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่ถูกทำลาย การยอมรับสิทธิของบุคคลที่จะมีชีวิตอยู่ในสภาพแวดล้อมที่สมดุล เพื่อประโยชน์ทางสุขภาพและอนามัยด้วยเช่นกัน

¹¹³ จรัญ โฆษณานันท์, สิทธิมนุษยชนไร้พรมแดน: ปรัชญา กฎหมาย และความเป็นจริงทางสังคม , หน้า245.

Constitutionnel) ดังนั้น จึงทำให้รัฐธรรมนูญของฝรั่งเศสในความหมายปัจจุบัน ประกอบด้วยสาระสำคัญดังต่อไปนี้¹¹⁴

ก. บทบัญญัติรายมาตราแห่งรัฐธรรมนูญฉบับปี ค.ศ.1958 มีทั้งหมด 89 มาตรา และส่วนใหญ่จะเป็นรายละเอียดเกี่ยวกับการจัดองค์กรของรัฐและอำนาจรัฐ

ข. คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 มีเนื้อหาเป็นการคุ้มครองสิทธิของประชาชนแต่ละคน มีการวางหลักความเสมอภาคทางกฎหมาย ความเสมอภาคทางด้านกระบวนการยุติธรรม การเข้าทำงานกับรัฐ เสรีภาพประเภทต่างๆ และความมั่นคงปลอดภัยของพลเมือง

ค. อารัมภบทของรัฐธรรมนูญฉบับปี ค.ศ.1946 อารัมภบทของรัฐธรรมนูญฉบับปี ค.ศ.1946 กล่าวไว้ค่อนข้างยาวพอสมควรสรุปความได้ว่า เป็นเรื่องที่รัฐให้การรับรองสิทธิและเสรีภาพของพลเมืองตามคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 และเรื่องต่างๆที่เกี่ยวข้องกับสิทธิและเสรีภาพของพลเมือง เช่น สิทธิสตรีที่เท่าเทียมกับบุรุษ สิทธิในการขอลี้ภัยทางการเมืองในสาธารณรัฐ สิทธิในการที่จะมีงานทำโดยไม่ถูกกีดกันอันเนื่องมาจากเหตุแห่งทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา หรือความคิดเห็นต่างๆ สิทธิในการปกป้องผลประโยชน์ของตนโดยการเข้าร่วมกับสหภาพ สิทธิในการนัดหยุดงาน และหลักประกันต่างๆที่รัฐต้องมอบให้ไม่ว่าจะเป็นสวัสดิการและการศึกษา เป็นต้น

ง. หลักกฎหมายพื้นฐานที่ได้รับรองจากบรรดากฎหมายสาธารณรัฐ (les principes) หลักกฎหมายพื้นฐานที่ได้รับการรับรองจากบรรดากฎหมายแห่งสาธารณรัฐนี้เป็นสิ่งที่บัญญัติไว้ในอารัมภบทของรัฐธรรมนูญฉบับปีค.ศ.1946 แต่รัฐธรรมนูญก็ได้ให้ความหมายเอาไว้แน่ชัดว่าหมายถึงอะไร และมีขอบเขตมากน้อยเพียงใด

ในคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ เมื่อปี ค.ศ.1971 เกี่ยวกับเสรีภาพในการสมาคม (liberté d' association) นั้น คณะตุลาการรัฐธรรมนูญได้วางหลักเอาไว้ว่า “ หลักกฎหมายพื้นฐานที่ได้รับการรับรองจากบรรดากฎหมายแห่งสาธารณรัฐ” นั้น หมายความว่าถึงบรรดากฎเกณฑ์ (normes) ที่มีคุณค่าเทียบเท่ารัฐธรรมนูญ (de valeur constitutionnelle) ที่เกิดจากการที่คณะตุลาการรัฐธรรมนูญได้กำหนดขึ้นโดยเทียบเคียงมาจากตัวบทกฎหมายที่เคยมีผลใช้บังคับอยู่ในประเทศฝรั่งเศสตั้งแต่สาธารณรัฐที่1 (ค.ศ.1792) เรื่อยมาจนกระทั่งก่อนปี ค.ศ.1946 คือก่อนวันที่รัฐธรรมนูญฉบับปี ค.ศ.1946 ใช้บังคับ โดยหลักกฎหมายพื้นฐานดังกล่าว จะต้องเป็น

¹¹⁴ โปรดดูรายละเอียดใน นันทวัฒน์ บรมานันท์, หลักพื้นฐานกฎหมายปกครองฝรั่งเศส, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชนจำกัด, มกราคม 2547), หน้า71-75.

หลักที่มีอยู่ในกฎหมายในอดีตเหล่านั้น และจะต้องเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสิทธิและเสรีภาพของประชาชนหรือเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับหลักประกันเสรีภาพของประชาชน

จ. หลักที่มีคุณค่าเป็นรัฐธรรมนูญ (les principes à valeur constitutionnelle) ได้แก่ หลักที่คณะตุลาการรัฐธรรมนูญได้สร้างขึ้นมาโดยไม่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายใดๆรองรับไม่ว่าจะเป็นกฎหมายในอดีต หรือกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน หลักดังกล่าวได้แก่ หลักว่าด้วยความต่อเนื่องของบริการสาธารณะ (la continuité de service public) ในปี ค.ศ.1979 หลักว่าด้วยความคุ้มครองสุขภาพและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน (la protection de la santé et de la sécurité des personnes et des biens) ในปี ค.ศ.1980 และหลักว่าด้วยศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (la dignité de la personne humaine) ในปี ค.ศ.1994 หลักทั้งหลายเหล่านี้ถือเป็นส่วนหนึ่งของรัฐธรรมนูญเช่นกัน

ฉ. กฎอื่นๆ ที่มีคุณค่าเป็นรัฐธรรมนูญ (des règles de valeur constitutionnelle) เป็นสิ่งที่มีมาจากแนวคำวินิจฉัยของศาลต่างๆ เหตุผลที่มีการกำหนดให้กฎเหล่านี้มีคุณค่าเป็นรัฐธรรมนูญ ก็เพราะต้องการให้เป็นแนวทางในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของรัฐ เช่น กฎเกี่ยวกับการรักษาความสงบเรียบร้อยสาธารณะรัฐ (l'ordre public) เป็นต้น

อาจกล่าวได้ว่า สิทธิเสรีภาพของประชาชนที่ได้รับการยืนยันรับรองไว้ใน คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 และคำปรารภของรัฐธรรมนูญ ค.ศ.1946 จะได้รับการคุ้มครองโดยรัฐธรรมนูญด้วยเช่นกัน ซึ่งความจริงแล้วมีผู้เสนอให้ใส่หมวดสิทธิเสรีภาพขึ้นพื้นฐานไว้เหมือนกัน แต่ผู้ร่างรัฐธรรมนูญไม่ใส่ใจด้วยเหตุผลบางประการโดยเฉพาะเหตุที่ว่า การรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพบนกระดาษเพียงอย่างเดียว มักไม่มีผลจริงจังในทางปฏิบัติ แต่การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนจะมีประสิทธิภาพจะต้องเกิดจากปัจจัยสำคัญ คือ ¹¹⁵

*การสร้างองค์กรตรวจสอบที่หลากหลายครอบคลุมการใช้อำนาจรัฐทุกด้าน โดยเป็นองค์กรที่มีคุณสมบัติเหมาะสม มีอิสระ และมีกระบวนการทำงานที่ดี เช่นตุลาการรัฐธรรมนูญ ศาลปกครอง ศาลบัญชี ผู้ตรวจการรัฐสภา เป็นต้น ที่ช่วยตัดสินใจสร้าง “บรรทัดฐาน” ที่ดีในการควบคุมองค์กรของรัฐและคุ้มครองประชาชน

*การเปิดโอกาสให้พลเมืองสามารถใช้องค์กรตรวจสอบได้อย่างกว้างขวาง ทำให้ประชาชนสามารถใช้อำนาจตรวจสอบ เพื่อก่อให้เกิดการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพได้อย่างมี

¹¹⁵ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ และชาญชัย แสวงศักดิ์, การปฏิรูปการเมืองฝรั่งเศส: ข้อคิดในการปฏิรูปการเมืองไทย, พิมพ์ครั้งแรก (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, กุมภาพันธ์ 2540), หน้า53-54.

ประสิทธิภาพ มากกว่าที่จะมีบทบาทบัญญัติที่รับรองสิทธิเสรีภาพไว้อย่างมากมาย แต่ไม่สามารถมีผลใช้บังคับได้จริงในทางปฏิบัติ

สำหรับการรับรองสิทธิทางการเมือง ในการมีส่วนร่วมของประชาชนในระบบการเมือง การปกครองตามรัฐธรรมนูญได้บัญญัติรับรองสิทธิในเรื่องดังกล่าวไว้อย่างหลากหลาย โดยประชาชนชาวฝรั่งเศสเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยเป็นของชาติ และใช้อำนาจดังกล่าวด้วยการใช้สิทธิลงคะแนนเสียงได้ทั้งการเลือกตั้งและโดยการออกเสียงประชามติ ไม่ว่าจะเป็นการเลือกตั้งในทางตรงหรือทางอ้อมก็ตาม จะต้องมีลักษณะเป็นการทั่วไป เสมอภาคและลับ สิทธิในการออกเสียงเลือกตั้งจึงเป็นหลักพื้นฐานสำคัญในการแสดงถึงอำนาจอธิปไตย และนำไปสู่การจัดตั้งสถาบันทางการเมืองของรัฐ อาทิ รัฐสภาและการแสดงถึงความประสงค์เพื่อตัดสินปัญหาสำคัญของประเทศ อีกทั้งประชาชนยังมีสิทธิในการจัดตั้งพรรคการเมืองและกลุ่มทางการเมืองโดยต้องเคารพหลักอำนาจอธิปไตยของชาติและหลักประชาธิปไตย(มาตรา4)เป็นต้น การรับรองสิทธิทางการเมืองประเภทต่างๆช่วยให้สิทธิเสรีภาพของประชาชนเกิดผลจริงจัง ถือเป็นเจตนารมณ์ในการสนับสนุนการปกครองในระบอบประชาธิปไตยให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ดี จากการศึกษาสภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพภายใต้สาธารณรัฐที่5นั้น พบว่าในช่วงยุคปี 60 ยังคงมีปัญหาวิกฤตการณ์แอลจีเรียคั่งค้างอยู่ ทำให้พัฒนาการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนในช่วงดังกล่าวไม่ได้รับการพัฒนาเท่าที่ควร ดังจะเห็นได้จาก ในวันที่ 23 เมษายน ค.ศ.1961 มีการประกาศใช้อำนาจฉุกเฉินตามมาตรา16* ของรัฐธรรมนูญโดยประธานาธิบดีเดอโกลล์มีกำหนด5เดือน ทำให้ประธานาธิบดีมีอำนาจบริหารที่สมบูรณ์และเด็ดขาด ผลที่เกิดจากการใช้มาตรา16 นับว่ามีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนในขณะนั้นมาก กล่าวคือ¹¹⁶

- * เอกสารสิ่งพิมพ์หลายชนิดถูกสั่งห้ามจำหน่าย
- * ข้าราชการไม่ว่าทหารหรือพลเรือนจะต้องหลีกเลี่ยงและปฏิเสธที่จะเข้าร่วม ให้ความสะดวก หรือให้กำลังใจ การบ่อนทำลายและแทรกซึม (subversion) ต่อสาธารณรัฐ
- * จัดตั้งศาลทหารพิเศษขึ้น 2ศาล เพื่อพิจารณาพิพากษาคัดสินบุคคลที่ก่ออาชญากรรม

* มาตรา16 ของรัฐธรรมนูญ ค.ศ.1958 ให้อำนาจแก่ประธานาธิบดีสามารถใช้อำนาจเผด็จการชั่วคราวได้ เฉพาะยามที่ประเทศเกิดสภาวะที่เป็นอันตรายแต่การใช้อำนาจดังกล่าวอยู่ภายใต้ข้อจำกัดที่ว่า ประธานาธิบดีต้องปรึกษาหารือกับ นายกรัฐมนตรี ประธานสภาทั้งสอง และคณะตุลาการรัฐธรรมนูญอย่างเป็นทางการเสียก่อน ประธานาธิบดีต้องแถลงแก่ประชาชน อีกทั้งจะยุบสภาผู้แทนราษฎรระหว่างใช้อำนาจดังกล่าวไม่ได้ และมาตรการที่ประธานาธิบดีต้องใช้นั้น ต้องดำเนินไปในระยะเวลาที่จำกัดที่สุด

¹¹⁶ สุรพล ราชภักดิ์, การเมืองฝรั่งเศส, หน้า 72.

อย่างรุนแรง หรือบุคคลที่จะกระทำบ่อนทำลายเสถียรภาพความมั่นคงของรัฐ

* บำเหน็จ บำนาญ และสิทธิผู้ครบเกษียณโดยการถูกปลดจากการเป็นข้าราชการพลเรือนหรือทหารจะถูกลดเลิก

* นายทหาร และนายตำรวจอาจจะถูกปลดหรือให้ออกได้เป็นกรณีพิเศษ

* นายพลจัตวาสามารถได้รับการเลื่อนตำแหน่งสูงขึ้นโดยไม่จำเป็นต้องผ่านขั้นตอน

ในช่วงระยะเวลาดังกล่าวคงมีเพียงการรับรองเสรีภาพในการศึกษาเท่านั้น ซึ่งแต่เดิมปรากฏอยู่ในคำปรารภของรัฐธรรมนูญ ค.ศ.1946 และได้รับการรับรองโดยคำปรารภของรัฐธรรมนูญฉบับ ค.ศ.1958 ได้รับการขยายความโดย รัฐบัญญัติ Debré ลงวันที่ 31 ธันวาคม ค.ศ. 1959 ที่กำหนดว่ารัฐต้องรับรองและเคารพต่อเสรีภาพในการศึกษาและให้หลักประกันถึงหลักการทั่วไปเกี่ยวกับเสรีภาพในการศึกษาไว้อย่างชัดเจน¹¹⁷

จนกระทั่งมาถึง ในยุค ปี 70สภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้รับการพัฒนามากยิ่งขึ้น ดังจะเห็นได้จาก เสรีภาพในการรวมกลุ่มเป็นสมาคม ได้รับการรับรอง โดยกฎหมายที่เรียกว่า Associations Law สิทธิในการทำแท้ง ได้รับการรับรองโดยกฎหมายที่เรียกว่า Abortion Law ในปี ค.ศ.1975 เสรีภาพในการทำงานในปี ค.ศ.1982 เสรีภาพในการรวมตัวเป็นสหภาพในปี ค.ศ.1984 เสรีภาพในการนัดหยุดงาน เสรีภาพในการติดต่อสื่อสารและข้อมูลข่าวสาร เสรีภาพของสื่อสิ่งพิมพ์ ได้รับการรับรองโดยกฎหมายที่เรียกว่า Press Law ในปี ค.ศ.1984 เสรีภาพในกรรมสิทธิ์ของเอกชน

นอกจากนี้ ในประเด็นสิทธิในการมีส่วนร่วมในทางการเมืองการปกครอง โดยเฉพาะประเด็นการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ทั้งนี้สืบเนื่องจาก หลักการควบคุมฝ่ายปกครองที่คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ได้รับการรับรองสิทธิของประชาชนไว้ในมาตรา15 ที่จะให้ข้าราชการฝ่ายปกครอง รายงานการบริหารให้ทราบเพื่อที่จะให้การใช้อำนาจรัฐเป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมาย ก็ปรากฏชัดเจนขึ้น เมื่อเกิดศาลปกครอง(Conseil d' Etat) ที่ไม่ถือเป็นส่วนหนึ่งของฝ่ายตุลาการแต่หากเป็นส่วนหนึ่งของฝ่ายบริหารและไม่มีลักษณะเป็นองค์กรตามรัฐธรรมนูญ แต่ก็มีภาระหน้าที่สำคัญ ในการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของนิติกรรมและการกระทำทางปกครองทั้งหลาย นับเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามมาตรา16ของคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ที่ว่า สังคมใดไม่มีการให้หลักประกันในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพหรือไม่มีการแบ่งแยกการใช้อำนาจอธิปไตย จะถือว่าไม่มีรัฐธรรมนูญไม่ได้ จึงทำให้เกิดหลักกฎหมายปกครองขึ้นเพื่อควบคุมการใช้อำนาจของฝ่ายปกครอง ที่ได้รับการพัฒนามากขึ้นจนถึง

¹¹⁷ John bell, French Constitution Law, pp.151-152.

ปัจจุบัน และยังคงส่งผลให้ประเทศฝรั่งเศสมีระบบศาลแยกออกเป็นสองเขตอำนาจ¹¹⁸ (dualité de juridiction) คือ ศาลปกครอง (juridiction administrative) และศาลยุติธรรม (jurisdiction judiciaire) ต่อมาแนวคิดในการจัดตั้งระบบศาลดังกล่าวได้มีอิทธิพลต่อประเทศต่างๆ ในการสร้างองค์กรตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐรวมทั้งประเทศไทยด้วย

อย่างไรก็ดี เมื่อพิจารณาถึงบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญค.ศ.1958 จะเห็นได้ว่าการจัดตั้งองค์กรตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ และถือเป็นแบบอย่างสำคัญในการร่างรัฐธรรมนูญสมัยใหม่ในการกำหนดกลไกด้านต่างๆ ในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ในรูปแบบของการจัดตั้งองค์กรที่มีลักษณะเฉพาะไว้ในบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ อาทิ

*ศาลอาญาชั้นสูง(Haute Cour de Justic) มาตรา67และมาตรา68ของรัฐธรรมนูญ กำหนดให้ศาลอาญาชั้นสูง มีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาความผิดของผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูง ตัวอย่างเช่น ประธานาธิบดีในข้อกล่าวหาว่าทรยศต่อประเทศชาติอย่างร้ายแรง โดยคำพิพากษาของศาลถือเป็นที่สุดจะอุทธรณ์ฎีกาไม่ได้และอาจถอดถอน กำหนดโทษทางอาญาแก่ประธานาธิบดีได้ตามควร อย่างไรก็ดีนับตั้งแต่มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญไม่ปรากฏว่าศาลอาญาชั้นสูงได้พิจารณาคดีเลย ด้วยเหตุนี้จึงนำมาสู่การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญโดยจัดตั้งศาลอาญาแห่งสาธารณรัฐขึ้น เพื่อทำหน้าที่ในการพิจารณาการกระทำผิดทางอาญาของรัฐมนตรีในขณะดำรงตำแหน่งหน้าที่ ในความผิดประเภทอุกฤษโทษหรือมฆฉนิมโทษ แยกต่างหากจากการพิจารณาความผิดของประธานาธิบดีที่กระทำโดยศาลอาญาชั้นสูง

*คณะตุลาการรัฐธรรมนูญ(Conseil Constitutionnel) มีอำนาจหน้าที่ในการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมาย ทั้งนี้การควบคุมกฎหมายมิให้ขัดกับรัฐธรรมนูญของประเทศฝรั่งเศสมีลักษณะสำคัญ แตกต่างจากระบบการควบคุมความชอบด้วยกฎหมายมิให้ขัดกับรัฐธรรมนูญประเทศอื่นๆ ที่เป็นการควบคุมทั้งก่อนและหลังการประกาศใช้อย่างเป็นทางการ แต่สำหรับประเทศฝรั่งเศสแล้วการควบคุมความชอบด้วยกฎหมายจะมีลักษณะเป็นระบบควบคุมก่อนการประกาศใช้กฎหมายนั้น มิได้มุ่งมากไปกว่าการควบคุมการล่วงละเมิดต่อ “บทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ” แต่คณะตุลาการรัฐธรรมนูญได้เล็งเห็นถึงความจำเป็น ในการพัฒนาการรับรองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่ได้รับการประกาศอย่างเป็นทางการ โดยคณะตุลาการรัฐธรรมนูญได้ตีความขยายของอำนาจของตนออกไป ถึงการควบคุมกฎหมายมิให้ขัดกับคำปรารภของรัฐธรรมนูญ

¹¹⁸ โปรตดูรายละเอียดยใน โทคิน พลกุล, เอกสารประกอบการบรรยายวิชาหลักกฎหมายมหาชน, พิมพ์ครั้งที่1 (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2525), หน้า116-119.

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เอกสารที่คำปรารภของรัฐธรรมนูญอ้างถึง ได้แก่ คำประกาศสิทธิมนุษยชน และพลเมือง ค.ศ.1789 คำปรารภของรัฐธรรมนูญ ค.ศ.1946 และหลักการพื้นฐานที่ได้รับการรับรอง โดยกฎหมายแห่งสาธารณรัฐ

ดังนั้น ในการทำคำตัดสินที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ที่มีนัยแห่ง รัฐธรรมนูญนั้นในบางครั้ง คณะตุลาการรัฐธรรมนูญได้ทำคำตัดสินขยายความถึงปัญหาและข้อสงสัยที่เกี่ยวข้องกับสิทธิเสรีภาพให้มีความครอบคลุมและชัดเจนมากขึ้น โดยอาศัยหลักการดังกล่าวที่ถือเป็นหลักกฎหมายมหาชนทั่วไป (principes généraux du droit public) ซึ่งมีศักดิ์ระดับรัฐธรรมนูญ (de valeur constitutionnelle) ที่เป็นเช่นนี้เพราะเหตุผล 2 ประการ¹¹⁹ ประการแรก คำปรารภของรัฐธรรมนูญที่ได้รับการประจักษ์เห็นชอบโดยตรงจากประชามติที่ขอจากประชาชน เหมือนกับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ ประการที่สอง ระบบการควบคุมร่างกฎหมายมิให้ขัด รัฐธรรมนูญในรัฐธรรมนูญ ค.ศ.1958 ในขณะที่รัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ ไม่มีระบบนี้ ดังจะเห็นได้จาก อาทิ เสรีภาพส่วนบุคคลที่สืบเนื่องมาจากมาตรา 2 และมาตรา 5 ของคำประกาศสิทธิมนุษยชน และพลเมือง ค.ศ.1789 ได้รับการขยายความโดยรัฐธรรมนูญฉบับ ค.ศ.1958 คณะตุลาการรัฐธรรมนูญ มีการสร้างหลักเกณฑ์ที่เด่นชัดเกี่ยวกับเสรีภาพส่วนบุคคล ปรากฏครั้งแรก ในคำตัดสินคดี Vehicle Searches 12 มกราคม ค.ศ.1977¹²⁰ ที่เกี่ยวกับอำนาจของตำรวจในการค้น ยานพาหนะในเวลาที่เกิดเหตุเช่นมีการลักพาตัวโดยกระบวนกรก่อการร้าย ซึ่งไม่มีความเข้มงวด ในการกำหนดขอบเขตการกระทำดังกล่าวทำให้เกิดการคุกคามต่อเสรีภาพส่วนบุคคลและเสรีภาพ ในการเดินทาง คณะตุลาการรัฐธรรมนูญได้มีการเรียกร้องให้มีการตระหนักถึงคุณค่าของเสรีภาพส่วนบุคคล โดยในคำตัดสินระบุว่าอำนาจของตำรวจในการกระทำการดังกล่าวควรมีการกำหนด อย่างชัดเจนภายใต้ขอบเขตและเงื่อนไขโดยเฉพาะเพื่อป้องกันการละเมิดเสรีภาพของบุคคล

ประเด็นที่น่าพิจารณา คือ ลำดับศักดิ์ความสำคัญระหว่างคำประกาศสิทธิมนุษยชน และพลเมือง ค.ศ.1789 และคำปรารภของรัฐธรรมนูญฉบับปี ค.ศ.1946 โดยคำตัดสินของคณะ ตุลาการรัฐธรรมนูญ ในคดี Nationalizations 16 มกราคม ค.ศ.1982¹²¹ เกี่ยวกับการโอนทรัพย์สิน และกิจการเป็นของรัฐ ที่มีการโต้เถียงกันเกี่ยวกับมาตรา 2 และมาตรา 17 ของคำประกาศสิทธิ มนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 กับ คำปรารภของรัฐธรรมนูญฉบับ ค.ศ.1946 ในวรรค 9 โดยคำ ตัดสินดังกล่าวคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ ได้วางหลักว่า คำปรารภของรัฐธรรมนูญฉบับ ค.ศ.1946

¹¹⁹ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, กฎหมายมหาชน เล่ม 1 วิวัฒนาการทางปรัชญาและลักษณะของ กฎหมายมหาชนยุคต่างๆ, หน้า 80.

¹²⁰ Ibid., pp.308-309.

¹²¹ Ibid., pp.273-275.

ได้รับการยอมรับว่าเป็นการเสริมให้สมบูรณ์ที่มีช่อก่อเกิดความขัดแย้งต่อคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 จากกรณีดังกล่าวคณะตุลาการรัฐธรรมนูญได้ชี้ให้เห็นว่า หลักการที่ได้รับการรับรองในคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ยังคงดำรงอยู่อย่างเต็มที่ในฐานะที่เป็นคุณค่าเชิงรัฐธรรมนูญ โดยคำปรารภของรัฐธรรมนูญ ค.ศ.1946 มีข้อจำกัดในการประยุกต์ใช้

กล่าวโดยสรุป รัฐธรรมนูญ ค.ศ.1958 นับเป็นจุดเริ่มต้นยุคสาธารณรัฐที่5 ได้ถูกวางขึ้นโดยมีเจตนารมณ์ จุดมุ่งหมายในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนโดยได้รับอิทธิพลแนวคิดเกี่ยวกับ เสรีนิยมและปัจเจกชนนิยมและหลักการแบ่งแยกอำนาจ ที่ปรากฏในคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 และคำปรารภของรัฐธรรมนูญ ค.ศ.1946ที่ได้รับรองเพิ่มเติมสิทธิเสรีภาพทางเศรษฐกิจและสังคม นอกจากนี้บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญยังได้เพิ่มเติมการรับรองสิทธิเสรีภาพประเภทอื่นๆ อาทิ สิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง(มาตรา3) สิทธิในการจัดตั้งพรรคการเมือง(มาตรา4) สิทธิในการลงประชามติ(มาตรา11) เป็นต้น แต่สิ่งที่สำคัญที่รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวกำหนดขึ้นก็คือ การกำหนดกลไกที่มุ่งตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ โดยผ่านองค์กรประเภทต่างๆที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ที่มีอำนาจหน้าที่ในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ อาทิ ศาลอาญาชั้นสูง ศาลอาญาแห่งสาธารณรัฐ คณะตุลาการรัฐธรรมนูญ เป็นต้น และยังเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถใช้สิทธิในการตรวจสอบผ่านองค์กรต่างๆ อาทิ การฟ้องคดีต่อศาลปกครองในกรณีที่มีข้อพิพาทกับองค์กรหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐไว้อย่างกว้างขวาง ทำให้ประชาชนได้รับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ทำให้รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวมีความมั่นคงและใช้บังคับมาเป็นเวลามากกว่า40ปีแล้วภายใต้การแก้ไขเพิ่มเติมเพียงไม่กี่ครั้ง และได้กลายเป็นแบบอย่างให้กับประเทศต่างๆในการจัดตั้งองค์กรตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐโดยมีวัตถุประสงค์สุดท้ายก็เพื่อการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนนั่นเอง

จากพัฒนาการสภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพในรัฐธรรมนูญแต่ละฉบับ ของประเทศฝรั่งเศสดังกล่าวข้างต้น สามารถแสดงตารางสรุปได้ดังนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

**ตารางแสดงพัฒนาการสภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพในรัฐธรรมนูญแต่ละฉบับ
ของประเทศฝรั่งเศส**

รัฐธรรมนูญ	ระบบการปกครอง	สภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพ
ค.ศ.1791	<p>-ยุคสาธารณรัฐที่1</p> <p>-รัฐธรรมนูญได้รับอิทธิพลจากมูติเยร์ และซีเอเยส์</p> <p>-รับรองอำนาจอธิปไตยเป็นของชาติตามแนวคิดของซีเอเยส์(มาตรา1และ2)</p> <p>-มีการเปลี่ยนแปลงฐานะของกษัตริย์จากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์(la monarchie absolue) มาเป็นระบอบปรมิตญาสิทธิราชย์ (la monarchie limitée)</p> <p>-สะท้อนให้เห็นอิทธิพลแนวคิดของมองเตสกีเออร์เกี่ยวกับเรื่องการแบ่งแยกอำนาจ</p> <p>กล่าวคือ กษัตริย์ทรงมีอำนาจบริหาร(ฐานะเป็นหัวหน้าฝ่ายบริหาร) แต่ไม่มีอำนาจนิติบัญญัติ (มีการเพิกถอนอำนาจของกษัตริย์ในการออกคำสั่งเรื่องต่างๆ)</p> <p>-กำหนดให้มีสถานิติบัญญัติเพียงสภาเดียว ซึ่งมีอำนาจอิสระและมีอำนาจกว้างขวางมาก</p> <p>-ระบอบการเมืองตามรัฐธรรมนูญประสพกับความยุ่งยาก สถาบันกษัตริย์ไม่ยอมรับการจัดสรรอำนาจใหม่และมีการวางแผนโค่นล้มอำนาจของคณะปฏิวัติ ประกอบกับประเทศประสบวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ นำไปสู่การปฏิวัติครั้งที่2ในปีค.ศ.1792</p> <p>-มีการแต่งตั้งสภาคนแวนชั่น(national convention) และสภาได้ลงมติยกเลิกสถาบันกษัตริย์และสถาปนาระบอบสาธารณรัฐที่เป็นประชาธิปไตยขึ้นแทน เป็นสาธารณรัฐที่1</p>	<p>-มีการคำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชนตามคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ทั้ง 17มาตรา</p> <p>-แม้จะมีการรับรองคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 แต่ก็มีการเพิกเฉยต่อหลักความเสมอภาคทางการเมือง</p> <p>กล่าวคือ มีการตัดถอนสิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง โดยแบ่งพลเมืองออกเป็น2ประเภท(พิจารณาจากฐานะทางการเงินเป็นเกณฑ์ในการแบ่ง)</p> <ul style="list-style-type: none"> • active citizens คือ บุคคลที่มีสิทธิเลือกตั้ง ได้แก่ ชนชั้นกลางที่มีรายได้ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด • passive citizens คือ บุคคลที่ไม่มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง ได้แก่ ช่างฝีมือที่มีรายได้ต่ำ พวกชาวนาที่มีฐานะยากจน ล้วนแต่เป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ <p>-มีการวางหลักเกณฑ์เรื่องความเสมอภาคในการเสียภาษีอากร โดยเปลี่ยนคำว่า "impôt" ที่แปลว่าภาษี มาเป็นการใช้คำว่า "contribution" แทน โดยมีหลักเกณฑ์ที่เน้นการจัดสรรปันส่วนตามความเสมอภาคทางภาวะสาธาณะที่ต้องรับผิดชอบ และความยินยอมของผู้เสียภาษีโดยผ่านผู้แทนของปวงชน</p> <p>- ยกเลิกภาษีทางอ้อมซึ่งเป็นภาษีที่ไม่ได้รับความยินยอมจากประชาชน เช่นภาษีเหล้าองุ่น ภาษีเกลือ เป็นต้น</p> <p>-มีการตรารัฐกฤษฎีกา ลงวันที่2-17 มีนาคม ค.ศ.1791 ยกเลิก สมาคมกิลด์ (Guild) และ สมาคมวิชาชีพต่างๆ(corporation)</p> <p>เนื่องจากขัดกับเสรีภาพส่วนบุคคลและความ</p>

		<p>เสมอภาค และเปิดโอกาสสามารถประกอบธุรกิจหรือ ดำรงตำแหน่งหน้าที่ได้ตามความเหมาะสมกับความสามารถ</p> <p>-มีการตรา รัฐธรรมนูญ Le Chapelier ลงวันที่ 14 มิถุนายน ค.ศ. 1797 ยกเลิกการรวมตัวจัดตั้งเป็นสมาคม หรือสหภาพแรงงานและให้ถือว่าการนัดหยุดงานเป็นสิ่งที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ทำให้ลูกจ้างไม่สามารถปกป้องการเอาตัวเขาเปรียบจากนายจ้างที่ส่วนใหญ่เป็นชนชั้นกลางได้</p>
<p>ค.ศ.1793 (ฉบับมองตาญยาร์ด)</p>	<p>-รัฐธรรมนูญที่เน้นความเป็นประชาธิปไตยอย่างเต็มที่ และได้รับอิทธิพลแนวความคิดมาจากรุสโซ</p> <p>-อำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน</p> <p>-กำหนดให้มีสถานิติบัญญัติเพียงสภาเดียว คือ สภาคอนแวนชัน</p> <p>-แท้จริงแล้วรัฐธรรมนูญฉบับนี้ไม่เคยได้รับการประกาศใช้ เนื่องจากสภาวงการณ์บ้านเมืองในขณะนั้น</p> <p>-สภาคอนแวนชันกลายเป็นศูนย์กลางของอำนาจในการบริหารประเทศแบบเผด็จการ มีการก่อตั้งรัฐบาลคณะปฏิวัติและแต่งตั้งคณะกรรมการว่าด้วยสวัสดิภาพของปวงชน</p> <p>-สิ้นสุดลงด้วยสภาคอนแวนชันโค่นล้มอำนาจของโรสเบสปีแอร์</p>	<p>-รับรองคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ทั้ง 17 มาตรา โดยปรากฏอยู่ในส่วนต้นของรัฐธรรมนูญ และได้รับการขยายเพิ่มเติมให้เป็นประชาธิปไตยมากขึ้น</p> <p>-รับรองการเลือกตั้งว่าถือเป็นสิทธิ</p> <p>-รับรองในเรื่อง ความเสมอภาค เสรีภาพ สิทธิในความมั่นคงของชีวิต สิทธิในทรัพย์สิน</p> <p>-มีการเพิ่มสิทธิที่จะได้รับการศึกษา สิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือในกรณีที่รัฐไม่สามารถจัดหางานให้ได้ และสิทธิของประชาชนในการลุกขึ้นต่อต้านรัฐบาลที่ข่มขู่ละเมิดประชาชน</p> <p>-มีการยกเลิกการแบ่งแยกพลเมือง ออกเป็น active citizens และ passive citizens ให้ทุกคนมีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งอย่างเท่าเทียมกันปราศจากข้อจำกัดต่างๆ</p> <p>-มีการทำประชามติเพื่อให้ความเห็นชอบต่อรัฐธรรมนูญฉบับนี้</p> <p>-เริ่มต้นยุคแห่งความหวาดกลัว (Reign of Terror) ภายใต้การนำของโรสเบสปีแอร์</p> <p>-มีการออกกฎหมายปราบปรามผู้ต้องสงสัยที่เรียกว่า loi des suspects ลงวันที่ 17 กันยายน ค.ศ.1793 ที่ลิดรอนเสรีภาพส่วนบุคคลทำให้บุคคลสามารถถูก ตรวจค้น จับกุม จำคุกได้ทุกเมื่อ อีกทั้งยังมีการลิดรอนเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นในทางที่</p>

		<p>เป็นปฏิปักษ์กับคณะปฏิวัติ ต้องถูกลงโทษสถานหนัก</p> <p>-มีการนำมาตรการระบบความยุติธรรมแบบฉบับพัฒนาให้โดยออกกฎหมายที่เรียกว่า loi de Prairal ลงวันที่ 10 มิถุนายน ค.ศ. 1794 ที่ปรับปรุงกระบวนการพิจารณาของศาลปฏิวัติให้สามารถพิจารณาคดีโดยไม่ต้องมีการสืบพยานและมีอาชญากรรมในการลงโทษประหารชีวิต</p>
ค.ศ. 1795	<p>-ผู้ร่างรัฐธรรมนูญได้แสวงหาทางในการป้องกันการเกิดรัฐบาลเผด็จการเหมือนครั้งในสมัยยุคแห่งความหวาดกลัว จึงปฏิเสธแนวคิดของรูสโซ</p> <p>-ยึดหลักการแบ่งแยกอำนาจของมองเตสกีเออร์อย่างเคร่งครัด เห็นได้จาก อำนาจอธิปไตยปฏิบัติประกอบด้วย 2สภา คือ สภาห้าร้อยกับสภาผู้เฒ่า ส่วนอำนาจบริหารได้แก่ คณะไดเรกทอรี</p> <p>-ต่อมาการบริหารของคณะไดเรกทอรีไม่ได้รับการสนับสนุนทางการเมือง จึงเกิดการปฏิวัติโดย นโปเลียน โบนาปาร์ต และนับเป็นการสิ้นสุด สาธารณรัฐที่ 1</p>	<p>-มีประกาศ คำประกาศรับรองสิทธิและคำประกาศรับรองหน้าที่ขึ้นเป็นครั้งแรก</p> <p>-มีการจำกัดสิทธิในการลงคะแนนเสียง ด้วยการกำหนดคุณสมบัติของผู้ลงคะแนนเสียงอย่างเข้มงวด โดยต้องเป็นเพศชายชาวฝรั่งเศสอายุ 21 ปีขึ้นไปและเสียภาษีทางตรงเป็นต้น</p> <p>-การรับรองสิทธิเสรีภาพดูค่อนข้างแห้งแล้ง โดยเฉพาะบทบัญญัติที่ต้องมีก็ปรากฏว่าไม่มี</p>
ค.ศ.1799	<p>-ยุคอาณาจักรที่ 1</p> <p>-รัฐธรรมนูญได้รับอิทธิพลจาก นโปเลียนมาก และอยู่เหนือผู้ร่างรัฐธรรมนูญโดยเฉพาะซีอเยล์</p> <p>-มีลักษณะที่สั้น (short) และไม่แจ่มชัด (obscure)</p> <p>-การปกครองเน้นการรวมอำนาจไว้ที่คณะบริหารที่เข้มแข็งในรูปของคณะกงสุล (Consuls) จำนวน 3 คน</p> <p>-มีสถานิติบัญญัติ 3 สภา ได้แก่ Senate Tribune Legislative แต่ก็มีอำนาจจำกัด</p> <p>-มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญ 3 ครั้ง ครั้งที่ 1 ในปี ค.ศ.1802 ครั้งที่ 2 ในปี ค.ศ.1804เป็นการ</p>	<p>-มิได้มีการรับรองคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789</p> <p>-มีเพียงบางมาตราในหมวดที่ 7 ที่รับประกันถึงการล่วงละเมิดมิได้ในเคหสถาน เสรีภาพของปัจเจกชน สิทธิในการร้องทุกข์ เป็นต้น</p> <p>-ไม่มีการกล่าวถึง เสรีภาพ เสมอภาค ภราดรภาพ</p> <p>-ในปี ค.ศ.1802 ยังคงมีการใช้ระบบทาสและค้าขายทาสในดินแดนอาณานิคมของฝรั่งเศสและปฏิเสธสิทธิทางการเมืองของกลุ่มคนดังกล่าว</p>

	<p>แก้ไขเพิ่มเติมอำนาจของนโปเลียน ครั้งที่3 ในปี ค.ศ.1815 เป็นการแก้ไขเพื่อฟื้นฟูอำนาจของนโปเลียน</p> <p>-ยุคดังกล่าวได้สิ้นสุดลงเนื่องจากนโปเลียนพ่ายแพ้สงครามแก่ฝ่ายสัมพันธมิตรที่ วอเตอร์ลู(waterloo)นับเป็นการสิ้นสุดยุคอาณาจักรที่1</p>	
ค.ศ.1814	<p>-ยุคแห่งการฟื้นฟูราชวงศ์บูร์บง โดยพระเจ้าหลุยส์ที่18</p> <p>-รับรองสถานะของกษัตริย์ว่ามีความศักดิ์สิทธิ์และจะถูกล่วงละเมิดมิได้</p> <p>-ขณะเดียวกันก็มีการจำกัดอำนาจของกษัตริย์ทำให้รัฐธรรมนูญมีลักษณะเป็นระบบผสมกล่าวคือ ระหว่าง ระบบกษัตริย์นิยม อย่างมีขอบเขต(la monarchie limitée) กับ ระบบรัฐสภาแบบอังกฤษ (la régime parlementaire)</p> <p>-ด้วยเหตุดังกล่าว รัฐธรรมนูญฉบับนี้จึงไม่ใช่คำว่า Constitution แต่ใช้คำว่า Charte แทน</p> <p>-คำปรารภของรัฐธรรมนูญพระราชทานโดยกษัตริย์ สะท้อนให้เห็นถึงอำนาจอธิปไตยเป็นของกษัตริย์</p>	<p>-รัฐธรรมนูญเป็นการออมชอมระหว่างกษัตริย์กับคณะปฏิวัติ จึงมีการรับประกันความเสมอภาค เสรีภาพในการนับถือศาสนา เสรีภาพของสื่อสิ่งพิมพ์ เป็นต้น</p> <p>-จำกัดสิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งได้ โดยพิจารณาจากคุณสมบัติทางด้านทรัพย์สินหรือเสียภาษีเท่าที่รัฐกำหนด</p> <p>-รัฐธรรมนูญไม่เป็นแนวเสรีนิยม เนื่องจากมีการรับรองสิทธิเสรีภาพไว้เพียง 7 มาตรา เท่านั้นแต่ก็เป็นเสรีนิยมมากกว่ารัฐธรรมนูญ ค.ศ.1799 และมีเหตุผลในทางปฏิบัติมากกว่ารัฐธรรมนูญ ค.ศ.1791</p>
ค.ศ.1830	<p>-ในปี ค.ศ. 1804 พระเจ้าชาร์ลที่10 ขึ้นครองราชย์สืบต่อจาก พระเจ้าหลุยส์ที่18</p> <p>-ภายหลังเกิดความขัดแย้งทางการเมือง พระเจ้าชาร์ลได้ตัดสินใจยุบสภาผู้แทนราษฎรเดือน พฤศจิกายน ค.ศ.1827 ผลการเลือกตั้งฝ่ายเสรีนิยมเป็นฝ่ายที่มีเสียงข้างมาก</p> <p>-ต่อมามีการเลือกตั้งอีกครั้ง ในวันที่ 25 มิถุนายน ค.ศ.1830 ฝ่ายเสรีนิยมยังมีเสียงข้างมากเช่นเดิม</p> <p>-พระเจ้าชาร์ลเกรงฝ่ายเสรีนิยมจะเป็นปฏิปักษ์ทางการเมือง จึงได้ประกาศพระราชกำหนดในเดือนกรกฎาคมที่มีผลเป็นการยกเลิกสิทธิการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง</p>	<p>-รัฐธรรมนูญปี ค.ศ.1830บทบัญญัติ 6 มาตราแรกได้เลียนแบบคำต่อคำจากรัฐธรรมนูญค.ศ.1814 แต่ในมาตรา7 ได้ให้หลักประกันสิทธิเสรีภาพของสื่อสิ่งพิมพ์ว่าจะไม่มีมาตรการเซ็นเซอร์ และมาตรา54 ได้กำหนดให้มีการจัดตั้งศาลพิเศษขึ้นมา โดยเฉพาะเพื่อพิจารณาคดีหนึ่งคดีใดเป็นพิเศษ</p> <p>-ไม่มีการรับรองเสรีภาพในการประชุมและการรวมตัวเป็นสมาคมเหมือนกับรัฐธรรมนูญปี ค.ศ.1814</p> <p>-มีการตรารัฐธรรมนูญตั้งแต่วันที่ 10 เมษายน ค.ศ.1834 จำกัดสิทธิเสรีภาพของสื่อสิ่งพิมพ์</p>

	<p>ยกเลิกเสรีภาพของสื่อสิ่งพิมพ์ ห้ามมิให้มีการประชุมรัฐสภา และยุบสภา ก่อให้เกิดการปฏิวัติ ค.ศ.1830</p> <p>-ภายหลังเหตุการณ์ในปี ค.ศ.1830 สภาผู้แทนราษฎรกล่าวว่าจะมีการนำระบบสาธารณรัฐ ประชาธิปไตยมาใช้จึงมีการอัญเชิญ ดยุกแห่งราชวงศ์ โอเลอ็อง (Duke of Orleans) ขึ้นครองราชย์ในนาม พระเจ้าหลุยส์ฟิลิป (Louis Philippe) ซึ่งเรียกยุคดังกล่าวว่า ยุคฟื้นฟูราชวงศ์โอเลอ็อง (July Monarchy)</p> <p>-มีการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ขึ้นในปี ค.ศ. 1814ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแก้ไขปรับปรุงจากฉบับ ค.ศ.1814 แต่จะแตกต่างกันตรงอำนาจของกษัตริย์และการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนที่มีน้อยกว่า</p> <p>รัฐธรรมนูญ ค.ศ.1814</p> <p>-ทางด้านอำนาจนิติบัญญัติมีการเพิ่มบทบาทของรัฐสภาไว้มากกว่าอำนาจของกษัตริย์กับอำนาจบริหาร</p> <p>-มีลักษณะที่สร้างดุลอำนาจระหว่างอำนาจนิติบัญญัติและอำนาจบริหารได้ดีมากฉบับหนึ่งและถูกนำไปใช้เป็นหลักขั้นพื้นฐานของรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสฉบับต่อมา</p> <p>-เกิดการปฏิวัติในปีค.ศ. 1848โดยพวกเสรีนิยมเพื่อเรียกร้องสิทธิในการลงคะแนนเสียงและสิทธิทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยและถือเป็นการสิ้นสุดยุคฟื้นฟูราชวงศ์โอเลอ็อง (July Monarchy)</p>	<p>ที่ได้รับการรับรองในรัฐธรรมนูญโดยกำหนดมาตรการเซ็นเซอร์ และมีการจำกัดเสรีภาพในการเดินทางของกลุ่มบุคคล</p>
--	---	---

<p>ค.ศ.1848</p> <p>-ภายหลังการปฏิวัติ ค.ศ. 1848 คณะปฏิวัติได้สถาปนา "รัฐบาลชั่วคราวแห่งสาธารณรัฐ" ขึ้น</p> <p>-สถาปนาฝรั่งเศสเป็นยุคสาธารณรัฐที่ 2 เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ.1848</p> <p>-มีการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ในปี ค.ศ. 1848 โดยเน้นหลักอำนาจอธิปไตยเป็นของชาติและยึดหลักการแบ่งแยกอำนาจอย่างเคร่งครัด เนื่องจากได้รับอิทธิพลมาจากรูปแบบการปกครองสาธารณรัฐประชาธิปไตยของสหรัฐอเมริกา (ตามแนวคิดของนักปรัชญาชาวฝรั่งเศสที่ชื่อว่า Alexis de Tocqueville</p> <p>- ในเดือน ธันวาคม ค.ศ.1851 หลุยส์ นโปเลียน โบนาปาร์ต ที่ดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีคนแรก ได้กระทำรัฐประหารเพื่อลดทอนอำนาจของรัฐสภาเป็นผลทำให้ประเทศฝรั่งเศสกลับเข้าสู่ยุคเผด็จการโดยฝ่ายบริหารอีกครั้ง นับเป็นการสิ้นสุดยุคสาธารณรัฐที่ 2 และนับเป็นการเริ่มต้นยุคอาณาจักรที่ 2</p>	<p>-ในปลายเดือน เมษายน ค.ศ.1848มีการนำระบบเลือกตั้งทางตรงมาใช้ le suffrage universal direct มาใช้ในการเลือกตั้งสภานิติบัญญัติแห่งชาติ</p> <p>-สภานิติบัญญัติแห่งชาติได้ประกาศรับรองสิทธิในการทำงาน ยกเลิกระบบการค้าทาสในอาณานิคมฝรั่งเศสที่พระเจ้านโปเลียนฟื้นฟูขึ้นมาในช่วงการปกครองโดยคณะกงสุล ห้ามลงโทษประหารชีวิตผู้ที่ต้องคดีทางการเมือง และให้สิทธิเสรีภาพในการพิมพ์และการชุมนุม</p> <p>-รัฐธรรมนูญ ค.ศ.1848ได้ยืนยันหลักการที่ปรากฏอยู่ในคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 และรัฐธรรมนูญ ปีค.ศ. 1791 อย่างไม่มีข้อยกเว้น</p> <p>-คำปรารภของรัฐธรรมนูญมีการยอมรับทฤษฎีกฎหมายธรรมชาติสมัยใหม่ โดยตระหนักถึงสิทธิและหน้าที่ที่มีมาแต่ก่อนและอยู่เหนือกฎหมายฝ่ายบ้านเมือง</p> <p>-คำปรารภของรัฐธรรมนูญยังเน้นภาระหน้าที่ของรัฐหรือของสังคมที่ต้องรับผิดชอบต่อพลเมืองแต่ละคน โดยวางเงื่อนไขในเรื่องข้อจำกัดของรายได้และต้องเป็นเรื่องครอบครัว</p> <p>-รัฐธรรมนูญมีแนวคิดปัจเจกชนอย่างแผ่วเบา เห็นได้จาก คำปรารภที่เน้นวัตถุประสงค์ทางสังคมมากกว่าถือเป็นวัตถุประสงค์ของปัจเจกชน</p> <p>-ภายหลังชนชั้นบัวร์ชัวรีได้เข้ามามีอิทธิพลในสภานิติบัญญัติแห่งชาติทำให้มีการยกเลิกเสรีภาพในการสมาคม(รัฐบัญญัติ ลงวันที่ 16 มิถุนายน ค.ศ.1849 เสรีภาพของสื่อสิ่งพิมพ์ได้รับผลกระทบ(รัฐบัญญัติ ลงวันที่ 16 กรกฎาคม ค.ศ.1850)</p>
---	---

<p>ค.ศ.1852</p> <p>-ยุคอาณาจักรที่2</p> <p>-หลุยส์ นโปเลียน โบนาปาร์ต สถาปนาตนเองเป็นพระเจ้านโปเลียนที่3</p> <p>-การปกครองภายใต้ยุคอาณาจักรที่2 ต้องเผชิญอุปสรรคมากมาย และจากเหตุการณ์ที่พระเจ้านโปเลียนที่3 ได้พ่ายแพ้ที่เมือง ซีดาน และการยอมจำนน(capitulation) ต่อประเทศปรัสเซีย ทำให้การปกครองในยุคอาณาจักรที่2ต้องสิ้นสุดลง</p>	<p>-ยึดหลักการปกครองแบบประชาธิปไตย โดยคำปรารภของรัฐธรรมนูญที่ได้อ้างถึงหลักการที่ปรากฏในคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789</p> <p>-ยังคงไว้ซึ่งระบบการเลือกตั้งทางตรง แต่ในทางปฏิบัติระบบการเลือกตั้งดังกล่าวถูกทำให้เปลี่ยนแปลงโดยรูปแบบการลงประชามติแทน (plebiscite)</p> <p>-รัฐบัญญัติ ลงวันที่ 25 มีนาคม ค.ศ.1864 ได้รับรองสิทธิในการรวมกลุ่มกันทางการเมือง (right of coalition)</p> <p>-แท้จริงแล้วการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามที่รับรองไว้ในรัฐธรรมนูญมีอยู่อย่างจำกัด เนื่องจาก หลุยส์ นโปเลียน เป็นผู้มียอำนาจเผด็จการแต่เพียงผู้เดียว</p>
<p>ค.ศ.1875</p> <p>-ยุคสาธารณรัฐที่3</p> <p>-รัฐธรรมนูญมีลักษณะพิเศษแตกต่างกับรัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ กล่าวคือ มิได้เป็นรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรเพียงฉบับเดียว แต่ประกอบด้วยกฎหมายสำคัญที่วางพื้นฐานการปกครองประเทศ ดังนี้</p> <ul style="list-style-type: none"> • รัฐบัญญัติลงวันที่ 24 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1875 ว่าด้วยการจัดระเบียบขององค์กรสภาสูง • รัฐบัญญัติลงวันที่ 25 กุมภาพันธ์ ว่าด้วยการจัดระเบียบอำนาจรัฐ • รัฐบัญญัติลงวันที่16 กรกฎาคม ค.ศ.1875 ว่าด้วยการกำหนดอำนาจหน้าที่และความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรของรัฐ <p>-อำนาจทุกอย่างตกอยู่ในมือของรัฐสภาและรัฐสภาได้มอบหมายให้นาย Thiers เป็นหัวหน้าฝ่ายบริหารโดยได้ทำข้อตกลงระหว่างนาย Thiers กับรัฐสภาในการบริหารประเทศ เรียกว่า ข้อตกลงบอร์โดซ์ (Pacte de Bordeaux)</p> <p>-การปกครองภายใต้การนำของนาย Thiers มีความขัดแย้งระหว่างรัฐสภากับนาย Thiers</p>	<p>-ไม่มีการรับรองคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 แต่รัฐธรรมนูญยังคงใช้นานถึง55ปี ดังนั้น การรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนจึงขึ้นอยู่กับธรรมเนียมปฏิบัติทางปกครองในแต่ละช่วงเป็นหลัก</p> <p>-ภายหลังจากการดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีของนาย Jules Grevy ทำให้มีการฟื้นฟูการรับรองสิทธิเสรีภาพอีกครั้ง เช่น เสรีภาพในการรวมตัวเป็นสมาคม เสรีภาพในการชุมนุม เสรีภาพของสื่อสิ่งพิมพ์</p> <p>-ในช่วงปีค.ศ.1914จนถึงสมัยสิ้นสุดสาธารณรัฐที่3 การรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้รับผลกระทบอันเนื่องมาจากการเกิดขึ้นของสงครามโลกครั้งที่1และครั้งที่2 ทำให้มีการตรากฎหมายเพื่อจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชน อาทิ เสรีภาพในการรวมกลุ่มเป็นสมาคม มีการกำหนดมาตรการในการควบคุมสื่อสิ่งพิมพ์</p>

	<p>ซึ่งพยายามที่จะรวมอำนาจไว้ที่ตนเอง ต่อมา นาย Thiers ได้ถูกล้มล้างโดยนาย Brogile และมีการเลือกนายพล Mac Mahon ขึ้นดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีเฉพาะหรือชั่วคราว (ช่วง ค.ศ.1873-1875)</p> <p>-ในปี ค.ศ.1876สภานิติบัญญัติแห่งชาติเป็นผู้ที่กุมเสียงข้างมากเป็นพวกที่นิยมระบอบสาธารณรัฐ นายพล Mac Mahon ได้พยายามประคับประคองตนเองท่ามกลางฝ่ายนิยมสาธารณรัฐจนในที่สุดก็ตัดสินใจลาออกจากตำแหน่งประธานาธิบดีในเวลาต่อมา</p> <p>-รัฐสภาได้เลือกนาย Jules Grevy ขึ้นดำรงตำแหน่งแทน</p> <p>-จากเหตุการณ์เตรียมตัวเข้าสู่สงครามโลกครั้งที่2และความไม่มีเสถียรภาพทางการเมือง มีการเปลี่ยนแปลงคณะรัฐบาลจำนวนหลายชุดด้วยกัน อีกทั้งในปีค.ศ.1940 ฝรั่งเศสรบแพ้เยอรมันและตกอยู่ภายใต้การควบคุมของเยอรมันในช่วงสงครามโลกครั้งที่2ทำให้ยุคสาธารณรัฐที่3ต้องสิ้นสุดลง</p>	
<p>ค.ศ.1940 (ฉบับวิชชี)</p>	<p>-รัฐสภาของฝรั่งเศสในยุคดังกล่าวได้ลงมติมอบอำนาจให้ นายพล Petain สร้างระบบใหม่ขึ้น</p> <p>-นายพล Petain ได้สร้างระบบขึ้นใหม่ที่เรียกว่า ระบบวิชชี(Vichy Régime) ที่พยายามหลีกเลี่ยงรูปแบบสาธารณรัฐที่มีมาแต่เดิม โดยใช้คำว่า “รัฐฝรั่งเศส” แทนคำว่า “สาธารณรัฐ” และให้ใช้คำว่า การงาน (Travail) ครอบครัว(Famille) มาตุภูมิ(Patrie) แทนคำว่า เสรีภาพ(Liberté) เสมอภาค (Egalité) ภราดรภาพ (Fraternité)</p> <p>-รัฐธรรมนูญมีลักษณะรวมอำนาจทั้งหมดไว้ที่ นายพล Petain โดยเลียนแบบลัทธินาซีและลัทธิฟาสซิสต์เป็นหลักในการปกครอง</p> <p>-ภายใต้การยึดครองของเยอรมันนายพล</p>	<p>-ภายใต้ระบบการปกครองแบบ(Vichy Régime) ของนายพล Petain สิทธิเสรีภาพของประชาชนจึงมีอยู่อย่างจำกัด</p> <p>-ไม่มีการรับรองคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789</p> <p>-มีการยกเลิกสิทธิเสรีภาพของประชาชนที่เคยได้รับในยุคสาธารณรัฐที่3 เช่น เสรีภาพของสื่อสิ่งพิมพ์ เสรีภาพในการพาณิชย์และการอุตสาหกรรม เสรีภาพในการสมาคม เสรีภาพในการชุมนุม เป็นต้น</p>

	<p>Pétain ได้ให้ความร่วมมือกับเยอรมันในช่วงสงคราม แต่เนื่องจากความพ่ายแพ้สงครามของเยอรมัน ในปีค.ศ.1944ทำให้ระบบVichy ต้องสิ้นสุดลง</p>	
<p>ค.ศ.1946</p>	<p>-ยุคสาธารณรัฐที่4</p> <p>-ภายหลังจากฝรั่งเศสได้รับการปลดปล่อยเป็นอิสระจากกองทัพเยอรมันได้มีการจัดตั้งรัฐบาลชั่วคราวขึ้น มีนายพลเดอโกลล์(De Gaulle)เป็นผู้บริหารประเทศ</p> <p>-นายพลเดอโกลล์(De Gaulle) ได้ตรารัฐกำหนดเพื่อให้มีการลงประชามติและกำหนดวิธีการเลือกตั้ง(นับเป็นครั้งแรกที่มีการขยายสิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งรวมถึงเพศหญิงด้วย) โดยเรื่องที่เขาเสนอให้ประชาชนลงมติคือ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1)ประชาชนชาวฝรั่งเศสต้องการให้สภาเลือกตั้งในวันดังกล่าวเป็นสภาว่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่หรือไม่ 2)ถ้าเห็นชอบด้วยกับคำถามแรก ประชาชนชาวฝรั่งเศสเห็นชอบให้จัดการปกครองประเทศโดยองค์กรทั้งหลายที่กำหนดไว้ในบทบัญญัติแห่งร่างกฎหมายทำประชามติ จนกว่ารัฐธรรมนูญฉบับใหม่จะมีผลบังคับใช้หรือไม่ <p>-ผลการลงประชามติ ประชาชนเห็นชอบด้วย จึงมีการจัดทำร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่และนำกลับไปให้ประชาชนลงประชามติปรากฏว่าประชาชนไม่เห็นชอบด้วย จึงมีผลทำให้สภาว่างรัฐธรรมนูญสิ้นสุดลงและมีการตั้งสภาว่างรัฐธรรมนูญขึ้นใหม่ เมื่อมีการนำร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ไปให้ประชาชนลงมติปรากฏว่าประชาชนเห็นชอบด้วยคะแนนที่ไม่มากนักจึงมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญอย่างเป็นทางการ</p> <p>-ลักษณะของรัฐธรรมนูญ ค.ศ.1946เป็นผลมาจากการประนีประนอมระหว่างพรรค</p>	<p>-คำปรารภของรัฐธรรมนูญมีการรับรองคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. 1789 และหลักการพื้นฐานที่กฎหมายแห่งสาธารณรัฐยึดมั่นพร้อมกับการเพิ่มเติมสิทธิเสรีภาพประเภทใหม่เกี่ยวกับสิทธิทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม เช่น สตรี เด็ก คนชรา สิทธิในการศึกษาอบรม</p> <p>-การรับรองสิทธิเสรีภาพได้รับการพัฒนาเพิ่มขึ้นอีกครั้ง แต่ในขณะเดียวกันสิทธิเสรีภาพบางประการก็ต้องถูกจำกัดลงบ้างเพื่อประโยชน์ของสังคม พิจารณาโดยรวมแล้วมีการรับรองสิทธิเสรีภาพเป็นอย่างดีในปีค.ศ.1954 เกิดวิกฤตการณ์แอลจีเรียทำให้ส่งผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน เนื่องจากรัฐบาลได้นำมาตรการต่างๆมาใช้ อันเป็นการส่งผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน</p>

	<p>การเมืองและกลุ่มการเมืองที่หลากหลาย</p> <p>-ภายใต้สาธารณรัฐที่4 รัฐบาลต้องเผชิญกับปัญหาทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม</p> <p>ก่อกวนการเกิดปัญหาวิกฤตการณ์แอลจีเรีย</p> <p>รัฐบาลฝรั่งเศสขณะนั้นประสบความล้มเหลวในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวเป็นผลทำให้สาธารณรัฐที่4ต้องสิ้นสุดลง</p>	
<p>ค.ศ.1958 (ฉบับปัจจุบัน)</p>	<p>-ยุคสาธารณรัฐที่5</p> <p>-กฎหมายลงวันที่ 3 มิถุนายน ค.ศ.1958 มอบอำนาจให้รัฐบาลของนายพลเดอโกลล์(De Gaulle) จัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ เพื่อให้ประชาชนลงประชามติ</p> <p>-ผลการลงประชามติมีประชาชนเห็นด้วยกับร่างรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวถึงกว่าร้อยละ80</p> <p>-ในหมวด7ของรัฐธรรมนูญมีการจัดตั้งคณะกรรมการรัฐธรรมนูญขึ้นเพื่อตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย</p>	<p>-มีการรับรองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนมีแหล่งที่มา หลายประการด้วยกัน ได้แก่</p> <ul style="list-style-type: none"> • คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 • คำปวารณาของรัฐธรรมนูญฉบับ ค.ศ.1946 • หลักการพื้นฐานที่รับรองโดยกฎหมายแห่งสาธารณรัฐ • รัฐธรรมนูญ ฉบับ ค.ศ.1958 • กฎบัตรว่าด้วยสิ่งแวดล้อม ค.ศ.2004 <p>-สภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพในช่วงสาธารณรัฐที่5 สามารถแบ่งออกเป็น 2 ช่วง</p> <p>1) ช่วงยุคปี60 ยังคงมีปัญหาวิกฤตการณ์แอลจีเรียคั่งค้างอยู่ การรับรองสิทธิเสรีภาพจึงไม่ได้รับการพัฒนาเท่าที่ควร</p> <p>มีการประกาศใช้อำนาจฉุกเฉินตาม มาตรา16ของรัฐธรรมนูญทำให้ประธานาธิบดี เดอโกลล์มีอำนาจบริหาร สมบูรณ์และเด็ดขาด ส่งผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนในขณะนั้นเป็นอย่างมาก</p> <p>จะเห็นได้ว่า ช่วงเวลาดังกล่าวมิได้ตระหนักถึงสิทธิเสรีภาพของประชาชนคงมีเพียงสิทธิเสรีภาพในการศึกษาเท่านั้น</p> <p>2) ช่วงยุคปี70 สภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพได้รับการพัฒนามากขึ้น อาทิ สิทธิในการรวมกลุ่มเป็นสมาคม สิทธิในการทำแท้ง สิทธิในการทำงาน สิทธิในการรวมตัวเป็นสหภาพ สิทธิในการนัด</p>

		<p>หยุดงาน เสรีภาพในการติดต่อสื่อสารและข้อมูลข่าวสาร เป็นต้น</p> <p>-มีการเพิ่มบทบาทของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ ในการทำคำตัดสินขยายความถึงปัญหาและข้อสงสัยที่เกี่ยวข้องกับสิทธิเสรีภาพให้มีความครอบคลุมชัดเจนมากขึ้น</p> <p>นับเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้เป็นอย่างดี</p>
--	--	--

จากตารางสรุปดังกล่าว เมื่อพิจารณาถึงสภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพของประเทศฝรั่งเศส นับตั้งแต่เหตุการณ์โจมตีคุกบาสติลเมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม ค.ศ. 1789 ที่เป็นชนวนเหตุสำคัญของการปฏิวัติฝรั่งเศสจนนำไปสู่การประกาศคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. 1789 เพื่อรับรองสิทธิมนุษยชนและพลเมืองจนถึงการสถาปนาระบอบสาธารณรัฐที่ 5 (รัฐธรรมนูญ ค.ศ. 1958) เป็นเวลากว่า 169 ปี ช่วงระยะเวลาดังกล่าวประเทศฝรั่งเศสต้องประสบปัญหาความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ในหลายครั้งด้วยกัน โดยประเทศฝรั่งเศส มีการปกครอง ระบอบราชาธิปไตย 2 ครั้ง ระบอบจักรวรรดิ 2 ครั้ง ระบอบวีซี (Vichy Régime) 1 ครั้ง ระบอบสาธารณรัฐ 5 ครั้ง ซึ่งในแต่ละระบอบการปกครองสภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนย่อมมีความแตกต่างกันตามสภาวะการณ์บ้านเมืองในยุคนั้นๆ ดังจะเห็นได้จาก แม้แต่คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. 1789 ก็ได้รับการรับรองโดยรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสฉบับเท่านั้น ดังนั้น หลักการรับรองสิทธิเสรีภาพที่ปรากฏในคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. 1789 เมื่อนำมาใช้ในทางปฏิบัติยังคงประสบกับอุปสรรคอยู่บ้าง แต่ก็นับได้ว่าหลักการสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ที่ปรากฏในปี ค.ศ. 1789 เป็นการเริ่มต้นที่ดีในการที่รัฐตระหนักถึงความสำคัญการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชน

3.6 บทสรุป

เมื่อพิจารณาโดยภาพรวมของคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. 1789 ที่เกิดมาจากการต่อสู้เรียกร้องของประชาชนส่วนใหญ่ทั่วประเทศ โดยหลักการและสาระสำคัญของคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. 1789 ต่างได้รับอิทธิพลมาจากแนวคิดที่หลากหลาย ทั้งจากทางศาสนา ทางสำนักกฎหมายฝ่ายธรรมชาติกับแนวคิดของนักปรัชญา และทางกฎหมายและทางการ

เมืองภายนอกประเทศ หลอมรวมกันขึ้น โดยมุ่งเน้นการรับรองสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมือง ที่มีพื้นฐานมาจากการยอมรับสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์ ที่แปรเปลี่ยนมาเป็นการรับรองในรูปของบทบัญญัติที่เป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อให้เกิดความชัดเจนและแน่นอน โดยลักษณะของคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 มีเจตนารมณ์ที่มีลักษณะความเป็นสากลที่มุ่งจะใช้กับมนุษย์ทุกคน มิใช่เฉพาะชาวฝรั่งเศสเท่านั้น โดยเน้นการให้ความสำคัญต่อสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของปัจเจกชน ตามแนวคิดของลัทธิปัจเจกชนนิยม (Individualism) ลัทธิปัจเจกชนนิยม (Liberalism) ที่เน้นการให้ความสำคัญกับคุณค่าของมนุษย์แต่ละคน โดยมีแบ่งเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม รัฐหรือสังคมไม่อาจแทรกแซงสิทธิเสรีภาพของบุคคลได้ ดังนั้น การรับรองสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมืองส่วนใหญ่ จึงมีลักษณะในเชิงต่อต้านการกดขี่ข่มเหงการใช้อำนาจรัฐที่มิชอบ ภายใต้หลักที่เรียกว่า “นิติรัฐ” ภายหลังกำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ยังได้รับการรับรองโดยรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศสหลายฉบับด้วยกัน โดยเฉพาะรัฐธรรมนูญ ค.ศ.1958 (ฉบับปัจจุบัน) ที่ได้รับรองคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. 1789 ไว้ในคำปรารภของรัฐธรรมนูญและคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ(le Conseil Constitutionnel) ยังได้ทำคำตัดสินคดีต่างๆ โดยอ้างอิงคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ส่งผลทำให้คำประกาศดังกล่าว กลายเป็นส่วนหนึ่งของรัฐธรรมนูญ และมีสถานะเทียบเท่ารัฐธรรมนูญ เช่นเดียวกับคำปรารภของรัฐธรรมนูญ ค.ศ.1946 ในเวลาต่อมา ทำให้คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 นับเป็นการวางรากฐานในฐานะที่เป็น “หลักกฎหมายมหาชนสมัยใหม่” มีความสำคัญมาจนถึงปัจจุบัน

ดังนั้น ในบทที่4 จึงเป็นการศึกษาในแนววิเคราะห์ถึงความสำคัญของหลักการและแนวปฏิบัติของคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ที่นับได้ว่าเป็นหลักการที่มีความเป็นสากลและเป็นพื้นฐานของการรับรองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน ที่พึงมีและได้รับความคุ้มครองจากอำนาจรัฐตามแนวคิดปรัชญาของสังคมตะวันตก เพื่อนำมาศึกษาเปรียบเทียบในประเด็นแห่งหลักการและสภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับที่สำคัญ โดยเฉพาะรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 โดยอาศัยกรอบแนวคิดและหลักการที่สำคัญของคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 เป็นแกนหลักในการวิเคราะห์ เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดและมาตรฐานของหลักการและปัจจัยในทางปฏิบัติของการรับรองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน ที่สามารถเชื่อมโยงกันได้บริบทของสังคมที่แตกต่างกัน

บทที่ 4

วิเคราะห์เปรียบเทียบหลักการและสาระสำคัญของคำประกาศ สิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 กับสภาพการรับรอง สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับที่สำคัญ)

4.1 แนวความคิดและอุดมการณ์ที่เกี่ยวข้องกับที่มาของการรับรองสิทธิเสรีภาพตาม รัฐธรรมนูญ

แนวความคิดในเรื่องการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนโดยรัฐนั้น คงไม่มีความจำเป็นที่
จะต้องพิจารณาหากว่ามนุษย์สามารถอยู่โดยลำพังด้วยตนเอง มนุษย์ก็สามารถใช้สิทธิเสรีภาพได้
ตามใจชอบ แต่ในสภาพความเป็นจริงแล้ว ไม่ว่าจะนับปักษ์ญาจะตั้งสมมติฐานเบื้องต้นเกี่ยวกับ
ธรรมชาติของมนุษย์ว่าดีหรือร้ายก็ตาม และถึงแม้ว่าจะมีการพยายามอธิบายถึงพัฒนาการและ
ความจำเป็นที่มนุษย์ต้องอยู่รวมกันเป็นกลุ่มในมุมมองของศาสตร์แขนงใดก็ตามที่ ข้อเท็จจริงที่
แน่นอนก็คือ มนุษย์ไม่สามารถแยกออกจากสังคมหรือรัฐได้¹ ดังนั้น ความจำเป็นในการที่มนุษย์
ต้องอยู่รวมกันในสังคม จนนำไปสู่การจัดตั้งเป็นรัฐนั้น ทำให้มนุษย์มีการสังสรรค์ทาง
ต่างๆที่เกี่ยวข้องอย่างหลากหลายแตกต่างกันในแต่ละสังคม ในขณะที่เดียวกัน การดำรงอยู่ร่วมกัน
ในสังคม มนุษย์จำเป็นต้องมีกฎเกณฑ์ในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพเพื่อใช้เป็นบรรทัดฐาน ดังนั้น จึงมี
ความจำเป็นที่รัฐต้องมีอำนาจบังคับบัญชาเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ เพื่อผลประโยชน์ของบุคคลที่
อยู่รวมกันในสังคมนั้นๆ ในทางกลับกัน บุคคลก็ต้องเคารพและปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่กำหนดโดย
รัฐ มิฉะนั้นแล้วสังคมจะเกิดความวุ่นวายรัฐก็จะดำรงอยู่ไม่ได้

เพราะฉะนั้น การวิเคราะห์แนวคิดสิทธิเสรีภาพในเชิงกฎเกณฑ์ว่ามีที่มาหรือเกิดขึ้นได้อย่างไร
นั้น คงต้องพิจารณาถึงวิวัฒนาการการเกิดขึ้นของ “สังคมมนุษย์” และกระบวนการเรียนรู้ของ
มนุษย์ ทั้งนี้เนื่องจากกฎเกณฑ์ไม่ว่าจะเป็นศีลธรรมหรือกฎหมายล้วนแต่เป็นสิ่งที่สมาชิกของสังคม
มนุษย์เห็นดี เห็นชอบร่วมกัน มีความเชื่อร่วมกันและกำหนดเป็นแนวทางปฏิบัติร่วมกันที่เกิดจาก

¹ ไพโรจน์ พลเพชร และคณะ, ชุดโครงการวิจัยการติดตามและประเมินผลบังคับใช้รัฐธรรมนูญ เรื่อง สิทธิ
เสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) สถาบัน
พระปกเกล้า, พฤศจิกายน 2546), หน้า4.

กระบวนการเรียนรู้และสังสมประสบการณ์ที่ยาวนานสืบต่อกันมา กระบวนการเหล่านี้กล่าวได้ว่าเป็นธรรมชาติของมนุษย์ กล่าวคือ เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ² หรือที่เรียกว่า สิทธิตามธรรมชาติ(Natural Rights) ที่มีแนวคิดเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพว่าเป็นสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติของมนุษย์ ทำให้เกิดแนวความคิดที่ว่าด้วย สิทธิเสรีภาพของประชาชนมีกำเนิด หรือที่มาจากแนวคิดในเรื่องสิทธิตามธรรมชาติที่เป็นแนวคิดทางการเมืองหรือปรัชญาทางการเมืองของชาวตะวันตก สาระสำคัญโดยย่อของแนวความคิดในเรื่อง “สิทธิธรรมชาติ” มีว่ามนุษย์ทั้งหลายเกิดมาเท่าเทียมกัน มนุษย์มีสิทธิบางประการที่ติดตัวมาแต่กำเนิด สิทธิดังกล่าวได้แก่ สิทธิในชีวิต เสรีภาพในร่างกาย สิทธิในทรัพย์สิน และความเสมอภาค อย่างไรก็ตาม มีผู้เห็นว่า ความมุ่งหมายที่แท้จริงของนักปรัชญาหรือนักคิดทางการเมืองที่เสนอแนวความคิด ในเรื่องสิทธิตามธรรมชาติ เพื่อจำกัดอำนาจของรัฐหรือผู้มีอำนาจปกครองรัฐ ดังนั้น ความหมายดั้งเดิมของสิทธิเสรีภาพของประชาชน คือ สิทธิในการจำกัดอำนาจของรัฐแต่เดิม ได้แก่ สิทธิในชีวิต เสรีภาพในร่างกาย สิทธิในทรัพย์สินและความเสมอภาค ต่อมาได้ขยายความครอบคลุมไปถึงสิทธิเสรีภาพอื่นๆ เช่น สิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองป้องกันในอันที่จะไม่ถูกจับกุมคุมขังโดยอำเภอใจ และสิทธิที่จะไม่ถูกล่วงละเมิดในเคหสถาน เป็นต้น³ ดังนั้น แนวคิดเรื่องสิทธิเสรีภาพ นับเป็นสิ่งที่มิขึ้นพร้อมกับการเกิดขึ้นและมีอยู่ของมนุษย์ กล่าวอีกนัยหนึ่ง สิทธิและเสรีภาพเป็นสิ่งที่มิมาพร้อมกับธรรมชาติของมนุษย์ที่เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ เป็นสิทธิธรรมชาติ

ในทางตรงกันข้ามกับแนวคิดเรื่องสิทธิตามธรรมชาติ ยังมีแนวคิดของสำนักกฎหมายฝ่ายบ้านเมือง ที่อธิบายว่า การที่มนุษย์จะมีสิทธิหรือไม่นั้นจะต้องอยู่ที่ “กฎหมายฝ่ายบ้านเมือง” (positive law) บัญญัติถึงเรื่องนั้นๆไว้อย่างไร นั่นคือ การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะมีสิทธิกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือไม่นั้นต้องมีกฎหมายบัญญัติไว้ การกระทำการนอกเหนือกว่าที่กฎหมายกำหนดสิทธิไว้อาจเป็นความผิดได้ และในขณะที่เดียวกันบุคคลที่ใช้สิทธิเช่นว่านั้น จะกระทำการอันเป็นการกระทบกระเทือนสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่นไม่ได้ โดยผู้ที่ถูกละเมิดสิทธิสามารถที่จะดำเนินการทางกฎหมายกับผู้ที่กระทำการละเมิดได้⁴

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 5.

³ วีระ โฉบายะ, กฎหมายสิทธิมนุษยชน, (กรุงเทพมหานคร: ฝ่ายตำราและอุปกรณ์การศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2539), หน้า26.

⁴ ไพโรจน์ พลเพชร และคณะ, ชุดโครงการวิจัยการติดตามและประเมินผลบังคับใช้รัฐธรรมนูญ เรื่อง สิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์, หน้า 6.

จะสังเกตได้ว่า แนวความคิดที่เป็นรากฐานแรกเริ่มของนักปรัชญาตะวันตก ในยุคศตวรรษที่ 16-18 ส่วนใหญ่ มีที่มาจากหลักคำสอนทางศาสนา โดยเฉพาะคริสต์ศาสนาที่สอนให้มนุษย์ทุกคนเกิดมามีศักดิ์เท่าเทียมกัน ก่อให้เกิดแนวคิดจำกัดการแทรกแซงในขอบเขตสิทธิเสรีภาพของประชาชนจากอำนาจทางการเมืองของผู้ปกครอง ต่อมาแนวคิดดังกล่าวได้ปรากฏขึ้นในรูปของการสร้างหลักกฎหมายธรรมชาติ เพื่อเป็นเครื่องคุ้มกันอำนาจของผู้ปกครองมิให้ล่วงละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชน ดังนั้น รัฐหรือผู้ปกครองต้องรับรองสิทธิเสรีภาพ ของประชาชนด้านต่างๆ ก่อให้เกิดแนวความคิดถึงกับว่าจะต้องมีการปกครองแบบประชาธิปไตยขึ้น เพื่อเป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพเหล่านี้

ภายหลังแนวความคิดดังกล่าว ได้ถูกถ่ายทอดจากบรรดานักปราชญ์ไปสู่ประชาชนทั่วไป จนทำให้เกิดปฏิกิริยาทางการเมืองในการต่อต้านเพื่อจำกัดอำนาจขัตริย์และผู้ปกครอง เท่ากับเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการปกครองประเทศมากขึ้น โดยในแต่ละครั้งได้มีการจัดทำเอกสารที่ยืนยันถึงสิทธิเสรีภาพของประชาชน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการบัญญัติรับรองสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมือง ไว้ในเอกสารที่เป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคอันเป็นแนวคิดของปัจเจกชนนิยม ดังจะเห็นได้ชัดเจนในสังคมตะวันตกที่ถือเป็นสังคมแรกที่ตระหนักถึงความสำคัญในเรื่องสิทธิเสรีภาพของประชาชน สังเกตได้จากการจัดทำเอกสารที่ยืนยันถึงสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน อาทิ การปฏิวัติครั้งใหญ่ในประเทศฝรั่งเศส ค.ศ.1789 ที่นับได้ว่าเป็นหนึ่งในต้นกำเนิดแนวความคิดและอุดมการณ์ ที่มาเกี่ยวกับการรับรองสิทธิเสรีภาพในสังคมตะวันตกที่ตระหนักถึงความสำคัญ โดยรัฐที่ปกครองแบบระบอบประชาธิปไตยและการประกันถึงสิทธิเสรีภาพของประชาชน และมีการจัดทำเอกสารที่ประกาศอย่างเป็นทางการที่เรียกว่า คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ที่สะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดเสรีนิยมและปัจเจกชนนิยม* อย่างชัดเจน

ทั้งสองแนวคิดมีความเชื่อว่า สิทธิเสรีภาพของประชาชนมีอยู่เหนือรัฐ เอกสารที่ยืนยันสิทธิเสรีภาพหรือที่เรียกว่า คำประกาศแสดงสิทธิ (Les Déclarations des droits) อันเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดเสรีนิยมที่ถือว่า รัฐเป็นศัตรูสำคัญของสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยได้ยืนยันถึง

* สังเกตได้จาก คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 มาตรา5 ที่วางหลักว่า กฎหมายมีสิทธิที่จะห้ามเฉพาะการกระทำที่รบกวนสังคมเท่านั้น สิ่งใดที่ไม่มีกฎหมายห้าม ใครจะมาห้ามไม่ให้ทำย่อมไม่ได้ และในขณะเดียวกัน บุคคลย่อมไม่ถูกบังคับให้กระทำการในสิ่งที่กฎหมายไม่ได้สั่งให้ทำ ดังนั้น บุคคลสามารถกระทำการต่างๆ ได้ถ้าไม่มีกฎหมายบัญญัติห้ามไว้ แต่ในขณะเดียวกัน การใช้สิทธิเสรีภาพของปัจเจกชนต้องอยู่ภายใต้ข้อจำกัดของกฎหมายด้วยเช่นกัน

ความเป็นอิสระของบุคคล สิทธิมนุษยชนที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการที่รัฐถูกห้ามมิให้จับกุมบุคคล โดยผลการ รัฐถูกห้ามมิให้รบกวนบุคคลในทางความคิดเห็นหรือในทางความเชื่อถือของเขา จะห้ามการเผยแพร่หนังสือพิมพ์ไม่ได้ จะล่วงล้ำเข้าไปในกรรมสิทธิ์ของบุคคลไม่ได้ เสรีภาพของบุคคลจึงเป็นสิ่งแสดงถึงความเป็นอิสระโดยตนเองของบุคคล ซึ่งประสงค์จะได้รับการคุ้มครองป้องกัน มิให้อำนาจรัฐขยายตัวมีอิทธิพลก้าวล้ำเข้าไปทำความเสียหายให้แก่บุคคลนั้น⁵ ซึ่งเป็นแนวคิดที่แตกต่างจากที่ยืนยันถึงสิทธิเสรีภาพในด้านต่างๆ แทนที่จะปล่อยให้การรับรองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ขึ้นอยู่กับการหยิบยื่นให้จากผู้ปกครองซึ่งจะมีความไม่แน่นอนแล้วแต่คุณลักษณะและความประสงค์ของผู้ปกครอง

จากแนวคิดดังกล่าว จึงถือเป็นต้นกำเนิดแนวความคิดเสรีนิยมและปัจเจกชนนิยมในรัฐธรรมนูญ โดยปรากฏอยู่ในบทบัญญัติเกี่ยวกับการรับรองสิทธิมนุษยชน สิทธิเสรีภาพ ของประเทศต่างๆ เช่นสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนและสิทธิเสรีภาพทางการเมือง เป็นต้น อันเป็นจุดมุ่งหมายของระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีรัฐธรรมนูญเป็นกฎเกณฑ์สูงสุด ที่ทุกคนจะต้องปฏิบัติตาม ในฐานะที่เป็นรูปแบบของการกำหนดขอบเขตแห่งอำนาจทางการเมือง และกำหนดขอบเขตการใช้อำนาจเพื่อป้องกันมิให้ผู้ปกครองใช้อำนาจตามอำเภอใจ อันเป็นการแสดงให้เห็นถึง อุดมการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ ได้เริ่มต้นด้วยการพยายามจำกัดอำนาจของผู้ปกครอง ซึ่งมีพื้นฐานมาจากแนวคิดเกี่ยวกับสิทธิธรรมชาติ แนวคิดเสรีนิยมและปัจเจกชนนิยมและทฤษฎีสัญญาประชาคม ดังที่ปรากฏในเอกสารคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. 1789 เอกสารดังกล่าวได้แสดงให้เห็นว่า รัฐหรือผู้ปกครองต้องยอมรับสิทธิธรรมชาติ หรือสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของมนุษย์และของพลเมืองแต่ละคน การยอมรับของรัฐหรือผู้ปกครองดังกล่าว จึงปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรในรูปของกฎหมายสูงสุดของบ้านเมืองที่เรียกว่า “รัฐธรรมนูญ” โดยประชาชนจะได้รับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ ผู้ใดจะก้าวล่วงละเมิดมิได้ สอดคล้องกับคำกล่าวที่ว่า “Absolute power corrupts absolutely” ซึ่งเกิดจากแนวคิดที่ต้องการจำกัดอำนาจผู้ปกครอง เพื่อที่จะคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนนั่นเอง

อย่างไรก็ตาม ก็ได้หมายความว่าในสังคมประเทศอื่นๆ ที่ไม่มีเอกสารที่ยืนยันเรื่องสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมืองจะเพิกเฉยต่อการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนแต่อย่างใด ทั้งนี้เนื่องจาก ไม่ว่าสังคมใดก็ตามภายหลังจากที่มนุษย์มารวมตัวกันเป็นกลุ่มสังคม ถ้ามนุษย์ได้มี

⁵ ไพโรจน์ ชัยนาม, คำอธิบายกฎหมายรัฐธรรมนูญเปรียบเทียบ(โดยสังเขป) เล่ม1 ข้อความเบื้องต้นและหลักทั่วไปของกฎหมายรัฐธรรมนูญ, หน้า228.

โอกาสเห็นและสัมผัสถึง สิทธิและเสรีภาพก็คงจะรู้สึกเห็นคุณค่าและตระหนักในเรื่องดังกล่าว ไม่ว่าจะแตกต่างกันทางด้านวิถีชีวิตและวิถีคิดที่ไม่เหมือนกัน แต่เราคงไม่อาจปฏิเสธได้ว่า แนวคิดและหลักการเรื่องการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ได้ถูกพิสูจน์แล้วว่าเป็นเรื่องที่สามารถนำไปปฏิบัติให้เกิดผลได้จริงตามอุดมคติได้ในสังคมตะวันตก เนื่องจากสังคมตะวันตก โดยเฉพาะในประเทศฝรั่งเศสได้เปิดโอกาสให้มนุษย์ในสังคมได้คิดและแสดงความคิดเห็นได้มาก ทำให้เกิดการพัฒนาระบบการณื่อด้านต่างๆ ทำให้มนุษย์เห็นถึงความสำคัญของการได้รับสิทธิเสรีภาพอย่างเท่าเทียมกันทุกชนชั้น แนวคิดที่เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน สิทธิพลเมืองจึงเกิดขึ้น

ในทางกลับกันสังคมตะวันออก จากการศึกษาพบว่า ปรัชญาแนวคิดเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพอยู่ไม่น้อย แต่อาจจะแตกต่างกันในทางปฏิบัติกับสังคมตะวันตก โดยเฉพาะวัฒนธรรมสังคมไทยที่จัดเป็นหนึ่งในกลุ่มของสังคมตะวันออกที่เป็นระบบที่มีความเคร่งครัดเป็นอย่างมาก ทำให้บุคคลในสังคมยอมหมดโอกาสที่จะแสดงแนวคิดดังกล่าว เนื่องจากสังคมไทยเป็นสังคมที่รวมความสำคัญไว้ที่ส่วนกลาง(Centralized Society) ทำให้อำนาจในการตัดสินใจต่างๆ จะต้องอยู่ที่ส่วนกลางทั้งหมด ส่งผลให้ผู้ปกครองกลายเป็นผู้มีอำนาจมากในสังคม และสามารถอ้างข้อที่บุคคลในสังคมเพิกเฉยเรื่องดังกล่าวเป็นข้ออ้างว่า เป็นความพึงพอใจในรูปแบบดั้งเดิมที่เป็นอยู่แล้ว ประกอบกับลักษณะโครงสร้างของสังคมไทยที่มีระบบศักดินาที่มีการแบ่งคนออกเป็นชนชั้นต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น เจ้านาย ขุนนาง ไพร่ และทาส และการยอมรับในอำนาจของผู้ปกครองในลักษณะระบบอุปถัมภ์ที่มีการสร้างความเชื่อที่ว่าชนชั้นที่ถูกปกครองมีอำนาจน้อย ถ้าหากเรามองในมุมมองของแนวความคิดเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพ ก็อาจกล่าวได้ว่า เป็นการกดขี่เหยียดหยามสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มากที่สุด ที่มนุษย์ต้องมารับใช้มนุษย์ด้วยกันเอง สิทธิเสรีภาพที่ควรได้ตามธรรมชาติที่มีติดตัวมาแต่กำเนิด ก็ถูกกลืนโดยมนุษย์ด้วยกันเองที่ได้ชื่อว่ามีสถานะที่สูงกว่าในสังคม

อย่างไรก็ตาม ก็มีได้หมายความว่าสังคมไทยจะไม่ปรากฏแนวคิดเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพเสียเลย เนื่องจากการดำเนินชีวิตของประชาชนภายใต้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ที่ได้สั่งสอนให้มนุษย์เป็นคนดีมีศีลธรรม รู้จักใช้เหตุผล รู้จักใช้สติ พยายามหาเหตุผลของปัญหาเพื่อแก้ไข หลักเช่นว่านี้ย่อมเป็นหลักคุณค่าที่ดีในการสนับสนุนหลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชน อีกทั้ง การกำหนดให้มีหลักธรรมของผู้ปกครองซึ่งสามารถเปรียบเทียบได้ว่ามีลักษณะเป็นกฎธรรมชาติที่มีผลบังคับให้ผู้มีอำนาจปกครองบ้านเมืองต้องปกครองด้วยความเป็นธรรม ทำนองเดียวกับหลักกฎหมายธรรมชาติในปรัชญาสังคมตะวันตก เมื่อนำมาพิจารณาถึงแนวคิดและวัตถุประสงค์แล้ว เราอาจจะพออนุมานได้ว่า สามารถคุ้มครองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนได้ในระดับหนึ่งเช่นเดียวกัน แม้เราจะไม่ได้เรียกหลักเหล่านี้ว่าสิทธิมนุษยชนก็ตาม ทั้งนี้เนื่องจากมีบริบทที่

แตกต่างกับแนวคิดเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน แต่เราพอจะใช้ศึกษาในลักษณะวิเคราะห์เปรียบเทียบได้ เพราะต่างก็เป็นหลักการและแนวคิดที่มุ่งลดทอนและจำกัดการเบียดเบียนในสังคมมนุษย์และทำให้เกิดสังคมที่มีแต่ความสงบสุขเหมือนกัน

อนึ่ง หากวิเคราะห์ถึงสภาพการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนชาวไทยแท้จริงแล้ว ยังคงมีผู้ให้ความเห็นในลักษณะเชิงเปรียบเทียบไว้อย่างน่าสนใจว่า “หากเปรียบเทียบกับความคิดสิทธิมนุษยชนที่มีฐานะและพัฒนาการจากสังคมตะวันตก ที่เรียกร่องแนวคิดเสรีนิยมแนวคิดสิทธิมนุษยชนไทยในประวัติศาสตร์มาถึงสมัยก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง มีลักษณะเด่นที่การเน้นในสิทธิของรัฐและกลไกของรัฐ มากกว่าการให้อำนาจและสิทธิเสรีภาพแก่ปัจเจกบุคคลและกลุ่มบุคคลนอกรัฐบาล อำนาจสูงสุดยังเป็นของรัฐบาลและศูนย์กลางอยู่เช่นเคย การรวมศูนย์การปกครองและการบริหารจัดการเป็นทิศทางหลักที่ดำเนินต่อมาอีกนาน สิทธิขั้นพื้นฐานต่างๆของประชาชนส่วนใหญ่ยังถูกละเลยและถูกกดขี่เอาเปรียบจากรัฐ สิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองถูกจำกัดลดทอนมาเป็นเวลานานแม้จะมีการสลับกับการเปิดให้มีเสรีภาพบ้างก็เป็นระยะเวลาสั้นๆที่ไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในระบบและโครงสร้างทางการเมืองที่แท้จริง แนวคิดและการปฏิบัติของสิทธิมนุษยชนไทยที่ผ่านมา จึงอาจเรียกได้ว่าเป็นสิทธิมนุษยชนภายใต้อุดมการณ์ลัทธิเสรีนิยมแบบอาญาสิทธิ์(liberal absolutism)”⁶

ภายหลังจากที่สังคมไทยต้องเผชิญหน้ากับการเข้ามาของวัฒนธรรมของสังคมตะวันตก ทำให้ประชาชนบางส่วนได้รับรู้ถึงแนวคิดและอุดมการณ์ของ“สิทธิ” และ “เสรีภาพ” ในสังคมตะวันตกนั้นเป็นสิ่งที่วิวัฒนาการมาจากการต่อสู้เรียกร้องของประชาชนเอง โดยเรียกร้องเอากับผู้ปกครองที่มีอำนาจเหนือกว่าทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม กล่าวคือ เป็นการต่อสู้กันในการเมืองระหว่างผู้ปกครองกับผู้อยู่ใต้การปกครองซึ่งเป็นประชาชนส่วนใหญ่ ทำให้เกิดแนวคิดทางการเมืองและมโนทัศน์เกี่ยวกับเสรีนิยมและปัจเจกชนนิยม ที่เน้นความสำคัญของสิทธิเสรีภาพเกิดขึ้นในสังคมไทย ที่แม้ว่าแนวคิดดังกล่าวจะไม่เหมือนกับแนวคิดของสังคมตะวันตก เพราะอำนาจทางการเมืองการปกครองและทางเศรษฐกิจ ยังคงผูกขาดอยู่ที่ชนชั้นนำในสังคมเท่านั้น ประชาชนส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจและไม่ได้ตระหนักถึงเรื่องสิทธิเสรีภาพอย่างดีพอ ทำให้ไม่มีลักษณะการมีส่วนร่วมเป็นพลังทางการเมือง ที่มีลักษณะสำคัญในระบบการเมือง

⁶ ธเนศ อาภรณ์สุวรรณและ อติศร หมวกพิมาย, “สิทธิมนุษยชนในประวัติศาสตร์ความคิดของสังคมไทย”, ใน สิทธิมนุษยชนไทยในสถานการณ์สากล, เสน่ห์ จามริก,บรรณาธิการ(กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ธันวาคม 2546), หน้า110-111.

ดังจะเห็นได้จาก การเปลี่ยนแปลงการปกครองพ.ศ.2475 ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นระบอบประชาธิปไตยหรือระบอบปรมิตาญาสิทธิราชย์ โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และมีรัฐธรรมนูญเป็นหลักในการปกครองประเทศ* โดยอาศัยแรงผลักดันทางความคิด ซึ่งกล่าวได้ 2 ทาง ได้แก่ หลักความคิดทางกฎหมาย เรื่องลัทธิรัฐธรรมนูญจึงต้องการมีรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรและให้กษัตริย์อยู่ใต้กฎหมาย กับกระแสความคิดชาตินิยมที่ต้องการสร้างชาติให้ยิ่งใหญ่ มีเอกราชโดยสมบูรณ์ รวมทั้งต้องการให้รัฐบาลเข้าไปมีบทบาทในทางเศรษฐกิจ ซึ่งหลักความคิดทั้งสองประการ มีลักษณะขัดแย้งกับระบอบการเมืองการปกครองช่วงพ.ศ.2475 ⁷ นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวคณะผู้ก่อการไม่ต้องอาศัย การเคลื่อนไหวพลังมวลชนเป็นเครื่องสนับสนุนในการเปลี่ยนแปลง นอกจากนี้ ภายหลังที่คณะราษฎร ได้อำนาจการปกครองแล้วก็ได้มีนโยบายหรือมาตรการในการระดมสรรพกำลังและจัดตั้งประชาชน จะเห็นได้ว่า คณะราษฎรเองไม่ได้แปรสภาพเป็นพรรคการเมืองที่มีฐานการสนับสนุนจากประชาชนอย่างกว้างขวาง แต่กลับคงรูปแบบการเป็นกลุ่มอำนาจขนาดเล็กที่มีสมาชิกในวงจำกัดเฉพาะข้าราชการและพ่อค้าจำนวนน้อยเท่านั้น ที่เรียกว่า “พรรคคณะราษฎร” นับเป็นพรรคการเมืองพรรคเดียวที่มีอยู่ในขณะนั้น โดยอ้างว่าในสภาพการณ์อย่างนั้นยังไม่สมควรที่จะให้มีพรรคการเมืองเพิ่มขึ้นอีก เพราะจะทำให้การบริหารงานไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน อาจจะมีการแยกกลุ่มกันขึ้นอันจะนำมาซึ่งผลร้ายมากกว่าผลดี ความจริงแล้วการที่รัฐบาลกล่าวเช่นนั้น ก็เพื่อที่จะเป็นประโยชน์ให้รัฐบาลบริหารงานให้ดำเนินไปตามทางที่ผิดหรือชอบได้ ตามแต่จะปรารถนา เพราะไม่มีพรรคการเมืองใดคอยขวางดิ่ง หรือไม่เห็นด้วยกับรัฐบาล หรือบางที่รัฐบาลต้องการจะรวมกำลังกันอยู่เสมอ เพื่อป้องกันกาปฏิวัติที่อาจจะเกิดขึ้นได้ ซึ่งผิดกับหลักการใน

* คณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองดังกล่าวบางส่วน ได้รับอิทธิพลแนวคิดเรื่องสิทธิเสรีภาพและความคิดเรื่องการปฏิวัติซึ่งอาจตรงกันข้ามหรือไปด้วยกันได้เช่น เสรีภาพในการปฏิวัติหรือปฏิวัติเพื่อเสรีภาพ หรือ แม้แต่ปฏิวัติเพื่อจำกัดสิทธิเสรีภาพ ก็แพร่หลายอยู่ในหมู่นักคิดและปัญญาชนฝรั่งเศสตลอดจนผู้ที่มาศึกษาอยู่ในประเทศฝรั่งเศส นักปฏิวัติหลายคนในโลก ไปจากฝรั่งเศสหรือได้รับอิทธิพลไปจากฝรั่งเศส ส่วนหนึ่งของคณะผู้เปลี่ยนแปลงการปกครองของไทย ก็เคยศึกษาในฝรั่งเศส จนมีคำพูดล้อเลียนว่าสินค้าออกของฝรั่งเศส คือ การสร้างนักปฏิวัติออกไปทั่วโลก ทั้งนี้เพราะประเทศฝรั่งเศสมี “เวท” “โอกาส” “ตำรา” และ “ตัวอย่าง” ให้เห็น ให้พูด ให้คิดมากกว่าที่อื่น (วิษณุ เครืองาม, กฎหมายรัฐธรรมนูญ, พิมพ์ครั้งที่3(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2530), หน้า155-156.)

⁷ นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, ความคิดความรู้ และอำนาจทางการเมืองในการปฏิวัติสยาม 2475, พิมพ์ครั้งที่2 (กรุงเทพมหานคร: ฟ้าเดียวกัน, 2546), หน้า134.

ระบอบประชาธิปไตย กล่าวคือ การต่อสู้ทางการเมืองจะต้องมีการต่อกรกันอย่างสันติวิธี ไม่มีอันตรายต่อสังคม⁸ เกี่ยวด้วยเรื่องนี้ พระยาทรงสุรเดชได้บันทึกไว้ว่า “ตามที่มีคนเข้าใจว่าที่เกิดการปฏิวัติเนื่องมาจากการเพิ่มภาษีอากรและความยากจน คั้นแค้นของราษฎรนั้น ไม่มีมูลความจริงเลย ราษฎรกลัวเจ้ากลัวนายของเขาทั้งหมดยังกับหนูกลัวแมว ถ้าฟังราษฎรจะมีปัญญาคิดปลดเอกได้เลย และไม่มีใครกล้าชักชวนกันควมคุม เป็นพวกขึ้นได้ แม้จะต้องอดตายเพราะความยากจนก็ทนอดตาย กับที่กล่าวกันว่า การปฏิวัติครั้งนี้ย่อมต้องราบรื่นอยู่เอง เพราะราษฎรมีความต้องการอยู่พร้อมแล้วนั้นก็ไม่ต้องอีกเหมือนกัน แม้ทุกวันนี้ (พ.ศ.2482) ราษฎรก็ไม่กระจ่างแจ้งเรื่องระเบียบการปกครองเลย ทั้งที่โฆษณา และมีคนไปชี้แจงให้ฟังเสมอๆ อย่างว่าแต่ราษฎรชวาณาเลย แม้แต่พวกข้าราชการเอง ก็มีจำนวนอีกไม่น้อยที่ไม่เข้าใจวิธีการปกครอง เพราะฉะนั้นจึงเกือบกล่าวได้ว่า เมื่อก่อนการปฏิวัติคนไทย เรารู้จักการปกครองอยู่วิธีเดียวเท่านั้น⁹

ดังนั้น เราจึงอาจกล่าวได้ว่า ประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจถึงคุณค่าของการเข้าร่วม ในกระบวนการทางการเมืองของประเทศ เนื่องจาก การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 มีแต่เฉพาะคณะราษฎรซึ่งเป็นผู้ทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองเท่านั้น ที่ได้เตรียมตัวและมีความรู้เกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยมาก่อน ถึงแม้ว่าในสมัยรัชกาลที่5 และรัชกาลที่6 จะมีการพัฒนาทางการเมืองมาบ้างแล้วก็ตาม แต่เป็นการพัฒนาในระดับข้าราชการและทหารเท่านั้น มิได้รวมถึงประชาชนด้วย ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศในขณะนั้น ไม่ตื่นตัวในการปกครองแบบใหม่ ถึงแม้ว่าจะสนใจและเห็นด้วยกับการเปลี่ยนแปลงการปกครองของคณะราษฎรก็ไม่ทราบว่าจะปฏิบัติตนอย่างไร จึงจะเป็นประโยชน์ต่อการปกครองประเทศต่อไป เป็นเหตุให้ประชาชนซึ่งควรจะเป็นผู้ควบคุมการดำเนินงานของรัฐบาล ไม่สามารถเข้าสถานการณ์ในระบอบนั้น หรือนัยหนึ่งไม่สามารถเข้าใจเหตุการณ์ในปัจจุบัน และความคลี่คลายของสถานการณ์ในอนาคต โดยเฉพาะในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อได้ ซึ่งการที่ประชาชนไม่มีความรู้เกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยนี้ยังคงเป็นปัญหาใหญ่ที่สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบันนี้¹⁰

⁸ หยุต แสงอุทัย, คำอธิบายรัฐธรรมนูญทั่วไป (กรุงเทพมหานคร: โครงการตำรา ชุดตำราลำดับที่2 คณะกรรมการสัมมนาของ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2520), หน้า54.

⁹ นรนิติ เศรษฐบุตรและชาญวิทย์ เกษตรศิริ, บันทึกพระยาทรงสุรเดช, (พระนคร: โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, 2514), หน้า24-25. อ้างถึงใน ชัยอนันต์ สมุทวณิช, “ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475”, วารสารธรรมศาสตร์ 11(มิถุนายน 2525): 55.

¹⁰ ไพบูลย์ ช่างเรียน, ลักษณะสังคมและการปกครองไทย, พิมพ์ครั้งที่1 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2514), หน้า81-82.

อนึ่ง การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 นั้นก็ได้รับการขนานนามว่าเป็นการปฏิวัติที่ไม่มีการนองเลือด(Bloodless revolution) และเมื่อนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับ การปฏิวัติครั้งใหญ่ในประเทศฝรั่งเศส ค.ศ.1789 พบว่า มีนัยที่แตกต่างกัน เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 มิได้มีผลในการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างรัฐกับประชาชน และไม่ได้เกิดจากฐานอำนาจพลังของประชาชนทางการเมือง ยิ่งเหตุผลในการเปลี่ยนแปลงการปกครองที่คณะราษฎรอ้างว่าเป็นการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศมีสิทธิเสรีภาพมากยิ่งขึ้น กาลเวลาได้เป็นเครื่องพิสูจน์ให้เห็นแล้วว่า การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เป็นเพียงการทำลายอำนาจการปกครองแบบเก่าและป้องกันการกลับคืนสู่อำนาจของกลุ่มอำนาจเก่าเท่านั้นเอง กล่าวอีกนัยหนึ่ง การเปลี่ยนแปลงการปกครองดังกล่าวเป็นเรื่องของคนกลุ่มหนึ่งในสังคมซึ่งไม่อาจถือได้ว่าเป็นตัวแทนของประชาชนทั้งหมดได้ ประชาชนมิได้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยอย่างแท้จริง มีการแย่งอำนาจกันระหว่างผู้นำของคณะราษฎรอยู่เสมอ สอดคล้องกับคำกล่าวที่ว่า “...ในบ้านเมืองต่างๆ”เช่นประเทศฝรั่งเศส ประชาชนได้ประชาธิปไตยมาด้วยการปฏิวัติต่อสู้หลังเลือด และน้ำตา แต่ประเทศไทยที่ทำการปฏิวัติเมื่อพ.ศ.2475 ได้รัฐบาลมาอย่างง่ายดาย เพราะว่ามีพระมหากษัตริย์พร้อมที่จะยกให้อยู่แล้ว การปฏิวัตินั้นจึงไม่ใช่การปฏิวัติของปวงชนเหมือนบ้านเมืองอื่น แต่เป็นการกระทำของคนกลุ่มหนึ่งในนครหลวงที่อยากจะเป็นประชาธิปไตย...”¹¹

อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศไทยยังคงลักษณะความเป็นสถาบันกษัตริย์เอาไว้ เนื่องจากผู้นำของคณะราษฎร โดยเฉพาะนายปรีดี พนมยงค์ ได้ยินยอมประนีประนอม ด้วยเหตุผลหลายประการ เหตุผลบางประการหนึ่งมาจากการสรุปบทเรียนของการปฏิวัติฝรั่งเศส ค.ศ.1789 ที่ว่า¹² ... ความสนใจของผู้ปฏิวัติในครั้งนั้น(หมายถึงของฝรั่งเศส) มุ่งหน้าไปในทางที่จะเปลี่ยนแปลงเปลี่ยนบุคคล ผู้เป็นประมุขแห่งการปกครอง เช่น เปลี่ยนแบบราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญมาเป็นแบบประชาธิปไตยโดยไม่มีพระมหากษัตริย์ เป็นต้น... เมื่อจุดหมายแห่งการปฏิวัติในประเทศฝรั่งเศสมีในเชิงแบบ เมื่อเปลี่ยนแปลงแล้ว ปัญหาบุคคลที่จะเป็นประมุข หรือหัวหน้าการปกครองก็ย่อมเกิดขึ้นไม่รู้จบ และนำความหายนะมาสู่ประเทศชาติได้

¹¹ เสนีย์ ปราโมช,มรว. หัวข้อสัมมนาทางการเมืองกล่าวที่หอประชุมมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วันที่14 ธันวาคม พ.ศ.2507 (เอกสารโรเนียว),หน้า7. อ้างถึงใน ชัยอนันต์ สมุทวณิช, สัตว์การเมือง, (พระนคร: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช,2503), หน้า199-200.

¹² ปรีดี พนมยงค์, “คำนำ”, ใน พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา, ประวัติศาสตร์สมัยปฏิวัติฝรั่งเศส และสมัยโนเบิล โบนาร์ต ภาคที่1 (พระนคร: โรงพิมพ์เจตนานผล, 2547) อ้างถึงใน นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, ความคิดความรู้ และอำนาจทางการเมืองในการปฏิวัติสยาม 2475, หน้า141-142.

ตัวอย่างอันไม่ดีแห่งการปฏิวัติอย่างไม่สมบูรณ์ (revolution imparfaite) เช่นนี้ไม่ควรนำมาใช้สำหรับประเทศไทย

จากที่กล่าวมาทั้งหมด ทำให้เห็นถึงแนวความคิดและอุดมการณ์ในเชิงการอธิบายความหมายและที่มาของการรับรองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน ที่แม้จะมีความหลากหลายแตกต่างกันบ้างในบริบทระหว่างสังคมตะวันตกและสังคมตะวันออก แต่ก็มีลักษณะที่เหมือนกันโดยเฉพาะในส่วนที่เป็นการเริ่มต้นที่ดีในการตระหนักถึงความสำคัญของ “สิทธิเสรีภาพ” ของประชาชนที่เป็นคุณลักษณะสำคัญของรัฐที่ปกครองแบบประชาธิปไตย ที่เป็นผลมาจากการเรียกร้องต่อสู้กับผู้ปกครองที่มีลักษณะเหนือกว่า จนนำไปสู่การจัดทำเอกสารลายลักษณ์อักษรที่ประกาศอย่างเป็นทางการถึงการรับรองสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมืองของประชาชนดังเช่น คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 หรือแม้แต่หลัก 6ประการของคณะราษฎรที่รัฐบาลพึงยึดถือเป็นหลักในการดำเนินการปกครอง ซึ่งล้วนแต่เป็นการยืนยันรับรองสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมืองที่มีลักษณะสำคัญและมีสถานะเทียบเท่ารัฐธรรมนูญด้วยเช่นกัน และด้วยเหตุนี้ เอกสารที่แสดงสิทธิดังกล่าว ได้แสดงให้เห็นถึงความคิดในทางการเมืองการปกครอง ที่แรกเริ่มหลักเหล่านี้ได้ประกาศไว้แต่มิได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ แต่ต่อมาก็ได้เกิดแนวความคิดขึ้นว่า ควรจะกำหนดหลักการบางประการไว้ในรัฐธรรมนูญ จนนำไปสู่การจัดทำรัฐธรรมนูญที่เป็นลายลักษณ์อักษร ทั้งนี้ เพื่อทำลายทางที่จะนำกลับไปสู่หลักการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ดังนั้น รัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรจึงเกิดขึ้นพร้อมกับหลักประชาธิปไตย และเป็นอาวุธสำคัญในการต่อสู้กับระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ในฐานะที่เป็นกฎเกณฑ์สูงสุดที่มุ่งกำหนดขอบเขตการใช้อำนาจและควบคุมการใช้อำนาจของผู้ปกครองมิให้ใช้อำนาจตามอำเภอใจ จึงอาจกล่าวได้ว่า รัฐธรรมนูญมีแนวคิดพื้นฐานสำคัญในการรับรองสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมือง ในรูปของการรับรองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานด้านต่างๆ ที่อาจมีการเปลี่ยนแปลงไปตามพัฒนาการทางการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจและสังคม ดังนั้น แนวคิดเกี่ยวกับการบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพ จึงเป็นแนวคิดที่รัฐในสมัยใหม่ไม่สามารถปฏิเสธได้ ทุกคนที่อยู่ในรัฐ ไม่ว่าจะเป็นผู้ปกครองหรือผู้อยู่ใต้ปกครอง ต้องเคารพต่อหลักการดังกล่าวที่ปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญของแต่ละประเทศ อันเป็นการแสดงให้เห็นถึงการวางหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน สิทธิเสรีภาพ ที่มีพื้นฐานมาจากแนวคิดในเรื่องสิทธิธรรมชาติของสำนักกฎหมายฝ่ายธรรมชาติ ซึ่งปรากฏในรูปของกฎหมายลายลักษณ์อักษรที่เป็นแนวคิดของสำนักกฎหมายฝ่ายบ้านเมือง เนื่องจาก มีความแน่นอนเด่นชัดในการบังคับใช้ จึงจำเป็นต้องผสานแนวความคิดทั้งสองสำนักกฎหมายดังกล่าวเข้าไว้ด้วยกันดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติรัฐธรรมนูญของแต่ละประเทศ ซึ่งรัฐส่วนมากจะมีรัฐธรรมนูญลายลักษณ์

อักษร แต่ก็เฉพาะบางรัฐเท่านั้นที่จะมีรัฐธรรมนูญแห่งระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญที่เริ่มเกิดขึ้นในช่วงศตวรรษที่ 18 โดยมีรากฐานทางความคิด และลัทธิปัจเจกชนนิยม (Individualism) เสรีนิยม (Liberalism) ของสังคมตะวันตก รัฐธรรมนูญตามแนวคิดนี้จึงมีบทบัญญัติรับรองสิทธิมนุษยชน หรือสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของพลเมืองไว้ในรัฐธรรมนูญด้วย เช่น สิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย ทรัพย์สิน เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เป็นต้น ด้วยรากฐานความคิดเกี่ยวกับหลักสิทธิขั้นพื้นฐานหรือสิทธิมนุษยชนของพลเมือง ทำให้รัฐธรรมนูญในระบอบประชาธิปไตย ต่างจากรัฐธรรมนูญในระบบอื่น กล่าวคือ รัฐธรรมนูญประเภทนี้จะประกอบด้วยองค์ประกอบที่เป็นสาระสำคัญ 2 ประการ ประการแรก เป็นองค์ประกอบในทางการเมือง คือ รูปแบบการปกครองที่เป็นประชาธิปไตย หรือรูปแบบของกระบวนการสร้างเจตนารมณ์ทางการเมืองขึ้นโดยรัฐ โดยอาศัยเสียงของประชาชนฝ่ายข้างมาก ที่เคารพสิทธิของประชาชนฝ่ายข้างน้อย อีกประการหนึ่ง คือ องค์ประกอบที่มุ่งคุ้มครองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ให้พ้นจากการใช้อำนาจตามอำเภอใจขององค์กรหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ¹³

4.2 ลักษณะของบทบัญญัติที่เกี่ยวกับการรับรองสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ

เมื่อพิจารณาถึงแนวความคิดในการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนโดยรัฐ จะเห็นได้ว่าประเทศต่างๆ รวมทั้งประเทศไทยได้มีการรับรู้ถึงสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมืองอย่างกว้างขวางและแพร่หลาย โดยลักษณะการรับรองและให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนนั้นอาจมีได้หลายรูปแบบด้วยกันไม่ว่าจะเป็นบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ บทบัญญัติของกฎหมายลำดับรอง และทางคำพิพากษาของศาล เป็นต้น แต่ในการศึกษาดังกล่าวจะเน้นถึงการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญผ่านบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดที่ใช้ในการปกครองประเทศเท่านั้น

จากการศึกษาพบว่า รัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรของแต่ละประเทศ มักจะมีบทบัญญัติที่มีวัตถุประสงค์จัดวางระเบียบอำนาจหน้าที่โครงสร้างสถาบันทางการเมือง และประกาศรับรองสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมืองอย่างเป็นทางการ อันเนื่องมาจากอิทธิพลของแนวความคิดเรื่อง สิทธิตามธรรมชาติ แนวคิดเสรีนิยมและปัจเจกชนนิยม และการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่มีอิทธิพลเหนือแนวคิดของสำนักกฎหมายฝ่ายบ้านเมือง ในเรื่องสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของมนุษย์

¹³ สมยศ เชื้อไทย, คำอธิบายหลักรัฐธรรมนูญทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2535), หน้า 89.

โดยต้องนำมาบัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อให้มีผลผูกพันองค์กรและเจ้าหน้าที่ของรัฐต้องเคารพและปฏิบัติตาม

อีกทั้ง รัฐธรรมนูญของแต่ละประเทศส่วนใหญ่ มักจะมีการบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน (แสดงให้เห็นว่าการต่อสู้ของประชาชน เพื่อให้ได้มาซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยก็เพราะประสงค์จะให้ตนมีสิทธิและเสรีภาพนั่นเอง) ที่มีลักษณะที่หลากหลาย โดยอาจจะจัดทำไว้ในรูปของ คำประกาศ (Déclaration) และปรากฏอยู่ในตอนต้นของรัฐธรรมนูญ กล่าวคือ มีการประกาศคำประกาศแล้วจึงมีบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญโดยแท้ แต่ทว่าก็มีบางประเทศเหมือนกันแทนที่จะใช้คำประกาศ กลับเรียกว่า คำปรารภ หรือ อารัมภพ (Preamble) ที่แสดงถึง สิทธิและเสรีภาพของมนุษย์และสิทธิพลเมือง ที่ขึ้นชื่อมากที่สุดเห็นจะได้แก่ รัฐธรรมนูญของประเทศฝรั่งเศสโดยเฉพาะฉบับปัจจุบัน (ค.ศ.1958) ที่คำปรารภของรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าว ได้ให้การยอมรับและรับรองถึงคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 และคำปรารภของรัฐธรรมนูญ ค.ศ.1946 ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า การรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนที่ได้รับการยืนยันรับรองในเอกสารดังกล่าวถือได้ว่าได้รับการรับรองโดยรัฐธรรมนูญด้วยเช่นกัน และถือว่าการประกาศ และคำปรารภที่แสดงสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมือง มีค่าบังคับเป็นส่วนหนึ่งของรัฐธรรมนูญและไม่สามารถแก้ไขเพิ่มเติมคำประกาศและคำปรารภดังกล่าวได้ ซึ่งการบัญญัติในลักษณะดังกล่าว มีความยืดหยุ่น เท่ากับเป็นการเปิดโอกาสให้มีการตีความอย่างหลากหลายโดยแปรเปลี่ยนไปตามพลวัตทางการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจและสังคม มากกว่าจะมีการบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพไว้ในรัฐธรรมนูญอย่างมากมาย แต่ไม่สามารถใช้บังคับได้จริงในทางปฏิบัติ

อย่างไรก็ตาม ในบางประเทศแทนที่จะมีคำประกาศ หรือ คำปรารภที่แสดงถึงการรับรองสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมือง* ก็กลับนำไปบัญญัติไว้ในตัวบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ โดยจำแนกการรับรองสิทธิเสรีภาพออกเป็นเรื่องๆและหลายมาตราในหมวดหนึ่งหมวดใดของรัฐธรรมนูญ เพื่อแสดงให้เห็นว่ามีการรับรองสิทธิเสรีภาพประเภทใดบ้าง ดังเช่นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

* คำปรารภขึ้นต้นในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มักจะเป็นการบรรยายความเป็นมาของการที่มีรัฐธรรมนูญฉบับนั้นๆ และไม่เกี่ยวข้องกับการแสดงสิทธิของมนุษย์ อย่างไรก็ตามคำปรารภขึ้นต้นรัฐธรรมนูญที่มีมาแล้วทุกฉบับนั้นเป็นเพียง

1. การแสดงข้อเท็จจริงในการร่างรัฐธรรมนูญฉบับนั้น รวมทั้งเหตุการณ์ที่ได้มีมาแล้วในอดีต
2. การลำดับหลักฐานทางประวัติศาสตร์ซึ่งเห็นควรจะกล่าวโดยหลีกเลี่ยงสิ่งที่จะก่อให้เกิดการกระทบกระเทือนกันเสีย

3. การแสดงความคิดเห็นและความประสงค์ของผู้บัญญัติรัฐธรรมนูญให้ปรากฏไว้ (ไพโรจน์ ชัยนาม, หนังสือประกอบคำบรรยาย เรื่องรัฐธรรมนูญไทย วิสาสัมกับกับการปกครอง (ม.ป.ท., ม.ป.ป.), หน้า16.)

ที่แม้จะไม่ได้บัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ไว้ในรูปแบบของคำประกาศเหมือนกับ รัฐธรรมนูญของฝรั่งเศส แต่ก็บัญญัติไว้เป็นหมวดหมู่ในรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะรัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ที่มีบทบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพไว้ถึง 51 มาตรา โดยปรากฏอยู่ใน หมวด3และหมวด8 ตามลำดับ แต่การรับรองสิทธิเสรีภาพในลักษณะดังกล่าวอาจดูเป็นการรับรอง ที่ไม่ยืดหยุ่น เนื่องจากเป็นการผูกมัดในการตีความกฎหมายมากเกินไป โดยอาจไม่เปลี่ยนแปลงไป ตาม พลวัตทางการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคม และไม่อาจสามารถใช้งบบังคับได้จริง ในทางปฏิบัติ ณ จุดนี้ ศาสตราจารย์ ดร. บวรศักดิ์ อุวรรณโณ ได้มีข้อสังเกตว่า โดยรูปแบบ การ บัญญัติเรื่องสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคไว้คำปรารภ ให้มีลักษณะเป็นการ “ประกาศ” เกิดขึ้น บ่อย เพราะอิทธิพลในยุคนั้นของกฎหมายธรรมชาติ ที่เชื่อว่า สิ่งเหล่านี้มีอยู่ตามธรรมชาติของ มนุษย์แล้วจึงไม่จำเป็นต้องบัญญัติซ้ำอีกเพราะเป็นกฎหมายธรรมชาติอยู่แล้ว เพียงประกาศย้ำก็พอ ส่วนรูปแบบการบัญญัติไว้ในตัวรัฐธรรมนูญเลยเกิดทีหลัง เพื่อทำให้สิทธิเสรีภาพเหล่านี้เป็น กฎหมายมีกลไกทางกฎหมายในการคุ้มครอง¹⁴

นอกจากนี้ยังปรากฏว่าบ่อยครั้งที่ประเทศที่มีทั้งคำประกาศและทั้งบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ ที่รับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนหรือมีแต่อย่างหนึ่งอย่างใดแต่ก็เชื่อว่าจะได้กล่าวถึงสิทธิเสรีภาพ เหล่านี้ไว้อย่างครบถ้วน เพราะบางทีก็ไปปรากฏเพิ่มเติมอยู่ในกฎหมายลายลักษณ์อักษรธรรมดา ก็ ได้ และโดยปกติการปฏิบัติให้เป็นไปตามสิทธิเสรีภาพซึ่งรัฐธรรมนูญได้รับรู้ไว้แล้วนั้นก็ต้องบัญญัติ เป็นรายละเอียดอยู่ในกฎหมายลำดับรองอยู่แล้ว

ดังนั้น ในปัจจุบันนี้ประเทศต่างๆ ได้มีการยืนยันรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน อย่างเป็นลายลักษณ์อักษรขึ้นอย่างกว้างขวางและถือว่าเป็นส่วนที่สำคัญ ผู้แต่งตำราบางท่าน ถึงกับกล่าวว่า แม้ในประเทศที่การปฏิบัติของรัฐบาลจะไม่เป็นไปในทางประชาธิปไตยเลยก็ยัง มี บทบัญญัติหลายหมวดหมู่ในรัฐธรรมนูญกล่าวยืนยันรับรองสิทธิเหล่านี้ไว้อย่างไพเราะเพราะพริ้ง ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่า เป็นเพราะการรับรู้สิทธิเสรีภาพได้แทรกซึมเข้าไปในความคิดเห็นของโลกโดย พร้อมเพรียงกัน¹⁵

เมื่อกลับมาเปรียบเทียบเทียบถึงสภาพของลักษณะบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พบว่ามีการบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนที่แม้จะไม่ได้มีลักษณะ

¹⁴ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, คำอธิบายกฎหมายมหาชน เล่ม3 ที่มาและนิติวิธี, หน้า29.

¹⁵ B. Mirkin-Guetzévitch, *Les Constitutions européennes, tome premier*, p.12. อ้างถึงใน ไพโรจน์ ชัยนาม, คำอธิบายกฎหมายรัฐธรรมนูญเปรียบเทียบ (โดยสังเขป) เล่ม1 ข้อความเบื้องต้นและหลัก ทัวไปของกฎหมายรัฐธรรมนูญ, หน้า473.

บัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพไว้ในรูปของคำประกาศหรือคำปรารภของรัฐธรรมนูญ ดังเช่น รัฐธรรมนูญของฝรั่งเศส อย่างไรก็ตาม ศาสตราจารย์ ดร. บวรศักดิ์ อุวรรณโณ ได้กล่าวว่า คำปรารภของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพ.ศ.2517 ได้แสดงให้เห็นถึงการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน เช่นการลดความเหลื่อมล้ำในทางสังคม และการเรียกร้องให้ประชาชนอุทิศแม่ชีวิตและเลือดเนื้อเพื่อรักษาระบอบประชาธิปไตย และแนวทางการเขียนคำปรารภดังกล่าว คล้ายกับคำปรารภของรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสค.ศ.1946 จะต่างกันตรงที่คำปรารภในรัฐธรรมนูญพ.ศ.2517ของไทย หากได้มีรายละเอียดว่าจะยังความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจและสังคมให้เกิดอย่างไรไม่ ที่เป็นเช่นนี้ก็อาจเนื่องมาจากรายละเอียดส่วนนี้ไปปรากฏอยู่ในเนื้อหาในบทบัญญัติรัฐธรรมนูญในหมวดสิทธิเสรีภาพของปวงชนชาวไทยและแนวนโยบายแห่งรัฐอยู่แล้ว ซึ่งต่างจากรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสที่บทคุ้มครองสิทธิเสรีภาพโดยตรงไม่ปรากฏในเนื้อรัฐธรรมนูญ¹⁶ ดังนั้น สิทธิเสรีภาพที่บัญญัติอยู่ในรัฐธรรมนูญอาจมีลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใดต่อไปนี้

4.2.1 บัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพอย่างสมบูรณ์หรือเด็ดขาด (Absolute Rights)

เป็นการรับรองสิทธิเสรีภาพไว้อย่างเด็ดขาดโดยรัฐไม่สามารถออกกฎหมายหรือกฎเกณฑ์ของรัฐมาจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้ การรับรองสิทธิเสรีภาพในลักษณะดังกล่าว จะต้องกระทำอย่างระมัดระวังให้มากที่สุด เพราะเป็นการจำกัดอำนาจรัฐสภา และทำให้รัฐธรรมนูญมีลักษณะแข็งกระด้าง โดยอาจทำให้มีการละเมิดรัฐธรรมนูญในภายหลังโดยการปฏิวัติรัฐประหาร เมื่อไม่สามารถแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญได้¹⁷ สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญประเภทนี้ ได้แก่ สิทธิและเสรีภาพในมโนธรรมและในทางความคิด ตัวอย่างเช่น มาตรา 38 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพ.ศ.2540 ที่ได้บัญญัติรับรองเสรีภาพในการนับถือศาสนาที่มีลักษณะเป็นการรับรองแบบเด็ดขาด กล่าวคือ บุคคลจะนับถือศาสนา นิกายศาสนา หรือลัทธินิยมในทางศาสนาใดก็ได้ หรือจะไม่นับถือศาสนาใดๆเลยก็ได้ หรือห้ามมิให้ราษฎรนับถือศาสนาใดศาสนาหนึ่งโดยเฉพาะหรืออุปถัมภ์ศาสนาใดศาสนาหนึ่งโดยเฉพาะ แต่ละเลยไม่ให้การช่วยเหลือศาสนาอื่นๆเลยไม่ได้ นอกจากนี้ เสรีภาพในการศึกษาอบรม เสรีภาพทางวิชาการ ก็อาจจัดอยู่ในความหมายของสิทธิ

¹⁶ โปรดดูรายละเอียดใน บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, คำอธิบาย กฎหมายมหาชนเล่ม 2 การแบ่งแยกกฎหมายมหาชน-เอกชน และพัฒนาการกฎหมายมหาชนในประเทศไทย, หน้า 104-105.

¹⁷ สมยศ เตื้อไทย, คำอธิบาย หลักรัฐธรรมนูญทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2535), หน้า 134.

เสรีภาพในมโนธรรมและทางความคิดได้เช่นกัน เนื่องจากโดยสภาพแล้วการใช้สิทธิเสรีภาพประเภทดังกล่าวเป็นเรื่องเกี่ยวกับความคิด ความเชื่อ เป็นเรื่องภายในจิตใจของแต่ละบุคคลและไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อบุคคลอื่นหรือสังคมส่วนรวมแต่อย่างใด

ดังนั้น ประชาชนควรมีอิสระที่จะคิดและจินตนาการได้อย่างไม่มีขอบเขตจำกัด ความพยายามอย่างใดๆ ที่จะบังคับให้ประชาชนคิดหรือเชื่อไปในทางใดทางหนึ่งก็ดี ห้ามมิให้ประชาชนคิดหรือเชื่อไปในทางหนึ่งทางใดก็ดี นอกจากนี้จะไม่มีทางประสบความสำเร็จได้แล้ว ยังเปิดช่องให้มีการยับยั้งความคิดให้ประชาชนกันได้ง่าย ๆ ทั้งนี้เพราะเทคโนโลยียังไม่เจริญก้าวหน้าพอที่จะผลิตเครื่องมือสำหรับอ่านความรู้สึกนึกคิดของคนได้ ยิ่งกว่านั้น ยังเป็นการทำลายความเป็นมนุษย์ และเมื่อใดที่มนุษย์หยุดคิด มนุษย์ก็จะมีสภาพไม่ต่างอะไรกับวัตถุ เพราะมนุษย์ต่างกับวัตถุตรงที่คิดเป็นนี่เอง¹⁸

4.2.2 บัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพอย่างสัมพันธ์หรือสัมพัทธ์ (Relative Rights) หรือที่มีเงื่อนไข (Qualified Rights)

เป็นการรับรองที่มีสิทธิเสรีภาพแบบเด็ดขาดแต่ต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขหรือข้อจำกัดบางประการ ทั้งนี้สืบเนื่องมาจาก การที่มนุษย์มาอยู่รวมกันในสังคมนั้น มนุษย์อาจต้องยอมเสียสละสิทธิเสรีภาพส่วนตัวบางประการ เพื่อประโยชน์ส่วนรวม หรือประโยชน์สาธารณะ ดังนั้นการรับรองของรัฐในเรื่องสิทธิเสรีภาพดังกล่าว จึงอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่ว่า รัฐอาจจะจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้ตามที่เห็นสมควร ตัวอย่างเช่น บุคคลจะใช้เสรีภาพในการ พูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา หรือกล่าวถ้อยคำหรือข้อความใดๆที่มีลักษณะเป็นการลบลู่เกียรติยศ หรือชื่อเสียงของผู้อื่น หรือทำลายความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชนไม่ได้ สิทธิในทรัพย์สินของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง ถ้ารัฐจะประสงค์จะจำกัดสิทธิของบุคคลในทรัพย์สิน ก็อาจออกกฎหมายมาจำกัดสิทธิในทรัพย์สินนี้ได้ตามที่เห็นสมควร เป็นต้น

¹⁸ วรพจน์ วิศรุตพิชญ์, สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540, พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2543), หน้า 46.

4.3 สภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ในอดีตบางฉบับ : บทวิเคราะห์เปรียบเทียบความเชื่อมโยงแนวคิดและมาตรฐาน สิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมืองตามคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 กับ หลักสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ

เมื่อพิจารณาถึงแนวความคิดและหลักการสำคัญตามคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 อันมีที่มาจาก การปฏิวัติครั้งใหญ่ในประเทศฝรั่งเศสนั้น พบว่า คำประกาศดังกล่าว เกิดจากความหลากหลายของอิทธิพลไม่ว่าจะเป็นแนวคิดทางศาสนา ปรัชญาทางการเมือง และปัจจัยทางกฎหมายและทางการเมือง หลอมรวมกันขึ้น โดยมีเจตนารมณ์ในการรับรองสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมืองประเภทต่างๆของปัจเจกชนแต่ละคนที่เป็นลายลักษณ์อักษร อันเป็นหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน และในขณะเดียวกันก็มุ่งควบคุมและจำกัดการใช้อำนาจตามอำเภอใจของผู้ปกครองด้วยเช่นกัน นับได้ว่าคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ถือเป็นแบบอย่างในเรื่องดังกล่าวได้เป็นอย่างดี โดยได้รับการรับรองในรัฐธรรมนูญของฝรั่งเศสหลายฉบับด้วยกันแม้แต่ในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันก็ยังคงให้การรับรองคำประกาศดังกล่าวอย่างเป็นทางการ อีกทั้ง หลักการที่สำคัญที่ปรากฏในคำประกาศยังแผ่ขยายอิทธิพลกลายเป็นหลักสากลที่ประชาคมโลกยึดถือกันมาจนถึงปัจจุบัน

ดังนั้น จากการศึกษาแนวคิดและมาตรฐานของการรับรองสิทธิเสรีภาพตามคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 เพื่อเชื่อมโยงแนวคิดกับสภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนที่สำคัญตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยในอดีตที่สำคัญ โดยผู้ศึกษาได้ศึกษาในลักษณะวิเคราะห์เปรียบเทียบ โดยใช้กรอบแนวคิดและหลักการสำคัญของคำประกาศเป็นแกนหลักในการวิเคราะห์ เพื่อแสวงหาแนวคิดและมาตรฐานของหลักการและทางปฏิบัติของการรับรองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน ที่สามารถเชื่อมโยงกันได้ระหว่างการรับรองสิทธิเสรีภาพในสังคมตะวันตกและสังคมตะวันออก เพื่อแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงแนวความคิดในเรื่องดังกล่าว

4.3.1 แนวคิดและมาตรฐานของบทบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน

จากการศึกษาแนวคิดและมาตรฐานการรับรองสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน สามารถสรุปได้ว่า ปัจจัยแรกเริ่มที่เป็นที่มาของการกำเนิดตามคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง

ค.ศ.1789(พ.ศ.2332) ย่อมถือเป็นบทเรียนและตัวอย่างที่ดีอย่างยิ่งสำหรับอำนาจปกครองของผู้ปกครองที่มีลักษณะกดขี่ข่มเหง ละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนผู้อยู่ใต้การปกครอง สภาพการใช้จ่ายเงินฟุ่มเฟือยของรัฐบาลในยามที่ประชาชนอดอยากยากจน ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ สภาพสังคมที่เสื่อมโทรมมีการแบ่งชนชั้นกันอย่างเด็ดขาด ลักษณะดังกล่าว ก็เป็นการยากที่รัฐบาลที่อยู่ในสภาวะการณดังกล่าวจะดำรงอยู่ต่อไปได้ ในที่สุดก็มักจะถูกล้มล้างโดยพลังทางการเมืองของประชาชนที่มีเจตนารมณ์เพื่อทำการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงอำนาจปกครองหรือผู้ปกครองเสียใหม่ โดยมุ่งเน้นการให้ความสำคัญกับการรับรองสิทธิเสรีภาพของปัจเจกชนมากขึ้น

นอกจากนี้ เมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบการรับรองสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมือง ตามคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ที่ได้ถูกบัญญัติขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของปัจเจกชนจากอำนาจรัฐ และขณะเดียวกันก็จำกัดการใช้อำนาจที่มีขอบและลดทอน การผูกขาดอำนาจของผู้ปกครอง เช่นเดียวกับ การบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ต่างก็มีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน และป้องกันการใช้อำนาจที่มีขอบขององค์กรหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยทั้งคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 และการรับรองสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ล้วนแต่ถือเป็นอุดมการณ์ของการปกครองระบอบเสรีประชาธิปไตยที่เชื่อว่า สิทธิเสรีภาพของประชาชนทุกคนเป็นหัวใจสำคัญของการเมืองการปกครอง ไม่ว่าจะเป็นการรับรองไว้ในกฎหมายสูงสุดคือรัฐธรรมนูญ หรือรับรองไว้ในคำประกาศหรือคำปวารณาก็มีค่าบังคับเทียบเท่ารัฐธรรมนูญเช่นกัน อันเป็นจุดมุ่งหมายเพื่อทำให้เกิดสังคมทางอุดมคติที่มีแต่ความสงบสุข ที่ทำให้ทั้งสองแนวความคิดสามารถเชื่อมโยงกันได้ เพราะเราต้องยอมรับว่าปัญหาส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นในสังคมไม่ว่าจะเป็นประเทศใดก็ตาม ล้วนเกิดมาจากปัญหาสภาพการบังคับใช้หลักการและบทบัญญัติที่เกี่ยวกับการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนแทบทั้งสิ้น

เมื่อคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ถือเป็นแนวคิดปรัชญาของสังคมตะวันตกที่มีการวางหลักการรับรองสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมืองประเภทต่างๆอย่างหลากหลายที่เป็นลายลักษณ์อักษรเป็นครั้งแรกบนพื้นฐานในเรื่องสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์ ประชาชนทุกคน ได้รับการรับรองว่ามีสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคต่อกัน และมีการกล่าวถึงในส่วนของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชน โดยมีมาตรการในการปกป้องประชาชนจากการใช้อำนาจรัฐ อันเป็นการลดทอนสิทธิเสรีภาพของประชาชนผู้อยู่ใต้การปกครอง ดังนั้น หากเรากล้ามาวិเคราะห์เปรียบเทียบกับหลักการที่ปรากฏในบทบัญญัติสิทธิเสรีภาพในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ในอดีตซึ่งมีความสำคัญเป็นอันมาก เนื่องจาก บทบัญญัติดังกล่าวถือเป็นจุดมุ่งหมายหลักของ

ระบอบประชาธิปไตยและถือเป็นบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่มีความเป็นประชาธิปไตย จะเห็นได้ว่าข้อเท็จจริงในทางปฏิบัติรัฐธรรมนูญมิได้เกิดมาจากเจตนารมณ์ร่วมกันของประชาชนทั้งประเทศ และไม่เคยได้รับความเห็นชอบจากประชาชนส่วนใหญ่เลย แต่เกิดจากความเห็นชอบของกลุ่มการเมืองซึ่งเป็นคนกลุ่มน้อยที่ได้ประโยชน์ โดยเฉพาะมาตราต่างๆที่บัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญก็ไม่ได้เป็นบรรทัดฐานเพื่อคงไว้ซึ่งการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน หากแต่เป็นเพียง การสร้างภาพให้กลมกลืนกับผู้มีอำนาจในขณะนั้นเอง อีกทั้ง รัฐธรรมนูญที่ผ่านมา ยังตกอยู่ในภาวะคลอนแคลน มีการเปลี่ยนแปลงได้ง่ายสุดแต่อำนาจของผู้นำ ส่งผลทำให้บทบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญนอกจากจะมีได้เกิดมาจากความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่แล้ว ยังมีได้เกิดจากการที่ประชาชนตระหนักรู้และเข้าใจถึงความสำคัญของสิทธิเสรีภาพ ประกอบกับประชาชนส่วนใหญ่ ยังขาดการศึกษาความรู้ความเข้าใจที่เพียงพอทำให้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยหลายฉบับด้วยกัน ไม่ได้มีบทบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนเลย ในทางตรงกันข้ามกลับมีบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ ที่ให้อำนาจอย่างกว้างขวางแก่บุคคลหรือคณะบุคคลในอันที่จะกระทำการใดๆ อันเป็นการกระทบกระเทือนต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน และแม้รัฐธรรมนูญที่ใช้อยู่ในปัจจุบันจะมีบทบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพก็ตาม แต่มักจะมีเนื้อหาและข้อความที่ไม่เป็นประชาธิปไตย ประชาชนส่วนใหญ่ก็มิได้มีโอกาสใช้สิทธิเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญบัญญัติรับรองไว้อย่างเต็มที่ อีกทั้ง ยังไม่สามารถจะอ้างรัฐธรรมนูญเป็นเครื่องคุ้มครองป้องกันมิให้องค์กรหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐใช้อำนาจตามอำเภอใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ

โดยรูปแบบของแนวความคิดและมาตรฐานเรื่องการรับรองสิทธิเสรีภาพของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยมีลักษณะของการบัญญัติรับรองสิทธิและเสรีภาพประเภทต่างๆไว้ในหมวดหนึ่งหมวดใดของรัฐธรรมนูญ โดยมักจะใช้ชื่อหมวดว่า “สิทธิเสรีภาพของชนชาวไทย” และไม่ได้มีการบัญญัติแยกประเภทสิทธิมนุษยชนออกจากสิทธิพลเมืองอย่างชัดเจน แต่เราสามารถทราบได้โดยง่ายจากลักษณะของบทบัญญัติ กล่าวคือ สิทธิเสรีภาพเรื่องใดที่มีลักษณะเป็น “สิทธิมนุษยชน” นั่นคือ มนุษย์ทุกคนไม่ว่าสัญชาติใดต้องได้รับความคุ้มครองอย่างเท่าเทียมกัน และเรื่องใดเป็น “สิทธิพลเมือง” อันหมายถึง คนที่เป็นพลเมืองไทย หรือสัญชาติไทยเท่านั้นที่จะได้รับความคุ้มครอง เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2521 มาตรา34วรรค3 บัญญัติว่า “เจ้าของกิจการหนังสือพิมพ์ ต้องเป็นบุคคลสัญชาติไทยทั้งนี้ตามเงื่อนไขที่กฎหมายบัญญัติ” หรือ มาตรา40 วรรค3 ที่บัญญัติว่า “ การเนรเทศบุคคลผู้มีสัญชาติไทยออกนอกราชอาณาจักร หรือห้ามมิให้บุคคลผู้มีสัญชาติไทยเข้ามาในราชอาณาจักรจะกระทำมิได้”¹⁹

¹⁹ โภคิน พลกุล, ปัญหาและข้อคิดบางเรื่องในรัฐธรรมนูญ, หน้า99.

ดังนั้น เพื่อให้การวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างการรับรองสิทธิเสรีภาพตามคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789และบทบัญญัติสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยในอดีต เห็นภาพได้อย่างชัดเจนมากขึ้น ผู้ศึกษาจึงจำแนกการวิเคราะห์สิทธิเสรีภาพเฉพาะที่สำคัญและเห็นได้อย่างชัดเจนและแบ่งออกเป็น สิทธิมนุษยชน(Human Rights) และสิทธิพลเมือง (Civil Rights) ดังมีรายละเอียดดังนี้

4.3.1.1 การรับรองสิทธิมนุษยชน

จากการศึกษาแนวคิดและมาตรฐานการรับรองสิทธิมนุษยชนของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยในอดีตฉบับต่างๆและหลักการรับรองสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ทำให้ผู้ศึกษาพบว่าแม้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย จะมีได้กล่าวอ้างหลักการตามคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 โดยตรงก็ตาม แต่โดยเหตุที่คำประกาศดังกล่าวมีลักษณะสากลและถือเป็นต้นแบบของการรับรองสิทธิมนุษยชนที่เป็นลายลักษณ์อักษร และได้กลายเป็นต้นกำเนิดหลักกฎหมายมหาชนสมัยใหม่ที่แผ่ขยายไปยังประชาคมโลก และเป็นแนวคิดปรัชญาในสังคมตะวันตก ผู้ศึกษาจึงได้เลือกวิเคราะห์เปรียบเทียบความเชื่อมโยงโดยอาศัยกรอบหลักการที่ปรากฏคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 เป็นหลักในการวิเคราะห์ ซึ่งก็พบว่าการรับรองสิทธิมนุษยชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยในอดีต ยังมีลักษณะแนวคิดและมาตรฐานที่ยังขาดแคลนและมีการรับรองที่ไม่ครอบคลุมและชัดเจนเมื่อเปรียบเทียบกับการรับรองสิทธิมนุษยชนตามคำประกาศ ดังจะเห็นได้จาก ตัวอย่างสำคัญที่ผู้ศึกษานำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบดังนี้

4.3.1.1.1 หลักความมั่นคงแห่งชีวิต หรือเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย

หลักการดังกล่าวถือเป็นสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ และไม่ว่ากฎหมายจะบัญญัติรับรองหรือไม่ประชาชนต้องได้รับการคุ้มครองตามธรรมชาติ ประชาชนต้องได้รับความปลอดภัยและมั่นคงในร่างกาย กล่าวคือ ไม่ถูกฆ่า ฆาตกรรม ทบตี ทรมาน กดขี่ ข่มขืนกระทำชำเราหรือทำร้ายทั้งกายวาจา เป็นต้น สิทธิเสรีภาพดังกล่าวนี้ถือเป็นพื้นฐานจำเป็นสำหรับการที่มนุษย์จะสามารถได้รับและได้ใช้สิทธิประการอื่นๆต่อไป กล่าวได้ว่าหากคนยังไม่สามารถมี และได้รับการคุ้มครองในสิทธิความปลอดภัยคนเหล่านั้นก็ยากที่จะสามารถใช้สิทธิเสรีภาพด้านอื่นๆได้ ดังนั้น การที่คนได้รับสิทธิต่างๆแล้วย่อมมีนัยด้วยว่า เขาก็ย่อม

ได้รับสิทธิในความมั่นคงปลอดภัยทางร่างกายด้วยเหมือนกัน²⁰ จึงอาจกล่าวได้ว่า เสรีภาพดังกล่าวเป็นเสรีภาพขั้นพื้นฐานและจัดเป็นเหตุสำคัญที่สุดที่นักปรัชญา เห็นว่า เป็นเหตุให้มนุษย์มารวมตัวกันเป็นสิ่งมีชีวิต ดังนั้น การคุ้มครองเสรีภาพในชีวิตและร่างกายของบุคคลต่อการไม่ให้ผู้อื่นรวมทั้งองค์ของรัฐมารุกราน จึงต้องให้ความสำคัญและคุ้มครองมากที่สุด ในบรรดาเสรีภาพทุกชนิด เพราะเป็นพื้นฐานของเสรีภาพอื่น ๆ ทั้งหมด²¹ โดยคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. 1789 ได้รับรองหลักการดังกล่าวไว้ใน มาตราที่ถือว่า หลักความมั่นคงปลอดภัยถือเป็นสิทธิตามธรรมชาติซึ่งไม่มีอายุความ และหลักการดังกล่าวยังปรากฏรายละเอียดในมาตรา 7, 8, 9 เพื่อป้องกันไม่ให้รัฐใช้อำนาจปฏิบัติโดยมิชอบ ไม่ว่าจะ เป็นหลักเรื่องสิทธิในการป้องกันตนเอง การกำหนดโทษหรือจำคุก คุมขังโดยมิชอบ (มาตรา 7) หลักกฎหมายไม่มีผลย้อนหลังเป็นโทษ (มาตรา 8) หลักสันนิษฐานว่าบุคคลไม่มีความผิดจนกว่าจะประกาศว่ามีความผิด (มาตรา 9) และเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับการรับรองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พบว่าการรับรองสิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกายถูกบัญญัติขึ้นเป็นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. 2475 (มาตรา 14) และรัฐธรรมนูญฉบับอื่นๆต่อมา* อาทิ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2489 (มาตรา 14) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2490 (มาตรา 23) แต่ส่วนใหญ่จะมีขอบเขตในการรับรองและคุ้มครองเสรีภาพในชีวิตและร่างกายอย่างกว้างๆ ครอบคลุมสิทธิเสรีภาพประเภทอื่นๆ และส่วนใหญ่ก็เป็นการรับรองไว้ “ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย” ทำให้สิทธิเสรีภาพของประชาชนจึงมีอยู่อย่างจำกัด ลักษณะดังกล่าวยังคงอยู่เรื่อยมาจนกระทั่งรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2492 ที่ได้ถูกร่างขึ้นโดยบรรจุแนวความคิดเรื่องสิทธิมนุษยชน สิทธิพลเมืองและทางการเมืองไว้อย่างละเอียดชัดเจน มีการแยกบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพโดยเฉพาะเสรีภาพในชีวิตและร่างกายออกจากสิทธิเสรีภาพประเภทอื่นๆ และยังมีข้อกำหนดไว้อย่างรัดกุมชัดเจนว่า ในกรณีใดบ้างที่จะจำกัดสิทธิเสรีภาพได้และอยู่ภายใต้เงื่อนไขใดบ้าง หรือ

²⁰ ธเนศ อาภรณ์สุวรรณและ อติศร หมวกพิมาย, “สิทธิมนุษยชนในประวัติศาสตร์ความคิดของสังคมไทย”, ใน สิทธิมนุษยชนไทยในสถานการณ์สากล, หน้า 102.

²¹ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, คำอธิบายกฎหมายมหาชน เล่ม 3 ที่มาและนิติวิธี, หน้า 349.

* ยกเว้น พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พ.ศ. 2475 ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2502 ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2515 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2519 ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2520 ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2534 ที่ไม่มีหมวดว่าด้วยสิทธิเสรีภาพของประชาชนและไม่มีการให้หลักประกันสิทธิเสรีภาพประเภทใดๆ แก่ประชาชน ส่วนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2495 มีการตัดถอนบทบัญญัติรับรองสิทธิและเสรีภาพบางประการออก โดยเฉพาะเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย

ว่าห้ามมิให้ออกกฎหมายมาจำกัดสิทธิเสรีภาพได้เลย และได้กลายเป็นแบบอย่างในการร่างรัฐธรรมนูญในหมวดสิทธิเสรีภาพของประชาชนในเวลาต่อมา และเป็นที่สังเกตได้ว่าสิทธิเสรีภาพดังกล่าว เป็นสิทธิเสรีภาพที่ได้รับแนวคิดมาจากการปฏิวัติฝรั่งเศส ค.ศ.1789 ซึ่งเป็นสิทธิเสรีภาพที่กำหนดไว้เพื่อป้องกันการกดขี่ข่มเหงจากผู้ปกครอง อาทิ หลักกฎหมายที่ไม่กำหนดโทษย้อนหลัง การสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ก่อนจะพิสูจน์ว่าเป็นความผิด สิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในการขอประกันตัวและได้รับการเยี่ยมตามสมควร การไม่ถูกจับกุม คุมขัง ตรวจค้นโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งเป็นการนำแนวคิดเรื่อง Habeas Corpus ของต่างประเทศมาใช้ ส่วนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2511 ยังคงลักษณะของการบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกายออกจากสิทธิเสรีภาพประเภทอื่นๆ เช่นเดียวกัน ต่อมา รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2517 ได้เพิ่มเติมการรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้อย่างละเอียดชัดเจนมากขึ้น โดยกำหนดให้ในการตรากฎหมายที่จำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยรัฐสภาจะเป็นการฝ่าฝืนเจตนารมณ์ของบทบัญญัติรับรอง สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญไม่ได้ เพื่อปกป้องสิทธิเสรีภาพของประชาชนจากการถูกละเมิดโดยการใช้อำนาจมิชอบจากองค์กรหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ

อย่างไรก็ตาม การรับรองสิทธิเสรีภาพดังกล่าว ในบางครั้งก็ถูกตัดทอนออกไป เห็นได้จาก รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2521 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2534²² ที่ถูกร่างโดยเน้นการสืบทอดอำนาจทางการเมืองให้กับผู้นำทางทหาร ทำให้รัฐธรรมนูญที่ถึงแม้จะมีการวางหลักประกันสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน โดยเฉพาะเสรีภาพในชีวิตและร่างกายไว้อย่างกว้างขวางก็ตาม แต่เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2492 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2517 ที่ถูกร่างในบรรยากาศของความเป็นประชาธิปไตย บทบัญญัติบางตอนได้ถูกตัดทอนออกไป ตัวอย่างเช่น ข้อความที่ว่า “แต่ผู้ที่ถูกจับ หรือ ถูกตรวจค้น จะต้องได้รับแจ้งเหตุพร้อมด้วยรายละเอียดตามสมควร ในการที่ถูกจับหรือถูกตรวจค้นโดยไม่ชักช้า และผู้ถูกคุมขังย่อมมีสิทธิที่จะพบและปรึกษาทนายความเป็นการส่วนตัวได้” เป็นต้น การตัดบทบัญญัติดังกล่าว นับเป็นการบั่นทอนสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกายของประชาชน

²² มาตรา 28 วรรค2 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2511

มาตรา 30 วรรค2 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2534

4.3.1.1.2 หลักความเสมอภาค

แนวคิดของหลักความเสมอภาคนั้นถือว่า บุคคลทุกคนย่อมมีความเสมอภาคและความเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมายหรือที่เรียกว่า “ความเสมอภาคเบื้องหน้ากฎหมาย” (equality before the law) โดยหลักนี้มีมาแต่สมัยโบราณ เนื่องจากความคิดในเรื่องกฎหมายธรรมชาติ ซึ่งผู้ที่มีความคิดเห็นเช่นนี้ ได้แสดงความคิดเห็นไว้เพื่อต่อต้านระบอบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เป็นการกีดกันพระมหากษัตริย์ไม่ให้ใช้พระราชอำนาจผิดทำนองคลองธรรม โดยอ้างว่าเป็นหลักกฎหมายธรรมชาติ ที่ว่า บุคคลทุกคนเกิดมามีเสมอภาคกัน และมีสิทธิบางประการ เช่น สิทธิในชีวิตและร่างกาย สิทธิในทรัพย์สิน เป็นต้น สิทธิดังกล่าวนี้ไม่สามารถจำหน่ายจ่ายโอนได้ ต่อมา แนวความคิดที่ว่ามนุษย์เกิดมามีเสมอภาคกันนี้ได้ปรากฏอยู่ใน คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ได้รับรองหลักการดังกล่าวไว้อย่างชัดเจนที่สุดฉบับหนึ่ง กล่าวคือ มีการรับรองหลักความเสมอภาคตามกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมไม่ว่าจะเป็นการคุ้มครองหรือการลงโทษ ความเสมอภาคในการเข้าถึงการดำรงตำแหน่งทางราชการ ความเสมอภาคในการเสียภาษีอากรและได้กลายเป็นหลักการสากล ที่ได้รับการรับรองทั้งระดับประเทศและระหว่างประเทศ โดยสังเกตได้จาก บทบัญญัติรัฐธรรมนูญของแต่ละประเทศ และเอกสารระหว่างประเทศหลายฉบับที่มีบทบัญญัติคุ้มครองสิทธิเสรีภาพนั้นก็ให้มีหลักความเสมอภาคเบื้องหน้ากฎหมายตามมาด้วย ถือได้ว่าหลักความเสมอภาคได้กลายเป็นรากฐานของระบอบประชาธิปไตยมาจนถึงทุกวันนี้

จากแนวคิดหลักความเสมอภาคดังกล่าว ได้มีอิทธิพลต่อประเทศไทยในการกำหนดบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความเสมอภาคเช่นกัน โดยก่อนการปฏิวัติการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยในปี พ.ศ.2475 นั้น ประเทศไทยไม่มีการนำหลักความเสมอภาคมาใช้แต่ประการใด ซึ่งเห็นได้จาก การมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคม ที่จำกัดเฉพาะโดยบุคคลบางกลุ่มเท่านั้นเมื่อคณะราษฎรทำการปฏิวัติจึงได้ร่างประกาศหลัก6ประการที่มีหลักความเสมอภาคอันเป็นหลักการสำคัญประการหนึ่ง²³ และเมื่อพิจารณาจากหลักความเสมอภาคที่บัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยโดยนำแนวคิดของคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 มาวิเคราะห์เปรียบเทียบกันแล้ว พบว่า มาตรฐานรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยมักไม่ค่อยรับรองหลัก

²³ ปรีดี พนมยงค์, “คณะราษฎรกับการอภิวัฒน์ประชาธิปไตย 24 มิย”, ใน แนวความคิดประชาธิปไตยของ ปรีดี พนมยงค์, (กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์, 2535), หน้า 41-43. อ้างถึงใน สมคิด เลิศไพฑูรย์, “หลักความเสมอภาค,” วารสารนิติศาสตร์ 30 (มิถุนายน 2543): 174.

ความเสมอภาคเท่าใดนัก หรือแม้รัฐธรรมนูญบางฉบับจะมีการรับรองไว้ก็ไม่ก่อให้เกิดผลทางปฏิบัติได้จริงกล่าวคือพระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พ.ศ.2475ที่เป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกไม่มีการกล่าวถึงหลักความเสมอภาคไว้โดยเฉพาะ ซึ่งก็น่าจะเป็นเพราะต้องการความรวดเร็วและมุ่งให้เป็นธรรมนูญฉบับชั่วคราว อีกทั้งคณะราษฎรเห็นว่าได้ยอมรับหลักความเสมอภาคไว้ในหลัก6ประการ ซึ่งถือเป็นปฏิญญาแห่งกฎหมายรัฐธรรมนูญของสยามที่มีผลบังคับได้ตั้งเช่นรัฐธรรมนูญอยู่แล้วจึงไม่มีความจำเป็นต้องบัญญัติให้มีการซ้ำซ้อนแต่ประการใด²⁴ อย่างไรก็ตาม รัฐธรรมนูญฉบับนี้ก็มีบทบัญญัติที่รับรองความเสมอภาค ในเรื่องคุณสมบัติของผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่ให้สิทธิเท่าเทียมกันทั้งเพศชายและเพศหญิงขึ้นเป็นครั้งแรก ต่อมา รัฐธรรมนูญอีกหลายฉบับด้วยกันที่บัญญัติหลักความเสมอภาคเอาไว้อย่างชัดเจน โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ.2475 (ฉบับที่2) ได้รับรองหลักความเสมอภาคเบื้องต้นากฎหมายของบุคคลไม่ว่าจะเป็นประชาชนหรือผู้ปกครองขึ้นเป็นครั้งแรก โดยบัญญัติให้“ประชาชนชาวไทยไม่ว่าเหล่ากำเนิด หรือศาสนาใด ย่อมอยู่ในความคุ้มครองแห่งรัฐธรรมนูญเสมอกัน”* และ “บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายฐานะันดรศักดิ์ โดยกำเนิดก็ดี โดยแต่งตั้งก็ดี หรือโดยประการอื่นใดก็ดี ไม่กระทำให้เกิดเอกสิทธิอย่างใดเลย”* ต่อมา มีการเขียนถ้อยคำเสียใหม่ ให้มีความหมายเหมือนเดิม

²⁴ สมคิด เลิศไพฑูรย์, “หลักความเสมอภาค,” วารสารนิติศาสตร์ : 175.

* บทบัญญัติลักษณะดังกล่าวต่อมา ได้รับการรับรองโดยรัฐธรรมนูญหลายฉบับด้วยกัน ได้แก่ มาตรา 1 วรรค2 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2475 มาตรา 1 วรรค2 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2489 มาตรา 26 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2492 มาตรา 55 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2475 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2495 มาตรา 24 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2511 มาตรา5 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2517 มาตรา4 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2521 มาตรา4 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2534

* บทบัญญัติลักษณะดังกล่าวต่อมา ได้รับการรับรองโดยรัฐธรรมนูญหลายฉบับด้วยกัน ได้แก่ มาตรา 12 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2475 มาตรา12 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2489 มาตรา 21 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2490 มาตรา 27 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2492 มาตรา 56 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2475 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2495 มาตรา 25 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2511

แต่กระชั้นขึ้น โดยบัญญัติว่า “บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน”*

นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญบางฉบับยังบัญญัติถึงความเสมอภาคเฉพาะเรื่องไว้ด้วย อาทิ “บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นมูลฐาน ตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาระดับบังคับ”²⁵ หรือในเรื่องความเสมอภาคทางเพศที่ชายและหญิงเท่าเทียมกัน²⁶ แต่ในบางครั้งหลักความเสมอภาคได้ถูกตัดทอนออกไป เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2511 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2521 ที่ได้ตัดทอน ยกเลิก การรับรองหลักความเสมอภาคของเพศหญิงกับเพศชายด้วยเช่นกัน

4.3.1.1.3 หลักกรรมสิทธิ์

แนวคิดเกี่ยวกับหลักกรรมสิทธิ์ได้รับการรับรองเป็นครั้งแรกในคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 (มาตรา2) ว่าเป็นหนึ่งในวัตถุประสงค์ของสังคมการเมือง ที่ เป็นไปเพื่อการคุ้มครองรักษาสิทธิตามธรรมชาติ ซึ่งไม่มีอายุความของมนุษย์ อีกทั้ง หลักการดังกล่าวได้รับการขยายความโดย มาตรา17 ที่บัญญัติว่า “กรรมสิทธิ์เป็นสิทธิอันศักดิ์สิทธิ์และจะ ละเมิดมิได้ บุคคลไม่อาจถูกพรากกรรมสิทธิ์ไปจากตน เว้นแต่เมื่อมีความจำเป็นสาธารณะที่ กำหนดโดยกฎหมาย และภายใต้เงื่อนไขการให้ค่าทดแทนก่อนการเวนคืนและค่าทดแทนนั้นต้อง เป็นธรรม” และเมื่อพิจารณาแนวความคิดของคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ข้างต้น ว่าด้วยการรับรองหลักกรรมสิทธิ์ของบุคคลมาเทียบเคียงกับ บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทยแล้ว จะพบว่า มีการรับรองขึ้นเป็นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร ไทยพ.ศ.2492 (มาตรา34)ที่บัญญัติรับรองสิทธิของบุคคลในทรัพย์สินและสิทธิของบุคคลในการสืบ มรดก อีกทั้งยังกำหนดให้การเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่

* บทบัญญัติลักษณะดังกล่าวต่อมา ได้รับการรับรองโดยรัฐธรรมนูญหลายฉบับด้วยกัน ได้แก่ มาตรา 27 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2517 มาตรา 23 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 มาตรา 25 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2534

²⁵ มาตรา 41 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2517

²⁶ มาตรา 28 วรรค2 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2517

มาตรา24 วรรค2 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2534

กฎหมายกำหนดเป็นการบัญญัติเพื่อประโยชน์สาธารณะ และต้องชดใช้ค่าทำขวัญอันเป็นธรรมแก่เจ้าของ ตลอดจนผู้ทรงสิทธิที่ได้รับความเสียหายจากการเวนคืน*

อย่างไรก็ตาม ในบางครั้งการรับรองสิทธิในกรรมสิทธิ์ของบุคคล ก็ถูกตัดทอนออกไป อาทิ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2495 มาตรา 29 ที่ได้ตัดทอนบทบัญญัติที่คุ้มครองสิทธิของบุคคลในทรัพย์สินและสิทธิของบุคคลในการสืบมรดก และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2511 มาตรา 32 ที่ได้ตัดทอนบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิของบุคคลในการสืบมรดกออกไป ทั้งนี้เนื่องจาก ภาวะของการจัดทำรัฐธรรมนูญดังกล่าวที่อยู่ภายใต้การแทรกแซงของผู้นำทางทหารจึงเพิกเฉยต่อบทบัญญัติที่แสดงถึงความเป็นประชาธิปไตยของประชาชน อย่างไรก็ตาม ในระยะต่อมา มีการบัญญัติแยกประเภทการรับรองสิทธิของบุคคลในทรัพย์สิน และสิทธิของบุคคลในการสืบมรดก เป็นรายมาตราแยกต่างหากจากบทบัญญัติที่กำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ และการกำหนดค่าทดแทนในกรณีดังกล่าว เพื่อให้เกิดความละเอียด ชัดเจนและครอบคลุมหลักเกณฑ์และเงื่อนไขมากขึ้น*

4.3.1.2 การรับรองสิทธิพลเมือง

ภาวะของการเป็นพลเมือง (citizenship) เป็นการเปลี่ยนจากสถานะที่เป็นผู้อยู่ใต้การปกครองที่มีฐานะและอภิสิทธิ์แตกต่างกันตามตำแหน่งทางสังคมมาสู่การมีสถานะ มีสิทธิเสรีภาพที่เท่าเทียมกัน ด้วยการเป็นพลเมืองของรัฐที่เหมือนกัน กล่าวได้ว่า การเคลื่อนไหวในส่วนของผู้ปกครองที่ต้องการถ่วงดุลและคานการใช้อำนาจอธิปไตย การมีส่วนร่วมในการกำหนดและสร้างกฎระเบียบในการปกครองที่เป็นเหตุเป็นผล และการยอมให้ประชาชนที่ไร้อภิสิทธิ์ทั้งหลายมีอิทธิพลต่อรัฐบาล้วนนำไปสู่การเกิดขึ้นของสิทธิทางการเมือง ในที่สุดโดยทางประวัติศาสตร์ กลุ่มบุคคลที่ทำการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิพลเมืองที่มักได้แก่ กลุ่มคนกระฎุมพี ที่เรียกว่า ชนชั้นกลาง

* มาตรา 39 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2517 มาตรา 33 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2521 และยังได้บัญญัติเพิ่มเติมหลักเกณฑ์การกำหนดค่าทำขวัญโดยคำนึงถึงการได้มาของ สภาพและที่ตั้งของอสังหาริมทรัพย์ ประกอบกับเหตุและวัตถุประสงค์ของการเวนคืน เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่สังคม เป็นต้น

* ดังปรากฏครั้งแรกใน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2534 มาตรา 35 (รับรองสิทธิของบุคคลในทรัพย์สิน สิทธิของบุคคลในการสืบมรดก) และมาตรา 36 (ที่วางหลักเกณฑ์และเงื่อนไขการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์)

ในเมืองนั่นเอง ภาวะของการเป็นพลเมืองประกอบไปด้วยสามส่วนสำคัญ คือ สิทธิพลเมือง (Civil Rights) สิทธิทางการเมือง (Political Rights) และสิทธิทางสังคม (Social Rights) กล่าวคือ สิทธิพลเมือง คือ ส่วนที่ปกป้องสิทธิเสรีภาพของปัจเจกชน สิทธิทางการเมือง คือ ด้านที่ประกันการมีส่วนร่วมในการใช้อำนาจทางการเมืองของประชาชน และสิทธิทางสังคม คือ ส่วนที่อำนวยความสะดวกเข้าถึงความสุขและความพึงพอใจในชีวิตทางวัตถุและทางวัฒนธรรม²⁷

เมื่อพิจารณาถึง พัฒนาการการรับรองสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองในสังคมไทยเปรียบเทียบกับแก่นสำคัญของแนวความคิดของคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ที่มีนัยที่แสดงให้เห็นถึงการรับรองสิทธิพลเมือง ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างระบอบประชาธิปไตยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจการบ้านเมืองด้วยเช่นกัน พบว่า มาตรฐานของการรับรองสิทธิเสรีภาพที่เอื้ออำนวยต่อกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยของการเมืองไทยยังมีอยู่อย่างจำกัด ทั้งนี้เนื่องจากสิทธิดังกล่าวถือเป็นพื้นฐานสำคัญในการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน แต่ก็มีลักษณะที่เปราะบางมาก เมื่อยามใดที่ประเทศต้องอยู่ภายใต้การปกครองของบุคคลหรือคณะบุคคลที่ทำการปฏิวัติรัฐประหาร สิทธิเสรีภาพดังกล่าวมักจะถูกลิดรอนอยู่เสมอๆ เนื่องจาก ต้องการสงวนอำนาจและผลประโยชน์ไว้ที่ตนเองหรือพวกพ้อง ถ้าให้สิทธิเสรีภาพทางการเมืองแก่ประชาชนอาจเป็นการเปิดโอกาสให้มีการต่อต้านอำนาจของผู้ปกครองอันนำมาซึ่งความไม่มั่นคงของกลุ่มผู้ปกครองในขณะนั้นได้ ดังจะเห็นได้จาก ตัวอย่างสำคัญที่ผู้ศึกษานำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบดังนี้

4.3.1.2.1 สิทธิและเสรีภาพในทางความคิดและการแสดงออกซึ่งความคิด

จากการศึกษาถึงบทบัญญัติที่รับรองสิทธิเสรีภาพในทางความคิด และความเห็นของประชาชน ได้รับการรับรองอย่างชัดเจนเป็นครั้งแรกในคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ที่ได้รับการรับรองถึง เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นแม้เป็นเรื่องทางศาสนาก็ตาม ถ้าการแสดงออกนั้นไม่กระทบกระเทือนความสงบเรียบร้อยที่กำหนดโดยกฎหมาย (มาตรา10) จะเห็นได้ว่า สิทธิเสรีภาพดังกล่าวถือว่ามีความสำคัญ ในประเทศที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย การรับรองสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและความเห็นของประชาชนเป็นสิ่งสำคัญ ในการดำเนินกิจกรรมทางการเมือง เพราะในการปกครองด้วยระบอบดังกล่าว บุคคลจะต้องรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นการพูดการเขียน การพิมพ์ การโฆษณา จึงจะสามารถเพิ่มพูนประสบการณ์

²⁷ ธเนศ อาภรณ์สุวรรณและ อติศร หมวกพิมาย, “สิทธิมนุษยชนในประวัติศาสตร์ความคิดของสังคมไทย”, ใน สิทธิมนุษยชนไทยในสถานการณ์สากล, หน้า 108-109.

จากการศึกษาหาความรู้ด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นในทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม และจะสังเกตได้ว่า เมื่อยามใดที่ประเทศใดก็ตามถูกปกครองด้วยอำนาจเผด็จการ เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของประชาชน ย่อมถูกลิดรอนอยู่เสมอ และผู้มีอำนาจในรัฐบาลขณะนั้นจะเข้าควบคุมและจำกัด การแสดงออกซึ่งสิทธิเสรีภาพดังกล่าวอย่างเข้มงวด ดังตัวอย่างที่เห็นได้อย่างชัดเจน ในกรณีบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ที่มีบทบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพในทางความคิดและการแสดงออกซึ่งความคิดแตกต่างกันตามบริบททางการเมืองแต่ละช่วงเวลา กล่าวคือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2475(ฉบับที่2) ได้บัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพประเภทดังกล่าวไว้อย่างกว้างๆครอบคลุมสิทธิเสรีภาพหลายประการเป็นครั้งแรก และรัฐธรรมนูญอีกหลายฉบับ²⁸ ต่อมา มีการบัญญัติเพิ่มเติมเสรีภาพในการพิมพ์ เนื่องจาก สื่อสิ่งพิมพ์มีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของระบอบประชาธิปไตย อย่างไรก็ตาม รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2492 ถือเป็นรัฐธรรมนูญที่วางหลักประกันสิทธิเสรีภาพดีที่สุดในฉบับหนึ่ง โดยในมาตรา 35ได้ระบุไว้ว่า การจำกัดสิทธิเสรีภาพ ในการพูด การเขียน การพิมพ์และการโฆษณาได้ก็แต่โดยกฎหมาย เฉพาะเพื่อคุ้มครองเสรีภาพของบุคคลอื่น หรือเพื่อหลีกเลี่ยงภาวะคับขัน และยังห้ามปิดโรงพิมพ์ เพื่อบั่นทอนเสรีภาพ นอกจากนี้ การตรวจข่าว หนังสือพิมพ์ จะกระทำได้ก็ต่อเมื่อประเทศอยู่ระหว่างการรบหรือการสงคราม หรือในเวลาที่พระบรมราชโองการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน หรือในระหว่างที่มีการประกาศใช้กฎอัยการศึก อีกทั้ง ยังห้ามรัฐบาลใช้หนังสือพิมพ์เป็นเครื่องมือโดยการให้เงินหรือทรัพย์สินอุดหนุนอีกด้วย เป็นที่สังเกตได้ว่า การรับรองสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวได้รับการรับรองอย่างชัดเจน ทั้งนี้เนื่องมาจากถูกสร้างขึ้นในบรรยากาศของความเป็นประชาธิปไตยของพลเรือนและเมื่อเปรียบเทียบกับรัฐธรรมนูญที่อยู่ภายใต้อิทธิพลของกลุ่มอำนาจทางการเมืองบางกลุ่มโดยเฉพาะพวกทหาร อาทิ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2511 พบว่า รัฐธรรมนูญได้ตัดทอนบทบัญญัติที่เคยรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2492ออกไป กล่าวคือ ในมาตรา 33 ได้ตัดทอนบทบัญญัติที่ว่า การปิดโรงพิมพ์ หรือห้ามทำการพิมพ์เพื่อบั่นทอน เสรีภาพในการพูด การเขียน การพิมพ์ และการโฆษณาจะกระทำมิได้ และข้อความที่ว่า การเสนอเรื่อง หรือข้อความในหนังสือพิมพ์ไปให้เจ้าหน้าที่ตรวจก่อน โฆษณาจะกระทำมิได้ เว้นแต่จะกระทำในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะการรบ หรือ การสงคราม หรือในระหว่างเวลาที่พระบรมราชโองการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน หรือในระหว่าง

²⁸ มาตรา 14 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2489

มาตรา 23 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2490

มาตรา 26 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2495

เวลาที่มีการประกาศใช้กฎอัยการศึก แต่ทั้งนี้ จะต้องกระทำโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ได้ตราขึ้น เป็นต้น ส่วนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2521²⁹ ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญที่อยู่ภายใต้ระบอบกึ่งประชาธิปไตย ที่มีการอ้อมข้อมกันระหว่างอำนาจทางทหารและพลเรือน และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2534³⁰ ที่มีลักษณะเป็นการสืบทอดอำนาจของผู้นำที่มาจากฝ่ายทหารในกองทัพ ที่แม้จะมีการรับรองสิทธิเสรีภาพอย่างกว้างขวาง แต่ก็เป็นกรรับรองไว้ภายใต้บังคับแห่งกฎหมายบัญญัติ อีกทั้งบทบัญญัติที่แสดงให้เห็นถึง ความเป็นประชาธิปไตยก็ถูกตัดทอนออกไปเช่นกัน กล่าวคือ แม้จะมีการรับรองเสรีภาพในการพูด การเขียน การพิมพ์ และการโฆษณา แต่เมื่อเปรียบเทียบกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพ.ศ.2517³¹ ที่ถูกร่างภายใต้ระบอบประชาธิปไตยแล้ว บทบัญญัติบางตอนได้ถูกตัดออกไป คือ “การปิดโรงพิมพ์ หรือห้ามทำการพิมพ์ เพื่อบั่นทอนเสรีภาพในการพูด การเขียน การพิมพ์ และการโฆษณาจะกระทำมิได้ เว้นแต่คำพิพากษาถึงที่สุดให้ปิดโรงพิมพ์ หรือห้ามทำการมิได้ และข้อความที่ว่าการเสนอเรื่องหรือข้อความในหนังสือพิมพ์ไปให้เจ้าหน้าที่ตรวจก่อน จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะกระทำในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะการณืรบหรือการสงคราม หรือในระหว่างที่มีการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน หรือประกาศใช้กฎอัยการศึก แต่ทั้งนี้จะต้องกระทำโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายซึ่งตราขึ้น” การตัดทอนบทบัญญัติที่มีลักษณะดังกล่าว เนื่องจาก เป็นการส่งเสริมสิทธิเสรีภาพของบุคคลและเสริมสร้างความเป็นประชาธิปไตย อันเป็นการขัดขวางของผู้มีอำนาจในการปกครองประเทศในขณะนั้น

4.3.1.2.2 สิทธิและเสรีภาพในการติดต่อสื่อสาร

หลักการเคารพต่อสิทธิเสรีภาพในการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน ได้รับการรับรองขึ้นเป็นครั้งแรกใน คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 มาตรา11 ที่รับรองถึงการติดต่อสื่อสารกันทางความคิดว่าเป็นสิทธิที่มีค่าที่สุดประการหนึ่งของมนุษย์แต่ละคน เนื่องจากเป็นสิทธิเสรีภาพของปัจเจกชนที่สำคัญประการหนึ่ง ในอันที่จะแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน โดยทางติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่น และเมื่อพิจารณาโดยนำแนวคิดของคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 มาเปรียบเทียบกับ จะเห็นได้ว่า เสรีภาพในการติดต่อสื่อสาร ได้รับการรับรองเป็น

²⁹ มาตรา 34 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521

³⁰ มาตรา 37 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2534

³¹ มาตรา 40 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517

ครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2492 มาตรา40 บัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการสื่อสารถึงกันโดยทางไปรษณีย์ และทางอื่นที่ชอบด้วยกฎหมาย...”* ในระยะต่อมาได้มีการบัญญัติข้อความใหม่ให้มีความหมายอย่างกว้างครอบคลุมเสรีภาพในการติดต่อสื่อสารทุกประเภทโดยบัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการสื่อสารถึงกันโดยทางที่ชอบด้วยกฎหมาย...”³²

4.3.1.2.1 สิทธิและเสรีภาพทางการเมือง

รัฐธรรมนูญในระบอบประชาธิปไตยมักมีบทบัญญัติที่รับรู้สิทธิเสรีภาพทางการเมืองของประชาชน อาทิ เสรีภาพในการจัดตั้งพรรคการเมือง เสรีภาพในการชุมนุมสาธารณะ สิทธิเลือกตั้ง เป็นต้น เนื่องจาก ในระยะแรกเริ่มประชาชนยังไม่มีความเข้าใจต่อการปกครองตามระบอบนี้ ดังนั้น การให้สิทธิเสรีภาพทางการเมืองแก่ประชาชนจึงมีการพัฒนาเป็นขั้นเป็นตอน กล่าวคือ พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พ.ศ.2475 ที่แม้จะไม่มีบทบัญญัติที่วางหลักสิทธิเสรีภาพทางการเมือง แต่ก็ให้สิทธิแก่ทั้งเพศหญิงและเพศชาย มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งและสมัครรับเลือกเป็นผู้แทนหมู่บ้านได้ นับเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญกับหลักความเท่าเทียมกันของประชาชน ภายหลังแม้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2489 จะได้เพิ่มเติมการรับรอง เสรีภาพในการชุมนุมสาธารณะ และการจัดตั้งพรรคการเมือง เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อความ เป็นประชาธิปไตยก็ตาม แต่ก็เป็นการรับรองไว้ “ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย” อันเป็นลักษณะของการรับรองแบบมีข้อจำกัด ที่สงวนอำนาจให้รัฐสามารถออกกฎหมายมาควบคุม หรือจำกัดขอบเขตในการใช้เสรีภาพดังกล่าวได้อย่างง่ายดาย อย่างไรก็ตาม บทบัญญัติดังกล่าวได้ถูกยกเลิก ภายหลังจากการปฏิวัติรัฐประหาร และประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2490 ด้วยสภาพอำนาจของการปกครอง ที่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของพวกคณะปฏิวัติรัฐประหาร จึงได้มีการตัดทอนเสรีภาพในการจัดตั้งพรรคการเมืองออก เนื่องจากเป็นสาเหตุสำคัญ ที่ขัดขวางอำนาจในการปกครองประเทศ ต่อมา รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2492 ได้บัญญัติรับรอง เสรีภาพในการจัดตั้งพรรคการเมือง โดยไม่มีถ้อยคำ “ทั้งนี้ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย” และนอกจากนี้ ยังกำหนดห้ามมิให้นำกฎหมายเกี่ยวกับสมาคมมาใช้บังคับแก่พรรคการเมือง ส่วน

* บทบัญญัติลักษณะดังกล่าวปรากฏในรัฐธรรมนูญหลายฉบับด้วยกัน อาทิ มาตรา38 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2511 มาตรา 46 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517

³² มาตรา 39 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521

มาตรา42 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2534

เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธก็ย่อมกระทำได้ โดยไม่อยู่ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย อีกทั้ง การที่รัฐจะจำกัดสิทธิเสรีภาพที่จะกระทำได้โดยบทบัญญัติของกฎหมายเฉพาะในกรณีการชุมนุมสาธารณะ และเพื่อคุ้มครองความสะดวกของประชาชน ที่จะใช้ที่สาธารณะ หรือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย และด้วยเหตุนี้ รัฐธรรมนูญฉบับนี้จึงได้บัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพทางการเมืองของประชาชนไว้อย่างกว้างขวาง จนเป็นเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เกิดการปฏิวัติรัฐประหาร โดยคณะปฏิวัติรัฐประหารได้อ้างเหตุผลประการหนึ่งว่า การให้สิทธิเสรีภาพดังกล่าว อาจทำให้เกิดภัยแก่ประเทศชาติได้ จึงได้ยกเลิกรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าว

อนึ่ง แม้รัฐธรรมนูญฉบับหลังๆ จะคงรูปแบบลักษณะของการบัญญัติการรับรองสิทธิเสรีภาพเป็นรายประเภทแต่ละมาตรา ตามแนวทางของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2492 โดยแยกบทบัญญัติที่รับรองสิทธิเสรีภาพทางการเมืองออกจากสิทธิเสรีภาพประเภทอื่นๆ³³ แต่ในบางครั้งก็ยังมีข้อจำกัดในการประยุกต์ใช้สิทธิเสรีภาพดังกล่าว อาทิ การกำหนดให้การจัดตั้งและดำเนินกิจการของพรรคการเมือง ย่อมเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยพรรคการเมือง ทำให้ประชาชนไม่มีเสรีภาพประเภทดังกล่าวอย่างเต็มที่ เพราะต้องอยู่ภายใต้หลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่รัฐสามารถจะจำกัดหรือควบคุมการจัดตั้งพรรคการเมืองได้ เป็นต้น

ดังนั้น แม้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับที่ผ่านมา จะให้การรับรองสิทธิเสรีภาพทางการเมือง เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองก็ตาม แต่ก็มีมักจะมีเนื้อหาและข้อความที่ไม่เป็นประชาธิปไตย เนื่องจาก เป็นการรับรองไว้ “ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย” อันเป็นการลักษณะของการรับรองแบบมีข้อจำกัด ทำให้รัฐสามารถออกกฎหมายมาควบคุม หรือจำกัดขอบเขตในการใช้สิทธิเสรีภาพดังกล่าวได้อย่างง่ายดาย ทำให้ไม่เกิดผลจริงจังในทางปฏิบัติ และมีอยู่บ่อยครั้งที่รัฐบาลมักอ้างเหตุผลแห่งความสงบเรียบร้อยของประเทศ เพื่อลดทอนสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้

กล่าวโดยสรุป จากการวิเคราะห์เปรียบเทียบแนวความคิดและมาตรฐานการรับรองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานเปรียบเทียบกับหลักการรับรองสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมือง ตามคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 จะเห็นได้ว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยมิได้แบ่งแยกเป็นหมวดหมู่อย่างชัดเจนระหว่างสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมือง แต่เราสามารถทราบได้

³³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2511

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2534

จากถ้อยคำและลักษณะของสิทธิเสรีภาพ กล่าวคือ สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่ติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่กำเนิด เป็นสิทธิตามธรรมชาติที่แปรเปลี่ยนมาเป็นสิทธิเสรีภาพที่ได้รับการรับรองไว้เป็นลายลักษณ์อักษรโดยกฎหมายบ้านเมือง ส่วนสิทธิพลเมืองเป็นสิทธิเสรีภาพที่ถูกกำหนดโดยกฎหมายฝ่ายบ้านเมือง เป็นสิทธิสำคัญในการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทางการเมือง โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะส่งเสริมระบอบประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในสังคม ดังนั้น บทบัญญัติสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญไทยในอดีต ก็ได้มีการบัญญัติรับรองสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมืองไว้เช่นกัน แต่ก็มีมาตรฐานของการรับรองที่แตกต่างกันไปสังเกตได้จาก บทบัญญัติที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญนับแต่มีการรับรองสิทธิเสรีภาพไว้เป็นครั้งแรก ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ.2475 เรื่อยมา ทำให้สามารถสรุปได้ว่า แนวคิดและมาตรฐานการรับรองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของรัฐธรรมนูญไทยเมื่อเปรียบเทียบกับหลักการตามคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 พบว่า ยังคงอยู่ในขอบเขตที่จำกัด และมีความไม่ชัดเจนครบถ้วน โดยเป็นเพียงการรับรองในหลักการและขอบเขตที่กว้างๆ ครอบคลุมสิทธิเสรีภาพบางประเภทที่ส่วนใหญ่เป็นสิทธิเสรีภาพที่ใช้เพื่อต่อต้านและจำกัดอำนาจของผู้ปกครองเท่านั้น

นอกจากนี้ บทบัญญัติสิทธิเสรีภาพที่ถูกกำหนดอยู่ในรัฐธรรมนูญ ซึ่งกำหนดมาจากบุคคลเฉพาะกลุ่ม เพราะฉะนั้น สิทธิเสรีภาพของประชาชนทุกเรื่องจึงถูกควบคุมไว้ด้วยข้อความที่ว่า “ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย” หรือ “ทั้งนี้ย่อมเป็นไปตามเงื่อนไขที่กฎหมายบัญญัติ” อยู่เสมอ ซึ่งก็หมายความว่า สิทธิเสรีภาพของประชาชนอาจถูกกำหนดเงื่อนไขหรือจำกัดอย่างไรก็ได้ ด้วยกฎหมายอื่นๆ ซึ่งโดยหลักการถือว่ามีศักดิ์และสิทธิ์ต่ำกว่ารัฐธรรมนูญ และก็โดยนัยนี้เอง สถานภาพของรัฐธรรมนูญที่ทางทฤษฎีถือว่าเป็นกฎเกณฑ์สูงสุดในการปกครองจึงไม่เกิดผลจริงในทางปฏิบัติเท่าใดนัก

4.3.2 สภาพความเป็นจริงของปัญหาและปัจจัยในทางปฏิบัติในการดำเนินการให้ เป็นไปตามหลักการรับรองสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ : บทสะท้อนลักษณะ อำนาจทางการเมืองการปกครอง

จากการศึกษา แนวคิดและมาตรฐานการรับรองสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เมื่อเปรียบเทียบกับหลักการตามคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. 1789 พบว่า มีขอบเขตในการให้การรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนมีอยู่อย่างจำกัด ทั้งนี้ เนื่องจาก บทบัญญัติที่เป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชนนั้นมักเป็นผลมาจากบริบททางการเมืองการปกครองและกระแสสังคมในขณะนั้น เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

พ.ศ.2517 และอีกหลายฉบับต่อมา เป็นต้น เชกเช่นเดียวกับ ลักษณะรัฐธรรมนูญของฝรั่งเศสที่เกิดขึ้นภายหลังจากการปฏิวัติฝรั่งเศส ค.ศ.1789 ที่เป็นผลผลิตมาจาก ความขัดแย้งระหว่าง อำนาจอรัฐ (ผู้ปกครอง) ในระบบการปกครองแบบเก่า ซึ่งเป็นจารีตประเพณีดั้งเดิม กับพลังทางการเมืองของประชาชน จากความขัดแย้งดังกล่าว นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจและสังคม และเน้นการรับรองสิทธิเสรีภาพ เสพอากาศของประชาชนมากขึ้น โดยปรากฏอยู่ในรูปของเอกสารที่เป็นลายลักษณ์อักษรที่เรียกว่า คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. 1789 ซึ่งถือเป็นเอกสารที่เป็นต้นกำเนิดสำคัญของ การรับรองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน ให้กับประเทศต่างๆ ก็ยังได้รับการรับรองโดยรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสฉบับเท่านั้น เนื่องจากความแตกต่างกันระหว่างบริบททางการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมในขณะนั้นๆ ด้วยเช่นกัน

เมื่อกลับมาพิจารณาในรายละเอียดของประเทศไทย ซึ่งจัดอยู่ในลักษณะของสังคม ตะวันออก และยังได้รับอิทธิพลแนวคิดและอุดมการณ์สิทธิมนุษยชนมาจากสังคมตะวันตกด้วย เช่นกัน พบว่า คำกล่าวดังกล่าวคงเป็นความจริงอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ กล่าวคือ สถานภาพของรัฐธรรมนูญไทย ยังไม่เคยได้รับรัฐธรรมนูญที่เป็นของประชาชนอย่างแท้จริง การมีส่วนร่วมในกิจการ บ้านเมืองอยู่ในวงจำกัด รัฐธรรมนูญที่ผ่านมาในอดีตได้ถูกร่างขึ้น โดยผู้มีอำนาจทางการเมือง ประชาชนไม่ได้มีโอกาสเข้าร่วมมีบทบาทแต่อย่างใดโดยเฉพาะในความหมายที่ยึดถือสิทธิเสรีภาพของประชาชนเป็นหลัก ไม่ใช่ยึดถืออำนาจอรัฐเป็นที่ตั้งคอยกำกับควบคุมสิทธิเสรีภาพ ทำให้เห็นว่า ในอดีตกระบวนการในการอ้างถึงสิทธิเสรีภาพของประชาชน เป็นเพียงเครื่องมือในการสร้าง ความชอบธรรมให้กับผู้ร่างหรือ ผู้มีอำนาจทางการเมืองในขณะนั้นมากกว่า จะเป็นหลักที่ต้องการ ให้มีการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนอย่างแท้จริง และมักมิได้มีที่มาจากการเรียกร้องของ ประชาชนอย่างแท้จริง ประกอบกับสิทธิเสรีภาพในระดับของประชาชนส่วนใหญ่ตลอดระยะเวลาที่ ผ่านมาประชาชนมักไม่มีความรู้ความเข้าใจถึงความสำคัญที่ต้องมีการรับรองสิทธิเสรีภาพประเภท ต่างๆ ในรัฐธรรมนูญเท่าใดนักกล่าวคือ การที่จะทราบถึงความสำคัญของสิทธิและเสรีภาพเหล่านั้น ว่าสามารถดลบันดาลให้เกิดความเปลี่ยนแปลง การดำเนินชีวิตของพวกเขาเหล่านั้นได้อย่างไร ประสพการณ์ของผู้ที่เคยต่อสู้เรียกร้องเพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิเสรีภาพที่จะทำให้สามารถรับรู้ถึง “พลัง” เช่นว่านั้นได้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้บังเกิดขึ้นมาก่อนแล้วในประวัติศาสตร์ของสังคมตะวันตก ที่มีความ ตื่นตัวและเรียกร้องต้องการสิทธิเสรีภาพด้านต่างๆ โดยเฉพาะสิทธิเสรีภาพทางการเมืองของกลุ่ม ชนชั้นนำในสมัยต่างๆ ล้วนมีรากฐานที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากการศึกษานั้นเอง สำหรับสังคมไทย แล้ววยังอยู่ในช่วงของการพัฒนา ทั้งนี้เพราะว่าสิทธิเสรีภาพในแง่ของผู้เรียกร้องนั้น ถึงแม้ว่าจะ เป็นไปเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของตน(Individual) หรือกลุ่ม (Collective) ในเบื้องต้นก็ตามที่ แต่ ในระดับของผลประโยชน์นั้น อาจมีการยกระดับให้เป็น สิ่งที่น่าสนใจมากกว่า ด้วยการพิจารณาว่า

เป็นผลประโยชน์ในเรื่องใด หรือเป็นความจำเป็นที่จะต้องรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มซึ่งมีความสำคัญมากกว่าหรือไม่ หรือถึงแม้ว่าจะเป็นเรื่องผลประโยชน์ส่วนตนที่ถูกระทบแล้ว และผลกระทบประการนั้นจะมีผลกระทบต่อประโยชน์ส่วนรวมได้ในอนาคตหรือไม่ หากว่ามีการกระทำเช่นนั้นต่อไปภายใต้บริบทของสังคมไทย ซึ่งมีการยอมรับในอำนาจของผู้ปกครองในลักษณะอุปถัมภ์ กระบวนการทางปฏิบัติอาจทำให้เห็นว่า สิทธิและเสรีภาพเป็นการเอื้อเฟื้อของผู้ปกครองมากกว่า เป็นสิ่งที่ได้มาจากการเรียกร้องด้วยวิธีการที่รุนแรงหรือการเผชิญหน้าเท่านั้น แต่กระบวนการดังกล่าวอาจจะใช้ไม่ได้ หากว่าผู้ปกครองใช้อำนาจในลักษณะเผด็จการ³⁴

ดังจะเห็นได้จาก สภาพอำนาจการเมืองการปกครองในบางช่วงระยะเวลา ภายหลังจากที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อเดือนมิถุนายนพ.ศ.2475 สิ่งก็ตามมาก็คือ ความผันผวนทางการเมือง และการเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญบ่อยๆ นับเป็นภาพสะท้อนส่วนหนึ่งของปัญหาสถานภาพของรัฐธรรมนูญไทย กล่าวคือ มีการกระทำการปฏิวัติรัฐประหาร* ครั้งแล้วครั้งเล่าซึ่งเป็นผลจากการต่อสู้ช่วงชิงอำนาจปกครองบ้านเมืองระหว่างกลุ่มคนจำนวนน้อย โดยเฉพาะการเข้ามา

³⁴ อุดม รัฐอมฤต, นพนิธิ สุริยะ และบรรเจิด สิงคะเนติ, การอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือการใช้สิทธิและเสรีภาพของบุคคลตาม ม.28 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพ.ศ.2540, หน้า22.

* การปฏิวัติ หมายถึง การช่วงชิงอำนาจปกครองสูงสุดในประเทศหนึ่งโดยอาศัยประชาชนส่วนหนึ่งหรือทั้งหมด เป็นกำลังสนับสนุน และมีความมุ่งหมายที่จะจัดตั้ง ระเบียบทางการเมืองขึ้นใหม่ หรือเพื่อเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองเสียใหม่ ดังเช่น กรณีการปฏิวัติของประเทศฝรั่งเศส เมื่อค.ศ.1789 หรือการปฏิวัติของประเทศไทยเมื่อ พ.ศ.2475 (สมภพ โหตระกิตย์, คำสอนชั้นปริญญาตรีกฎหมายรัฐธรรมนูญ(ภาค1), (กรุงเทพมหานคร: นำเชียงการพิมพ์, 2512), หน้า84.

ส่วนรัฐประหารโดยพื้นฐานมาจากคำภาษาฝรั่งเศสว่า "Coup d' Etat" หมายถึง "Stroke or blow of state" คือ การยึดอำนาจรัฐด้วยกำลังทหารที่เป็นเพียงบางส่วนหรือทั้งหมด ซึ่งเป็นกลไกภายในรัฐเอง โดยอาจจะใช้ความรุนแรงเพื่อชิงอำนาจรัฐ หรือการยอมรับสภาพของอีกฝ่ายหนึ่งอย่างปราศจากการสูญเสีย แต่ตามหลักการเชิงนิรนัยแล้วผิดกฎหมายรัฐธรรมนูญ จึงต้องมีการออกนิรโทษกรรม หลังจากที่ทำสำเร็จและสถาปนาอำนาจรัฐนั้นแล้ว (วัชระ ฤทธาคณี, "รัฐประหาร (Coup d' Etat) : บทต้องห้ามแห่งรัฐศาสตร์," สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 35 (30มกราคม -5กุมภาพันธ์ 2543): 32.)

ในทางปฏิบัติในบางครั้ง ไม่อาจชี้ได้ว่าการกระทำใดเป็น "การปฏิวัติ" หรือ "รัฐประหาร" เพราะเท่าที่ผ่านมา การปฏิวัติบางครั้งไม่ได้อาศัยประชาชนเป็นกำลังบังคับแต่อย่างใด แต่ได้อาศัยกำลังเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลชุดเดิม เป็นเครื่องมือบังคับด้วย ส่วนรัฐประหารนั้น ถ้าประสงค์จะให้เปลี่ยนแปลงมีลักษณะถาวรก็จะต้องอาศัยประชาชนเป็นกำลังสนับสนุนด้วยเช่นเดียวกัน ฉะนั้น ในสภาพความเป็นจริงประชาชน จึงเป็นส่วนประกอบสำคัญของการปฏิวัติรัฐประหาร และนอกจากนี้ การที่จะเรียกว่าการกระทำใดเป็นการปฏิวัติรัฐประหาร ก็ยังไม่แน่นอนยอมสุดแล้วแต่ผู้กระทำการปฏิวัติหรือรัฐประหารสำเร็จพอใจจะเรียก

มีบทบาทของฝ่ายทหาร ในฐานะที่เป็นผู้ปกครองประเทศและถือตนเป็นผู้รักษาความมั่นคงของประเทศชาติจากภัยอันตรายคุกคามใดๆ รวมทั้งความปรวนแปร ขาดเสถียรภาพทางการเมือง ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครองที่สำคัญ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ต่างไปจากสถานภาพเดิมที่เป็นอยู่ในทางการเมืองนั้น โดยพยายามสร้างอำนาจทางการเมืองขึ้นมาใหม่ โดยมีคณะทหารเป็นผู้ปกครองประเทศ ที่มีลักษณะปกครองด้วยระบอบเผด็จการ ไม่ยอมให้มีสถาบันทางการเมือง ไม่เปิดโอกาสให้มีการเลือกตั้ง มีการควบคุมสิทธิเสรีภาพของประชาชน ควบคุมสื่อมวลชนประเภทต่างๆ และปราบปรามฝ่ายตรงข้ามกับรัฐบาลอย่างรุนแรง ส่งผลให้รัฐธรรมนูญที่ใช้บังคับอยู่ในขณะนั้นสิ้นสุดลงความมุ่งหมายของการปฏิวัติ รัฐประหาร นั้นเป็นที่ยอมรับกันว่า เพื่อจัดตั้งระบบการเมือง หรือกฎเกณฑ์การปกครองขึ้นใหม่ หรือเปลี่ยนผู้ใช้อำนาจปกครอง เมื่อได้กระทำการปฏิวัติรัฐประหารเรียบร้อยแล้ว ในทางพฤตินัยและนิตินัย จึงต้องถือว่าระบบการเมืองหรือกฎเกณฑ์การปกครองประเทศแต่เดิมที่มีอยู่เป็นอันสิ้นสุดลง รวมทั้งรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นเอกสารที่กำหนดกฎเกณฑ์การปกครองประเทศด้วย อีกทั้งผู้ทำการปฏิวัติรัฐประหารจะกลายเป็น“รัฐอธิปัตย์” คือ ผู้มีอำนาจสูงสุดในประเทศ อยู่เหนือการบังคับของกฎหมายหรือบุคคลใดๆ เจ้าหน้าที่ของบ้านเมือง จะกล่าวหาว่าผู้กระทำการปฏิวัติรัฐประหารสำเร็จ เป็นผู้กระทำผิดกฎหมายไม่ได้ และทำให้สามารถดำเนินการปกครองประเทศไปในทิศทางใดก็ได้ตามแต่ความประสงค์ของผู้มีอำนาจในขณะนั้น ดังจะเห็นได้จาก มีการนำมาตรการต่างๆ เข้ามาใช้เพื่อสนับสนุนอำนาจของผู้ปกครอง เริ่มตั้งแต่การออกคำสั่งโดยประกาศของคณะปฏิวัติ รัฐประหารล้มเลิกรัฐธรรมนูญ และสภาผู้แทนราษฎร ยกเลิกกฎหมายพรรคการเมือง ห้ามชุมนุมกันทางการเมือง และในที่สุด การใช้ระบบให้นายกรัฐมนตรีและฝ่ายบริหารมีอำนาจพิเศษ เสมือนอำนาจของหัวหน้าคณะปฏิวัติรัฐประหาร ที่ถูกนำมาบัญญัติไว้ครั้งแรกในธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ.2502 (มาตรา17) และได้กลายเป็นแบบอย่างที่น่าไปใช้กับระบบรัฐธรรมนูญไทยทุกครั้งที่มีการปฏิวัติรัฐประหาร

แนวความคิดเรื่องอำนาจพิเศษนี้ นัยว่าได้แบบอย่างมาจากรัฐธรรมนูญฝรั่งเศส สมัยนายพล เดอโกลล์ ขึ้นสู่อำนาจหลังการล่มสลายของสาธารณรัฐที่4แต่ก็ทำงานองเดียวกับการลอกเลียนแบบอย่างมาจากต่างประเทศ “อำนาจพิเศษ” ถูกนำมาใช้ในสภาพแวดล้อมและสังคมทางการเมืองที่แตกต่างออกไปอย่างมากจากกรณีของประเทศฝรั่งเศส เพราะในกรณีของอำนาจพิเศษและสิทธิขาดของประธานาธิบดี เดอโกลล์ โดยแท้จริงแล้ว ตั้งอยู่บนรากฐานของการเลือกตั้งจากประชาชน และยังมีภารกิจกับอยู่ด้วยองค์กรรัฐสภาที่มาจากการเลือกตั้งเช่นกัน มิใช่เป็น

อำนาจสิทธิ์ขาดที่ช่วงชิงมาด้วยกำลังอาวุธ โดยปราศจากฐานการยินยอมเห็นชอบแต่ประการใด ของประชาชน นอกจากการยอมจำนนด้วยความกลัว ด้วยเหตุนี้ ในทางปฏิบัติการใช้อำนาจพิเศษ ของประธานาธิบดี เดอโกลล์ จึงอยู่ภายในกรอบการควบคุม โดยพหุนัยของมติมหาชนชาว ฝรั่งเศส และจริงๆ แล้ว ก็ได้ใช้อำนาจพิเศษเพียงครั้งเดียวตอนที่คณะทหารและพลเรือนในอาณานิคมแอลจีเรียก่อการกบฏแข็งข้อขึ้นในเดือนเมษายนปี2504 แต่ไม่เคยใช้อำนาจพิเศษไปในทางที่จำกัดปราบปรามปรักษ์การเมืองฝ่ายตรงกันข้าม ผิดกับอำนาจพิเศษตามมาตรา17ของไทย ซึ่งคงบังคับใช้ประกอบกับการประกาศใช้กฎอัยการศึก และใช้อำนาจนี้สั่งจับกุมและลงโทษถึงขั้นจำคุกและประหารชีวิตคนเป็นจำนวนมาก³⁵ นอกจากนี้ การใช้อำนาจพิเศษภายใต้พฤติการณ์เช่นนี้ ยังมีได้มีกรอบการควบคุมการใช้อำนาจดังกล่าว นอกจากที่บัญญัติให้แจ้งสภาพทราบ ซึ่งก็เป็นเพียงสภาพที่รัฐบาลปฏิวัติรัฐประหารจัดตั้งขึ้นมา มิได้มาจากการเลือกตั้งหรืออยู่ในอาณัติอันใดของประชาชน ทุกสิ่งทุกอย่างเป็นเรื่องที่ขึ้นอยู่กับวิจารณ์ญาณของรัฐบาลแต่ลำพังโดยแท้ ซึ่งอาจรวมไปถึงพฤติการณ์อะไรก็ได้ที่ขัดกับฝ่ายผู้มีอำนาจ จากลักษณะรูปแบบของการเกิดปฏิวัติรัฐประหารดังกล่าว นับเป็นสิ่งที่ทำลายพัฒนาการทางการเมืองการปกครองของประเทศ เพราะการปฏิวัติรัฐประหารในแต่ละครั้งทำให้กลไกทางการเมือง ในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนต้องหยุดชะงัก ศรัทธาของประชาชนในระบบการปกครองเริ่มตกต่ำ เนื่องมาจาก ความไม่แน่นอนในทางการเมือง อีกทั้ง การปฏิวัติรัฐประหารในแต่ละครั้ง ก่อให้เกิดผลเชิงลบที่ไม่เป็นเพียงแต่เป็นการลดรอนสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐาน โดยเฉพาะสิทธิเสรีภาพทางการเมืองของประชาชนเท่านั้น หากยังเป็นการสกัดกั้นประสบการณ์ที่ประชาชนจะพัฒนาความสามารถและเรียนรู้ ในการปกครองระบอบประชาธิปไตย ให้ทัดเทียมกับนานาอารยประเทศ

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า แม้ประเทศไทยจะได้รับแนวคิดและหลักการเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ จะมีที่มาจากระบอบรัฐธรรมนูญเสรีนิยมของสังคมตะวันตก ซึ่งได้พัฒนามาถึงขั้นที่มีพื้นฐานรองรับค่านิยมวัฒนธรรมและสถาบันอย่างมั่นคง แต่เมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบกับหลักทฤษฎี และผลปฏิบัติของระบอบการเมืองการปกครองในสังคมตะวันตกกับของสังคมไทยแล้ว พบว่าสภาพการณ์ทางกฎหมายของรัฐธรรมนูญไทย นับเป็นผลสะท้อนถึงความไม่เป็นจริงทางการเมืองการปกครองด้วยอย่างไม่อาจปฏิเสธได้ กล่าวคือ ความเป็นเกี่ยวกับสัมพันธภาพทางอำนาจที่กำหนดขึ้นและแสดงออกในรูปของสถาบันการเมืองต่างๆ และระบบสถาบันทางการเมือง เช่นว่านี่ก็คือ รัฐธรรมนูญ และเมื่อวิเคราะห์ไปถึงพื้นฐาน เกี่ยวกับกระบวนการทางการเมืองการ

³⁵ เสน่ห์ จามริก, การเมืองไทยกับพัฒนาการรัฐธรรมนูญ, พิมพ์ครั้งที่2 (กรุงเทพมหานคร: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2540), หน้า224-225.

ปกครอง สิ่งที่เราเรียกว่า รัฐธรรมนูญจึงมิใช่อะไรอื่นเลยนอกจากจะเป็นเครื่องแสดงบทบาทหน้าที่ของระบบและกระบวนการแห่งสัมพันธภาพทางอำนาจ ด้วยเหตุนี้ ความเป็นกฎหมายสูงสุด และเป็นแม่บทหรือบ่อเกิดแห่งกฎหมายอื่นๆของรัฐธรรมนูญ ย่อมไม่อาจเป็นหลักการที่มีความสมบูรณ์แน่นอนในตัวเอง หากเป็นหลักการที่อิงอยู่กับเงื่อนไขของความเป็นจริงจากแง่ของสัมพันธภาพทางอำนาจ ดังนั้น เราจึงไม่อาจแยกสถานภาพทางกฎหมายของรัฐธรรมนูญออกจากปรากฏการณ์ทางอำนาจได้ เพราะในที่สุดแล้วกฎหมายกับการเมืองต้องเป็นเหตุเป็นผลต่อกัน และเป็นองค์ประกอบอยู่ในกระบวนการทางสังคมและวัฒนธรรมเดียวกัน หลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญโดยแท้จริง เป็นหลักการที่เราเรียนรู้กันมาจากสังคมตะวันตก ซึ่งมีใช้หลักทฤษฎีที่เกิดขึ้นมาเรื่อยๆ หากเป็นผลสะท้อนจากการตกลงยอมรับกติกามูลฐานในระบบ และกระบวนการสัมพันธ์ทางการเมืองอย่างหนึ่งโดยเฉพาะเจาะจง

ดังจะเห็นได้จาก ประสบการณ์ทางการเมืองของสังคมไทยที่ชี้ให้เห็นว่า ยังขาดกฎเกณฑ์ที่แน่นอน การเปลี่ยนแปลงรัฐบาลเป็นผลสะท้อนของสภาวะ ที่เรียกกันว่าเป็น “วงจรอุบาทว์ของการเมืองไทย” กล่าวคือ เป็นความผันแปร วายเวียนอยู่ในวัฏจักรจากการมีรัฐธรรมนูญกำหนดให้มีการเลือกตั้ง มีรัฐสภา ต่อมา ก็จะเกิดวิกฤตการณ์และจบลงด้วยการปฏิวัติรัฐประหาร ทำให้รัฐธรรมนูญในระบบและกระบวนการทางการเมืองไทย อำนาจการเมืองได้เปลี่ยนมือกันไปตามยุคสมัยต่างๆ กฎเกณฑ์พื้นฐานในการปกครองบ้านเมือง ก็ยังดูไม่เป็นที่ตกลงให้เห็นพ้องต้องกันเท่าใดนัก พิจารณาจากเหตุการณ์ผันผวนอันมีมาโดยตลอด ลักษณะของรัฐธรรมนูญฉบับต่างๆที่ออกมา นับเป็นภาพสะท้อนของวิกฤติความเปลี่ยนแปลงและความไม่แน่ชัดในสัมพันธภาพทางอำนาจภายในการเมืองการปกครอง ในสภาพการณ์เช่นนี้ พัฒนาการทางรัฐธรรมนูญในอดีต จึงค่อนข้างสับสนและซับซ้อน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในแง่ของความหมายและบทบาทหน้าที่ของรัฐธรรมนูญ³⁶ ที่มักตกอยู่ภายใต้กรอบเจตนารมณ์ของคณะปฏิวัติรัฐประหารมาโดยตลอด การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง โดยอาศัยการปฏิวัติรัฐประหาร นับเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงลักษณะสัมพันธภาพทางอำนาจที่ยังไม่เอื้ออำนวยต่อการคานและถ่วงดุลอำนาจอย่างแท้จริง

ดังนั้น แทนที่ประเทศไทยจะได้มีการปกครอง ระบอบประชาธิปไตย ที่เน้นการรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนอย่างแท้จริง ตามแบบอย่างที่เราเห็นกันว่าดีในประเทศสังคมตะวันตก สังคมไทยก็กลับตกอยู่ภายใต้การปกครองด้วยอำนาจปฏิวัติรัฐประหารติดต่อกันมาเกือบตลอดระยะเวลาตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง ดังนั้น ในยุคหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองนี้ ถ้าจะมีการขนานนามยุคสมัยกันให้ถูกต้องก็น่าจะเรียกว่าเป็น “ยุคปฏิวัติรัฐประหาร” มากกว่าที่จะ

³⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า34.

เรียกว่า “ยุคประชาธิปไตย” เนื่องจากกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่อาศัยพื้นฐานต่อเนื่องมาจากอดีตที่มีได้ เกิดจากการเปลี่ยนแปลงจากพื้นฐานภายใน หากแต่เป็นการเปลี่ยนแปลงเฉพาะชนชั้นนำที่ ต้องการเปลี่ยนแปลงให้ทันสมัย กระบวนการเปลี่ยนแปลงเช่นนี้เป็นไปภายใน ขอบเขตจำกัด ทำให้รัฐธรรมนูญฉบับต่างๆในอดีต มักจะเป็นการส่งเสริมสนับสนุนฐานแห่งอำนาจการเมืองการปกครองของกลุ่มผู้นำแต่ละยุคสมัย ซึ่งจะแตกต่างกันในบริบทของสังคมตะวันตก ที่กระบวนการเปลี่ยนแปลง เป็นผลมาจากแรงกระตุ้นผลักดันของกระแสพลังชนชั้นกรรมาชีพ (ชนชั้นกลาง) อันเป็นกระแสพลังที่ก่อตัวและรวมตัวขึ้นจากภายนอกระบบอำนาจเดิม แต่ก็มิได้หมายความว่า ชนชั้นกรรมาชีพ จะเป็นเพียงกระแสพลังเดียวในกระบวนการเปลี่ยนแปลงของสังคมตะวันตก หากแต่เป็นหนึ่งในกระแสกระบวนการทางสังคม วัฒนธรรม และปัญญา ความคิดผสมผสานกัน บังเกิดผลเป็นปรากฏการณ์ “ฟื้นฟูวิทยาการ” และ “ปฏิรูปศาสนา” ทั้งหมดเหล่านี้ประกอบกันเป็นผลกระทบเปลี่ยนแปลงถึงขั้นมูลฐานต่อระบบสัมพันธ์ภาพทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง และได้กลายเป็นพื้นฐาน การต่อสู้และสถาปนาระบอบรัฐธรรมนูญขึ้นในสังคมตะวันตก เป็นผลเปลี่ยนแปลงถึงขั้นปฏิวัติจากระบอบอำนาจสิทธิ์ขาด มาสู่ระบอบอำนาจจำกัด ซึ่งมีใช่เป็นเพียงเรื่องของการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ และสร้างกลไกถ่วงดุลระหว่างอำนาจฝ่ายต่างๆ โดยทฤษฎีหรืออนินทรีย์เท่านั้น หากแต่โดยรากฐานจริงๆแล้วเป็นเรื่องขึ้นอยู่กับการต้านและถ่วงดุลอำนาจระหว่างพลังต่างๆ ในสัมพันธ์ภาพทางการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งเป็นเงื่อนไขปัจจัยที่สัมพันธ์เชื่อมโยงกัน ด้วยเหตุนี้ ในบริบทกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ของสังคมตะวันตก ชนชั้นกรรมาชีพจึงเท่ากับเป็นผู้ให้ความคิดเกี่ยวกับการจำกัดอำนาจ และเป็นพลังการเมืองหลักของการต่อสู้ และสถาปนาระบอบรัฐธรรมนูญอันเป็นกรอบพื้นฐานของระบบและกระบวนการเมืองประชาธิปไตยตะวันตกในปัจจุบัน³⁷

กล่าวโดยสรุป ถ้าเราให้ความหมายว่าการปกครองระบอบประชาธิปไตยในทางสากลว่าเป็นระบอบการปกครองที่ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพ มีส่วนร่วมในทางการเมืองการปกครอง และได้รับการคุ้มครองปกป้องอย่างเคร่งครัด อาจกล่าวได้ว่าสภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ไม่ว่าจะประเทศใดๆก็ตามจะมีลักษณะที่เหมือนกันคือ กล่าวคือ ถ้าประเทศต้องอยู่ภายใต้อำนาจอธิปไตยที่มาจากการยึดอำนาจแล้วเป็นการยากที่จะคงหลักความเป็นประชาธิปไตยได้อย่างแท้จริงโดยเฉพาะ การรับรองสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะสิทธิพลเมืองหรือสิทธิทางการเมืองในการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน มักจะถูกปฏิเสธและถูกขัดขวางจากผู้ปกครองเสมอมา (สังเกตได้จากมีการยกเลิกบทบัญญัติหรือ

³⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า211-212.

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการให้หลักประกันสิทธิเสรีภาพแก่ประชาชน) ผู้ใดที่ฝ่าฝืนอำนาจดังกล่าวมักจะ ถูกจับกุมดำเนินคดีหรือถูกลงโทษอย่างไม่เป็นธรรม เท่ากับว่าการใช้กำลังอำนาจเป็นแหล่งที่มาของความชอบธรรม (อำนาจเป็นธรรมนั่นเอง) อีกทั้ง ผลของการเกิดการปฏิวัติการรัฐประหารจึง อาจกล่าวได้ว่าในที่สุดจะก่อให้เกิดผลโดยตรงต่อสถานภาพและลักษณะของการรับรองสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมือง ได้ดังต่อไปนี้

* เป็นสิทธิเสรีภาพที่ได้ประกาศอย่างเป็นทางการไม่ว่าในรัฐธรรมนูญ คำประกาศหรือ คำปรารภในรัฐธรรมนูญ

* แม้เป็นสิทธิเสรีภาพที่ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรในกฎหมาย แต่ไม่สามารถบังคับตามสิทธิเสรีภาพนั้นได้ เพราะไม่มีกลไกที่มีอำนาจในการควบคุมบังคับในกรณีที่มีการละเมิดหรือ ฝ่าฝืนบทบัญญัติที่รับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชน

* เป็นสิทธิเสรีภาพที่เปรอะบางแปรเปลี่ยนไปตามบริบททางการเมืองการปกครอง ลักษณะอำนาจผู้ปกครอง เศรษฐกิจ และสังคม ที่อาจถูกยกเลิก เพิกถอน หรือแก้ไขเปลี่ยนแปลงได้ด้วยอำนาจปฏิวัติรัฐประหารอยู่เสมอ

ดังนั้น ลักษณะการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนไม่ว่าจะเป็นประเทศในสังคม ตะวันตกหรือตะวันออกย่อมมีความเกี่ยวข้องกับบริบททางการเมืองการปกครองแทบทั้งสิ้น สภาพ การรับรองสิทธิเสรีภาพ จึงมีพัฒนาการและผลผลิตมาจากทางประวัติศาสตร์และแปรเปลี่ยนไปตาม สภาพเหตุการณ์ในขณะนั้นๆอยู่เสมอ อันเป็นเสมือนภาพสะท้อนให้เห็นถึงสัมพันธภาพเชิง อำนาจที่เป็นต้นกำเนิดของรัฐธรรมนูญ ที่แสดงให้เห็นถึง สภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพที่แตกต่าง กัน ทำให้บทบัญญัติที่รับรองสิทธิเสรีภาพบังคับใช้ได้มากน้อยแตกต่างกันขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของ ลักษณะทางสัมพันธภาพเชิงอำนาจ

4.4 สภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 (ฉบับปัจจุบัน) : บทวิเคราะห์เปรียบเทียบความเชื่อมโยงแนวคิด และมาตรฐานสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมืองตามคำประกาศสิทธิมนุษยชนและ สิทธิพลเมืองค.ศ.1789กับการรับรองสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ

จากการศึกษาที่ผ่านมาข้างต้น ทำให้ผู้ศึกษาพบว่า การปกครองในระบอบประชาธิปไตย กับ การปฏิบัติตามหลักสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมือง ได้ควบคู่กันมาตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา การ พัฒนาเรื่องดังกล่าวมาจากการเปลี่ยนแปลงระบอบการเมืองการปกครองตั้งแต่ ระบอบกษัตริย์ แบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ระบอบการเมืองการปกครองแบบเผด็จการทางทหารและรวมอำนาจ มาเป็นประชาธิปไตยในหลายประเทศ ซึ่งเป็นระบอบการปกครองที่ให้ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพ

อย่างกว้างขวาง สะท้อนให้เห็นได้จาก คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ที่กล่าวถึง หลักประกันสิทธิเสรีภาพและหลักการแบ่งแยกอำนาจ ที่ยังคงมีอิทธิพลต่อระบอบการเมืองการปกครองในช่วงศตวรรษที่19และ20 เป็นอย่างมาก ก่อให้เกิดแนวคิดเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญที่เป็นหลักประกันคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของปัจเจกชน และมีการแบ่งแยกอำนาจเพื่อถ่วงดุลอำนาจของผู้ปกครอง ดังที่ปรากฏ ในมาตรา16ของคำประกาศ ที่ว่า สังคมใดก็ตาม หากไม่มีการค้าประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชน และไม่มีการแบ่งแยกอำนาจ สังคมนั้นแม้จะมีรัฐธรรมนูญ ก็ไม่ถือว่าสังคมนั้นมีรัฐธรรมนูญ หลักการดังกล่าวยังคงมีอิทธิพลต่อรัฐธรรมนูญในหลายประเทศรวมทั้งประเทศไทยด้วยเช่นกัน

อย่างไรก็ตาม แม้การวิเคราะห์แนวคิดและหลักการที่เกิดขึ้นในอดีตที่มีบริบทด้านต่างๆที่แตกต่างจากปัจจุบันก็ตาม แต่เราคงไม่อาจปฏิเสธได้ว่า บทเรียนและแนวความคิดที่หลากหลายในอดีต ย่อมก่อให้เกิดสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมืองที่เป็นความสมบูรณ์แบบทางความคิดและกลายเป็นหลักปฏิบัติสำคัญในเรื่องการกำหนดมาตรฐานการรับรองสิทธิเสรีภาพ ในบริบทปัจจุบันอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ ดังจะเห็นได้จาก คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ที่ได้รับรองโดยรัฐธรรมนูญของฝรั่งเศสหลายฉบับด้วยกัน รวมถึงรัฐธรรมนูญ ค.ศ.1958 (ฉบับปัจจุบัน) ที่ใช้บังคับได้เป็นเวลามากกว่า 40ปี ทำให้เห็นได้ว่า ความยั่งยืนกว่าสองศตวรรษในคำประกาศ น่าจะเป็นข้อพึงสังเกตอย่างมากพร้อมกัน ณ ปัจจุบันคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. 1789 จึงหาใช่เป็นเพียงแต่คำประกาศเชิงอุดมคติของหลักกฎหมายธรรมชาติ สิทธิธรรมชาติ ที่สะท้อนความหวัง หรือแรงบันดาลใจ ต่อศักดิ์ศรีของมนุษย์เช่นแรกเริ่มไม่ หากกลายเป็นส่วนหนึ่งของรัฐธรรมนูญ หรือศักดิ์ระดับรัฐธรรมนูญเช่นเดียวกับสถานะแห่งคำปรารภของรัฐธรรมนูญ ค.ศ. 1946 และหลักการสำคัญที่ปรากฏในคำประกาศก็ถือว่าเป็นหลักกฎหมายมหาชนทั่วไป หรือหลักกฎหมายรัฐธรรมนูญด้วยเช่นกัน³⁸ และกลายเป็นแบบอย่างในการรับรองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของมนุษย์ให้กับประเทศต่างๆ ก็ได้แนวคิดว่าเรื่องสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมืองที่รัฐจำต้องให้การยอมรับไว้ในรัฐธรรมนูญของประเทศตน ถึงแม้ว่าในทางปฏิบัติการเคารพต่อสิทธิเสรีภาพที่เขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษรจะเป็นอีกเรื่องหนึ่งต่างหาก

เพื่อแสดงให้เห็นถึงคำกล่าวดังกล่าว ผู้ศึกษาจึงได้ทำการศึกษาหลักการรับรองสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมืองตามคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมืองค.ศ.1789ที่เป็นแนวคิดปรัชญาของสังคมนตะวันตก ที่ถือได้ว่าเป็นสังคมนแรกที่ตื่นตัวและเป็นแหล่งกำเนิดของสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของมนุษย์ เปรียบเทียบเชื่อมโยงกับสภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญแห่ง

³⁸ จรัญ โฆษณานันท์, สิทธิมนุษยชนไร้พรมแดน: ปรัชญากฎหมาย และความเป็นจริงทางสังคม, หน้า 246.

ราชอาณาจักรไทยพ.ศ.2540(ฉบับปัจจุบัน) ที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นรัฐธรรมนูญที่ดีที่สุดเท่าที่ประเทศไทยเคยมีมาและอาจถือได้ว่าเป็นฉบับที่สมบูรณ์ที่สุดฉบับหนึ่งของโลก เพราะเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่วางหลักประกันสิทธิเสรีภาพ เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศมากที่สุด เพื่อสะท้อนถึงระดับของการรับรองสิทธิเสรีภาพและกลไกที่เกี่ยวข้องต่างๆ ในระหว่างสังคมที่แตกต่างกันว่ามีคามเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร เพราะเหตุใดคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 จึงมีหลักการที่ได้รับการพัฒนามาอย่างต่อเนื่องและเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางทั้งในระดับประเทศและในระดับสากลมาอย่างยาวนาน เพื่อนำมาเป็นบทเรียนและตัวอย่างในการศึกษาต่อไป

4.4.1 ข้อพิจารณาเกี่ยวกับ “สิทธิมนุษยชน” กับ “สิทธิพลเมือง” ตามรัฐธรรมนูญ

คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 นับเป็นเอกสารที่มีการแยกความแตกต่างระหว่าง “สิทธิมนุษยชน” กับ “สิทธิพลเมือง” เป็นครั้งแรกเพื่อแสดงว่าเป็นสิทธิคนละประเภทและมีที่มาที่แตกต่างกันซึ่งทำให้คำประกาศมีลักษณะสากล โดยมีใช้รับรองเฉพาะชาวฝรั่งเศสเท่านั้นแต่รวมถึงคนทุกคนด้วย และมุ่งที่จะใช้กับมนุษย์ทุกคน นับเป็นการสร้างระบอบประชาธิปไตยอย่างหนึ่งและเมื่อนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 พบว่า การบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพในรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าว มิได้มีการแยกประเภท “สิทธิมนุษยชน” และ “สิทธิพลเมือง” ออกจากกันเป็นหมวดหมู่ชัดเจน แต่ก็มียุทธศาสตร์ที่สะท้อนถึงการริเริ่มแนวคิดดังกล่าวเช่นกัน กล่าวคือ จากการศึกษาการจัดทำร่างรัฐธรรมนูญของสภาร่างรัฐธรรมนูญที่กำหนดการรับรองสิทธิและเสรีภาพในหมวด3ได้มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น โดยขั้นตอนของคณะทำงานในคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ ได้เสนอหลักการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญในหมวด3สิทธิและเสรีภาพไว้อย่างชัดเจนที่จะแยกระหว่าง “สิทธิมนุษยชน” หรือสิทธิที่ตกได้แก่บุคคลทุกคนกับ “สิทธิพลเมือง” หรือสิทธิที่ตกได้เฉพาะบุคคลผู้มีสัญชาติไทยเท่านั้น แต่ต่อมา เมื่อได้มีการเสนอร่างตามหลักการดังกล่าวข้างต้นต่อสภาร่างรัฐธรรมนูญ ในที่สุดสภาร่างรัฐธรรมนูญได้มีการแก้ไขปรับปรุงโดยได้แก้ไขในหมวด3 เป็นหมวด “สิทธิเสรีภาพของชนชาวไทย” และคำว่า “บุคคล” ในหมวด3นี้ให้หมายถึง “บุคคลผู้มีสัญชาติไทย” เท่านั้น³⁹

ทั้งนี้ภายใต้ประเด็นสำคัญที่ได้มีการหยิบยกขึ้นพิจารณาว่า ควรจะมีการบัญญัติแยก “สิทธิมนุษยชน” กับ “สิทธิพลเมือง” ออกจากกันโดยเด็ดขาดหรือไม่ ในประเด็นดังกล่าวนี้ ฝ่ายที่

³⁹ ไพโรจน์ พลเพชร และคณะ, ชุดโครงการวิจัยการติดตามและประเมินผลบังคับใช้รัฐธรรมนูญ เรื่อง สิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์, หน้า47.

สนับสนุนให้มีการแยกเรื่องดังกล่าวออกจากกัน จึงเสนอให้มีการวางบทบัญญัติใน “หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของบุคคล” แยกออกเป็นสามส่วน คือ ส่วนที่ 1 บททั่วไป ส่วนที่ 2 สิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐาน และส่วนที่ 3 สิทธิและเสรีภาพของพลเมือง ได้แสดงเหตุผลว่า การแยกบทบัญญัติออกเป็นลักษณะดังกล่าวนี้เป็นไปเพื่อ วัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ ประการแรก เพื่อพัฒนาแนวความคิดในการจัดลำดับความสำคัญแห่งสิทธิทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการตีความในกรณีที่สิทธิและเสรีภาพขัดกัน ประการที่สอง เพื่อจำแนกประเภทของสิทธิและเสรีภาพให้มีความชัดเจนขึ้น โดยแยกตามลักษณะแห่งสิทธิบางประการที่มีมาแต่กำเนิด(Basic Rights) หรือ สิทธิขั้นมูลฐาน (Fundamental Rights) ออกจากสิทธิและเสรีภาพของพลเมืองซึ่งเกิดจากการรับรองของรัฐ ประการสุดท้าย เพื่อประโยชน์ในการแยกความคุ้มครองระหว่างคนต่างด้าวกับบุคคลที่มีสัญชาติไทย โดยหากเป็นสิทธิและเสรีภาพขั้นมูลฐาน ความคุ้มครองจะครอบคลุมตัวมนุษย์ทุกคนไม่จำกัดสัญชาติ ในขณะที่สิทธิและเสรีภาพของพลเมือง จะคุ้มครองเฉพาะบุคคลสัญชาติไทยเท่านั้น⁴⁰

ต่อมา ข้อเสนอดังกล่าวก็ได้รับการคัดค้านและไม่ได้รับการบรรจุไว้ในร่างรัฐธรรมนูญของคณะกรรมการการ ยกร่างรัฐธรรมนูญที่เสนอต่อสภาร่างรัฐธรรมนูญเพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบในวาระที่ 1 แต่ก็ปรากฏว่า ร่างรัฐธรรมนูญดังกล่าว ได้กำหนดให้มีการใช้ชื่อหมวด 3 ว่า “สิทธิเสรีภาพของบุคคล” ซึ่งต่อมาในขั้นการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญของคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญจึงได้มีการปรับเปลี่ยน ชื่อหมวด 3 โดยใช้คำว่า “สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย” ในเรื่องดังกล่าวนี้ได้มีสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญให้เหตุผลว่า⁴¹ “....แต่เดิมทางคณะกรรมการยกร่างก็ได้ใช้ถ้อยคำว่า สิทธิและเสรีภาพของบุคคล ซึ่งจะครอบคลุมไปทั้งคนไทยและคนต่างด้าวด้วยหลังจากที่เราได้นำเอาร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งคณะกรรมการยกร่างนำไปให้ประชาชนได้พิจารณาพิจารณาแล้ว และได้ตรึงตรองกันหลายรอบว่าเราจะมาแยกชนชาวไทย จะมาแยกบุคคลที่เป็นต่างด้าวด้วยจะเกิดความสับสน จะมีปัญหาประชาชนหลายต่อหลายคน จากผลพิจารณาได้ให้ข้อสังเกต ฉะนั้น คณะกรรมการพิจารณาร่างก็ได้ปรับเปลี่ยนให้ชัดเจน ใช้คำว่า สิทธิและ

⁴⁰ คณะกรรมการการยกร่างรัฐธรรมนูญ, สรุปผลการประชุมการยกร่างรัฐธรรมนูญของคณะทำงานคณะกรรมการการยกร่างรัฐธรรมนูญ ณ โรงแรมอิมพีเรียล คีวันส์ปาร์ค วันที่ 17-20 เมษายน 2540, หน้า 25. อ้างถึงใน วลัยมาส แก้วศรีชัย “สภาร่างรัฐธรรมนูญกับการร่างรัฐธรรมนูญตามแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยม”, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541), หน้า 149-150.

⁴¹ สามารถ แก้วศรีชัย, รายงานการประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ 14 วันอังคารที่ 8 กรกฎาคม พุทธศักราช 2540, หน้า 193. อ้างถึงใน วลัยมาส แก้วศรีชัย, “สภาร่างรัฐธรรมนูญกับการร่างรัฐธรรมนูญตามแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยม”, หน้า 150.

เสรีภาพของชนชาวไทย ซึ่งหลายท่านก็ยังกังวลว่า ถ้าใช้คำว่าชนชาวไทยแล้ว สิทธิของคนต่างด้าว ก็ดี ต่างชาติก็ดีที่เข้ามาอยู่ในราชอาณาจักรจะได้รับการคุ้มครองตามหมวดนี้ใหม่ ดังนั้น ไม่ว่าจะสิทธิในเรื่องของการถือทรัพย์สิน ถือครองที่ดิน ไม่ว่าจะสิทธิในเรื่องของการนับถือศาสนา เราจะมีบทบัญญัติกฎหมายว่าด้วยการนั้นให้ช้อยกเว้นไว้ ซึ่งก็ได้ปฏิบัติสืบต่อกันมา รัฐธรรมนูญของไทยเราทุกฉบับตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2475 จนถึงฉบับปัจจุบันที่ใช้อยู่ในปีพุทธศักราช 2534 ก็ได้ใช้คำว่าบุคคลชัดเจน โดยมีคำกำกับไว้ในหัวหมวดแล้วว่าบุคคลนั้นหมายถึง ชนชาวไทย ส่วนต่างด้าวก็จะมีกฎหมายต่างหากที่จะยกเว้นต่อไป....”

ด้วยเหตุดังกล่าว ในหมวด 3 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 จึงเรียกชื่อว่า “สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย” ที่เน้นหลักการรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของชนชาวไทยแต่ละคน จะแตกต่างกับลักษณะของคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. 1789 ที่มีเจตนารมณ์มุ่งที่จะใช้กับมนุษย์ทุกคน มิใช่เฉพาะชาวฝรั่งเศสเท่านั้น อย่างไรก็ตาม สิทธิและเสรีภาพของบุคคลต่างด้าวย่อมได้รับการรับรองหรือถูกจำกัดโดยกฎหมาย และตราบใดที่ยังไม่มีกฎหมายมาจำกัดสิทธิเสรีภาพของคนต่างด้าวบุคคลนั้นย่อมมีสิทธิที่กล่าวอ้างสิทธิและเสรีภาพได้ แต่คนต่างด้าวย่อมมีสิทธิที่จะกล่าวอ้างได้เฉพาะสิทธิที่เป็น “สิทธิมนุษยชน” เท่านั้น คนต่างด้าวไม่อาจที่จะกล่าวอ้างสิทธิที่มีลักษณะเป็น “สิทธิพลเมือง” ได้ อย่างไรก็ตาม ก็มีได้หมายความว่าบุคคลต่างด้าวจะไม่สามารถได้รับความคุ้มครอง หากแต่จะได้รับความคุ้มครองตามหมวด 8 ว่าด้วยศาล ซึ่งมีเนื้อหาในการรับรองและคุ้มครองสิทธิในชีวิตและร่างกาย และสิทธิของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม ทุกคนสามารถอ้างสิทธิที่ได้รับการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญโดยตรง ไม่ว่าจะบุคคลนั้นจะมีสัญชาติไทยหรือไม่ก็ตาม เนื่องจาก สิทธิดังกล่าวมีลักษณะเป็นสิทธิมนุษยชนที่มนุษย์ทุกคนพึงมี

กล่าวโดยสรุป แม้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 จะมีได้มีการแบ่งแยก “สิทธิมนุษยชน” และ “สิทธิพลเมือง” ออกจากกันอย่างชัดเจนก็ตาม แต่ก็สามารถนำแนวคิดของคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. 1789 ในเรื่องดังกล่าวมาวิเคราะห์เทียบเคียงกัน พบว่า สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ สามารถจำแนกตามนัยแห่งที่มาออกเป็น สิทธิมนุษยชน และสิทธิพลเมือง โดยสิทธิมนุษยชน เป็นสิทธิธรรมชาติที่ติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่เกิดและไม่อาจถูกพรากไปได้ แม้จะสมัคใจก็ตาม ทุกคนมีสิทธิเสรีภาพและสิทธิอยู่แล้วก่อนที่จะมีรัฐเกิดขึ้น ดังนั้น สิทธิมนุษยชนย่อมจะคุ้มครองบุคคลทุกคน โดยจะใช้ถ้อยคำว่า “บุคคล” มิได้แบ่งแยกว่าจะเป็นบุคคลชาติไทย ศาสนาใดก็ตาม ย่อมได้รับความคุ้มครองโดยรัฐธรรมนูญอย่างเท่าเทียมกัน ส่วนสิทธิพลเมือง คือ บรรดาสิทธิและเสรีภาพในการมีส่วนร่วมทางการเมืองและมีบทบาทในการเป็น

หลักประกันสิทธิมนุษยชน และมีได้เฉพาะภายหลังที่รัฐเกิดขึ้นแล้วเท่านั้น ฉะนั้น สิทธิพลเมืองเป็นสิทธิที่จะให้ความคุ้มครองเฉพาะบุคคลที่เป็นพลเมืองของรัฐเท่านั้น

4.4.2 แนวคิดและมาตรฐานการรับรองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน

จากการที่ได้ศึกษา แนวคิดและมาตรฐานการรับรองสิทธิเสรีภาพตามคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ผ่านทางบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ ค.ศ.1958 (ฉบับปัจจุบัน) พบว่า รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าว ไม่ปรากฏ บทบัญญัติที่รับรองเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของประชาชน ในหมวดหนึ่งหมวดใดของรัฐธรรมนูญเลย แต่ในคำปรารภของรัฐธรรมนูญได้มีการยอมรับหลักคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 และคำปรารภของรัฐธรรมนูญ ค.ศ.1946 จึงเป็นผลให้สิทธิเสรีภาพที่ได้รับการประกาศอย่างเป็นทางการในเอกสารดังกล่าว ก็ได้รับการคุ้มครองโดยรัฐธรรมนูญด้วยเช่นกันและมีค่าบังคับเทียบเท่ารัฐธรรมนูญ ดังที่ ตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศส (Conseil Constitutionnel) และสภาแห่งรัฐ/ศาลปกครองสูงสุด (Conseil d'Etat) ได้นำหลักดังกล่าวมาใช้ในการควบคุมตรวจสอบร่างกฎหมายหรือนิติกรรมทางมิให้ขัดกับรัฐธรรมนูญ ทำให้หลักการที่ปรากฏในคำประกาศมีความยั่งยืนมาจนถึงปัจจุบัน และได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และได้รับการตีความขยายความหมายอย่างหลากหลายตามพลวัตทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปได้อยู่เสมอ และได้กลายเป็นบรรทัดฐานทางสากลในการอ้างอิงในเรื่องสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมือง ที่สะท้อนแนวคิดปัจเจกชนนิยมและเสรีนิยมอย่างชัดเจนทำให้คำว่าสิทธิเสรีภาพปรากฏอย่างชัดเจนภายหลังจากการปฏิวัติฝรั่งเศส ค.ศ.1789 จนทำให้ประเทศฝรั่งเศสได้กลายเป็นประเทศต้นแบบให้แก่ประเทศต่างๆ ในเรื่องของการพัฒนาการรับรองสิทธิเสรีภาพและมุ่งควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐในเวลาต่อมา สอดคล้องกับคำกล่าวของ Jacques Maritain⁴² ที่ได้ตั้งข้อสังเกตไว้อย่างแหลมคมว่า “ไม่มีปัญญาหรือคำประกาศสิทธิมนุษยชนใด จะเป็นที่สุด หรือสุดท้ายแต่สิทธิมนุษยชนจะควบคู่ไปด้วยกันเสมอกับสถานะของจิตสำนึกและอารยธรรมชั่วขณะหนึ่งในประวัติศาสตร์” ทำให้เรื่องสิทธิมนุษยชนไม่ว่าจะออกมาเป็นนิตินัย สัญญา หรือว่าคำประกาศใดก็ตามไม่ใช่สูตรสำเร็จ ที่เป็นความสมบูรณ์ในตัวมันเอง แต่สิทธิมนุษยชนมีความเป็นพลวัต มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอตามช่วงของการเกิดจิตสำนึก และ

⁴² Joseph A. Camilleris, "Human Rights, Cultural Diversity and Conflict Resolution : The Asia Pacific Context," *Pacific Review* vol.6 No.2,1994, p.20. อ้างถึงใน เสน่ห์ จามริก, "ฐานความคิดและวัตถุประสงค์ของการวิจัย," ใน *สิทธิมนุษยชนไทยในสถานการณ์สากล*, หน้า286.

สภาวะของแต่ละช่วงระยะเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลง ดังนั้น สิทธิมนุษยชนจึงไม่ใช่เป็นเพียง ข้อบัญญัติที่ตายตัว แต่ว่ามีความเป็นพลวัตเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมซึ่งมีอยู่เสมอ ด้วยเหตุนี้ ผู้ศึกษาจึงทำการศึกษาโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เปรียบเทียบ แนวคิดและ หลักการของคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 กับบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 พบว่ามีบทบัญญัติที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับหลักการตามคำ ประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 โดยเฉพาะการรับรองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของ ประชาชนและสิทธิทางการเมือง เนื่องจากทั้งคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมืองค.ศ.1789 และ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ต่างมีวัตถุประสงค์เดียวกัน คือ ค้ำครองสิทธิ เสรีภาพของประชาชนและควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐมากขึ้น อีกทั้ง รัฐธรรมนูญพ.ศ.2540 ได้เพิ่มเติมสิทธิเสรีภาพของประชาชนไว้อย่างกว้างขวางมากขึ้นกว่าเดิม เช่นเดียวกับคำประกาศ สิทธิมนุษยชนและพลเมืองค.ศ.1789 ที่ได้รับการตีความและพัฒนาจากองค์ที่เกี่ยวข้องจนเกิดผล เป็นรูปธรรมมาจนถึงปัจจุบัน โดยในการวิเคราะห์เปรียบเทียบความเชื่อมโยงดังกล่าว ผู้ศึกษาได้ หยิบยกตัวอย่างของ หลักการรับรองสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมืองระหว่างคำประกาศสิทธิ มนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789กับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 เฉพาะหลักการ ที่สำคัญและเห็นอย่างชัดเจน ดังต่อไปนี้

4.4.2.1 การรับรองสิทธิมนุษยชน

จากการวิเคราะห์เปรียบเทียบแนวคิดและมาตรฐานการรับรองสิทธิมนุษยชนตาม รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 โดยอาศัยกรอบหลักการที่ปรากฏในคำประกาศสิทธิ มนุษยชน ค.ศ.1789เป็นแกนสำคัญในการวิเคราะห์สามารถจำแนกได้ดังต่อไปนี้

4.4.2.1.1 หลักความมั่นคงปลอดภัย หรือ เสรีภาพในชีวิตและร่างกาย

วัตถุประสงค์การรับรองสิทธิเสรีภาพประเภทดังกล่าว ซึ่งเป็นสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งที่ห้ามรัฐใช้อำนาจเข้าไปแทรกแซงล่วงละเมิด เพื่อป้องกันและควบคุม การใช้อำนาจรัฐ ทำให้เกิดหลักประกันแก่ปัจเจกชน อีกทั้ง สิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกายยังเป็น สิทธิที่ติดตัวปัจเจกชนมาตั้งแต่เกิดและเป็นสิทธิที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ไม่อาจถูกโอนหรือ พრაกไป ได้แม้จะยินยอมก็ตาม และยังเป็นรากฐานสำคัญของการรับรองสิทธิเสรีภาพประเภทอื่นๆอีก ตามมา

คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ได้รับรองถึงหลักความมั่นคงหรือเสรีภาพในชีวิตและร่างกายเป็นครั้งแรก ในมาตรา2 ว่าเป็นหนึ่งในสิทธิตามธรรมชาติที่ไม่มีอายุความของมนุษย์ อีกทั้ง คำจำกัดความของความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตนั้น คือ สภาวะของบุคคลที่มีอิสระโดยตนเอง ที่ไม่มีใครมาขัดขวาง กักกันไว้ได้ และมีเสรีภาพในการเดินทาง แนวความคิดดังกล่าว เป็นแนวคิดแบบเสรีนิยมของรัฐที่มีขึ้น เพื่อปกป้องเสรีภาพดังกล่าว สิทธิเสรีภาพในเรื่องดังกล่าวจึงได้รับการยอมรับและขยายความอยู่ในมาตรา 7,8,9ของคำประกาศ อย่างไรก็ตาม การให้หลักความมั่นคงในชีวิตและร่างกาย ไม่ได้หมายความว่า รัฐจะไม่สามารถกระทำการใดๆเลยอันเป็นการกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของปัจเจกชนได้ แต่หมายความว่ารัฐสามารถกระทำการกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของปัจเจกชนได้ภายใต้เงื่อนไขที่กฎหมายได้กำหนดไว้ล่วงหน้า ดังนั้น หลักการดังกล่าวจึงทำหน้าที่เป็นผู้ป้องกันซึ่งมักจะพบเห็นได้ในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หลักการป้องกันซึ่งเสริมความมั่นคงในชีวิตร่างกาย ที่ปรากฏอยู่ในกฎหมายลายลักษณ์อักษรได้แก่⁴³

* หลักความชอบด้วยกฎหมายของกระบวนการวิธีพิจารณา ต้องมีวิธีพิจารณาที่เปิดเผยโดยศาลและอยู่ภายใต้กรอบแห่งกฎหมาย

* หลักกฎหมายไม่มีผลย้อนหลังเป็นโทษ

* หลักสันนิษฐานว่าผู้ต้องหาไม่มีความผิดจนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ากระทำความผิดจริง

* หลักสิทธิในการป้องกันตนเอง

* หลักป้องกันโดยกระบวนการยุติธรรม

จะเห็นได้ว่า หลักความมั่นคงปลอดภัยและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย เป็นการกำหนดให้กับ ความมั่นคงในชีวิตและร่างกาย เป็นสิทธิที่มีตามกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ปัจเจกชนควรจะได้รับอันเป็นพื้นฐานสำคัญของหลักนิติรัฐ เพราะการใช้อำนาจของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ในการ จับกุม กักขัง คุมขัง อาจละเมิดสิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกายของประชาชนได้ จากการศึกษารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 พบว่าได้รับรองสิทธิเสรีภาพเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้หลายมาตราด้วยกัน สะท้อนให้เห็นได้จาก ในมาตรา31 บัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย ที่เป็นสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่สำคัญที่สุดประการหนึ่ง เป็นการห้ามใช้อำนาจรัฐเข้าไปแทรกแซง ล่วงละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคล ด้วยการทรมาน ทารุณกรรม หรือลงโทษ ด้วยวิธีการทารุณโหดร้าย หรือ ไร้มนุษยธรรม ซึ่งมีการถกเถียงกันมากกว่า การลงโทษประหารชีวิตเป็นการลงโทษที่ทารุณโหดร้ายหรือไม่ อย่างไรก็ตาม สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่มีได้

⁴³ เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, เสรีภาพทางกายภาพตามแนวคิดทางกฎหมายของฝรั่งเศส

มีความเห็นเป็นที่ยุติ โดยสมาชิกสภาว่างรัฐธรรมนูญ(สสร.)ยังคงเห็นว่าสังคมไทยเมื่อมองโดยภาพรวมแล้วยังคงมีความจำเป็นต้องคงโทษประหารชีวิตไว้เพื่อตอบโต้อาชญากรรมรุนแรง หากยกเลิกไปแล้วเกรงว่ากฎหมายจะไม่ใช่ที่ยำเกรงแก่เหล่าอาชญากร ซึ่งอาจส่งผลร้ายแรงตามมาโดยข้อเท็จจริงในทางปฏิบัติของกระบวนการยุติธรรมไทย ก็ได้ใช้โทษประหารกันอย่างพร่ำเพรื่อแต่มีขั้นตอนมากมายกว่าจะไปถึงขั้นที่ต้องประหารชีวิตกันจริงๆ การยกเลิกโทษประหารจึงต้องมีการศึกษาเตรียมการอย่างมีขั้นตอน นอกจากนั้น ยังเป็นโอกาสที่ดีที่จะได้มีการปรับเปลี่ยนระบบราชทัณฑ์ หรือกระบวนการยุติธรรมในการลงโทษประหารมิให้ใช้วิธีการที่ทารุณโหดร้าย⁴⁴ ดังนั้น ประเทศไทยจึงยังคงโทษประหารชีวิตอยู่

นอกจากการรับรองสิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกายอย่างกว้างๆแล้ว รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ยังได้มีการรับรองสิทธิเสรีภาพของบุคคลที่มีต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญา กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ การใช้สิทธิเสรีภาพทางศาลโดยเฉพาะเจาะจง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ก. หลักสิทธิในการป้องกันตนเอง

หลักสิทธิในการป้องกันตนเอง ถือได้ว่าเป็นการรับรองสิทธิในชีวิตและร่างกายของบุคคลที่ไม่อาจถูกกล่าวหา จับกุม หรือคุมขังได้ ดังที่บัญญัติในมาตรา7ของคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมืองค.ศ.1789 ว่า “บุคคลไม่อาจถูกกล่าวหา จับกุม หรือ คุมขังได้ เว้นแต่ในกรณีที่กำหนดโดยกฎหมายและตามรูปแบบที่กฎหมายบัญญัติไว้บุคคลใดก็ตามที่บังอาจร้องขอ ถ้ายทอด บังคับ การ หรือทำให้มีการบังคับตามคำสั่ง ตามอำเภอใจย่อมต้องรับโทษ แต่พลเมืองทุกคนซึ่งได้รับการร้องขอให้ช่วยเหลือตามกฎหมายต้องปฏิบัติตามนั้นการขัดขืนหรือการฝ่าฝืนย่อมได้รับโทษเช่นกัน” ต่อมามาตราดังกล่าว ได้มีการรองรับในมาตรา66ของรัฐธรรมนูญฝรั่งเศส ค.ศ.1958 ทำให้องค์กรตุลาการเป็นผู้คุ้มครองสิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย โดยกำหนดการจับกุม คุมขังบุคคล ตามอำเภอนั้นไม่ได้ และให้เป็นอำนาจของศาลที่ต้องเป็นผู้คุ้มครองสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลและเป็นผู้รับให้มีการเคารพหลักการดังกล่าวตามเงื่อนไขที่กำหนดโดยบทบัญญัติแห่งกฎหมาย อำนาจศาลถือว่า เป็นหนึ่งในอำนาจอธิปไตยที่เป็นของรัฐและเป็นอำนาจอิสระในการตัดสินใจคดี เสรีภาพนั้นจะได้รับการประกันโดยการเคารพในเรื่องความมั่นคงและสิทธิอื่นๆ ที่คำประกาศสิทธิมนุษยชน

⁴⁴ รายงานการประชุมสภาว่างรัฐธรรมนูญ ครั้งที่15 (เป็นพิเศษ 2540), หน้า1-40 อ้างถึงใน ไพโรจน์ พลเพชร และคณะ, ชุดโครงการวิจัยการติดตามและประเมินผลบังคับใช้รัฐธรรมนูญ เรื่อง สิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์, หน้า80.

และพลเมือง ค.ศ.1789 ที่ขยายความถึง “เป็นสิทธิธรรมชาติที่ไม่สามารถบังคับได้” เท่านั้น ภาพลักษณ์ของอำนาจอธิปไตยจึงดูมีน้ำหนักมากขึ้นโดยรูปแบบที่เรียกว่า “การสร้างกรอบ” กล่าวคือ โยงไปถึงเรื่องการประกาศใช้กฎหมายของประมุขแห่งรัฐ รูปแบบดังกล่าวทำให้ตระหนักถึงคุณภาพของกฎหมายที่เกี่ยวกับรัฐเพื่อรับทราบว่ามีเมื่อพบความจริงเกี่ยวกับเสรีภาพเป็นหนึ่งในบทบัญญัติของคำประกาศว่ากฎหมายสามารถจำกัดการใช้เสรีภาพอันนั้นได้⁴⁵

จะเห็นได้ว่า หลักการดังกล่าวเกี่ยวข้องกับมาตรการบังคับที่สำคัญและจำเป็นในการนำบุคคลเข้าสู่การดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม ซึ่งอาจจะส่งผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคลไม่ทางใดก็ทางหนึ่งโดยเฉพาะสิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย สิทธิเสรีภาพในการเคลื่อนไหว สิทธิเสรีภาพในการเดินทาง เป็นต้น การใช้มาตรการบังคับดังกล่าวจึงต้องมีขอบเขตที่ชัดเจนและต้องมีการตรวจสอบการใช้อำนาจโดยองค์ของรัฐที่มีความเป็นอิสระเพื่อเป็นหลักประกันว่าสิทธิเสรีภาพของบุคคลจะไม่ถูกระทบกระเทือนมากเกินไป ในขณะเดียวกันก็ยังคงรักษาประโยชน์ของรัฐในการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในสังคม ดังนั้น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 จึงได้มีการบัญญัติรับรองและเพิ่มเติมหลักเกณฑ์และเงื่อนไขสำคัญที่เกี่ยวข้องมากขึ้น โดยกำหนดให้องค์กรศาลซึ่งเป็นองค์กรอิสระเป็นผู้ดำเนินการและตรวจสอบเพื่อเป็นหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน

ข. หลักกฎหมายไม่มีโทษย้อนหลังเป็นโทษทางอาญา

หลักกฎหมายไม่มีผลย้อนหลังมักจะเกี่ยวข้องกับกฎหมายอาญา โดยได้รับรองเป็นครั้งแรกในมาตรา 8 ของคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ที่ว่า “กฎหมายอาจกำหนดโทษทางอาญาได้ก็แต่เฉพาะเท่าที่จำเป็นอย่างยิ่งโดยชัดแจ้งเท่านั้นและบุคคลหาอาจต้องรับโทษทางอาญา เว้นแต่ได้กระทำการอันฝ่าฝืนกฎหมายที่ตราขึ้นและประกาศไว้ก่อนการกระทำความผิด และการใช้บังคับกฎหมายต้องชอบด้วยกฎหมาย” หลักการดังกล่าวมีความสำคัญ เนื่องจากเป็นการคุ้มครองบุคคลที่มีให้มีการกำหนดโทษกฎหมายที่เป็นผลบังคับใช้กับการกระทำที่เกิดขึ้นในอดีต ทำให้บุคคลสามารถตัดสินใจอย่างอิสระ ตราบเท่าที่บุคคลนั้นสามารถคาดการณ์ได้ว่าจะมีผลทางกฎหมายเกิดขึ้นแก่เขาอย่างไร ถ้าให้กฎหมายมีผลย้อนหลังที่ไม่เป็นคุณแก่เขาแล้ว ก็เท่ากับว่าบุคคลนั้นก็ไม่สามารถคาดการณ์อะไรได้เลย ในสิ่งที่เขาจะกระทำ เพราะไม่รู้ว่าเมื่อทำไป

⁴⁵ F.Luchaire, *La Lecture actualisée de la déclaration de 1789 in La Déclaration des droit de l'homme et du citoyen*, p.223. อ้างถึงใน เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, *หลักพื้นฐานกฎหมายมหาชนว่าด้วย รัฐ รัฐธรรมนูญและกฎหมาย*, หน้า199-200.

แล้วจะก่อให้เกิดผลร้ายแก่เขาหรือไม่อย่างไร ถ้าสักวันหนึ่งภายหลังจากการกระทำผ่านไปแล้ว ฝ่ายนิติบัญญัติตรากฎหมายมาเอาผิดในสิ่งที่บุคคลนั้นกระทำ ซึ่งจะทำให้บุคคลนั้นไม่ได้รับการรับรองทางเสรีภาพ อันเนื่องมาจากความไม่แน่นอนของกฎหมาย⁴⁶

เมื่อพิจารณา รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ได้บัญญัติหลักการดังกล่าวไว้ในมาตรา32 “บุคคลจะไม่ต้องรับโทษทางอาญา เว้นแต่จะได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่กำหนดไว้ในกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำผิดมิได้” มีปัญหาว่า โทษทางอาญาที่บัญญัติรับรองในมาตรา32 ดังกล่าวนั้น หมายถึง โทษประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ ริบทรัพย์สิน เท่านั้นหรือไม่ เห็นว่าไม่น่าจะหมายถึง โทษดังกล่าวข้างต้นเท่านั้น แต่น่าจะหมายถึง การลิดรอนสิทธิเสรีภาพอย่างอื่น ๆ ของประชาชนด้วย เช่น การตัดสิทธิเลือกตั้งและสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง สิทธิจะแต่งทนายความช่วยว่าต่างแก่ต่างในศาล การถอนสัญชาติ เป็นต้น ดังที่ คณะตุลาการรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส ได้ตัดสินคำวินิจฉัยที่ 82-155 ลงวันที่ 30 ตุลาคม ค.ศ.1982 เกี่ยวกับโทษทางภาษีว่า “หลักความไม่มีผลใช้บังคับย้อนหลังของกฎหมายดั่งมีนัยดังกล่าว หาได้ใช้บังคับแต่เฉพาะกับที่บัญญัติกำหนดความผิดและโทษทางอาญา ซึ่งศาลที่มีอำนาจหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีอาญาเป็นผู้ลงแก่ผู้กระทำผิดเท่านั้นไม่ หากแต่ยังต้องขยายไปใช้บังคับกับกฎหมายที่กำหนดความผิดและโทษทุกประเภท แม้ว่าฝ่ายนิติบัญญัติจะเห็นสมควรมอบหมาย ให้องค์กรอื่นที่มีชื่อองค์กรตุลาการเป็นผู้ลงโทษแก่ผู้กระทำผิดด้วย”⁴⁷ ถ้าหากความเห็นนี้ได้รับการยอมรับในประเทศไทยว่าถูกต้องการตรากฎหมายย้อนหลังให้เป็นผลร้ายแก่บุคคล ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ย่อมขัดต่อรัฐธรรมนูญ

ค. หลักข้อสันนิษฐานว่าไม่มีความผิดจนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ากระทำผิดจริง

หลักการดังกล่าวเกี่ยวข้องกับคดีอาญาเป็นส่วนใหญ่ ดังที่ปรากฏในมาตรา9 ของคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ที่ว่า “บุคคลย่อมได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่า

⁴⁶ สมยศ เชื้อไทย คำอธิบายวิชากฎหมายแพ่ง: หลักทั่วไป (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธรรมสาร จำกัด, 2538), หน้า73.

⁴⁷ Décision No.82-155DC du 30 décembre 1982 cité in Conseil d'Etat, Les pouvoirs de l'Administration dans le domaine des sanctions, Les études du Conseil d'Etat, Paris La documentation française, 1995, p. 57. อ้างถึงใน เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, หลักกฎหมายว่าด้วยสิทธิเสรีภาพ, หน้า157-158.

เป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีการประกาศว่ามีความผิด ถ้ามีความจำเป็นต้องจับกุมผู้ใด การใช้กำลังโดยไม่จำเป็น เพื่อให้ได้ตัวบุคคลนั้นมา ย่อมมีความผิดต้องรับโทษทางกฎหมาย” ดังนั้น ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะได้รับการปฏิบัติเหมือนผู้กระทำผิดมิได้ การสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of innocent) จัดเป็นหนึ่งในการสำคัญที่สุดประการหนึ่ง กล่าวคือ ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะได้รับการปฏิบัติเสมือนเป็นผู้กระทำผิดมิได้ ตราบใดที่ยังไม่พิสูจน์อย่างชัดแจ้งว่าเขาได้กระทำผิดจริง ในประเทศไทยหลักการสำคัญที่ได้ปรากฏในรัฐธรรมนูญ ตั้งแต่ พ.ศ. 2492 และในรัฐธรรมนูญฉบับต่อมาอีกหลายฉบับ โดยเฉพาะรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ก็ได้บัญญัติหลักการนี้ไว้เช่นเดียวกัน ในมาตรา 33 ที่บัญญัติหลักการว่า “ในคดีอาญาต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิดและก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิดจะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดนั้นไม่ได้” โดยผู้ร่างตระหนักดีว่า รัฐธรรมนูญฉบับที่ผ่านมาแม้จะบัญญัติเอาไว้แต่ก็ไม่ได้ได้รับการปฏิบัติที่จริงจังเนื่องจาก ไม่มีสภาพบังคับและเกิดปัญหาในทางปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมในอดีต ผู้ต้องหา หรือจำเลย โดยเฉพาะในคดีสำคัญมักไม่ได้รับสิทธิดังกล่าว เมื่อถูกจับกุมก็มักถูกพิพากษาโดยสังคมและสื่อ ตลอดจนการได้รับการปฏิบัติในระหว่างการจับกุม คุมขัง และดำเนินคดีที่ไม่เหมาะสม ดังนั้น หลักการดังกล่าวจึงเป็นการตอกย้ำให้เจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งเป็นผู้มีหน้าที่บังคับใช้กฎหมายต้องยึดหลักการและนำไปปฏิบัติอย่างเคร่งครัด⁴⁸

อย่างไรก็ตาม มีผู้ให้ความเห็นว่าสังคมไทยยังคงมีทัศนคติที่คาดหวังว่าผู้กระทำความผิดควรจะยอมรับสารภาพมากกว่าจะสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ซึ่งแตกต่างจากสังคมตะวันตกที่หลักการนี้ได้รับการพัฒนามาอย่างยาวนาน ดังนั้น การที่สังคมไทยรับเอาหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์มาบังคับใช้ในสังคมไทยที่ยังมิได้รับรู้และเข้าใจหลักการดังกล่าวอย่างแท้จริง หลักการนี้จึงไม่สามารถนำมาบังคับใช้ในทางปฏิบัติได้เท่าที่ควร

4.4.2.1.2 หลักความเสมอภาค

หลักความเสมอภาคนั้นมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับหลักเสรีภาพเนื่องจากเป็นหลักการที่จะทำให้การใช้เสรีภาพเป็นไปอย่างเสมอกันทุกคน แต่หากเสรีภาพสามารถใช้ได้เพียงบุคคลบางคนเท่านั้น ขณะที่คนบางกลุ่มบางคนเข้าถึงไม่ได้ ในกรณีดังกล่าวก็ไม่ถือว่ามีเสรีภาพ

⁴⁸ รายงานการประชุมสภาว่าาร่างรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ 15 (เป็นพิเศษ), 2540, หน้า 40-54 อ้างถึงใน ไพโรจน์ พลเพชร และคณะ, ชุดโครงการวิจัยการติดตามและประเมินผลบังคับใช้รัฐธรรมนูญ เรื่อง สิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์, หน้า 92.

แต่ประการใด⁴⁹ ดังนั้น มนุษย์ต้องมีทั้งเสรีภาพและความเสมอภาค ความเสมอภาคในความหมายของระบอบประชาธิปไตย จึงมิใช่แต่ความเสมอภาคในเรื่องความสามารถเท่านั้น เพราะมนุษย์เกิดมามีความสามารถและความถนัดที่แตกต่างกัน แต่ความสามารถและความถนัดที่แตกต่างกันของมนุษย์จะไม่ทำให้มนุษย์มีความได้เปรียบหรือเหนือกว่าบุคคลอื่น ถ้าหากมนุษย์ได้รับโอกาสที่จะพัฒนาความสามารถและความถนัดของตนอย่างเท่าเทียมกัน ดังนั้น ความเสมอภาคในระบอบประชาธิปไตย จึงหมายถึง ความเสมอภาคในโอกาส⁵⁰ และเมื่อใดก็ตามที่การรับรองเสรีภาพ หากปราศจากรากฐานของความเสมอภาคตามระบอบประชาธิปไตย ก็ไม่ต่างอะไรกับเครื่องมือกดขี่โดยนัยนี้ ความเสมอภาค จึงเท่ากับเป็นจุดที่เชื่อมโยงให้บังเกิดระเบียบการปฏิบัติ เพื่อให้เสรีภาพสามารถใช้ได้จริง อันเป็นเป้าหมายสูงสุดของเจตนารมณ์แห่งการรับรองสิทธิเสรีภาพนั่นเอง

คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 นับเป็นเอกสารฉบับแรกที่แสดงออกถึงหลักความเสมอภาคดังกล่าวได้ดีที่สุดฉบับหนึ่ง โดยมาตรา1 ที่ได้บัญญัติรับรองหลักความเสมอภาคทั่วไป และหลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่องในมาตรา6 ที่ได้รับรอง หลักความเสมอภาคตามกฎหมาย ความเสมอภาคในการดำรงตำแหน่งหน้าที่ทางราชการจากรัฐ และมาตรา13 ความเสมอภาคในการชำระภาษีอากร นอกจากนี้ ยังได้รับการรับรองอยู่ในรัฐธรรมนูญของฝรั่งเศส ค.ศ. 1958 ที่บัญญัติถึงหลักความเสมอภาคไว้ในมาตรา1 “ฝรั่งเศสเป็นสาธารณรัฐที่แบ่งแยกมิได้ เป็นของประชาชน เป็นประชาธิปไตย และเป็นของสังคม สาธารณรัฐรับรองถึงหลักความเสมอภาคตามกฎหมายของประชาชน โดยไม่แบ่งแยกแหล่งกำเนิด เชื้อชาติหรือศาสนา สาธารณรัฐเคารพต่อความเชื่อของทุกนิกาย”

นอกจากนี้ หลักความเสมอภาคที่ปรากฏในคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. 1789 ยังได้กลายเป็นหลักการพื้นฐานที่สำคัญของการพัฒนาหลักกฎหมายมหาชนสมัยใหม่ โดยได้รับการยอมรับในระดับสากล โดยถูกนำไปบัญญัติไว้ในเอกสารระหว่างประเทศและรัฐธรรมนูญเกือบทุกประเทศ และมีอิทธิพลต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยด้วย จะเห็นได้ว่า พัฒนาการของหลักความเสมอภาคที่มีมาอย่างต่อเนื่องและยาวนาน ที่ประเทศไทยได้รับจากระบบสากลนั้น โดยพัฒนาการดังกล่าวมีลักษณะค่อยเป็นค่อยไป จนกระทั่งมีการร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ขึ้น พัฒนาการจึงได้มีการก้าวกระโดดอย่างเห็นได้ชัด โดยได้มีการ

⁴⁹ Claude- Albert COLLIARD, op.cit, p.215. อ้างถึงใน สมคิด เลิศไพฑูรย์, “หลักความเสมอภาค,” วารสารนิติศาสตร์ 30(มิถุนายน2543): 165.

⁵⁰ สมบัติ อารังธัญวงศ์, การเมือง:แนวคิดและการพัฒนา, พิมพ์ครั้งที่2 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ เสมาธรรม, พฤษภาคม 2544), หน้า226-227.

นำแนวคิดหลักความเสมอภาคในต่างประเทศมาบัญญัติเป็นหลักความเสมอภาคในมาตรา30แห่งรัฐธรรมนูญ จึงทำให้มีความก้าวหน้าที่เทียบเท่ากับนานาชาติ⁵¹ ดังจะเห็นได้จาก มาตรา5 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 บัญญัติว่า “ประชาชนชาวไทยไม่ว่าเหล่ากำเนิด เพศ หรือศาสนาใด ย่อมอยู่ในความคุ้มครองแห่งรัฐธรรมนูญนี้เสมอกัน” และในมาตรา30⁵² ที่บัญญัติรับรอง หลักความเสมอภาคอยู่ 4 ประการ กล่าวคือ⁵³

* หลักความเสมอภาคทั่วไป(มาตรา30วรรค1) ถือเป็นสิทธิเบื้องต้นของบุคคล อันมีลักษณะเป็นสิทธิเรียกร้องของบุคคล โดยถือว่าหลักความเสมอนั้นเป็นพื้นฐานของหลักความยุติธรรม หลักความเสมอนี้มีชื่อเรียกร้องว่า บุคคลจะได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันจากการกระทำของรัฐ ในขณะที่เดียวกัน หลักความเสมอนี้ยังมีชื่อเรียกร้องในทางปฏิเสธ เพื่อมิให้เจ้าหน้าที่ของรัฐปฏิบัติต่อบุคคลตามอำเภอใจ แต่อย่างไรก็ตาม หลักความเสมอภาคหรือหลักของการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันมิได้เรียกร้องให้ปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันอย่างสิ้นเชิง กล่าวคือ มิได้หมายความว่า บุคคลทุกคนจะได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันโดยมิได้คำนึงถึงข้อแตกต่างใดๆ เลย เฉพาะกรณีที่สิ่งสองสิ่งมีสาระสำคัญเหมือนกันจึงควรได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน และกรณีที่สิ่งสองสิ่งมีสาระสำคัญต่างกันจะต้องได้รับการปฏิบัติที่แตกต่างกัน ด้วยเหตุนี้เอง จะเห็นได้ว่า หลักความเสมอนั้นมีลักษณะที่เป็นนามธรรมค่อนข้างสูง

* หลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่อง (มาตรา30 วรรค2) เป็นการทำให้หลักความเสมอภาคทั่วไป(มาตรา30วรรคแรก) มีความเป็นรูปธรรมมากขึ้น มาตรา30 วรรค2ของรัฐธรรมนูญ ได้นำหลักดังกล่าวมาบัญญัติไว้ โดยกำหนดให้ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน ถ้าฟังแต่ข้อเท็จจริงว่า

⁵¹ เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, “หลักความเสมอภาค,” ในรวมบทความกฎหมายมหาชนจาก เว็บไซต์ www.pub-law.net เล่ม3, นันทวัฒน์ บรรณานันท์, บรรณาธิการ(กรุงเทพมหานคร: บริษัท พี.เพรส จำกัด, 2546), หน้า375.

⁵² มาตรา30 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 บัญญัติว่า “บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย และได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน

ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน

การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล เพราะเหตุแห่งความแตกต่าง ในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมือง อันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญจะกระทำมิได้

มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรค หรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพ ได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น ย่อมไม่ถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามวรรคสาม”

⁵³ ไพโรจน์ พลเพชร และคณะ, ชุดโครงการวิจัยการติดตามและประเมินผลบังคับใช้รัฐธรรมนูญ เรื่อง สิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์, หน้า 64-65.

ฝ่ายหนึ่งเป็นชายและอีกฝ่ายหนึ่งเป็นหญิง ในกรณีนี้ไม่ถือว่าเป็นเกณฑ์ของความแตกต่างที่เป็นสาระสำคัญที่จะนำไปสู่การปฏิบัติให้แตกต่างกันได้ แต่อย่างไรก็ตาม กฎหมายก็ไม่อาจที่จะไม่คำนึงถึงความแตกต่างในทางกายภาพ และความแตกต่างในทางหน้าที่ระหว่างหญิงและชายได้อย่างสมบูรณ์ มาตรา30วรรค2 มีความมุ่งหมายเพื่อที่จะลดความเสียเปรียบในสังคม

* ข้อห้ามมิให้มีการเลือกปฏิบัติให้แตกต่างโดยอาศัยเหตุที่กฎหมายกำหนดเอาไว้ แสดงให้เห็นว่าบุคคลไม่อาจจะได้รับการปฏิบัติอย่างได้เปรียบหรือเสียเปรียบอันเนื่องมาจากถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมือง หากการกระทำของเจ้าหน้าที่ของรัฐได้อาศัยคุณสมบัติดังกล่าวเป็นเหตุของการปฏิบัติให้แตกต่างกัน กรณีนี้ย่อมได้ชื่อว่าเป็นการเลือกปฏิบัติอันไม่เป็นธรรม การเลือกปฏิบัติที่ก่อให้เกิดความได้เปรียบหรือเสียเปรียบแก่บุคคล อาจเกิดจากการกระทำหรือละเว้นไม่กระทำการก็ได้

* หลักการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม (มาตรา30วรรค4) เป็นการบัญญัติเพื่อให้เกิดความชัดเจนว่า การกระทำของรัฐที่กระทำเพื่อขจัดอุปสรรค หรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถและใช้สิทธิเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น ย่อมไม่ถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม

จากการศึกษา บทบัญญัติมาตรา30แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 เปรียบเทียบกับ คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ที่มีการบัญญัติเรื่องหลักความเสมอภาค ไว้ใน มาตรา1,6,13 จะเห็นได้ว่า หลักความเสมอภาคตามมาตรา30ของประเทศไทยมีรายละเอียดมากกว่า เนื่องจาก มีการบัญญัติรับรองข้อห้ามที่มิให้มีการเลือกปฏิบัติให้แตกต่างโดยอาศัยเหตุที่กำหนดไว้ และหลักการเลือกปฏิบัติที่เป็นธรรมที่มาขยายหลักข้อห้ามมิให้เลือกปฏิบัติอีกครั้ง

4.4.2.1.3 หลักกรรมสิทธิ์

ภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยในปัจจุบัน ถือว่าสิทธิในกรรมสิทธิ์ของบุคคล เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปว่าเป็นสิทธิประการหนึ่งของประชาชน ที่พึงได้รับความความคุ้มครองโดยชอบด้วยกฎหมาย สอดคล้องกับบทบัญญัติใน มาตรา17 ของคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. 1789 ที่ยอมรับในหลักกรรมสิทธิ์ของบุคคลว่าเป็นสิทธิอันศักดิ์สิทธิ์ และจะละเมิดมิได้ นับได้ว่าหลักกรรมสิทธิ์เป็นสิทธิตามธรรมชาติที่ทุกสังคมทางการเมืองนั้นจะต้องยอมรับ อาทิ การละเมิดมิได้ในเคหสถาน การต้องจ่ายค่าทดแทนอย่างเป็นทางการเมื่อมีการเวนคืน สอดคล้องกับบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ที่ได้ปรากฏนัยที่

สะท้อนให้เห็นถึง แนวคิดในการรับรองสิทธิของบุคคลในทรัพย์สินไว้ในทำนองเดียวกับ รัฐเสรีประชาธิปไตยทั้งหลาย ดังปรากฏใน มาตรา 48 ที่รับรองสิทธิของบุคคลในทรัพย์สินย่อมได้รับความคุ้มครอง และมาตรา 49 ที่บัญญัติรับรอง สิทธิในกรรมสิทธิ์ของบุคคลที่มีเหนืออสังหาริมทรัพย์ว่า การเวนคืนอสังหาริมทรัพย์จะกระทำมิได้ อย่างไรก็ตาม รัฐยังคงมีอำนาจที่จะเวนคืนได้ ก็ต่อเมื่อมีกฎหมายกำหนดไว้เป็นการเฉพาะเพื่อประโยชน์สาธารณะและจะต้องกำหนดค่าทดแทนที่เป็นธรรมภายในเวลาอันควรให้แก่ประชาชน

4.4.2.1.4 หลักต่อต้านการกดขี่ข่มเหง

สิทธิของประชาชนในการต่อต้านการกดขี่ข่มเหงได้รับการยอมรับภายใต้แนวความคิดปัจเจกชนนิยมที่ปรากฏอยู่ใน คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. 1789 มาตรา 2 ว่าเป็นหนึ่งใน สิทธิตามธรรมชาติซึ่งไม่มีอายุความของมนุษย์ เพราะเหตุว่า ผู้ปกครองที่แท้จริง คือ พลเมืองโดยส่วนรวม และเมื่อพิจารณาบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย นับเป็นครั้งแรกที่มีการบัญญัติรับรอง สิทธิต่อต้านโดยสันติวิธีไว้ใน มาตรา 65⁵⁴ นับเป็นการนำหลักเรื่องสิทธิในการต่อต้านไม่ว่าจะเป็นการกระทำใดๆก็ตาม เพื่อล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยให้สิทธิแก่ประชาชนสามารถต่อต้านการได้มาซึ่งอำนาจในการปกครอง ที่มีใช้วิธีทางที่ถูกต้องตามรัฐธรรมนูญ

4.4.2.2 การรับรองสิทธิพลเมือง

ในระบอบประชาธิปไตย ประชาชนต้องมีสิทธิทางการเมืองอย่างเท่าเทียมกัน การใช้สิทธิทางการเมืองเป็นการแสดงออกถึงการเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยของประชาชน โดยผู้ที่จะทรงสิทธิพลเมืองหรือสิทธิทางการเมืองได้จะต้องเป็นผู้มีสัญชาติของรัฐเท่านั้น ไม่มีรัฐใดในโลกที่ยอมให้คนต่างด้าวที่อาศัยอยู่ในอาณาจักของตนไม่ว่าจะเป็นการชั่วคราวหรือเป็นการถาวรก็ตาม มีสิทธิและเสรีภาพทางการเมืองได้⁵⁵

⁵⁴ มาตรา 65 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 บัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิต่อต้านโดยสันติวิธี ซึ่งการกระทำใดๆ ที่เป็นไปเพื่อให้ได้มา ซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศ โดยวิธีการ ซึ่งมีได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้”

⁵⁵ วรพจน์ วิศรุตพิชญ์, รายงานการวิจัย สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ(ศึกษารูปแบบการจำกัดสิทธิเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญให้ได้อย่างเหมาะสม), หน้า 29-30.

เมื่อพิจารณาถึง หลักการรับรองสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพ.ศ.2540เปรียบเทียบกับกรอบแนวความคิดของคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมืองค.ศ.1789 พบว่าทั้งสองหลักการที่มีนัยที่แสดงให้เห็นถึงการรับรองสิทธิพลเมืองสะท้อนให้เห็นได้จาก หลักสำคัญที่เป็นแนวทางในการส่งเสริมสนับสนุนระบอบประชาธิปไตยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจการบ้านเมือง ดังจะเห็นได้จาก ตัวอย่างสำคัญที่ผู้ศึกษานำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบดังนี้

4.4.2.2.1 สิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการติดต่อสื่อสาร

หลักการเคารพต่อสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการติดต่อสื่อสารโดยคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ได้วางหลักเสรีภาพดังกล่าวไว้ในมาตรา 10 บัญญัติว่า “บุคคลย่อมไม่ต้องหวั่นเกรงสิ่งใดในการแสดงความคิดเห็น แม้ว่าจะเป็นเรื่องทางศาสนาก็ตาม ถ้าการแสดงออกนั้นไม่กระทบกระเทือนความสงบเรียบร้อยที่กำหนดโดยกฎหมาย” และมาตรา11 บัญญัติว่า “การติดต่อสื่อสารกันทางความคิดและความเห็นเป็นสิ่งที่มีความสำคัญประการหนึ่งของมนุษย์แต่ละคน พลเมือง แต่ละคน จึงอาจพูดเขียน พิมพ์โดยอิสระ เว้นแต่ ในกรณีที่กฎหมายกำหนดว่าสิ่งนั้นเป็นการใช้สิทธิที่มีขอบ” จากทั้งสองมาตราดังกล่าวแต่มีเจตนารมณ์ที่จะรับรองสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น สำหรับประเทศที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย การแสดงความคิดเห็นของประชาชนเป็นสิ่งสำคัญ เพราะในการปกครองระบอบนี้บุคคลจะต้องได้ฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นการพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา จึงจะใช้สิทธิทางการเมืองได้อย่างถูกต้อง จึงอาจกล่าวได้ว่า เสรีภาพดังกล่าวเป็นกลไกสำคัญของประชาชนในการควบคุม และตรวจสอบผู้ปกครอง ถ้าปราศจากเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นก็เท่ากับประชาชนปราศจากอำนาจในการควบคุมและตรวจสอบผู้ปกครอง ลักษณะเช่นนี้ไม่อาจเรียกได้ว่า เป็นการปกครองระบอบประชาธิปไตย แต่เป็นระบอบเผด็จการอำนาจนิยม ดังนั้นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 จึงได้รับรองหลักการดังกล่าวในมาตรา37 ที่รับรองเสรีภาพของบุคคล ในการติดต่อสื่อสารโดยทางที่ชอบด้วยกฎหมาย อีกทั้ง ยังมีการห้ามการตรวจการกัก หรือเปิดเผยสิ่งสื่อสารที่บุคคลติดต่อถึงกัน เว้นแต่อาศัยอำนาจตามบทบัญญัติกฎหมายเฉพาะ เพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ หรือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และในมาตรา39 ที่รับรอง เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น (public opinion) เว้นแต่ถูกจำกัดได้โดยกฎหมายโดยกฎหมายที่จำกัดเสรีภาพดังกล่าวได้นั้น ต้องเป็นกฎหมายที่ออกมา

เพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ คุ่มครองสิทธิเสรีภาพ เกียรติยศ ชื่อเสียง สิทธิในครอบครัว หรือ เป็นอยู่ส่วนตัวของบุคคลอื่น เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

4.4.2.2.2 หลักการควบคุมและตรวจสอบฝ่ายปกครอง

คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ได้รับรองสิทธิของราษฎร ที่ให้ ฝ่ายปกครองรายงานการดำเนินการให้ราษฎรทราบไว้เป็นครั้งแรก นับเป็นการสถาปนาหลักการ ควบคุมการใช้อำนาจของฝ่ายปกครองขึ้นเป็นครั้งแรก ภายหลังหลักการดังกล่าวได้รับการพัฒนา เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ดังจะเห็นได้จาก การจัดตั้งศาลปกครองเพื่อคอยทำหน้าที่ตรวจสอบ ความชอบด้วยกฎหมายของนิติกรรมและการกระทำทางปกครอง อันถือเป็นการวางหลักประกัน สิทธิเสรีภาพของประชาชนตาม มาตรา 16 ของคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789

จากแนวคิดดังกล่าวได้มีความสำคัญต่อประเทศไทยในการสร้างระบบการควบคุม ตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ สะท้อนให้เห็นได้จาก บทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 หลายมาตราด้วยกัน อาทิ สิทธิในการได้รับข้อมูลข่าวสาร ในความคุ้มครองของทาง ราชการ แต่สิทธิดังกล่าวอาจถูกจำกัดได้หากการเปิดเผยข้อมูลนั้น จะไปกระทบต่อความมั่นคง ของรัฐ ความปลอดภัยของประชาชน (มาตรา58) สิทธิในการฟ้องหน่วยงานของรัฐ หรือองค์กรอื่น ของรัฐที่เป็นนิติบุคคลให้รับผิดชอบ เนื่องจากการกระทำหรือละเว้นการปฏิบัติงานของข้าราชการ หรือ พนักงานอื่น ๆ ของรัฐได้ตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายบัญญัติ(มาตรา 62)

4.4.2.2.2 สิทธิและเสรีภาพทางการเมือง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ยังได้เพิ่มเติมการรับรองสิทธิ ทางการเมืองขึ้นใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับยุคสมัยที่เปลี่ยนไป แต่จากการศึกษาพบว่า แม้จะเดิน ตามหลักการที่ปรากฏในคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ซึ่งเป็นแนวคิดของทาง ตะวันตกก็ตาม แต่สิทธิเสรีภาพที่ได้รับการเพิ่มเติมดังกล่าวยังคงมีลักษณะไม่สมบูรณ์เมื่อนำมาใช้ ในทางปฏิบัติ แทนที่สิทธิทางการเมืองจะมีขึ้นเพื่อช่วยส่งเสริมสนับสนุนระบอบประชาธิปไตย ทำ ให้ประชาชนมีความกระตือรือร้นในการมีส่วนร่วมแสดงสิทธิกลับกลายเป็นเครื่องมือ ในการปิดกั้น โอกาสในการใช้สิทธิทางการเมือง ทำให้สิทธิทางการเมืองก็เป็นเพียงลายลักษณ์อักษรที่ใช้เป็น เพียงการสร้างภาพความชอบธรรมให้กับผู้ที่ได้ประโยชน์จากรัฐธรรมนูญต่อไป ดังจะเห็นได้จาก

ก. เสรีภาพในการชุมนุมสาธารณะ

บทบัญญัติในเรื่อง เสรีภาพในการชุมนุมสาธารณะได้รับการรับรองในมาตรา 44 ของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ที่บัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบปราศจากอาวุธ” และในวรรค 2 “การจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะในกรณีการชุมนุมสาธารณะ และเพื่อคุ้มครองตามสมควรของประชาชนที่จะใช้ที่สาธารณะ หรือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย ในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะสงครามหรือในระหว่างเวลาที่มีประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินหรือประกาศใช้กฎอัยการศึก” จะเห็นได้ว่า รัฐธรรมนูญฉบับนี้มีความแตกต่างจากรัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ ในการใช้ถ้อยคำบัญญัติเรื่อง เสรีภาพในการชุมนุมรัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ จะบัญญัติเรื่องนี้ได้ว่า “ประชาชนมีเสรีภาพในการชุมนุมกันโดยสงบ ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ” การบัญญัติในลักษณะนี้ทำให้การใช้สิทธิของประชาชนขึ้นอยู่กับกฎหมายที่บัญญัติออกมา ทำให้การใช้สิทธิของประชาชนมีอยู่อย่างจำกัดขึ้นอยู่กับกฎหมายที่บัญญัติออกมา

อย่างไรก็ตาม แม้รัฐธรรมนูญฉบับนี้จะใช้ถ้อยคำที่แตกต่างจากเดิมและผู้ร่างมีเจตนารมณ์ส่งเสริมการใช้สิทธิแต่เมื่อพิจารณาการรับรองเสรีภาพในเรื่องดังกล่าวจะพบว่า มีสาระในเชิงเนื้อหาแทบไม่แตกต่างจากรัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ เพราะข้อความได้เปิดช่องแก่รัฐในการใช้อำนาจในการกีดกันการชุมนุมได้ดั้งเดิม โดยอาศัยบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะกรณีการชุมนุมสาธารณะนั้น หมายความว่า หากประชาชนจะใช้สิทธิในสถานที่สาธารณะ รัฐก็สามารถใช้กฎหมาย และระเบียบที่มีอยู่เดิมแล้วเป็นเครื่องมือในการปิดกั้นการใช้สิทธิเช่นในอดีต⁵⁶ ทำให้รัฐสามารถใช้อำนาจเข้าแทรกแซงไม่ให้ประชาชนใช้สิทธิเหล่านั้นได้เต็มที่

ข. สิทธิการรับสมัครเลือกตั้ง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับที่ผ่านมา ประชาชนไม่ว่าจะมีการศึกษาใดระดับใด รัฐธรรมนูญได้เปิดโอกาสให้มีสิทธิในการสมัครเข้าเป็นตัวแทนของประชาชนเพื่อทำหน้าที่ในรัฐสภา แต่รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้ให้สิทธิบุคคลเพียงจำนวนน้อยกลุ่มหนึ่งซึ่งเป็นอภิสิทธิ์ชนทางการศึกษาและชนชั้นนำเดิมนั้นที่มีโอกาสสมัครเข้าไปบริหารประเทศและเป็นสมาชิกสภา

⁵⁶ ไพโรจน์ พลเพชร และคณะ, ชุดโครงการวิจัยการติดตามและประเมินผลบังคับใช้รัฐธรรมนูญ เรื่อง สิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์, หน้า 336-338.

นิติบัญญัติ⁵⁷ การกำหนดหลักเกณฑ์ดังกล่าวเช่นนี้ แม้ผู้ร่างรัฐธรรมนูญจะอ้างเหตุผลว่าเป็นความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่โดยมีการสำรวจความคิดเห็นในระยะเวลาก่อนการร่าง แต่ก็ไม่น่าจะปฏิเสธได้ว่าข้อบัญญัตินี้เป็นการตัดสิทธิหรือลดรอนสิทธิทางการเมืองของประชาชน ส่วนใหญ่ของประเทศ เป็นการสร้างความไม่เท่าเทียมกันในเชิงโอกาสทางการเมืองที่ประชาชนจำนวนมากไม่มีวันบรรลุถึงด้วยข้อจำกัดทางเศรษฐกิจสังคมที่พวกเขาไม่มีโอกาสเลือก มีประชาชนจำนวนมากที่ไม่มีโอกาสได้รับการศึกษาในระดับปริญญาตรีเนื่องจากความยากจน ดังนั้น แม้ว่าบทบัญญัตินี้จะระบุอย่างชัดเจนในเรื่องข้อจำกัดด้านการศึกษา แต่สิ่งที่ซ่อนเร้นและลึกลงไปการระบุเรื่องนี้มีนัยว่าเป็นสร้างกำแพงกีดกันคนจนด้วยเช่นกัน คนจนที่มีการศึกษาต่ำจึงเป็นกลุ่มคนที่รัฐธรรมนูญฉบับนี้ไม่ให้สิทธิในการสมัครเข้าไปเป็นตัวแทนในการบริหารประเทศหากประชาธิปไตยหมายถึงวิถีชีวิต ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานคติแห่งความเสมอภาคของปัจเจกชนทุกคน รัฐธรรมนูญฉบับนี้ก็ได้ทำลายหลักการนี้และโดยบทบัญญัติแห่งข้อนี้ ได้แบ่งชนชั้นทางสังคมภายใต้หลักคิดของทฤษฎีชนชั้นนำนิยม (Elitism) ที่ระบุว่า การเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมืองจำกัดอยู่ในคนเพียงจำนวนน้อยที่เป็นสมาชิกของกลุ่มชนชั้นนำในสังคมและมีทักษะทางการเมือง ขณะที่คนส่วนใหญ่ยังคงไร้การศึกษาจึงไม่ควรมีโอกาสเข้าไปเป็นผู้ปกครองประเทศ ดังนั้น บทบัญญัติในรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าว จึงเป็นการทำลายอุดมการณ์ขั้นพื้นฐานของระบอบประชาธิปไตย⁵⁸

ค. สิทธิการลงประชามติ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ได้บรรจุหลักคิดใหม่เกี่ยวกับสิทธิทางการเมืองที่ไม่เคยมีมาก่อนในสังคมไทย ขึ้นมาหลายประการ แต่สิทธิที่สำคัญประการหนึ่งคือ การลงประชามติ (Referendum) ดังที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 214 ที่ให้อำนาจนายกรัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรีปรึกษาประธานสภาผู้แทนราษฎรและประธานวุฒิสภา เพื่อประกาศให้มีการออกเสียงประชามติ แต่การออกเสียงประชามตินี้เป็นไปเพียงเพื่อประโยชน์ในการขอปรึกษาความเห็นของประชาชนว่าเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบกิจการสำคัญที่มีผลกระทบต่อประโยชน์ได้เสียของประเทศชาติหรือประชาชน ผลของประชามติไม่ใช่การตัดสินใจขั้นสุดท้ายในเรื่องที่มีการลงประชามติ แต่เป็นสิ่งประกอบที่ฝ่ายบริหารนำไปเป็นส่วนหนึ่งในการตัดสินใจ การที่รัฐธรรมนูญ ไม่

⁵⁷ มาตรา 107(3) ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 บัญญัติว่า บุคคลมีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต้องสำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่า เว้นแต่เคยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือวุฒิสภา และในมาตรา 125(3) บัญญัติว่า บุคคลมีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภาต้องสำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่า

⁵⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 334.

ยอมรับผลของการลงประชามติว่าเป็นการตัดสินใจของประชาชน ที่มีผลผูกพันต่อรัฐและองค์กรของรัฐนั้น แสดงให้เห็นว่าการให้สิทธิทางการเมืองแก่ประชาชนในเรื่องนี้เป็นการให้สิทธิที่ขาดความสมบูรณ์และไม่สอดคล้องกับหลักการลงประชามติในลักษณะสากลที่ถือว่าการลงประชามติเป็นการตัดสินใจครั้งสุดท้าย(Last Decision-making) ดังนั้น การบัญญัติที่ดูเสมือนว่าเป็นการเพิ่มสิทธิทางการเมืองให้ประชาชนนั้น มีนัยความหมายอื่นแอบแฝงและซ่อนเร้นดำรงอยู่ไม่น้อย อาจมีผู้โต้แย้งว่าแม้จะไม่เขียนให้ผลของประชามติเป็นที่สุด แต่รัฐบาลก็คงตัดสินใจไปตามผลประชามตินั้น คงจะไม่มีรัฐบาลใดที่กล้าฝ่าฝืนกระแสของประชามติได้ แต่ข้อโต้แย้งเช่นนี้ย่อมอาจเกิดขึ้นจริงหรือไม่อาจเกิดขึ้นก็ได้ เพราะรัฐบาลมีทั้งที่รับฟังเสียงประชาชนและรัฐบาลที่ถือว่าเสียงของประชาชนมีน้ำหนักน้อยในการตัดสินใจบางเรื่อง และการที่ไม่ระบุให้ผลการลงประชามติเป็นการตัดสินใจครั้งสุดท้าย ย่อมไม่จูงใจให้ประชาชนไปใช้สิทธิในการลงประชามติเท่าที่ควร เพราะประชาชนไม่มั่นใจในประสิทธิผลของกลไกนี้และส่งผลให้โอกาสการไปใช้สิทธิในการลงประชามติจะน้อยลง⁵⁹

ดังนั้น การบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพทางการเมืองที่มีข้อบกพร่องบางประการ ย่อมส่งผลให้ประชาชนขาดโอกาสในการใช้สิทธิเสรีภาพทางการเมืองได้อย่างเต็มที่ และในท้ายที่สุดสิทธิเสรีภาพทางการเมือง จึงมักเป็นเพียงบทบัญญัติลายลักษณ์อักษร ที่ไม่สามารถใช้บังคับได้อย่างจริงจังในทางปฏิบัติ และกลายเป็นเพียงการสร้างภาพความชอบธรรมให้กับผู้ที่ได้รับประโยชน์จากช่องว่างในการบังคับใช้รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าว

จากการศึกษาข้างต้น เพื่อให้เกิดความเข้าใจและเห็นรายละเอียดที่ชัดเจนมากขึ้น ผู้ศึกษาจึงได้ทำการเปรียบเทียบ หลักการรับรองสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมืองตามคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 กับบทบัญญัติสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 สามารถสรุปได้ดังนี้

สถาบันนวัตกรรมการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁵⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า336.

**ตารางแสดงการเปรียบเทียบหลักการรับรองสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมืองตาม
คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 กับบทบัญญัติ
สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540**

คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. 1789	รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540
<p>การรับรองสิทธิมนุษยชน</p> <p>*หลักความมั่นคงปลอดภัยหรือเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย</p> <p>-หลักความมั่นคงปลอดภัยถือเป็นหนึ่งในสิทธิตามธรรมชาติ ที่ไม่มีอายุความของมนุษย์ (ม.2)</p> <p>-หลักป้องกันโดยกระบวนการยุติธรรม</p> <p>-หลักสิทธิในการป้องกันตนเอง(ม.7)</p> <p>-หลักกฎหมายไม่มีผลย้อนหลังเป็นโทษ(ม.8)</p> <p>-หลักสันนิษฐานว่าบุคคลไม่มีความผิดจนกว่าจะประกาศว่ามีผิด(ม. 9)</p> <p>*หลักความเสมอภาค</p> <p>-หลักความเสมอภาคทั่วไป (ม.1)</p> <p>-หลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่อง (ม.6)</p> <p>*หลักกรรมสิทธิ์</p> <p>-หลักกรรมสิทธิ์ถือเป็นหนึ่งในสิทธิตามธรรมชาติที่ไม่มีอายุความของมนุษย์ (ม.2)</p> <p>-หลักกรรมสิทธิ์เป็นสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์จะล่วงละเมิดมิได้ การยึดกรรมสิทธิ์ของบุคคลต้องประกอบด้วย (ม.17)</p> <p>.มีความจำเป็นสาธารณะที่กำหนด</p>	<p>การรับรองสิทธิมนุษยชน</p> <p>*หลักความมั่นคงแห่งชีวิตหรือเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย</p> <p>- สิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย(ม.31)</p> <p>-ห้ามการลงโทษด้วยวิธีการ ทรมาน ทารุณโหดร้าย ไร้มนุษยธรรม(ม.31ว.2)</p> <p>-หลักสิทธิในการป้องกันตนจากการจับ คุมขัง ตรวจค้นโดยมิชอบด้วยกฎหมาย (Habeas Corpus) (ม.31 ว.ท้าย)</p> <p>. การจับ คุมขังสำหรับคดีอาญา (ม.237)</p> <p>. การตรวจค้นสำหรับคดีอาญา (ม.238)</p> <p>-หลักกฎหมายไม่มีโทษทางอาญาย้อนหลัง(ม.32)</p> <p>-หลักข้อสันนิษฐานในคดีอาญาว่าไม่มีความผิดจนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำความผิดจริง (Presumption of innocent) (ม.33)</p> <p>* หลักความเสมอภาค</p> <p>-หลักความเสมอภาคเบื้องต้นกฎหมาย (ม.30 ว.1)</p> <p>-หลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่อง (ม.30 ว.2)</p> <p>-หลักมิให้มีการเลือกปฏิบัติ (ม.30 ว.3)</p> <p>-หลักการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม(ม.30ว.4)</p> <p>*หลักกรรมสิทธิ์</p> <p>-สิทธิของบุคคลในทรัพย์สินย่อมได้รับความคุ้มครอง (ม.48)</p> <p>-การเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ต้องอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายและต้องประกอบด้วย(ม.49)</p> <p>.อาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายภายใต้</p>

คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. 1789	รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540
<p>โดยกฎหมาย</p> <p>.มีการจ่ายค่าทดแทนก่อนการเวนคืนและค่า ทดแทนนั้นต้องเป็นธรรม</p> <p>*หลักการต่อต้านการกดขี่ข่มเหง (right to resistance to oppression) ถือเป็นหนึ่งในสิทธิตาม ธรรมชาติที่ไม่มีอายุความของมนุษย์ (ม.2)</p>	<p>หลักเกณฑ์เงื่อนไขที่กำหนดไว้</p> <p>.ต้องชดใช้ค่าทดแทนอย่างเป็นทางการในเวลาอัน ควร</p> <p>*สิทธิต่อต้านการกระทำที่มีได้เป็นไปตามวิถีทางที่ บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญโดยสันติวิธี (ม.65)</p>
<p>การรับรองสิทธิพลเมือง</p> <p>*สิทธิในการออกกฎหมายไม่ว่าโดยตนเองหรือโดย ผ่านผู้แทน (ม.6)</p> <p>*เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น ถ้าไม่ กระทบกระเทือนความสงบเรียบร้อยที่กำหนดโดย กฎหมาย (ม.10)</p> <p>*เสรีภาพในการติดต่อสื่อสาร กันทางความคิดและ ความเห็น เป็นสิทธิที่มีค่าที่สุดประการหนึ่งของมนุษย์ (ม.11)</p> <p>*เสรีภาพในการพูด เขียน พิมพ์ โดยอิสระ เว้นแต่ เป็น การใช้สิทธิโดยมิชอบ (ม.11)</p> <p>*สิทธิในความยินยอมเรื่องภาษีอากรไม่ว่าโดยตนเอง หรือโดยผ่านทางผู้แทนราษฎร (ม.14)</p>	<p>การรับรองสิทธิพลเมือง</p> <p>*สิทธิในการเสนอร่างกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับหมวด สิทธิเสรีภาพของประชาชนและหมวดแนวนโยบาย พื้นฐานแห่งรัฐของประชาชนที่มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง ไม่น้อยกว่า50,000คน ตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมาย บัญญัติ (ม.170)</p> <p>*เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น(Public Opinion) เว้นแต่ อาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะ เพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ เพื่อคุ้มครองสิทธิ หรือความเป็นอยู่ส่วนตัว หรือ เพื่อรักษาความสงบ เรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน (ม.39)</p> <p>*เสรีภาพในการติดต่อสื่อสาร โดยทางที่ชอบด้วย กฎหมาย มีการห้ามการตรวจ กัก หรือเปิดเผยสิ่ง สื่อสารที่บุคคลมีติดต่อกัน เว้นแต่อาศัยอำนาจตาม บทกฎหมายเฉพาะ เพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ หรือ เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือ ศีลธรรมอันดีของ ประชาชน(ม.37)</p> <p>*เสรีภาพในการพูด เขียน พิมพ์ โฆษณาหรือโดยวิธี อื่น เว้นแต่อาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ เพื่อคุ้มครองสิทธิ หรือความเป็นอยู่ส่วนตัว หรือ เพื่อรักษาความสงบ เรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน (ม.39)</p> <p>*การกำหนดฐานภาษี อัตราภาษี และการจัดเก็บ ภาษี ต้องผ่านกระบวนการอนุมัติ โดยสภา ผู้แทนราษฎร (ม.169ประกอบกับม.172)</p>

คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. 1789	รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540
<p>*หลักการควบคุมและตรวจสอบฝ่ายปกครอง</p> <p>.สิทธิที่จะร้องขอข้อมูลการบริหารราชการจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ (ม.15)</p>	<p>*หลักการควบคุมและตรวจสอบฝ่ายปกครอง อาทิ</p> <p>.สิทธิที่จะรับทราบข้อมูล หรือข่าวสารสาธารณะใน</p> <p>ความครอบครองของทางราชการ (ม.58)</p> <p>.สิทธิในการฟ้องร้องหน่วยงานของรัฐให้รับผิดชอบ</p> <p>เนื่องจากการกระทำหรือละเว้นการกระทำของ</p> <p>เจ้าหน้าที่รัฐ ตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายบัญญัติ</p> <p>(ม.62)</p>
<p>การจำกัดสิทธิและเสรีภาพ</p> <p>*การจำกัดสิทธิและเสรีภาพเพื่อคุ้มครองบุคคลอื่น</p> <p>และสังคม ต้องกระทำโดยบทกฎหมาย</p> <p>เท่านั้น (ม.4และม.5)</p>	<p>การจำกัดสิทธิและเสรีภาพ</p> <p>*การจำกัดสิทธิและเสรีภาพเพื่อคุ้มครองบุคคลอื่น</p> <p>และสังคม (ม.28)</p> <p>*การจำกัดสิทธิและเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้</p> <p>(ม.29)</p> <p>-การจำกัดสิทธิและเสรีภาพจะต้องตราเป็น</p> <p>บทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะ</p> <p>-การจำกัดสิทธิและเสรีภาพจะกระทำได้เท่าที่จำเป็น</p> <p>และไม่กระทบกระเทือนสาระสำคัญแห่ง สิทธิเสรีภาพ</p> <p>-การจำกัดสิทธิและเสรีภาพต้องกระทำตามเงื่อนไขที่</p> <p>บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ</p>

กล่าวโดยสรุป จากการวิเคราะห์เปรียบเทียบ หลักการรับรองสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมืองตามคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 กับ บทบัญญัติเกี่ยวกับการรับรองสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 เฉพาะหลักการที่สำคัญที่แสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจน พบว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540ได้ปรากฏแนวความคิดและมาตรฐานการรับรองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน เช่นเดียวกับ หลักการที่ปรากฏในคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 เพื่อแสดงให้เห็นถึงประเทศไทยมีการตระหนักถึงความสำคัญดังกล่าวเช่นเดียวกัน อีกทั้ง ยังได้บัญญัติเพิ่มเติมการรับรองสิทธิเสรีภาพประเภทใหม่เพื่อให้เกิดความชัดเจนมากขึ้น เช่นเดียวกับคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ที่ได้รับการพัฒนาขยายความครอบคลุมสิทธิเสรีภาพประเภทใหม่ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต และวัฒนธรรมในสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปโดยองค์กรที่เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตาม จะสังเกต

ได้ว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 มิได้รับรองสิทธิเสรีภาพในความหมายอย่างกว้างที่จะกระทำกรใด หรือไม่กระทำกรใด ดังเช่น หลักการที่ปรากฏในคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ที่ได้รับรองหลักเสรีภาพในความหมายอย่างกว้าง ว่าเป็นหนึ่งในวัตถุประสงค์ของสังคมทางการเมือง ซึ่งเป็นสิทธิตามธรรมชาติและไม่มีอายุความของมนุษย์ และใน มาตรา4 ที่ได้อธิบายคำจำกัดความของคำว่า เสรีภาพที่กระทำหรือไม่กระทำกรใดไว้ว่า คือ ความสามารถที่จะกระทำกรใดก็ได้ที่ไม่เป็นการรบกวนผู้อื่น ดังนั้น การใช้สิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์แต่ละคนจะมีก็แต่เพียงข้อจำกัดเฉพาะที่ต้องยอมให้สมาชิกอื่นของสังคม สามารถใช้สิทธิเหล่านั้นได้เช่นเดียวกัน ข้อจำกัดเช่นนี้จะกำหนดขึ้นได้แต่โดยบทกฎหมายเท่านั้น และเมื่อกลับมาพิจารณา บทบัญญัติหมวดสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 พบว่า มิได้บัญญัติรับรองให้คำนิยามของคำว่าสิทธิเสรีภาพและบัญญัติรับรองเสรีภาพในการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใด ซึ่งเป็นการรับรองในความหมายอย่างกว้าง แต่ได้บัญญัติรับรองคุ้มครองสิทธิเสรีภาพไว้เป็นเฉพาะประเภทและมีลักษณะเฉพาะเรื่อง อาทิ การรับรองสิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย(มาตรา 31)ที่มุ่งเน้นการรับรองในชีวิตและร่างกายเท่านั้น เป็นต้น ทำให้บางครั้งเกิดข้อจำกัดว่าสิทธิเสรีภาพนั้นจะได้รับการรับรองโดยรัฐธรรมนูญหรือไม่ เนื่องจาก รัฐธรรมนูญมิได้บัญญัติรับรองเรื่องนั้นไว้โดยตรง ทำให้เกิดปัญหาช่องว่างในการตีความหมายตามมาว่าครอบคลุมเพียงใด

4.4.2.3 การรับรองสิทธิทางเศรษฐกิจและสังคม

เนื่องจาก การวิเคราะห์เปรียบเทียบโดยอาศัยหลักการที่สำคัญตามคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789เป็นแกนสำคัญในการวิเคราะห์ยังมีข้อจำกัด เนื่องจากการรับรองสิทธิเสรีภาพตามคำประกาศดังกล่าว สะท้อนให้เห็นเพียงแต่แนวคิดเสรีนิยมและปัจเจกชนนิยมเท่านั้นที่ให้ความสำคัญกับมนุษย์แต่ละคนมากเกินไป จนเกิดมีขอบเขตของแต่ละคนที่ไม่สามารถล่วงละเมิดได้ ประกอบกับ แนวคิดเสรีนิยมที่ให้ความสำคัญกับปัจเจกชน และจำกัดบทบาทของรัฐในการแทรกแซงทางเศรษฐกิจ ฐานะความเป็นอยู่ของประชาชนในสังคมจึงไม่ได้รับการพิจารณาแต่อย่างใด ทำให้เกิดการเอาเปรียบระหว่างปัจเจกชนที่แตกต่างกันอย่างมากมาย โดยทำให้คนที่มีฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจดีกว่าเป็นผู้ที่ได้รับประโยชน์อย่างแท้จริง ในขณะที่คนที่มีฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจด้อยกว่าย่อมถูกเอาเปรียบ และถูกกดขี่ในสังคม โดยรัฐไม่สามารถเข้าไปก้าวทันได้ ซึ่งเกิดขึ้นหลักสิทธิเสรีภาพ เสมอภาค และกรรมสิทธิ์ ที่เมื่อนำมาใช้ในทางปฏิบัติย่อมก่อให้เกิดปัญหาดังกล่าว ทำให้การยึดหลักแนวคิดเสรีนิยมและปัจเจกชนนิยม

จะต้องมีการปรับเปลี่ยนโดยต้องคำนึงถึงการสร้างสิทธิเสรีภาพ และความเสมอภาคให้เกิดขึ้นจริงในสังคม ที่ไม่เป็นแต่เพียงหลักการเท่านั้น

จะเห็นได้ว่า สิทธิเสรีภาพของประชาชน (libertés publiques) ตามแนวคิดดั้งเดิม เป็นสิ่งที่ขีดคั่นอำนาจ(pouvoir)ของรัฐได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตามสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้รับการเปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการไปมากในปัจจุบันนี้ คือจากการให้บรรดาสิทธิเสรีภาพของบุคคลแต่ละคน (libertés individuelles) ได้ขยายไปสู่สิทธิทางเศรษฐกิจและสังคม (droits économiques et sociaux) ด้วย ความคิดเริ่มแรกในเรื่องสิทธิเสรีภาพของประชาชน ที่ปรากฏในคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 นั้น เป็นเรื่องเกี่ยวกับเอกชนหรือบุคคลแต่ละคน ไม่ว่าจะเป็สิทธิเสรีภาพรูปแบบใด ตั้งแต่การป้องกันไม่ให้ถูกกดขี่หรือถูกบีบคั้นโดยกฎหมายอาญาและโดยเจ้าพนักงานของรัฐ ไม่ว่าจะเป็ความเสมอภาคหรือสิทธิในกรรมสิทธิ์ก็ล้วนเป็น เรื่องของบุคคลที่จะเป็นวัตถุประสงค์อันมุ่งหมายถึงหรือที่จะเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ จริงอยู่ในประเทศฝรั่งเศสซึ่งมีการประกาศคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ในสมัยปฏิวัติใหญ่ นั้น ได้มีการประกาศคำประกาศฉบับต่อมาในค.ศ.1793 ที่พูดถึงสิทธิในทางสังคม (droits sociaux) แฝงอยู่บ้างบางประการ แต่ก็ต้องรอจนถึง ค.ศ.1848 จึงมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่(ที่เรียกว่า รัฐธรรมนูญของสาธารณรัฐที่2) ที่ได้มีคำปรารภกล่าวถึงเรื่องนี้มากขึ้น และมาจนกระทั่งถึงสมัยสาธารณรัฐที่4ของฝรั่งเศสจึงได้มีรัฐธรรมนูญ ค.ศ.1946 กล่าวถึงไว้ในคำปรารภอย่างมากมาย เรียกว่า “สิทธิในทางเศรษฐกิจและสังคม” ในระบอบประชาธิปไตย ที่รัฐต้องคุ้มครอง และเป็นสิทธิที่มีความสำคัญมากขึ้นในศตวรรษที่19-20 อาทิ สิทธิในการทำงาน การรับประกันให้มีค่าจ้างขั้นต่ำสุดให้เพียงพอแก่การดำรงชีพได้อย่างต่อไป การรวมตัวกันตั้งเป็นสมาคมคนทำงาน การหยุดงาน การกำหนดร่วมกันในเงื่อนไขของการทำงาน รวมทั้งการจัดการประกอบกิจการ การศึกษาอบรม การอบรมวิชาชีพ การคุ้มครองป้องกันสุขภาพอนามัย เป็นต้น⁶⁰

กล่าวอีกนัยหนึ่ง คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ได้สร้างหลักนิติรัฐขึ้นเพื่อจำกัดอำนาจรัฐและคุ้มครองปัจเจกชน ในความเสมอภาคและเสรีภาพตามกฎหมายแต่คำปรารภของรัฐธรรมนูญฝรั่งเศส ค.ศ.1946 พยายามทำให้ความเสมอภาคและเสรีภาพตามรูปแบบบนตัวหนังสือกลายเป็นจริงขึ้นในสังคม ต่อแต่นี้ไป “หลักนิติรัฐ” ก็ยังคงอยู่ แต่ต้องเป็นหลักนิติรัฐที่สังคมพยายามทำให้สมาชิกทุกคนมีความเสมอภาคทางสังคมและเศรษฐกิจจริงๆ เราเรียกแนวโน้มนี้ว่า “นิติสังคมรัฐ” หรือ “รัฐสวัสดิการ” (Etat Providence หรือ Welfare State) และ

⁶⁰ ไพโรจน์ ชัยนาม, สถาบันการเมืองและกฎหมายรัฐธรรมนูญ ภาค1 ความนำทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่1 (กรุงเทพมหานคร: โครงการตำรา ชุดตำราลำดับที่5 คณะกรรมการสัมมนาและวิจัย คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2524), หน้า227-228.

สังเกตได้ว่าในรัฐแบบใหม่จะมีมิติ 3 มิติซ้อนกันอยู่อย่างแยกไม่ออกคือ⁶¹

ประการแรก มิติสิทธิเสรีภาพของปัจเจกชน ซึ่งเป็นมาจากปรัชญาและกฎหมายในศตวรรษที่ 18, 19 ยังคงได้รับการยืนยันและเคารพเหมือนเดิม ไม่ว่าจะเป็นหลักความเสมอภาคหรือเสรีภาพ

ประการที่สอง มิติทางสังคม เศรษฐกิจ ซึ่งเป็นผลมาจากปรัชญาที่พยายามแก้ไขจุดอ่อนของปัจเจกชนนิยมและเสรีนิยมดั้งเดิม ทำให้สังคมต้องลงไปให้ความคุ้มครองป้องกัน และหาทางทำให้สิทธิเสรีภาพที่ยอมรับแต่เดิมตามกฎหมายเป็นจริงขึ้นให้ได้ ทั้งนี้ เพื่อให้คนที่เท่าเทียมกันและมีเสรีภาพตามกฎหมายแต่มีสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่ด้อยกว่าผู้อื่น สามารถขยับขึ้นมาใกล้เคียงกับคนที่อยู่ในสภาพที่ดีกว่าและสามารถใช้และได้ประโยชน์จากสิทธิเสรีภาพ และความเสมอภาคได้ตามความเป็นจริง ด้วยเหตุนี้ เราจึงเห็นสิทธิใหม่ๆ รวมถึงวิธีการคุ้มครองใหม่เกิดขึ้นมากมาย ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง สตรี เด็ก คนชรา คนงาน สิทธิในการศึกษาอบรม เป็นต้น ทั้งนี้ไม่ใช่รัฐธรรมนูญรับรองสิทธิเสรีภาพใหม่ แต่รัฐธรรมนูญยังไปไกลถึงขนาดบังคับให้รัฐต้องหาทางในความเป็นจริงจัดการให้สิทธิเหล่านี้เกิดขึ้นจริงให้ได้

ประการที่สาม มิติระหว่างประเทศ คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. 1789 ที่ได้รับการรับรองและปรากฏอยู่ในคำปรารภของรัฐธรรมนูญฝรั่งเศส ค.ศ. 1946 สะท้อนให้เห็นว่าหลักการข้างต้น ไม่ใช่ใช้เฉพาะคนฝรั่งเศสเท่านั้นแต่ขยายไปถึงดินแดนที่อยู่ในอาณานิคมฝรั่งเศสด้วย และประเทศอื่นที่มีใ้อาณานิคมด้วย และอีก 2 ปีต่อมา ก็มีปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ ลงวันที่ 10 ธันวาคม ค.ศ. 1948 ซึ่งได้รับการเห็นชอบจากสมาชิกสหประชาชาติ และต่อมาก็มีอนุสัญญายุโรปว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ซึ่งทั้งปฏิญญาสากลและอนุสัญญาดังกล่าว ได้รวมสิทธิเสรีภาพที่ปรากฏในคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. 1789 และสิทธิเสรีภาพใหม่ในคำปรารภของรัฐธรรมนูญ ค.ศ. 1946 เข้าไว้ด้วยกัน แสดงให้เห็นว่า หลักการและแนวคิดไม่ใช่เรื่องของประเทศฝรั่งเศสลำพังเพียงชาติเดียวเท่านั้น หากแต่ได้กลายเป็นหลักสากลและได้รับการยอมรับจากประชาคมโลกแต่ที่จำเป็นต้องกล่าวถึงฝรั่งเศสเป็นหลักก็เพราะ ประการแรก ฝรั่งเศสเป็นที่มา(source) ที่สำคัญที่สุดแห่งหนึ่งของสิ่งเหล่านี้ และประการที่สอง เพื่อแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการและปรัชญารากฐานที่มาของหลักกฎหมายมหาชนในปัจจุบันได้ชัดเจนขึ้น

⁶¹ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, คำอธิบายกฎหมายมหาชน เล่ม 1 วิวัฒนาการทางปรัชญาและลักษณะของกฎหมายมหาชนยุคต่างๆ, หน้า 108-112.

จากอิทธิพลของหลักการและแนวคิดดังกล่าวของประเทศฝรั่งเศส ได้ส่งผลให้แนวความคิดในเรื่องสิทธิเสรีภาพที่มีมาแต่ดั้งเดิมเปลี่ยนแปลงไปกล่าวคือ การรับรองสิทธิเสรีภาพที่มีมาแต่เดิมนั้นถือว่า สิทธิและเสรีภาพของบุคคลจะต้องได้รับการเคารพและรับรองจากรัฐ (สิทธิในการจำกัดอำนาจผู้ปกครอง) เท่านั้น ผลที่ตามมาก็คือ รัฐมีหน้าที่หรือมีพันธะที่จะต้องละเว้นการกระทำ โดยการไม่เข้าไปแทรกแซงในสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล สิทธิดังกล่าวจึงเรียกว่า “สิทธิทางแพ่งและทางการเมือง” ซึ่งได้แก่ ความเสมอภาค สิทธิในชีวิต สิทธิที่จะไม่ต้องถูกทรมาน ถูกกลโกง หรือ ได้รับการปฏิบัติที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมและต่ำช้า สิทธิที่จะมีเสรีภาพและความมั่นคงปลอดภัยในร่างกายซึ่งรวมถึงสิทธิที่จะไม่ถูกจับกุมหรือคุมขังโดยพลการ เป็นต้น แต่ต่อมาแนวคิดดังกล่าวมิได้หมายถึงเพียง “สิทธิทางแพ่งและทางการเมือง” ที่ทำให้รัฐต้องงดเว้นการกระทำเท่านั้น แต่รัฐต้องมีหน้าที่หรือมีพันธะที่จะต้องกระทำ ประชาชนจึงมีสิทธิเรียกร้องให้รัฐจัดให้มีหลักประกันแก่ประชาชน เพื่อให้ประชาชนจะได้มีสิ่งที่เป็นในการดำรงชีวิตอย่างน้อยตามมาตรฐานขั้นต่ำสุด สิทธิดังกล่าวในปัจจุบันเรียกว่า “สิทธิทางเศรษฐกิจและสังคม” สอดคล้องกับคำกล่าวของ ศาสตราจารย์ ยอร์ช บูโรโด ที่ได้ให้ความหมายกว้างๆของสิทธิทางเศรษฐกิจและสังคมไว้ว่า “เป็นสิทธิที่จำเป็นแก่การรับรองต่อประชาชนเพื่อปลดปล่อยประชาชนให้พ้นจากอำนาจในทางเศรษฐกิจ”⁶² การรับรองสิทธิเสรีภาพประเภทดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า รัฐมีอำนาจหน้าที่และบทบาทที่เพิ่มมากขึ้น แต่ก็เป็นไปในทางที่ช่วยเหลือให้ประชาชนทั่วไปได้รับประโยชน์และความยุติธรรม การแทรกแซงของรัฐจึงเท่ากับเป็นการกระจายเสรีภาพให้เป็นไปอย่างทั่วถึง และทำให้เกิดเสรีภาพอย่างกว้างขวาง เรียกกันว่าเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพเพื่อขยายเสรีภาพ สภาพเช่นนี้มีได้หมายความว่า การปกครองประเทศจะไม่เป็นประชาธิปไตย เพราะรัฐปฏิบัติไปเพื่อที่จะก่อให้เกิดความเป็นธรรมและแก้ปัญหาสังคมที่เกิดขึ้น มิใช่เป็นการจำกัดสิทธิทางแพ่งและการเมือง ประชาชนทั่วไปยังคงมีสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานอย่างเต็มที่

เราจึงอาจกล่าวได้ว่า สิทธิเสรีภาพของบุคคลในทางเศรษฐกิจและสังคมนั้น ความจริงเป็นเรื่องในด้านสองด้านต่างหากจากกัน และเป็นการแสดงถึงปรัชญาของสังคมที่มีความแตกต่างกัน สิทธิเสรีภาพของบุคคล เป็นสิ่งที่แสดงถึงความเป็นอิสระโดยตนเองของบุคคล ซึ่งประสงค์จะได้รับการคุ้มครองป้องกัน มิให้อำนาจในการปกครองขยายตัวมีอิทธิพลก้าวล้ำเข้าไปกระทำ ความเสียหายให้แก่บุคคลนั้น และถ้าหากรัฐบาลหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐได้งดเว้นไม่เข้าไปยุ่งด้วยหรือทำความเสียหายให้แล้วก็เป็นสิ่งที่ถูกต้อง ทุกคนก็จะมี ความพอใจ แต่สำหรับสิทธิในทาง

⁶² Georges Burdeau, *Les Libertés Publiques*, (Paris: Librairie generale de Droit et de Jurisprudence, 1966), p.340. อ้างถึงใน พรชัย เลื่อนฉวี, *กฎหมายรัฐธรรมนูญและสถาบันการเมือง*, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, กุมภาพันธ์ 2546), หน้า 128.

เศรษฐกิจและสังคมนั้น ความพอใจจะมีขึ้นก็ต่อเมื่อทางฝ่ายรัฐหรือผู้ปกครองได้ทำอะไรให้เป็นประโยชน์ของบุคคลอย่างเห็นได้อย่างชัดแจ้ง พูดงายๆก็คือ ในกรณีแรก บุคคลเป็นผู้ดูแลเรื่องชีวิตของเขาเอง และร้องขอให้รัฐบาลผู้ปกครองเข้าไปเกี่ยวข้องกับเขาก็แต่น้อยที่สุด(ทั้งนี้ เป็นความคิดความเข้าใจของชนชั้นกระฎุมพี(bourgeois) ที่มีฐานะความเป็นอยู่สุขสบายพอควร และเป็นเสรีนิยม ในปลายศตวรรษที่18 และในศตวรรษที่19ของคริสตกาล) แต่ในกรณีหลัง บุคคลมีความหวังว่า จะได้รับการช่วยเหลือจากรัฐเดียวกันนี้ ให้สิ่งที่เขาจะหาเองโดยลำพังไม่ได้ โดยเฉพาะในยุคปัจจุบันซึ่งความก้าวหน้าในทางวิทยาการเพิ่มมากขึ้น⁶³ ตามที่กล่าวมานี้ จึงเห็นได้ว่า สิทธิเสรีภาพของเอกชนหรือของบุคคลกับสิทธิเสรีภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ไม่เพียงแต่จะไม่ขัดกันเท่านั้น แต่ยังเป็นสิ่งที่เพิ่มเติมซึ่งกันและกันให้บริบูรณ์ครบถ้วน โดยความมุ่งหมายอย่างเดียวกัน ที่จะทำให้อัจเจกชนมีความสุขสบายอย่างเท่าเทียมกัน

ในสมัยต่อมารัฐเสรีประชาธิปไตยบางรัฐ จึงได้บัญญัติรับรองสิทธิของประชาชนในอันที่จะเรียกร้องประโยชน์บางประการจากรัฐไว้ในรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้โดยมีความมุ่งหมายเพื่อประกันมาตรฐานแห่งการดำรงชีวิตขั้นต่ำให้แก่ผู้ด้อยโอกาสในสังคม อันจะทำให้คนเหล่านี้ได้อยู่ในวิสัยที่จะใช้สิทธิเสรีภาพด้านต่างๆได้เท่าเทียมกับคนที่มีฐานะดีกว่าในสังคม โดยเหตุที่สิทธิเสรีภาพทางเศรษฐกิจและสังคม (Economic and Social Rights) เป็นอำนาจตามกฎหมายของประชาชนในอันที่จะเรียกร้องให้รัฐจัดทำบริการสาธารณะ และการปฏิบัติตามข้อเรียกร้องดังกล่าว จะต้องใช้งบประมาณมหาศาล รัฐที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ไม่พร้อมจึงไม่ได้บัญญัติรับรองสิทธิเช่นว่านี้ไว้ในรัฐธรรมนูญหมวดเกี่ยวสิทธิเสรีภาพดั้งเดิม แต่นิยมแยกไปบัญญัติไว้เป็นอีกหมวดหนึ่งต่างหาก เรียกว่า แนวนโยบายแห่งรัฐ (Directive Principles of Policy) หรือที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 เรียกว่า “แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ(ชื่อหมวด5)”⁶⁴ ที่แม้จะมีสภาพบังคับในแง่ที่กำหนดพันธกิจให้รัฐสภาและฝ่ายบริหารปฏิบัติจัดทำ แต่ก็ไม่น่าจะมีผลเป็น

⁶³ ไพโรจน์ ชัยนาม, สถาบันการเมืองและกฎหมายรัฐธรรมนูญ ภาค1 ความนำทั่วไป , หน้า228-

229.

⁶⁴ มาตรา88 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 บัญญัติว่า “บทบัญญัติในหมวดนี้ มีไว้เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการตรากฎหมายและการกำหนดนโยบายสาธารณะในการบริหารราชการแผ่นดิน

ในการแถลงนโยบายต่อรัฐสภาตามมาตรา211 คณะรัฐมนตรีที่จะเข้ารับบริหารราชการแผ่นดิน ต้องชี้แจงต่อรัฐสภาให้ชัดแจ้งว่าจะดำเนินการใด เพื่อบริหารราชการแผ่นดินให้เป็นไปตามแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐตามที่บัญญัติไว้ในหมวดนี้ และจะต้องจัดทำรายงานแสดงผลการดำเนินการ รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคเสนอต่อรัฐสภาปีละครั้ง”

การก่อเกิดสิทธิแก่ประชาชนในการเรียกร้องให้รัฐปฏิบัติจัดทำพันธกิจดังกล่าวแต่อย่างใด⁶⁵

เพราะฉะนั้น เมื่อกลับมาพิจารณาบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 นอกจากบทบัญญัติในหมวดแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐแล้ว จะเห็นได้ว่าได้ตระหนักถึงการรับรองสิทธิเสรีภาพทางเศรษฐกิจและสังคมด้วยเช่นกัน เนื่องจาก เป็นสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่รัฐมีพันธะหน้าที่จะต้องจัดทำให้แก่ประชาชน เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่และพัฒนาศักยภาพชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น โดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสในสังคมอย่างเท่าเทียมกันในสังคม เช่นกัน สิทธิเหล่านี้จำแนกได้ดังต่อไปนี้

ก. สิทธิเสรีภาพทางสังคม

สิทธิเสรีภาพทางสังคมถือเป็นหนึ่งในมาตรฐานการดำเนินชีวิตที่ประชาชนสมควรได้รับจากรัฐเพื่อให้สามารถพัฒนาคุณค่าความเป็นมนุษย์ในสังคมให้มีประสิทธิภาพให้เท่าเทียมกันมากยิ่งขึ้น สิทธิเหล่านี้ประกอบด้วย สิทธิในการได้รับการศึกษาพื้นฐานอย่างเท่าเทียมกัน อย่างน้อย 12 ปี โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย (มาตรา43) สิทธิในการได้รับบริการสาธารณสุขที่ได้มาตรฐานจากสถานบริการสาธารณสุขของรัฐโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย(มาตรา52) และ(มาตรา82ในหมวดแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ) สิทธิเด็ก เยาวชนและครอบครัวที่ได้รับความคุ้มครองโดยรัฐจากการใช้ความรุนแรงและการปฏิบัติอันไม่เป็นธรรม (มาตรา53) เป็นต้น

ข. สิทธิเสรีภาพทางเศรษฐกิจ*

รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้ให้การรับรองสิทธิเสรีภาพทางเศรษฐกิจไว้ รวม 3 ประการด้วยกัน กล่าวคือ

*สิทธิของบุคคลในทรัพย์สิน (มาตรา48) ย่อมได้รับความคุ้มครองแท้จริงแล้วมิได้เป็นสิทธิที่ติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่เกิด แต่เนื่องจาก มนุษย์มีความพยายามและความสามารถในการพัฒนาสิ่งต่างๆที่อยู่รอบตัวให้เกิดประโยชน์แก่ตนและพวกพ้องของตน ดังนั้น เมื่อบุคคลใดได้สร้างหรือทำสิ่งใดขึ้น บุคคลนั้นย่อมมีความชอบธรรมที่จะได้ครอบครองและใช้ประโยชน์จากสิ่งนั้น

⁶⁵ วรพจน์ วิศรุตพิชญ์, สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2543) , หน้า19-20.

* โปรดดูรายละเอียดใน ปกรณ์ นิลประพันธ์, สารานุกรมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540) หมวดสิทธิเสรีภาพ เรื่อง4 “สิทธิเสรีภาพทางเศรษฐกิจ” (กรุงเทพมหานคร: องค์การค้ำของครุสภา, 2544), หน้า29-38.

ในทางที่เขาเห็นสมควร ตราบเท่าที่ไม่เป็นการล่วงละเมิดสิทธิของบุคคลนั้น อาจกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าสิทธิในทรัพย์สินนั้นเป็นสิทธิที่เกิดขึ้นจากความสามารถของมนุษย์

*เสรีภาพในการประกอบกิจการหรือประกอบอาชีพย่อมได้รับความคุ้มครอง เนื่องจากเป็นที่ยอมรับกันว่า บุคคลมีความชอบธรรมที่จะเลือกประกอบกิจการหรืออาชีพให้ตรงกับความถนัดและความต้องการของตนและเป็นหลักประกันว่ามนุษย์สามารถเลือกที่จะประกอบกิจการหรืออาชีพใดอาชีพหนึ่งได้อย่างเสรีเมื่อตนมีความพร้อม จึงมีความจำเป็นต้องมีบทบัญญัติซึ่งให้การรับรองคุ้มครอง “เสรีภาพในการประกอบกิจการหรืออาชีพ” ขึ้น

*เสรีภาพในการแข่งขันอย่างเสรีอย่างเป็นธรรมที่นับเป็นหัวใจสำคัญของเสรีภาพในการประกอบกิจการและอาชีพ ทั้งนี้เนื่องจาก เป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลที่มีศักยภาพในการประกอบกิจการหรืออาชีพ มีการแข่งขันอย่างเท่าเทียมกันตามความสามารถและศักยภาพของตน โดยปราศจากการกีดกันแก่งัดหรือถูกปิดกั้นโอกาสและยังเป็นการป้องกันการผูกขาดจากผู้ประกอบกิจการรายใดรายหนึ่ง

จากการวิเคราะห์เปรียบเทียบข้างต้น ทำให้เห็นถึงสภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนไม่ว่าจะเป็นในส่วนของหลักการที่ปรากฏในคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. 1789 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ที่ได้รับการพัฒนาเปลี่ยนแปลง ไปตามสภาวะการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอยู่เสมอ ดังจะเห็นได้จาก แต่เดิมนั้น จะเน้นการให้ความสำคัญสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนที่สะท้อนแนวคิดเสรีนิยมและปัจเจกชนนิยม ที่มุ่งคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนและต่อต้านการใช้อำนาจที่มีขอบของผู้ปกครอง หลักการดังกล่าวเมื่อนำมาใช้ในทางปฏิบัติได้ก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในสังคมนระหว่างบุคคลที่มีสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมที่แตกต่างกัน โดยที่รัฐไม่อาจเข้าไปแทรกแซงได้ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในสังคมได้ ทำให้ต่อมาจึงมีการตระหนักถึง แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ ที่กำหนดให้บุคคลสามารถเรียกร้องให้รัฐจัดให้มีหลักประกันด้านต่างๆ เพื่อความมั่นคงและเท่าเทียมกันในการดำรงชีวิต ซึ่งสะท้อนให้เห็นได้จากรัฐธรรมนูญของฝรั่งเศส ค.ศ.1958 (ฉบับปัจจุบัน) ที่ได้ให้การรับรองอย่างเป็นทางการต่อ คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 และคำปวารณาของรัฐธรรมนูญ ค.ศ.1946 และในส่วนของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 (ฉบับปัจจุบัน) ที่ได้แสดงให้เห็นถึงบทบัญญัติที่ให้การรับรองสิทธิทางสังคมและทางเศรษฐกิจไว้หลายประเภทอย่างกว้างขวางด้วยกัน

4.4.3 สภาพความเป็นจริงของปัญหาและปัจจัยในทางปฏิบัติในการดำเนินการให้เป็นไปตามหลักการรับรองสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ : การละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนโดยอำนาจรัฐ

จากการวิเคราะห์เปรียบเทียบ แนวคิดและมาตรฐานการรับรองสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมืองระหว่างคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ในบริบทของสังคมตะวันตกกับสังคมตะวันออก จะเห็นได้ว่าแนวคิดและมาตรฐานการรับรองสิทธิเสรีภาพในประเทศไทยผ่านทางบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญสอดคล้องกับ หลักการที่ปรากฏในคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 เพื่อแสดงให้เห็นว่า ประเทศไทยได้มีการตระหนักถึงความสำคัญดังกล่าวเช่นเดียวกัน และยังสะท้อนให้เห็นถึงการรับรองสิทธิเสรีภาพในระยะเริ่มแรกมีขึ้นเพื่อทำหน้าที่ในการต่อสู้เรียกร้องกับอำนาจรัฐ เน้นประเด็นการต่อสู้กันในสิทธิทางการเมือง การสร้างกระบวนการยุติธรรมให้เกิดการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยหลักการดังกล่าวยังได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และได้รับการขยายความครอบคลุมถึงสิทธิเสรีภาพประเภทใหม่ๆ เช่นสิทธิเสรีภาพในการคุ้มครองผู้อ่อนแอและด้อยโอกาสในสังคม (Vulnerable groups) อาทิ สตรี เด็ก ผู้พิการ เป็นต้น ตามพลวัตการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

ดังที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้เห็นถึงแนวโน้มของการวางหลักการรับรองคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนของทั้งในสังคมตะวันตกและสังคมตะวันออก ที่เป็นไปในลักษณะของการพัฒนาเพิ่มเติมบทบัญญัติที่รับรองสิทธิเสรีภาพประเภทใหม่ให้มากขึ้น แต่ก็เป็นเรื่องของหลักการที่เป็นนามธรรมที่ขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมทางการเมือง ดังนั้น การดำเนินกิจกรรมของรัฐต้องอยู่ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย กล่าวคือ การปกครองรัฐต้องเป็นการปกครองโดยกฎหมาย หรือที่เรียกว่า “หลักนิติรัฐ หรือ หลักนิติธรรม” (L' Etat de Droit) โดย การเร เดอ มัลแบร์ (Carré de MALBERG) นักกฎหมายมหาชนผู้มีชื่อเสียงชาวฝรั่งเศส ได้อธิบาย และชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนที่สุด ถึงความแตกต่าง ระหว่าง “นิติรัฐ” (L' Etat de Droit) กับรัฐตำรวจ (L' Etat de Police) กล่าวคือ⁶⁶ “รัฐตำรวจ”เป็นรัฐซึ่งเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองสามารถใช้อำนาจดุลพินิจอย่างเต็มที่ ที่จะดำเนินการอะไรก็ได้ ที่ฝ่ายปกครองริเริ่มและเห็นว่าจำเป็นในส่วนที่เกี่ยวข้องกับประชาชน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการ รัฐตำรวจนี้อยู่บนแนวคิดที่ว่า วัตถุประสงค์สุดท้ายเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด

⁶⁶ R. Carré de MALBERG, *Contribution à la théorie générale de l' Etat*, Tome I, (Paris: CNRS, 1920), p.488. อ้างถึงใน บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, คำอธิบายกฎหมายมหาชน เล่ม3 ที่มาและนิติวิธี, หน้า279-280.

ส่วนวิธีการที่จะไปถึงวัตถุประสงค์นั้น จะทำอย่างไรก็ได้ (la fin justifie des moyens) ตรงกันข้ามกับ “นิติรัฐ” ซึ่งเป็นรัฐที่ต้องยอมตนอยู่ภายใต้ระบบกฎหมายในความสัมพันธ์กับปัจเจกชน และเพื่อคุ้มครองสถานะของปัจเจกชน โดยรัฐยอมตนอยู่ใต้กฎเกณฑ์ที่กำหนด การกระทำของรัฐต่อปัจเจกชนในสองนัย คือ กฎเกณฑ์ประเภทแรก การกำหนดสิทธิและเสรีภาพของประชาชน และกฎเกณฑ์ประเภทที่สอง กำหนดวิธีการและมาตรการซึ่งรัฐหรือหน่วยงานสามารถใช้เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนด รวมเป็นกฎเกณฑ์สองชนิดที่มีผลร่วมกันนั้น ก็คือ การจำกัดอำนาจของรัฐ โดยการให้อำนาจนั้นอยู่ภายใต้ระบบกฎหมายที่รัฐกำหนด ลักษณะเด่นที่สุดประการหนึ่งของนิติรัฐก็คือ ฝ่ายปกครองไม่สามารถใช้วิธีการอื่นนอกไปจากที่ระบบกฎหมายใช้บังคับอยู่ในเวลานั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กฎหมายที่รัฐสภาตราขึ้น การกระทำใดๆต่อปัจเจกชนได้ หลักนี้ส่งผลโดยปริยายให้เกิดขึ้นสองประการ คือ ประการแรก เมื่อฝ่ายปกครอง เข้าไปมีนิติสัมพันธ์กับปัจเจกชน ฝ่ายปกครองหาอาจทำการฝ่าฝืน หรือหลีกเลี่ยงกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ได้ไม่ ประการที่สองคือ ในนิติรัฐ ที่พัฒนาการสมบูรณ์แบบแล้วนั้น ฝ่ายปกครองไม่อาจกระทำการใดเป็นการบังคับปัจเจกชน โดยเขาไม่สมัครใจได้ เว้นแต่ จะมีกฎหมายที่รัฐสภาตราขึ้น (loi) ให้อำนาจไว้เท่านั้น กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ฝ่ายปกครองไม่สามารถใช้มาตรการใดๆต่อผู้อยู่ใต้การปกครองได้ เว้นแต่กฎหมายที่รัฐสภาตราขึ้น จะให้อำนาจไว้โดยตรง หรือโดยปริยาย

ดังนั้น นิติรัฐ จึงเป็นรัฐที่ให้หลักประกันแก่ปัจเจกชนผู้อยู่ใต้การปกครองว่า เมื่อได้ก็ตามที่ฝ่ายปกครองละเมิดหลักนี้ ปัจเจกชนสามารถไปสู่ผู้มีอำนาจวินิจฉัยคดี เพื่อให้เพิกถอนการกระทำ หรือเปลี่ยนแปลง หรือให้เลิกใช้การกระทำนั้นๆของฝ่ายปกครองที่ละเมิดกฎหมายได้ เพราะฉะนั้น ระบบนิติรัฐ จึงเป็นระบบที่สร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ของพลเมือง และมีวัตถุประสงค์หลักในการป้องกัน และแก้ไขการใช้อำนาจตามอำเภอใจของเจ้าหน้าที่รัฐ และเพื่อที่จะให้นิติรัฐเป็นความจริงขึ้นมาได้ ก็มีความจำเป็นที่ประชาชนต้องสามารถดำเนินคดีกับการกระทำของรัฐทุกประเภทที่มีขอบ และที่ทำให้ปัจเจกชนเสียหาย

ด้วยเหตุนี้ จึงอาจกล่าวได้ว่า หลักนิติรัฐมีความสัมพันธ์กับหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตยอย่างใกล้ชิด กล่าวคือ การปกครองระบอบประชาธิปไตยที่แท้จริง จะมีขึ้นและดำรงอยู่ตลอดไปไม่ได้โดยปราศจากหลักนิติรัฐ และเฉพาะแต่รัฐที่มีการปกครองระบอบประชาธิปไตยเท่านั้น จึงควรแก่การเรียกว่า “นิติรัฐ” โดยรัฐต้องเคารพต่อสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน ทำให้รัฐมีอำนาจจำกัด กรณีที่รัฐจะแทรกแซงสิทธิเสรีภาพของประชาชนต้องมีกฎหมายให้อำนาจกระทำการได้ จะเห็นได้ว่าหลักการดังกล่าว ได้พัฒนามาจากแนวคิดในเชิงอุดมคติตามแนวคิดที่เห็นว่าสังคมของรัฐใดรัฐหนึ่งจะปกครองได้อย่างสันติสุข ต่อเมื่อผู้ใช้อำนาจของรัฐนั้นจะต้องเคารพและผูกพันต่อกฎหมายหากพิจารณาย้อนกลับไปทีระบบการปกครองแบบ

สมบูรณาญาสิทธิราชย์ ที่เน้นการปกครองโดยกษัตริย์อันเป็นการปกครองโดย “บุคคล” และมีได้อยู่ภายใต้กฎหมายแต่อย่างใด หากการใช้อำนาจโดยบุคคลดังกล่าวมิได้เป็นไปตามหลักนิติธรรม การใช้อำนาจดังกล่าวย่อมก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคลผู้อยู่ใต้การปกครอง เพื่อขจัดสภาพการณ์ดังกล่าวจึงได้มีความพยายามเรียกร้องเพื่อให้การปกครองบ้านเมืองภายใต้กติกา กฎเกณฑ์ที่แน่นอนชัดเจน⁶⁷

หลักนิติรัฐ ปรากฏอย่างชัดเจนในคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ที่เกิดขึ้นภายหลังจากการปฏิวัติครั้งใหญ่ของฝรั่งเศส ซึ่งเป็นผลผลิตมาจากการต่อสู้เรียกร้องของประชาชนส่วนใหญ่ทั่วประเทศ ได้วางหลักสิทธิเสรีภาพภายใต้ความหมายของคำว่า “นิติรัฐ” ซึ่งเป็นแนวความคิดการปกครองที่เกิดขึ้นในศตวรรษที่18 เป็นบทแย้งระหว่างอำนาจรัฐฝ่ายหนึ่ง กับสิทธิเสรีภาพของบุคคลอีกฝ่ายหนึ่ง ฉะนั้น หลักนิติรัฐด้านหนึ่ง จะมีอำนาจรัฐเป็นแกน อีกด้านหนึ่ง จะมีเสรีภาพเป็นแกน ถ้าพิจารณาจากสองแกนดังกล่าว จะพบว่า ในแง่ของผู้มีอำนาจรัฐนั้น ถ้าไปกระทำหรือจำกัดสิทธิหรือกระทบเสรีภาพของคน ต้องอาศัยบทบัญญัติกฎหมายที่เป็นลายลักษณ์อักษร โดยกฎหมายจะกำหนดทั้งวัตถุประสงค์และวิธีการใช้อำนาจของทุกองค์กร ไม่ว่าจะเป็องค์กรนิติบัญญัติ องค์กรบริหารองค์กรทางปกครองหรือศาล ก็ต้องยึดหลักที่ว่า ต้องกระทำการที่มีอำนาจตามกฎหมายด้วยวัตถุประสงค์และวิธีการที่กฎหมายกำหนดและจะมีระบบการตรวจสอบการใช้อำนาจ ส่วนในแง่ของสิทธิเสรีภาพนั้นถือหลักว่าประชาชนมีสิทธิเสรีภาพ ดังนั้น ระบบการปกครองใดก็ตามที่ไม่ให้ความสำคัญกับสิทธิเสรีภาพระบอบการปกครองนั้นไม่ได้ชื่อว่าเป็นระบอบประชาธิปไตย⁶⁸ ต่อมา หลักการดังกล่าวได้รับการพัฒนามากขึ้น โดยในรัฐเสรีประชาธิปไตยสมัยใหม่ หลักนิติรัฐนับเป็นส่วนหนึ่งของหลักการพื้นฐานสำคัญในความผูกพันของสิทธิและเสรีภาพของฝ่ายปกครอง ส่งผลให้การกระทำของฝ่ายปกครองต้องเป็นไปตามหลักความชอบด้วยกฎหมายของฝ่ายปกครอง

สำหรับประเทศไทยเอง หลักนิติรัฐได้รับการรับรอง โดยรัฐธรรมนูญหลายฉบับด้วยกัน โดยเฉพาะรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ที่บัญญัติรับรองหลักสิทธิเสรีภาพไว้หลายประการด้วยกัน และมาตรา4 ที่บัญญัติว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐกับประชาชนยังมี

⁶⁷ บรรเจิด สิงคะเนติ ,”ระบอบการปกครองโดยกฎหมายกับการใช้อำนาจรัฐในปัจจุบัน,” ใน อุ่ม หมาย สมชาย นีละไพจิตร (บทสะท้อนวัฒนธรรมอำนาจนิยมในสังคมไทย), พิมพ์ครั้งแรก (กรุงเทพมหานคร: คณะทำงานปกป้องนักต่อสู้เพื่อสิทธิมนุษยชน, มิถุนายน 2547), หน้า26.

⁶⁸ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, “เมื่อกฎหมายรัฐบาล บวรศักดิ์ อุวรรณโณ ร่ายประวัติศาสตร์รัฐจาก”ปารีส” ถึง “บางกอก,” มติชนสุดสัปดาห์ 23,1202 (29สิงหาคม -4กันยายน 2546):13.

การบัญญัติรับรองไว้ในมาตรา 26 ที่วางหลักว่า การกระทำขององค์กรหรือเจ้าหน้าที่รัฐ ต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิเสรีภาพที่ได้รับการรับรองโดยรัฐธรรมนูญด้วยเช่นกัน นอกจากนี้ ในมาตรา 27 ยังกำหนดให้สิทธิเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญรับรอง ไว้โดยชัดแจ้ง โดยปริยาย หรือโดยคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ย่อมได้รับความคุ้มครองผูกพัน รัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล และองค์การอื่นของรัฐโดยตรงในการตรากฎหมาย การบังคับใช้กฎหมาย และการตีความกฎหมายทั้งปวง อีกทั้ง สิทธิเสรีภาพของประชาชนผู้อยู่ใต้การปกครองต้องได้รับความคุ้มครองโดยมาตรา 29 กำหนดให้การจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อการที่รัฐธรรมนูญนี้กำหนดไว้และเท่าที่จำเป็นเท่านั้นและจะกระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธิเสรีภาพนั้นมิได้ และกฎหมายดังกล่าวต้องมีผลบังคับเป็นการทั่วไปและไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับกรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเฉพาะ เพราะถือว่ากฎหมายที่ตราออกมาจากตัวแทนของประชาชน ต้องมีผลใช้บังคับกับทุกคนอย่างเสมอกันไม่ใช่ใช้เฉพาะกับบุคคลหรือกลุ่มบุคคลโดยเฉพาะเจาะจง อันเป็นการสอดคล้องกับหลักสัญญาประชาคมของรัสเซีย ดังนั้น หากมีการตรากฎหมายที่จำกัดสิทธิเสรีภาพ ตามที่รัฐธรรมนูญอนุญาติกฎหมายจะต้องอ้างอิงบทบัญญัติรัฐธรรมนูญที่ให้อำนาจด้วย นอกจากนี้แล้วการตรากฎหมายที่จำกัดแดนสิทธิและเสรีภาพของประชาชน จะต้องพอสมควรแก่เหตุ อย่างไรก็ตาม การที่จะทราบว่าฝ่ายนิติบัญญัติตรากฎหมายอันเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพเกินขอบเขตอันมิชอบ และกระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธิเสรีภาพหรือไม่นั้น ต้องใช้หลักแห่งความได้สัดส่วนระหว่างความจำเป็นที่จะต้องจำกัดสิทธิเสรีภาพกับการจำกัดนั้นเอง ถ้าไม่ได้สัดส่วนกันถือว่าการจำกัดสิทธิเสรีภาพนั้นเกินความจำเป็น ซึ่งเป็นหลักการพื้นฐานของความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใช้อำนาจกับผู้ที่อยู่ภายใต้อำนาจ โดยบังคับให้ผู้ใช้อำนาจจำกัดสิทธิเสรีภาพของผู้ที่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของตนอย่างพอสมควรแก่เหตุ ล้วนเป็นการแสดงให้เห็นถึงการยอมรับ หลักการย่อยของหลักนิติรัฐไว้ในรัฐธรรมนูญที่มีขึ้นเพื่อจำกัดการใช้อำนาจรัฐไม่ให้เกินไปโดยอำเภอใจ ถึงแม้ว่ารัฐธรรมนูญของรัฐเสรีประชาธิปไตย ส่วนใหญ่จะมีได้บัญญัติกำหนดหลักกฎหมายนี้ไว้เป็นลายลักษณ์อักษร แต่ก็ถือกันว่าเป็นหลักรัฐธรรมนูญทั่วไปที่มีค่าบังคับเท่ากันกับบทบัญญัติอื่นแห่งรัฐธรรมนูญ ดังนั้น หากมีการตรากฎหมายขึ้นใช้บังคับแก่ประชาชนเพื่อการอย่างอื่นนอกเหนือจากหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดไว้ แม้การนั้นจะเกี่ยวกับประโยชน์สาธารณะก็ตาม ก็เท่ากับเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพอันเป็นการฝ่าฝืนเจตนารมณ์ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ ซึ่งมีผลให้กฎหมายนั้นขัดต่อรัฐธรรมนูญและใช้บังคับมิได้

ดังนั้น บทบัญญัติที่เป็นเงื่อนไขเกี่ยวกับลักษณะของกฎหมายที่จำกัดหรือให้อำนาจแก่ฝ่ายบริหารจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชน นับเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงรากฐานทางความคิด

ของหลักนิติรัฐ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจำกัดมิให้ฝ่ายนิติบัญญัติและองค์กรอื่นที่ได้รับมอบอำนาจจากฝ่ายนิติบัญญัติตรากฎหมาย กฎ หรือ ข้อบังคับอื่นใด อันมีผลล่วงเข้าไปในแดนแห่งสิทธิและเสรีภาพของบุคคล โดยอำเภอใจข้อพิพาทดังกล่าว ที่มีน้ำหนักเพิ่มขึ้นอย่างสำคัญหากคำนึงถึงข้อเท็จจริงในทางประวัติศาสตร์ ประกอบกับ เนื้อหาของสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญ สิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญในระยะเริ่มแรกนั้นเป็นสิทธิของปัจเจกชน สิทธิพลเมืองและสิทธิมนุษยชน ซึ่งมีวัตถุประสงค์เป็นการคุ้มครองปัจเจกชนให้พ้นจากอันตรายที่อาจเกิดขึ้นจากการใช้อำนาจรัฐ อีกทั้งยังเป็นบทบัญญัติที่เรียกร้ององค์กรที่มีอำนาจตรากฎหมาย ที่มีผลจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลให้ต้องเคลื่อนไหวอยู่ภายใต้กรอบที่รัฐธรรมนูญกำหนดขึ้น⁶⁹

จากที่กล่าวมาข้างต้น นับเป็นการสะท้อนให้เห็นถึง หลักนิติรัฐได้อย่างชัดเจนว่า มีความเกี่ยวพันอย่างยิ่งกับสิทธิในเสรีภาพของบุคคล และสิทธิในความเสมอภาค สิทธิทั้งสองประการดังกล่าวข้างต้นถือว่าเป็นพื้นฐานของ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ในรัฐเสรีประชาธิปไตยทั้งหลาย ยอมรับหลักความเป็นอิสระของปัจเจกบุคคล ในการที่จะพัฒนาบุคลิกภาพของตนเองไปตามความประสงค์ของบุคคลนั้น ดังนั้น เพื่อเห็นแก่ความเป็นอิสระของปัจเจกบุคคล ในการพัฒนาบุคลิกภาพของแต่ละบุคคล รัฐจึงต้องให้ความเคารพต่อขอบเขตของสิทธิและเสรีภาพของปัจเจกบุคคล การแทรกแซงในสิทธิและเสรีภาพของปัจเจกบุคคล โดยอำนาจรัฐจะกระทำได้อีกต่อเมื่อ มีกฎหมายซึ่งผ่านความเห็นชอบจากตัวแทนของประชาชนตามหลักความชอบธรรม ในทางประชาธิปไตยได้ให้ความเห็นชอบแล้วเท่านั้น จึงสามารถกระทำได้เพื่อให้การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคลมีผลในทางปฏิบัติอย่างแท้จริงดังนั้นการกระทำของรัฐทั้งหลายจึงต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับคุณค่าอันสูงสุดของรัฐธรรมนูญ เพราะมนุษย์นั้นเป็นเป้าหมายการดำเนินการของรัฐ มิใช่เป็นเพียงเครื่องมือในการดำเนินการของรัฐ การดำรงอยู่ของรัฐย่อมดำรงอยู่เพื่อมนุษย์ มิใช่มนุษย์ดำรงอยู่เพื่อรัฐ ด้วยเหตุนี้ สิทธิและเสรีภาพจึงเป็นรากฐานที่สำคัญของรัฐเสรีประชาธิปไตยที่ยึดถือระบบนิติรัฐ⁷⁰

อย่างไรก็ตาม การที่รัฐยอมรับและให้ความสำคัญคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนนั้น ไม่ได้หมายความว่ารัฐจะยอมให้ประชาชนใช้สิทธิเสรีภาพของตนกระทำการต่างๆ ได้โดยปราศจากการแทรกแซงใดๆ จากองค์กรหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ รัฐมีผลประโยชน์ของส่วนรวมหรือผลประโยชน์

⁶⁹ วรเจตน์ ภาคีรัตน์, “เงื่อนไขการตรากฎหมายจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชน : “มาตรฐาน” ในการควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย”, *วารสารนิติศาสตร์* 30, 2(มิถุนายน 2543): 185.

⁷⁰ บรรเจิด สิงคะเนติ, *หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญไทย*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2543), หน้า24-25.

สาธารณะ(Public Interest) ที่จะต้องดำรงรักษาไว้ แต่ในบางกรณีรัฐจำเป็นต้องบังคับให้ประชาชน กระทำการหรือละเว้นไม่กระทำการบางอย่าง องค์กรหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐจึงสามารถล่วงล้ำเข้าไป ใน “แดน” แห่งสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้บ้างเหมือนกัน แต่รัฐให้คำมั่นต่อประชาชนว่าองค์กร หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐจะกล้ากราย สิทธิเสรีภาพของประชาชนได้ต่อเมื่อ มีกฎหมายบัญญัติไว้อย่าง ชัดแจ้งเป็นการทั่วไปว่าให้องค์กรหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐกล้ากรายสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้กรณี ใดและภายในขอบเขตอย่างไร และกฎหมายจะให้อำนาจแก่องค์กรหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐกล้ากราย สิทธิเสรีภาพของประชาชนได้ก็แต่เพียงเท่าที่จำเป็นแก่การดำรงรักษาไว้ซึ่งผลประโยชน์สาธารณะ เท่านั้น ด้วยเหตุนี้ หลักนิติรัฐจึงไม่จำกัดเฉพาะแต่ความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับประชาชน เท่านั้น ที่จะต้องเป็นความสัมพันธ์ซึ่งกฎหมายกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรหรือเจ้าหน้าที่ ของรัฐ กับประชาชนก็ต้องเป็นความสัมพันธ์ตามกฎหมายด้วย ถึงกับมีผู้กล่าวว่า ผู้ปกครองที่ แท้จริงในนิติรัฐ คือ กฎหมายที่รัฐตราขึ้นและประกาศใช้โดยชอบรัฐธรรมนูญ องค์กรหรือเจ้าหน้าที่ ของรัฐ ไม่ว่าจะอยู่ในลำดับชั้นสูงต่ำอย่างไรก็ตาม ไม่อาจที่จะกล้ากรายสิทธิเสรีภาพของประชาชน ได้ตามอำเภอใจ ตรงกันข้าม อำนาจขององค์กรหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐมีอยู่อย่างจำกัด คือ ถ้าองค์กร หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ จะเข้าไปกล้ากรายสิทธิเสรีภาพของประชาชนคนหนึ่งคนใดขององค์กรหรือ เจ้าหน้าที่ของรัฐจะต้องแสดงได้ว่า มีกฎหมายฉบับใดให้อำนาจตนกระทำการเช่นนั้น เพียงแต่ องค์กรหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐมีนโยบาย และแม้ว่านโยบายที่กำหนดขึ้นจะเป็นนโยบายที่กำหนดขึ้น เพื่อการดำรงรักษาไว้ซึ่งผลประโยชน์สาธารณะ ถ้าหากยังไม่ได้มีการนำเอานโยบายนั้นไปบัญญัติ เป็นกฎหมายให้อำนาจต่อนดำเนินการให้เป็นไปตามนโยบายนั้นแล้ว องค์กรหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ไม่อาจดำเนินการได้⁷¹ ดังปรัชญาหรือสุภาษิตของหลักนิติรัฐที่ว่า “เมื่อไม่มีกฎหมายให้อำนาจ (รัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ) ไว้ก็จะไปกระทำการโดยอ้อมไม่ได้ (โดยเฉพาะเมื่อเป็นการกระทบถึงสิทธิ เสรีภาพของปัจเจกชน)”⁷² ดังนั้น สาระสำคัญของหลักนิติรัฐที่ได้รับการยอมรับในปัจจุบัน ประกอบด้วยหลักการดังต่อไปนี้⁷³

⁷¹ วรพจน์ วิศรุตพิชญ์, ข้อความคิดและหลักการพื้นฐานในกฎหมายมหาชน(รวมบทความบางเรื่องเกี่ยวกับ กฎหมายปกครองและกฎหมายรัฐธรรมนูญ), พิมพ์ครั้งแรก (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติ บรรณาการ, 2540), หน้า3-4.

⁷² บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, คำอธิบายกฎหมายมหาชนเล่ม2 การแบ่งแยกกฎหมายมหาชน-เอกชน และ พัฒนาการกฎหมายมหาชนในประเทศไทย, หน้า51.

⁷³ ประยูร กาญจนดุล, “หลักนิติธรรมไทย,” วารสารราชบัณฑิตยสถาน 27,2545 (ฉบับเฉลิมพระ เกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องโอกาสทรงเจริญพระชนมพรรษา 72 พรรษา): 493.

*การปกครองรัฐต้องเป็นการปกครองโดยกฎหมาย กล่าวคือ ต้องเป็นการปกครองที่เป็นธรรม ภายในขอบเขตที่กฎหมายกำหนดไว้ กฎหมายจะกำหนดหลักการและจำกัดขอบเขตแห่งอำนาจหน้าที่ของฝ่ายผู้ปกครองรัฐไว้อย่างแน่ชัด และกำหนดให้มีการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนผู้อยู่ใต้การปกครอง เพื่อควบคุมการกระทำของผู้มีอำนาจปกครองรัฐมิให้ขัดต่อกฎหมาย

*สิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของเอกชนผู้อยู่ใต้การปกครองต้องได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย

*ประชาชนผู้อยู่ใต้การปกครองย่อมเสมอภาคกันตามกฎหมาย และได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีการวางหลักประกันสิทธิและเสรีภาพไว้เป็นลายลักษณ์อักษรอย่างมากเพียงใดก็ตาม แต่ปรากฏจากข้อเท็จจริงที่ผ่านมาไม่ว่าจะเป็นประเทศในภูมิภาคใดๆ ก็ตาม มักจะปรากฏการละเมิดต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนเกิดขึ้นเสมอในปัจจุบัน ดังเช่นประเทศฝรั่งเศสในยุคปัจจุบัน ที่ถึงแม้จะเป็นต้นกำเนิดและมีการอ้างหลักสิทธิมนุษยชนอยู่เสมอ แต่ในความเป็นจริงแล้วยังคงมีปัญหาที่เผชิญอยู่กับการแบ่งแยกเชื้อชาติ สีผิว และความขัดแย้งทางสังคมในด้านต่างๆ อีกด้วย ในขณะที่ประเทศไทยเองก็เกิดปัญหาการละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนเช่นเดียวกัน แต่อาจมีรายละเอียดที่แตกต่างกันไปตามสภาวะทางสังคม พิจารณาได้จากสภาพการณ์ที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะในช่วงการบังคับใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 พบว่า แม้รัฐธรรมนูญจะวางหลักประกันการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนไว้อย่างกว้างขวางกว่ารัฐธรรมนูญฉบับที่ผ่านมาในอดีต แต่ในทางปฏิบัติแล้วยังคงห่างไกลจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่เขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษร สิทธิเสรีภาพของประชาชนส่วนใหญ่ยังคงถูกละเมิดอยู่เสมอๆ โดยเฉพาะความไม่เป็นธรรมอันเกิดจากอำนาจรัฐหรือเจ้าหน้าที่รัฐที่มักจะไปทางตรงกันข้ามกับหลักนิติรัฐอยู่บ่อยครั้ง ทั้งนี้สืบเนื่องจากการให้ความสำคัญกับอำนาจขององค์กรหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นหลัก ทำให้มีการเพิกเฉยหรือปฏิเสธต่อการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชน องค์กรหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐจึงไม่สามารถทำหน้าที่ในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ดังจะเห็นได้จาก สภาพการณ์ในปัจจุบันที่สะท้อนถึงการไม่เคารพต่อ หลักการปกครองโดยกฎหมาย(หลักนิติรัฐ) ในระดับการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ที่ดำเนินการตามนโยบายของรัฐบาล ย่อมเป็นการสะท้อนให้เห็นว่าแนวคิดและมาตรฐานที่รัฐใช้เพื่อดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งจะต้องเป็นมาตรการที่เคารพต่อกฎเกณฑ์แห่งกฎหมาย ซึ่งนัยหนึ่งก็คือ ต้องเคารพต่อสิทธิเสรีภาพ หรือเคารพต่อชีวิตของประชาชน ดังนั้น รัฐใดก็ตามที่มุ่งหมาย

เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของรัฐ โดยไม่คำนึงว่าวิธีการเช่นนั้นจะชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ รัฐนั้นย่อมมิใช่รัฐที่ปกครองโดยกฎหมาย แต่หากเป็น “รัฐตำรวจ” การไม่เคารพหลักการปกครองโดยกฎหมายในระดับการปฏิบัติการขององค์กรหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดำเนินการตามนโยบายของรัฐบาล กรณีที่ถือเป็นปัญหาที่สะท้อนถึงสภาพไร้ชื่อแปงของบ้านเมืองมากที่สุด⁷⁴ ดังมีกรณีตัวอย่างดังต่อไปนี้

ก. กรณีของการปราบปรามผู้ค้ายาเสพติด

นโยบายปราบปรามการค้ายาเสพติดของรัฐบาลที่ประกาศจะจัดการอย่างเด็ดขาด กับผู้ค้ายาเสพติด ส่งผลทำให้เจ้าหน้าที่ของรัฐมีการใช้ความรุนแรงหรืออาจถึงขั้นใช้วิธีการที่ผิดกฎหมายเข้าจัดการกับผู้ที่เจ้าหน้าที่ของรัฐเชื่อว่าเป็นผู้กระทำผิด รวมทั้งกรณีที่เจ้าหน้าที่ของรัฐลงมือสังหารผู้ต้องหาในคดีอาญาโดยอ้างว่าเป็นการกระทำวิสามัญฆาตกรรมนั้น แม้คนในสังคมอาจถูกกระแสดังกล่าวให้เห็นคล้อยด้วยความสะใจ แต่ก็ควรชุกคิดใคร่ครวญว่า การปล่อยให้เจ้าหน้าที่ของรัฐ ใช้ความรุนแรง หรือวิธีการที่ผิดกฎหมาย โดยอ้างเอาการรักษากฎหมายนั้น ย่อมเป็นกรณีที่เจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้กระทำผิดกฎหมายเสียเอง แล้วจะให้ประชาชนแสวงหาแบบอย่างของการรักษากฎหมายโดยชอบด้วยกฎหมายได้อย่างไร อีกทั้งพฤติกรรมดังกล่าวยังอาจลุกลามไปเกิดเหตุที่พลัดหลงเป็นผลร้ายแก่สุจริตชนด้วย เพราะมิได้ผ่านกระบวนการตรวจสอบความถูกต้องชอบธรรมในการกระทำนั้นซ้ำร้ายเมื่อเกิดเหตุการณ์นั้นซ้ำๆ เข้า จนกลายเป็นเรื่องปกติก็จะยิ่งทำให้เจ้าหน้าที่ของรัฐที่เคยชินกับวิธีการดังกล่าวยามเฝ้าในการใช้ความรุนแรง หรือใช้วิธีการที่ผิดกฎหมายในการปฏิบัติ เพราะมีความสะดวกมากกว่าและอาจกลายเป็นช่องทางแสวงหาประโยชน์จากการใช้อำนาจรัฐนั้นมากขึ้นและอาจส่งผลร้ายยิ่งกว่าอาชญากรรมทั่วไปเสียอีก⁷⁵ ทำให้ในท้ายที่สุดย่อมส่งผลกระทบต่อหลักนิติรัฐอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

⁷⁴ บรรเจิด สิงคะเนติ, “ระบอบการปกครองโดยกฎหมายกับการใช้อำนาจรัฐในปัจจุบัน,” ใน อุ้มทนายสมชาย นิละไพจิตร (บทสะท้อนวัฒนธรรมอำนาจนิยมในสังคมไทย), หน้า 29-30.

⁷⁵ สถาบันกฎหมายอาญา, รัฐธรรมนูญใหม่กับการสะท้อนความจำเป็นในการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม อ้างถึงใน สมหมาย ปาวิจจัตต์, “ฆ่าตัดตอน เราเตือนคุณแล้ว,” มติชนสุดสัปดาห์ 23,1180(28 มีนาคม-3 เมษายน 2546): 32.

ข. กรณีการปฏิบัติต่อผู้ต้องหาหรือจำเลย

หลักการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของผู้ต้องหาหรือจำเลย จัดเป็นหนึ่งในสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานในชีวิตและร่างกาย ซึ่งเป็นการรับรองสิทธิมนุษยชนประเภทหนึ่ง ที่จำกัดการใช้อำนาจรัฐ อันเป็นการล่วงละเมิดต่อประชาชน การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยของไทย แม้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 จะได้บัญญัติรับรองการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ของรัฐต่อบุคคลในคดีอาญาไว้หลายมาตราด้วยกัน โดยเฉพาะมาตรา33ว่า “ในคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิดก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุด แสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำผิดไม่ได้” ซึ่งสิทธิดังกล่าวเป็นสิทธิตามข้อสันนิษฐานของกฎหมาย และหลักการซึ่งกำหนดไว้เพื่อการปฏิบัติกับผู้ต้องหาอย่างไรจึงจะเหมาะสมโดยคำนึงถึง “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ของบุคคลดังกล่าวเหล่านั้นมากที่สุดนั่นเอง แต่เมื่อพิจารณาจากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น พบว่า ในการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐมักปฏิบัติไปในทางตรงกันข้ามกับความเป็น “นิติรัฐ” อยู่เสมอ โดยการละเมิดต่อสิทธิเสรีภาพที่เกี่ยวข้องในลักษณะที่มักตั้งตนเป็นศาลที่มีหน้าที่วินิจฉัยความถูกผิดเสียเอง ทั้งที่ไม่มีอำนาจที่จะทำเช่นนั้นได้ ตัวอย่างที่เห็นกันอยู่ เช่น การปล่อยให้สื่อมวลชนเข้าไปถ่ายภาพในที่เกิดเหตุหรือสถานที่ต่างๆ ที่เจ้าหน้าที่เข้า ตรวจค้น จับกุม ทั้งที่เป็นที่รโหฐาน(ที่ส่วนบุคคล) หรือการให้สื่อมวลชนเข้าไปถ่ายภาพ ผู้ต้องหา ผู้เสียหาย พยาน บนสถานีตำรวจ แล้วนำภาพสถานที่ดังกล่าวหรือพยานหรือแม้แต่ตัวผู้ต้องหาไปเสนอเป็นภาพข่าวบนสื่อต่างๆ ในทำนองเป็นการสร้างกระแสให้มีลักษณะเชื่อว่าบุคคลเหล่านั้นเป็นผู้กระทำผิดเสียแต่ต้น ทั้งที่ยังไม่ได้มีการพิจารณาโดยกระบวนการยุติธรรมตามขั้นตอนแต่อย่างใด (การดำเนินการของเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นเพียงการเริ่มต้นของกระบวนการยุติธรรมเท่านั้น) หรือการนำผู้ต้องหามาแถลงข่าวต่อสื่อมวลชนทั้งที่บุคคลเหล่านั้นยังไม่ถูกนำตัวไปศาลพิจารณาพิพากษาความผิดแต่อย่างใด⁷⁶ นอกจากนี้ ยังรวมถึงกรณีของการสอบสวนโดยการทรมานให้ผู้ต้องหารับสารภาพ หรือกรณีของการขังลิ้มหรือควบคุมผู้ต้องหาโดยฝ่าฝืนกฎหมายทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง พฤติการณ์ดังกล่าวนับเป็นการกระทำทารุณกรรม โดยการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ขัดต่อ “หลักนิติรัฐ” อย่างยิ่ง นับเป็นการละเมิดต่อรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ทำให้เกิดปัญหาต่อการปฏิบัติหน้าที่กับประชาชนที่เกี่ยวข้องเป็นอย่างมาก

⁷⁶ กิตติวัฒน์ รัตนดิลก ณ ภูเก็ต, “นิติรัฐ: หลักการในกระบวนการยุติธรรมของรัฐเสรีประชาธิปไตย,” รัฐสภาสาร 51 (พฤศจิกายน 2546): 13.

ค. กรณีการแทรกแซงสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นโดยเฉพาะสื่อมวลชน ในทางปฏิบัติ

สิทธิเสรีภาพของสื่อมวลชนมีความสำคัญ เนื่องจากการสะท้อนให้เห็นว่าในประเทศนั้นๆ มีสิทธิเสรีภาพประเภทอื่นๆหรือไม่ สิทธิเสรีภาพของสื่อมวลชนจึงหมายถึง การที่ประชาชนได้รับการคุ้มครองจากบทบัญญัติแห่งกฎหมายและสามารถกระทำกร่างต่างๆได้โดยอิสระปราศจากการแทรกแซงของรัฐ อาทิ เสรีภาพในการแสดงออกซึ่งความคิดเห็น เสรีภาพในการพูด เขียน พิมพ์ โฆษณา หรือโดยประการอื่น เป็นต้น โดยอิสระปราศจากการแทรกแซง หรือปราบปรามของรัฐ อย่างไรก็ตามสภาพการณ์ทางด้านสิทธิเสรีภาพโดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับสื่อมวลชน ที่จัดเป็นหนึ่งในสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นทางสาธารณะ ถือว่ามีความเข้มข้นทุกยุคทุกสมัย ด้านหนึ่งอาจเป็นเพราะว่า บทบาทของสื่อมวลชนนั้นถือว่า เป็นฝ่ายตรวจสอบผู้มีอำนาจ หรือเป็นกระจกสะท้อนการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาลหรือผู้มีอำนาจ การกระทบกระทั่งกับผู้มีอำนาจโดยตรงจึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงมิได้ แต่อีกด้านหนึ่งนั้นวงการสื่อมวลชนเองก็ชี้ชวนให้ผู้มีอำนาจเข้าไปครอบครอง เนื่องจาก บทบาทของสื่อมวลชนหลายครั้งพบว่า มีอิทธิพลซึ่งนำความเห็นของสาธารณะได้ ทำให้ฝ่ายการเมืองหรือผู้มีอำนาจก็หมายปองที่จะเข้ามาจัดระเบียบหรือแทรกแซงสื่อมวลชน เพื่อให้สื่อมวลชนเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างฐานอำนาจทางการเมืองการปกครอง กระทั่ง เป็นเครื่องมือในการโฆษณาและประชาสัมพันธ์นโยบายหรือผลงานของรัฐบาล จึงมักปรากฏให้เห็นถึงความพยายามในการแทรกแซงหรือเข้ามาควบคุมสื่อเกือบทุกรัฐบาล เพียงแต่สภาพความเข้มข้นของปัญหาอาจแตกต่างกันออกไป ในขณะที่สื่อมวลชนเองในบางครั้งก็ถูกตั้งคำถามต่อจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพเหมือนกันว่าเป็นเพียงกลุ่มผลประโยชน์หนึ่งหรือเปล่าหลายครั้งก็ พบว่า สื่อเองก็อิงแอบกับกลุ่มผลประโยชน์หนึ่งหรือเปล่า หลายครั้งก็พบว่า สื่อเองก็อิงแอบกลุ่มผลประโยชน์ กลุ่มธุรกิจ กระทั่งฝักใฝ่ฝ่ายการเมืองจนขาดความเป็นอิสระก็มี⁷⁷

จากสภาพการณ์กรณีตัวอย่างข้างต้น ล้วนแต่สะท้อนให้เห็นถึงความล้มเหลวของระบบการปกครองโดยกฎหมาย(หลักนิติรัฐ) ทำให้ผู้ศึกษาเห็นว่า การมีบทบัญญัติที่รับรองสิทธิเสรีภาพไม่ว่าจะปรากฏในรูปของคำประกาศ หรือคำปรารภในรัฐธรรมนูญ หรือปรากฏในบทบัญญัติหมวดหนึ่งหมวดใดของรัฐธรรมนูญ ก็ไม่ได้หมายความว่าประเทศนั้นๆจะมีการปกครองที่เป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริงเสมอไป และความเป็นประชาธิปไตยก็ไม่ได้วัดกันแค่เฉพาะ การ

⁷⁷ ไพรตดูรายละเอียดใน ไพโรจน์ พลเพชร และคณะ, ชุดโครงการวิจัยการติดตามและประเมินผลบังคับใช้รัฐธรรมนูญ เรื่อง สิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์, หน้า171-174.

บัญญัติด้วยมาตราต่างๆ ที่เกี่ยวกับการรับรองสิทธิเสรีภาพไว้อย่างละเอียดครบถ้วนเท่านั้น หากแต่เป็นเรื่องเจตนารมณ์ของผู้ปกครอง หรือผู้ที่เกี่ยวข้องในขณะนั้นว่าให้ความสำคัญกับหลักการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนมากน้อยเพียงใด ในส่วนของประชาชนเองซึ่งมีสิทธิเสรีภาพที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญจะต้องพยายามศึกษา และทำความเข้าใจว่าตนเองมีสิทธิเสรีภาพมากน้อยเพียงใด อีกทั้ง องค์กรหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐจะต้องตระหนักถึงความสำคัญเพื่อทำให้สิทธิเสรีภาพของประชาชนเกิดขึ้นจริงในสังคม กล่าวอีกนัยหนึ่ง ระบอบประชาธิปไตยจึงมิใช่แต่เป็นเพียงการปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชนเท่านั้น หากแต่ยังหมายถึงหลักการปกครองภายใต้กฎหมายซึ่งยึดถือหลักนิติรัฐด้วยเช่นกัน

4.5 หลักการปกป้องสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญเพื่อให้มีผลใช้บังคับได้ในทางปฏิบัติ

การรับรองสิทธิเสรีภาพ โดยบทบัญญัติกฎหมายที่เป็นลายลักษณ์อักษร ไม่ได้หมายความว่าสิทธิเสรีภาพของประชาชนจะเกิดขึ้นหรือเป็นจริงในสังคม ในทางตรงกันข้าม มีหลายกรณี หลักการที่เกี่ยวข้องกับการรับรองสิทธิเสรีภาพแทบจะไม่มี ความหมายอย่างใดๆเลย ถ้าหากทัศนคติระหว่างองค์กรหรือเจ้าหน้าที่ใช้อำนาจรัฐกับประชาชน หรือแม้แต่ระหว่างประชาชนด้วยกันเองที่ยังคงละเลยการเคารพต่อการมีสิทธิเสรีภาพระหว่างกัน และพยายามปกป้องรักษาสิทธิเสรีภาพที่ตนพึงมี นอกจากนี้ ความเคยชินกับวัฒนธรรมการใช้อำนาจนิยมที่ให้ความสำคัญกับอำนาจขององค์กรรัฐหรืออำนาจของเจ้าหน้าที่เป็นใหญ่ จึงทำให้ทัศนคติของใช้อำนาจรัฐ ที่ไม่สามารถทำหน้าที่ในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้ และปรากฏอยู่บ่อยครั้งเองที่สิทธิเสรีภาพของประชาชนมักถูกละเลยหรือถูกละเมิดโดยองค์กรหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐเสียเอง ดังนั้น เพื่อให้บทบัญญัติสิทธิเสรีภาพมีผลใช้บังคับได้อย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นอย่างยิ่งที่รัฐจะต้องเป็นผู้ปกป้องสิทธิเสรีภาพของประชาชนจากการใช้อำนาจที่มีชอบ

4.5.1 หลักการปกป้องสิทธิเสรีภาพจากอำนาจรัฐ

ปัญหาการละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนในปัจจุบัน ส่วนใหญ่มักจะมีสาเหตุมาจากการใช้อำนาจรัฐในทางที่มิชอบขององค์กรหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ถึงแม้จะมีบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับสิทธิเสรีภาพไว้สมบูรณ์เพียงใด ทั้งนี้ย่อมเป็นการสะท้อนให้เห็นว่า การมีอำนาจย่อมทำลายคุณธรรมของบุคคลผู้มีอำนาจได้เสมออำนาจจึงเป็นที่มาของการละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชน ยิ่งบุคคลที่มีอำนาจมากเท่าใด ก็ย่อมมีแนวโน้มที่จะใช้อำนาจจนเกินขอบเขตได้เสมอ จนก่อให้เกิด

สภาวะอนาธิปไตย(Anarchie) สิทธิเสรีภาพก็จะมีขึ้นไม่ได้ ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวที่ว่า “ Power trends to corrupt , absolute power corrupts absolutely” ซึ่งแปลได้ว่า “ อำนาจทำให้คนเสียอำนาจที่เด็ดขาด ที่ไม่มีสิ่งเหนี่ยวรั้ง ทำให้คนเสียไปโดยสิ้นเชิง”ทำให้โอกาสที่สิทธิเสรีภาพของประชาชนจะถูกกระทบกระเทือนจากการกระทำของผู้มีอำนาจในรัฐ ในทางที่มีขอบและเป็นผลเสียแก่ประชาชนจึงมีอยู่เสมอ ประชาชนจึงต้องการการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพจากการใช้อำนาจดังกล่าว

ดังนั้น รัฐในฐานะที่เป็นผู้สร้างกฎเกณฑ์ในการให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนจะต้องกำหนดหลักการปกป้องสิทธิเสรีภาพของประชาชนจากการใช้อำนาจที่มีขอบขององค์กรหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ และในขณะเดียวกัน รัฐก็ต้องยอมจำกัดตัวเองโดยการเคารพต่อกฎเกณฑ์ที่ตนเป็นผู้กำหนดขึ้นด้วยเช่นกัน

4.5.1.1 การปกป้องสิทธิเสรีภาพจากการใช้อำนาจที่มีขอบของฝ่ายบริหาร

แต่เดิมถือกันว่าองค์กรฝ่ายบริหาร (Executive) อันได้แก่ รัฐบาล (Government) และฝ่ายปกครอง (Administration) เป็นอันตรายต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนมากที่สุด⁷⁸ ดังจะเห็นได้จากฝ่ายบริหารเป็นผู้กุมอำนาจบริหาร เป็นผู้ใช้อำนาจเป็นปฏิปักษ์ต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนมาก ดังปรากฏในปี ค.ศ.1789 ดังนั้นการต่อต้านอำนาจดังกล่าวจึงมีขึ้นเพื่อปกป้องสิทธิเสรีภาพของประชาชนและจากผลของประวัติศาสตร์ฝรั่งเศสดังกล่าวจึงทำให้กฎหมายของฝรั่งเศสตระหนักถึงการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชน⁷⁹ ดังที่ปรากฏใน คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ที่ได้รับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนที่จะให้เจ้าหน้าที่ของรัฐต้องรายงานการดำเนินการบริหารราชการให้ประชาชนทราบ(มาตรา15) และหลักการดังกล่าวยังได้แผ่ขยายไปถึงฝ่ายบริหารประเทศอื่นที่มีการปกครองแบบประชาธิปไตยด้วยเช่นกัน นอกจากนี้ ยังมีเหตุผลที่ว่า รัฐบาลเป็นผู้บัญชาการกองกำลังทหาร ดังนั้น จึงอยู่ในวิสัยที่จะละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้อยู่ตลอดเวลา ยิ่งกว่านั้นรัฐบาลซึ่งมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบความมั่นคงของรัฐ และความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน มักจะเห็นว่า การใช้สิทธิและเสรีภาพของประชาชนเป็นภัยคุกคามคุณค่าดังกล่าว สำหรับฝ่ายปกครองซึ่งมีหน้าที่ในการจัดทำบริการสาธารณะ ที่โดยปกติ

⁷⁸ Jean RIVERO in Les libertés publiques, Tome 1: Les droits de l'homme, 6e édition, Paris, PUF, 1991p.194 อ้างถึงใน วรพจน์ วิศรุตพิชญ์, รายงานการวิจัยสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ (ศึกษารูปแบบการจำกัดสิทธิเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญให้ไว้เหมาะสม) หน้า38.

⁷⁹ เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, หลักกฎหมายว่าด้วยสิทธิเสรีภาพ, หน้า188.

มักเห็นว่าการใช้สิทธิเสรีภาพเป็นอุปสรรคขัดขวางการปฏิบัติภารกิจของตน แนวความคิดดังกล่าวได้ทำให้รัฐเสรีประชาธิปไตยทั้งหลาย มุ่งแสวงหาการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนจากการใช้อำนาจที่มีขอบของฝ่ายบริหาร ดังนั้น จึงต้องกำหนดให้การจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนต้องกระทำโดยกฎหมายที่รัฐสภาตราขึ้นมาจากประชาชนหรือตัวแทนของประชาชนเท่านั้น ซึ่งถือเป็นการแสดงเจตนารมณ์ร่วมกันของประชาชน ดังที่ปรากฏอยู่ในมาตรา 6 แห่งคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ด้วยเหตุนี้ หากฝ่ายบริหารต้องการจะจำกัดสิทธิเสรีภาพไม่ว่าประเภทใดต้องเป็นกฎหมายที่ตราโดยรัฐสภาเท่านั้น อาทิ การกำหนดโทษและประเภทความผิดทางอาญาอันเป็นการลิดรอนสิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย การเวนคืนทรัพย์สินของประชาชน แม้จะเป็นการกระทบต่อสิทธิในกรรมสิทธิ์ของประชาชนก็ตาม

สำหรับประเทศไทยเองหลักการที่มีนัยข้างต้น ก็มีปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยเกือบทุกฉบับ โดยเฉพาะรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ที่บังคับใช้อยู่ในปัจจุบัน ดังที่ปรากฏอยู่ในมาตรา 26 ที่ได้วางขอบเขตในการใช้อำนาจโดยองค์กรของรัฐทุกองค์กร จะต้องใช้อำนาจโดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตลอดจนสิทธิเสรีภาพของประชาชนที่รัฐธรรมนูญได้รับรองไว้ด้วย และรัฐธรรมนูญได้กำหนดเงื่อนไขในการที่รัฐจะจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนไว้ในมาตรา 29ว่าจะต้องกระทำโดยบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ตราโดยรัฐสภาเท่านั้น และต้องเป็นเรื่องที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้เท่านั้น และจะจำกัดสิทธิเสรีภาพจนทำให้ประชาชนเสียสิทธิหรือไม่อาจใช้สิทธิเสรีภาพประเภทอื่นเลยไม่ได้ หลักการดังกล่าวย่อมแสดงให้เห็นว่า โดยหลักแล้วบุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพที่จะกระทำการต่างๆได้ตามใจปรารถนา การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลนั้น เป็นข้อยกเว้นจากหลักทั่วไป (La liberté est la règle , la restriction l'exception) องค์กรต่างๆของรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งฝ่ายปกครองจะจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนคนใดคนหนึ่งได้ก็แต่เฉพาะแต่ในกรณีเดียวเท่านั้น คือ ในกรณีที่มีกฎหมายให้อำนาจไว้อย่างชัดเจน ด้วยเหตุนี้จึงมีผู้กล่าวว่า ในรัฐเสรีประชาธิปไตย ผู้ปกครองที่แท้จริงคือกฎหมายมิใช่มนุษย์ (Government of laws , not for men) องค์กรหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ไม่ว่าจะอยู่ในตำแหน่งสูงต่ำอย่างไรก็ตาม ก็ต้องอยู่ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย เป็นเพียงผู้รับใช้กฎหมาย มีหน้าที่ดำเนินการปกครองให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติไว้เท่านั้น ดังนั้น การกระทำใดๆไม่ว่าจะเป็นองค์กรหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ที่อาจมีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้ก็ต่อเมื่อมีกฎหมายให้อำนาจ และเฉพาะแต่ภายในขอบเขตที่กฎหมายกำหนดไว้เท่านั้น⁸⁰

⁸⁰ วรพจน์ วิศรุตพิชญ์, สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540, หน้า 70.

นอกจากนี้ ในกรณีที่ประชาชนถูกละเมิดสิทธิเสรีภาพที่เกิดจากการกระทำของฝ่ายบริหาร รัฐจะต้องกำหนดวิธีการเยียวยาโดยต้องให้ประชาชนสามารถฟ้องร้องโต้แย้งคัดค้านการกระทำขององค์กร เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ตนเห็นว่าขัดต่อกฎหมาย (อีกนัยหนึ่ง จะต้องมีการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำขององค์กรเจ้าหน้าที่ของรัฐ) ต่อศาลเพื่อให้ทำหน้าที่ชี้ขาดกรณีดังกล่าวอาจมีการกำหนดให้องค์กรศาล ไม่ว่าจะเป็นศาลยุติธรรมหรือศาลปกครองทำหน้าที่ในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนจากกฎเกณฑ์และการกระทำละเมิดของฝ่ายบริหาร ซึ่งอาจจะกระทำอยู่ในรูปของการยกเลิกเพิกถอนนิติกรรมทางปกครอง หรือการชดเชยค่าเสียหายให้แก่ผู้ที่ได้รับความเสียหาย ได้กลับคืนสู่สถานะเดิมอีกครั้ง เป็นต้น

4.5.1.2 การปกป้องสิทธิเสรีภาพจากการใช้อำนาจที่มีชอบของฝ่ายนิติบัญญัติ

แต่เดิม เมื่อการเมืองการปกครองเปลี่ยนเป็นประชาธิปไตยในศตวรรษที่ 18 ตอนปลาย ในระยะเริ่มแรกนี้ยังไม่มีภาระเน้นให้ฝ่ายนิติบัญญัติ โดยเฉพาะรัฐสภาต้องกระทำการโดยชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะเห็นว่า รัฐสภาเป็นองค์กรผู้แทนประชาชนเจ้าของอำนาจสูงสุดเองแล้ว ย่อมไม่กระทำการขัดต่อกฎหมายและรัฐธรรมนูญเสียเอง กับเห็นว่าสิ่งที่รัฐสภาตราออกมา ซึ่งได้แก่ พระราชบัญญัตินั้นเป็นการแสดงออกซึ่งเจตนารมณ์ร่วมกันของปวงชนแล้ว และไม่น่าที่จะขัดต่อรัฐธรรมนูญ เพราะการที่องค์กรผู้แทนปวงชนได้ออกพระราชบัญญัติมา เท่ากับได้วินิจฉัยแล้วว่าพระราชบัญญัติไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ ดังนั้น ในบางประเทศจึงไม่มีองค์กรและกลไกควบคุมพระราชบัญญัติที่ออกโดยรัฐสภาเลย อาทิ ในประเทศฝรั่งเศสก่อนปี ค.ศ. 1958⁸¹

ภายหลังแนวความคิดดังกล่าวได้เปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ หลักการปกป้องสิทธิเสรีภาพของประชาชนจากการใช้อำนาจที่มีชอบโดยองค์กรหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ อันเป็นการกระทบกระเทือนต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนคงจะไม่เกิดประสิทธิภาพ ถ้าหากรัฐสภามีอำนาจนิติบัญญัติอย่างไม่มีขอบเขตจำกัด ดังนั้น จึงเกิดแนวคิดที่ว่า การตรากฎหมายของฝ่ายนิติบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของประชาชนนั้น ต้องอยู่ภายใต้กรอบที่กฎหมายกำหนดไว้ซึ่งอาจปรากฏอยู่ในคำประกาศหรือคำปรารภ หรือปรากฏเป็นหมวดหนึ่งหมวดใดในรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกฎหมายที่ให้อำนาจแก่ฝ่ายบริหารเข้าแทรกแซง ในแดนแห่งสิทธิเสรีภาพของประชาชน จะต้องมิใช่ข้อความที่บัญญัติชัดแจ้งว่าใช้บังคับแก่กรณีใดและขอบเขตอย่างไร และจะต้องไม่เกินขอบเขตแห่งความจำเป็น เพื่อธำรงรักษาไว้ซึ่งผลประโยชน์สาธารณะ ยิ่งกว่านั้น กฎหมายที่จะจำกัดหรือ

⁸¹ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, คำอธิบายกฎหมายมหาชน เล่ม 3 ที่มาและนิติวิธี, หน้า 275-276.

แพททแซงสิทธิและเสรีภาพนั้นต้องออกโดยประชาชนเอง หรือโดยองค์กรที่เป็นผู้แทนมาจากประชาชน เมื่อเป็นเช่นนี้ก็ต้องมีระบบการควบคุมมิให้การกระทำของฝ่ายนิติบัญญัติขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ฝ่ายนิติบัญญัติจะตรากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิและเสรีภาพ นอกเหนือจากหลักเกณฑ์ที่รัฐธรรมนูญรับรองเอาไว้ แม้จะเกี่ยวข้องกับประโยชน์สาธารณะก็ตาม เท่ากับเป็นการขัดกับเจตนารมณ์ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ ถือเป็นการใช้อำนาจนิติบัญญัติที่มีขอบ ทำให้กฎหมายฉบับนั้นขัดกับรัฐธรรมนูญมีผลใช้บังคับมิได้ โดยลักษณะของการควบคุมความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างกฎหมายหรือกฎหมายที่ฝ่ายนิติบัญญัติเป็นผู้ตราขึ้นอาจมีรูปแบบที่แตกต่างกัน ดังจะเห็นได้จากรัฐธรรมนูญของฝรั่งเศส ค.ศ.1958 (ฉบับปัจจุบัน) ได้กำหนดให้มีคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ ที่มีได้มีลักษณะเป็นองค์กรศาล แต่มีลักษณะเป็นคณะกรรมการที่ถูกแต่งตั้งขึ้น เพื่อตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย ซึ่งจำกัดเฉพาะการควบคุมร่างกฎหมายที่ตราโดยรัฐสภาก่อนการประกาศใช้เท่านั้น โดยบทบัญญัติใดที่คณะตุลาการรัฐธรรมนูญ วินิจฉัยว่า ขัดต่อรัฐธรรมนูญย่อมไม่อาจประกาศใช้เป็นกฎหมายและไม่มีผลบังคับได้ การขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญรวมถึง จะต้องไม่ขัดหรือแย้งกับ คำปรารภของรัฐธรรมนูญ ค.ศ.1958 ซึ่งได้ให้การรับรองหลักสิทธิเสรีภาพของประชาชน ที่ปรากฏในคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 และคำปรารภของรัฐธรรมนูญค.ศ.1946 ที่มีผลบังคับใช้จนถึงปัจจุบันและมีสถานะเทียบเท่ารัฐธรรมนูญด้วยเช่นกัน

สำหรับประเทศไทยเอง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ได้กำหนดหลักการที่แสดงให้เห็นถึงนัยแห่งหลักการดังกล่าวข้างต้นเช่นเดียวกัน โดยกำหนดให้มีการจำกัดอำนาจของรัฐสภาในการตรากฎหมายจำกัด หรือให้อำนาจแก่ฝ่ายบริหารจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้หลายประการ และกำหนดให้บทบัญญัติกฎหมายใดที่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญเป็นอันใช้บังคับมิได้(มาตรา6) ข้อจำกัดอำนาจนิติบัญญัติตามรัฐธรรมนูญ จึงอาจเรียกว่า “เงื่อนไขแห่งความชอบด้วยกฎหมายรัฐธรรมนูญของกฎหมายที่จำกัดหรือให้อำนาจจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชน” โดยมีศาลรัฐธรรมนูญที่ทำหน้าที่เป็นองค์กรศาลที่มีอำนาจในการวินิจฉัยว่า ร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญใด มีข้อความขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญ หรือมีกระบวนการในการบัญญัติไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ โดยบทบัญญัติที่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญเป็นอันใช้บังคับมิได้

4.5.1.2 การปกป้องสิทธิเสรีภาพจากการใช้อำนาจที่มีขอบของฝ่ายตุลาการ

ความสำคัญและความจำเป็นขององค์กรศาล เป็นสิ่งที่ผูกผันอย่างลึกซึ้งกับระบอบเสรีประชาธิปไตย กล่าวคือ ระบอบนี้ต้องการให้มีองค์กรที่เป็นอิสระจาก อำนาจทางการเมือง เพื่อทำหน้าที่พิทักษ์และค้ำประกันสิทธิเสรีภาพของปัจเจกชน หลักเรื่องสิทธิเสรีภาพนี้ถือเป็นหัวใจสำคัญแห่งการพัฒนาของระบอบเสรีประชาธิปไตย ด้วยเหตุนี้จึงมีการสร้างหลักการที่ว่า ผู้ทำหน้าที่วินิจฉัยตัดสินจะต้องเป็นอิสระปราศจากอคติ และเป็นกลาง ในการวินิจฉัยตัดสินคดีผู้พิพากษาจะมีอิสระอย่างเต็มที่จากแรงกดดันทางสังคมต่างๆ อันอาจจะทำให้เสียความเป็นกลางไปได้ ไม่ว่าจะเป็นอำนาจบริหาร หรืออิทธิพลใดๆ ทั้งในทางความคิด และในทางวัตถุที่พึงมีต่อการปฏิบัติหน้าที่ของตน หลักการนี้คือ อุดมคติอันหนึ่งของระบบเสรีนิยม⁸²

ในปัจจุบันนี้ จึงเป็นที่ยอมรับกันว่า อำนาจตุลาการ เป็นอำนาจที่สำคัญยิ่งอำนาจหนึ่งของรัฐธรรมนูญทุกประเทศ ได้บัญญัติรับรองให้อำนาจตุลาการเป็นอำนาจหนึ่งต่างหากจากอำนาจนิติบัญญัติ และอำนาจบริหาร โดยที่อำนาจตุลาการเป็นอำนาจที่เกี่ยวข้องกับสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สิทธิและเสรีภาพที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทั้งทางแพ่งและทางอาญา คำพิพากษาของศาลอาจมีผลทำให้บุคคลถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย อาทิ ถูกพิพากษาให้ประหารชีวิต จำคุกหรือจำกัดเสรีภาพในทรัพย์สิน อาทิ ถูกพิพากษาให้ปรับให้รับทรัพย์หรืออาจมีผลให้บุคคลเสียกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน หรือจำกัดความสามารถหรือให้ชดใช้ค่าเสียหายแก่บุคคล เป็นต้น⁸³

ส่วนสิทธิและเสรีภาพด้านอื่นๆ อำนาจตุลาการยังมีส่วนเกี่ยวพันกับการวินิจฉัยการกระทำที่มีลักษณะเป็นการเมือง กล่าวคือ องค์กรศาลยังมีหน้าที่วินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทและควบคุมการกระทำต่างๆ ของเอกชนและของรัฐให้ชอบด้วยกฎหมาย นับเป็นการเชื่อมโยงเข้ากับหลักประชาธิปไตยโดยผ่านทางผู้แทน กล่าวคือ การใช้กฎหมายของฝ่ายตุลาการ จะต้องผูกพันต่อบทบัญญัติของกฎหมาย ที่ออกโดยฝ่ายนิติบัญญัติที่ถือเป็นตัวแทนของประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บทบัญญัติของกฎหมายที่เป็นการกระทบต่อสิทธิเสรีภาพหรือจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชน นั้นจะกระทำมิได้ ดังนั้น ฝ่ายตุลาการจึงมีภารกิจหลักในการให้ความคุ้มครองแก่หลักความชอบด้วยกฎหมายให้เกิดเป็นผลจริงจิ่งขึ้น โดยเพิกถอนการกระทำที่มีชอบด้วยกฎหมาย และหากการกระทำนั้นก่อให้เกิดความเสียหาย ก็พิพากษาให้ผู้กระทำต้องชดใช้ค่าเสียหายด้วย ตามหลักนี้หมายความว่า การควบคุมไม่ให้การกระทำของฝ่ายบริหารขัดต่อกฎหมาย การควบคุมไม่ให้

⁸² โภคิน พลกุล, เอกสารประกอบการบรรยาย วิชาหลักกฎหมายมหาชน, หน้า115-116.

⁸³ สมภพ โหตระกิตย์, คำสอนชั้นปริญญาตรีกฎหมายรัฐธรรมนูญ (ภาค2), หน้า132.

กฎหมายขัดต่อรัฐธรรมนูญ จะต้องเป็นอำนาจหน้าที่ของฝ่ายตุลาการ ซึ่งมีความเป็นอิสระจากฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติ นอกจากนี้ องค์การตุลาการ ที่ทำหน้าที่ควบคุมความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำของฝ่ายบริหาร ควบคุมความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย โดยอาจจะเป็นองค์การตุลาการอีกองค์กรหนึ่งแยกต่างหากจากองค์กรผู้ทำหน้าที่ พิจารณาพิพากษาคดีแพ่งและคดีอาญาได้ อาทิ ศาลปกครอง ที่มีอำนาจหน้าที่พิจารณาคดีปกครอง หรือศาลรัฐธรรมนูญ ที่มีอำนาจหน้าที่พิจารณาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย⁸⁴

ในรัฐเสรีประชาธิปไตยจึงถือว่า องค์การตุลาการต้องมีความเป็นอิสระอย่างแท้จริง ในการปฏิบัติหน้าที่ ไม่ตกอยู่ภายใต้การครอบงำหรือบังคับบัญชาจากองค์กรอื่น ๆ เพราะองค์กรตุลาการ ถือเป็นผู้ตรวจสอบควบคุมองค์กรอื่น ด้วยเหตุนี้ รัฐธรรมนูญในแต่ละประเทศ จึงได้มอบให้ศาลเป็นผู้ใช้อำนาจตุลาการ และพยายามให้ศาลมีอิสระในการพิจารณาพิพากษารรคดี ทั้งนี้ เพื่อให้สิทธิเสรีภาพของประชาชนได้รับการคุ้มครองอย่างแท้จริง ในขณะเดียวกัน องค์กรตุลาการเอง ต้องเคารพหลักความชอบด้วยกฎหมายและไม่อาจจะเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้เช่นกัน เนื่องจากในบางกรณี อาจเกิดกรณีการละเมิดสิทธิเสรีภาพโดยองค์กรตุลาการขึ้นได้ ดังกรณีต่อไปนี้

* เมื่อศาลมีหน้าที่จะต้องตรวจสอบว่ามีการละเมิดสิทธิและเสรีภาพ ในคดีเรื่องนั้นๆหรือไม่ และหากมีการละเมิดสิทธิเสรีภาพ แต่ศาลวินิจฉัยว่าไม่มีการละเมิดสิทธิเสรีภาพ

* เมื่อศาลใช้หรือตีความกฎหมายที่ใช้บังคับแก่คดีนั้น ในทางที่ขัดกับสิทธิเสรีภาพ ดังนั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการสร้างกลไกคอยควบคุม ควบคุมการกระทำขององค์กรตุลาการให้ชอบด้วยกฎหมาย เช่นเดียวกับการกระทำขององค์กรอื่น ๆ อาทิ การมีลำดับชั้นศาลยุติธรรม* เป็นไปในรูปศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา โดยศาลฎีกาเป็นศาลสูงสุดของกระบวนการยุติธรรมทำหน้าที่ ควบคุมความชอบด้วยกฎหมายของคำพิพากษาศาลล่าง (ศาล

⁸⁴ สมยศ เชื้อไทย, คำอธิบายหลักรัฐธรรมนูญทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่2 (กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2535), หน้า129.

* นอกจากนี้ในเรื่องที่เกี่ยวกับกฎหมายมหาชน ศาลหลักที่จะทำหน้าที่คุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนจะมีลักษณะอย่างไร ก็แล้วแต่ความเหมาะสมของระบบแต่ละประเทศ โดยอาจแยกได้2ระบบ คือระบบศาลเดี่ยวและระบบศาลคู่ ดังเช่นประเทศฝรั่งเศสและประเทศไทยปัจจุบันนี้ ได้มีการแยก การฟ้องคดีที่มีลักษณะเป็นคดีปกครอง ที่เกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจรัฐที่มีชอบขององค์กรหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ออกจากคดีแพ่งและคดีอาญาต่างๆไป โดยกำหนดให้มีระบบศาลยุติธรรมและศาลปกครองแยกต่างหากจากกัน เป็นต้น

ชั้นต้น ศาลอุทธรณ์) อย่างไรก็ตาม การจัดลำดับศาลดังกล่าวข้างต้น เป็นเพียงลักษณะทั่วไปเท่านั้น หากจะดูลึกกลงไปถึงรายละเอียดแล้วจะพบว่า ยังมีความแตกต่างในการแบ่งระดับศาลของแต่ละประเทศอยู่อีก อาทิ ประเทศไทยถือได้ว่าศาลมี 3 ระดับ คือ ศาลชั้นต้น เป็นศาลระดับแรก ศาลอุทธรณ์เป็นศาลระดับที่สอง และศาลฎีกาเป็นศาลระดับที่สาม โดยหลักแล้ว ศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่มีการอุทธรณ์และฎีกาทั้งในปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย ที่ได้รับการพิจารณาพิพากษามาแล้วโดยศาลล่าง ยกเว้นข้อจำกัดบางประการตามประมวลวิพิจารณาความแพ่งและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แต่สำหรับประเทศฝรั่งเศส ซึ่งจัดลำดับศาลในทางกฎหมายเอกชนเป็น 3 ศาลเช่นเดียวกัน คือ มีศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ ศาลฎีกา (La Cour de Cassation) ศาลอุทธรณ์ถือเป็นศาลระดับที่สอง และถือเป็นศาลระดับสุดท้ายในการพิจารณาพิพากษาเกี่ยวกับข้อเท็จจริง กล่าวคือ ไม่ว่าจะเป็คดีแพ่งหรือคดีอาญาจะมีการฎีกาในข้อเท็จจริงไม่ได้ ในกรณีนี้จะเห็นได้ว่า ศาลฎีกา ไม่ใช่ศาลระดับที่สาม ศาลฎีกามีอำนาจพิจารณาพิพากษาก็แต่ในข้อกฎหมาย คือ ดูว่าศาลอุทธรณ์ได้ดำเนินกระบวนการพิจารณาไปถูกต้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความหรือไม่ หรือศาลอุทธรณ์ได้ตัดสินคดีไปโดยมีความผิดพลาดในข้อกฎหมายหรือไม่เท่านั้น จะเห็นได้ว่า การที่มีให้การพิจารณาพิพากษาคดีดำเนินไปโดยศาลเพียงระดับเดียวนี้ ก็เพื่อวัตถุประสงค์ในการให้หลักประกันแก่สิทธิเสรีภาพของประชาชน และเพื่อจำกัดความผิดพลาดต่างๆ ไม่ว่าจะเกิดจากอคติหรือ เหตุอื่นใดของศาลในระดับแรกๆ⁸⁵

อย่างไรก็ตาม หากมีกรณีการละเมิดสิทธิและเสรีภาพโดยคำพิพากษาของศาลสูงสุด ในบางประเทศยังกำหนดให้มีศาลรัฐธรรมนูญแยกต่างหากจากศาลยุติธรรม ที่นอกจากจะมีภาระหน้าที่ในการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายแล้ว ยังอาจมีบทบาทสำคัญในการทำหน้าที่เป็นผู้วินิจฉัย ตรวจสอบ คำพิพากษาศาลสูงสุดอื่นว่าชอบหรือไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ และเป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนเพียงใดหรือไม่ ทั้งนี้เนื่องจาก การกำหนดให้ ศาลสูงสุดแต่ละศาลเท่านั้นเป็นผู้พิจารณา อาจก่อให้เกิดปัญหาการกำหนดโครงสร้างในการควบคุมสิทธิเสรีภาพได้ดังต่อไปนี้⁸⁶

* อาจทำให้ความผูกพันของอำนาจรัฐ ต่อสิทธิเสรีภาพนั้นไร้ผลในทางปฏิบัติ เพราะเงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้สิทธิและเสรีภาพมีผลปฏิบัติอย่างแท้จริงนั้น ก็ต่อเมื่อมีองค์กรพิเศษที่เข้ามาดูแลเรื่องดังกล่าวโดยเฉพาะ เพื่อตรวจสอบว่าการกระทำขององค์กรของรัฐ กล่าวคือ

⁸⁵ โภคิน พลกุล, เอกสารประกอบการบรรยาย วิชาหลักกฎหมายมหาชน, หน้า125-126.

⁸⁶ บรรเจิด สิงคะเนติ, หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญไทย, หน้า78-79.

อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร หรืออำนาจตุลาการ ได้ใช้อำนาจไปในทางที่ละเมิดสิทธิเสรีภาพหรือไม่ เพราะหากไม่มีองค์กรใดสามารถที่จะเข้ามาตรวจสอบความถูกต้องของคำพิพากษาศาลสูงสุดไว้และหากศาลสูงสุดใช้หรือตีความเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพไปในทิศทางที่ไม่เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ ก็จะมีผลทำให้การกระทำที่เป็นต้นเหตุของคดีที่มาสู่ศาลนั้นได้รับการตรวจสอบอย่างไม่ต้อง ในกรณีนี้จึงเท่ากับว่า การกระทำของฝ่ายนิติบัญญัติหรือของฝ่ายปกครอง ที่เป็นจุดเริ่มต้นของการฟ้องคดีไม่ได้รับการตรวจสอบเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิเสรีภาพอย่างถูกต้อง ด้วยเหตุเช่นนี้ จึงจำเป็นที่จะต้องกำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญมีหน้าที่ในการตรวจสอบดูแลเรื่องการละเมิดสิทธิเสรีภาพ เพื่อให้องค์กรของรัฐที่ผูกพันอาจถูกตรวจสอบโดยองค์กรศาลรัฐธรรมนูญได้ มีเช่นนั้นแล้วอาจทำให้สิทธิและเสรีภาพไร้ผลในทางปฏิบัติ และเหตุผลอีกประการหนึ่ง สิทธิเสรีภาพเป็นบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ ดังนั้น ศาลรัฐธรรมนูญจึงควรเป็นผู้มีอำนาจสุดท้ายในการพิจารณาชี้ขาดกรณีที่เกี่ยวข้องกับบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ

*ปัญหาที่อาจจะตามมา เนื่องจากเมื่อไม่มีองค์กรที่เข้ามาตรวจสอบเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิเสรีภาพศาลสูงสุดของแต่ละศาล อาจใช้หรือตีความสิทธิและเสรีภาพแตกต่างกันได้ ทั้งนี้ เพราะเมื่อศาลสูงสุดของแต่ละศาลพิพากษาแล้วคดีย่อมเป็นที่สุดไม่อาจโต้แย้งคำพิพากษาไปยังศาลอุทธรณ์ได้ กรณีจึงอาจก่อให้เกิดปัญหาเรื่องความเป็นเอกภาพในการตีความสิทธิและเสรีภาพ

4.5.2 หลักการปกป้องสิทธิเสรีภาพจากปัจเจกชน

รัฐธรรมนูญได้ให้การรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนไว้หลายประเภท ซึ่งโดยหลักแล้วรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายที่ใช้บังคับกับรัฐ หรือรัฐในความสัมพันธ์กับบุคคลที่เป็นประชาชนในลักษณะที่ไม่เท่าเทียมกัน ไม่มีผลใช้บังคับระหว่างบุคคลโดยตรงในการใช้สิทธิและเสรีภาพกระทำต่าง ๆ ต่อกัน อย่างไรก็ตาม มีข้อยกเว้นที่ว่า รัฐธรรมนูญสามารถให้บังคับบุคคลกับบุคคลสองกรณี ดังนี้⁸⁷

ประการแรก ในกรณีที่มีปัญหาว่ากฎหมายหรือกฎข้อบังคับขัดต่อรัฐธรรมนูญ เช่น มีกฎหมายฉบับหนึ่งออกมากำหนดให้เจ้าหน้าที่มีสิทธิเหนือลูกหนี้โดยสิ้นเชิง ไม่ใช่เฉพาะทรัพย์สิน แต่ยังมีสิทธิเหนือชีวิตของลูกหนี้ด้วย ย่อมมีสิทธิห้ามไม่ให้ลูกหนี้เดินทาง หรือไม่ให้ประกอบอาชีพ

⁸⁷ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ คำบรรยายวิชากฎหมายรัฐธรรมนูญ, หน้า 88 อ้างถึงใน เกรียงไกร เจริญธนาววัฒน์, หลักกฎหมายว่าด้วยสิทธิเสรีภาพ, หน้า 189-190.

อื่นนอกเหนือจากที่เจ้าหน้าที่กำหนด ลูกหนีมี่สิทธิยกปัญหาดังกล่าวให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า กฎหมายดังกล่าวขัดต่อรัฐธรรมนูญได้ เพราะเป็นการจำกัดเสรีภาพของบุคคลตามรัฐธรรมนูญ กรณีนี้บุคคลยกขึ้นได้ทั้งที่เป็นคดีระหว่างบุคคลกับบุคคล แต่ความจริงแล้วคู่กรณีของลูกหนี คือ ฝ่ายนิติบัญญัติที่ตรากฎหมายดังกล่าวออกมา

ประการที่สอง รัฐธรรมนูญไม่ใช้บังคับโดยตรงระหว่างบุคคลกับบุคคล แต่ถ้าองค์กรของรัฐถูกดึงเข้าไปเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลนั้นและองค์กรของรัฐมีหน้าที่ต้องใช้อำนาจ รัฐ องค์กรของรัฐต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพตามที่รัฐธรรมนูญเขียนไว้ เช่น ศาลแรงงานมีหน้าที่ตัดสินคดีพิพาทระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง รัฐธรรมนูญให้ความสำคัญกับความเสมอภาคและห้ามเลือกปฏิบัติ หากข้อตกลงระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง อาจตีความได้สองนัย นัยที่ก่อให้เกิดความเสมอภาคทางเพศก็ได้ หรือ นัยที่ก่อให้เกิดการเลือกปฏิบัติก็ได้ ศาลแรงงานต้องตีความตามนัยที่ก่อให้เกิดความเสมอภาคทางเพศ เพราะศาลแรงงานเป็นองค์กรของรัฐ ต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ และสิทธิเสรีภาพตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ

ดังนั้น สิทธิเสรีภาพที่ได้รับการรับรองโดยรัฐธรรมนูญนั้นผูกพันต่ออำนาจมหาชนเท่านั้น จึงเท่ากับว่า เป็นการปฏิเสธความผูกพันของสิทธิเสรีภาพต่อบุคคลทั่วไป อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันนี้เริ่มมีความเห็นว่าการนอกเหนือจากความผูกพันของสิทธิเสรีภาพที่มีต่อความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกชนกับรัฐแล้ว ความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลด้วยกันก็อาจต้องผูกพันต่อสิทธิเสรีภาพด้วย ดังนั้น รัฐจึงไม่ใช่ผู้ที่กระทบต่อเสรีภาพของประชาชนแต่เพียงฝ่ายเดียว แต่ประชาชนด้วยกันเองก็อาจมีการกระทบสิทธิเสรีภาพซึ่งกันและกันได้เช่นเดียวกัน⁸⁸ ทั้งนี้เนื่องจาก บุคคลแต่ละคนมีความคิดความต้องการเป็นของตนเอง และมักเห็นว่าเป็นสิ่งที่เหมาะสมแล้ว ดังนั้น บุคคลส่วนใหญ่จึงใช้สิทธิเสรีภาพเพื่อประโยชน์แก่ตน โดยละเลยถึงความสำคัญของสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่นหรือสังคมโดยรวม เมื่อต่างคนต่างเห็นว่า การมีและใช้สิทธิเสรีภาพของตนเป็นเรื่องที่ถูกต้องเหมาะสม จึงก่อให้เกิดความขัดแย้งจากการละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลนั้นได้ ดังนั้น รัฐจึงต้องมีหน้าที่ในการปกป้องสิทธิเสรีภาพของประชาชนโดยส่วนรวม โดยเหตุผลอันชอบธรรม ในการแทรกแซงสิทธิและเสรีภาพของบุคคล รัฐสามารถอ้างได้ว่าเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น รัฐจึงสามารถใช้มาตรการต่างๆไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อม เพื่อเยียวยาสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่นที่ถูกละเมิด และรัฐยังสามารถปฏิเสธการกระทำของบุคคลใดก็ตามที่เป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่นได้ ด้วยการกำหนดขอบเขตในการใช้สิทธิเสรีภาพของประชาชนไว้ว่า บุคคลจะใช้สิทธิเสรีภาพของตนได้เท่าที่ไม่เป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น ดังเช่นที่ปรากฏใน

⁸⁸ บรรเจิด สิงคะเนติ หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญไทย (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน ,2543), หน้า79.

มาตรา4และ5ของคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 อีกทั้งจะต้องไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีต่อประชาชน และถ้าบุคคลใดถูกละเมิดสิทธิเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้ ก็สามารถอ้างบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญเพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้

4.6 บทสรุป

จากที่กล่าวมาแล้วทั้งหมด เป็นการศึกษานเชิงวิเคราะห์เปรียบเทียบ หลักการและสาระสำคัญของคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789กับสภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับที่สำคัญ ที่นับได้ว่าเอกสารทั้งสองมีรากฐานร่วมกันคือ มุ่งคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน จำกัดบทบาทในการแทรกแซงการใช้อำนาจอรัฐที่มีขอบ ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของระบบการเมืองการปกครองของรัฐเสรีประชาธิปไตย

ดังนั้น หากพิจารณาในแง่ของบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย สภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนที่ผ่านมาในอดีต เมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบโดยอาศัยหลักการที่ปรากฏในคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 เป็นแกนหลักในการวิเคราะห์ จะพบว่า ลักษณะของบทบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญ มักเป็นสิทธิเสรีภาพที่ได้รับแนวคิดมาจากคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ในคราวปฏิวัติฝรั่งเศส ตามแนวคิดปัจเจกชนนิยม และเสรีนิยม ที่เรียกว่า “สิทธิทางแพ่งและทางการเมือง” ซึ่งเป็นประเภทของสิทธิเสรีภาพที่กำหนดไว้เพื่อจำกัดและป้องกันการกดขี่ข่มเหงจากการใช้อำนาจที่มีขอบของผู้ปกครอง อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติแล้วการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนในบางช่วงเวลาที่ผ่านมายังไม่เจริญก้าวหน้าตามหลักสากล อันเนื่องมาจากความผันผวนของบริบททางการเมืองการปกครอง ส่งผลให้กระบวนการอ้างถึงสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน เป็นเพียงเครื่องมือในการสร้างความชอบธรรมให้กับผู้มีอำนาจทางการเมืองที่สามารถกำหนดเงื่อนไข หรือจำกัดสิทธิเสรีภาพประการใดก็ได้ ทำให้ประชาชนไม่มีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

อย่างไรก็ตาม นับตั้งแต่มีการจัดทำรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ที่มีการวางหลักการพื้นฐานที่เป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนที่ดีที่สุดฉบับหนึ่ง เพื่อขจัดปัญหาการลดทอนสิทธิเสรีภาพที่เป็นมาในอดีต เมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบกับหลักการสำคัญที่ปรากฏในคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 จะเห็นได้ว่า การรับรองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน มีหลักการเช่นเดียวกับที่ปรากฏในคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 เพื่อแสดงให้เห็นว่า ประเทศไทยได้ตระหนักถึงความสำคัญดังกล่าวเช่นกัน อีกทั้ง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ยังได้เพิ่มเติมการรับรองสิทธิเสรีภาพประเภทต่างๆ กว้างขวางขึ้นกว่าแต่เดิม เช่นเดียวกับ คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ที่ได้รับการตีความและพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปตามพลวัตทางการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมแต่ละยุคสมัย

และถึงแม้จะมีบทบัญญัติที่แสดงถึงแนวโน้มของการวางหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนดีเพียงใดก็ตาม แต่ถ้าหากกระบวนการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในสังคมยังไม่เอื้ออำนวยไปในทิศทางที่ส่งเสริม สนับสนุน สิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน ก็เป็นการยากที่ประชาชนจะได้รับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพตามแนวคิดและมาตรฐานสากลอย่างแท้จริง ดังนั้น บทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพจะเกิดผลใช้บังคับได้อย่างจริงจังหรือไม่ จึงจำเป็นที่รัฐจะต้องกำหนดมาตรการทางปฏิบัติในการปกป้องและเยียวยาสิทธิและเสรีภาพของประชาชนจากการใช้อำนาจที่มีขอบ ภายใต้อำนาจแห่งประชาธิปไตย เพื่อว่าสิทธิเสรีภาพของประชาชนทุกคน จะได้รับการรับรองอย่างเท่าเทียมกัน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 5

บทสรุป

คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 นับเป็นเอกสารทางการเมืองการปกครองที่สำคัญที่สุดฉบับหนึ่งของโลก ที่มีที่มาจากการปฏิวัติครั้งใหญ่ในประเทศฝรั่งเศส ค.ศ.1789 เนื่องจาก ปัจจัยสำคัญหลายกรณี อาทิ การมีสถาบันกษัตริย์(พระเจ้าหลุยส์ที่16) ที่อ่อนแอ สภาพการเมืองการปกครองที่ไม่มีระเบียบแบบแผนที่ชัดเจน รูปแบบการปกครองที่ปราศจากรัฐธรรมนูญ ผู้ปกครองใช้อำนาจตามอำเภอใจ สภาพทางเศรษฐกิจที่เกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ประชาชนอดอยาก แต่กษัตริย์และอภิสิทธิ์ชนยังคงใช้จ่ายเงินอย่างฟุ่มเฟือย สภาพสังคมที่มีความแตกแยกทางชนชั้นกันอย่างเด็ดขาด ประกอบกับอิทธิพลของนักปรัชญาทางการเมืองผู้มีชื่อเสียง ที่ถูกถ่ายทอดให้แก่ประชาชนทั่วไป ก่อให้เกิดการตื่นตัวในเรื่องสิทธิตามธรรมชาติ สิทธิในการจำกัดและล้มล้างอำนาจของกษัตริย์ ชนชั้นปกครองที่ใช้อำนาจมิชอบ จากสภาพการณ์ดังกล่าวได้ส่งผลให้เกิดการปฏิวัติขึ้นในประเทศฝรั่งเศสอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ โดยคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. 1789 นับเป็นเอกสารลายลักษณ์อักษร ที่สะท้อนให้เห็นถึง เจตนารมณ์ของประชาชนที่ทำการปฏิวัติ เปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองเป็นประชาธิปไตย โดยมุ่งเน้นและให้ความสำคัญ แก่การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของแต่ละคน ตามลัทธิปัจเจกชนนิยม (Individualism) และลัทธิเสรีนิยม (Liberalism) ตามแนวทางของปรัชญากฎหมายธรรมชาติ นอกจากนี้ เหตุผลในทางการเมืองการปกครองและแนวปฏิบัติ ส่งผลให้มีการจัดทำรัฐธรรมนูญที่เป็นลายลักษณ์อักษร อันเกิดขึ้นจากการทำสัญญาประชาคมร่วมกัน (Social Contract) ทั้งนี้เพื่อเป็นการกีดขวาง ที่จะกลับไปสู่ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ดังนี้ รัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรจึงเกิดขึ้นพร้อมกับหลักการประชาธิปไตย และเป็นอาวุธสำคัญในการต่อสู้กับระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ที่ประกอบด้วยหลักการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมือง และมุ่งจำกัดและตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐของกษัตริย์ หรือผู้ปกครอง และยังเป็นบ่อเกิดของหลักการแบ่งแยกอำนาจทั้งหลายในรัฐ ได้แก่ อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร อำนาจตุลาการ ตามแนวคิดของมองเตสกีเออร์ เพื่อที่จะให้อำนาจเหล่านี้ จำกัดและถ่วงดุลตรวจสอบอำนาจซึ่งกันและกัน ดังที่ปรากฏในมาตรา16 ของคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ที่ว่า สังคมใดก็ตาม หากไม่มีการค้ำประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชน และไม่มีการแบ่งแยกการใช้อำนาจ สังคมนั้นแม้จะมีรัฐธรรมนูญ ก็ไม่ถือว่าสังคมนั้นมีรัฐธรรมนูญ

จะเห็นได้ว่า หลักการที่ปรากฏในคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 นับได้ว่า เป็นหลักการที่เป็นสากล ที่สามารถนำมาปรับใช้ได้กับมนุษย์ทุกคนและทุกยุคสมัย และความเป็นสากลของคำประกาศนี้เอง ที่ถือเป็นรากฐานของการกำเนิดหลักการพื้นฐานทางกฎหมายมหาชนสมัยใหม่ และต่อมาได้มีอิทธิพลแผ่ขยายไปยังประชาคมโลก โดยต่างนำหลักการสำคัญที่ปรากฏในคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 มาเป็นเนื้อหาในประเด็นหลักของการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ที่ปรากฏอยู่ในเอกสารทั้งระดับภายในและระดับระหว่างประเทศ

เมื่อพิจารณา ในรายละเอียดของคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 จะพบว่า นับเป็นครั้งแรกที่มีการนำปรัชญาแนวความคิดทางการเมือง มาบัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษรเป็นครั้งแรก ความสำเร็จของคำประกาศดังกล่าวเนื่องมาจาก อิทธิพลแนวความคิดที่มีความหลากหลายหลอมรวมกันขึ้น โดยผู้ยกร่างได้นำแนวคิดทั้งจาก ทางศาสนา ทางปรัชญากฎหมายธรรมชาติ และทางกฎหมายและการเมืองภายนอก มาผสมผสานเพื่อจัดทำคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ที่มุ่งเน้นการรับรองสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมือง ซึ่งล้วนเป็นหลักการที่ปกป้องปัจเจกชนจากการกดขี่ข่มเหงของผู้ปกครอง จำกัดบทบาทการใช้อำนาจรัฐที่ชอบ

จากอิทธิพลของแนวคิดดังกล่าว ได้ส่งผลต่อความสำคัญและแนวปฏิบัติที่มีต่อสภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส อย่างไรก็ตาม แม้ประเทศฝรั่งเศส จะมีการเปลี่ยนแปลงมาเป็นระบอบประชาธิปไตย และมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ อย่างเป็นทางการมาแล้วหลายฉบับด้วยกัน แต่เนื่องด้วยความผันผวนของระบบการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมที่เกิดขึ้นหลายครั้ง ย่อมส่งผลให้ระดับการรับรองสิทธิเสรีภาพมีความแตกต่างกัน ดังจะเห็นได้จาก คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ที่ได้รับการรับรองโดยรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสบางฉบับเท่านั้น อาทิ รัฐธรรมนูญ ค.ศ.1852 และรัฐธรรมนูญ ค.ศ.1946 (ยุคสาธารณรัฐที่4) จนมาถึงปัจจุบัน ประเทศฝรั่งเศสประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ค.ศ.1958 (ยุคสาธารณรัฐที่5) ที่มีการรับรองคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 (เน้นการรับรองสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมือง) และคำปรารภรัฐธรรมนูญ ค.ศ.1946 (เพิ่มเติมการรับรองสิทธิทางเศรษฐกิจและสังคม) ไว้อย่างเป็นทางการไว้ในคำปรารภของรัฐธรรมนูญ

ดังนั้น จากการศึกษาลักษณะของรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสได้สะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการรูปแบบการเมืองการปกครอง ที่พยายามปฏิรูประบบการเมืองการปกครอง ที่มุ่งเน้นพัฒนาการการรับรองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน เพื่อให้สอดคล้องและตรงกับเจตนารมณ์ของประชาชนผู้ทำการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครอง ดังที่ได้ประกาศไว้ในคำประกาศสิทธิมนุษยชน

และพลเมือง ค.ศ.1789 และคำขวัญ ที่ว่า เสรีภาพ (Liberté) เสมอภาค (Egalité) และภราดรภาพ (Fraternité)

ในช่วงเวลาดังกล่าว เมื่อกลับมาพิจารณาถึงสภาพการรับรองสิทธิเสรีภาพของประเทศไทย พบว่า แม้ประวัติศาสตร์การต่อสู้เรียกร้องของประชาชนจะเกิดขึ้นภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงในประเทศไทยฝรั่งเศส แต่ก็มีลักษณะและสภาพคล้ายคลึงกับการต่อสู้ของประชาชนในประเทศดังกล่าว โดยเริ่มจากการต่อสู้เรียกร้อง เพื่อสิทธิและเสรีภาพ ภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตย และความเป็นธรรมของสังคม ไม่ว่าจะเป็นช่วงก่อนหรือหลังการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย เมื่อ พ.ศ.2475 ทั้งนี้เพื่อจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือ เพื่อแสวงหาแนวคิดและมาตรฐานในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน อย่างไรก็ตาม หากพิจารณารายละเอียดของข้อเท็จจริงในทางปฏิบัติ ถึงสภาพการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ในระยะที่ผ่านมาของประชาชนชาวไทย สามารถจำแนกออกได้เป็น 2 ช่วงระยะเวลา กล่าวคือ

ระยะแรก ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 แนวคิดและอุดมการณ์ที่เกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนมีอยู่อย่างจำกัด เนื่องจาก บรรทัดฐานและความเชื่อต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพอันมีรากฐานมาจากหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ที่ทำให้เกิดการยอมรับอำนาจปกครองของชนชั้นปกครอง อีกทั้ง ยังเข้าใจถึงระดับความแตกต่างของสถานะบุคคลที่แตกต่างกัน โดยไม่เกิดความขัดแย้งทางสังคมอย่างรุนแรง อาทิ หลักเรื่องกฎแห่งกรรม ที่ทำให้เกิดการยอมรับในเรื่องความไม่เท่าเทียมกัน โดยเฉพาะชนชั้นปกครองได้ใช้เป็นเหตุอ้างถึงสถานภาพและอำนาจอันชอบธรรมของตน ทำให้ผู้ปกครองต้องยอมรับถึงความยากลำบากของตนเองเพราะทำกรรมมาต่างกัน เป็นต้น อีกทั้ง หลักธรรมของผู้ปกครองที่ถือเสมือนกับหลักกฎหมายธรรมชาติในปรัชญาสังคมตะวันตก อาทิ หลักทศพิธราชธรรม หลักจักรวรรดิวัตร 12 หลักราชสังคัตถุ 4 ที่พระมหากษัตริย์ทรงยึดถือเป็นหลักในการปกครองประเทศล้วนมีที่มาจากหลักการทางพระพุทธศาสนาแทบทั้งสิ้น ทั้งนี้เพื่อป้องกันการใช้อำนาจตามอำเภอใจของผู้ปกครอง อันจะนำมาสู่การลดทอนสิทธิเสรีภาพของประชาชน

อย่างไรก็ตาม ก่อนที่สังคมไทยจะเผชิญกับการเข้ามาของวัฒนธรรมตะวันตก กล่าวได้ว่า โครงสร้างทางสังคมไทยมีลักษณะ “สังคมฐานันดร” ที่มีการแบ่งออกเป็นชนชั้นต่างๆตามสถานะและบทบาทของสังคมการเมือง ที่ยังคงเน้นลักษณะของกลุ่มคนผู้มีอำนาจในสังคม และสร้างแนวคิดในทางปฏิบัติว่า ชนชั้นผู้ถูกปกครองมีสิทธิเสรีภาพอยู่อย่างจำกัด

ต่อมา แนวความคิดดั้งเดิม เรื่องสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเริ่มเปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ แนวความคิดและอุดมการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการรับรองสิทธิเสรีภาพ ภายใต้การปกครองระบอบเสรีนิยมประชาธิปไตยของฝ่ายตะวันตก ได้แผ่ขยายเข้ามายังประเทศไทย ทำให้แนวคิดแบบตะวันตกแทรกซึมเข้าสู่แนวคิดแบบไทยๆ อาทิ ลัทธิปัจเจกชนนิยม ลัทธิเสรีนิยม เป็นต้น

ดังจะเห็นได้จาก สภาพการรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้รับการผ่อนคลายมากขึ้นกว่าแต่ก่อนสังเกตได้จากพระมหากษัตริย์ไทยในระบบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ที่ได้พระราชทานสิทธิเสรีภาพบางประการให้แก่ราษฎรของพระองค์ โดยปราศจากการเรียกร้องถึงขั้นรุนแรง นับเป็นการวางรากฐานการรับรองสิทธิเสรีภาพตามระบอบประชาธิปไตยอย่างค่อยเป็นค่อยไปในประเทศไทยที่สำคัญในเวลาต่อมา

ระยะที่สอง ภายหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2475 ที่นับเป็นการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นระบอบประชาธิปไตยที่มีรัฐธรรมนูญเป็นหลักในการปกครองประเทศ มีการตระหนักถึงความสำคัญเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพ และความเท่าเทียมกันของประชาชนมากขึ้น โดยการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ความจริงแล้วเป็นเพียงแค่การเน้นการเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างทางรูปแบบ และเป็นเรื่องการปฏิบัติของกลุ่มบุคคลจำนวนหนึ่งเท่านั้น มากกว่าที่จะเป็นการเปลี่ยนแปลงในระดับรากฐานทางความรู้ และทัศนคติที่แท้จริงของประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ ทำให้ลักษณะการรับรองสิทธิเสรีภาพในทางการเมืองการปกครอง ที่ปรากฏในบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่ถือเป็นกฎเกณฑ์สูงสุดในการปกครองประเทศ มักเป็นไปเพื่ออ้างความชอบธรรมของผู้ปกครอง มากกว่าที่จะประสงค์จะให้เกิดการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนอย่างแท้จริง และมักเป็นเรื่องที่ถูกกำหนดขึ้นโดยความประสงค์ของผู้ปกครองในขณะนั้นๆ ประชาชนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องรับรู้แต่อย่างใด

ด้วยเหตุนี้ จากการศึกษาในเชิงลักษณะการวิเคราะห์เปรียบเทียบถึงความสำคัญของหลักการและสาระสำคัญของการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ตามคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ของประเทศฝรั่งเศสที่จัดเป็นส่วนหนึ่งของสังคมตะวันตก เพื่อเชื่อมโยงแนวคิดและมาตรฐานการรับรองสิทธิเสรีภาพ ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยในความเป็นสังคมตะวันออกที่แม้ประชาชน จะมีวิถีชีวิต และวิถีคิด ที่ไม่เหมือนกันกับสังคมตะวันตกเสียทีเดียว อย่างไรก็ตาม หลักการที่ปรากฏทั้งในคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 และบทบัญญัติสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ทั้งฉบับอดีต และปัจจุบัน ต่างก็มีวัตถุประสงค์ เพื่อคุ้มครองปัจเจกชนให้พ้นจากการใช้อำนาจรัฐที่มีขอบ และ

มุ่งหวังถึงสังคม ในอุดมคติที่มีแต่ความสงบสุขปราศจากการละเมิดสิทธิเสรีภาพระหว่างกัน อีกทั้ง การศึกษาดังกล่าว ไม่เพียงแต่เป็นภาพสะท้อนการวิเคราะห์เปรียบเทียบเพื่อแสดงให้เห็นถึง สภาวะเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีตเท่านั้น แต่ผู้ศึกษายังได้นำบทเรียนจากอดีตมาเป็นเครื่องมือ ในการวิเคราะห์เปรียบเทียบ เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสำคัญและสร้างการตระหนักถึงสภาพการ รับรองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน ในสังคมปัจจุบัน อีกด้วย

จากการศึกษาพบว่า ความสำคัญของคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ที่มี ต่อบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ได้ปรากฏในแง่ของ แนวความคิดเบื้องต้นเกี่ยวกับ ลัทธิปัจเจกชนนิยม (Individualism) ลัทธิเสรีนิยม (Liberalism) สิทธิทางการเมือง (Political Rights) และที่สำคัญ คือ การมีรัฐธรรมนูญอันเป็นกฎเกณฑ์สูงสุด ที่ วางหลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชน และโครงสร้างในการปกครองประเทศ ดังที่ปรากฏ ใน มาตรา 16 ของคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. 1789 ที่วางหลักว่า สังคมใดก็ตาม หากไม่มีการวางหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน และไม่มีการแบ่งแยกการ ใช้อำนาจอธิปไตย จะถือว่าสังคมนั้นมีรัฐธรรมนูญไม่ได้

แนวคิดดังกล่าว ได้สะท้อนให้เห็นในรูปของบทบัญญัติที่รับรองสิทธิเสรีภาพของบุคคลและ คน อาทิ เสรีภาพในชีวิตและร่างกาย เสรีภาพในการแสดงออกซึ่งความคิดความเห็น สิทธิใน กรรมสิทธิ์ เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ รัฐจึงถูกจำกัดบทบาทในการเข้าแทรกแซงการใช้อำนาจที่มีขอบ ภายใต้อำนาจที่เรียกว่า “นิติรัฐ” ต่อมา ได้กลายมาเป็นส่วนหนึ่งของแนวคิดที่ฝังรากลึกในระบอบ รัฐธรรมนูญไทยมาตั้งแต่สมัยแรกเริ่มและยังคงเป็นพื้นฐานที่สำคัญ ที่ได้รับการพัฒนาเพิ่มเติมให้ สอดคล้องกับ สภาพการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมในปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไป

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาในส่วนของการปฏิบัติตามบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพตาม รัฐธรรมนูญ พบว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มีระดับการรับรองสิทธิเสรีภาพที่แตกต่าง กัน โดยบางฉบับบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพไว้หลายมาตรา ครอบคลุมสิทธิเสรีภาพหลายประเภท หรือ บางฉบับก็ไม่ปรากฏบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพอยู่เลย อันเนื่องมาจาก ปัจจัยสำคัญ ประการหนึ่ง คือ บริบททางการเมืองการปกครอง อันส่งผลต่อสัมพันธภาพทางอำนาจการเมือง การปกครอง อันเป็นต้นกำเนิดรัฐธรรมนูญ ทำให้ความสำคัญของคำประกาศสิทธิมนุษยชนและ พลเมือง ค.ศ.1789 ที่มีต่อแนวคิดและมาตรฐานของหลักการและทางปฏิบัติเกี่ยวกับการรับรอง สิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน มีความแตกต่างกันในแต่ละช่วงเวลา กล่าวคือ

1.แนวคิดและมาตรฐานของบทบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทยในอดีต สามารถสรุปได้ว่า ปัจจัยแรกเริ่มอันเป็นที่มาของการกำเนิดคำประกาศ สิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ย่อมถือเป็นบทเรียน และมีอิทธิพลสร้างสรรค์ต่อกันและกัน

อย่างยิ่ง สำหรับอำนาจของผู้ปกครองที่มีลักษณะกดขี่ข่มเหง ละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนผู้ อยู่ใต้การปกครอง สภาพเศรษฐกิจตกต่ำ การใช้จ่ายเงินฟุ่มเฟือยของรัฐบาล ในขณะที่ประชาชน อุดอวยาก สภาพสังคมที่เสื่อมโทรม ลักษณะดังกล่าวก็เป็นการยากยิ่งที่รัฐบาลจะดำรงอยู่ต่อไปได้ และในที่สุดมักถูกล้มล้าง โดยอำนาจพลังทางการเมืองของประชาชนที่มุ่งเน้นการแสวงหา มาตรฐานการรับรองสิทธิเสรีภาพที่เพิ่มเติมมากขึ้น

เมื่อพิจารณาถึง สภาพการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนในระยะที่ผ่านมาของ ประเทศไทย เมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบกับหลักการตามคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 พบว่า ยังคงไม่ประสบความสำเร็จตามความมุ่งหมายของการปกครองระบอบ ประชาธิปไตย ถ้าหากพิจารณาในรายละเอียดแล้ว จะเห็นได้ว่า ปัจจัยต่างๆ ที่ทำให้สภาพการ รับรองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน ที่ผ่านมายังไม่เจริญก้าวหน้าตามแนวคิดและ มาตรฐานของสากลนั้น อาจเนื่องด้วยปัจจัยทางบริบททางการเมืองการปกครองที่มีลักษณะของ สัมพันธภาพเชิงอำนาจ ที่แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นระบอบประชาธิปไตยที่มีเจตนารมณ์ที่ดี ในการเริ่มต้นการตระหนักถึงความสำคัญในเรื่อง สิทธิและเสรีภาพของประชาชนก็ตาม

ดังจะเห็นได้จาก มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญเป็นกฎเกณฑ์สูงสุดในการปกครองประเทศ อย่างเป็นทางการ แต่เมื่อพิจารณาสาเหตุการณ์ ภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง แล้ว จะเห็นได้ว่า ข้อเท็จจริงในทางปฏิบัติสภาพของบทบัญญัติสิทธิเสรีภาพ ที่ปรากฏใน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยในอดีต แท้จริงแล้วยังคงไม่มีความสูงสุดเด็ดขาดในตัวเอง หากแต่เป็นหลักการที่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขที่เป็นผลสะท้อนอย่างเป็นเหตุเป็นผล มาจากบริบททาง การเมืองการปกครองในแต่ละช่วงเวลาอย่างไม่อาจปฏิเสธได้ กล่าวคือ บริบททางการเมืองการ ปกครองที่เกิดขึ้นล้วนมีอิทธิพลในเชิงสัมพันธภาพทางอำนาจ ที่จะทำให้สภาพการรับรองสิทธิและ เสรีภาพของประชาชนพัฒนาไปในทิศทางที่แตกต่างกันออกไป เห็นได้จาก ภายใต้อำนาจการปกครอง ระบอบประชาธิปไตยที่ผ่านมา เมื่อพิจารณาในประเด็นเรื่องการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของ ประชาชน ก็ล้วนแต่เป็นปัญหาสำคัญที่สุดประการหนึ่ง โดยเฉพาะการละเมิดสิทธิเสรีภาพของ ประชาชนมีมาโดยตลอด โดยเฉพาะตัวบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญเองที่ถือเป็นกฎเกณฑ์สูงสุดในการ ปกครองประเทศ เนื่องจาก รัฐธรรมนูญฉบับที่ผ่านมานอกจากจะปรากฏบทบัญญัติที่มี ลักษณะเป็นการลิดรอนสิทธิและเสรีภาพของประชาชนแล้ว บทบัญญัติในรัฐธรรมนูญยังมีความ ไม่ชัดเจน และครบถ้วนสำหรับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน และยังมีข้อบกพร่องที่ไม่ สามารถใช้บังคับได้จริงในทางปฏิบัติ ทำให้ความหมายและสถานภาพของ “สิทธิ” และ “เสรีภาพ” ตามรัฐธรรมนูญ จัดอยู่ในลักษณะที่รัฐเป็นผู้กำหนดวางขอบเขตและเงื่อนไขการใช้สิทธิและ

เสรีภาพของบุคคล และมักเป็นการรับรองสิทธิเสรีภาพไว้อย่างกว้างๆ “ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย” “ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ” สิทธิเสรีภาพของประชาชนยังคงได้รับการคุ้มครอง แต่รัฐสามารถตรากฎหมาย มาจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้ โดยกฎหมายนั้นจะมีศักดิ์และสถานะที่ต่ำกว่ารัฐธรรมนูญ ทำให้บทบัญญัติที่รับรองสิทธิเสรีภาพเมื่อนำมาใช้ในทางปฏิบัติย่อมไม่เกิดผลมีประสิทธิผลอย่างแท้จริง นอกจากนี้ ในช่วงเวลาที่มีการทำปฏิวัติรัฐประหาร สิทธิเสรีภาพของประชาชนมักถูกลิดรอนอยู่เสมอ เพื่อประโยชน์ทางการเมืองของผู้มีอำนาจในขณะนั้น โดยเฉพาะสิทธิในการมีส่วนร่วมทางการเมือง เนื่องจากเป็นการขัดขวางอำนาจของผู้ปกครองในขณะนั้น

กล่าวโดยย่อ กำเนิดและสภาพการรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยในอดีต ที่แม้ประเทศไทยจะมีการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย ที่มุ่งเน้นการรับรองสิทธิและเสรีภาพตามแบบอย่างที่ดีในสังคมตะวันตก โดยเฉพาะในประเทศฝรั่งเศส แต่ความจริงแล้วสภาพการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ มักเต็มไปด้วยอุปสรรคและปัจจัยกับเงื่อนไขของบริบททางการเมืองการปกครองหลายประการ ที่กีดขวาง บั่นทอน กระทั่งทำลายคุณค่าและความสำคัญของคำว่า “สิทธิ” และ “เสรีภาพ” ในการพัฒนาเพื่อสิ่งที่ดีขึ้น และในที่สุดรัฐธรรมนูญ และสิทธิและเสรีภาพ มักกลายเป็นสิ่งสูงสุดที่ไร้อำนาจ และความศักดิ์สิทธิ์

2.แนวคิดและมาตรฐานการรับรองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 สามารถสรุปได้ว่า ได้ปรากฏหลักการและแนวคิดการรับรองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน เช่นเดียวกับหลักการที่ปรากฏในคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 เพื่อแสดงให้เห็นว่า ประเทศไทยมีการตระหนักถึงความสำคัญดังกล่าว เช่นเดียวกัน อีกทั้ง ยังได้บัญญัติรับรองเพิ่มเติมสิทธิเสรีภาพประเภทใหม่ๆ เพื่อให้เกิดความชัดเจนมากขึ้น เช่นเดียวกับ คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ที่ได้รับการพัฒนาตีความครอบคลุม สิทธิเสรีภาพประเภทใหม่ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปโดยองค์การที่เกี่ยวข้อง อาทิ คณะตุลาการรัฐธรรมนูญ (Conseil Constitutionnel) ศาลปกครอง(Conseil d' Etat)

จากการศึกษา พบว่า บทบัญญัติที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 มีลักษณะที่แตกต่างกับหลักการที่ปรากฏในคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 กล่าวคือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 มีลักษณะของการรับรองเสรีภาพไว้อย่างเฉพาะเจาะจง โดยได้บัญญัติรับรองคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพไว้เฉพาะประเภทเฉพาะเรื่อง อาทิ เสรีภาพในชีวิตและร่างกาย ก็มุ่งเน้นแต่การรับรองสิทธิเสรีภาพในชีวิต และร่างกายเท่านั้น มิได้บัญญัติหรือให้คำนิยามความหมายอย่างกว้างที่จะกระทำการใด หรือไม่กระทำการใด ต่างกับคำ

ประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ที่ได้รับรองหลักเสรีภาพในความหมายอย่างกว้างว่าเป็นหนึ่งในวัตถุประสงค์ของสังคมทางการเมือง ซึ่งเป็นสิทธิตามธรรมชาติที่ไม่มีอายุความของมนุษย์ และในมาตรา4ที่ได้อธิบายคำจำกัดความของคำว่า เสรีภาพที่จะกระทำหรือไม่กระทำการใดไว้ว่า เป็นความสามารถที่จะกระทำการใดก็ได้ที่ตนเห็นว่าดีที่ไม่เป็นการรบกวนผู้อื่น ดังนั้น การใช้เสรีภาพตามที่กฎหมายบัญญัติของมนุษย์แต่ละคน จะมีก็แต่เพียงข้อจำกัด เฉพาะที่ต้องยอมให้สมาชิกอื่นของสังคมสามารถใช้สิทธิเหล่านั้นได้เช่นเดียวกัน ข้อจำกัดเช่นนี้จะกำหนดขึ้นได้โดยบทบัญญัติกฎหมายเท่านั้น ทำให้เห็นได้ว่า ถึงแม้รัฐธรรมนูญจะปรากฏบทบัญญัติที่รับรองสิทธิเสรีภาพไว้หลายมาตราด้วยกัน แต่ในขณะเดียวกันลักษณะการรับรองสิทธิเสรีภาพตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย อาจดูเป็นการรับรองหลักเสรีภาพในความหมายเฉพาะเรื่องและอาจไม่ยืดหยุ่น เนื่องจากเป็นการผูกมัดในการตีความหมายเฉพาะของบทบัญญัติมากเกินไป โดยอาจไม่เปลี่ยนแปลงไปตามพลวัตรแห่งการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ก่อให้เกิดการรับรองสิทธิเสรีภาพที่มีข้อจำกัดว่า เสรีภาพจะได้รับการรับรองโดยรัฐธรรมนูญหรือไม่ เนื่องจากรัฐธรรมนูญมิได้รับรองเรื่องนั้นไว้โดยตรงทำให้เกิดปัญหาช่องว่าง ในการตีความหมายว่า การกระทำนั้นจะได้รับการรับรองโดยรัฐธรรมนูญเพียงใด ดังนั้น ถ้ารัฐธรรมนูญปรากฏบทบัญญัติที่รับรองเสรีภาพในการกระทำหรือห้ามกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใด ภายใต้ข้อจำกัดทางกฎหมาย ลักษณะเช่นเดียวกับที่รับรองไว้ในคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 นอกเหนือจากสิทธิเสรีภาพที่รับรองไว้โดยเฉพาะเจาะจงแล้ว บทบัญญัติที่รับรองสิทธิเสรีภาพน่าจะมีความยืดหยุ่นและครอบคลุมเสรีภาพในการกระทำของบุคคลได้มากขึ้นกว่านี้ในประเด็นเรื่องการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ

นอกจากนี้ ความสำคัญของหลักการพื้นฐานสำคัญในคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. 1789 ปรากฏอยู่ในบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการรับรองสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญหลายประเภทด้วยกัน ซึ่งส่วนใหญ่แล้วเป็นสิทธิและเสรีภาพที่ได้รับรองไว้เพื่อป้องกันการกดขี่ข่มเหงจากผู้ปกครอง อันถือเป็นหนึ่งในหลักนิติรัฐที่มีขึ้นเพื่อจำกัดและตรวจสอบการใช้อำนาจที่มีขอบเขตของผู้ปกครองเท่านั้น แต่ต่อมา เมื่อสภาพการณ์ต่างๆ ได้เปลี่ยนแปลงไป การรับรองเพียงแต่สิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของบุคคลแต่ละคน ที่รัฐถูกจำกัดบทบาทในการเข้าแทรกแซง ได้ขยายไปสู่การรับรองสิทธิเสรีภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ดังที่ปรากฏในคำปรารภของรัฐธรรมนูญฝรั่งเศส ค.ศ.1946 ที่ต่อมาได้กลายเป็นหลักสากล และได้รับการยอมรับจากประชาคมโลก และกลายเป็นปรัชญารากฐานที่มาของหลักกฎหมายมหาชนในยุคปัจจุบัน กล่าวคือ ความหมายของสภาพการรับรองสิทธิและเสรีภาพในยุคปัจจุบัน อาจกล่าวได้ว่า แต่เดิมสิทธิและเสรีภาพของประชาชน เป็นแนวคิดทางการเมืองที่สิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของบุคคลนั้น รัฐมีพันธะหน้าที่ที่

จะต้องดเว้นไม่เข้าไปแทรกแซง ตามแนวคิดของลัทธิปัจเจกชนนิยม ลัทธิเสรีนิยม ที่ได้รับอิทธิพลมาจากปรัชญากฎหมายธรรมชาติ และแนวคิดที่ปรากฏในคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 สิทธิดังกล่าวในปัจจุบันเรียกว่า สิทธิทางแพ่งและทางการเมือง ที่มีลักษณะเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน และมุ่งตรวจสอบและจำกัดการใช้อำนาจของผู้ปกครอง ในระยะต่อมาแนวคิดดังกล่าวได้เปลี่ยนแปลงไป เนื่องจาก ก่อให้เกิดการเอาวัดเอาเปรียบระหว่างปัจเจกชนที่มีความแตกต่างกัน ทำให้คนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีกว่า เป็นผู้ได้รับประโยชน์อย่างแท้จริง ในขณะที่คนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ด้อยกว่าย่อมถูกเอาวัดเอาเปรียบ และถูกกดขี่โดยที่รัฐไม่สามารถเข้าไปก้าวร้าวได้ ทำให้การยึดหลักแนวคิดเสรีนิยม และปัจเจกชนนิยม จะต้องปรับเปลี่ยน โดยต้องคำนึงถึงการสร้างสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาค ให้เกิดขึ้นจริงในสังคมที่ไม่เป็นเพียงหลักการเท่านั้น ส่งผลให้แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพเปลี่ยนแปลงไป เป็นสิทธิเรียกร้องต่อรัฐที่จะจัดหลักประกันให้แก่ประชาชน เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างน้อยตามมาตรฐานขั้นต่ำ สิทธิดังกล่าวเรียกว่า สิทธิทางเศรษฐกิจและสังคม

โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ต่างก็ได้รับอิทธิพลแนวความคิดดังกล่าวเช่นกัน ที่นอกจากจะปรากฏบทบัญญัติในหมวดแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ(หมวด5) ที่แม้จะมีสภาพบังคับในแง่ที่กำหนดพันธกิจให้รัฐสภาและฝ่ายบริหารต้องปฏิบัติจัดทำเท่านั้น แต่ยังมีการรับรองสิทธิเสรีภาพทางเศรษฐกิจและสังคมหลายประเภทไว้ในหมวดสิทธิเสรีภาพของชนชาวไทย เพื่อเป็นการแสดงให้เห็นว่าประเทศไทยได้ตระหนักถึงความสำคัญเช่นกัน โดยรัฐมีพันธะหน้าที่ที่จะต้องจัดหาให้ประชาชน เพื่อให้สามารถพัฒนาศักยภาพความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น

ดังที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้ผู้ศึกษาเห็นถึงแนวโน้มว่านอกจากประเทศจะต้องมีการปกครองเป็นระบบที่ดีแล้ว จะต้องมีการวางหลักประกันคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนที่มีลักษณะของการพัฒนาเพิ่มเติมบทบัญญัติที่รับรองสิทธิเสรีภาพไว้หลายประเภทมากขึ้นด้วยเช่นกัน อย่างไรก็ตาม การกำหนดสิทธิเสรีภาพดังกล่าวเป็นเพียงแต่ หลักการพื้นฐานทางนามธรรมที่เป็นลายลักษณ์อักษรเท่านั้น แต่ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติที่แม้จะมีการบัญญัติรับรองสิทธิและเสรีภาพไว้อย่างครบถ้วน ชัดเจนเพียงใดก็ตาม ก็ไม่ได้หมายความว่าสิทธิและเสรีภาพของประชาชนจะได้รับความคุ้มครองภายใต้ระบอบการปกครองประชาธิปไตยแต่อย่างใด ถ้าหากองค์กรหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ และประชาชนส่วนใหญ่ ยังขาดความสนใจ และละเลย การตระหนักถึงความสำคัญในสิทธิเสรีภาพที่ตนพึงมี และควรปฏิบัติต่อกันและกันระหว่างบุคคลในสังคม การปกครองในระบอบประชาธิปไตย ที่เคารพต่อหลักสิทธิและเสรีภาพของประชาชนนั้นก็ไม่สามารถดำเนินไปได้อย่างราบรื่น และมีประสิทธิภาพ

ดังจะเห็นได้อย่างชัดเจน จากสภาพการณ์ในปัจจุบันที่ไม่ว่าจะเป็นประเทศในสังคมตะวันตก หรือสังคมตะวันออก ที่สะท้อนให้เห็นถึงการไม่เคารพต่อหลักการรับรองสิทธิเสรีภาพอยู่เสมอๆ โดยเฉพาะรูปแบบที่เกิดขึ้นบ่อยที่สุดของการละเมิดสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน ก็คือ ความไม่เป็นธรรมอันเกิดจากการปฏิบัติขององค์กรหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือความไม่เท่าเทียมกัน ภายใต้กฎหมายของรัฐนั่นเอง เห็นได้อย่างชัดเจนในสังคมไทยปัจจุบันนี้ ที่เกิดกรณีการละเมิดสิทธิ และเสรีภาพของประชาชนอยู่เสมอๆ ไม่ว่าจะเป็นกรณีของการปราบปรามผู้ค้ายาเสพติดโดยใช้ นโยบายที่รุนแรง กรณีการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมต่อผู้ต้องหาหรือจำเลย กรณีการแทรกแซงสิทธิ เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นโดยเฉพาะกับสื่อมวลชน เป็นต้น กรณีเหล่านี้ล้วนแสดงให้เห็นว่า แนวความคิดเรื่องการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน เป็นปรากฏการณ์ที่ลึกลับ ชัดแย้งกัน เพราะมีปัญหาช่องว่างระหว่างเจตนารมณ์ของบทบัญญัติที่รับรองสิทธิเสรีภาพประเภทต่างๆ กับ หลักทางปฏิบัติในการเคารพสิทธิเสรีภาพระหว่างกันที่เป็นเรื่องของอุดมการณ์ ทำให้เห็นได้ว่า บทบัญญัติที่รับรองสิทธิเสรีภาพดังกล่าวเป็นเพียงลายลักษณ์อักษรเท่านั้น จะเกิดผลใช้บังคับได้ อย่างจริงจัง ก็ขึ้นอยู่กับเจตนารมณ์ของผู้มีอำนาจในขณะนั้นว่าให้ความสำคัญ และเคารพต่อ กฎเกณฑ์ในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนมากน้อยเพียงใด ส่วนในแง่ของประชาชนเอง การได้รับสิทธิและเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ จะต้องพยายามศึกษาและทำความเข้าใจว่า ตนเองมีสิทธิและเสรีภาพมากน้อยประการใด เพื่อทำให้การใช้สิทธิในการปกป้องคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพที่เกี่ยวข้องกับตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ในส่วนของรัฐเองในฐานะที่เป็น ผู้สร้างกฎหมาย ในการให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนจะต้องกำหนดหลักการ ปกป้อง และเยียวยาสิทธิและเสรีภาพของประชาชนจากการใช้อำนาจที่มีชอบไม่ว่าจะเป็นอำนาจ นิติบัญญัติ อำนาจบริหาร อำนาจตุลาการ โดยรัฐต้องพยายามทำให้องค์กรหรือหน่วยงานที่มี ภาระหน้าที่ในการพิทักษ์คุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ให้มีความเป็นอิสระ เป็นกลาง ปราศจากการแทรกแซงจากอำนาจที่มีชอบ เพื่อก่อให้เกิดการตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพสูงสุด

ในขณะเดียวกันเอง รัฐก็ต้องยอมจำกัดตัวเอง โดยการเคารพต่อกฎหมายที่ตนเป็นผู้กำหนด ขึ้นด้วยเช่นกัน อันจะเป็นการสนับสนุนและส่งเสริมระบบการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของ ประชาชนภายใต้ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีใช่เป็นเพียงการปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชนเท่านั้น หากแต่ยังต้องมีรากฐานอยู่บนความคิดของ สิทธิ (Rights) เสรีภาพ(Liberty) และความเสมอภาค(Equality) ด้วยเช่นกัน

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กระมล ทองธรรมชาติและ เชาวณะ ไตรมาศ. วิวัฒนาการของระบอบรัฐธรรมนูญไทยจากอดีตถึงปัจจุบัน พร้อมตัวบทรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บรรณกิจ, 2545.

กลุ่มพิทักษ์ประชาธิปไตย. การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย. ปฏิญญา 5 (มกราคม 2526): 34.

กิตติวัฒน์ รัตนดิลก ณ ภูเก็ต. นิติรัฐ: หลักการในกระบวนการยุติธรรมของรัฐเสรีประชาธิปไตย. รัฐสภาสาร 51 (พฤศจิกายน 2546): 1-15.

กิตติศักดิ์ ปรกติ. การปฏิรูประบบกฎหมายไทยภายใต้อิทธิพลยุโรป. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2546.

กุลดา เกษบุญชู-มีด. วิวัฒนาการรัฐอังกฤษ ฝรั่งเศสในกระแสเศรษฐกิจโลกจากระบบฟิวด์ลถึงการปฏิวัติ. พิมพ์ครั้งที่1. กรุงเทพมหานคร: โครงการผลิตตำราและเอกสารการสอน, 2545.

กุลพล พลวัน. การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย. ใน รวมบทความทางวิชาการ เนื่องในโอกาสครบรอบ80ปี ศาสตราจารย์ไพโรจน์ ชัยนาม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2535.

กุลพล พลวัน. สิทธิมนุษยชนในสังคมไทย. พิมพ์ครั้งที่1. (ม.ป.ท.: ม.ป.พ.), 2543.

เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์. รัฐธรรมนูญในแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยม. ใน นันทวัฒน์ บรมานันท์ (บรรณาธิการ), รวมบทความกฎหมายมหาชนจากเว็บไซต์ www.pub-law.net เล่ม2, หน้า 319-410. กรุงเทพมหานคร: พีเพรส, 2546.

เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์. หลักกฎหมายว่าด้วยสิทธิเสรีภาพ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
วิญญูชน, 2547.

เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์. หลักความเสมอภาค. ใน นันทวัฒน์ บรมานันท์ (บรรณาธิการ), รวม
บทความกฎหมายมหาชนจากเว็บไซต์ www.pub-law.net เล่ม3, หน้า369-384.
กรุงเทพมหานคร: พีเพรส, 2547.

เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์. หลักความเสมอภาคตามกฎหมายฝรั่งเศส. ใน นันทวัฒน์ บรมานันท์
(บรรณาธิการ), รวมบทความกฎหมายมหาชนจากเว็บไซต์ www.pub-law.net เล่ม1, หน้า
97-106. กรุงเทพมหานคร: พีเพรส, 2545.

เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์. หลักพื้นฐานกฎหมายมหาชนว่าด้วยรัฐธรรมนูญและกฎหมาย.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2547.

เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์. แนวความคิดอำนาจอธิปไตยของฝรั่งเศส. ใน นันทวัฒน์ บรมานันท์
(บรรณาธิการ), รวมบทความกฎหมายมหาชนจากเว็บไซต์ www.pub-law.net เล่ม1, หน้า
329-340. กรุงเทพมหานคร: พีเพรส, 2545.

เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์. เสรีภาพทางกายภาพตามแนวคิดทางกฎหมายของฝรั่งเศส [Online].
แหล่งที่มา: www.pub-law.net [20 กันยายน 2547]

เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์. เอกสารวิชาการของสถาบันพระปกเกล้า ชูद्ध์เรา: การเมืองการ
ปกครองต่างประเทศ ระบบการเมืองการปกครองฝรั่งเศส. พิมพ์ครั้งที่1. กรุงเทพมหานคร:
สถาบันพระปกเกล้า, 2543.

เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์. การปฏิวัติ พ.ศ.2475กับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมืองการปกครองของ
ไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย. 2528.

- โกศล โสภาคย์วิจิตร. รายงานผลการวิจัยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนตามกฎหมายไทย.
กรุงเทพมหานคร: กองทุนวิจัยรัชดาภิเษกสมโภช, 2523.
- จรัญ โฆษณานันท์. กฎหมายกับสิทธิเสรีภาพในสังคมไทยเส้นขนานจาก2475-ปัจจุบัน. พิมพ์ครั้งที่1. กรุงเทพมหานคร: กลุ่มประสานงานศาสนาเพื่อสังคม(กศส.), 2528.
- จรัญ โฆษณานันท์. ปัญหาสิทธิมนุษยชนวิถีเอเชียและวัฒนธรรมไทย. วารสารอัยการ 19 (มกราคม 2539): 61-88.
- จรัญ โฆษณานันท์. รัฐธรรมนูญ2540: จากศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์สู่ธำมรงค์สิทธิมนุษยชน.
วารสารอัยการ 21 (พฤศจิกายน 2541): 7-35.
- จรัญ โฆษณานันท์. สิทธิมนุษยชนไร้พรมแดน: ปรัชญากฎหมายและความเป็นจริงทางสังคม. พิมพ์ครั้งแรก. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2545.
- จริญ สุภาพ และรุ่งพงษ์ ชัยนาม. สถาบันกษัตริย์. ใน เอกสารประกอบคำบรรยายชุดวิชา
สถาบันและกระบวนการทางการเมืองไทย หน่วย8-15. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2528.
- จักร์ พันธุ์ชูเพชร. การเมืองการปกครองไทย: มิติทางประวัติศาสตร์และสถาบันทางการเมือง. พิมพ์ครั้งที่4. กรุงเทพมหานคร: มายด์ พับลิชชิ่ง, 2545.
- จิรติ ดิงศภักดิ์. การปฏิวัติฝรั่งเศส. จดหมายข่าวสังคมศาสตร์ 11 (พฤษภาคม-กันยายน 2532): 4-21.
- เจ.เอ็ม.ทอมป์สัน. ประวัติศาสตร์ยุโรปค.ศ.1494-1789. แปลโดย นันทา ไซติกะพุกกะและนิออน สนิทวงศ์ ณ อยุธยา. กรุงเทพมหานคร: คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, (ม.ป.ป.).
- เจริญ ไชยชนะ. ประวัติศาสตร์สากล. พระนคร: การพิมพ์ไชยวัฒน์, 2497.

เฉลิมเกียรติ ผิวนวล. ไท-ทาส การศึกษาปัญหาความหมายของเสรีภาพสำหรับคนสมัยใหม่.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2544.

ชนาทิพย์ เกสวะวัฒน์. ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมฝรั่งเศส(สมัยฟื้นฟูศิลปวิทยาการ จนถึง
สมัยปฏิวัติฝรั่งเศส). พิมพ์ครั้งที่1. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2543.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. ปัญหาการพัฒนาทางการเมืองไทย. พิมพ์ครั้งที่2. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. สัตว์การเมือง. พระนคร: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2503.

ชาญชัย แสวงศักดิ์. พัฒนาการกฎหมายมหาชนในต่างประเทศและในประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่1.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2538.

ชาญชัย แสวงศักดิ์. อิทธิพลของฝรั่งเศสในการปฏิรูปกฎหมายไทย. พิมพ์ครั้งที่1.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2539.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. 14ตุลา October 14. ศิลปวัฒนธรรม 19 (ตุลาคม 2541): 83-115.

เชาวนะ ไตรมาศ. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับพัฒนาการรัฐธรรมนูญไทย. ใน รวมบทความทาง
วิชาการของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ ชุดที่3 “ศาลรัฐธรรมนูญกับการพัฒนาประชาธิปไตย
ในระบบนิติรัฐ”, หน้า81-99. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 2547.

ณรงค์ พ่วงพิศ. ประวัติศาสตร์การปกครอง(และการเมืองไทย). กรุงเทพมหานคร: ภาควิชา
ประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, (ม.ป.ป.).

ดอกบัว. พุทธศาสนากับการปกครองไทย. วารสารเสนาสนเทศ 23 (กรกฎาคม 2538): 38-40.

ทินกร. เอกลักษณะไทย ร.5กับการเลิกทาส. วารสารก้านนผู้ใหญ่บ้าน 37 (ตุลาคม 2519): 29-35.

ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม. ประวัติศาสตร์ยุโรปสมัยใหม่ ค.ศ.1453-1804. พิมพ์ครั้งที่1. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไอดีเอ็นเอสโตร์, 2524.

ทूरย์ทอง วิริยะพันธุ์. การหมุนเวียนของชนชั้นนำทางการเมืองกับความรุนแรงทางการเมือง. วารสารรวมคำแหง 9,1 (2526): 95-101.

ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ. แนวพระราชดำริเรื่องทาสและเสรีภาพของรัชกาลที่4. ศิลปวัฒนธรรม 28 (มกราคม 2547): 89-94.

ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ. และอดิศร หมวกพิมาย. สิทธิมนุษยชนในประวัติศาสตร์ความคิดของสังคมไทย. ใน เสน่ห์ จามริก (บรรณาธิการ), สิทธิมนุษยชนไทยในสถานการณ์สากล, หน้า91-116. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.), 2546.

ธานินทร์ ภัยวิเชียร. ระบอบประชาธิปไตย. พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2520.

ธีระโชติ เกิดแก้ว. สิทธิมนุษยชนในพระพุทธศาสนา. วารสาร มจร.วิชาการ 6 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2545): 52-65.

ธำรงค์ดี เพชรเลิศอนันต์. การเมืองไทยในระบบสภาผู้แทนราษฎร. ศิลปวัฒนธรรม 9 (มิถุนายน 2531): 62-85.

ธำรงค์ดี เพชรเลิศอนันต์. 2475และ1ปี หลังการปฏิวัติ:บทที่1 การปฏิวัติ พ.ศ.2475. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2543.

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. การแสวงหา"ระบบเศรษฐกิจใหม่" ในช่วงทศวรรษภายหลังจากการเปลี่ยนแปลง เดือนมิถุนายน พ.ศ.2475. จดหมายข่าวสังคมศาสตร์ 11,4 (พฤษภาคม-กรกฎาคม 2532) : 77-95.

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. ความคิดความรู้อันน่าใจการเมืองในการปฏิวัติสยาม 2475. พิมพ์ครั้งที่2. กรุงเทพมหานคร: ฟาเดียวกัน, 2546.

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. เหตุแห่งการปฏิวัติสยาม 2475. สารคดี 15 (มิถุนายน 2542): 108-117.

นรนิติ เศรษฐบุตร. การมีส่วนร่วมทางการเมือง. ใน เอกสารการสอนชุดวิชาสถาบันและกระบวนการทางการเมืองไทย หน่วย 8-15. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2538.

นรนิติ เศรษฐบุตร. นโยบายประชาธิปไตย ในวิถีทางการเมืองไทย. พิมพ์ครั้งแรก. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อักษรศาสตร์, 2529.

นรี ภวกันตานันท์. การเมืองการปกครองในแนวพุทธศาสนา ศึกษาจากนักคิดและพระไตรปิฎก. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต , ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.

นันทา กปิลกาญจน์. ประวัติศาสตร์และอารยธรรมโลก(ฉบับปรับปรุง). พิมพ์ครั้งที่7. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไอเดียนส์ไตร์, 2546.

นันทวัฒน์ บรมานันท์. หลักพื้นฐานกฎหมายปกครองฝรั่งเศส. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2547

นันทา โชติพุกกณะ. เอกสารประกอบคำบรรยาย การปฏิวัติฝรั่งเศส. กรุงเทพมหานคร: แผนกประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, (ม.ป.ป.).

นัยนา หงส์ทองคำ. พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและคณะราษฎร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ,ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520.

น้ำเงิน บุญเยี่ยม. ยุโรปสมัยใหม่ ค.ศ.1789-1914. กรุงเทพมหานคร: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ,2518.

บรรเจิด สิงคะเนติ. หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ.

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2543.

บรรเจิด สิงคะเนติ. ระบอบการปกครองโดยกฎหมายกับการใช้อำนาจอรัฐในปัจจุบัน. ใน อุ้ม
ทนาย สมชาย นีละไพจิตร (บทสะท้อนวัฒนธรรมอำนาจนิยมในสังคมไทย), หน้า25-33.

กรุงเทพมหานคร: คณะทำงานปกป้องนักต่อสู้เพื่อสิทธิมนุษยชน, 2547.

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. คำอธิบายกฎหมายมหาชนเล่ม2 การแบ่งแยกกฎหมายมหาชน-เอกชน
และพัฒนาการกฎหมายมหาชนในประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่2. กรุงเทพมหานคร:

สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2538.

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. คำอธิบายกฎหมายมหาชน เล่ม3ที่มาและนิติวิธี. พิมพ์ครั้งแรก.

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2538.

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. มือกฎหมายรัฐบาลบวรศักดิ์ อุวรรณโณ ร่ายประวัติศาสตร์รัฐจาก ปารีส์”
ถึง “บางกอก”. มติชนสุดสัปดาห์ 23,1202 (สิงหาคม-กันยายน 2546): 13-14.

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. คำอธิบายกฎหมายมหาชน เล่ม1 วิวัฒนาการทางปรัชญา และลักษณะของ
กฎหมายมหาชนยุคต่างๆ. พิมพ์ครั้งที่3. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2538.

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ และชาญชัย แสวงศักดิ์. การปฏิรูปการเมืองฝรั่งเศส: ข้อคิดในการปฏิรูป
การเมืองไทย. พิมพ์ครั้งแรก. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2540.

บุรียรักษ์ นามวัฒน์. ประชาธิปไตยในแผ่นดินรัตนโกสินทร์. วารสารไทย 2 (มกราคม-มีนาคม
2538): 22-29.

ปกรณ นิลประพันธ์. สารานุกรมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ.2540) หมวดสิทธิ
เสรีภาพ เรื่อง4 “สิทธิเสรีภาพทางเศรษฐกิจ”. กรุงเทพมหานคร : องค์การค้ำของคุรุสภา,
2544.

ประยูร กาญจนกุล. หลักนิติธรรมไทย. วารสารราชบัณฑิตยสถาน 27,2545 (ฉบับเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสทรงเจริญพระชนมพรรษา 72 พรรษา): 484-498.

ประสิทธิ์ รุ่งเรืองรัตนกุล. ผลกระทบแนวคิดตะวันตกที่มีต่อแนวคิดทางการเมืองไทย ช่วง พ.ศ. 2369-2454. พิมพ์ครั้งแรก. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พาสโก, 2522.

ปรีชา ช้างขวัญยืน. ความคิดทางการเมืองในพระไตรปิฎก. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : โครงการตำรา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.

ปรีชา ช้างขวัญยืน. ธรรมรัฐ-ธรรมราชา. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.

ปรีชา ช้างขวัญยืน. ปรัชญาแห่งอุดมการณ์ทางการเมือง. พิมพ์ครั้งแรก. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิชาการ, 2524.

พรชัย เลื่อนฉวี. กฎหมายรัฐธรรมนูญและสถาบันการเมือง. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2546.

พระพรหม คุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตโต). นิติศาสตร์แนวพุทธ รัฐศาสตร์แนวพุทธ เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ. พิมพ์ครั้งแรก. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สหธรรมิก, 2544. (อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ ศาสตราจารย์ ร้อยตรี ไศล นีรัติกุล)

พินิจ รัตนกุล. สิทธิมนุษยชนและวัฒนธรรมไทย. วารสารภาษาและวัฒนธรรม 1 (มกราคม-มิถุนายน 2524): 64-84.

ไพบุลย์ ช่างเรียน. ลักษณะสังคมและการปกครองไทย. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2514.

ไพบุลย์ ช่างเรียน. สังคมการเมืองการปกครองไทย. พิมพ์ครั้งที่1. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
ไทยวัฒนาพานิช, 2526.

ไพโรจน์ ชัยนาม. คำอธิบายกฎหมายรัฐธรรมนูญเปรียบเทียบ(โดยสังเขป) เล่ม1 ข้อความ
เบื้องต้น และหลักทั่วไปของกฎหมายรัฐธรรมนูญ. พิมพ์ครั้งที่2. กรุงเทพมหานคร: โรง
พิมพ์อักษรนิติ, 2545.

ไพโรจน์ ชัยนาม. หนังสือประกอบคำบรรยาย เรื่องของรัฐธรรมนูญไทย วิชาสังคมกับการ
ปกครอง. (ม.ป.ท., ม.ป.ป.).

ไพโรจน์ ชัยนาม. สถาบันการเมืองและกฎหมายรัฐธรรมนูญ ภาค1 ความนำทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่1.
กรุงเทพมหานคร : โครงการตำรา ชุดตำราลำดับที่5 คณะกรรมการสัมมนาและวิจัย คณะ
นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544.

ไพโรจน์ พลเพชรและคณะ. ชุดโครงการวิจัยการติดตามและประเมินผลบังคับใช้รัฐธรรมนูญ
เรื่องสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุน
สนับสนุนการวิจัย(สกว.) สถาบันพระปกเกล้า, 2546.

โกคิน พลกุล. ปัญหาข้อคิดบางเรื่องในรัฐธรรมนูญ. กรุงเทพมหานคร : โครงการศึกษานโยบาย
สาธารณะสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, (ม.ป.ป.), 2529.

โกคิน พลกุล. เอกสารประกอบการบรรยายวิชาหลักกฎหมายมหาชน. พิมพ์ครั้งที่1.
กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2525.

มรกต สิงห์แพทย์. การวิเคราะห์ลักษณะประชาธิปไตยในพระพุทธศาสนา. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต , ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522.

ยศศักดิ์ โกไศยกานนท์. ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
พุทธศักราช 2540. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต , สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัย
รามคำแหง, 2544.

ลิขิต ธีรเวคิน. วิวัฒนาการการเมืองการปกครองของไทย. พิมพ์ครั้งที่6. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541.

วัชระ ฤทาคดี. รัฐประหาร(Coup d' Etat): บทต้องห้ามแห่งรัฐศาสตร์. สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 35 (มกราคม-กุมภาพันธ์ 2543): 32-33.

วรพจน์ วิศรุตพิชญ์. ข้อความคิดและหลักการพื้นฐานในกฎหมายมหาชน (รวมบทความบางเรื่องเกี่ยวกับเกี่ยวกับกฎหมายปกครองและกฎหมายรัฐธรรมนูญ. พิมพ์ครั้งแรก. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติบรรณาการ, 2540.

วรพจน์ วิศรุตพิชญ์. รายงานการวิจัย สหิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ (ศึกษารูปแบบการจำกัดสิทธิเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญให้ไว้ได้อย่างเหมาะสม). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2538.

วรพจน์ วิศรุตพิชญ์. สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540. พิมพ์ครั้งที่2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2543.

วรเจตน์ ภาคีรัตน์. เงื่อนไขการตรากฎหมายจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชน “มาตรฐาน” ในการควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย. วารสารนิติศาสตร์ 30 2 (มิถุนายน 2543): 184-194.

วิษณุ เครืองาม. กฎหมายรัฐธรรมนูญ. พิมพ์ครั้งที่3. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติบรรณาการ, 2530.

วิษณุ เครืองาม. สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ. ใน วิมลศิริ ชำนาญเวช และวิทิต มันทาภรณ์ (บรรณาธิการ), สหิทธิมนุษยชน! สิทธิหรือหน้าที่ในประเทศไทยปัจจุบัน, หน้า28-44. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.

วิไลลักษณ์ เมฆารัตน์. ทาสและการเลิกทาส. วารสารวิทย์ศึกษา (ตุลาคม-พฤศจิกายน 2519): 1-4.

วิไลเลขา ถาวรธนสาร. ชนชั้นนำไทยกับการรับวัฒนธรรมตะวันตก. พิมพ์ครั้งแรก.

กรุงเทพมหานคร: ด้านสุทธากการพิมพ์, 2545.

วิไลเลขา ถาวรธนสาร. ผู้นำไทยกับการรับวัฒนธรรมตะวันตก. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชา

ประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2530.

วีระ โฉบายะ. กฎหมายสิทธิมนุษยชน. กรุงเทพมหานคร: ฝ่ายตำราและอุปกรณ์การศึกษา

มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2539.

วุฒิชัย มูลศิลป์. พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการวางรากฐานประชาธิปไตย.

พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: เลิฟแอนด์ลิฟเพรส, 2541.

วุฒิชัย มูลศิลป์. เอกสารประกอบการสัมมนา เพื่อแนวทางการวิจัย “100ปีแห่งการปฏิรูปการปกครอง” ในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พัฒนาการและผลกระทบต่อสังคมไทย เรื่องการปฏิรูปการปกครอง สมัย ร.5 ภูมิหลังประวัติศาสตร์.

กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการจัดงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200ปี, 2525. จัดพิมพ์เป็นที่ระลึกเนื่องในโอกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200ปี)

ศรีศักร วัลลิโภดม. กฎหมายตราสามดวงกับความเชื่อของไทย. พิมพ์ครั้งแรก. กรุงเทพมหานคร:

สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, 2545.

ศรีสุข ทวีชาประสิทธิ์. ประวัติศาสตร์การเมืองยุโรปจากกลางศตวรรษที่ 17-สิ้นศตวรรษที่ 18. พิมพ์

ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534.

สกล สกลเดช. การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในหมวด 3 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

พุทธศักราช 2540. ใน วิชัย ศรีรัตน์ (บรรณาธิการ), สิทธิมนุษยชนและสิทธิเสรีภาพของชนชาวไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2543.

สถิต เล็งไธสง. กฎหมายและศาลไทยสมัยรัตนโกสินทร์. วารสารไทย 2 (มกราคม-มีนาคม 2525):

59-66.

สน นิลศรี. แนวคิดสิทธิมนุษยชนในสังคมไทย: จากความเป็นทาสสู่อิสรภาพ(The Concept of Human Rights in Thai Society: From Slavery to Freedom). วารสารรัฐสมิแล 23 (มกราคม- มีนาคม 2525) : 59-66.

สมคิด เลิศไพฑูรย์. ความเป็นมาในการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนและแนวทางการปฏิรูปการเมืองไทย. ใน อมร รัชศาสตร์ (บรรณาธิการ), การเมืองการปกครองไทยตามรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน, หน้า184-202. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ วี.เจ.พรินติ้ง, 2544.

สมคิด เลิศไพฑูรย์. หลักความเสมอภาค. วารสารนิติศาสตร์ 30 (มิถุนายน 2543): 160-183.

สมบัติ อ่างธัญวงศ์. การเมือง : แนวคิดและการพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เสมาธรรม, 2544.

สมบูรณ์ สุขสำราญ. พุทธศาสนากับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคม. พิมพ์ครั้งที่1. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527.

สมบูรณ์ สุขสำราญ. พุทธศาสนากับการเมืองไทย. ใน เอกสารการสอนชุดวิชา ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย หน่วย1-7. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมาธิราช, 2533.

สมบูรณ์ สุขสำราญ, เสรี พ่วงพิศและอารง สุทธาศาสตร์. ศาสนากับการเมืองไทย. ใน เอกสารการสอนชุดวิชาความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย หน่วย1-7. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2533.

สมภพ ไตรระกิตย์. คำสอนชั้นปริญญาตรีกฎหมายรัฐธรรมนูญ (ภาค1). กรุงเทพมหานคร: น้ำเสียงการพิมพ์, 2512.

สมภพ ไตรระกิตย์. คำสอนชั้นปริญญาตรีกฎหมายรัฐธรรมนูญ (ภาค2). กรุงเทพมหานคร: น้ำเสียงการพิมพ์, 2512.

สมยศ เชื้อไทย. คำอธิบายหลักรัฐธรรมนูญทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่2. กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอนคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2535.

สมยศ เชื้อไทย. คำอธิบายวิชากฎหมายแพ่ง: หลักทั่วไป กรุงเทพมหานคร: ธรรมสาร, 2538.

ส. ศิวรักษ์. ความคิดที่ขัดขวางและส่งเสริมประชาธิปไตยของไทย. พิมพ์ครั้งแรก.

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อักษรสาสน์, 2529.

ส. ศิวรักษ์. ลอบคราบชนชั้นปกครองของไทย. พิมพ์ครั้งแรก. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กั้งหัน, 2541.

ส. ศิวรักษ์. สถาบันพระมหากษัตริย์กับอนาคตของประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: สถาบันสันติประชาธรรม, 2539.

สิริ เปรวมจิตต์. นโปเลียนมหาวาซ. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดโรงพิมพ์อักษร, (ม.ป.ป.).

สุจิตร บุญบงการ. ความชัดเจนในเรื่องสิทธิเสรีภาพ: คำนึงกับการพัฒนาประชาธิปไตย. ใน รวมบทความทางวิชาการของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ ชุดที่3 “ศาลรัฐธรรมนูญกับการพัฒนาประชาธิปไตยในระบบนิติรัฐ”, หน้า103-114 กรุงเทพมหานคร: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 2547.

สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ. 60ปีประชาธิปไตย: ประวัติแห่งการต่อสู้เพื่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน.

กรุงเทพมหานคร: งานวิจัยของโครงการ 60ปีประชาธิปไตยไทย, 2536.

สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ. แผนชิงชาติไทย. พิมพ์ครั้งแรก. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สมพันธ์, 2534.

สุนทร มณีสวัสดิ์. ม.27 อำนาจพิเศษของฝ่ายบริหาร. ใน รวมบทความทางวิชาการ เนื่องในโอกาสครบรอบ80 ปี ศาสตราจารย์ไพโรจน์ ชัยนาม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2535.

สุภาพ ปริญญาเสวี. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายรัฐธรรมนูญและวิวัฒนาการรัฐธรรมนูญไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เทพเนรมิต, (ม.ป.ป.).

สุรพล นิติไกรพจน์. หลักการพื้นฐานของกฎหมายมหาชนทางเศรษฐกิจของประเทศ. วารสารนิติศาสตร์ 24 (ธันวาคม 2537): 812-840.

สุรพล ราชภัณฑารักษ์. การเมืองฝรั่งเศส. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2524.

เสกสรร ประเสริฐกุล. รัฐไทยในกฎหมายตราสามดวง. ใน กฎหมายตราสามดวงกับสังคมไทย, หน้า 84-89. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2535.

เสน่ห์ จามริก. การเมืองไทยกับพัฒนาการรัฐธรรมนูญ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2540.

เสน่ห์ จามริก. พุทธศาสนากับสิทธิมนุษยชน. กรุงเทพมหานคร: สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน, 2531.

แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย. เหตุการณ์สมัยรัตนโกสินทร์ (หนังสือชุดกรุงเทพฯสองศตวรรษ). พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, 2525.

แสงโสม เกษมศรี, มรว. ประวัติศาสตร์สากลยุคปัจจุบัน ค.ศ.1453-1914. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2515.

หยุด แสงอุทัย. คำอธิบายรัฐธรรมนูญทั่วไป. กรุงเทพมหานคร: โครงการตำรา ชุดตำราลำดับที่ 2 คณะกรรมการสัมมนาของคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2520.

อดิน รพีพัฒน์, มรว. ระบบอุปถัมภ์กับสังคมไทย. ใน การประชุมวิชาการ ครั้งที่ 5 ประชาธิปไตยกับการบรรเทาความยากจน (Democracy And Poverty Alleviation). 15-17 พฤศจิกายน 2546 ณ ศูนย์ประชุมสหประชาชาติ ถนนราชดำเนิน.

อดิน รพีพัฒน์, มรว. สังคมไทยในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ (พ.ศ.2325-2416). พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: มุลินีโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2518.

อมร รักษาสัตย์. การเมืองการปกครองไทยสมัยประชาธิปไตย. ใน อมร รักษาสัตย์ (บรรณาธิการ), การเมืองการปกครองไทยตามรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน, หน้า 55-90. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วี.เจ.พรินติ้ง, 2544.

อมร รักษาสัตย์. ประชาธิปไตยหลายรส. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.พ., 2532.

อมรา พงศาพิชญ์และปรีชา คุณินทร์พันธุ์. ระบบอุปถัมภ์. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. การเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ของชนชั้นผู้นำไทย ตั้งแต่รัชกาลที่ 4-พ.ศ.2475. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.

อัษฎางค์ ปาณิกบุตร. สิทธิเสรีภาพของพลเมือง. ใน อมร รักษาสัตย์ (บรรณาธิการ). การเมืองการปกครองไทยตามรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน, หน้า 203-219. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วี.เจ.พรินติ้ง, 2544.

อาจารย์ผู้บรรยายวิชา ม.ธ.112. บันทึกประกอบคำบรรยายวิชา ม.ธ.112 อารยธรรมยุคใหม่ (ภาคหนึ่งถึงภาคสี่). กรุงเทพมหานคร: คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2516.

อุดม รัฐอมฤต, นพนิติ สุริยะและบรรเจิด สิงคะเนติ. การอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือการใช้สิทธิเสรีภาพของบุคคลตามม.28 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 2544.

เอี่ยม ฉายางาม. ประวัติศาสตร์ฝรั่งเศส ค.ศ.1789-1848. พิมพ์ครั้งที่1. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2523.

ภาษาอังกฤษ

A. Goodwin. The French Revolution. London: Hutchinson University Library, 1960.

R.R. Palmer Princeton. The Age of the democratic revolution. A political History of Europe and America,1760-1800. New Jersey: Princeton University, 1959.

J.M. Thompson. The French Revolution. Stroud : Sutton publishing, 2001.

Jeremy D. Popkin. A short History of the French Revolution. New Jersey: Prentice hall,
Engle wood Cliffs, 1995.

John Bell. French Constitutional Law. Oxford: Clarendon Press, 1992.

Gaetano Salvemini. The French Revolution 1788-1792, trans. J.M. Rawson . London:
Jonathan cape thirty Bedford square, 1969.

Roger Price. A concise History of France. First published. London: Cambridge
University Press, 1993.

Georges Lefebvre. The French Revolution From its origins to 1793, trans. Elizabeth
Moss Evanson. London: Routledge& K.paul, 1962.

E.J. Hobsbawm. The Age of Revolution (Europe 1789-1848). London: Weidenfeld, 1962.

Vishnoo Bhangwan and Vidya Bhushan. World Constitutions. First edition . Bangalore:
Sterling, 1984.

Brissaud, Jean Baptise. A history of French public law. South Hackensach: N.J.,
Rothman Reprints, 1969.

Jonathan Sperber. Revolutionary Europe 1780-1850. first published. England:
Longman, 2000.

Georges Dupeux. French Society 1789-1970, trans. Peter Wait, first published.
London : Methven &Co. Ltd., 1976.

Lynn Hunt. The French Revolution and Human Rights A brief Documentary History.
New York : BEDFORD BOOKS of St. Martin's Press, 1996.

Russell F. Moore, Modern Constitutions. Ames, Iowa: Littlefield, Adam & Co , 1957.

ภาษาฝรั่งเศส

Gilles Lebreton. Liberté pubiques et droits de l' homme. Paris: Armand Colin, 1996.

Henri Oberdorff. Droits de l' homme et libertés fondamentales. Paris: Armand Colin,
2003.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก¹

คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง

ลงวันที่ 26 สิงหาคม ค.ศ.1789

ผู้แทนของพลเมืองฝรั่งเศสซึ่งรวมกันเป็นสภานิติบัญญัติแห่งชาตินี้ เห็นว่า การไม่ให้ความสำคัญ การละเลย หรือการดูถูกสิทธิทั้งหลายของมนุษย์ชน(แต่ละคน) เป็นที่มาเพียงประการเดียวของความหายนะทางสังคม และการฉ้อราษฎร์บังหลวงของรัฐบาล ดังนั้น ผู้แทนเหล่านี้จึงลงมติให้ประกาศอย่างเป็นทางการในประกาศฉบับนี้ถึงสิทธิตามธรรมชาติที่ไม่มีใครลบล้างได้ และศักดิ์สิทธิ์ของมนุษย์แต่ละคนเพื่อให้คำประกาศฉบับนี้ ซึ่งมีอยู่ในใจของสมาชิกทุกคนของสังคมสามารถเตือนสติสมาชิกทุกคนนั้น ให้ตระหนักถึงสิทธิและหน้าที่ทั้งหลายของเขา และเพื่อให้มีการนำการกระทำของอำนาจนิติบัญญัติ และอำนาจบริหาร มาเทียบเคียงกับวัตถุประสงค์ของสถาบันทางการเมืองทุกสถาบัน และเพื่อให้สิทธิเหล่านี้ได้รับการเคารพโดยองค์กรเหล่านั้น และในท้ายที่สุด เพื่อให้คำร้องเรียนและเรียกร้องของพลเมืองซึ่งมีรากฐานอยู่บนหลักการง่ายๆ แต่ไม่สามารถโต้เถียงได้ นำมาซึ่งการเคารพรัฐธรรมนูญ และความผาสุกร่วมกันของทุกคน ดังนั้น สภานิติบัญญัติแห่งชาติจึงรับรอง และประกาศสิทธิต่อไปนี้ของมนุษย์และพลเมืองแต่ละคน ภายใต้การคุ้มครองของพระเจ้าผู้เป็นเจ้า

มาตรา1 มนุษย์ทุกคนเกิดมาและดำรงอยู่อย่างมีอิสระและเสมอภาคกันในสิทธิ การแบ่งแยกทางสังคมจะกระทำได้ก็แต่เพื่อประโยชน์ร่วมกัน

มาตรา2 วัตถุประสงค์ของสังคมการเมืองทุกสังคมย่อมเป็นไปเพื่อการคุ้มครองรักษาสิทธิตามธรรมชาติ ซึ่งไม่มีอายุความของมนุษย์ สิทธิเหล่านี้ ได้แก่ เสรีภาพ กรรมสิทธิ์ ความมั่นคงปลอดภัยและการต่อต้านการกดขี่ข่มเหง

มาตรา3 หลักของอำนาจอธิปไตยก็คือ อำนาจอธิปไตยเป็นของชาติ องค์กรใดหรือบุคคลใด หากอาจใช้อำนาจซึ่งไม่ได้เป็นที่ยอมรับโดยชัดแจ้งจากอำนาจอธิปไตยนั้นได้ไม่

มาตรา4 เสรีภาพก็คือ ความสามารถที่จะทำการใดก็ได้ที่ไม่เป็นการรบกวนผู้อื่น ดังนั้น การใช้สิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์แต่ละคนจะมีก็แต่เพียงข้อจำกัดเฉพาะที่ต้องยอมให้

¹ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, คำอธิบายกฎหมายมหาชน เล่ม1 วัฒนธรรมทางปรัชญาและลักษณะของกฎหมายมหาชนยุคต่าง, หน้า73-75.

สมาชิกอื่นของสังคม สามารถใช้สิทธิเหล่านี้ได้เช่นเดียวกัน ข้อจำกัดเช่นว่านี้ จะกำหนดขึ้นได้ก็แต่โดยบทกฎหมายเท่านั้น

มาตรา5 กฎหมายมีสิทธิที่จะห้ามเฉพาะการกระทำที่รบกวนสังคมเท่านั้น สิ่งใดที่ไม่มีกฎหมายห้าม ใครจะมาห้ามไม่ให้ทำย่อมไม่ได้ และในทำนองกลับกัน บุคคลย่อมไม่ถูกบังคับให้กระทำการในสิ่งที่กฎหมายไม่ได้สั่งให้กระทำ

มาตรา6 กฎหมาย คือ เจตนารมณ์ร่วมกันของประชาชน พลเมืองทุกคนมีสิทธิออกกฎหมายโดยตนเองเข้ามีส่วนร่วมโดยตรง หรือโดยผ่านผู้แทน กฎหมายต้องเป็นสิ่งที่เหมือนกันสำหรับทุกคน ไม่ว่าจะเป็นการคุ้มครองหรือลงโทษ พลเมืองทุกคนย่อมเสมอภาคเท่าเทียมกันตามกฎหมาย และในเกียรติยศศักดิ์ศรี ตลอดจนฐานะและตำแหน่งหน้าที่การงาน ทั้งนี้ ตามความสามารถของแต่ละคน โดยปราศจากการแบ่งแยกใดๆ ยกเว้นการแบ่งแยกด้วยความดีและความสามารถของแต่ละคน

มาตรา7 บุคคลไม่อาจถูกกล่าวหา จับกุม หรือคุมขังได้ เว้นแต่ในกรณีก็ตามที่บังอาจร้องขอ ถ่วงทอด บังคับการ หรือทำให้มีการบังคับการตามคำสั่งตามอำเภอใจย่อมต้องรับโทษ แต่พลเมืองทุกคนซึ่งได้รับการร้องขอให้ช่วยเหลือตามกฎหมาย ต้องปฏิบัติตามนั้น การฝ่าฝืนหรือขัดขืนย่อมได้รับโทษเช่นกัน

มาตรา8 กฎหมายอาจกำหนดโทษทางอาญาได้ก็แต่เฉพาะเท่าที่จำเป็นอย่างยิ่งโดยชัดแจ้งเท่านั้น และบุคคลหาอาจต้องรับโทษทางอาญา เว้นแต่ได้กระทำการอันฝ่าฝืนกฎหมายที่ตราขึ้นและประกาศใช้ก่อนการกระทำความผิด และการใช้บังคับกฎหมายนั้นต้องชอบด้วยกฎหมาย

มาตรา9 บุคคลย่อมได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ จนกว่าจะมีการประกาศว่า มีความผิด ถ้ามีความจำเป็นที่จะต้องจับกุมผู้ใด การใช้กำลังโดยไม่จำเป็นเพื่อให้ได้ตัวบุคคลนั้นมา ย่อมมีความผิดต้องรับโทษตามกฎหมาย

มาตรา10 บุคคลย่อมไม่ต้องหวั่นเกรงสิ่งใดในการแสดงความคิดเห็น แม้จะเป็นเรื่องทางศาสนาก็ตาม ถ้าการแสดงออกนั้นไม่กระทบกระเทือนความสงบเรียบร้อยที่กำหนดโดยกฎหมาย

มาตรา11 การติดต่อสื่อสารกันทางความคิดและความเห็นเป็นสิทธิที่มีค่าที่สุดประการหนึ่งของมนุษย์แต่ละคน พลเมืองแต่ละคนจึงอาจพูด เขียน พิมพ์ โดยอิสระ เว้นแต่ในกรณีที่กฎหมายกำหนดว่าสิ่งนั้นเป็นการใช้สิทธิโดยมิชอบ

มาตรา12 การคุ้มครองป้องกันสิทธิทั้งหลายของมนุษย์และพลเมือง ย่อมก่อให้เกิดความจำเป็นที่จะต้องมีการกักกำลังสาธารณะ กองกำลังนี้จะต้องก่อตั้งขึ้นเพื่อประโยชน์ของทุกคน ไม่ใช่เพื่อประโยชน์ใดของบุคคลซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบกักกำลังนั้น

มาตรา13 เพื่อบำรุงกองกำลังสาธารณะ และเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายของราชการ การร่วมกันชำระภาษีเป็นสิ่งจำเป็น และการชำระภาษีนั้น ต้องแบ่งสรรไประหว่างพลเมืองทุกคนตามความสามารถ

มาตรา14 พลเมืองทุกคนมีสิทธิกำหนดความจำเป็นที่ต้องมีภาษีอากรประเภทใด ให้ความเห็นชอบของภาษีอากร ติดตามการใช้ภาษีอากร กำหนดจำนวนภาษี ฐานภาษี การชำระ และระยะเวลาการเก็บภาษีอากร ทั้งนี้ โดยเข้าร่วมในการกระทำนั้นด้วยตนเอง หรือโดยผ่านผู้แทนราษฎร

มาตรา15 สังกมย่อมมีสิทธิให้ข้าราชการรายงานการบริหารราชการได้

มาตรา16 สังกมใดไม่มีการให้หลักประกันในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ หรือไม่มีการแบ่งแยกการใช้อำนาจอธิปไตย จะถือว่ามิรัฐธรรมนูญไม่ได้

มาตรา17 กรรมสิทธิ์เป็นสิทธิอันศักดิ์สิทธิ์และจะละเมิดมิได้ บุคคลไม่อาจถูกพรากกรรมสิทธิ์ไปจากตน เว้นแต่เมื่อมีความจำเป็นสาธารณะที่กำหนดโดยกฎหมายและภายใต้เงื่อนไขการให้ค่าทดแทนก่อนการเวนคืนและค่าทดแทนนั้นต้องเป็นธรรม

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ข²

คำปรารภของรัฐธรรมนูญ ฉบับลงวันที่ 27 ตุลาคม ค.ศ.1946

ภายหลังจากชัยชนะของประชาชนที่มีอิสระต่อระบอบการปกครองที่พยายามทำให้มนุษย์แต่ละคนตกต่ำลงและกลายเป็นทาส ประชาชนชาวฝรั่งเศสขอประกาศให้ทราบโดยทั่วไปอีกว่ามนุษย์แต่ละคนมีสิทธิที่มีอาจลบล้างได้และศักดิ์สิทธิ์ ทั้งนี้ ไม่ว่าแต่ละคนนั้นจะมีเชื้อชาติ ศาสนาความเชื่อที่แตกต่างกัน ก็ไม่เป็นเหตุเกิดการเลือกปฏิบัติ ประชาชนชาวฝรั่งเศสขอยืนยันอย่างเป็นทางการถึงความเคารพในสิทธิ และเสรีภาพของมนุษย์และพลเมืองแต่ละคนที่ปรากฏในคำประกาศสิทธิมนุษยชนปี 1789 และหลักการพื้นฐานที่กฎหมายสาธารณรัฐยึดมั่น

นอกจากนี้ ประชาชนชาวฝรั่งเศสยังขอประกาศหลักการทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ดังจะกล่าวต่อไปนี้ เพิ่มขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับความจำเป็นอย่างยิ่งที่เกิดขึ้นในยุคนี้

กฎหมายให้หลักประกันแก่สตรีให้มีสิทธิเท่ากับบุรุษทุกประการ ทั้งนี้ในทุกด้าน

บุคคลทุกคนที่ถูกตัดสินลงโทษเพราะเหตุได้ดำเนินการอันเป็นคุณต่อเสรีภาพของมนุษย์ มีสิทธิขอลี้ภัยการเมืองในดินแดนของสาธารณรัฐฝรั่งเศส

ทุกคนมีหน้าที่ต้องทำงาน และมีสิทธิที่จะมีงานทำอย่างน้อยหนึ่งอย่าง บุคคลไม่อาจถูกกระทำการที่เป็นการกระทบกระเทือนสิทธิในการทำงานหรือในงานที่จ้าง เพราะเหตุผลทางเชื้อชาติ ความคิดเห็น หรือความเชื่อ

ทุกคนอาจปกป้องสิทธิและประโยชน์ของตนโดยอาศัยการรวมตัวกันเป็น สหภาพแรงงาน และมีสิทธิเข้าเป็นสมาชิกของสหภาพที่ตนเลือกได้โดยเสรี

สิทธิในการนัดหยุดงานต้องใช้ในขอบเขตที่กฎหมายกำหนด

คนงานทุกคนมีสิทธิร่วมกันตัดสินใจเกี่ยวกับสภาพการทำงาน และการบริหารกิจการนั้นโดยผ่านผู้แทนของตน

กิจการใดหรือทรัพย์สินใดที่การประกอบกิจการลักษณะนี้เป็นบริการสาธารณะระดับชาติ หรือมีลักษณะผูกขาดในความเป็นจริง ต้องตกเป็นกิจการหรือทรัพย์สินของรัฐ

² บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, คำอธิบายกฎหมายมหาชนเล่ม1 วิวัฒนาการทางปรัชญาและลักษณะของกฎหมายมหาชนยุคต่าง, หน้า109-111.

ชาติยอมให้หลักประกันและปัจเจกชนของเขาในอันที่จะดำเนินการที่จำเป็นเพื่อการพัฒนาการของเขาเหล่านั้น

ชาติยอมให้หลักประกันแก่ทุกคนโดยเฉพาะเด็ก แม่ และคนทำงานที่เกษียณอายุ ในอันที่จะคุ้มครองสุขภาพ ความมั่นคงอย่างแท้จริง การพักผ่อนและ การหย่อนใจ บุคคลทุกคนซึ่งมีสภาพกายหรือจิต หรืออายุ หรือด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจ เป็นเหตุให้ไม่สามารถทำงานได้ มีสิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือที่เหมาะสมในการดำรงชีพจากสังคม

ชาติขอประกาศยืนยันความร่วมมือแรงร่วมกัน และความเสมอภาคของชาวฝรั่งเศสทุกคนที่จะรับผิดชอบในภาระที่เกิดจากภัยพิบัติของชาติ

ชาติยอมให้หลักประกันแก่การที่เด็กและผู้ใหญ่จะสามารถได้รับการศึกษาอบรม การฝึกอาชีพ และวัฒนธรรม การจัดให้มีการศึกษาเป็นสาธารณะโดยไม่คิดค่าเล่าเรียน และเป็นการศึกษาทางโลก เป็นหน้าที่ของรัฐในทุกระดับการศึกษา

สาธารณรัฐฝรั่งเศสซึ่งยึดมั่นในธรรมเนียมของตน และเคารพกฎหมายระหว่างประเทศจะไม่ทำสงครามเพื่อยึดครองดินแดน หรือใช้กำลังทหารให้เป็นการทำลายเสรีภาพของประชาชน ไม่ว่าชาติใด

ประเทศฝรั่งเศสยินยอมจำกัดอำนาจอธิปไตยของตน เพื่อให้เกิดการจัดตั้งและการป้องกันเสรีภาพร่วมกันภายใต้หลักต่างตอบแทนกัน และฝรั่งเศสจะร่วมกับประชาชนพันธมิตรจัดตั้งประชาคมที่อยู่บนพื้นฐานความเสมอภาคของสิทธิและหน้าที่โดยไม่มีแบ่งแยกเชื้อชาติและศาสนา

ประเทศฝรั่งเศสมุ่งมั่นที่จะนำประชาชนของชาติทั้งหลายที่ฝรั่งเศสปกครองอยู่ ไปสู่เสรีภาพในการปกครองตนเอง และบริหารกิจการในประเทศตนด้วยตนเองอย่างเป็นประชาธิปไตย พร้อมทั้งไม่ยอมรับการปกครองอาณานิคมแบบตามอำเภอใจ และให้หลักประกันแก่ทุกคนที่รวมอยู่ในอาณานิคมนั้น ถึงความเท่าเทียมกันในการเข้ารับราชการ ในการใช้สิทธิเสรีภาพที่ประกาศข้างต้นด้วยตนเองหรือร่วมกัน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ค

อารัมภบท

รัฐธรรมนูญฉบับลงวันที่ 5 ตุลาคม ค.ศ.1958

ประชาชนชาวฝรั่งเศสขอแสดงความยึดมั่นในหลักสิทธิมนุษยชนและหลักอำนาจอธิปไตยเป็นของชาติดังที่ได้นิยามไว้ในปฏิญญามนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ซึ่งได้รับการยืนยันและขยายความโดยอารัมภบทของรัฐธรรมนูญฉบับปี ค.ศ.1946 **ตลอดจนจะยึดมั่นในสิทธิและหน้าที่ตามที่ได้บัญญัติไว้ในกฎบัตรว่าด้วยสิ่งแวดล้อม ค.ศ.2004***

อาศัยอำนาจตามหลักการดังกล่าวและหลักเสรีภาพในการตัดสินใจของประชาชน สาธารณรัฐได้มอบให้ดินแดนโพ้นทะเลแสดงเจตจำนงที่จะเข้าอยู่ร่วมกับสาธารณรัฐ สถาบันใหม่ได้จัดตั้งขึ้นบนพื้นฐานของอุดมคติร่วมกันแห่ง เสรีภาพ เสมอภาค และภราดรภาพ และถือกำเนิดขึ้นมา โดยคำนึงถึงวิวัฒนาการทางด้านประชาธิปไตยของดินแดนดังกล่าว

มาตรา1 ฝรั่งเศสเป็นสาธารณรัฐที่แบ่งแยกมิได้ เป็นของประชาชน เป็นประชาธิปไตย และเป็นของสังคม สาธารณรัฐรับรองถึงความเสมอภาคตามกฎหมายของประชาชน โดยไม่แบ่งแยกแหล่งกำเนิด เชื้อชาติ หรือศาสนา สาธารณรัฐเคารพต่อความเชื่อของทุกนิกาย³

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

* เพิ่มเติมโดยรัฐธรรมนูญฉบับแก้ไขเพิ่มเติม ลงวันที่ 1 มีนาคม ค.ศ. 2005

³ โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส, แปลโดย นันทวัฒน์ บรมานันท์, พิมพ์ครั้งที่1 (กรุงเทพมหานคร: ,ม.ป.ท.,2541)

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวสรภัทร สีระสาพร เกิดเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พุทธศักราช 2521 ที่กรุงเทพมหานคร จบการศึกษานิติศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับสอง) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2543 เนติบัณฑิตไทยสมัยที่56เข้าศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปีการศึกษา 2544

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย